วารสารปัญญาปณิธาน

Paññā Panithan Journal

P-ISSN : 2672-9679 ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2569

E-ISNN : 2697-5122 Vol. 11 No.1 January - June 2026

วัตถุประสงค์

วารสารปัญญาปณิธาน เป็นวารสารวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย เลขมาตรฐาน ISSN : 2672-9679 (Print) และ ISSN : 2697-5122 (Online) มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ ในมิติทางด้านพระพุทธศาสนา และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer reviewed) เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย มีกำหนดออกวารสารปีละ 2 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม-มิถุนายน / ฉบับที่ 2 เดือน กรกฎาคม-ธันวาคม (ราย 6 เดือน) ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยเสนอหรือกำลังเสนอตีพิมพ์ในวารสารวิชาการใดมาก่อน

ที่ปรึกษา

พระพรหมบัณฑิต,ศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระพรหมวัชรธีราจารย์, ศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระเทพวัชรสารบัณฑิต, รศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระปัญญาวัชรบัณฑิต,รศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระเทพวชิรคุณ,รศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

พระภาวนาวัชรมุนี,ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

พระครูโพธิชยานุสิฐ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

พระครูปริยัติรัตนาลงกรณ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ดร.ชนันวัฒน์ คำเหลือง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

นายชาญไชย พิมพ์คำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

บรรณาธิการบริหาร

พระมหาประหยัด ปญฺญาวโร,ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

พระมหาสมเด็จ มหาสมิทฺธิ,ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

กองบรรณาธิการ

ผศ.ดร.สุกันต์ แสงโชติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

พระเดชขจร ขนฺติธโร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

นายอภิวัฒชัย พุทธจร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

รศ.ดร.มนตรี วิวาห์สุข มหาวิทยาลัยบูรพา

ผศ.ดร.ปาริชาต ทุมนันท์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ผศ.ดร.สมบัติ มั่งมีสุขศิริ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผศ.ดร.กนิษฐ์กานต์ ปันแก้ว มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

ผศ.ดร.อัมเรศ เนตาสิทธิ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ดร.สกุล อ้นมา มหาวิทยาลัยบูรพา
ดร.จุฬารัตน์ วิชานาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ผศ.ดร.จิดาภา เร่งมีศรีสุข มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
ผศ.ดร.สมพงษ์ เกษานุช มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
ดร.ฐิติวรรณ สินธุ์นอก สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์
ดร.ขวัญฤดี เคนหาราช มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผศ.ดร.เกษฎา ผาทอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ว่าที่ร้อยตรีเอกสิทธิ์ สนามทอง มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

นางอิงอร บุตรศรีผา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย
นายปัญญา ไชยสุข มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระวันชัย ภูริทตฺโต,ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย
ดร.กัมพล นะวัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย
นายอนันต์ คติยะจันทร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ฝ่ายกฎหมาย

ผศ.ดร.เพิ่ม หลวงแก้ว มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย

ออกแบบปก

นายเทวราช เจริญเวทย์

จัดรูปเล่ม

นายกิตติศักดิ์ พรหมกุล มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

พิสูจน์อักษร

นายสุวิทย์ ขาวนอก นักวิชาการอิสระ

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์
ถนนประจักษ์ศิลปาคม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 43000
โทรศัพท์ : 042-460082

เจ้าของ

สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย
อาคารหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ ชั้น 3
219 หมู่ที่ 3 ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 43100
โทรศัพท์ : 042- 495333, 08-7853-1097 โทรสาร : 042-495222

บทบรรณาธิการ

วารสารปัญญาปณิธาน ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม–มิถุนายน 2569) ฉบับนี้ จัดทำขึ้นภายใต้พันธกิจของวารสารในการเป็นเวทีเผยแพร่ผลงานวิชาการและงานวิจัยด้านพุทธศาสนศึกษา ศึกษาศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ โดยมุ่งส่งเสริมองค์ความรู้เชิงวิชาการควบคู่กับคุณธรรมอันสอดคล้องกับปณิธานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย ทั้งนี้ วารสารปัญญาปณิธานได้รับการรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI กลุ่มที่ 2) ครอบคลุมระยะเวลาการรับรอง พ.ศ. 2568–2572 ซึ่งสะท้อนถึงความมุ่งมั่นของกองบรรณาธิการในการพัฒนาคุณภาพวารสารให้เป็นไปตามมาตรฐานทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง

บทความในฉบับนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 30 เรื่อง แบ่งเป็นบทความวิชาการจำนวน 4 เรื่อง และบทความวิจัยจำนวน 26 เรื่อง เนื้อหาของบทความมีความหลากหลายและครอบคลุมประเด็นสำคัญร่วมสมัย ทั้งด้านพุทธศาสตร์ประยุกต์ ด้านการศึกษา และมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ ตลอดจนประเด็นด้านเศรษฐกิจชุมชน คุณภาพอาหาร และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในบริบทท้องถิ่น

กลุ่มบทความด้านการศึกษาและการบริหารการศึกษาเป็นกลุ่มเนื้อหาที่โดดเด่นในฉบับนี้ โดยนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา สมรรถนะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของครู การบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก การบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก ภาวะผู้นำพลังบวก ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในยุค BANI World การพัฒนาครูเพื่อพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา รวมถึงการพัฒนาแบบวัดความสามารถในการคิดเชิงคำนวณของนักเรียน บทความกลุ่มนี้สะท้อนทิศทางการยกระดับคุณภาพการศึกษาไทยให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม เทคโนโลยี และความต้องการจำเป็นของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

กลุ่มบทความด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และการบริหารจัดการภาครัฐ นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับผู้นำทางการเมืองในฐานะสัญลักษณ์ของความเจริญและความเสื่อม ปัจจัยเชิงนโยบายในการบริหารจัดการด้านผู้สูงอายุ การบริหารจัดการที่ดีของเทศบาลเมือง ตลอดจนกรอบแนวคิด 4C-SMART สำหรับการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล เนื้อหาเหล่านี้ชี้ให้เห็นความสำคัญของภาวะผู้นำ ธรรมาภิบาล นโยบายสาธารณะ และการกำกับดูแลเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งเป็นประเด็นที่มีผลต่อการพัฒนาสังคมและการบริหารองค์กรภาครัฐในปัจจุบัน

สำหรับกลุ่มบทความด้านพุทธศาสตร์ประยุกต์ มนุษยศาสตร์ และการพัฒนาคุณธรรม มีบทความที่กล่าวถึงทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา การผสานหลักพุทธธรรมกับนวัตกรรมการเรียนรู้ยุคใหม่ พุทธปรัชญาว่าด้วยอารยธรรมของสังคมอเมริกันและสังคมไทยในแนวคิดของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) รูปแบบการพัฒนาชุมชนคุณธรรมต้นแบบในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของหมู่บ้านรักษาศีล 5 ตลอดจนการพัฒนากลไกการดำเนินงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา บทความเหล่านี้ช่วยยืนยันบทบาทของพระพุทธศาสนาในการเป็นฐานคิดเพื่อพัฒนามนุษย์ ชุมชน และสังคมอย่างสมดุล

ขณะเดียวกัน ฉบับนี้ยังเปิดพื้นที่ให้กับบทความในสาขาเฉพาะและสาขาเชื่อมโยง ได้แก่ ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการเช่าช่วง การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการใช้แอปพลิเคชันเพื่อการจัดการเรียนการสอนดนตรีในประเทศไทย จิตวิทยาความรับผิดชอบต่อสังคมของคนไร้ศาสนา แนวทางการสร้างอาชีพเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับผู้สูงอายุ ความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารที่เอื้อต่อความสำเร็จของสินค้าของฝากของที่ระลึก และการศึกษาความคิดเห็นของผู้บริโภคต่อคุณภาพอาหารของแผนกจัดเตรียมของครัวการบินไทย ความหลากหลายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า วารสารปัญญาปณิธานเป็นพื้นที่ทางวิชาการที่เปิดรับองค์ความรู้ข้ามศาสตร์และส่งเสริมการนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ทั้งในระดับนโยบาย สถานศึกษา ชุมชน และสังคมโดยรวม

กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทความในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อคณาจารย์ นักวิจัย นิสิต นักศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้กำหนดนโยบาย ผู้ปฏิบัติงานในชุมชน ตลอดจนผู้อ่านทั่วไปที่สนใจการพัฒนาองค์ความรู้ด้านพุทธศาสนศึกษา ศึกษาศาสตร์ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทั้งนี้ ขอขอบคุณผู้เขียนทุกท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ กองบรรณาธิการ และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่มีส่วนสนับสนุนให้วารสารฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยความเรียบร้อยและมีคุณภาพทางวิชาการ

(พระมหาประหยัด ปญฺญาวโร, ดร.)
บรรณาธิการบริหาร
วารสารปัญญาปณิธาน

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
กองบรรณาธิการ	**(ก)-(ง)**
บทบรรณาธิการ	**(จ)-(ฉ)**
สารบัญ	**(ช)-(ฑ)**
บทความวิชาการ : Academic Articles	
พุทธปรัชญาว่าด้วยอารยธรรมของสังคมอเมริกันและสังคมไทยในแนวคิดของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) BUDDHIST PHILOSOPHY ON CIVILIZATION OF AMERICAN AND THAI SOCIETIES THROUGH THE THOUGHT OF SOMDET PHRA BUDDHAGHOSACARIYA (P.A. PAYUTTO) ธนภณ สมหวัง, ปริยา ศุภวงศ์	**1-14**
ทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาของการผสานระหว่างหลักพุทธธรรมกับนวัตกรรมการเรียนรู้ยุคใหม่ DIRECTION OF QUALITY DEVELOPMENT OF BUDDHIST TEMPLE CHARITY SCHOOLS BY INTEGRATING BUDDHIST PRINCIPLES WITH MODERN LEARNING INNOVATION พระครูสมุห์กฤติพิสิฐ กิตฺติธมฺโม, พระศักดา ชนาสโภ, พระมหาธนศักดิ์ ธมฺมโชโต, พระมหาอำพล ธนปญฺโญ, พระครูอโสกภัทรวงศ์ (เกริกเกียรติ)	**15-28**
จิตวิทยาความรับผิดชอบต่อสังคมของคนไร้ศาสนา Phramaha Thanat Kampeerayano (Sangkhamanayan) พระมหาธนัช คมฺภีรญาโณ (สังฆมนญาณ)	**29-42**
ผู้นำทางการเมือง : สัญลักษณ์ของความเจริญและความเสื่อม POLITICAL LEADER: A SYMBOL OF PROGRESS AND DECLINE ปรีชา บุญทวี	**43-56**

สารบัญ (ต่อ)

บทความวิจัย : Research Articles

รูปแบบการพัฒนาชุมชนคุณธรรมต้นแบบในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดหนองคาย 57-70

MODEL OF DEVELOPMENT OF A VIRTUOUS COMMUNITYFOR STRENGTHENING SOCIAL HARMONY IN THE FIVE PRECEPTS VILLAGE OF NONG KHAI PROVINCE

สิรินาถ รักษาภักดี, สมเดช นามเกตุ, พระมหาประทีป อภิวฑฺฒโน, พระครูพิศาลสารบัณฑิต (ราเชนทร์ วิสารโท)

การพัฒนากลไกการดำเนินงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ 71-84

THE DEVELOPMENT OF OPERATIONAL MECHANISMS FOR ARTS AND CULTURAL PRESERVATION TO ENHANCE WISDOM AND VIRTUE BASED ON BUDDHIST PRINCIPLES: A CASE OF MAHACHULALONGKORNRAJAVIDYALAYA UNIVERSITY IN THAILAND AND ABROAD

ศตพล ใจสบาย

ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาทักษะอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 85-98

PRIORITY NEEDS FOR DEVELOPING FUTURE SKILLS OF SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER NONG KHAI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1

ราตรี แพงสาร, สิทธิชัย สอนสุภี

สารบัญ (ต่อ)

แนวทางการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 99-112

GUIDELINES FOR RESULT-BASED EDUCATIONAL MANAGEMENT OF SMALL SCHOOLS UNDER SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE IN UPPER NORTHEASTERN REGION

ณรงค์ศักดิ์ สีดอน, พัชรินทร์ ชมภูวิเศษ, สุชาดา บุบผา

การพัฒนาทักษะการสะกดคำของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้หลักการภาษาบาลี–สันสกฤตผ่านแบบฝึกและคำพ้องเสียง 113-126

THE DEVELOPMENT OF SPELLING SKILLS AMONG LOWER SECONDARY SCHOOL STUDENTS USING PALI–SANSKRIT PRINCIPLES THROUGH EXERCISES AND HOMOPHONE-BASED TECHNIQUES

ณัฐนันท์ สาริโก, ชิษณุพงศ์ อินทรเกษม

การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อสร้างความฉลาดทางวัฒนธรรม สำหรับนิสิตครู สาขาวิชาสังคมศึกษา 127-140

THE DEVELOPMENT OF THE ENRICHMENT CURRICULUM TO ENHANCE CULTURAL INTELLIGENCE FOR THE STUDENT TEACHERS IN THE SOCIAL STUDIES PROGRAM

ปวินญาพัฒน์ วรพันธ์

ระบบนิเวศการเรียนรู้ “ปาล์มสิชล” ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช 141-154

THE “PALM SICHON” LEARNING ECOSYSTEM OF GRADE 8 STUDENTS IN SICHON DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE

สร้างสรรค์ คงช่วย, ณัฐเชษฐ์ พูลเจริญ

สารบัญ (ต่อ)

การพัฒนาครูเพื่อพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเสริมสร้างสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ 155-168

TEACHER DEVELOPMENT FOR ENHANCING SCHOOL-BASED CURRICULUM TO STRENGTHEN COMPETENCY-BASED ACTIVE LEARNING MANAGEMENT IN SCHOOLS UNDER THE CHAIYAPHUM PROVINCIAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATION

ศศิธร ลุนศิลา, อภิมุข วารีรักษ์

การจัดกิจกรรมธาราพลานามัยของครูผู้สอนสำหรับนักเรียนออทิสติก โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ฝ่ายการศึกษาพิเศษ 169-182

A STUDY OF TEACHERS' IMPLEMENTTATION OF HYDRO-HEALTHY ACTICITIES WITH AUTISM OF KHON KEAN UNIVERSITY DEMONSTRATION SCHOOL, SPECIAL EDUCATION DIVISION

ศักดาเดช สิงคิบุตร

สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย 183-196

THE COMPETENCIES OF SCHOOL ADMINISTRATORS AFFECTING TEACHER EFFECTIVENESS UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE NONGKHAI

สกาวใจ น้อยยะ, สิทธิชัย สอนสุภี

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันโมเดลภาวะผู้นำพลังบวกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 197-210

A CONFIRMATORY FACTOR ANALYSIS OF POSITIVE LEADERSHIP AMONG SCHOOL ADMINISTRATORS IN UDON THANI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1

จันทร์จุฑา สารพิมพา, สิทธิชัย สอนสุภี

สารบัญ (ต่อ)

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 **211-224**

A CONFIRMATORY FACTOR ANALYSIS OF ACTIVE LEARNING MANAGEMENT OF SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER NONG KHAI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1

วิริยาภรณ์ องค์นาม, สิทธิชัย สอนสุภี

การวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ในมหาวิทยาลัยเอกชน **225-238**

THE FACTOR ANALYSIS OF THE 2 1 st CENTURY LEADERSHIP FOR UNDERGRADUATE STUDENTS IN PRIVATE UNIVERSITY

เอนก ประดิษฐารมณ์

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษายุค BANI World สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 **239-252**

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS AND THE STUDENT CARE AND SUPPORT SYSTEM IN BANI WORLD ERA OF SCHOOLS UNDER CHAIYAPHUM PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 3

ณัฐชนน ภาชา, นิยดา เปี่ยมพืชนะ

ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 **253-266**

THE NEEDS FOR DEVELOPING GOOD GOVERNANCE MANAGEMENT OF SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER KHON KAEN PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1

พรทิพย์ วงค์วิลาศ, นิยดา เปี่ยมพืชนะ

สารบัญ (ต่อ)

ความต้องการจำเป็นการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 267-280

THE NEEDS FOR ACADEMIC ADMINISTRATION OF SMALL-SIZED SCHOOLS UNDER CHAIYAPHUM PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 2

นารา ศรีกุดเลาะ, นิยดา เปี่ยมพืชนะ

การพัฒนาแบบวัดความสามารถในการคิดเชิงคำนวณในรายวิชาคณิตศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดหนองบัวลำภู 281-294

DEVELOPMENT OF A COMPUTATIONAL THINKING ABILITY ASSESSMENT IN MATHEMATICS FOR GRADE 6 STUDENTS IN NONG BUA LAM PHU PROVINCE

ญาณวุฒิ บุตรสมบัติ, พัชรินทร์ ชมภูวิเศษ

การพัฒนาระบบปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของนิสิตสงฆ์หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยสงฆ์ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 295-308

DEVELOPING A PARTICIPATORY INSTRUCTIONAL SYSTEM FOR MONASTIC PRE-SERVICE TEACHERS IN SOCIAL STUDIES PROGRAMS AT BUDDHIST UNIVERSITIES IN LOWER NORTHERN THAILAND

ปุณณภพ ชมชื่น, อัจฉรา ศรีพันธ์, ทะเนศ วงค์นาม

ความสัมพันธ์ปัจจัยเชิงนโยบายการบริหารจัดการด้านผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาเขตเทศบาลตำบลหนองบัว จังหวัดอุดรธานี 309-322

THE RELATIONSHIP BETWEEN POLICY AND ADMINISTRATIVE MANAGEMENT FACTORS AFFECTING THE ELDERLY: A CASE STUDY OF NONG BUA SUBDISTRICT MUNICIPALITY UDON THANI PROVINCE

ภารวี ศรีทองสุก, เขมณัฐ ภูกองไชย

สารบัญ (ต่อ)

กรอบแนวคิด 4C-SMART สำหรับการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ ในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล 323-336

THE 4C-SMART FRAMEWORK FOR ARTIFICIAL INTELLIGENCE GOVERNANCE IN THE RAJAMANGALA UNIVERSITY OF TECHNOLOGY SYSTEM

สว่างนภา ต่วนภูษา, ทองดี ศรีตระการ, ยุทธวีร์ แก้วทองใหญ่

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการที่ดีของเทศบาลเมือง : กรณีศึกษาเทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานี 337-352

FACTORS RELATED TO GOOD MANAGEMENT OF MUNICIPALITIES: A CASE STUDY OF MUNICIPALITIES IN UDON THANI PROVINCE

พีรพัฒน์ เพ็งทอง, เขมณัฐ ภูกองไชย

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการเช่าช่วง 353-366

LEGAL PROBLEMS RELATED TO THE ENFORCEMENT OF LAWS CONCERNING SUBLEASING

สังเวียน เทพผา

แนวทางการสร้างอาชีพเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับผู้สูงอายุ ในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 367-380

CAREER DEVELOPMENT STRATEGIES TO INCREASE ECONOMIC VALUE FOR THE ELDERLY IN SELAPHUM DISTRICT, ROI ET PROVINCE

ปิยพรวดี ทองดี

ความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารที่เอื้อต่อความสำเร็จของสินค้าของฝากของที่ระลึก กรณีศึกษา: กลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้” จังหวัดบึงกาฬ 381-396

THE RELATIONSHIP BETWEEN POLICY AND MANAGEMENT FACTORS CONTRIBUTING TO THE SUCCESS OF SOUVENIR PRODUCTS: A CASE STUDY OF THE “NAKKI” COMMUNITY ENTERPRISE GROUP, BUENG KAN PROVINCE

ธัญญรัตน์ โคตรวันดี, เขมณัฐ ภูกองไชย

สารบัญ (ต่อ)

การศึกษาความคิดเห็นของผู้บริโภคต่อคุณภาพอาหารของแผนกจัดเตรียม (CO) ของครัวการบินไทย 397-410

A STUDY OF CONSUMER'S PERCEPTIONS OF FOOD QUALITY IN THE CATERING OPERATION DEPARTMENT (CO) OF THAI AIRWAYS CATERING

ณพร เจียมโฆสิต, กัลยรัตน์ เจียมโฆสิต

การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการใช้แอปพลิเคชันเพื่อการจัดการเรียนการสอนดนตรีในประเทศไทย 411-426

A SYNTHESIS OF RESEARCH ON THE USE OF APPLICATIONS FOR MUSIC TEACHING AND LEARNING IN THAILAND

ธนวัฒน์ บุตรทองทิม

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารปัญญาปณิธาน 427-427

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ 428-442

พุทธปรัชญาว่าด้วยอารยธรรมของสังคมอเมริกันและสังคมไทย ในแนวคิดของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) *

BUDDHIST PHILOSOPHY ON CIVILIZATION OF AMERICAN AND THAI SOCIETIES THROUGH THE THOUGHT OF SOMDET PHRA BUDDHAGHOSACARIYA (P.A. PAYUTTO)

***ธนภณ สมหวัง,[1] ปริยา ศุภวงศ์[2]**
Dhanapon Somwang,[1] Parriya Subpavong[2]
สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ประเทศไทย[1,2]
Institute of General Education, Sripatum University, Thailand[1,2]
*Corresponding Author, E-mail: Dhanapon.so@spu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์พุทธปรัชญาว่าด้วยอารยธรรมของสังคมอเมริกันและสังคมไทยในแนวคิดของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) เมื่อศึกษาแล้วทราบว่า อารยธรรมตะวันตกเป็นรากฐานของสังคมอเมริกัน มีลักษณะเด่นด้านเหตุผลนิยม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม อันนำไปสู่ความก้าวหน้าทางวัตถุ แต่ก่อให้เกิดวิกฤตด้านจิตวิญญาณ ความสัมพันธ์ทางสังคม และความไม่สมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ส่วนสังคมไทยมีพื้นฐานทางสังคมที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ และรับเอาพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางอารยธรรม จึงเป็นสังคมที่มีดุลยภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อม และมุ่งสู่ความสุขเชิงคุณภาพ อย่างไรก็ตาม เมื่อสังคมไทยได้พัฒนาประเทศโดยรับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตก โดยขาดกระบวนการกลั่นกรองเชิงปัญญา ส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับรากฐานวัฒนธรรมของตน ข้อค้นพบสำคัญคือ การพัฒนาสังคมไทยไม่ควรลอกเลียนแบบอารยธรรมตะวันตกโดยตรง แต่ควรเรียนรู้และประยุกต์ใช้ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และองค์ความรู้สมัยใหม่บนฐานพุทธธรรม อันเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมของสังคมไทย เพื่อสร้างการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทของตนเอง แนวคิดของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์เสนอว่า อารยธรรมที่สมบูรณ์ต้องบูรณาการความเจริญทางวัตถุเข้ากับการพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา ซึ่งมุ่งเสริมสร้างปัญญา คุณธรรม และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ควบคู่กับการตระหนักถึงความสัมพันธ์เชิงเหตุปัจจัยระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ ด้วยเหตุนี้ พุทธปรัชญาว่าด้วยอารยธรรม จึงอาจถือได้ว่าเป็นอารยธรรมทางเลือกสำหรับโลกยุคใหม่ ที่มุ่งสร้างดุลยภาพระหว่างความก้าวหน้าภายนอกกับการพัฒนาภายใน อันนำไปสู่สังคมที่มีความสมดุล เป็นธรรม และยั่งยืน

*Received: 8 June 2026; Revised: 16 June 2026; Accepted: 23 June 2026

คำสำคัญ: พุทธปรัชญา, วิกฤติอารยธรรม, ป.อ.ปยุตฺโต, สังคมอเมริกัน, สังคมไทย

Abstract

This academic article aims to analyze the Buddhist philosophy of civilization concerning American and Thai societies as conceptualized by Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto). The study reveals that Western civilization, which serves as the foundation of American society, is characterized by rationalism, science, technology, and a capitalist economic system. While these factors have contributed significantly to material progress, they have also led to crises in spirituality, social relationships, and the balance between human beings and nature. In contrast, Thai society developed within a context of natural abundance and adopted Buddhism as its civilizational foundation. Consequently, it has traditionally maintained a harmonious relationship between human beings and the natural environment and has emphasized qualitative well-being as the ultimate goal of life. However, as Thailand pursued national development under the influence of Western culture without adequate critical and intellectual discernment, development practices often became disconnected from the country's own cultural foundations. A key finding of this study is that Thai society should not directly imitate Western civilization. Rather, it should selectively adopt and apply advances in science, technology, and modern knowledge on the basis of Buddhist principles, which constitute the cultural foundation of Thai society, in order to achieve development that is consistent with its own social and cultural context. According to Somdet Phra Buddhaghosacariya, a complete civilization must integrate material advancement with human development based on the Threefold Training (Tri-sikkhā), which promotes wisdom, morality, and social responsibility, while fostering awareness of the interdependent relationships among human beings, society, and nature. From this perspective, the Buddhist philosophy of civilization may be regarded as an alternative civilization for the modern world, one that seeks to balance external progress with inner development, ultimately leading to a society that is balanced, just, and sustainable.

Keywords: Buddhist philosophy, Civilization crisis, P.A. Payutto, American society, Thai society

บทนำ

อารยธรรม (Civilization) มิได้หมายถึงความเจริญทางวัตถุ เทคโนโลยี หรือสถาบันสังคมเท่านั้น แต่ยังสะท้อนระบบคุณค่า โลกทัศน์ และวิธีจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติในทางปรัชญา อารยธรรมจึงเป็นผลรวมของการเรียนรู้ร่วมกันของมนุษยชาติ ซึ่งกำหนดทิศทางการพัฒนาและวิถีชีวิตของแต่ละสังคม ตลอดสองศตวรรษที่ผ่านมา อารยธรรมตะวันตกได้แผ่ขยายเป็นกรอบหลักของความเจริญระดับโลก ผ่านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ทุนนิยม และเสรีประชาธิปไตย อันสืบเนื่องจากการปฏิวัติวิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรม ซึ่งเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง ภายใต้แนวคิดการพิชิตธรรมชาติและความก้าวหน้าไม่สิ้นสุด แบบแผนตะวันตกจึงถูกยึดเป็นมาตรฐานของการพัฒนาและความทันสมัย

อย่างไรก็ตาม เมื่อเข้าสู่คริสต์ศตวรรษที่ 21 อารยธรรมตะวันตกเริ่มเผยให้เห็นความเสื่อมคลายผ่านวิกฤตหลายมิติ ทั้งสิ่งแวดล้อมจากการบริโภคเกินขอบเขตธรรมชาติ วิกฤตจิตวิญญาณและจริยธรรมที่ทำให้มนุษย์โดดเดี่ยวและไร้ความหมาย ตลอดจนวิกฤตสังคมการเมืองจากความเหลื่อมล้ำและความไม่ไว้วางใจต่อระบบทุนนิยมประชาธิปไตยแบบเดิม อารยธรรมตะวันตกจึงมิใช่ศูนย์กลางเพียงหนึ่งเดียวอีกต่อไป ขณะที่เสียงจากจีน อินเดีย โลกมุสลิม และแนวคิดเชิงพุทธ เริ่มได้รับความสนใจในฐานะทางเลือกของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ความเปลี่ยนแปลงนี้สะท้อนว่าโลกกำลังก้าวสู่ยุคพหุอารยธรรมร่วมสมัย (Multiple Civilizations) ซึ่งสันติภาพขึ้นอยู่กับการเข้าใจรหัสวัฒนธรรมของกันและกัน ดังปรากฏในงานที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง เช่น *เต๋าแห่งฟิสิกส์* (*the Tao of Physics*) (คาปร้า , ฟริตจ๊อฟ, 2569) และจุดเปลี่ยนแห่งศตวรรษ (*Turning Point*) ของคาปร้า (คาปร้า, ฟริตจ๊อฟ, 2565)

สังคมไทยเผชิญอิทธิพลของอารยธรรมตะวันตกอย่างเป็นรูปธรรมตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 ถึงต้นรัชกาลที่ 4 ท่ามกลางแรงกดดันจากจักรวรรดินิยมและระบบการค้าโลก มิชชันนารีโปรเตสแตนต์ คณะทูต และพ่อค้าตะวันตก ได้นำวิทยาการสมัยใหม่เข้าสู่ไทย ทั้งวิทยาศาสตร์ การแพทย์ การพิมพ์ และเหตุผลนิยม จนชนชั้นนำไทยตื่นตัวต่อความรู้ใหม่อย่างกว้างขวาง (วิไลเลขา ถาวรธนสาร, 2545) ความเปลี่ยนแปลงนี้นำไปสู่การปรับโลกทัศน์และชีวทัศน์ โดยค่อย ๆ ลดบทบาทจักรวาลวิทยาแบบไตรภูมิ ซึ่งมีอิทธิพลต่อความคิดไทยมาตั้งแต่สุโขทัย และหันมาอธิบายชีวิตด้วยเหตุผล เหตุปัจจัย และศักยภาพมนุษย์ในปัจจุบัน มากกว่าการกำหนดโดยจักรวาลเหนือธรรมชาติ (สุภาพรรณ ณ บางช้าง, 2535)

กระบวนการปรับตัวทางความคิดดังกล่าวปรากฏชัดในความพยายามอธิบายพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ตัวอย่างสำคัญคือหนังสือ แสดงกิจจานุกิจ ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ขำ บุนนาค) ซึ่งตีความโลกภูมิและหลักธรรมทางพุทธศาสนาในกรอบเหตุผลนิยมและวิทยาศาสตร์ จนได้รับการยกย่องว่าเป็นตัวแทนชาวพุทธสมัยใหม่ (The Modern Buddhist) ในยุคนั้น (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2541)

เมื่อสังคมไทยเข้าสู่แนวคิดสมัยใหม่มากขึ้น พระสงฆ์ในฐานะสถาบันหลักของพุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาและถ่ายทอดความรู้ การศึกษาสมัยใหม่ระยะแรกของไทยผูกพันกับ

วัดอย่างใกล้ชิด โรงเรียนราษฎร์จำนวนมากในสมัยรัชกาลที่ 5 และต่อเนื่องมา ล้วนตั้งอยู่ในวัดหรืออาศัยพระสงฆ์ดำเนินการศึกษา การเผยแพร่อุดมการณ์พุทธศาสนาจึงดำเนินควบคู่กับระบบการศึกษาสมัยใหม่ และทำให้ประชาชนยังใกล้ชิดวัดแม้สังคมก้าวสู่ความทันสมัยแบบตะวันตก อารยธรรมตะวันตกจึงมิได้ทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมบทบาท หากกระตุ้นให้เกิดการปรับตัวทางปัญญา การตีความคำสอนใหม่ และการบูรณาการศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่ อันเป็นพื้นฐานของการเปลี่ยนผ่านสังคมไทยสู่ความเป็นสมัยใหม่ในคริสต์ศตวรรษที่ 19

กระแสดังกล่าวขยายตัวมากขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5 ผ่านการปฏิรูประบบราชการ การศึกษา วิทยาศาสตร์ และอุตสาหกรรมเบื้องต้น ทำให้สังคมไทยเริ่มมองตะวันตกเป็นต้นแบบของความศิวิไลซ์หรือความเจริญแบบใหม่ (Winichakul, T, 2000) ขณะที่ความรู้และคุณค่าทางพุทธศาสนาซึ่งเคยเป็นแกนกลางของสังคมไทย ค่อย ๆ ถูกลดทอนบทบาทลง

อย่างไรก็ตาม การรับความเป็นตะวันตกในระยะแรกเป็นการรับบางส่วนมากกว่าการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ ไทยรับเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ แต่ยังรักษาโครงสร้างสังคม วัฒนธรรม และวิธีคิดเดิมไว้ จึงเกิดความทันสมัยแบบไทยที่ผสมผสานวัฒนธรรมพื้นบ้านกับตะวันตกอย่างไม่สมบูรณ์ และเป็นรากฐานของภาวะ “ทันสมัยแต่ไม่พัฒนา” ดังที่ Jacobs วิเคราะห์สังคมไทยไว้ในฐานะกรณีศึกษาการพัฒนาในเอเชีย (Jacobs, N, 1971)

ด้วยเหตุนี้การศึกษาและวิเคราะห์สภาพวิกฤติอารยธรรมในปัจจุบันที่ปรากฏในสังคมอเมริกันซึ่งเป็นตัวแทนอารยธรรมตะวันตกกับสภาพอารยธรรมไทย ซึ่งเป็นตัวแทนของอารยธรรมแบบพุทธแต่กำลังได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมตะวันตก ผ่านการศึกษาแนวความคิดของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ นอกจากจะช่วยให้เข้าใจสภาพของอารยธรรมในปัจจุบัน และทำให้เข้าใจสังคมไทยได้ชัดเจนแล้วย ยังจะช่วยให้ค้นพบคำตอบในการพัฒนาความเจริญสมัยใหม่บนพื้นฐานของพุทธธรรม ซึ่งอาจเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์อารยธรรมที่มีความสมดุล ยั่งยืน และเป็นรากฐานของการพัฒนาสังคมสมัยใหม่ได้อีกด้วย

สายธารความคิดไทยในการวิพากษ์อารยธรรมตะวันตก

กระแสวัฒนธรรมตะวันตกที่ไหลบ่าสู่สังคมไทย ทำให้ประเทศเข้าสู่ความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกมิติ นักวิจารณ์และนักวิชาการไทยจำนวนมากจึงตอบสนองต่ออิทธิพลดังกล่าว โดยอาจจำแนกเป็นคลื่นความคิด (Waves of Thought) ได้ 2 คลื่น คือ

คลื่นที่ 1 การตื่นรู้ต่ออารยธรรมตะวันตก (Encounter Stage) มีพุทธทาสภิกขุและสุลักษณ์ ศิวรักษ์ เป็นตัวแทนสำคัญในการวิพากษ์อารยธรรมตะวันตก โดยเฉพาะการต่อต้านวัตถุนิยม บริโภคนิยม และอำนาจนิยม

คลื่นที่ 2 การสร้างกรอบพุทธวิจารณ์ความทันสมัย (Buddhist Critical Framework) มีสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) เป็นบุคคลสำคัญในการวิพากษ์อารยธรรมตะวันตกถึงรากฐาน โดยใช้

สังคมอเมริกันเป็นตัวแทน พร้อมทั้งสังเคราะห์อารยธรรมทางเลือก (Alternative Civilization Stage) ที่ผสมผสานวัฒนธรรมพุทธ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และภูมิปัญญาท้องถิ่น (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2541)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) เป็นพระนักวิชาการผู้เชื่อมโยงปัญญาพุทธศาสนากับวิทยาการตะวันตกได้อย่างลุ่มลึก ท่านเชื่อมั่นว่าพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นรากฐานวัฒนธรรมไทย สามารถช่วยแก้ปัญหาโลกและร่วมสร้างอารยธรรมมนุษยชาติได้ นอกจากเสนอพุทธธรรมตามพระไตรปิฎกและปัญหาการศึกษาคณะสงฆ์ไทยแล้ว ท่านยังประยุกต์พุทธศาสนากับสังคมวงกว้าง (Payutto, P. A, 1987) ในฐานะอารยธรรมแบบพุทธ หรือกระบวนทัศน์แบบพุทธ (Buddhist Paradigm) เพื่อทำความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงของอารยธรรมตะวันตก โดยวิเคราะห์ภูมิหลังสังคมอเมริกาในฐานะต้นแบบการพัฒนาร่วมสมัย พร้อมทั้งย้ำให้สังคมไทยเข้าถึงรากฐานพุทธศาสนา และใช้พุทธธรรมวิเคราะห์ระบบจนถึงแก่นของปัญหา

ท่านวิเคราะห์ว่า วิกฤตการณ์ร่วมสมัยมีรากมาจากแนวคิด ทัศนคติ และค่านิยมที่ผิดพลาดของอารยธรรมกรีก ซึ่งเป็นฐานของอารยธรรมตะวันตก โดยมีองค์ประกอบหลักสองประการ (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2544)

ประการแรก แนวคิดพิชิตธรรมชาติ (Conquest of Nature) คือความเชื่อว่าความสำเร็จของมนุษย์อยู่ที่การเอาชนะธรรมชาติ แนวคิดนี้แยกมนุษย์ออกจากธรรมชาติ และมองมนุษย์เป็นนาย ผู้พิชิตและผู้ควบคุมธรรมชาติได้ตามต้องการ จึงกลายเป็นแรงขับของวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และอุตสาหกรรม ที่นำความเจริญทางวัตถุอย่างไม่เคยมีมาก่อน

ประการที่สอง ความเชื่อว่าความสุขของมนุษย์อยู่ที่วัตถุปรนเปรอ แนวคิดนี้สืบเนื่องจากอุตสาหกรรม และพัฒนาเป็นวัตถุนิยม (Materialism) ก่อนจะแปรเป็นบริโภคนิยม (Consumerism) ทำให้สังคมมนุษย์เข้าสู่วงจรแสวงหาและเสพบริโภคอย่างไม่สิ้นสุด

นอกจากรากฐานดังกล่าว ท่านยังชี้ว่ามีทัศนคติสองประการที่ทำให้ปัญหารุนแรงขึ้น ได้แก่ ทัศนคติแบบชำนาญพิเศษเฉพาะด้าน (Specialization) ซึ่งแบ่งวิทยาการออกเป็นสาขาย่อยจนขาดความเชื่อมโยง และก่อให้เกิดความหลงว่าวิชาของตนแก้ปัญหามนุษย์ได้ทั้งหมด อีกประการคือความเชื่อว่ามนุษย์แก้ปัญหาจริยธรรมได้ด้วยวิธีการทางวัตถุ โดยไม่ต้องพัฒนาจิตใจหรือคุณธรรม ดังความเชื่อทางเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่ว่า “ถ้าเศรษฐกิจดีแล้ว ปัญหาจริยธรรมก็ไม่มี” ซึ่งท่านเห็นว่าเป็นความเข้าใจผิด เพราะยิ่งวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก้าวหน้า ความจำเป็นด้านจริยธรรมยิ่งเพิ่มขึ้น (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2544) ท่านยังชี้ว่า วิทยาการที่เป็นฐานความเจริญของโลกปัจจุบัน ซึ่งแบ่งเป็น 3 หมวดใหญ่ ได้แก่ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (the Natural Sciences) สังคมศาสตร์ (the Social Sciences) และมนุษยศาสตร์ (the Humanities) ล้วนดำเนินตามแนวคิดดังกล่าวทั้งสิ้น (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2544)

เมื่อพิจารณาจากพระพุทธศาสนา ท่านเห็นว่าปัญหาเหล่านี้ก่อตัวจากภายในจิตใจมนุษย์ โดยมีแรงจูงใจรากฐานสามประการ ได้แก่ ตัณหา คือความต้องการผลประโยชน์ อันผลักดันการแข่งขัน ทุนนิยม และวัตถุนิยม มานะ คือความต้องการอำนาจ ความยิ่งใหญ่ และการครอบงำ และทิฏฐิ คือการยึดถือความเห็นหรืออุดมการณ์ของตนว่าเป็นจริงฝ่ายเดียว แรงจูงใจทั้งสามร่วมกันก่อให้เกิดสังคมบริโภคนิยม ที่มุ่งแสวงหาประโยชน์และวัตถุเพื่อเสพโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบ (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2540)

เพราะฉะนั้น จึงกล่าวสรุปได้ว่า สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) วิพากษ์อารยธรรมตะวันตก โดยเฉพาะสังคมอเมริกัน ว่ามีรากฐานจากแนวคิดพิชิตธรรมชาติและการแสวงหาความสุขผ่านวัตถุ จนนำไปสู่วัตถุนิยมและบริโภคนิยม ซึ่งท่านชี้ว่าต้นเหตุของวิกฤตอารยธรรมอยู่ที่ตัณหา มานะ และทิฏฐิของมนุษย์ พร้อมเสนอพุทธธรรมเป็นกรอบในการสร้างอารยธรรมทางเลือกที่สมดุล ยั่งยืน และสอดคล้องกับรากฐานวัฒนธรรมไทย

การวิพากษ์เศรษฐศาสตร์กระแสหลักและข้อเสนอเชิงพุทธ

ในฐานะที่เศรษฐศาสตร์มีบทบาทสำคัญในการกำหนดกิจกรรมของมนุษย์ในยุคปัจจุบัน ท่านจึงวิพากษ์เศรษฐศาสตร์กระแสหลักอย่างละเอียด โดยได้รับแรงบันดาลใจเบื้องต้นจากแนวคิดของ Schumacher ในหนังสือ Small is Beautiful (Schumacher,E.F, 1973) และต่อมาได้ขยายความเป็นเศรษฐศาสตร์แนวพุทธอย่างเป็นระบบ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2559) ท่านเห็นว่าเศรษฐศาสตร์กระแสหลักมีปัญหาสำคัญสี่ประการ คือ

ประการแรก เศรษฐศาสตร์แยกตัวออกมาเป็นความชำนาญเฉพาะด้าน (Specialization) โดยพิจารณากิจกรรมของมนุษย์เฉพาะในแง่เศรษฐกิจ ตัดความหมายอื่น ๆ ออกไป ทำให้ขาดการเชื่อมโยงกับมิติชีวิตและสังคมในภาพรวม ในทางตรงกันข้าม เศรษฐศาสตร์แนวพุทธไม่แยกโดดเดี่ยวจากความรู้ด้านอื่น ๆ ของมนุษย์ กิจกรรมทางเศรษฐกิจจึงเป็นส่วนหนึ่งของระบบความสัมพันธ์ของชีวิตและสังคม

ประการที่สอง เศรษฐศาสตร์ไม่ใส่ใจจริยธรรม ทั้งที่คุณค่าทางจิตใจอย่างความขยัน ความซื่อสัตย์ ความรักงาน ล้วนมีผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการผลิต (Productivity) และประสิทธิภาพ (Efficiency) กล่าวคือ จริยธรรมมิใช่เรื่องนามธรรมที่แยกจากเศรษฐกิจ หากแต่เป็นตัวแปรทางเศรษฐกิจที่สำคัญยิ่ง

ประการที่สาม เศรษฐศาสตร์พยายามทำตนให้เป็นวิทยาศาสตร์ (Value-Free) โดยตัดเรื่องคุณค่าที่เป็นนามธรรมออกไปทั้งหมด ทั้งที่แท้จริงแล้วเศรษฐศาสตร์เป็นสังคมศาสตร์ที่พึ่งพิงคุณค่า (Value-Dependent) มากที่สุด การที่เศรษฐศาสตร์อ้างความเป็นกลางทางคุณค่าจึงเป็นความเข้าใจผิดที่นำไปสู่การมองข้ามปัจจัยที่สำคัญที่สุด

ประการที่สี่ เศรษฐศาสตร์ขาดความเข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์อย่างรอบด้าน โดยมองเฉพาะด้านความต้องการ (Demand) โดยไม่คำนึงถึงคุณภาพของความต้องการนั้น ในทางตรงกันข้าม

เศรษฐศาสตร์แนวพุทธหรือ “เศรษฐศาสตร์มัชฌิมาปฏิปทา” เน้นการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องและพอดี โดยจุดสมดุลทางเศรษฐกิจอยู่ที่ “จุดที่คุณภาพชีวิตกับความพึงพอใจมาบรรจบกัน” และมองกิจกรรมเศรษฐกิจว่าเป็นเพียงมรรคา (Means) ไม่ใช่จุดหมาย (End) ในตัวเอง หากแต่เป็นฐานสนับสนุนกระบวนการพัฒนาตนของมนุษย์เพื่อชีวิตที่ดียิ่งขึ้น

จากที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่า สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) วิพากษ์เศรษฐศาสตร์กระแสหลักว่าแยกขาดจากมิติชีวิตและสังคม ละเลยจริยธรรม อ้างความเป็นกลางทางคุณค่า และมองธรรมชาติมนุษย์อย่างไม่รอบด้าน ทำให้นำไปสู่ปัญหารอบด้าน ท่านจึงเสนอแนวทางใหม่คือ “เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ” หรือ “เศรษฐศาสตร์มัชฌิมาปฏิปทา” ที่บูรณาการเศรษฐกิจกับคุณธรรมและการพัฒนามนุษย์ โดยมุ่งสร้างดุลยภาพระหว่างคุณภาพชีวิตกับความพึงพอใจ และมองเศรษฐกิจเป็นเพียงเครื่องมือเพื่อการดำรงชีวิตที่ดีงาม มิใช่เป้าหมายสูงสุดของชีวิต

ลักษณะสังคมอเมริกันในทัศนะของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์

ในการวิเคราะห์ปัญหาสังคมไทย สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ใช้สังคมอเมริกันเป็นกรณีศึกษาเพื่อทำความเข้าใจทิศทางของโลกสมัยใหม่ และเพื่อสะท้อนให้สภาพสังคมไทยอย่างชัดเจน มิใช่เพื่อยกย่องหรือตำหนิสังคมอเมริกา หากแต่เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างรู้เท่าทัน ท่านเสนอว่า วิกฤตของประเทศไทยมิได้เป็นเพียงวิกฤตเศรษฐกิจ ที่ปรากฏให้เห็นภายนอก แต่มีรากลึกกว่านั้น คือ วิกฤตคุณภาพมนุษย์ กล่าวคือ คนไทยจำนวนมากยังไม่สามารถพัฒนาความคิด ความรู้ และทัศนคติให้สอดคล้องกับโลกสมัยใหม่ได้อย่างแท้จริง วิกฤตดังกล่าวเปิดช่องให้เกิดปัญหาสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองตามมาอย่างต่อเนื่อง เมื่อสังคมไทยรับอารยธรรมตะวันตก โดยเฉพาะแบบอย่างจากอเมริกา ความทันสมัยจึงเกิดขึ้นในลักษณะรับสำเร็จรูป มากกว่าการพัฒนาจากรากฐานของตนเอง ผลที่ตามมาคือการเปลี่ยนแปลงแบบข้ามขั้นตอน เกิดความไม่สมดุลระหว่างวัตถุ จิตใจ และโครงสร้างสังคม ภาวะดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Jacobs ที่วิเคราะห์สภาพการพัฒนาประเทศไทยไปสู่ความเจริญสมัยใหม่ว่าเป็นสังคมทันสมัยแต่ไม่พัฒนา คือมีรูปแบบภายนอกทันสมัย แต่ยังไม่เกิดความเข้มแข็งทางปัญญาและการผลิตภายใน (Jacobs, N, 1971)

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) วิเคราะห์ว่า ลักษณะเฉพาะของสังคมอเมริกันมีรากฐานมาจากประวัติศาสตร์การอพยพและการบุกเบิก ผู้อพยพที่เดินทางมาสู่ทวีปอเมริกาต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่โหดร้ายและขาดแคลน ทำให้เกิดวัฒนธรรมที่เน้นความริเริ่ม (Initiative) การแข่งขัน (Competition) และความเชื่อมั่นในศักยภาพปัจเจกบุคคล (Individualism) (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2546) สังคมอเมริกันจึงเป็นสังคมดิ้นรนแข่งขัน (Competitive Frontier Society) ที่สร้างความเจริญจากภายในตนเอง ลัทธิวัตถุนิยมและการมองเห็นความเจริญทางเศรษฐกิจ (Economic prosperity) ความเป็นตะวันตก(Westernization) การเติบโตทางอุตสาหกรรม (Industrialization)

และความทันสมัย (Modernity) จึงเกือบกลายเป็นสิ่งเดียวกัน (ตีรณ พงศ์มฆพัฒน์, 2566) ที่ก่อร่างสร้างตนของความเป็นสังคมอเมริกัน

การพัฒนาสังคมอเมริกามีรากฐานจากประวัติศาสตร์การอพยพและการบุกเบิกพรมแดน (frontier expansion) ซึ่งหล่อหลอมความแตกต่างหลากหลายให้กลายเป็นหนึ่งเดียว ก่อให้เกิดวัฒนธรรมแห่งความดิ้นรน การแข่งขัน ความริเริ่ม และความเชื่อมั่นในศักยภาพของปัจเจกบุคคล ทุกคนเกิดมาเท่าเทียมกัน มีสิทธิในชีวิต เสรีภาพและการแสวงหาความสุข (สุนันทา วรรณสินธ์, 2564) ความเจริญของอเมริกาจึงเป็นผลจากกระบวนการดิ้นรน ต่อสู้ หล่อหลอมที่เติบโตจากภายในสังคมเอง แตกต่างจากสังคมไทยที่ความทันสมัยส่วนใหญ่เกิดจากแรงกระทบภายนอก

จะเห็นได้ว่า สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ใช้สังคมอเมริกันเป็นกรณีศึกษาเพื่อทำความเข้าใจโลกสมัยใหม่ ในขณะเดียวกันก็สะท้อนปัญหาของสังคมไทย โดยชี้ว่าวิกฤตสำคัญของไทยมิใช่เพียงปัญหาเศรษฐกิจ แต่เป็นวิกฤตคุณภาพมนุษย์และการขาดรากฐานทางปัญญาในการพัฒนา สังคมอเมริกันเติบโตจากพลังภายในผ่านวัฒนธรรมแห่งความริเริ่ม การแข่งขัน และความเชื่อมั่นในปัจเจกบุคคล ขณะที่ความทันสมัยของไทยส่วนใหญ่เกิดจากการรับอิทธิพลภายนอก จึงนำไปสู่การพัฒนาที่ไม่สมดุลระหว่างวัตถุ จิตใจ และสังคม

ลักษณะพื้นฐานของสังคมไทย

ส่วนสังคมไทยมีความแตกต่างตรงข้ามกับสังคมอเมริกัน สังคมไทยพัฒนาภายใต้เงื่อนไขของความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ ดังคติที่ว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” ทำให้ไม่จำเป็นต้องดิ้นรนต่อสู้หรือสร้างสรรค์ในลักษณะเดียวกับตะวันตก สังคมไทยจึงเป็น “สังคมอุดมสมบูรณ์เกื้อกูล” (Abundant Agrarian Society) ที่เน้นความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกัน ความสมดุลทางสังคม และการอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนกับธรรมชาติ (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2546) ซึ่งเป็นผลมาจากการรับเอาพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางสังคมและวัฒนธรรมไทย

ท่านมองว่า สังคมไทยมีปัญหาสำคัญสองประการในความสัมพันธ์กับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ประการแรก ขาดวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์ (Scientific Culture) กล่าวคือขาดนิสัยใจคอที่ชอบใฝ่รู้ ชอบเหตุผล และชอบพิสูจน์ทดลอง ประการที่สอง ขาดวัฒนธรรมอุตสาหกรรม (Industrial Culture) คือขาดฐานแห่งการสร้างสรรค์และการผลิต เมื่อรับเทคโนโลยีสำเร็จรูปเข้ามา จึงกลายเป็นนักบริโภคที่ไม่มีความสามารถในการผลิต ท่านจึงได้นำเสนอถึงความแตกต่างของทั้งสองวัฒนธรรม

จุดสำคัญที่สุดในแนวคิดของท่านคือการแยกแยะระหว่าง “การเรียนรู้” กับ “การเลียนแบบ” ท่านเสนอว่า การศึกษาสังคมอเมริกันเป็นกระบวนการเรียนรู้เหตุปัจจัย (Causal Learning) มิใช่การถ่ายโอนรูปแบบ (Model Transfer) เพราะความเจริญของแต่ละอารยธรรม ล้วนมีรากฐานมาจากเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ สิ่งแวดล้อม และโครงสร้างสังคมที่แตกต่างกัน การนำรูปแบบหนึ่งไปใช้ในอีกบริบทหนึ่งโดยตรง จึงย่อมก่อให้เกิดความไม่พอดี ซึ่งท่านได้นำเสนอเปรียบเทียบภูมิหลังความเป็นมา

และลักษณะสังคมอเมริกันกับสังคมไทยที่มีรากฐานทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และแนวทางการพัฒนาที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน ซึ่งส่งผลต่อวิถีชีวิต ระบบคุณค่า และปัญหาสังคมในปัจจุบัน (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2546)

1. รากฐานทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม สังคมอเมริกันก่อรูปขึ้นจากประสบการณ์การอพยพ การต่อสู้ และการบุกเบิกพรมแดนใหม่ ทำให้เกิดวัฒนธรรมแห่งความมุ่งมั่น การพึ่งตนเอง และการแข่งขันเพื่อความสำเร็จ ขณะที่สังคมไทยเติบโตบนฐานของความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติและความต่อเนื่องทางวัฒนธรรม จึงพัฒนาค่านิยมแห่งความเอื้อเฟื้อ ความผ่อนปรน และการอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน

2. ลักษณะนิสัยและระบบคุณค่าของสังคม สังคมอเมริกันให้ความสำคัญกับเสรีภาพ ความก้าวหน้า ประชาธิปไตย และความสำเร็จของปัจเจกบุคคล โดยใช้กฎหมายและประสิทธิภาพเป็นกลไกสำคัญในการจัดระเบียบสังคม ส่วนสังคมไทยยึดโยงกับคุณค่าทางพุทธศาสนา เช่น บุญ เมตตา และความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้คน โดยเน้นการประนีประนอมและความกลมกลืนมากกว่าการแข่งขัน

3. แนวทางการพัฒนา สังคมอเมริกันพัฒนาจากฐานการผลิตทางอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี จนเกิดความมั่งคั่งทางวัตถุและความเป็นผู้นำของโลก ขณะที่สังคมไทยรับความทันสมัยจากภายนอกเป็นส่วนใหญ่ และหลายครั้งรับกระแสบริโภคนิยมโดยขาดฐานการผลิตและฐานความรู้ที่เข้มแข็งรองรับ

4. จุดแข็งและจุดอ่อนของแต่ละสังคม จุดแข็งของสังคมอเมริกันคือความขยัน วินัย การจัดการที่มีประสิทธิภาพ และความสามารถในการสร้างนวัตกรรม แต่จุดอ่อนคือปัญหาความเครียด ความแตกแยกในครอบครัว และการสูญเสียความหมายของชีวิต ในทางตรงกันข้าม สังคมไทยมีจุดแข็งด้านเมตตาธรรม ความสัมพันธ์ทางสังคม และทุนทางวัฒนธรรมพุทธ แต่ยังมีข้อจำกัดด้านวินัย การคิดเชิงวิทยาศาสตร์ และการสร้างคติร่วมของสังคม

5. ปัญหาและความท้าทายในปัจจุบัน สังคมอเมริกันแม้ประสบความสำเร็จทางวัตถุ แต่กลับเผชิญวิกฤตภายในด้านจิตใจและคุณภาพชีวิต ส่วนสังคมไทยกำลังเผชิญภาวะวัฒนธรรมขาดตอนรับบริโภคนิยมอย่างผิวเผิน และขาดอุดมการณ์ร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศ

นอกจากความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติและการมีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมแล้ว สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ยังมองว่า ลักษณะเด่นของสังคมไทยอยู่ที่การให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมากกว่าระบบหรือกติกาเชิงนามธรรม ความผูกพันระหว่างสมาชิกในครอบครัว ชุมชน และเครือญาติ ทำให้สังคมไทยมีลักษณะเป็นสังคมแห่งความเกื้อกูล เอื้อเฟื้อ และเห็นอกเห็นใจกัน การดำเนินชีวิตจึงมุ่งรักษาความกลมกลืนของความสัมพันธ์มากกว่าการแข่งขันเพื่อเอาชนะกันดังเช่นในสังคมอุตสาหกรรมตะวันตก ซึ่งลักษณะดังกล่าวมีความสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมที่เน้นความสัมพันธ์เชิงอาศัยกัน (Interdependence) และการอยู่ร่วมกันด้วยเมตตากรุณา จึงก่อให้เกิดทุนทางสังคม (Social Capital) ที่สำคัญ ได้แก่ ความไว้วางใจ ความร่วมมือ และจิตสำนึกต่อส่วนรวม

ซึ่งช่วยให้สังคมไทยสามารถดำรงความมั่นคงและปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้เป็นเวลายาวนาน แม้จะเผชิญแรงกดดันจากกระแสโลกาภิวัตน์และอิทธิพลของวัฒนธรรมต่างชาติ

อย่างไรก็ตาม ท่านเห็นว่า จุดแข็งดังกล่าวอาจกลายเป็นข้อจำกัดได้เช่นกัน หากขาดการพัฒนาปัญญาและความคิดเชิงวิพากษ์ กล่าวคือ ความมุ่งรักษาความสัมพันธ์และความกลมกลืนทางสังคม อาจทำให้ขาดความกล้าในการตั้งคำถาม การคิดวิเคราะห์ หรือการแสวงหาความรู้ใหม่อย่างเป็นระบบ ส่งผลให้การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมของสังคมไทยไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์จึงเสนอว่า สังคมไทยควรรักษาคุณค่าดั้งเดิมด้านเมตตา ความเอื้ออาทร และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติไว้เป็นรากฐาน ขณะเดียวกันต้องส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ การใช้เหตุผล และการสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ เพื่อให้เกิดดุลยภาพระหว่างคุณค่าทางจิตใจกับความก้าวหน้าทางวิทยาการ

ในทัศนะของท่าน อนาคตของสังคมไทยมิได้อยู่ที่การเปลี่ยนตนเองให้เป็นสังคมตะวันตก หากแต่อยู่ที่การพัฒนาศักยภาพของตนบนพื้นฐานวัฒนธรรมพุทธ โดยนำจุดแข็งด้านความสัมพันธ์ทางสังคม คุณธรรม และการดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มาผสานกับวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการจัดการสมัยใหม่ อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลระหว่างความเจริญทางวัตถุกับความเจริญทางจิตใจ และสอดคล้องกับบริบททางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของสังคมไทยอย่างแท้จริง การนำเสนอของท่านจึงเป็นไปเพื่อให้สังคมไทย “รู้เขา รู้เรา” และเลือกพัฒนาอย่างเหมาะสม โดยรักษารากฐานพุทธธรรม ควบคู่กับการเรียนรู้วิทยาการสมัยใหม่ อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลระหว่างวัตถุ จิตใจ และสังคมอย่างยั่งยืน

วิเคราะห์พุทธปรัชญาในฐานะอารยธรรม

แนวคิดของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ไม่ได้เป็นเพียงการวิพากษ์ทางศีลธรรม หากแต่เป็นการสร้างทฤษฎีทางสังคมที่มีความเป็นระบบ โดยมีจุดยืนที่สอดคล้องกับแนวคิดร่วมสมัยด้าน Multiple Modernities ของ Eisenstadt ที่โต้แย้งว่า ความทันสมัยไม่ใช่เส้นทางเดียว (Singular Path) แต่มีความหลากหลายตามบริบทอารยธรรมแต่ละแห่ง (Eisenstadt, S. N, 2000) รวมทั้งแนวคิด Civilizational Development ของ Arnason ที่เน้นว่า การพัฒนาต้องเข้าใจรหัสวัฒนธรรม (Cultural Code) ของแต่ละสังคม (Arnason, J. P, 2003)

ข้อเสนอสำคัญที่บทความนี้ค้นพบคือ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ได้นำเสนอ “Buddhist Alternative Modernity” ซึ่งไม่ปฏิเสธตะวันตกหรือไม่ปฏิเสธสังคมอเมริกัน แต่ตรวจสอบวิพากษ์วิจารณ์อารยธรรมตะวันตก และนำเสนอ “ความทันสมัยแบบพุทธ” ที่ผสาน (1) ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2) จริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม และ (3) การพัฒนาจิตใจและปัญญา เข้าด้วยกันอย่างสมดุล ซึ่งจะเห็นได้ว่า ในปัจจุบันมีการนำเสนอแนวคิดเชิงพุทธนี้ค่อนข้างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น เช่น งานของ Loy ที่วิเคราะห์สังคมตะวันตกและนำเสนอทฤษฎีทางสังคมแนว

พุทธ (Loy, D. R, 2003) กัลตุง นำเสนอการวิเคราะห์ความรุนแรงเชิงโครงสร้างสังคม ที่พระพุทธศาสนาสามารถลดความรุนแรงทางสังคมได้ (กัลตุง, โยฮัน, 2538) หรือแม้กระทั่งการวิพากษ์ระบบเศรษฐศาสตร์ตามแบบแผน และนำเสนอพุทธเศรษฐศาสตร์เป็นทางเลือกใหม่ของอภิชัย พันธเสน (อภิชัย พันธเสน, 2547)

ทางออกที่ท่านเสนอไม่ใช่การปฏิเสธตะวันตก หากแต่เป็นการเติมสมดุลทางจิตวิญญาณให้กับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ด้วยการปรับกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) จากอารยธรรมวัตถุนิยมสู่อารยธรรมแห่งปัญญานิยม (Wisdom Civilization)

จากที่ได้ศึกษาแนวความคิดของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ บทความนี้จึงนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ 2 ประการ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง การนำเสนอพุทธปรัชญาในฐานะ “ทฤษฎีวิเคราะห์อารยธรรม” (Theory of Civilizational Analysis) ที่มีความเป็นระบบทางวิชาการ ซึ่งสามารถนำไปใช้วิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาของอารยธรรมต่าง ๆ ได้อย่างมีหลักการ กรอบการวิเคราะห์นี้ประกอบด้วย 3 ตัวแปรหลัก คือ เหตุปัจจัยทางประวัติศาสตร์ รูปแบบการพัฒนาที่เกิดขึ้น และทิศทางการพัฒนาที่พึงปรารถนาในอนาคตตามหลักพุทธปรัชญา

ประการที่สอง การยืนยันว่าการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนมิใช่แบบจำลองสากล (Universal Model) หากแต่เป็นการพัฒนาที่ต้องอิงบริบทวัฒนธรรม (Context-Dependent Development) ซึ่งในกรณีของไทย ต้องตั้งอยู่บนการตระหนักรู้รากฐานวัฒนธรรมพุทธศาสนา พร้อมเปิดรับการเรียนรู้จากโลกภายนอกอย่างมีวิจารณญาณ มิใช่รับเพียงรูปแบบภายนอกโดยปราศจากการกลั่นกรอง

การเรียนรู้จากสังคมอเมริกันในแนวคิดของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เป็นกระบวนการสร้างปัญญาทางสังคม (Social Wisdom Building) มิใช่การเลียนแบบอารยธรรมตะวันตก หัวใจของแนวคิดนี้อยู่ที่การเข้าใจว่า ความเจริญแต่ละอารยธรรมมีรากฐานมาจากเหตุปัจจัยทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การรู้จักเหตุปัจจัยเหล่านั้น (รู้เขา) จะช่วยให้เข้าใจตนเองและศักยภาพของตนเองได้อย่างถูกต้อง (รู้เรา) อันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่แท้จริง

การพัฒนาสังคมไทยจึงควรตั้งอยู่บนหลักสำคัญสองประการ ได้แก่ ประการแรก การตระหนักรู้รากฐานวัฒนธรรมของตนเอง โดยเฉพาะคุณค่าแห่งพุทธปรัชญาที่เน้นความสมดุล การพัฒนาจิตใจ และการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ ประการที่สอง การเปิดรับการเรียนรู้จากโลกภายนอกอย่างมีวิจารณญาณ โดยการรับเหตุปัจจัยและกระบวนการคิดมาปรับใช้ มิใช่รับเพียงรูปแบบผิวเผิน อารยธรรมแห่งอนาคตในบริบทไทย จึงอาจไม่ใช่อารยธรรมแห่งการพิชิตโลกตามแบบอย่างอารยธรรมตะวันตก หากแต่เป็นอารยธรรมแห่งการเข้าใจชีวิต ซึ่งจะนำไปสู่ความยั่งยืนอย่างแท้จริง

จะเห็นได้ว่า การนำเสนอพุทธปรัชญาว่าด้วยอารยธรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ผ่านการวิเคราะห์เปรียบเทียบสังคมอเมริกันและสังคมไทย สามารถสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดเรื่อง “การบูรณาการความสัมพันธ์ระหว่างพุทธะ–ธรรมะ–สังคม” ซึ่งเป็นแกนกลางของทฤษฎีการวิเคราะห์

อารยธรรมตามพุทธปรัชญาได้ โดยมองว่าอารยธรรมที่ยั่งยืนต้องตั้งอยู่บนดุลยภาพขององค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ การพัฒนามนุษย์ (พุทธะ) ความสอดคล้องกับธรรมชาติ (ธรรมะ) และการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลในสังคม (สังคม) อันเป็นรากฐานของการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนอย่างแท้จริง (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2544)

มิติที่ 1 คือ พุทธะ หมายถึงมนุษย์ผู้มีศักยภาพในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง เป้าหมายของการพัฒนาจึงไม่ใช่เพียงการเพิ่มความมั่งคั่งหรืออำนาจ แต่คือการพัฒนาปัญญา คุณธรรม และอิสรภาพภายใน มนุษย์ที่มีปัญญาจะสามารถควบคุมตัณหา ใช้เทคโนโลยีอย่างถูกต้อง และดำเนินชีวิตอย่างรับผิดชอบต่อผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม

มิติที่ 2 คือ ธรรมะ หมายถึงทั้งกฎธรรมชาติและความจริงของสรรพสิ่ง ทุกสิ่งล้วนสัมพันธ์กันตามหลักเหตุปัจจัย ไม่มีสิ่งใดดำรงอยู่โดยลำพัง การพัฒนาที่ไม่เข้าใจกฎธรรมชาติ เช่น การใช้ทรัพยากรอย่างไร้ขอบเขต หรือการแสวงหาความเติบโตทางเศรษฐกิจโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ย่อมนำไปสู่วิกฤตในระยะยาว

มิติที่ 3 คือ สังฆะ หมายถึงสังคมเป็นพื้นที่แห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ การพัฒนาสังคมจึงมิใช่เพียงการสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ แต่ต้องสร้างความเป็นธรรม ความเอื้ออาทร ความร่วมมือ และความรับผิดชอบร่วมกัน สังคมที่ดีต้องส่งเสริมการพัฒนาคนและรักษาความสมดุลกับธรรมชาติไปพร้อมกัน

พุทธะ ธรรมะ และสังฆะ (มนุษย์ ธรรมชาติ และสังคม) มิใช่องค์ประกอบที่แยกจากกัน แต่เป็นระบบความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน มนุษย์ที่มีปัญญาจะเข้าใจธรรมชาติและสร้างสังคมที่เป็นธรรม ขณะที่สังคมที่ดีจะเอื้อต่อการพัฒนามนุษย์ และการเคารพธรรมชาติจะทำให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน หากส่วนใดส่วนหนึ่งเสียสมดุล ย่อมส่งผลกระทบต่อองค์รวมทั้งหมด

ดังนั้น อารยธรรมที่สมบูรณ์ตามพุทธปรัชญาจึงมิใช่อารยธรรมที่เจริญด้วยเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว แต่เป็นอารยธรรมที่สามารถสร้างดุลยภาพระหว่างการพัฒนามนุษย์ การเคารพธรรมชาติ และการจัดระเบียบสังคมอย่างเป็นธรรม โดยมีปัญญาเป็นแกนกลางของการพัฒนา

สรุป

แนวคิดของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) มิได้เป็นเพียงการวิพากษ์อารยธรรมตะวันตกในเชิงศีลธรรม หากเป็นกรอบการวิเคราะห์อารยธรรมที่อธิบายและนำเสนอตามแนวพุทธปรัชญาว่า วิกฤตของโลกสมัยใหม่เกิดจากความไม่สมดุลระหว่างความเจริญทางวัตถุกับการพัฒนามนุษย์ อันนำไปสู่ปัญหาสังคม จริยธรรม และสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกัน ท่านชี้ให้เห็นศักยภาพของวัฒนธรรมไทยที่มีพุทธศาสนาเป็นรากฐาน ในฐานะทรัพยากรทางอารยธรรมที่สามารถพัฒนาเป็นทางเลือกของความทันสมัยได้ แนวคิดดังกล่าวจึงสามารถสังเคราะห์เป็น “ทฤษฎีวิเคราะห์อารยธรรม” ที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการพัฒนา เพื่อนำไปสู่ “ความทันสมัยแบบพุทธ” ซึ่งบูรณา

การความก้าวหน้าทางวัตถุกับการพัฒนาปัญญาและคุณธรรมอย่างสมดุล และแนวความคิดดังกล่าวนี้ควรแก่การนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาในสังคมปัจจุบัน ในฐานะตัวแทนของพุทธปรัชญาที่เป็นรากฐานแห่งอารยธรรมในโลกยุคใหม่

เอกสารอ้างอิง

กัลตุง, โยฮัน. (2538). *ทฤษฎีความรุนแรงเชิงโครงสร้าง.* กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง.

คาปร้า, ฟริตจ๊อฟ. (2565). *จุดเปลี่ยนแห่งศตวรรษ : การเปลี่ยนกระบวนทัศน์เพื่อสร้างสรรค์สังคมมนุษย์ขึ้นใหม่.* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร : เสมสิกขาลัย.

คาปร้า, ฟริตจ๊อฟ. (2569). *เต๋าแห่งฟิสิกส์.* กรุงเทพมหานคร : ไทยควอลิตี้บุ๊คส์.

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. (2541). *หนังสือแสดงกิจจานุกิจ.* กรุงเทพมหานคร : คุรุสภา.

ตีรณ พงศ์มฆพัฒน์. (2566). *วิถีแห่งโพธิกาล: ชาติ ชนชั้น เศรษฐกิจและการปกครอง.* กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2540). *พุทธเศรษฐศาสตร์.* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.

_____. (2541). *มองอเมริกา มาแก้ปัญหาไทย.* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.

_____. (2544). *การพัฒนาที่ยั่งยืน.* กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.

_____. (2546). *รู้จักอเมริกา หันมาดูศักยภาพของไทย.* กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2559). *เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ (Buddhist Economics).* (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.

วิไลเลขา ถาวรธนสาร. (2545). *ชนชั้นนำไทยกับการรับวัฒนธรรมตะวันตก.* กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ.

สุนันทา วรรณสินธ์. (2564). *สหรัฐอเมริกา : ประวัติศาสตร์(ไม่รู้จบ)แห่งเสรีภาพและความเท่าเทียม.* กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ bookscape.

สุภาพรรณ ณ บางช้าง. (2535). *พุทธธรรมที่เป็นรากฐานสังคมไทยก่อนสมัยสุโขทัยถึงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง.* กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อภิชัย พันธเสน. (2547). *พุทธเศรษฐศาสตร์ : วิวัฒนาการ ทฤษฎีและการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่าง ๆ.* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์.

Arnason, J. P. (2003). *Civilizations in dispute: Historical questions and theoretical traditions.* Brill.

Eisenstadt, S. N. (2000). Multiple modernities. *Daedalus*, 129(1), 1–29.

Jacobs, N. (1971). *Modernization without development: Thailand as an Asian case study.* Praeger.

Loy, D. R. (2003). *The great awakening: A Buddhist social theory.* Wisdom Publications.

Payutto, P. A. (1987). *Looking to America to solve Thailand's problems.* Sathirakoses-Nagapradipa Foundation.

Schumacher, E.F. (1973). *Small is Beautifull: Economic as if people mattered.* Haperperennial.

Winichakul, T. (2000). The quest for "Siwilai": A geographical discourse of civilizational thinking in the late nineteenth and early twentieth-century Siam. *The Journal of Asian Studies*, 59(3), 528–549.

ทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาของการผสานระหว่างหลักพุทธธรรมกับนวัตกรรมการเรียนรู้ยุคใหม่*

DIRECTION OF QUALITY DEVELOPMENT OF BUDDHIST TEMPLE CHARITY SCHOOLS BY INTEGRATING BUDDHIST PRINCIPLES WITH MODERN LEARNING INNOVATION

***พระครูสมุห์กฤติพิสิฐ กิตฺติธมฺโม,[1] พระศักดา ชนาสโภ,[2] พระมหาธนศักดิ์ ธมฺมโชโต[3]**
พระมหาอำพล ธนปณฺโฌ,[4] พระครูอโสกภัทรวงศ์ (เกริกเกียรติ)[5]
PhrakhrusamuKitphisit Kittidhammo, [1] PhraSakda Chanasapo,[2] PhramahaThanasak Dhammachoto[3]
PhramahaAmpol Dhanapañño,[4] PhrakhruAsokpattarawong (Koekkiad)[5]
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย, ประเทศไทย[1,4,5]
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย[2]
ผู้จัดการโรงเรียนมัธยมวัดใหม่กรงทองในพระราชูปถัมภ์ฯ, ประเทศไทย[3]
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nongkhai Campus, Thailand[1,4,5]
Ratchaburi Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand[2]
Manager of Matthayom watmaikrongtong School Under the Royal Patronage, Thailand[3]
*Corresponding Author, E-mail: jarphankitphisit@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของของเรียนการกุศลยุคใหม่ ซึ่งในโลกยุคปัจจุบันที่สังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ภายใต้อิทธิพลของเทคโนโลยีดิจิทัล การสื่อสารไร้พรมแดน ควบคู่ก้าวหน้าทางปัญญาประดิษฐ์ การศึกษาจึงไม่อาจดำรงอยู่เพียงในกรอบความรู้เดิมที่เน้นเฉพาะการท่องจำแบบทางเดียว หากแต่ต้องเปิดรับแนวทางใหม่ในการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สร้างกระบวนการคิด วิเคราะห์ และเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งสังคมไทยในฐานะที่มีรากฐานทางวัฒนธรรมและศีลธรรมจากพระพุทธศาสนา จำเป็นต้องรักษาเอกลักษณ์ของการศึกษาที่มุ่งพัฒนาคนให้เป็นคนดี ควบคู่กับคนเก่งและคนทันสมัย การศึกษาของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จึงมีบทบาทสำคัญที่ต้องสืบทอดทั้งปัญญาและคุณธรรม เพื่อสร้างสมดุลระหว่างจริยธรรมและวิทยาการในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในศตวรรษที่ 21 เป็นประเด็นสำคัญที่ทุกสถาบันการศึกษาให้ความสนใจ โดยเฉพาะโรงเรียนการกุศลของวัด ซึ่งมีรากฐานให้การศึกษาแก่เยาวชนด้วยจิตวิญญาณแห่งความเมตตา และการบ่มเพาะคุณธรรมจริยธรรมควบคู่กับวิชาความรู้ การศึกษาในโรงเรียนประเภทนี้ ไม่เพียงแต่เป็นการถ่ายทอดวิชาการ แต่ยังเป็นการอบรมจิตใจ สืบทอดวัฒนธรรม

*Received: 10 January 2026; Revised: 21 February 2026; Accepted: 28 March 2026

และสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพทั้งทางด้านปัญญาและคุณธรรม การผสมผสานดังกล่าว ไม่เพียงทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ที่ทันสมัย พร้อมยังช่วยให้มีภูมิคุ้มกันทางปัญญาและคุณธรรม สามารถใช้ชีวิตอย่างสมดุลในสังคมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วได้ โรงเรียนการกุศลของวัดจึงมีบทบาทสำคัญ ในการเป็นสะพานเชื่อมระหว่างรากเหง้าแห่งภูมิปัญญา และกระแสแห่งนวัตกรรม เพื่อสร้างเยาวชนที่มีคุณภาพทั้งทางกาย จิตใจ และสติปัญญา อันจะนำไปสู่สังคมที่มีความเจริญก้าวหน้า

คำสำคัญ: การพัฒนาคุณภาพการศึกษา, โรงเรียนการกุศลของวัด, พุทธธรรม, นวัตกรรมการเรียนรู้ยุคใหม่

Abstract

This academic article aims to propose directions for the development of the quality of education in modern charitable schools. In today's rapidly changing society, influenced by digital technology, borderless communication, and advances in artificial intelligence, education cannot simply remain within the framework of traditional knowledge that emphasizes memorization. Instead, it must embrace new approaches to learning that emphasize learner-centeredness, fostering critical thinking, analysis, and self-learning. Thai society, with its cultural and moral foundations in Buddhism, must preserve its educational identity, which aims to develop good people, alongside capable and modern individuals. Education in Buddhist temple charitable schools plays a crucial role in fostering both wisdom and morality, creating a balance between ethics and science to develop quality education in the 21st century. This is a critical issue for all educational institutions, particularly temple charitable schools, whose foundations are to educate youth with a spirit of compassion and the cultivation of morality and ethics alongside academic knowledge. Education in these schools not only imparts academic knowledge but also cultivates the mind, perpetuates culture, and creates a workforce of intellectual and moral quality. This integration not only equips learners with up-to-date knowledge but also builds intellectual and moral resilience, enabling them to live a balanced life in a rapidly changing society. Temple charitable schools thus play a crucial role in bridging the gap between the roots of wisdom and the currents of innovation. To create youth who are physically, mentally and intellectually qualified, which will lead to a progressive society.

Keywords: Educational quality development, temple charity schools, Buddhism, modern learning innovations

บทนำ

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในยุคปัจจุบัน เป็นประเด็นสำคัญที่ทุกภาคส่วนให้ความสนใจอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการให้โอกาสทางการศึกษาแก่เยาวชนไทย ทั้งในด้านวิชาการ จริยธรรม และการปลูกฝังคุณธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา โรงเรียนการกุศลของวัด จึงถือเป็นรากฐานทางการศึกษาที่เชื่อมโยงระหว่างศาสนา วัฒนธรรมและสังคมไทยเข้าด้วยกันอย่างแนบแน่น อย่างไรก็ตาม ในยุคสมัยที่โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัล ระบบการศึกษาเองก็ต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับความต้องการของศตวรรษที่ 21 (ประสาร ไตรรัตน์วรกุล, 2562)

ทิศทางของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จึงจำเป็นต้องผสานหลักพุทธธรรมเข้ากับนวัตกรรมการเรียนรู้ยุคใหม่อย่างสมดุล เพื่อให้การเรียนรู้ไม่เพียงแต่สร้างความรู้ทางวิชาการ แต่ยังส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปัญญา มีจิตใจที่สงบ มีศีลธรรม และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขในสังคมที่เต็มไปด้วยความท้าทาย หลักพุทธธรรม เช่น อิทธิบาท 4 สัมมาทิฏฐิ หรือหลักไตรสิกขา สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจ มีความรับผิดชอบ และรู้จักคิดอย่างมีเหตุผล ขณะเดียวกัน นวัตกรรมการเรียนรู้ เช่น ห้องเรียนดิจิทัล การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การเรียนรู้แบบโครงงาน หรือการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) (ไพฑูรย์ พิมดี และคณะ, 2560) ก็ช่วยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้าถึงองค์ความรู้ได้หลากหลายและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โรงเรียนการกุศลของวัดยังเป็นพื้นที่ที่สามารถสร้างแบบอย่างของการศึกษาพุทธนวัตกรรม ซึ่งบูรณาการจิตวิญญาณแห่งพระธรรมเข้ากับความคิดสร้างสรรค์และเทคโนโลยี เพื่อผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพทั้งด้านความรู้ ความดี และความสามารถ การพัฒนาในทิศทางนี้จึงไม่ใช่เพียงการปรับปรุงหลักสูตรหรืออุปกรณ์การเรียน แต่คือการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งกาย ใจ และปัญญา

การพัฒนาคุณภาพการศึกษา

คำว่า “พัฒนา” มีรากศัพท์มาจากภาษาสันสกฤตว่า “วฺฤธน” หมายถึง ความเจริญหรือความก้าวหน้า ส่วนในภาษาบาลีใช้คำว่า “วฑฺฒน” หรือ “วัฒนะ” ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกัน ได้แก่ ความเจริญ ความงดงาม การเพิ่มพูน การฝึกฝน หรือการทำให้ยั่งยืนและยาวนานขึ้น (ราชบัณฑิตยสถาน , 2546) เมื่อพิจารณาในเชิงความหมายทางภาษา “การพัฒนา” (Development) จึงสื่อถึงกระบวนการสร้างความเจริญ การเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่ความก้าวหน้า หรือการคลี่คลายในทิศทางที่ดีขึ้น ส่วนคำว่า “พัฒนา” เมื่อนำมาใช้เป็นคำกริยา หมายถึง การกระทำให้เกิดความเจริญงอกงาม การ

ส่งเสริมให้เติบโต หรือการทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเพิ่มพูนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น คุณภาพการศึกษาเกิดจากการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ตรงตามความมุ่งหมายของผู้ใช้บริการ ตรงตามมาตรฐานการศึกษา และความต้องการของผู้รับบริการ โดยใช้กระบวนการบริหารการศึกษาที่มีคุณภาพ ซึ่งคุณภาพการศึกษา หมายถึง ตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่มีความเป็นเลิศทางด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการบริหารและวิชาการ โดยผ่านกระบวนการเชิงระบบ ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิตที่มีประสิทธิภาพ และเป็นที่ยอมรับของสังคม (นครินทร์ ขาวผ่อง, 2547) สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษาจึงเป็นกระบวนการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งหน่วยงานการศึกษาทุกระดับทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ร่วมกับชุมชนจัดให้สอดคล้องกับนโยบายและความต้องการของชุมชน โดยสถานศึกษาต้องมีความพร้อมในการลงมือ ได้แก่ ความพร้อมของการดำเนินงาน เช่น การบริหารจัดการภายในหน่วยงานอย่างเป็นระบบ มีประสิทธิภาพ มีการแนะแนว นิเทศอย่างเป็นระบบ มีการประสานงานทั้งภาครัฐและเอกชน มีความพร้อมด้านสภาพแวดล้อม เช่น สภาพเศรษฐกิจและสังคมเอื้ออำนวย ได้รับความช่วยเหลือขากผู้ปกครองและชุมชน (กรมวิชาการ, 2544)

ดังนั้น การพัฒนาในทางการศึกษาจึงไม่เป็นเพียงการปรับปรุงหลักสูตรหรือการสอนที่ครอบคลุมถึงการยกระดับคุณภาพของผู้เรียน ครู บุคลากร และระบบบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การพัฒนาคุณภาพการศึกษาจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐ ท้องถิ่นและชุมชน เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปอย่างสอดคล้องกับความต้องการของสังคม การบริหารต้องมีความเป็นระบบ มีการนิเทศและประสานงานอย่างต่อเนื่อง รวมถึงได้รับการสนับสนุนจากสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมที่เหมาะสม ทั้งหมดนี้ล้วนมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกันคือ การสร้างความเจริญงอกงามให้แก่ระบบการศึกษาและคุณภาพชีวิตของผู้เรียน

บริบทของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาเริ่มจัดตั้งขึ้น ภายใต้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนราษฎร์ของวัด พุทธศักราช 2488 เดิมใช้ชื่อว่าโรงเรียนราษฎร์ของวัด โรงเรียนประเภทนี้เคยได้รับการสนับสนุนเช่นเดียวกับโรงเรียนเอกชนทั่วไป แต่ในระยะแรกการดำเนินงานประสบปัญหาเนื่องจากไม่สามารถเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการเรียนจากผู้ปกครองได้ สาเหตุจากผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 95 มีฐานะยากจน ส่งผลให้โรงเรียนบางแห่งต้องยุติการดำเนินงาน และบางแห่งจำเป็นต้องโอนกิจการให้ภาครัฐดำเนินการต่อ ต่อมาในปีการศึกษา พ.ศ. 2520 สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) ได้กำหนดนโยบายและแผนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 โดยเพิ่มแนวทางการพัฒนาเชิงปริมาณในการจัดการศึกษา พร้อมระบุว่า “จะส่งเสริมการจัดตั้งโรงเรียนราษฎร์การกุศลมากขึ้นเป็นพิเศษ”

ในช่วงปีการศึกษา พ.ศ. 2521–2523 สช. ได้นำแนวทางดังกล่าวมาปรับใช้ในลักษณะโครงการนำร่อง โดยคัดเลือกโรงเรียนในภูมิภาคต่าง ๆ จำนวน 11 แห่ง เพื่อพัฒนาเป็นโรงเรียนราษฎร์ของวัด

เพื่อการกุศล และได้จัดตั้งสภาโรงเรียนราษฎร์ของวัดเพื่อการกุศลขึ้นเป็นครั้งแรก โดยมีพระธรรมญาณมุนี ผู้รับใบอนุญาตโรงเรียนวินิตศึกษา เป็นประธานสภารูปแรก สภาดังกล่าวได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน 5 ประการ ได้แก่ 1) รวมกลุ่มโรงเรียนราษฎร์ที่มีเจตจำนงจัดการศึกษาเพื่อการกุศลทั่วประเทศให้มีความเป็นเอกภาพ 2) ส่งเสริมเอกลักษณ์ของโรงเรียนในด้านจริยธรรม สุขภาวะ วิชาการ งานอาชีพ ภาษา และการอ่านออกเขียนได้ 3) ช่วยเหลือนักเรียนจากครอบครัวยากจนให้ได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียม โดยไม่จำกัดเชื้อชาติหรือศาสนา 4) สนับสนุนภาครัฐในการจัดการศึกษาแก่ประชาชน เพื่อลดภาระของรัฐบาล 5) เสริมสร้างความมั่นคงทางวิชาชีพแก่ครูผู้สอน

ผลการดำเนินงานของโครงการได้รับผลตอบรับในระดับที่น่าพอใจ และนับเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการพัฒนาโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ให้มีความเป็นระบบและได้รับการยอมรับมากขึ้น ต่อมาในปีการศึกษา พ.ศ. 2544 กลุ่มโรงเรียนดังกล่าวได้รวมตัวกันจัดตั้งเป็นสมาคมโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือในการพัฒนาโรงเรียนทั้งด้านอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน และการพัฒนาศักยภาพบุคลากร ซึ่งส่งผลให้โรงเรียนกลุ่มนี้ได้รับการยอมรับจากชุมชน ผู้ปกครอง และหน่วยงานรัฐมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ลักษณะเฉพาะของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา คือ เป็นโรงเรียนเอกชนที่มีวัดเป็นเจ้าของ โดยมีเจ้าอาวาสดำรงตำแหน่งผู้รับใบอนุญาตตามตำแหน่ง การบริหารจัดการอยู่ภายใต้คณะกรรมการอำนวยการ มีการจัดการศึกษาแบบเรียนฟรีโดยไม่เก็บค่าธรรมเนียม ทั้งนี้ รัฐบาลให้การสนับสนุนค่าใช้จ่ายรายหัวของนักเรียนในอัตราร้อยละ 100 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564)

หลักพุทธธรรมในการพัฒนา

หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการพัฒนาของมนุษย์ ตามแนวทางของพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้มีหลักการและวิธีการมากมาย เพื่อให้มนุษย์ทุกคนนำหลักธรรมนั้นมาประพฤติปฏิบัติ ตามสภาพชีวิตของบุคคลนั้น ที่จะพึงกระทำหรือสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของตนได้ โดยมีหลักการพัฒนา ในที่นี้ มุ่งเจาะจงเอาการพัฒนาตัวในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า ภาวนา 4 อันได้แก่ (1) กายภาวนา หรือ การพัฒนากาย คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพหรือทางวัตถุ (2) ศีลภาวนา หรือการพัฒนาศีล คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม คือมนุษย์ที่ตั้งอยู่ในกฎระเบียบ (3) จิตภาวนา หรือการพัฒนาจิต คือการมีจิตที่สมบูรณด้วยคุณธรรม ความดีงามสมบูรณ์ (4) ปัญญาภาวนา หรือการพัฒนาทางปัญญา คือการเสริมสร้างความรู้ความคิดความเข้าใจอยู่อย่างเป็นนายความคิด (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2544)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) อธิบายไว้ว่า ในพระไตรปิฎกบางแห่งอธิบายภาวิตัตตะไว้ว่า “กถ ภควา ภาวิตตฺโต” หมายถึง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเป็น “ภาวิตัตตะ” คือ ผู้มีตนที่พัฒนาแล้ว อันเป็นคุณสมบัติสำคัญของพระพุทธเจ้าและของผู้ปฏิบัติธรรมที่ถึงความเจริญในธรรม การ

ที่บุคคลจะเป็นผู้มีตนอันพัฒนาแล้วนั้น ย่อมประกอบด้วยการพัฒนาในสี่ด้านหลัก ได้แก่ 1) ภาวิตกาโย มีกายอันพัฒนาแล้ว หมายถึง การฝึกฝนและพัฒนากายให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย มีความประพฤติที่งดงาม และเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น 2) ภาวิตสีโล มีศีลอันพัฒนาแล้ว คือ การดำรงตนอยู่ในศีลธรรม ความประพฤติชอบ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และมีความรับผิดชอบต่อสังคม 3) ภาวิตจิตฺโต มีจิตอันพัฒนาแล้ว หมายถึง การฝึกจิตให้มีสมาธิ ความตั้งมั่น สงบ และมีคุณธรรม เช่น เมตตา กรุณา และสติรู้เท่าทันตนเอง 4) ภาวิตปญฺโญ มีปัญญาอันพัฒนาแล้ว คือ การฝึกฝนให้เกิดความรู้ความเข้าใจอันถูกต้องตามความเป็นจริง มองเห็นเหตุผลของธรรมและสามารถใช้ปัญญานำชีวิตไปสู่ความพ้นทุกข์

ภาวิตกาย ภาวิตศีล ภาวิตจิต ภาวิตปัญญา เป็นรูปคุณนาม เป็นคุณสมบัติของบุคคล ถ้าจะตั้งเป็นศัพท์นามให้เป็นหัวข้อธรรม ก็เปลี่ยนไปอีกรูปหนึ่งเป็นภาวนา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2566) จะได้ศัพท์ดังต่อไปนี้ 1) กายภาวนา การพัฒนากาย 2) ศีลภาวนา การพัฒนาศีล 3) จิตตภาวนา การพัฒนาจิต 4) ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญา

การพัฒนาทางกายภาพและความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ เป็นประเด็นสำคัญในกระบวนการพัฒนามนุษย์โดยรวม แม้จะมีความเข้าใจโดยทั่วไปว่า การพัฒนาทางกายหมายถึงการบริโภคอาหารเพื่อเสริมสร้างร่างกาย หรือการออกกำลังกายเพื่อเพิ่มพูนสมรรถภาพทางกาย แต่การมองเช่นนี้ อาจยังไม่ครอบคลุมมิติที่ลึกซึ้งของการพัฒนาตามหลักแห่งธรรมะ เพราะหากการพัฒนาทางกายมุ่งเน้นเพียงการสร้างความแข็งแรงโดยปราศจากหลักการที่กำกับ ก็อาจนำไปสู่การใช้พลังทางกายในทางที่ผิด และกลับเป็นโทษต่อทั้งตนเองและสังคม

ในเชิงธรรม การพัฒนาทางกายมิได้จำกัดอยู่เพียงด้านกายภาพเท่านั้น หากแต่รวมถึงการฝึกฝนและกล่อมเกลาจิตใจ ให้รู้จักสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายนอกอย่างมีสติและปัญญา ตัวอย่างเช่น การใช้ดวงตาในการรับรู้สิ่งรอบตัว ควรฝึกให้สามารถแยกแยะและเลือกเสพเฉพาะสิ่งที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนหลีกเลี่ยงสิ่งที่ก่อให้เกิดโทษ เช่น การรับชมโทรทัศน์หรือสื่ออื่น ๆ ก็ควรพิจารณาถึงสาระและผลกระทบที่ตามมาในเชิงคุณภาพ มิใช่เพียงการเสพอย่างไม่รู้เท่าทัน เช่นเดียวกัน การฟังเสียงหรือข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ก็ควรพัฒนาให้มีความสามารถในการคัดกรอง เลือกรับฟังสิ่งที่เกื้อหนุนต่อการเรียนรู้และการดำรงชีวิตอย่างมีคุณธรรม หลักแห่งสติสัมปชัญญะและสังวรจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ต้องปลูกฝังตั้งแต่ในระดับพื้นฐานของการศึกษา

ด้วยเหตุนี้การศึกษาสมัยใหม่ จึงควรเน้นการพัฒนาทางกายควบคู่กับการเสริมสร้างความสามารถในการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม ผู้ที่ได้รับการศึกษาไม่ควรถูกประเมินจากความแข็งแรงของร่างกายเพียงด้านเดียว หากแต่ควรพิจารณาควบคู่ถึงความสามารถในการเชื่อมโยงกับบริบททางสังคมอย่างสร้างสรรค์และมีจริยธรรม เพราะหากบุคคลมีเพียงสมรรถภาพทางกายที่เข้มแข็ง แต่ขาดความสามารถในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างเหมาะสม ก็อาจใช้ศักยภาพ

ดังกล่าวไปในทางที่ก่อให้เกิดโทษ เช่น การแสวงหาความบันเทิงที่เกินขอบเขต หรือก่อความขัดแย้งในสังคม ซึ่งไม่อาจถือว่าเป็นผลสัมฤทธิ์แห่งการศึกษาอย่างแท้จริง

การพัฒนาทางสังคม จิตใจ และปัญญา จึงเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่มีความสำคัญยิ่ง โดยเริ่มจากการพัฒนาศีล ซึ่งหมายถึงการส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลผ่านทางกายและวาจา อันเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข หากในระดับก่อนหน้ามุ่งเน้นที่การมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุหรือทางกายภาพ การพัฒนาด้านศีลนี้คือการส่งเสริมความสัมพันธ์กับ “เพื่อนมนุษย์” ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มีความละเอียดอ่อนและซับซ้อนกว่า

ศีลในความหมายนี้ จึงมิได้เป็นเพียงข้อห้ามทางศาสนา แต่เป็นหลักจริยธรรมในการไม่เบียดเบียนผู้อื่น และส่งเสริมคุณภาพชีวิตร่วมกันในสังคม จากนั้นจึงเข้าสู่การพัฒนาจิตใจ อันได้แก่การฝึกฝนเพื่อยกระดับคุณภาพจิต พัฒนาสมรรถภาพจิต และเสริมสร้างสุขภาวะทางจิต ตามหลักของ “อธิจิตตสิกขา” ซึ่งสามารถแปลงความหมายให้เข้าใจง่ายในบริบทปัจจุบันว่า เป็นการพัฒนาด้านจิตวิทยาในเชิงบวก ถัดจากนั้นคือการพัฒนาปัญญา หรือ “อธิปัญญาสิกขา” ซึ่งหมายถึงการเรียนรู้และเข้าใจสรรพสิ่งตามความเป็นจริง รู้เท่าทันสภาวะของโลกและชีวิต และสามารถทำจิตให้เป็นอิสระจากอำนาจของความไม่รู้ ความยึดมั่น ถือมั่น จนถึงขั้นสูงสุด อันเป็นการบรรลุสัจธรรมขั้นปลาย ซึ่งมีการยกย่องไว้ในพุทธปรัชญาว่าเป็นคุณสมบัติแห่งปัญญาญาณอันแท้จริง

จุดสมบูรณ์แห่งการพัฒนาตนในทัศนะของพระพุทธศาสนา คือ ภาวนา 4 ประการ ได้แก่ การพัฒนากาย (กายภาวนา) ศีล (ศีลภาวนา) จิต (จิตตภาวนา) และปัญญา (ปัญญาภาวนา) ซึ่งเป็นองค์ประกอบครบถ้วนของการพัฒนาตนในทุกมิติ ทั้งทางกายภาพ จริยธรรม จิตใจ และปัญญา พระพุทธศาสนายกย่องผู้ที่ฝึกฝนตนเองจนบรรลุภาวะดังกล่าวว่าเป็นบุคคลผู้ประเสริฐสูงสุด ดังพุทธภาษิตที่ว่า “ทนฺโต เสฏฺโฐ มนุสฺเสสุ” ในหมู่มนุษย์ ผู้ที่ฝึกตนแล้วเป็นผู้ประเสริฐที่สุด

ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงเน้นอย่างยิ่งต่อการฝึกฝนพัฒนาตนเอง โดยถือว่าศักยภาพของมนุษย์นั้นสามารถขัดเกลาและยกระดับได้ หากได้รับการฝึกฝนอย่างถูกต้อง มนุษย์ย่อมสามารถพัฒนาไปสู่ภาวะอันเลิศล้ำ แม้กระทั่งได้รับความเคารพจากทวยเทพหรือบรรลุถึงความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในทางกลับกัน หากมนุษย์ละเลยการฝึกฝนและปล่อยตนไปตามกิเลส ก็อาจเสื่อมทรามยิ่งกว่าสัตว์เดรัจฉาน ด้วยเหตุนี้ การฝึกฝนพัฒนาตนจึงเป็นสาระสำคัญสูงสุดแห่งการดำรงชีวิตตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา และเป็นหลักเกณฑ์ในการวัดผลสัมฤทธิ์ของการศึกษาอย่างแท้จริง

ทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

สำหรับการพัฒนาการศึกษาของประเทศ กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 เพื่อใช้เป็นแผนยุทธศาสตร์ด้านการศึกษาระยะยาว โดยมุ่งจัดการศึกษาให้คนไทยทุกคน สามารถเข้าถึงโอกาสและความเสมอภาคในการศึกษาที่มีคุณภาพ พัฒนาระบบการบริหารจัดการศึกษา ที่มีประสิทธิภาพ พัฒนากำลังคนให้มีสมรรถนะในการทำงานที่สอดคล้องกับความต้องการ

ของตลาดงานและการพัฒนาประเทศ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาได้นำไปเป็นกรอบและแนวทางการพัฒนา การศึกษาและการเรียนรู้สำหรับพลเมืองทุกช่วงวัย ตั้งแต่แรกเกิดจนตลอดชีวิต ภายใต้บริบทเศรษฐกิจและสังคมของประเทศและของโลก ที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ รวมทั้งความเป็นพลวัตร เพื่อให้ประเทศไทยสามารถก้าวข้ามกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งภายใต้กรอบแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 ได้กำหนดกรอบแนวคิดและสาระสำคัญในการพัฒนาการศึกษาเพื่อบรรลุเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ใน 5 ด้านหลัก ได้แก่ (1) การขยายโอกาสทางการศึกษา (Access) (2) การสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา (Equity) (3) การยกระดับคุณภาพการศึกษา (Quality) (4) การเพิ่มประสิทธิภาพของระบบการศึกษา (Efficiency) และ (5) การตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของบริบทโลก (Relevancy) ภายในระยะเวลา 20 ปีข้างหน้า โดยมียุทธศาสตร์หลัก 6 ประการ เพื่อเป็นแนวทางดำเนินการ ดังนี้ 1) การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ 2) การผลิตและพัฒนากำลังคน การวิจัย และนวัตกรรม เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ 3) การพัฒนาศักยภาพของประชาชนทุกช่วงวัย เพื่อมุ่งสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ 4) การสร้างโอกาส ความเสมอภาค และความเท่าเทียมทางการศึกษา 5) การจัดการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 6) การพัฒนาระบบบริหารจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2565)

ดังนั้น ทิศทางพัฒนาคุณภาพการศึกษา จึงควรมุ่งเน้นพัฒนาในประเด็นต่อไปนี้

1. การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ โดยมีแนวทางดังนี้

1) จัดการศึกษาทุกระดับและทุกประเภทโดยยึดหลักสูตรฐานสมรรถนะ (Competency-Based Curriculum) และส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) พร้อมทั้งปรับระบบการวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ

2) สนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นและหลักสูตรสถานศึกษา ให้ตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะของกลุ่มเป้าหมายและบริบทของแต่ละพื้นที่

3) พัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงหรือสถานการณ์จำลอง เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างครูกับผู้เรียน

4) เสริมสร้างความรอบรู้และทักษะชีวิตให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตและประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การดูแลสุขภาพ และการพัฒนาทัศนคติที่ดีต่อการดำเนินชีวิต

2. การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีแนวทางดังนี้

2.1 การจัดการเรียนรู้สำหรับประชาชนทุกช่วงวัย

1) พัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกช่วงวัยเข้าถึงการศึกษา โดยเน้นการยกระดับทักษะภาษาอังกฤษตามนโยบาย *English for All*

2) ส่งเสริมหลักสูตรที่ตอบสนองต่อสังคมผู้สูงอายุ เช่น หลักสูตรอาชีพรองรับผู้สูงวัย หลักสูตรพัฒนาคุณภาพชีวิต และหลักสูตรดูแลผู้สูงอายุ (BIIDDY) โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและโรงเรียน

3) ขยายโอกาสทางการศึกษาเพื่อเสริมทักษะอาชีพและการมีงานทำ โดยเฉพาะในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมทั้งพื้นที่พิเศษอื่น ๆ เช่น พื้นที่สูง ชายแดน เกาะแก่ง และชุมชนชายขอบ เพื่อรองรับกลุ่มชนต่างเชื้อชาติ ศาสนา และแรงงานต่างด้าว

4) พัฒนาครูให้มีความรู้และทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ปัญญาประดิษฐ์ และภาษาอังกฤษตลอดจนสามารถจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบและมีเหตุผล

5) ส่งเสริมการพัฒนาครูอาชีวศึกษาให้มีสมรรถนะในทางปฏิบัติ (Hands-on Experience) และความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ผ่านหลักสูตรเข้มข้นร่วมกับสถาบันอุดมศึกษาชั้นนำของประเทศ โดยมีระยะเวลาการพัฒนาอย่างน้อย 1 ปี

6) พัฒนาสมรรถนะและความรู้ความสามารถของบุคลากรกระทรวงศึกษาธิการ ให้มีความพร้อมในการปฏิบัติงานรองรับความเป็นรัฐบาลดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ โดยจัดให้มีศูนย์พัฒนาสมรรถนะบุคลากรระดับจังหวัดทั่วประเทศ

3. การพัฒนาการศึกษาเพื่อความมั่นคง โดยมีแนวทางดังนี้

1) พัฒนาคุณภาพการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยน้อมนำยุทธศาสตร์พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เป็นหลักในการดำเนินการ

2) เฝ้าระวังภัยทุกรูปแบบที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ครู และสถานศึกษา โดยเฉพาะภัยจากยาเสพติด อาชญากรรมทางไซเบอร์ การค้ามนุษย์

3) ส่งเสริมให้ใช้ภาษาท้องถิ่นร่วมกับภาษาไทย เป็นสื่อจัดการเรียนการสอนในพื้นที่ที่ใช้ภาษาอย่างหลากหลาย เพื่อวางรากฐานให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านการคิดวิเคราะห์ รวมทั้งมีทักษะการสื่อสารและใช้ภาษา ที่สามารถในการต่อยอดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) ปลูกฝังผู้เรียนให้มีหลักคิดที่ถูกต้องด้านคุณธรรม จริยธรรม และเป็นผู้มีความพอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา โดยใช้กระบวนการลูกเสือ และยุวกาชาด

4. การสร้างความสามารถในการแข่งขัน โดยมีแนวทางดังนี้

1) สนับสนุนให้สถานศึกษาอาชีวศึกษาผลิตแรงงานที่มีคุณภาพตามศักยภาพและจุดเด่นของแต่ละสถานศึกษา รวมทั้งให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะยาว

2) ส่งเสริมให้สถานศึกษาอาชีวศึกษามีระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ และจัดการเรียนการสอนด้วยเครื่องมือเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะที่สอดคล้องกับโลกยุคดิจิทัล โดยเฉพาะทักษะการวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) และการสื่อสารภาษาต่างประเทศ ซึ่งเป็นสมรรถนะหลักของแรงงานยุคใหม่

5. การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา โดยมีแนวทางสำคัญดังนี้

1) พัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้และเป็นช่องทางหลักในการเข้าถึงองค์ความรู้สำหรับผู้เรียนทุกกลุ่ม

2) ทบทวนและปรับปรุงอัตราเงินอุดหนุนรายหัว ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เหมาะสมกับสภาวะเศรษฐกิจ และสอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ผู้เรียนทุกกลุ่มได้รับสิทธิทางการศึกษาอย่างเท่าเทียม

3) ระดมทรัพยากรและภาคีเครือข่าย เพื่อสนับสนุนโรงเรียนนำร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาตามพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562 เพื่อขับเคลื่อนการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

6. การจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยมีแนวทางดำเนินงานดังนี้

1) ส่งเสริมให้เกิดความตระหนักรู้ ความเข้าใจ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผ่านกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

2) สนับสนุนการวิจัย การสร้างสรรค์นวัตกรรม และการพัฒนาสิ่งประดิษฐ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างอาชีพและเพิ่มรายได้ให้แก่ผู้เรียนและชุมชน

7. การปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการ โดยมีแนวทางดังนี้

1) ปฏิรูประบบองค์การเพื่อลดความซ้ำซ้อนของภารกิจ เพิ่มประสิทธิภาพ และสร้างเอกภาพของหน่วยงานที่มีลักษณะงานใกล้เคียงกัน เช่น งานด้านประชาสัมพันธ์ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านกฎหมาย และด้านความร่วมมือระหว่างประเทศ

2) ปรับปรุงกฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงาน โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของผู้เรียน ประชาชน และกระทรวงศึกษาธิการโดยรวม

3) ส่งเสริมกิจกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ตลอดจนการส่งเสริมธรรมาภิบาลในทุกระดับของหน่วยงาน

4) พัฒนาระบบฐานข้อมูลทางการศึกษา (Big Data) เพื่อใช้ในการวางแผนและตัดสินใจเชิงนโยบาย

5) ยกระดับระบบบริหารจัดการและการพัฒนาบุคลากรของกระทรวงศึกษาธิการให้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปองค์การ

6) สนับสนุนให้สถานศึกษาได้รับสถานะเป็นนิติบุคคล เพื่อเพิ่มความคล่องตัวในการบริหารงานและเสริมประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา ภายใต้กรอบนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ

7) จัดตั้งหน่วยงานวางแผนด้านการเงินระดับจังหวัด (Financial Plan) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสวัสดิการของบุคลากรในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

8) ส่งเสริมโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งโรงเรียนคุณภาพ” โดยเน้นการพัฒนาสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกโรงเรียนให้เอื้อต่อการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และจิตสาธารณะในหมู่ผู้เรียน (ณัฏฐพล ทีปสุวรรณ, 2563)

นวัตกรรมการเรียนรู้ยุคใหม่

นวัตกรรมการเรียนรู้ยุคใหม่ เป็นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีร่วมกับวิธีสอน เพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่น่าสนใจและมีประสิทธิภาพ เช่น การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อการเรียนรู้เฉพาะบุคคล การใช้เทคโนโลยีเสมือนจริง (VR) และความเป็นจริงเสริม (AR) การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) รวมทั้งการใช้เกมเพื่อการเรียนรู้ (Gamification) และการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) เพื่อตอบสนองการเรียนรู้ที่หลากหลายและต่อเนื่อง (Bonwell, C. C, 2003)

แผนผังการสอนเทคโนโลยี (Technology Teaching Map) เป็นแนวทางที่จัดทำอย่างเป็นระบบ มีรายละเอียดและคำแนะนำสำหรับการนำไปใช้จริง สามารถใช้เป็นกรอบอ้างอิงสำหรับผู้ออกแบบหลักสูตร ผู้บริหาร และครูผู้สอน ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลและความต้องการในอนาคต (RMIT University, 2022) การศึกษานี้จึงเน้นการใช้เครื่องมือการเรียนรู้ออนไลน์ เช่น WhatsApp, Webex, Zoom, Google Meet, Padlet, Google Drive และ YouTube เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้แบบผสมผสาน ช่วยให้ผู้สอนออกแบบสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ได้เหมาะสมกับผู้เรียน รายวิชา และเชื่อมโยงทฤษฎีกับการปฏิบัติจริง

นอกจากนี้ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศยังทำให้การศึกษายืดหยุ่นมากขึ้น ผ่านระบบการศึกษาทางไกล (Tele-education) และโรงเรียนเสมือนจริง (Virtual School) ทำให้ผู้เรียนและผู้สอนเรียนรู้ร่วมกันได้โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ ขณะเดียวกัน เทคโนโลยี VR และ AR ถูกนำมาใช้ในหลายสาขา เช่น ศิลปกรรมศาสตร์ แพทยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี เพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่สมจริง ส่งเสริมความเข้าใจ แรงจูงใจ และการเชื่อมโยงความรู้กับการปฏิบัติจริง (ชัยธร ลิมาภรณ์วณิชย์ และคณะ, 2565)

STEAM Design Process เป็นกระบวนการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และการแก้ปัญหา ผ่านการออกแบบผลงานตามความสนใจของผู้เรียน ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ ตั้งคำถาม จินตนาการ วางแผน ลงมือสร้างสรรค์ และสะท้อนผลเพื่อปรับปรุงผลงานให้ดีขึ้น (เอื้อการย์ โรจนจิรไพศาล, 2566) กระบวนการนี้ทำให้บทบาทครูเปลี่ยนจากผู้ถ่ายทอดความรู้เป็นผู้ชี้แนะและสนับสนุนให้ผู้เรียนค้นคว้า ลงมือปฏิบัติ ทดลอง แก้ไข และพัฒนาผลงานด้วยตนเอง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้แบบ Active Learning

สรุป

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในปัจจุบันเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะสำหรับโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมเยาวชนให้มีทั้งปัญญาและคุณธรรม การจัดการศึกษายุคใหม่ จึงต้องเปลี่ยนจากการสอนแบบท่องจำไปสู่การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ ภายใต้บทบาทใหม่ของครูในฐานะผู้อำนวยการเรียนรู้ การบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับนวัตกรรมทางเทคโนโลยี เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI) โลกเสมือนจริง (VR/AR) และการเรียนออนไลน์แบบผสมผสาน (Blended Learning) ช่วยเสริมให้การเรียนรู้มีความยืดหยุ่น เข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา และส่งเสริมทั้งคุณธรรมและทักษะชีวิต สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ ที่มุ่งพัฒนาศักยภาพคนไทยทุกช่วงวัย ให้มีสมรรถนะตรงกับตลาดแรงงาน ควบคู่กับการปลูกฝังจริยธรรมและจิตสาธารณะ เมื่อเทคโนโลยีและหลักพุทธธรรมมาบรรจบกัน จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่สมดุลระหว่างจิตใจ ปัญญา และการดำเนินชีวิต โรงเรียนการกุศลของวัดจึงควรเป็นต้นแบบของ “พุทธนวัตกรรมทางการศึกษา” ที่ผสานความดี ความรู้ และเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้มีคุณภาพ มีคุณธรรม และพร้อมเผชิญความเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 อย่างมั่นคงและยั่งยืน ดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนการกุศลของวัดผสานหลักพุทธธรรมกับนวัตกรรมการเรียนรู้ยุคใหม่

ทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในอนาคตควรมุ่งสู่ความสมดุลระหว่างความรู้กับความดี เทคโนโลยีกับจิตใจ และสมรรถนะวิชาชีพกับจิตสาธารณะ โรงเรียนการกุศลของวัดจึงสามารถเป็นต้นแบบการจัดการศึกษาแนวพุทธนวัตกรรม ที่หล่อหลอมเยาวชนให้เป็นคนเก่ง คนดี และมีปัญญา บนพื้นฐานจริยธรรมและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา

พุทธธรรม เช่น ไตรสิกขา อริยสัจ 4 และอิทธิบาท 4 สามารถนำมาเป็นกรอบในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และสติปัญญา ควบคู่กับการปลูกฝังคุณธรรม ความรับผิดชอบ และจิตสำนึกต่อสังคม เมื่อนำมาบูรณาการกับนวัตกรรมการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เช่น Active Learning และ Blended Learning จะช่วยให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ คิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยยังคงยึดหลักคุณธรรมเป็นฐาน การผสานพุทธธรรมกับนวัตกรรมการเรียนรู้จึงช่วยยกระดับผลลัพธ์การเรียนรู้ให้ครอบคลุมสมรรถนะหลัก ทักษะชีวิต ทักษะอาชีพ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ครูมีบทบาทเป็นผู้อำนวยการเรียนรู้และแบบอย่างทางคุณธรรม ส่วนผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ มีความสุข เห็นคุณค่าของการพัฒนาตนเอง และสามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าในสังคมที่เปลี่ยนแปลง

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการ. (2544). *การประกันคุณภาพการศึกษา.* กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2565). *รายงานการศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของคนไทย 4.0.* กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

ชัยธร ลิมาภรณ์วณิชย์ และคณะ. (2565). อนาคตของการเรียนรู้. ใน *รายงานวิจัย*. สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน) และศูนย์วิจัยอนาคตศึกษาฟิวเจอร์เทลส์.

ณัฏฐพล ทีปสุวรรณ. (2563). *นโยบายและจุดเน้นกระทรวงศึกษาธิการ*. เรียกใช้เมื่อ 1 ตุลาคม 2568 จาก https://shorturl.asia/9yLcx: https://shorturl.asia/9yLcx

นครินทร์ ขาวผ่อง. (2547). กระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพภายในโรงเรียนเทศบาลจังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดประจวบคีรีขันธ์. ใน *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.

ประสาร ไตรรัตน์วรกุล. (2562). *ทางออกการศึกษาไทย.* สำนักงานกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2544). *พุทธธรรม (ฉบับเดิม).* (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร : ดวงแก้ว.

ไพฑูรย์ พิมดี และคณะ. (2560). การพัฒนาการศึกษาภายใต้กรอบประเทศไทย 4.0 สู่ศตวรรษที่ 21. *วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม*, 16(2) 199-206.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542.* กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คพับลิเคชั่นจำกัด.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2566). *หลักแม่บทของการพัฒนาตน*. เรียกใช้เมื่อ 1 ตุลาคม 2568 จาก https://watnyanaves.net/en/book-reading/469/5.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). *การส่งเสริมการบริหารงานโรงเรียนการกุศลของวัด.* กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

เอื้อการย์ โรจนจิรไพศาล. (2566). *“5 นวัตกรรมการศึกษา” เพื่อคุณภาพการเรียนรู้คู่ความสุข*. เรียกใช้เมื่อ 1 ตุลาคม 2568 จาก https://iamkru.com/5innovationeducation.

Bonwell, C. C. (2003). Active Learning: Creating Excitement in the Classroom. Retrieved July 24, 2022, from www.active-learning-site.com.

RMIT University. (2022). The Future ofLearning andTeaching: Big Changes Ahead. Retrieved November 1, 2022, from https://shorturl.asia/dsw7r

จิตวิทยาความรับผิดชอบต่อสังคมของคนไร้ศาสนา*

PSYCHOLOGY OF SOCIAL RESPONSIBILITY OF NON-RELIGIOUS PEOPLE

พระมหาธนัช คมฺภีรญาโณ (สังฆมนญาณ)
Phramaha Thanat Kampeerayano (Sangkhamanayan)
วัดราชโอรสาราม ราชวรวิหาร, ประเทศไทย
WatRatchaorotaram Ratchaworawihan, Thailand
E-mail: got121191@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยทางจิตวิทยาและเหตุผลเชิงประจักษ์ที่ขับเคลื่อนความรับผิดชอบต่อสังคมของคนไร้ศาสนาโดยปราศจากเงื่อนไขทางความเชื่อ โดยอธิบายว่าศีลธรรมและพฤติกรรมที่มุ่งประโยชน์ต่อส่วนรวม มิได้ขึ้นอยู่กับศาสนาเพียงอย่างเดียว แต่สามารถเกิดขึ้นได้จากกระบวนการทางจิตวิทยา เหตุผลทางปรัชญา และค่านิยมร่วมสมัยของสังคม การศึกษานี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเอกสาร จากแนวคิดทางจิตวิทยาสังคม ปรัชญาศีลธรรม และทฤษฎีทางสังคม เพื่ออธิบายกลไกที่ทำให้บุคคลซึ่งไม่สังกัดศาสนา สามารถพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมได้อย่างมีนัยสำคัญ

ผลการวิเคราะห์พบว่า จิตวิทยาความรับผิดชอบต่อสังคม ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญสามประการ ได้แก่ (1) การรับรู้เชิงปัญญาเกี่ยวกับผลกระทบของการกระทำต่อสังคม (2) แรงจูงใจทางอารมณ์ เช่น ความเห็นอกเห็นใจและความเมตตา และ (3) การตัดสินใจเชิงพฤติกรรมที่นำไปสู่การกระทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม กลไกเหล่านี้สามารถพัฒนาได้ผ่านการเรียนรู้ทางสังคม บรรทัดฐานของสังคม และแรงจูงใจภายในของบุคคล นอกจากนี้ ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสื่อสังคมออนไลน์ ยังมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมค่านิยมด้านความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับคนไร้ศาสนามักสร้างระบบคุณค่าและจริยธรรมจากเหตุผล ประสบการณ์ชีวิต และการตระหนักรู้ร่วมกันในฐานะมนุษย์ มากกว่าการยึดถือหลักคำสอนจากศาสนา การตัดสินใจทางศีลธรรมของคนกลุ่มนี้ มักตั้งอยู่บนฐานของเหตุผล ความเห็นอกเห็นใจ และผลลัพธ์ที่มีต่อส่วนรวม นอกจากนี้ ยังมีแนวโน้มสูงที่จะยึดหลักสิทธิมนุษยชน ความเสมอภาค และความยั่งยืนเป็นเกณฑ์สำคัญของการรับผิดชอบต่อสังคม ดังนั้น การไร้ศาสนาไม่ได้

* Received: 7 March 2026; Revised: 8 May 2026; Accepted: 7 June 2026

หมายถึงการขาดจริยธรรม หากแต่เป็นอีกหนึ่งรูปแบบของการสร้างความหมายและคุณค่าที่เกื้อหนุนสังคมร่วมสมัย

คำสำคัญ: คนไร้ศาสนา, จิตวิทยาสังคม, ความรับผิดชอบต่อสังคม

Abstract

This article aims to analyze the psychological factors and empirical reasoning that drive the social responsibility of non-religious people without reliance on faith-based conditions. It explains that morality and prosocial behavior are not solely dependent on religion, but can also emerge from psychological processes, philosophical reasoning, and contemporary social values. This study employed documentary analysis, drawing upon concepts from social psychology, moral philosophy, and social theory to explain the mechanisms through which individuals who are not affiliated with any religion can significantly develop social responsibility.

The analysis revealed that the psychology of social responsibility consists of three key components: (1) cognitive awareness of the effects of one's actions on society, (2) emotional motivation, such as empathy and compassion, and (3) behavioral decision-making that leads to actions for the common good. These mechanisms can be developed through social learning, social norms, and individuals' intrinsic motivation. In addition, family, schools, communities, and social media play important roles in shaping values related to social responsibility. For non-religious people, systems of values and ethics are often constructed through reason, life experience, and shared human awareness rather than adherence to religious doctrines. Their moral decision-making is generally grounded in reason, empathy, and the consequences of actions for the collective good. Moreover, they tend to regard human rights, equality, and sustainability as important criteria for social responsibility. Therefore, being non-religious does not imply a lack of ethics; rather, it represents another form of meaning-making and value formation that supports contemporary society.

Keywords: Non-religious People, Social Psychology, Social Responsibility.

บทนำ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา สัดส่วนของประชากรที่ระบุว่าตนเองไม่มีศาสนาหรือไม่นับถือศาสนาใดเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องทั่วโลก (Zuckerman, 2010) ปรากฏการณ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของระบบคุณค่าในสังคมสมัยใหม่ที่มีความหลากหลายทางความเชื่อและวิถีชีวิต ในโลกสมัยใหม่ที่สังคมมีความหลากหลายทั้งทางศาสนา ความเชื่อ และวิถีชีวิต การมีส่วนร่วมของบุคคลในการสร้างสังคมที่ดีงามและยั่งยืนไม่ได้ถูกจำกัดเพียงผู้ที่มีศาสนาเท่านั้น กลุ่มคนไร้ศาสนา หรือผู้ที่ไม่สังกัดความเชื่อทางศาสนาใด ๆ ก็ยังคงสามารถดำรงตนและปฏิบัติชีวิตด้วยคุณธรรมและจริยธรรมได้เช่นเดียวกัน งานศึกษาของ Zuckerman (2010) แสดงให้เห็นว่าในบางประเทศ เช่น เดนมาร์กและสวีเดน แม้ประชากรจำนวนมากไม่สังกัดศาสนา แต่ยังคงมีระดับความรับผิดชอบต่อสังคมสูง และมีความผูกพันทางสังคมที่มั่นคง ความคิดแบบดั้งเดิมที่มักมองว่าศีลธรรมจะดำรงอยู่ได้ก็เพราะมีศาสนาเป็นฐานรองรับ จึงเริ่มถูกท้าทายมากขึ้น

มิติสำคัญที่ช่วยอธิบายพฤติกรรมเหล่านี้ได้ คือ จิตวิทยาความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเป็นแนวคิดทางจิตวิทยาที่ศึกษาว่า เหตุใดบุคคลจึงเลือกที่จะทำเพื่อส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน และแรงจูงใจใดที่ผลักดันให้มนุษย์ยึดมั่นในความรับผิดชอบต่อชุมชน สังคม และโลกโดยรวม (พระใบฎีกากิตติพงษ์ สีลสุทฺโธ และรัชชานนท์ ศุภพงศ์พิเชฐ, 2558) ตามแนวคิดของ Bandura (1986) การกระทำที่รับผิดชอบต่อสังคมเกิดจากการเรียนรู้เชิงสังคม (social learning) ผ่านการสังเกตแบบอย่างและการสร้างบรรทัดฐานทางสังคม ขณะที่ในเชิงปรัชญา Kant (1785/1997) เน้นว่า การกระทำทางศีลธรรมที่แท้จริงต้องตั้งอยู่บนเหตุผลและหน้าที่ ไม่ใช่เพียงเพราะกลัวโทษหรือหวังรางวัล

การทำความเข้าใจจิตวิทยาความรับผิดชอบต่อสังคมในกลุ่มคนไร้ศาสนา จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะช่วยเปิดมุมมองใหม่ว่า ความดีมิได้เกิดจากศาสนาเพียงอย่างเดียว แต่สามารถก่อร่างขึ้นจากหลายปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นเหตุผลทางปรัชญา (Rawls, 1971) หลักสิทธิมนุษยชน (United Nations, 1948) ค่านิยมร่วมสมัย (Inglehart & Norris, 2004) หรือแม้แต่ประสบการณ์ชีวิตที่สร้างความรู้สึกผูกพันกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อมรอบตัว ความรับผิดชอบต่อสังคมในมิติของคนไร้ศาสนา จึงสะท้อนให้เห็นว่ามนุษย์สามารถพัฒนาศีลธรรมและคุณธรรมได้ด้วยการใช้เหตุผลและมโนธรรมตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องมีหลักศรัทธามากำกับ

นอกจากนี้ การศึกษาเรื่องนี้ยังช่วยคลี่คลายอคติทางสังคม ที่มักมองว่าคนไร้ศาสนาขาดกรอบศีลธรรม หรือไม่มีหลักยึดเหนี่ยวทางใจ ซึ่งสัมพันธ์กับข้อถกเถียงเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมาย ศีลธรรม จริยธรรม ศาสนา และจารีตประเพณีในสังคม (พระพลากร สุมงฺคโล (อนุพันธ์), 2559) เพราะในความเป็นจริง หลักฐานเชิงสังคมวิทยาและจิตวิทยาหลายประการ กลับแสดงให้เห็นว่า คนไร้ศาสนาก็มีความสามารถในการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีต่อส่วนรวม ไม่แพ้ผู้มีศาสนา เพียงแต่กลไกในการสร้างแรงจูงใจแตกต่างออกไป จากการหวังผลบุญหรือเกรงกลัวบาป ไปสู่การยึดมั่นในคุณค่าความเป็นมนุษย์ร่วมกัน (สุรพศ ทวีศักดิ์, 2561) และความรับผิดชอบที่เกิดจากเหตุผลและค่านิยมเชิงสากล

ดังนั้น การทำความเข้าใจจิตวิทยาความรับผิดชอบต่อสังคมของคนไร้ศาสนา ไม่เพียงช่วยขยายความรู้ทางวิชาการ แต่ยังช่วยเปิดพื้นที่สนทนาใหม่ ๆ เกี่ยวกับความเป็นมนุษย์ที่อยู่เหนือกรอบศาสนา และแสดงให้เห็นว่า ความดี ความรับผิดชอบ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ สามารถเกิดขึ้นได้จากหลากหลายหนทาง ซึ่งทั้งหมดล้วนมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน คือการสร้างสังคมที่มีความเป็นธรรม มีคุณค่า และยั่งยืนต่อไปในอนาคต

จิตวิทยาความรับผิดชอบต่อสังคม

จิตวิทยาความรับผิดชอบต่อสังคม (Psychology of Social Responsibility) หมายถึง กระบวนการทางความคิด อารมณ์ และพฤติกรรมที่ทำให้มนุษย์ตระหนักว่า การกระทำของตนมิได้ส่งผลต่อเพียงตนเองเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อผู้อื่นและต่อสังคมโดยรวม ความรับผิดชอบต่อสังคมในมิติทางจิตวิทยา จึงสะท้อนถึงกลไกภายในของมนุษย์ ที่ผลักดันให้บุคคลเลือกกระทำสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม แม้บางครั้งจะไม่ได้รับผลตอบแทนโดยตรงก็ตาม (Schwartz, 1977)

แม้คำว่า ความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility: CSR) มักถูกใช้ในบริบทองค์กรธุรกิจ กระแส CSR ในระดับองค์กรได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบตั้งแต่ทศวรรษ 1950 โดยมีรากฐานมาจากแนวคิดว่าธุรกิจมีพันธะต่อสังคมนอกเหนือจากการแสวงหากำไร (Carroll, 1991) แต่ในระดับบุคคลก็มีความหมายเช่นเดียวกัน นั่นคือการที่มนุษย์ตัดสินใจใช้ชีวิตโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อผู้อื่น เช่น การช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก การปฏิบัติตามกฎหมายและจารีตสังคม (พระพลากร สุมงฺคโล (อนุพันธ์), 2559) การเคารพสิทธิมนุษยชน และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เมื่อมองในมิติของจิตวิทยาแล้ว CSR ส่วนบุคคลจึงสะท้อนถึงคุณค่าภายใน ที่เกิดจากการรับรู้ การรู้สึก และการลงมือทำที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ (Carlo & Randall, 2002)

ปัจจัยหลักของ CSR ในมิติทางจิตวิทยา

จิตวิทยาความรับผิดชอบต่อสังคมประกอบด้วยองค์ประกอบหลักสามประการที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ได้แก่ มิติทางปัญญา มิติทางอารมณ์ และมิติทางพฤติกรรม ซึ่งองค์ประกอบทั้งสามนี้ทำงานสัมพันธ์กันในการก่อให้เกิดพฤติกรรมเพื่อสังคมที่มีความหมายและยั่งยืน (Carlo & Randall, 2002; Schwartz, 1977) ดังนี้

1. การรับรู้ (Cognitive Awareness) หมายถึง ความสามารถของมนุษย์ในการตระหนักถึงผลกระทบที่การกระทำของตนมีต่อสังคม ไม่ว่าจะเป็นผลดีหรือผลเสีย การมีความรับผิดชอบต่อสังคมจึงเริ่มต้นจากการที่บุคคลสามารถมองออกไปนอกตัวเอง และเห็นความเชื่อมโยงระหว่างการกระทำส่วนบุคคลกับสังคมโดยรวม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดจิตวิทยาสังคมที่อธิบายการปรับพฤติกรรมและการรับรู้ของบุคคลในการดำรงชีวิต (พระใบฎีกากิตติพงษ์ สีลสุทฺโธ และรัชชานนท์ ศุภพงศ์พิเชฐ, 2558) แนวคิดนี้สอดคล้องกับทฤษฎี Social Cognitive Theory ของ Bandura (1986) ที่เน้นว่า พฤติกรรมมนุษย์ถูกกำหนดจากการเรียนรู้เชิงสังคมและการรับรู้ถึงผลของการกระทำ (outcome expectations)

2. แรงจูงใจทางอารมณ์ (Emotional Motivation) เป็นอีกองค์ประกอบสำคัญ โดยเฉพาะความเห็นอกเห็นใจ (empathy) และ ความเมตตา (compassion) ซึ่งทำให้มนุษย์อยากช่วยเหลือผู้อื่น แนวคิดของ Batson (1991) ว่าด้วย empathy-altruism hypothesis ชี้ว่า ความเห็นอกเห็นใจสามารถกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมช่วยเหลือโดยไม่หวังผลตอบแทน การมี CSR ในระดับบุคคลจึงไม่ได้เกิดจากเหตุผลเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีฐานอารมณ์ที่ทำให้บุคคลเชื่อมโยงกับผู้อื่นในเชิงมนุษยธรรม

3. การตัดสินใจเชิงพฤติกรรม (Behavioral Decision) ความรับผิดชอบต่อสังคมไม่ได้หยุดอยู่ที่การรับรู้หรือความรู้สึก แต่ต้องนำไปสู่การตัดสินใจลงมือทำจริง เช่น การอาสาช่วยเหลือชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสังคม หรือการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ปัจจัยนี้สัมพันธ์กับแนวคิด Theory of Planned Behavior ของ Ajzen (1991) ที่อธิบายว่า พฤติกรรมมนุษย์เกิดจากเจตนา (intention) ที่ได้รับอิทธิพลจากทัศนคติ (attitudes) บรรทัดฐานสังคม (subjective norms) และการรับรู้ว่าตนเองควบคุมได้ (perceived behavioral control)

จากองค์ประกอบทั้งสามประการดังกล่าว จะเห็นได้ว่า จิตวิทยาความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและเชื่อมโยงกันระหว่างการรับรู้ อารมณ์ และพฤติกรรม กลไกเหล่านี้ไม่ได้ผูกติดกับศาสนาแต่อย่างใด แต่เป็นความสามารถพื้นฐานของมนุษย์ที่สามารถพัฒนาได้ผ่านประสบการณ์ทาง

สังคม รวมถึงการเรียนรู้และการจัดการพฤติกรรมด้านจริยธรรมในบริบทสังคมปัจจุบัน (พระครูพิศาลจริยากร เลขธมฺโม (สังข์ขาว) และสุชน ประวัติดี, 2562)

การเสริมสร้างจิตวิทยาความรับผิดชอบต่อสังคม

การเสริมสร้างจิตวิทยาความรับผิดชอบต่อสังคม (Psychology of Social Responsibility Enhancement) ในระดับบุคคล มิได้เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน แต่เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการปลูกฝังอย่างต่อเนื่อง ผ่านสถาบันหลักของสังคม ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสื่อสังคม แต่ละบริบทมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมของบุคคลให้สอดคล้องกับความรับผิดชอบต่อส่วนรวม (Bandura, 1986; Grusec & Hastings, 2007)

1. การเรียนรู้จากแบบอย่าง (Modeling) การเรียนรู้จากแบบอย่างเป็นกลไกพื้นฐานที่สำคัญที่สุดในเชิงจิตวิทยา ตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Bandura (1986) มนุษย์เรียนรู้พฤติกรรมจำนวนมากจากการสังเกตและเลียนแบบบุคคลที่เป็นต้นแบบ เช่น พ่อแม่ ครู หรือบุคคลสาธารณะที่มีชื่อเสียง หากเด็กเห็นพ่อแม่ช่วยเหลือเพื่อนบ้าน หรือครูแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมผ่านการทำกิจกรรมจิตอาสา เด็กก็มีแนวโน้มจะเลียนแบบและซึมซับคุณค่านี้โดยอัตโนมัติ งานวิจัยของ Eisenberg และ Fabes (1998) พบว่า การได้เห็นพฤติกรรมเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของผู้อื่นมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการพัฒนาพฤติกรรมโปรสังคม (prosocial behavior) ของเด็กและเยาวชน

2. การสร้างบรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) ความรับผิดชอบต่อสังคมมิใช่เพียงเรื่องส่วนบุคคล แต่ยังเป็นผลของบรรทัดฐานทางสังคมที่ถูกสร้างขึ้นอย่างต่อเนื่อง เมื่อสังคมยกย่องค่านิยม เช่น การไม่ทิ้งขยะ การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส หรือการใช้พลังงานอย่างประหยัด บุคคลจะเกิดแรงกดดันทางสังคม (social pressure) ที่ทำให้เขาปรับพฤติกรรมให้สอดคล้องกับบรรทัดฐาน งานของ Cialdini และ Trost (1998) ชี้ว่า บรรทัดฐานทางสังคมมีอิทธิพลสูงต่อการกำหนดพฤติกรรมของบุคคล เพราะมนุษย์มักแสวงหาการยอมรับจากกลุ่มและไม่อยากถูกมองว่าเบี่ยงเบน

3. การสร้างแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) แรงจูงใจภายในเป็นอีกหนึ่งหัวใจของการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม บุคคลจะรักษาพฤติกรรมนี้ไว้ได้อย่างยั่งยืนก็ต่อเมื่อเขาอยากทำ ไม่ใช่ถูกบังคับให้ทำ การสอนให้บุคคลเห็นว่า การช่วยเหลือผู้อื่นก่อให้เกิดความสุข ความอิ่มเอมใจ และความภาคภูมิใจในตนเอง เป็นสิ่งที่สอดคล้องกับแนวคิดของจิตวิทยามนุษยนิยม (Humanistic Psychology) โดยเฉพาะ Maslow (1943) ที่เสนอว่า การทำเพื่อผู้อื่นเป็นส่วนหนึ่งของการบรรลุศักยภาพสูงสุดของ

มนุษย์ (self-actualization) และ Rogers (1961) ที่เชื่อว่า มนุษย์สามารถเติบโตทางจิตใจได้เมื่อพัฒนาความจริงใจ ความเห็นอกเห็นใจ และการยอมรับผู้อื่น

4. บทบาทของสถาบันทางสังคม

4.1 ครอบครัวเป็นโรงเรียนแรกในการปลูกฝัง CSR เด็กที่เติบโตในครอบครัวที่ให้ความสำคัญกับการช่วยเหลือผู้อื่น มักมีแนวโน้มที่จะพัฒนาเป็นผู้ใหญ่ที่มีจิตอาสาสูง (Grusec & Hastings, 2007)

4.2 โรงเรียน การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการกิจกรรมเพื่อสังคม เช่น การเรียนรู้โดยใช้โครงการ (project-based learning) ที่เชื่อมโยงกับชุมชน มีส่วนช่วยในการสร้างทักษะการทำงานเป็นทีมและความตระหนักต่อสังคม (Johnson & Johnson, 2009)

4.3 ชุมชน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ เช่น งานบุญ งานจิตอาสา หรือการพัฒนาท้องถิ่น ทำให้บุคคลเรียนรู้ว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ใหญ่กว่า และมีบทบาทในการสร้างความเปลี่ยนแปลง (Bandura, 1986; Cialdini & Trost, 1998)

4.4 สื่อสังคมออนไลน์ปัจจุบันมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ค่านิยมทางสังคม ตัวอย่างเช่น การรณรงค์ออนไลน์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมหรือสิทธิมนุษยชน สามารถปลุกเร้าให้คนรุ่นใหม่เห็นความสำคัญของความรับผิดชอบต่อสังคมและลงมือปฏิบัติจริง (Boulianne, 2015)

การเสริมสร้างจิตวิทยาความรับผิดชอบต่อสังคม จึงมิใช่เพียงการสั่งสอนเชิงศีลธรรม แต่ยังสัมพันธ์กับการจัดการปัญหาพฤติกรรมทางจริยธรรมในสังคมร่วมสมัย (พระครูพิศาลจริยากร เลขธมฺโม (สังข์ขาว) และสุชน ประวัติดี, 2562) และคือการออกแบบประสบการณ์ชีวิต ที่ทำให้บุคคลได้เห็น ได้ซึมซับ และได้ปฏิบัติจริงอย่างต่อเนื่อง ผ่านแบบอย่าง บรรทัดฐาน และแรงจูงใจภายใน จนเกิดเป็นพฤติกรรมที่ฝังแน่นและยั่งยืน

คนไร้ศาสนากับจิตวิทยาความรับผิดชอบต่อสังคม

คำว่า “คนไร้ศาสนา” (Non-religious people) หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ไม่ได้สังกัดหรือยึดถือหลักคำสอนของศาสนาสถาบันใด ๆ (institutional religion) อย่างเป็นทางการ ครอบคลุมทั้งกลุ่มอเทวนิยม (Atheism) ที่ปฏิเสธการดำรงอยู่ของพระเจ้าหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ กลุ่มอไญยนิยม (Agnosticism) ที่ไม่แน่ใจเรื่องการดำรงอยู่ของพระเจ้า และกลุ่มมนุษยนิยมแบบโลกวิสัย (Secular Humanism) ที่ยึดถือคุณค่าความเป็นมนุษย์โดยไม่อิงศาสนา (Zuckerman, 2010; สุรพศ ทวีศักดิ์, 2561)

ทั้งนี้ ความเชื่อบางประเภท เช่น พุทธศาสนา เต๋า หรือขงจื้อ ในบริบทของตะวันออก อาจไม่ได้เป็น “Religion” ในความหมายตะวันตก แต่เป็นระบบปรัชญาหรือวิถีชีวิต ดังนั้น บุคคลที่ยึดถือแนวคิดเหล่านี้อาจไม่ถูกนับว่าเป็น “คนไร้ศาสนา” ในนิยามที่ใช้ในบทความนี้ (สุรพศ ทวีศักดิ์, 2561)

สำหรับบุคคลที่ไม่สังกัดศาสนา ความรับผิดชอบต่อสังคมมิได้ตั้งอยู่บนฐานของบุญ–บาป หรือความหวาดกลัวต่อการลงโทษจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่เกิดจากกรอบคิดอื่น ๆ ที่เป็นรากฐานทางเหตุผล จริยธรรมสมัยใหม่ และค่านิยมร่วมสมัยที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล โดยยังสามารถพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมาย ศีลธรรม จริยธรรม ศาสนา และจารีตประเพณีในฐานะกรอบกำกับพฤติกรรมของสังคมได้ สิ่งเหล่านี้กลายเป็นแรงจูงใจภายในที่ผลักดันให้คนไร้ศาสนา สามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณธรรมและแสดงพฤติกรรมรับผิดชอบต่อสังคมได้ไม่ต่างจากผู้มีศาสนา (สุรพศ ทวีศักดิ์, 2561; United Nations, 1948; Inglehart & Welzel, 2005)

ปัจจัยทั้ง 4 ด้านอาจมีผลต่อการตระหนักรู้ถึงความรับผิดชอบต่อสังคม แต่ควรวิพากษ์เจาะลึกในเชิงพฤติกรรมส่วนบุคคล รวมถึงรากฐานที่มาของกลุ่มคนไร้ศาสนาก่อนที่พวกเขารับรู้ปัจจัย 4 อย่าง (United Nations, 1948; Kant, 1785/1997; Inglehart & Welzel, 2005; Maslow, 1943; Rogers, 1961) คือ

1. สิทธิมนุษยชน (Human Rights) แนวคิดสิทธิมนุษยชนเป็นกรอบสำคัญที่ทำให้บุคคลตระหนักว่า มนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีและคุณค่าในตัวเองโดยไม่ขึ้นกับศาสนา เพศ เชื้อชาติ หรือความเชื่อทางการเมือง (United Nations, 1948) การเคารพสิทธิมนุษยชนจึงเป็นการรับผิดชอบต่อผู้อื่นในฐานะเพื่อนมนุษย์ร่วมโลก แนวคิดนี้ช่วยให้คนไร้ศาสนามีเหตุผลในการกระทำความดีเพื่อส่วนรวม แม้ปราศจากคำสัญญาเรื่องผลบุญหรือการลงโทษหลังความตาย งานวิจัยของ Skitka et al. (2005) พบว่าคนที่ยึดถือค่านิยมสิทธิมนุษยชน มีแนวโน้มสูงที่จะสนับสนุนความเสมอภาคและการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส

2. เหตุผลและปรัชญา (Reason and Philosophy) ปรัชญาโดยเฉพาะในแนวคิดหน้าที่นิยม (Deontology) ของ อิมมานูเอล คานท์ (Kant, 1785/1997) เน้นว่า การกระทำที่ดีไม่ขึ้นกับผลลัพธ์หรือผลประโยชน์ส่วนตัว แต่ต้องตั้งอยู่บนหลักการที่เป็นสากล (categorical imperative) เช่น "จงปฏิบัติต่อผู้อื่นเสมือนว่าเป็นจุดหมาย มิใช่เพียงเครื่องมือ" การมีเหตุผลเช่นนี้ทำให้คนไร้ศาสนาเลือกกระทำสิ่งที่ถูกต้อง เพราะมันเป็นหน้าที่ในฐานะมนุษย์ มิใช่เพราะหวังรางวัลหรือเกรงกลัวการลงโทษ

แนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมสามารถตั้งอยู่บนตรรกะและจริยธรรมสากล ไม่จำเป็นต้องอ้างอิงศาสนาเสมอไป

3. ค่านิยมร่วมสมัย (Contemporary Values) ในโลกยุคปัจจุบัน ค่านิยมด้านความยั่งยืน (sustainability) ความเสมอภาคทางเพศ (gender equality) และประชาธิปไตย (democracy) กลายเป็นบรรทัดฐานใหม่ที่สังคมให้ความสำคัญสูง ค่านิยมเหล่านี้ทำให้บุคคลตระหนักว่า การมีส่วนร่วมในการรักษาสิ่งแวดล้อม การเคารพสิทธิของผู้อื่น และการสนับสนุนความเป็นธรรมในสังคม คือหัวใจของการมีความรับผิดชอบต่อสังคม (Inglehart & Welzel, 2005) งานวิจัยด้านค่านิยมโลก (World Values Survey) พบว่า คนที่ไม่สังกัดศาสนามักให้ความสำคัญกับค่านิยมด้านเสรีภาพ ความเสมอภาค และสิทธิพลเมืองสูงกว่ากลุ่มที่ยึดติดกับความเชื่อแบบดั้งเดิม

4. แรงจูงใจเชิงมนุษยนิยม (Humanistic Motivation) แม้จะไร้ศาสนา แต่คนก็ยังคงมีแรงผลักดันภายในที่จะทำความดีเพื่อส่วนรวม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของจิตวิทยามนุษยนิยม (Maslow, 1943; Rogers, 1961) ที่ชี้ว่า มนุษย์มีศักยภาพในการเติบโตสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ผ่านการแสดงออกถึงความเห็นอกเห็นใจ ความเมตตา และการช่วยเหลือผู้อื่น การแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม จึงมิได้เกิดจากแรงจูงใจทางศาสนา แต่เกิดจากความต้องการภายในที่จะมีชีวิต ที่มีความหมาย และสร้างโลกที่ดีขึ้นสำหรับทุกคน

ดังนั้น แม้จะไร้ศาสนา แต่บุคคลก็ยังสามารถแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมได้อย่างเข้มแข็ง โดยมีรากฐานจากสิทธิมนุษยชน เหตุผลทางปรัชญา และค่านิยมร่วมสมัย ความรับผิดชอบนี้ไม่เพียงเป็นเครื่องมือในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข แต่ยังเป็นการตอกย้ำว่าความเป็นมนุษย์และการอยู่ร่วมกันคือแก่นแท้ของศีลธรรมที่ไม่จำเป็นต้องผูกพันกับศาสนาเสมอไป (United Nations, 1948; Kant, 1785/1997; Inglehart & Welzel, 2005)

ความท้าทายบนฐานความรับผิดชอบต่อสังคมของบุคคลไร้ศาสนา

แม้ว่าคนไร้ศาสนาจะสามารถใช้กรอบคิดด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility: CSR หรือ Social Responsibility) แต่ในการกำหนดพฤติกรรม การดำเนินชีวิตบนฐานความคิดนี้ยังคงเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ดังนี้ (Carroll, 1991; Inglehart & Welzel, 2005)

1. ความมั่นคงของคุณค่า ในสังคมที่ศาสนาเป็นตัวกำกับพฤติกรรม ศีลธรรมหรือหลักคำสอนถือเป็นรากฐานที่มั่นคงของค่านิยม แต่สำหรับคนไร้ศาสนา คุณค่าด้าน CSR มักอิงกับค่านิยมร่วมสมัยหรือ บรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลก (Inglehart & Welzel, 2005) การพึ่งพิงเพียงกระแสสังคม ทำให้ความต่อเนื่องของคุณธรรมและการรับผิดชอบต่อสังคม อาจถูกตั้งคำถามได้ โดยเฉพาะเมื่อสังคมต้องเผชิญปัญหาพฤติกรรมและการจัดการด้านจริยธรรมที่ซับซ้อนมากขึ้น (พระครูพิศาลจริยากร เลขธมฺโม (สังข์ขาว) และสุชน ประวัติดี, 2562) เช่น เมื่อบางค่านิยมได้รับความนิยมชั่วคราว แต่เลือนหายไปเมื่อบริบทสังคมเปลี่ยนไป นอกจากนี้ ในระดับปัจเจกบุคคล บุคคลที่ผ่านการปลูกฝังค่านิยมทางศาสนามาตั้งแต่วัยเด็ก เมื่อเปลี่ยนมายึดถือค่านิยมแบบโลกวิสัยอาจพบกับความขัดแย้งภายใน (internal conflict) ระหว่างคุณค่าดั้งเดิมกับคุณค่าใหม่ ซึ่งอาจส่งผลต่อความมั่นคงในการตัดสินใจเชิงพฤติกรรม

2. แรงจูงใจในการทำความดี คนมีศาสนามักถูกปลูกฝังให้ทำความดีเพราะหวังผลบุญหรือเกรงกลัวโทษในโลกหน้า ในขณะที่คนไร้ศาสนาต้องสร้างแรงบันดาลใจจากภายใน (intrinsic motivation) ด้วยตนเอง เช่น ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น หรือความต้องการมีชีวิตที่มีความหมาย (Maslow, 1943; Rogers, 1961) แรงจูงใจแบบนี้บางครั้งถูกสังคมตั้งคำถามถึงความมั่นคงหรือความจริงใจ เนื่องจากปราศจากกรอบอ้างอิงทางศาสนาที่สังคมส่วนใหญ่คุ้นชิน

3. การยอมรับทางสังคม ในหลายประเทศรวมถึงไทย ศาสนายังคงเป็นกลไกหลักของการสร้างศีลธรรม ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา จารีตประเพณี กฎหมาย และจริยธรรมในสังคม (พระพลากร สุมงฺคโล (อนุพันธ์), 2559) คนไร้ศาสนามักถูกเหมารวมว่าขาดศีลธรรม หรือ ไม่เกรงกลัวบาปกรรม แม้ในความเป็นจริงคนไร้ศาสนาจะยึดมั่นในหลักสิทธิมนุษยชน ความเสมอภาค และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ไม่ต่างจากผู้มีศาสนา การขาดการยอมรับนี้จึงกลายเป็นอุปสรรคต่อการมีบทบาทอย่างเต็มที่ในสังคม ดังที่สุรพศ ทวีศักดิ์ (2561) ชี้ว่า การที่สังคมไทยเชื่อมโยงศีลธรรมเข้ากับศาสนาพุทธอย่างแน่นแฟ้น ทำให้คนที่ไม่ได้สังกัดศาสนาถูกมองอย่างผิด ๆ ว่าไม่มีคุณธรรม

4. ความท้าทายจากโลกสมัยใหม่ ปัญหาใหม่ ๆ เช่น วิกฤตสิ่งแวดล้อม การตัดต่อพันธุกรรม เทคโนโลยีชีวภาพ และปัญญาประดิษฐ์ (AI) กำลังสร้างโจทย์จริยธรรมที่ศาสนาเองยังไม่มีคำตอบชัดเจน (Harari, 2016) คนไร้ศาสนาจึงต้องอาศัยเหตุผลปรัชญา จริยธรรมสากล และการถกเถียงเชิงวิชาการเพื่อกำหนดจุดยืนและแนวทางปฏิบัติ ซึ่งไม่เพียงสะท้อนถึงความท้าทายเชิงเนื้อหา แต่ยังสะท้อนถึง

ความจำเป็นในการสร้างกรอบคุณค่าที่มีความยืดหยุ่น และปรับตัวได้ต่อโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ ในบางกรณีอาจจำเป็นต้องอิงความเชื่อหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นของสังคม แต่ไม่ใช่ศาสนาเชิงสถาบัน

การวิเคราะห์เชิงทฤษฎีเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมของคนไร้ศาสนา

การอธิบายความรับผิดชอบต่อสังคมของคนไร้ศาสนา มิได้ขึ้นกับหลักคำสอนทางศาสนา แต่สามารถตีความได้ผ่านกรอบทฤษฎีทางสังคม จริยธรรม และจิตวิทยา หลายแขนง ซึ่งช่วยให้เข้าใจถึงแรงจูงใจและพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับ CSR ได้ดังนี้ (Rawls, 1971; Mill, 1861/2001; Bandura, 1986)

1. มุมมองด้านทฤษฎีสัญญาประชาคม (Social Contract Theory) โธมัส ฮอบส์, ฌอง ฌาคส์ รุสโซ และจอห์น รอลส์ต่างเห็นพ้องว่า สังคมดำรงอยู่ได้เพราะมีสัญญา หรือข้อตกลงร่วมกันของมนุษย์ในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข (Hobbes, 1651/1996; Rousseau, 1762/1997; Rawls, 1971) สำหรับคนไร้ศาสนา การปฏิบัติตนตามกรอบ CSR จึงมิใช่เพราะกลัวบาปบุญ แต่เพราะเข้าใจว่า ความร่วมมือและความรับผิดชอบต่อสังคมคือเงื่อนไขที่ทำให้ทุกคนอยู่รอดร่วมกันได้

2. มุมมองด้านทฤษฎีประโยชน์นิยม (Utilitarianism) เจเรมี เบนแธม และจอห์น สจวร์ต มิลล์ เสนอว่าการกระทำที่ถูกต้องคือสิ่งที่สร้างประโยชน์สูงสุดแก่คนหมู่มาก (Mill, 1861/2001) คนไร้ศาสนาสามารถใช้กรอบคิดนี้เพื่อกำหนดพฤติกรรม เช่น การสนับสนุนโครงการด้านสิ่งแวดล้อมหรือสวัสดิการสังคม แม้ปราศจากแรงกดดันทางศาสนา แต่ก็ยังคงมีเหตุผลเชิงจริยธรรม ที่สามารถวัดผลได้เป็นรูปธรรม

3. มุมมองด้านทฤษฎีจิตวิทยาสังคม (Social Psychology) จิตวิทยาสังคมช่วยอธิบายว่าการรับรู้ เจตคติ และบริบททางสังคมมีผลต่อการปรับพฤติกรรมของบุคคลในการดำรงชีวิต (พระใบฎีกากิตติพงษ์ สีลสุทฺโธ และรัชชานนท์ ศุภพงศ์พิเชฐ, 2558) ขณะที่อัลเบิร์ต บันดูรา (Bandura, 1986) เสนอว่า มนุษย์เรียนรู้พฤติกรรมจำนวนมากผ่านการเลียนแบบ (observational learning) และการเห็นผลลัพธ์ของการกระทำในสังคม คนไร้ศาสนาจึงสามารถพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมได้จากแบบอย่างที่ดีในชุมชน องค์กร หรือผู้นำทางความคิด โดยไม่จำเป็นต้องอ้างอิงศาสนา การเรียนรู้ทางสังคมเช่นนี้ช่วยปลูกฝังความเมตตา การเคารพสิทธิ และการทำงานเพื่อส่วนรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุป

จิตวิทยาความรับผิดชอบต่อสังคมของคนไร้ศาสนาแสดงให้เห็นว่า ศีลธรรมและคุณธรรมมิได้ขึ้นอยู่กับศาสนาเพียงอย่างเดียว แต่สามารถพัฒนาขึ้นจากพื้นฐานความเป็นมนุษย์ เหตุผล กระบวนการ

ทางจิตวิทยา และค่านิยมร่วมสมัย คนไร้ศาสนาสามารถสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมผ่านการตระหนักถึงผลกระทบของการกระทำต่อผู้อื่น การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม และการยึดถือหลักสิทธิมนุษยชน ความเสมอภาค ความยั่งยืน และประชาธิปไตยเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ดังนั้น ความรับผิดชอบต่อสังคมจึงเป็นคุณค่าพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนสามารถพัฒนาได้ โดยไม่จำเป็นต้องอิงศาสนาเป็นเงื่อนไขหลัก หากแต่เกิดจากการเรียนรู้ การเข้าใจผู้อื่น การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะ

1. เชิงวิชาการ ควรศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อ และแรงจูงใจของคนไร้ศาสนาในบริบทสังคมไทย

2. เชิงการศึกษา ควรพัฒนาหลักสูตรคุณธรรมที่เน้นเหตุผล สิทธิมนุษยชน และความเป็นมนุษย์ร่วมกัน ควบคู่กับมิติทางศาสนา

3. เชิงสังคม ควรส่งเสริมการยอมรับความหลากหลายทางความเชื่อ และลดการเหมารวมว่าคนไม่มีศาสนาเป็นผู้ไร้ศีลธรรม

4. เชิงนโยบาย ควรสนับสนุนนโยบายและกฎหมายที่เป็นกลางทางศาสนา เพื่อคุ้มครองสิทธิของทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม

5. เชิงจิตวิทยา ควรส่งเสริมการรู้เท่าทันตนเอง การคิดอย่างมีเหตุผล และการมองผู้อื่นด้วยความเข้าใจและเมตตา

เอกสารอ้างอิง

พระครูพิศาลจริยากร เลขธมฺโม (สังข์ขาว) และสุชน ประวัติดี. (2562). จริยธรรม: ปัญหาพฤติกรรมและการจัดการในปัจจุบันของสังคมไทย. *วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*, 5(2), 131–145.

พระใบฎีกากิตติพงษ์ สีลสุทฺโธ และรัชชานนท์ ศุภพงศ์พิเชฐ. (2558). จิตวิทยาสังคมกับการปรับพฤติกรรมการรับรู้ของบุคคลในการดำรงชีวิต. *วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*, 1(2), 11-21.

พระพลากร สุมงฺคโล (อนุพันธ์). (2559). ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับศีลธรรม จริยธรรม ศาสนาและจารีตประเพณี. *วารสารธรรมทรรศน์,* 16(3), 277–289.

สุรพศ ทวีศักดิ์. (2561). *รัฐกับศาสนา: ศีลธรรม อำนาจ และอิสรภาพ.* กรุงเทพมหานคร : สยามปริทัศน์.

_____. (2561). จิตวิญญาณแบบโลกวิสัย. เรียกใช้เมื่อ 25 พฤศจิกายน 2568 จาก https://prachatai.com/journal/2018/03/76137

Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes,* 50(2), 179–211. https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T

Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Prentice-Hall.

Batson, C. D. (1991). *The altruism question: Toward a social-psychological answer*. Lawrence Erlbaum Associates.

Boulianne, S. (2015). Social media use and participation: A meta-analysis of current research. *Information, Communication & Society*, 18(5), 524–538. https://doi.org/10.1080/1369118X.2015.1008542

Carlo, G., & Randall, B. A. (2002). The development of a measure of prosocial behaviors for late adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 31(1), 31–44. https://doi.org/10.1023/A:1014033032440

Carroll, A. B. (1991). The pyramid of corporate social responsibility: Toward the moral management of organizational stakeholders. *Business Horizons*, 34(4), 39–48.

Cialdini, R. B., & Trost, M. R. (1998). *Social influence: Social norms, conformity, and compliance*. In D. T. Gilbert, S. T. Fiske, & G. Lindzey (Eds.), The handbook of social psychology (4th ed., pp. 151–192). McGraw-Hill.

Eisenberg, N., & Fabes, R. A. (1998). Prosocial development. In W. Damon & N. Eisenberg (Eds.), *Handbook of child psychology*, 3 (5), 701–778).

Grusec, J. E., & Hastings, P. D. (Eds.). (2007). *Handbook of socialization: Theory and research*. Guilford Press.

Harari, Y. N. (2016). *Homo Deus: A brief history of tomorrow*. HarperCollins.

Hobbes, T. (1996). *Leviathan*. Cambridge University Press. (Original work published 1651)

Inglehart, R., & Norris, P. (2004). *Sacred and secular: Religion and politics worldwide*. Cambridge University Press.

Inglehart, R., & Welzel, C. (2005). *Modernization, cultural change, and democracy: The human development sequence*. Cambridge University Press.

Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2009). An educational psychology success story: Social interdependence theory and cooperative learning. *Educational Researcher*, 38(5), 365–379. https://doi.org/10.3102/0013189X09339057

Kant, I. (1997). *Groundwork of the metaphysics of morals (M. Gregor, Trans.)*. Cambridge University Press. (Original work published 1785)

Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396. https://doi.org/10.1037/h0054346

Mill, J. S. (2001). *Utilitarianism*. Hackett Publishing Company. (Original work published 1861)

Rawls, J. (1971). *A theory of justice*. Harvard University Press.

Rogers, C. R. (1961). *On becoming a person: A therapist's view of psychotherapy*. Houghton Mifflin.

Rousseau, J.-J. (1997). *The social contract and other later political writings (V. Gourevitch, Ed.).* Cambridge University Press. (Original work published 1762)

Schwartz, S. H. (1977). Normative influences on altruism. In L. Berkowitz (Ed.), Advances in experimental social psychology (Vol. 10, pp. 221–279). Academic Press. https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60358-5

Skitka, L. J., Bauman, C. W., & Sargis, E. G. (2005). Moral conviction: Another contributor to attitude strength or something more. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(6), 895–917. https://doi.org/10.1037/0022-3514.88.6.895

United Nations. (1948). Universal declaration of human rights. Retrieved February 5, 2026, from https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-humanrights

Zuckerman, P. (2010). *Society without God: What the least religious nations can tell us about contentment*. New York University Press.

ผู้นำทางการเมือง : สัญลักษณ์ของความเจริญและความเสื่อม*

POLITICAL LEADER: A SYMBOL OF PROGRESS AND DECLINE.

ปรีชา บุญทวี
Preecha Bunthavee
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาลัยสงฆ์นครพนม, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhonphanom Buddhist College, Thailand.
E-mail: preecha101968@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการนี้ นำเสนอแนวคิดด้านผู้นำทางการเมือง ซึ่งเป็นบุคคลที่มีบทบาท อำนาจ และหน้าที่สำคัญในการบริหารประเทศ โดยนำเสนอใน 3 ประเด็น คือ 1) ผู้นำทางการเมือง 2) ผู้นำทางการเมืองกับความเจริญ 3) ผู้นำทางการเมืองกับความเสื่อม เพราะผู้นำทางการเมืองมีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดทิศทางการพัฒนาของประเทศ ไม่เพียงแต่ทำหน้าที่บริหารจัดการรัฐ แต่ยังมีอำนาจและอิทธิพลในการกำหนดค่านิยมและวัฒนธรรมทางการเมืองที่ส่งผลต่อความมั่นคงและความเจริญในระยะยาว หากผู้นำมีวิสัยทัศน์ที่ถูกต้อง บริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพตามหลักธรรมาภิบาล ความโปร่งใส และความรับผิดชอบ ย่อมสามารถสร้างความเจริญให้ประเทศได้อย่างยั่งยืน ผู้นำทางการเมืองเปรียบเสมือนสัญลักษณ์ของรัฐ ที่ทำหน้าที่นำพาประชาชนไปสู่ความเสื่อมหรือความเจริญได้ ดุจหัวหน้าโคย่อมนำฝูงโค ซึ่งผู้นำที่มีความเสื่อมย่อมนำประเทศไปสู่ความสั่นคลอน ล้าหลัง ทำลายเกียรติภูมิของชาติ ขาดความน่าเชื่อถือทั้งในมิติของความมั่นคงภายในประเทศ ระหว่างประเทศ ความอ่อนแอทางการเมืองการปกครอง ความฝืดเคืองของระบบเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมไปถึงความเสื่อมศรัทธาทางศาสนาและความเชื่อ ตลอดถึงการดำรงชีวิตของประชาชนภายในรัฐ ดังนั้น นักการเมืองต้องสร้างสัญลักษณ์ใหม่ และสั่งสมความรู้ ความสามารถ ความน่าเชื่อถือตามหลัก SMART ตามแนวคิด 5s'SMART อันประกอบด้วย S = Smart-Scholar มีความเป็นปราชญ์ ฉลาดรอบรู้ S = Smart-Speech มีความสามารถในการสื่อสาร S = Smart-Spine and Courage มีความกล้าหาญและเด็ดขาด S = Smart-Support and Sincerity ให้การสนับสนุนและจริงใจ และ S = Smart-Social Ethics มีจริยธรรมทางสังคม เพื่อบ่มเพาะความเป็นผู้นำที่ดี เพื่อเกียรติภูมิและความสง่างามของประเทศชาติ

คำสำคัญ: ผู้นำทางการเมือง, ความเจริญ, ความเสื่อม

---

*Received: 19 November 2025; Revised: 21 February 2026; Accepted: 16 April 2026

Abstract

This academic article presents the concept of political leadership, focusing on political leaders as individuals who possess significant roles, authority, and responsibilities in governing a country. The discussion is organized into three main issues: 1) political leaders, 2) political leaders and progress, and 3) political leaders and decline. Political leaders play a crucial role in determining the direction of national development. They do not merely administer the state but also exercise power and influence in shaping political values and political culture, which affect long-term stability and progress. If leaders possess a proper vision and govern effectively in accordance with the principles of good governance, transparency, and accountability, they can contribute to sustainable national progress. political leaders can be regarded as symbols of the state who are capable of leading people either toward progress or decline, just as the leader of a herd guides the cattle. A declining political leader may lead the country into instability, backwardness, the deterioration of national dignity, and a loss of credibility in both domestic and international security dimensions. Such decline may also weaken political governance and administration, disrupt the economic system, society, and culture, diminish religious faith and beliefs, and affect the daily lives of people within the state. Therefore, politicians must construct a new symbol of leadership and cultivate knowledge, capability, and credibility based on the SMART principle, particularly the 5s'SMART concept, consisting of S = Smart-Scholar, being wise and knowledgeable; S = Smart-Speech, having effective communication skills; S = Smart-Spine and Courage, being courageous and decisive; S = Smart-Support and Sincerity, providing support with sincerity; and S = Smart-Social Ethics, possessing social ethics. These qualities are essential for cultivating good leadership for the honor, dignity, and grace of the nation.

Keywords: Political Leader, Progress, Decline

บทนำ

"เมื่อเหล่าโคทั้งหลายว่ายน้ำข้ามแม่น้ำ ถ้าแม้นว่าหัวหน้าฝูงโคว่ายน้ำคดหรือว่ายน้ำตรง เหล่าโคทั้งหลายที่ว่ายตาม ก็จะว่ายคดหรือว่ายตรงตามกันไป" (ขุ.ชา.(ไทย), 27/133/184) กล่าวคือหากว่าผู้นำทางการเมืองเป็นผู้เจริญ ย่อมนำพาองคาพยพของประเทศเจริญตาม ถ้าแม้นว่าผู้นำทางการเมืองเป็นผู้เสื่อม ย่อมนำพาประเทศไปสู่ความเสื่อมได้เช่นกัน ซึ่งผู้นำสูงสุดทางการเมืองนี้คือผู้นำสูงสุดแห่งรัฐ

หรือผู้ปกครองประเทศ ไม่มีตำแหน่งทางการเมืองใด ๆ ที่จะสำคัญเท่าตำแหน่งนี้อีก แม้นว่าที่มาของผู้นำทางการเมืองจะมาจากรูปแบบหรือกระบวนการทางการเมืองใด ๆ ก็ตาม

การจะเป็นผู้นำทางการเมืองได้นั้น จะต้องมีทั้งความเป็นศาสตร์ ความเป็นศิลป์ และความเป็นบารมีที่ผ่านการสั่งสม บ่มเพาะผ่านทั้งระบบการศึกษา เครือญาติ อำนาจและสถานการณ์ ที่ส่งผลให้เป็นวีรบุรุษหรือรัฐบุรุษ (Stateman) นั้น ไม่ใช่เรื่องง่าย ถึงแม้ว่ากว่าจะได้มาซึ่งอำนาจจะยากสักเพียงใด แต่การรักษาอำนาจไว้ยากเสียยิ่งกว่า ในระบบวัฏจักรทางการเมืองนั้น การรักษาไว้ซึ่งอำนาจไม่ยากเท่ากับการลงจากอำนาจ ที่อาจเปลี่ยนจากรัฐบุรุษเป็นอาชญากรทางการเมือง หรือนักฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ของคนในชาติของตัวเองก็อาจเป็นไปได้ (ภิญโญ ไตรสุริยธรรม, 2552)

ดังนั้น จึงจำเป็นยิ่งที่ผู้นำทางการเมือง จะต้องตระหนักถึงการดำรงตนให้เป็นผู้นำทางการเมืองที่นำความเจริญ หรือผู้นำทางการเมืองที่นำไปสู่ความเสื่อมสลาย ที่เป็นประวัติศาสตร์ให้คนในชาติได้ล่ำลือ ได้ระลึกนึกถึงวีรกรรมที่ได้สร้างไว้เป็นมรดกต่ออนุชนรุ่นหลัง

ความหมายและความสำคัญของ ผู้นำทางการเมือง (Political Leader)

1. ความหมายของผู้นำทางการเมือง (Political Leader)

ผู้นำทางการเมือง หมายถึง ผู้มีอำนาจทางการเมือง และมีอิทธิพลที่สุดภายในระบบการเมือง ซึ่งมีอำนาจ หน้าที่ สามารถชี้นำการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง และเป็นตัวแทนของผลประโยชน์ร่วมของกลุ่มพรรคการเมือง หรือประเทศชาติ บทบาทผู้นำทางการเมืองไม่ใช่เพียงแค่การดำรงตำแหน่งทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความสามารถในการปกครองรัฐ การบริหารจัดการภาครัฐ การแก้ไขความขัดแย้งทั้งภายในและภายนอกรัฐ อีกทั้งการกำหนดนโยบายที่มีผลกระทบต่อประชาชนและสังคมโดยรวมของประเทศ

ตามแนวคิดของ Heywood Andrew ได้ให้ความหมายของผู้นำทางการเมืองไว้ว่า ผู้นำทางการเมืองคือผู้ที่ดำรงตำแหน่งที่มีอำนาจในระบบโครงสร้างทางการเมือง ซึ่งมีความสามารถในการชี้นำให้กระทำหรืองดเว้นกระทำ ให้เชื่อหรือต่อต้าน ให้มีพฤติกรรมตามหรือขัดขืนของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาผ่านระบบของอำนาจ การชักจูงโน้มน้าว หรือบารมีส่วนบุคคล (Heywood, A, 2013)

อีกนัยยะหนึ่งผู้นำทางการเมือง หมายถึง บุคคลซึ่งยึดครองตำแหน่งที่มีอำนาจทางการเมืองมากที่สุด สูงที่สุด ที่มีอำนาจตามระบบของโครงสร้างอำนาจทางการเมืองที่เป็นรัฐบาลของรัฐ เป็นบุคคลที่มีอำนาจและอิทธิพลอย่างแท้จริงในกระบวนการตัดสินใจทางการเมือง (พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, 2556)

จะเห็นได้ว่า ผู้นำทางการเมืองนั้นคือบุคคลเพียงคนเดียวที่มีอำนาจสูงสุดของรัฐหรือของประเทศที่มีอำนาจและทรงอิทธิพลที่สุดในการบังคับบัญชาผ่านกระบวนการของระบบโครงสร้างอำนาจทางการเมืองของรัฐและอำนาจบารมีส่วนบุคคลในการสั่งการหรือขับเคลื่อนนโยบายต่าง ๆ ของรัฐไปสู่เป้าหมายสูงสุดตามที่วาดฝันไว้เพื่อการครองอำนาจได้อย่างมั่นคงและยาวนานที่สุด

2. ลักษณะของ Political Leadership

แนวคิดของ Stogdill R.M. ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง Handbook of Leadership ว่า ผู้นำนั้นควรมีลักษณะเฉพาะของความเป็นผู้นำไว้อย่างน้อย 6 ประการ (กรศิวิชย์ วังศิริวิวัฒน์ และคณะ, 2565) คือ 1) ลักษณะทางกาย (Physical characteristics) คือ ผู้ที่มีความเข้มแข็ง มีบุคลิกภาพด้านร่างกายสง่าผ่าเผย มีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์ 2) ภูมิหลังทางสังคม (Social background) คือ ผู้ที่มีการศึกษาดีและมีสถานะทางสังคมที่ดี 3) สติปัญญาและความรู้ ความสามารถ (Intelligence) เป็นผู้ที่มีสติปัญญา มีความสามารถในการตัดสินใจและมีทักษะในการสื่อสาร 4) บุคลิกภาพ (Personality) เป็นผู้ที่มีความตื่นตัวอยู่เสมอ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ควบคุมอารมณ์ได้ดี มีคุณธรรมจริยธรรม และเชื่อมั่นในตนเอง 5) มีคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับงาน (Task-relates characteristics) คือ เป็นผู้ที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ให้ดีที่สุด มีความรับผิดชอบ ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มุ่งเน้นที่รายละเอียดของงานเป็นสำคัญ 6) ลักษณะทางสังคม (Social characteristics) คือเป็นผู้ที่สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น มีเกียรติและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกและผู้อื่นๆ มีความเฉลียวฉลาดในการเข้าสังคม

สำหรับแนวคิดของ Ordway Tead (ณรงค์ สินสวัสดิ์, 2550) ได้นำเสนอไว้ในหนังสือ The Art of Leadership ถึงแนวคิดของลักษณะผู้นำไว้ 10 ประการ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะผู้นำทางการเมืองที่ควรสั่งสมประกอบด้วย 1) ความเป็นผู้มีพลังกายและพลังประสาทที่เข้มแข็ง สามารถยืนหยัดอยู่ได้ในทุกสถานการณ์อย่างทระนง ไม่แสดงออกถึงความอ่อนแอบีบน้ำตา ทำงานแก้ปัญหาอย่างเข้มแข็ง และกระตือรือร้นกระฉับกระเฉง 2) รู้จุดมุ่งหมายและชัดเจนถึงแนวทางที่จะนำพาประเทศผ่านการขับเคลื่อนนโยบายที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ 3) มีความกระตือรือร้น มุ่งมั่น ที่จะบริหารประเทศไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ไม่หวั่นไหวและสั่นคลอน 4) มีความเป็นมิตรและความรัก ต่อประชาชนและผู้ใกล้ชิดที่สามารถสัมผัสได้จากความรู้สึก ไม่ใช้เสแสร้งแกล้งทำ 5) มีความน่าเชื่อถือที่ผู้ใต้บังคับบัญชาพร้อมเชื่อฟังและปฏิบัติตามอย่างเต็มความสามารถ สัญญาอะไรแล้วต้องทำให้สำเร็จ 6) มีความกล้าตัดสินใจ อยู่บนพื้นฐานประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชน ไม่เป็นประโยชน์ทับซ้อนซ่อนผลประโยชน์ตัวเองหรืออังเคิลหรือเครือญาติใด ๆ 7) มีสติปัญญารอบรู้อย่างชาญฉลาด โต้ตอบอย่างฉาดฉาน ไม่ตายไมค์บนพื้นฐานของข้อมูลที่เป็นจริงและเชื่อถือได้ 8) เป็นไอดอลหรือตัวอย่างที่น่าเรียนแบบให้กับเยาวชนของชาติได้ 9) มีศรัทธาและเชื่อมั่นในระบอบการปกครองของชาติ และโครงสร้างของประเทศ ไม่ด้อยค่าความเป็นชาติของตัวเอง 10) มีทักษะหรือความสามารถพิเศษที่โดดเด่นเพื่อเสริมคุณลักษณะที่เสริมสร้างเสน่ห์ เช่นด้านดนตรี ศิลปะ หรือการกีฬาเป็นต้น

3. องค์ประกอบของ Political Leadership

บุคคลผู้ซึ่งเข้าสู่ถนนการเมืองเพื่อแสวงหาอำนาจแล้ว ขึ้นสู่ความเป็นผู้นำทางการเมืองนั้นควรมีองค์ประกอบ ดังนี้ (พระครูวินัยธรอธิษฐ์ สุวฑฺโฒ, 2564)

1) ผู้นำทางการเมืองผู้ต้องมีความต้องการที่จะเป็นผู้นำทางการเมือง (Born for Political Leadership) กล่าวคือ เมื่อจะเป็นผู้นำทางการเมือง จะต้องสร้างความอยากหรือความปรารถนา

ต้องการจากใจจริง ๆ หรือจากวิญญาณของความเป็นผู้นำทางการเมืองอย่างแท้จริง ไม่ใช่จากการถูกบังคับ กดดันจากสังคมหรือสิ่งแวดล้อมภายนอก หรือจากสถานการณ์พาไป ซึ่งการเข้ารับตำแหน่งโดยไม่เต็มใจ ไม่พร้อม ขาดความรู้ความเข้าใจ ทำให้ขาดความเชื่อมั่น ย่อมไม่สามารถจะเป็นผู้นำทางการเมืองได้ ผู้นำทางการเมืองที่จะมีความเป็นผู้นำทางการเมืองต้องมีความอิสระ มีความต้องการ และมีความกล้าหาญที่จะนำพาประเทศได้

2) ผู้นำทางการเมืองต้องมีความชาญฉลาดในทางการเมือง (Political Acumen) การเมืองเป็นเรื่องลึกซึ้ง ซับซ้อน มีลูกเล่นและเล่ห์เหลี่ยมทางการเมืองมากมายหลายมิติ ซึ่งผู้นำทางการเมืองจะต้องมีความเฉียบแหลมทางการเมือง หรือความสามารถในการอ่านเกมการเมืองและตัดสินใจได้อย่างถูกจังหวะ เริ่มตั้งแต่การมองคน การใช้คน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ร่วมงาน ความสัมพันธ์กับสังคมซึ่งมีกลุ่มต่าง ๆ อย่างหลากหลาย และความสัมพันธ์กับผู้นำต่างประเทศ การขาดความรู้ความสามารถในส่วนนี้ ย่อมทำให้ความเป็นผู้นำทางการเมืองด้อยลง บุคลิกของผู้นำทางการเมืองจะต้องเป็นที่ยอมรับว่ามีลักษณะเป็นผู้นำ ผู้นำทางการเมืองที่ขาดบุคลิกความเป็นผู้นำ ย่อมยากที่จะมีความเชื่อมั่นและยากที่จะนำผู้อื่นได้

3) ผู้นำทางการเมืองต้องมีความรู้ความสามารถเฉียบคม และต้องสามารถใช้คนที่มีความรู้ ที่มีความเชี่ยวชาญมีสติปัญญา และความดีงามที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานงานกัน เพื่อเข้ามาทำงานนำไปสู่จุดหมายที่ดีงาน ผู้นำที่ขาดความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ในการบริหารประเทศ ย่อมยากที่จะเป็นผู้นำที่ดีได้

4) ผู้นำทางการเมืองจะต้องมีความกล้าหาญ เด็ดขาดในการตัดสินใจบนพื้นฐานของความถูกต้องตามหลักนิติธรรม กล้าเสี่ยงที่จะถูกตำหนิ มีหลักการที่แน่วแน่ มีศรัทธาต่อการทำสิ่งที่ถูกต้องมีจริยธรรม เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าตนเองหรือพรรคพวก ผู้นำที่ไม่กล้าตัดสินใจจะเป็นผู้นำไม่ได้ ผู้นำเช่นนี้เป็นเพียงผู้นำที่มีแต่ตำแหน่ง แต่ไม่มีความเป็นผู้นำทางการเมือง ผู้นำทางการเมืองที่อิงแต่ตัวบทกฎหมาย และการปฏิบัติในลักษณะงานประจำ คือผู้นำที่ไม่มีความเป็นผู้นำทางการเมือง ผู้นำทางการเมืองจะต้องแก้ปัญหาเก่า และไม่สร้างปัญหาใหม่ แต่จะหาแนวทางการป้องกันไม่ให้ปัญหานั้นเกิดขึ้นอีกในระยะยาว อีกทั้งผู้นำทางการเมืองที่มีลักษณะเป็นผู้นำแต่ขาดจริยธรรม หาประโยชน์ส่วนตนเป็นหลัก ลุแก่อำนาจ ฉ้อราษฎร์บังหลวง ละเมิดกฎหมาย สามารถสร้างความเสียหายใหญ่หลวงต่อสังคมและประเทศชาติได้ ผู้นำเช่นนี้เป็นผู้นำทางการเมืองไม่เป็นที่พึงประสงค์

ดังนั้น องค์ประกอบของผู้นำทางการเมืองนั้น จะต้องประกอบด้วยพลัง 3 ประการ คือ พลังอำนาจทางการเมือง (Political Power) ซึ่งเป็นอำนาจที่ซ่อนเร้นภายใน (potential force) ของผู้นำทางการเมือง ซึ่งเป็นอำนาจทางการเมืองที่พร้อมจะให้ผู้นำได้นำไปใช้ พลังอิทธิพล (Influence) เป็นรูปหนึ่งของอำนาจ (force) โดยที่การกระทำของผู้นำทางการเมืองมีผลกระทบต่อความคิด ทัศนคติ หรือการกระทำของผู้ใต้บังคับบัญชา การใช้อิทธิพลมีรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจูงใจ การเกลี้ยกล่อม การเสนอแนะ เป็นต้น โดยเมื่อผู้นำใช้อิทธิพล ผู้ตามจะเชื่อฟังและปฏิบัติตาม และพลังสิทธิอำนาจหรือ

อำนาจหน้าที่ (Authority) เป็นอำนาจที่องค์กรทางการเมืองมอบให้กับผู้นำทางการเมือง เพื่อที่จะได้ปฏิบัติภารกิจทางการเมืองได้สำเร็จ เมื่อบุคคลได้รับมอบหมายหน้าที่ให้ปฏิบัติ บุคคลนั้นก็จะมีอำนาจและความรับผิดชอบ ดังนั้น อำนาจหน้าที่จึงเป็นสิทธิที่ผู้นำทางการเมืองจะทำทุกอย่างในสิ่งที่จำเป็นเพื่อปฏิบัติสิ่งที่ต้องรับผิดชอบให้สำเร็จ อำนาจหน้าที่เป็นสิทธิที่ผู้นำทางการเมืองจะตัดสินใจว่าควรจะทำอย่างไร หรือมอบหมายให้ใครทำเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ (สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2550)

ลักษณะของผู้นำการเมืองที่ดี

ลักษณะของผู้นำที่ดีนั้น ยังไม่มีทฤษฎีใดที่บ่งชี้ได้ว่า เมื่อผู้นำมีลักษณะเฉพาะแบบนั้นแบบนี้แล้วจะเป็นผู้นำที่ดีได้ เพราะโดยธรรมชาติของมนุษย์แล้ว ย่อมหาความสมบูรณ์แบบในตัวเองไม่ได้ ต้องอาศัยปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ ที่จะเสริมสร้างให้เป็นผู้นำที่ดีได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Stogdill, R. M. ที่กล่าวว่า “ไม่มีคุณลักษณะเดียวที่เป็นสากลในการนิยามความหมายผู้นำที่ดีได้” (Stogdill, R. M, 1974) ซึ่งผู้นำทางการเมืองที่ดีต้องเป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะพิเศษ สามารถเข้าถึงใจมวลชน บริหารประเทศได้โดยสามารถแก้ปัญหาทั้งปัญหาเฉพาะหน้าและปัญหาระยะยาวอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีความสามารถพิเศษในการใช้คนให้ถูกกับงาน ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ มีวิสัยทัศน์ และมีวุฒิภาวะในการทำงาน รวมทั้งการดำรงชีวิตส่วนตัว ซึ่งคุณสมบัติของผู้นำการเมืองที่ดีมีหลายประการด้วยกัน แต่ที่เด่น ๆ มีอยู่ 4 ประการ ดังต่อไปนี้ คือ

ประการแรก ผู้นำจะต้องมีความรู้ กล่าวคือ มีความรู้ความเข้าใจในประเด็นปัญหาต่าง ๆ และจะต้องมีข้อมูลอย่างพร้อมสรรพเพื่อใช้ประกอบในการวิเคราะห์หาสาเหตุ ขณะเดียวกันต้องสามารถที่จะใช้ข้อมูลและใช้ความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหา วิเคราะห์สาเหตุต่าง ๆ ที่ประเทศกำลังเผชิญอยู่และหาหนทางแก้ไข

ประการที่สอง ความสามารถ ผู้นำทางการเมืองจะต้องมีความสามารถในการนำความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการบริหาร ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า “ความรู้เป็นศาสตร์ ความสามารถเป็นศิลป์”

ประการที่สาม ความเป็นผู้นำทางการเมือง บุคคลที่จะเป็นผู้นำทางการเมือง จะต้องมีคุณสมบัติของผู้นำ คนที่มีความรู้ความสามารถอาจไม่ใช่คนที่มีความเป็นผู้นำทางการเมือง ความเป็นผู้นำทางการเมืองนั้น คือความสามารถในการทำตนให้เป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น จะด้วยผลงาน ด้วยวาทศิลป์ ด้วยประวัติอันดีเยี่ยม หรือด้วยเหตุใดก็ตาม ที่ทำให้คนเชื่อว่าบุคคลผู้นี้มีความเหมาะสม ซึ่งภาษาไทยเรียกว่า มีบารมี แต่ความเป็นผู้นำไม่ได้อยู่แค่การเป็นที่ยอมรับเท่านั้น ต้องอยู่ในฐานะที่จะชักจูงคนอื่นให้ทำงานรวมกันเป็นกลุ่ม เป็นหมู่ เพื่อจะบรรลุเป้าหมาย ผู้นำที่ดีจะต้องไม่สื่อสารทางการเมืองเพื่อสร้างความขัดแย้งทางการเมือง และความแตกแยกของความคิดเห็นทางการเมือง (Political Polarization) ของคนในชาติ (ธนพันธ์ ไล่ประกอบทรัพย์, 2567)

ประการที่สี่ การมีจริยธรรม ถือว่าเป็นคุณสมบัติที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ผู้นำทางการเมือง ซึ่งเพลโต ได้กล่าวไว้ว่า ผู้นำทางการเมืองที่ดีคือผู้นำที่เป็นราชาปราชญ์ (Philosopher-King) ขงจื๊อกล่าว

ว่า ผู้มีอำนาจจะต้องมีคุณธรรม ส่วนในทางพระพุทธศาสนานั้น มีแนวปฏิบัติสำหรับผู้นำที่ดีด้วยการปฏิบัติตนตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ประการคือ ธัมมัญญุตา รู้จักเหตุ คือ รู้จักหลักการ รู้หน้าที่ ปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นธรรม ผู้นำที่ดีต้องรู้จักเหตุแห่งผล อัตถัญญุตา รู้จักผล คือ รู้จักจุดมุ่งหมาย รู้ผลแห่งความมุ่งหมาย ผู้นำที่ดีจำเป็นจะต้องเข้าใจให้ชัดในผลที่จะตามมาทั้งด้านดีและไม่ดี อัตตัญญุตา รู้จักตน คือ รู้จักตนเอง ผู้นำที่ดีจะต้องรู้จักพัฒนาตนเองอยู่เสมอแก้ไขปรับปรุงจุดอ่อน พัฒนาจุดแข็ง และดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดี มัตตัญญุตา รู้จักประมาณ คือ รู้จักความพอเพียง พอดี พอประมาณ กาลัญญุตา รู้จักกาลเทศะ กล้าตัดสินใจ ทำงานให้ทันกับเวลา รู้คุณค่าของเวลา ปริสัญญุตา รู้จักชุมชน รู้จักวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ ของชุมชนและค่านิยมของชุมชน ปุคคลัญญุตา รู้จักบุคคล รู้จักประเภทของบุคคลว่าควรจะปฏิบัติต่อเขาอย่าไรให้ถูกต้องเหมาะสม ผู้นำที่ดีจะต้องสนับสนุนส่งเสริมคนที่มีความรู้ความสามารถให้ดำรงตำแหน่งที่เหมาะสม มีความเคารพต่อผู้ใหญ่ ใส่ใจให้ความสำคัญต่อประชาชน มีจิตใจมุ่งมั่นเพื่อสร้างประโยชน์สุขให้เกิดแก่ชุมชน สังคม และ ประเทศชาติ (พระสิทธิรักษ์ จนฺทสาโร (หมู่หัวนา), 2567)

ผู้นำทางการเมือง : สัญลักษณ์ของความเจริญและความเสื่อม

แม้นคำว่า “สูงสุดสู่สามัญ” ที่เราเข้าใจได้เป็นอย่างดีถึงคำว่าไม่มีความเสื่อมใดคงที่และไม่มีความดีใดคงทน เจริญสูงสุดนำไปสู่การเสื่อมสลายและสาบสูญ ซึ่งเป็นธรรมชาติของอำนาจที่ไม่อาจอยู่ค้ำฟ้าได้ตลอดไป ในทางพระพุทธศาสนาได้สอนไว้ว่า ความเสื่อม คือความตกต่ำ ถดถอยที่เกิดจากการประพฤติปฏิบัติ เกิดจากการกระทำในสิ่งที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจ แต่นำไปสู่ความตกต่ำและถดถอยคือความเสื่อม ส่วนความเจริญคือความงอกงาม เป็นสถานะแห่งความเฟื่องฟู ความเจริญรุ่งเรือง ความโชคดีหรือมีความสำเร็จในสถานภาพทางสังคมตามแนวทางมงคล 38 ประการ ที่ทำให้ชีวิตเจริญรุ่งเรืองในทุกสถานในกาลทุกเมื่อ ไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใดก็ตาม (พระศรีวิเวกฐิตาภรณ์ (ฐิตมะ) และคณะ, 2566)

1. ความเสื่อมและความเจริญ โลกธรรมทั้ง 8 ประการ (โลกธรรม “อิฏฐารมณ์” (ฝ่ายที่มนุษย์พึงพอใจ) คือ ได้ลาภ, ได้ยศ, ได้รับสรรเสริญ, ได้สุข โลกธรรม “อนิฏฐารมณ์” (ฝ่ายที่มนุษย์ไม่พึงพอใจ) คือ เสียลาภ, เสื่อมยศ, ถูกนินทา, ตกทุกข์) เป็นความเจริญและความเสื่อมทางพระพุทธศาสนา แต่เป็นไปตามความจริงแห่งธรรม ที่พระพุทธเจ้าทรงสอนว่า สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา สรรพสิ่งมีความเสื่อมเป็นธรรมดา แต่ความเสื่อมทางการเมืองในที่นี้นั้น เป็นความเสื่อมที่เกิดจากพฤติกรรมหรือการกระทำที่ลดทอนประสิทธิภาพ ความชอบธรรม ไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชนผู้มอบอำนาจให้ ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมต่อผู้นำทางการเมือง

ลักษณะความเสื่อมของผู้นำทางการเมือง กล่าวคือ ผู้นำทางการเมืองที่ใช้อำนาจเกินขอบเขตตามรัฐธรรมนูญกำหนด พยายามลดบทบาทขององค์กรตรวจสอบถ่วงดุล เช่น ศาล, รัฐสภา, สื่อ โดยอ้างความมั่นคงแห่งรัฐเพื่อควบคุมเสรีภาพของประชาชน มีการใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้อง มีการจัดสรรตำแหน่งด้วยระบบอุปถัมภ์ ที่ไม่ใส่ใจต่อความรู้ความสามารถ แต่เพื่อความสมดุล

ของอำนาจทางการเมือง มีการปิดบังการเข้าถึงข้อมูลของสาธารณะ ตัดสินใจจากอารมณ์หรือข้อมูลที่ไม่รอบด้าน ไม่รับฟังผู้เชี่ยวชาญหรือเสียงของประชาชน ใช้นโยบายประชานิยมโดยไม่ประเมินผลระยะยาว ใช้วาทกรรมแบ่งแยก “พวกเรา-พวกเขา” สร้างความเกลียดชังหรือความหวาดกลัวต่อกลุ่มตรงข้าม สนับสนุนวัฒนธรรมแห่งการลงโทษและไม่ยอมรับความหลากหลาย แทรกแซงองค์กรอิสระและกลไกประชาธิปไตย เปลี่ยนกติกาเพื่อเอื้อให้ตนเองอยู่ในอำนาจ ไม่เคารพหลักการผลัดเปลี่ยนอำนาจ (Mouffe, C, 2005)

ดังนั้น ความเสื่อมของรัฐไม่ใช่เพียงแค่ระบบที่ล้มเหลว แต่คือกระบวนการที่ “ผู้นำ” มีส่วนในการทำลายความเชื่อมั่นของประชาชน และลดทอนประสิทธิภาพของสถาบันต่าง ๆ หากไม่แก้ไขที่ “ภาวะผู้นำ” ความเสื่อมจะนำไปสู่ภาวะไร้รัฐ (Statelessness), การลุกฮือ หรือการแทรกแซงโดยอำนาจนอกระบบ ซึ่งผู้นำที่มีลักษณะของความเสื่อมที่เห็นได้ชัดเจนจากภาวะการไร้เสียซึ่งความสามารถ มีความเข้มงวด ควบคุมตัวเองไม่ได้ เป็นผู้ปราศจากความกรุณา โกงกินคอร์รัปชั่น ใจแคบ และอำมหิต (ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี, 2554)

ลักษณะความเจริญของผู้นำทางการเมือง สำหรับความเจริญของผู้นำทางการเมืองนั้น หมายถึงพัฒนาการของรัฐและสถาบันทางการเมืองที่มีความมั่นคง มีเสถียรภาพ และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำทางการเมืองถือเป็นกลไกสำคัญที่ผลักดันหรือขัดขวางการเจริญของรัฐ ความเจริญจึงสัมพันธ์โดยตรงกับ “คุณลักษณะและการกระทำของผู้นำ” เป็นผู้นำที่ยึดหลักนิติธรรมและประชาธิปไตย เคารพรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และกลไกการตรวจสอบ บริหารบ้านเมืองแบบเชื่อมโยงการเมืองกับความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ไม่ใช้ตำแหน่งเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน และพวกพ้อง ไม่มีประโยชน์ทับซ้อนโปร่งใส ตรวจสอบได้ รับฟังเสียงของประชาชนและภาคประชาสังคม บริหารจัดการความขัดแย้งอย่างสันติวิธี และสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติ (Fukuyama, F, 2014)

ดังนั้น ความเจริญของรัฐมิใช่เพียงการเติบโตทางเศรษฐกิจหรือความมั่นคงทางการทหาร หากแต่คือการพัฒนาคุณภาพของผู้นำทางการเมือง และสถาบันทางการเมือง ที่สามารถสร้างความเป็นธรรม เสถียรภาพ และการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

2. ความเจริญและความเสื่อมทางความมั่นคงของชาติ เมื่อผู้นำทางการเมืองมีความเสื่อมลง สิ่งแรกที่ประเทศได้รับผลกระทบคือความมั่นคงของชาติ หมายความถึงเมื่อผู้นำมีการดำเนินนโยบายที่มีผลประโยชน์ทับซ้อนเพื่อประโยชน์ตนเองและพวกพ้อง ทำให้ความเกรงใจหรือเกรงขามต่อบารมีของผู้นำทางการเมืองลดน้อยถอยลง ทำให้เกิดการกระทำสิ่งต่าง ๆ ที่กล้าท้าทายต่ออำนาจรัฐ ไม่ว่าจะเป็นการก่อการร้าย การค้ายาเสพติดหรือธุรกิจสีเทา การกล้าทุจริตคอร์รัปชันของข้าราชการชั้นระดับต่ำ ๆ การกล้าละเมิดหรือรุกล้ำพื้นที่ทรัพยากรสาธารณะของรัฐ หรือการสร้างกลุ่มอุดมการณ์ทางการเมืองเพื่อขับเคลื่อนเป็นกองกำลังที่ต่อต้านหรือกระทำการกระด้างกระเดื่องต่ออำนาจรัฐ ล้วนเกิดจากความเสื่อมถอยของผู้นำรัฐที่มีความอ่อนแอทั้งทางด้านการเมืองและการบริหารประเทศ

3. ความเจริญและความเสื่อมทางความมั่นคงระหว่างประเทศ เมื่อผู้นำทางการเมืองมีความเสื่อม การรุกรานจากประเทศเพื่อนบ้านหรือใกล้เคียง สามารถรุกราน รุกคืบอธิปไตยอาณาเขตของประเทศ ทั้งโดยผ่านทางชุมชน สังคม และการทหาร เพื่อครอบครองอาณาบริเวณจุดยุทธศาสตร์หรือโบราณสถานต่าง ๆ ของชาติ โดยไม่เกรงกลัว เพราะความเสื่อมที่เกิดจากผู้นำทางการเมืองที่อ่อนแอ ไม่สามารถผลักดันหรือปกป้องอาณาบริเวณประเทศของตนได้ หรืออาจเกิดจากการที่ประเทศมีอำนาจการต่อรองที่เหนือกว่า สามารถใช้เป็นเครื่องมือบีบบังคับให้ทำตาม หรืองดเว้นการกระทำเพื่อประโยชน์ของชาติมหาอำนาจได้ เกิดมาจากผู้นำเสื่อม ขาดอำนาจการต่อรองระหว่างประเทศ

4. ความเจริญและความเสื่อมทางความมั่นคงของการเมืองการปกครอง สำหรับด้านความมั่นคงของการเมืองการปกครอง ซึ่งปรากฏชัดว่าความเจริญและความเสื่อมของผู้นำทางการเมือง คือ ดัชนีบ่งชี้ว่าจะได้เป็นผู้กุมอำนาจหรือพ้นจากอำนาจ เพื่อผู้นำเข้มเข้ม ผลการเลือกตั้งก็ดี หรือที่มาของอำนาจบารมีต่าง ๆ ก็จะเข้ามาสนับสนุนอย่างไม่ขาดสาย และสามารถขึ้นเป็นผู้ปกครองจากวาระหนึ่งสู่หลาย ๆ วาระ หรือจากผู้นำทางการเมืองสู่ทายาทหรือเครือข่าย แต่เมื่อผู้นำเสื่อม ทำให้อำนาจการต่อรองทางการเมืองการปกครองเริ่มสั่นคลอน พรรคการเมืองหรือกลุ่มอำนาจที่เคยสนับสนุนก็เริ่มถอนตัว เริ่มต่อรอง เริ่มกดดัน บารมีเริ่มทดถอย หน่อยงานต่าง ๆ เริ่มตรวจสอบ ผู้ใต้บังคับบัญชาเริ่มทำงานแบบเช้าชามเย็นชาม สุดท้ายก็เสื่อมจากอำนาจ

5. ความเจริญและความเสื่อมทางความมั่นคงของเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ความรุ่งเรืองหรือความซบเซาทางเศรษฐกิจ ก็เป็นตัวบ่งบอกว่าผู้นำมีความสามารถทางด้านการค้า การลงทุน การเงินการคลังของประเทศมากน้อยแค่ไหน ผู้นำที่มีภาพพจน์ที่ดี มีภาพความเป็นนักธุรกิจ มีความสามารถในการเจรจาการค้ากับต่างประเทศ การสร้างความเชื่อมั่นทางเศรษฐกิจภายในประเทศ การมีวิสัยทัศน์ทางด้านเศรษฐศาสตร์ การบริหารงบประมาณเพื่อการลงทุนที่มีกำไรต่อประเทศชาติ หรือการสร้างความเข้มแข็งทั้งภาคเกษตร ปศุสัตว์ ประมง การอุตสาหกรรม หรือการลงทุนทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่เป็นความต้องการของตลาดโลก ย่อมเกิดจากผู้นำที่มีแนวคิดสร้างสรรค์ หากแท้แต่ผู้นำที่มีความเสื่อมทางด้านความเชื่อมั่น การขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจก่อซบเซา ไม่มีการลงทุน สินค้าก็ราคาตกต่ำ ล้นตลาด จำหน่ายขายไม่ได้ ทั้งตลาดในและตลาดต่างประเทศ การเจรจาทางการค้า ภาษีก็เป็นเบี้ยล่าง ไม่สามารถต่อรองทางการค้าหรือมีแรงดึงดูดในการลงทุนจากนายทุน ทั้งในและต่างประเทศได้

เมื่อเศรษฐกิจตกต่ำ รายได้ของประชาชนต่ำ ก็ส่งผลกระทบต่อปัญหาทางสังคมที่จะตามมาอีกมากมาย ทั้งปัญหาของครอบครัว ปัญหาด้านการศึกษา ปัญหาด้านแรงงานปัญหาทางด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณี ก็เสื่อมทรามตามไปด้วย เพราะเหตุแห่งผู้นำเสื่อม ไม่เอาใจใส่ ไม่เข้มงวดกวดขัน ไม่นำพา และไม่พัฒนา ย่อมทำให้ศิลปวัฒนธรรมของชาติ ขาดการเหลียวแลและบำรุงรักษา แม้จะขึ้นทะเบียนมรดกโลกแล้วก็ตาม

6. ความเจริญและความเสื่อมทางความมั่นคงของศาสนาและวิถีชีวิต ความสุขของประชาชนถือเป็นดัชนีชี้วัดตัวหนึ่งที่บ่งบอกถึงความเจริญหรือความเสื่อมของผู้นำ ซึ่งจะส่งผลต่อองค์กรที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนให้ประชาชนเกิดความสุข คือองค์กรทางศาสนา ที่ทำหน้าที่ในการสอนและนำพาปฏิบัติให้จิตใจของประชาชนมีความสุข สงบและสันติ แล้วนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในชุมชนจนกลายเป็นวิถีชีวิตที่เป็นมิติของการดำรงชีวิตประจำวัน และมีการประกอบกิจกรรมในชุมชนอย่างสันติสุขภายใต้อิทธิพลทางศาสนา ความเชื่อ ของแต่ละชุมชน หากผู้นำที่เจริญย่อมส่งเสริมวิถีชีวิตของชุมชนให้เป็นชุมชนสันติสุข แต่หากผู้นำทางการเมืองมีความเสื่อม ก็จะสร้างชุมชนเป็นเอนเตอร์เทนเม้นคอมแพล็ก ที่นำเอาความเจริญทางวัตถุและความเสื่อมทางด้านจิตใจตามมา จนส่งผลกระทบต่อศีลธรรมอันดีที่ส่งเสริมให้ประชาชนมัวเมาในอบายมุข อันเป็นปากทางแห่งความเสื่อม กลายเป็นสังคมแห่งความทุกข์ สังคมแห่งอาชญากรรม สังคมแห่งการเอารัดเอาเปรียบ และสังคมที่เกลื่อนกลาดไปด้วยยาเสพติดและธุรกิจสีเทา

แนวทางการสร้างผู้นำที่ดี

เมื่อเราสร้างผู้นำได้ ทำไมจะสร้างผู้นำที่ดีไม่ได้ แม้คนที่จะมาเป็นผู้นำจะต้องมีบารมี (Charisma) หรือเกิดมาเพื่อการเป็นผู้นำ (Born to be the Leader) แล้วไซร การสร้างผู้นำที่ดีก็ย่อมทำได้ ย่อมสร้างได้ อย่างเช่นโรงเรียนนางงามในเวเนซุเอลา ก็ยังสร้างนางงามจักรวาลมานักต่อนักแล้ว ดังนั้น ผู้นำที่ดีก็สร้างได้ ซึ่งแนวทางเบื้องต้นในการสร้างนั้น ผู้ที่ต้องการเป็นผู้นำทางการเมืองที่ดีสามารถบ่มเพาะผ่านหลักคิด SMART ซึ่งเป็นแนวทาง ดังนี้

1. การสร้างผู้นำที่ดีตามหลัก SMART ตามแนวคิดของ George T. Doran การสร้างผู้นำที่ดีตามแนวคิดของ George T.Doran ได้เสนอแนวทางไว้ในหนังสือ “There's a S.M.A.R.T. way to write management’s goals and objectives.” ว่าแนวทางการเสริมสร้างผู้นำที่ดีตามหลัก “SMART” ควรประกอบด้วย (Doran, G. T, 1981)

S – Specific มีความชัดเจน ผู้นำที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ที่เฉพาะเจาะจง เข้าใจปัญหา และเป้าหมายทางการเมืองอย่างชัดเจน เช่น มุ่งลดความเหลื่อมล้ำ หรือพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

M – Measurable วัดผลได้ ผู้นำที่ดีควรมีนโยบายและผลลัพธ์ที่สามารถวัดผลได้ เช่น เป้าหมายทางเศรษฐกิจ ตัวชี้วัดความยากจน หรือความพึงพอใจของประชาชน

A – Achievable บรรลุได้ ผู้นำที่ดีควรมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับบริบทจริงของประเทศและทรัพยากรที่มี ไม่เพ้อฝันหรือไม่สามารถปฏิบัติได้ เช่น การปฏิรูปการศึกษา ควรวางแผนระยะสั้น และระยะยาวอย่างสมเหตุสมผล

R – Relevant สัมพันธ์กับบริบท ผู้นำที่ดีต้องมีเป้าหมายที่ตอบโจทย์ปัญหาสังคมจริง ไม่ใช่นโยบายที่สวยหรู แต่ไม่เกี่ยวข้องกับชีวิตของประชาชน เช่น มุ่งเน้นการลดคอร์รัปชันหรือกระจายอำนาจให้ท้องถิ่น

T – Time-bound มีกรอบเวลา ผู้นำที่ดีต้องกำหนดระยะเวลาในการดำเนินการ อย่างชัดเจน เช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะ 1 ปี 5 ปี หรือ 20 ปี ตามความเหมาะสม และต้องรายงานความคืบหน้าต่อประชาชนอย่างโปร่งใส มีช่องทางการมีส่วนร่วม สามารถเข้าถึงข้อมูลได้และเป็นปัจจุบัน

2. การสร้างผู้นำที่ดีตามหลัก SMART ตามแนวคิด 5s'SMART ของผู้เขียน จากการศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดของนักปราชญ์ด้านผู้นำทางการเมือง ผู้เขียนจึงเสนอให้ผู้นำทางการเมืองที่ดีควรบ่มเพาะตามแนวคิดหลัก 5s'SMART ดังนี้

S= Smart-Schoolar มีความเป็นปราชญ์ ฉลาดรอบรู้ ความเป็นปราชญ์นี้ถือเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของผู้นำรัฐที่ได้รับการยอมว่ามาช้านานตั้งแต่ในสมัยกรีก ซึ่งถือว่ามีความจำเป็นยิ่งสำหรับผู้นำทางการเมืองที่จะต้องมีความรอบรู้ ฉลาด หลักแหลมที่เพลโต้กล่าวไว้ ผู้นำรัฐต้องมีความเป็น Philosophy King จึงจะนำรัฐไปสู่ความเจริญได้ แต่หากว่าผู้นำไม่ฉลาดพอสมควรกับความเป็นผู้นำรัฐก็จะถูกประชาชนตราหน้าว่า "ผนงรจตกม"และนำพารัฐสู่ความเสื่อม ซึ่งความเป็นปราชญ์ของผู้นำที่ดีควรมีนั้น ประกอบด้วยองค์ความรู้ทั้งทางด้านปรัชญา การบริหารการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม กฎหมายและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นต้น

S= Smart-Speech มีความสามารถในการสื่อสาร การพูดและการสื่อสารนั้นสร้างคนให้เป็นใหญ่เป็นโตมามากต่อมาแล้ว และทำนองเดียวกัน ก็ทำลายคนให้หลุดลุ่ยเสียผู้เสียคนมาก็เยอะ บางคนพูดแล้วได้ดิบได้ดีเพราะคำพูด แต่บางคนพูดแล้วทำให้พังทลายทั้งอำนาจและความหวังก็มีให้เห็น คำกล่าวที่ว่า "ก่อนพูดเราเป็นนายของคำพูด เมื่อพูดแล้วคำพูดเป็นนายเรา" ก็ยังใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย ผู้นำทางการเมืองที่ดี ต้องฉลาดพูด ฉลาดสื่อสาร ฉลาดตอบคำถามและฉลาดในการเสนอเนื้อหา ทั้งในที่ลับและที่แจ้ง หากข้อมูลหลุดรอดออกมา อาจทำให้หลุดจากอำนาจ พ้นจากตำแหน่งได้ ต้องระมัดระวังเรื่องหน้าต่างมีหู ประตูมีช่อง กล้องมีวงจรปิด สื่อสารผิดอาจทำให้เกิดสงครามได้เหมือนกัน

S= Smart-Spine and Courage กล้าหาญและเด็ดขาด ในการแสดงความกล้าหาญและเด็ดขาดของผู้นำนั้น มักจะมีความชัดเจนและโดดเด่นเมื่อรัฐเข้าสู่ภาวะวิกฤติที่จำเป็นต้องตัดสินใจอย่างรวดเร็ว ทันทีและเด็ดขาด มิฉะนั้น อาจส่งผลเสียอย่างรุนแรงต่อประชาชนหรือความมั่นคงแห่งรัฐ เช่น ในภาวะที่ประสบภัยพิบัติอย่างรุนแรง หรือในกรณีเกิดสงครามดังที่ กวีพงษ์ ชลการ ได้แสดงความเห็นไว้ว่า เมื่อเผชิญกับวิกฤติ ไม่ใช่ทุกคนที่จะยืนหยัดได้อย่างมั่นคง "ภาวะผู้นำ" จึงไม่ใช่เพียงตำแหน่งแต่คือ ความสามารถในการนำพาผู้คนผ่านความท้าทายได้อย่างสง่างาม ได้แก่ 1) ใจต้องนิ่ง ก่อนคิดแก้ปัญหา ผู้นำที่ดีต้องควบคุมอารมณ์ได้ ไม่หวั่นไหวไปกับแรงกดดัน เพราะความนิ่งคือจุดเริ่มต้นของการคิดอย่างมีเหตุผล 2) มองภาพรวม อย่าติดกับดักปัญหาย่อย มองไกลกว่าที่เห็น ในสถานการณ์คับขัน มักมีสิ่งเล็กน้อยมากวนใจ แต่ผู้นำต้องจัดลำดับความสำคัญ มองเป้าหมายใหญ่ให้ชัด แล้วค่อยลงมือแก้ทีละจุด 3) ตัดสินใจอย่างเด็ดขาด บนฐานข้อมูลที่ถูกต้อง เร็วแต่ไม่เร่งร้อน การชั่งน้ำหนักข้อมูลอย่างรอบด้านก่อนตัดสินใจ ทำให้ผู้นำไม่ใช่เพียง "ทำอะไรบางอย่าง" แต่ "ทำสิ่งที่ถูกต้องที่สุด" 4) สื่อสาร

อย่างโปร่งใส สร้างความเชื่อมั่น พูดให้ชัด ฟังให้ครบในยามวิกฤติ คนรอบตัวต้องการคำตอบและความมั่นใจ ผู้นำที่ดีต้องสื่อสารอย่างตรงไปตรงมา ให้ทีมรู้ทิศทางและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา 5) เป็นที่พึ่งทางใจ สร้างพลังบวกให้ทีม อยู่ข้างหลังเวลาเขาล้ม อยู่ข้างหน้าเวลาเขาเดิน ไม่ใช่แค่สั่งงาน แต่ต้องเป็นแรงใจ เป็นศูนย์รวมความหวัง ให้คนเชื่อว่า “เราจะผ่านมันไปได้ด้วยกัน” “ผู้นำที่แท้จริง ไม่ได้วัดกันตอนทุกอย่างราบรื่น แต่พิสูจน์ตัวเองในวันที่ทุกคนสิ้นหวัง แล้วเขายังสามารถพาทุกคนเดินต่อได้อย่างมั่นคง” ดังนั้น เรื่องการตัดสินในภาวะวิกฤติ คือสิ่งที่บ่งชี้ถึงความเจริญและความเสื่อมของผู้นำทางการเมืองดังคำกล่าวที่ว่า Leadership is often tested during a crisis หรือ สถานการณ์ย่อมสร้างวีรบุรุษ (Ataus Samad, 2023)

S= Smart-Support and Sincerity สนับสนุนและจริงใจ ในการทำงานนั้น ผู้นำที่ดีไม่ใช่คนที่ทำงานดี แต่หมายถึงผู้ที่ทำหน้าที่ในการให้การสนับสนุน ส่งเสริม ให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีทักษะมีประสบการณ์ และมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการไปดำเนินการ ไม่ใช่การล้วงลูกไปทำเองหรือไปบงการ ปิดกั้น บล็อกไว้ ทำให้ผู้ที่จะกระทำไม่สามารถนำเอาศักยภาพมาใช้ในการทำงานได้อย่างเต็มที่ และมีความจริงใจที่จะสนับสนุนช่วยเหลือ พร้อมที่จะแก้ปัญหาให้เมื่อติดขัด หรือหาอุปกรณ์เครื่องมือที่จำเป็นให้อย่างเต็มความสามารถ ไม่ใช่ให้เป็นหน้าที่ของสังคมที่ต้องคอยบริจาคช่วยเหลือหรือให้กลุ่มคนที่มีอิทธิพลในโลกออนไลน์หรือ Influencer คอยหามาให้ โดยที่ผู้นำทางการเมืองไม่เหลียวแล และให้ความสำคัญต่อปัญหาและอุปสรรคของผู้ใต้บังคับบัญชาหรือสายปกครอง ผู้นำทางการเมืองที่ดี ต้องมีความจริงใจในการสนับสนุน และส่งเสริมให้การขับเคลื่อนออกมาประสบผลสำเร็จอย่างทันท่วงที

S= Smart-Social Ethics จริยธรรมทางสังคม ผู้นำทางการเมืองที่ดี จะต้องได้รับการบ่มเพาะทางด้านจริยธรรมทางสังคม ที่สัมพันธ์และเกี่ยวข้อง โดยที่มีการไตร่ตรองอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับมิติทางศีลธรรมของโครงสร้างและประเด็นทางสังคม โดยมุ่งเน้นการประยุกต์ใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ผู้นำทางการเมืองจะต้องไม่เอาเปรียบสังคม โดยการกระทำการทุจริตคอร์รัปชันเพื่อผลประโยชน์ตัวเอง เครือญาติ พวกพ้องทั้งโดยตรง และทั้งเชิงนโยบายที่เรียกว่า ผลประโยชน์ทับซ้อน ซึ่งเป็นสิ่งที่กัดกร่อนตัวผู้นำทางการเมือง จนทำให้สูญสิ้นทุกสิ่งอย่างมามากมายหลาย ผู้นำทางการเมืองของโลก ล้วนมาจากจริยธรรมทางสังคมข้อนี้ และรวมไปถึงเรื่องมนุษยธรรมที่นำมาใช้กับสังคมที่ต่างกันกับคนส่วนใหญ่ของสังคม ภายในรัฐหรือของประเทศกับสังคมต่างเชื้อชาติต่างดินแดน จนเกิดเป็นสงครามกลางเมือง สงครามล้างเผ่าพันธุ์หรือสงครามระหว่างประเทศขึ้น

สรุป

ผู้นำทางการเมืองคือเครื่องหมายทางการเมืองที่สำคัญมากและมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศดุจหัวรถจักรที่ชักลากตู้สินค้า จะนำพาประเทศและประชาชนไปทิศทางไหนนั้น ย่อมปรากฏร่องรอยทั้งมิติความเจริญและมิติความเสื่อเสมอ

ในมิติทางการเมือง ความเจริญและความเสื่อม เกิดขึ้นจากการที่ผู้นำยึดมั่นในหลักนิติธรรม เสริมสร้างระบบตรวจสอบถ่วงดุล และเคารพสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพเกิดจากการผสมผสานระหว่างคุณลักษณะของผู้นำ ผู้ตาม และสถานการณ์ ดังนั้น ผู้นำที่สร้างบรรยากาศทางการเมืองแบบเปิดกว้าง โปร่งใส และมีส่วนร่วม ย่อมเอื้อต่อการพัฒนาทางการเมืองที่มั่นคงและยั่งยืน

ในมิติทางเศรษฐกิจ ผู้นำที่มีความรอบคอบและมีความสามารถในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจสามารถสร้างความมั่งคั่งให้ประเทศได้ โดยการบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ป้องกันการคอร์รัปชัน และส่งเสริมการลงทุนทั้งในและต่างประเทศ ผู้นำที่แท้จริงต้องสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้ตามร่วมมือกันบรรลุเป้าหมายส่วนรวม ซึ่งในบริบทเศรษฐกิจหมายถึง การสร้างนโยบายที่กระจายโอกาสอย่างเท่าเทียม ลดความเหลื่อมล้ำ และยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชน

ในมิติทางสังคม ผู้นำมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเป็นธรรมและความสามัคคีในสังคม ผ่านการส่งเสริมการศึกษา การสาธารณสุข และการจัดสวัสดิการที่ครอบคลุมทุกกลุ่มประชากร การพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนต้องอาศัยผู้นำที่เข้าใจความหลากหลายของประชากร และสามารถสร้างนโยบายที่ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมหลายมิติ การส่งเสริมความเท่าเทียมและการเคารพความแตกต่างเป็นรากฐานของสังคมที่เข้มแข็งและเจริญก้าวหน้า

กล่าวโดยสรุป ความเจริญและความเสื่อมของประเทศขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้นำทางการเมืองในการสร้างสมดุลระหว่างมิติการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยต้องอาศัยวิสัยทัศน์ คุณธรรม และความสามารถในการบริหารจัดการอย่างรอบด้าน หากผู้นำสามารถผสมผสานคุณสมบัติเหล่านี้ได้ ประเทศย่อมมีโอกาสสูงที่จะบรรลุความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ความเสื่อมของประเทศก็ไม่ใช่เหตุบังเอิญ แต่เป็นผลลัพธ์จากการบริหารประเทศที่บกพร่องในหลายมิติ ซึ่งผู้นำทางการเมืองเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง การทำความเข้าใจบทบาทของผู้นำทั้งในเชิงคุณธรรม ประสิทธิภาพ และผลกระทบต่อโครงสร้างรัฐ จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการป้องกันไม่ให้ประเทศเข้าสู่ความเสื่อมถอย

เอกสารอ้างอิง

กรศิวิชย์ วังศิริวิวัฒน์ และคณะ. (2565). ภาวะผู้นำทางการเมืองของนายชวน หลีกภัย ตามความคิดเห็นของประชาชนในเขตพื้นที่เทศบาลนครตรัง ตำบลทับเที่ยง อำเภอเมือง จังหวัดตรัง. *วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง*, 11(1), 81.

ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี. (2554). *ภาวะผู้นำองค์กรยุคใหม่.* กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ธรรมกมลการพิมพ์.

ณรงค์ สินสวัสดิ์. (2550). *เส้นทางสู่ผู้นำการเมือง.* กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด.

ธนพันธ์ ไล่ประกอบทรัพย์. (2567). *ความคิดเห็นสาธารณะ : ทฤษฎีและการปฏิบัติทางการเมือง.* กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรอัมรินทร์ พรหมเกิด. (2556). *สังคมวิทยาการเมือง.* ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

พระครูวินัยธรอธิษฐ์ สุวฑฺโฒ. (2564). รัฐศาสตร์แนวพุทธ : วิเคราะห์ภาวะผู้นาทางการเมืองที่พึงประสงค์. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*, 4(2), 74.

พระครูวิเวกสุตาภรณ์ (บุตมะ) และคณะ. (2566). ความเสื่อมและความเจริญในฐานะสูตร. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 23(1), 269-270.

พระสิทธิรักษ์ จนฺทสาโร (หมู่หัวนา). (2567). ภาวะผู้นำทางการเมืองตามหลักปุริสธรรม 7. *วารสารภักดีชุมพลปริทรรศน์*, 1(1), 42.

ภิญโญ ไตรสุริยธรรม. (2552). *ผู้นำ อำนาจ ประวัติศาสตร์ และการเมืองใหม่.* กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ openbooks.

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2550). *ภาวะความเป็นผู้นำ.* กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ็กซเปอร์ เน็ต จำกัด.

Ataus Samad. (2023). Crisis Leadership: *Political Leadership during the COVID-1 9 Pandemic*. Retrieved December 23, 2023, Form https://shorturl.asia/DkiYb

Doran, G. T. (1981). There's a S.M.A.R.T. way to write management's goals and objectives. *Management Review*, 70(11), 35-36.

Fukuyama, F. (2014). *Political Order and Political Decay.* Farrar: Straus and Giroux.

Heywood, A. (2013). *Politics. (4th ed.).* Palgrave Macmillan.

Mouffe, C. (2005). *On the Political.* London: Routledge.

Stogdill, R. M. (1974). *Handbook of Leadership: A Survey of Theory and Research.* New York: Free Press.

รูปแบบการพัฒนาชุมชนคุณธรรมต้นแบบในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดหนองคาย*

MODEL OF DEVELOPMENT OF A VIRTUOUS COMMUNITY FOR STRENGTHENING SOCIAL HARMONY IN THE FIVE PRECEPTS VILLAGE OF NONG KHAI PROVINCE

***สิรินาถ รักษาภักดี,[1] สมเดช นามเกตุ,[2] พระมหาประทีป อภิวฑฺฒโน,[3]**
พระครูพิศาลสารบัณฑิต (ราเชนทร์ วิสารโท)[4]
Sirinart Ruksapukdee,[1] Somdet Namket[2] Phamaha Prateep Abhivatdhano,[3]
Phrakrupisansalabandit (Rachen Wisarado)[4]
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย, ประเทศไทย[1,2,3,4]
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nongkhai Campus, Thailand[1,2,3,4]
*Corresponding Author, E-mail: sirinat.1678@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบของชุมชนคุณธรรมต้นแบบในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดหนองคาย 2) พัฒนากิจกรรมคุณธรรมต้นแบบในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดหนองคาย 3) เสนอรูปแบบการพัฒนาชุมชนคุณธรรมต้นแบบในจังหวัดหนองคาย การวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน โดยบูรณาการการวิจัยเชิงเอกสารกับการวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม ผ่านกรอบ “บวร” หลักศีล 5 และหลักกัลยาณมิตร พื้นที่วิจัยคือชุมชนคุณธรรมต้นแบบ ได้แก่ วัดมณีโคตร อำเภอโพนพิสัย และวัดอุทุมพร อำเภอเมืองหนองคาย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 30 รูป/คน ครอบคลุมคณะสงฆ์ ผู้นำชุมชน หน่วยงานท้องถิ่น กลุ่มอาชีพ ปราชญ์ชาวบ้าน และประชาชนที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือวิจัย ได้แก่ การวิเคราะห์เอกสาร แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา การตรวจสอบสามเส้าระหว่างเอกสารกับข้อมูลภาคสนาม และการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการวิจัยเชิงเอกสารพบว่า โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ใช้ศีล 5 เป็นฐานจริยธรรมและใช้กลไก “บวร” เป็นระบบขับเคลื่อนชุมชน ส่วนการวิจัยภาคสนามพบองค์ประกอบการบริหารชุมชน 4 ด้าน ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การบริหารบุคลากร และการอำนวยการ 2) กิจกรรมคุณธรรมต้นแบบเชื่อมหลักศีล 5 กับวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น งานบุญปลอดอบายมุข กองทุนชุมชน ธนาคารขยะ กลุ่มอาชีพ และกิจกรรมจิตอาสา ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ลดพฤติกรรมเสี่ยง และเพิ่มความไว้วางใจในชุมชน และ 3) รูปแบบการพัฒนาชุมชนคุณธรรมต้นแบบประกอบด้วย

* Received: 28 March 2026; Revised: 7 May 2026; Accepted: 27 May 2026

ศรัทธา กัลยาณมิตร การฟังธรรม และการปฏิบัติธรรม ซึ่งทำงานร่วมกับกลไกบ้าน วัด และหน่วยงานภาครัฐ ส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนและความสมานฉันท์อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ชุมชนคุณธรรม, หมู่บ้านรักษาศีล 5, ความสมานฉันท์, การพัฒนาชุมชน

Abstract

This research article aimed to: 1) examine the components of model moral communities in promoting social harmony within the Five Precepts Villages in Nong Khai Province; 2) develop model moral activities for enhancing social harmony in the Five Precepts Villages in Nong Khai Province; and 3) propose a model for the development of model moral communities in Nong Khai Province. The study employed a mixed-methods approach by integrating documentary research with qualitative field research through the framework of “Bowon” (Home–Temple–School/State collaboration), the Five Precepts, and the principles of *Kaly*āṇ*amitta* (spiritual friendship). The research areas consisted of model moral communities, namely Wat Manee Khot in Phon Phisai District and Wat Uthumphon in Mueang Nong Khai District. The key informants included 30 monks and laypersons representing the Sangha, community leaders, local administrative agencies, occupational groups, local philosophers, and related community members. The research instruments comprised document analysis, in-depth interviews, and focus group discussions. Data were analyzed using content analysis, triangulation between documentary and field data, and analytical description.

The research findings revealed that: 1) the documentary research indicated that the Five Precepts Village Project employs the Five Precepts as an ethical foundation and utilizes the “Bowon” mechanism as a system for community mobilization, while the field research identified four components of community management: planning, organizing, personnel management, and directing; 2) the model moral activities integrated the Five Precepts with local cultural ways of life, including merit-making events free from vice-related activities, community funds, waste banks, occupational groups, and volunteer activities, which encouraged participation, reduced risky behaviors, and increased trust within the community; and 3) the model for developing moral communities consisted of faith, Kalyāṇamitta relationships, Dhamma listening, and

Dhamma practice, all of which functioned collaboratively with households, temples, and government agencies, resulting in stronger communities and sustainable social harmony.

Keywords: Moral community, Five Precepts Village, social harmony, community development.

บทนำ

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา สังคมไทยได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว โดยมีนโยบายการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรม การขยายตัวของเมือง และการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการผลิตและการดำรงชีวิต การมีวิถีชีวิตจากการพึ่งพาตนเองสู่ระบบเศรษฐกิจแบบตลาด และการเกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคม ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความแตกต่างทางความคิดและความขัดแย้งในสังคมเพิ่มมากขึ้น ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน จากเดิมที่สังคมไทยมีลักษณะเป็นสังคมเครือญาติและชุมชนที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ กลับกลายเป็นสังคมที่มีการแข่งขันทางเศรษฐกิจสูงขึ้น และมีความแตกต่างทางความคิด ความเชื่อ และอุดมการณ์มากขึ้น

พระพุทธศาสนามีบทบาทในการหล่อหลอมวิถีชีวิตของสังคมไทย โดยเฉพาะหลักศีล 5 ซึ่งเป็นหลักฝึกตนขั้นพื้นฐานของคฤหัสถ์ ได้แก่ การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ และเสพของมึนเมา หลักดังกล่าวปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาหลายแห่ง เช่น ปัญจสิกขาปทสูตร (สำ.นิ (ไทย) , 16/109/201-202) และสัมพันธ์กับหลักกัลยาณมิตรในอุปัฑฒสูตร (สำ.มหา. (ไทย), 19/2/2-5) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า มิตรดีเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาชีวิตและสังคม ซึ่งหลักธรรมดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในการควบคุมพฤติกรรมของบุคคลให้ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2558)

ด้วยเหตุนี้ คณะสงฆ์และหน่วยงานภาครัฐจึงขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 เพื่อใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นฐานในการยกระดับคุณภาพชีวิต ลดพฤติกรรมเสี่ยง และสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ดำเนินโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล 5” เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ นำหลักศีล 5 ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน อันจะนำไปสู่การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม และความสามัคคีในสังคม โครงการดังกล่าวเกิดขึ้นตามดำริของเจ้าประคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ซึ่งได้มอบนโยบายให้คณะสงฆ์ทั่วประเทศร่วมกันส่งเสริมการสร้างหมู่บ้านรักษาศีล 5 โดยมีเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีความสุข ความสงบ และมีความสามัคคีในชุมชน (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2557) ข้อมูลจากระบบรายงานของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ระดับ 1 แสดงให้เห็นว่าอำเภอเมืองหนองคาย

มีผู้เข้าร่วมจำนวนมากเมื่อเทียบกับประชากรเป้าหมาย สะท้อนให้เห็นว่าพื้นที่จังหวัดหนองคายมีศักยภาพและความต่อเนื่องในการขับเคลื่อนโครงการดังกล่าว

แนวคิดหมู่บ้านรักษาศีล 5 ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะการปฏิบัติศีลในเชิงศาสนาเท่านั้น แต่เป็นแนวทางพัฒนาชุมชนแบบบูรณาการ โดยใช้กลไก “บวร” คือ บ้าน วัด และโรงเรียน/ราชการ เป็นเครือข่ายหลักในการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ การพัฒนาคุณภาพชีวิต การอนุรักษ์วัฒนธรรม และการสร้างความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่

จังหวัดหนองคายเป็นพื้นที่หนึ่งที่ได้มีการดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 อย่างต่อเนื่อง โดยมีการคัดเลือกชุมชนต้นแบบที่มีความโดดเด่น ในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน เช่น ชุมชนวัดมณีโคตร ตำบลจุมพล อำเภอโพนพิสัย และชุมชนวัดอุทุมพร ตำบลบ้านเดื่อ อำเภอเมืองหนองคาย ซึ่งเป็นชุมชนที่มีการบูรณาการกิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรม และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ (ผู้จัดการออนไลน์, 2568) ชุมชนดังกล่าวยังได้มีการประยุกต์ใช้แนวคิดการพึ่งพาตนเองในระดับครัวเรือนและระดับชุมชน เช่น การเลี้ยงปลาในกระชัง การปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ การจัดตั้งธนาคารขยะ และการจัดตั้งกองทุนฌาปนกิจประจำหมู่บ้าน ซึ่งล้วนเป็นกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ตลอดจนส่งเสริมการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ควบคู่ไปกับการยึดมั่นในหลักคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา

จากการทบทวนงานวิจัยที่ผ่านมา พบว่า งานส่วนใหญ่ศึกษาโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในมิติการบริหารจัดการ ประสิทธิผลของโครงการ หรือกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมเฉพาะพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดในด้านการสังเคราะห์ผลจากการวิจัยเชิงเอกสารร่วมกับข้อมูลภาคสนาม และยังขาดรูปแบบเชิงบูรณาการที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างหลักศีล 5 กลไกบวร ทุนทางสังคม และกระบวนการสร้างความสมานฉันท์ของชุมชนในบริบทจังหวัดหนองคาย

ด้วยเหตุนี้ การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งพัฒนารูปแบบชุมชนคุณธรรมต้นแบบที่สามารถอธิบายองค์ประกอบ กิจกรรม และกลไกการขับเคลื่อนที่ปรากฏขึ้นจริงในพื้นที่ โดยเชื่อมโยงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับกระบวนการบริหารจัดการชุมชน ตลอดจนการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ การศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนคุณธรรมต้นแบบในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดหนองคาย” จึงมีความสำคัญต่อการสร้างองค์ความรู้ด้านการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอื่นที่ต้องการเสริมสร้างคุณธรรม ความเข้มแข็ง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของชุมชนคุณธรรมต้นแบบในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดหนองคาย

2. เพื่อพัฒนากิจกรรมคุณธรรมต้นแบบในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดหนองคาย

3. เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาชุมชนคุณธรรมต้นแบบในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดหนองคาย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเชิงเอกสาร (Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L, 2018)

2. พื้นที่การวิจัย คือ ชุมชนคุณธรรมต้นแบบของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดหนองคาย จำนวน 2 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนคุณธรรมวัดมณีโคตร ตำบลจุมพล อำเภอโพนพิสัย และชุมชนคุณธรรมวัดอุทุมพร ตำบลบ้านเดื่อ อำเภอเมืองหนองคาย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการขับเคลื่อนกิจกรรมตามหลักพระพุทธศาสนาและกลไกบวรอย่างต่อเนื่อง ทั้งสองพื้นที่ได้รับเลือกแบบเจาะจง เนื่องจากมีความเข้มแข็งในการดำเนินกิจกรรมตามหลักศีล 5 มีคณะทำงานชุมชน มีภาคีเครือข่ายในพื้นที่ และมีความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์ ผู้นำชุมชน หน่วยงานท้องถิ่น และประชาชน

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้มาจากการคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 30 รูป/คน โดยครอบคลุมผู้มีส่วนได้เสียทุกกลุ่ม ได้แก่ พระสังฆาธิการและพระสงฆ์ในพื้นที่ ผู้นำชุมชน กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มอาชีพ ปราชญ์ชาวบ้าน เยาวชน/สตรี และประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมของหมู่บ้านรักษาศีล 5 เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือและความหลากหลายของข้อมูล

4. เครื่องมือการวิจัย เครื่องมือวิจัยประกอบด้วย

1) แบบวิเคราะห์เอกสาร เพื่อศึกษาคัมภีร์พระพุทธศาสนา เอกสารนโยบาย แผนยุทธศาสตร์โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งพัฒนาจากกรอบแนวคิดบวร หลักศีล 5 กัลยาณมิตร ทุนทางสังคม และกระบวนการบริหารจัดการชุมชน เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบ กิจกรรม และรูปแบบการพัฒนาชุมชนคุณธรรม

3) แนวคำถามการสนทนากลุ่ม เพื่อระดมความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เกี่ยวข้องในการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบชุมชนคุณธรรมต้นแบบ

เครื่องมือวิจัยได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 รูป/คน ก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง และปรับปรุงถ้อยคำให้ครอบคลุมมิติของผู้มีส่วนได้เสียทุกกลุ่ม

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการ 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) ลงพื้นที่สัมภาษณ์และสังเกตบริบทชุมชนอย่างต่อเนื่องจนข้อมูลมีความอิ่มตัว และ 3) จัดสนทนากลุ่มเพื่อตรวจสอบและยืนยันข้อค้นพบเบื้องต้น ระยะเวลาภาคสนามกำหนดตามความพร้อมของชุมชน

และความครบถ้วนของประเด็นข้อมูล โดยยึดหลักการสมัครใจ การให้ข้อมูลอย่างเป็นความลับ และการไม่เปิดเผยชื่อผู้ให้ข้อมูลรายบุคคล

6. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยแยกข้อมูลออกเป็นข้อมูลเชิงเอกสารและข้อมูลภาคสนาม จากนั้นนำมาจัดหมวดหมู่ เปรียบเทียบความสอดคล้องและความแตกต่าง ตรวจสอบสามเส้าระหว่างเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม แล้วสังเคราะห์เป็นรูปแบบการพัฒนาชุมชนคุณธรรมต้นแบบในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดหนองคาย

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนคุณธรรมต้นแบบในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดหนองคาย” ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ประการ โดยแยกผลเชิงเอกสารและผลภาคสนามให้เห็นความสัมพันธ์อย่างชัดเจน ดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบของชุมชนคุณธรรมต้นแบบในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดหนองคาย

1.1 ผลจากการวิจัยเชิงเอกสาร พบว่า โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มีฐานคิดสำคัญจากศีล 5 ในฐานะหลักประกันทางสังคม และใช้กลไก “บวร” เป็นระบบประสานความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด และหน่วยงานภาครัฐ แผนยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการ พ.ศ. 2567-2571 ยังเน้นการจัดทำมาตรฐาน ตัวชี้วัด ชุดความรู้ การพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการรักษาศีล 5 และการติดตามประเมินผล จึงทำให้การพัฒนาชุมชนคุณธรรมมิใช่เพียงกิจกรรมทางศาสนา แต่เป็นกระบวนการบริหารชุมชนเชิงบูรณาการ

1.2 ผลจากข้อมูลภาคสนาม พบว่า องค์ประกอบของชุมชนคุณธรรมต้นแบบมี 4 ด้าน ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การบริหารบุคลากร และการอำนวยการ ซึ่งสัมพันธ์กับกระบวนการจัดการแบบ POSDC/POSDCORB ที่เน้นการวางแผน การจัดระบบงาน การบริหารคน และการกำกับการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน

1.3 ด้านการวางแผน ชุมชนใช้วัดเป็นพื้นที่กลางในการประชุม กำหนดกติกา และออกแบบกิจกรรมร่วมกัน ทำให้การพัฒนาชุมชนตั้งอยู่บนฉันทามติของประชาชนและลดการตัดสินใจแบบรวมศูนย์

1.4 ด้านการจัดองค์กร พบว่า ชุมชนมีคณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มอาชีพ กองทุนชุมชน กลุ่มจิตอาสา และคณะทำงานด้านศีล 5 ที่เชื่อมโยงกับวัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงทำให้การขับเคลื่อนการรักษาศีล 5 มีผู้รับผิดชอบและบทบาทหน้าที่ชัดเจนมากขึ้น

1.5 ด้านการบริหารบุคลากรและการอำนวยการ พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตใจ ผู้นำชุมชนทำหน้าที่ประสานงาน และประชาชนทำหน้าที่ร่วมคิดร่วมทำ ส่วนหน่วยงานภาครัฐสนับสนุน

ทรัพยากรและเครือข่าย ส่งผลให้กิจกรรมคุณธรรมดำเนินต่อเนื่องและเกิดความไว้วางใจระหว่างสมาชิกในชุมชน

ตารางที่ 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบของชุมชนคุณธรรมต้นแบบ

องค์ประกอบ	ลักษณะสำคัญ	ผลต่อความสมานฉันท์ของชุมชน
การวางแผน	การประชุมร่วมกันของวัด บ้าน และชุมชน	เกิดการตัดสินใจร่วมและการมีส่วนร่วม
การจัดองค์กร	การจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านและกลุ่มชุมชน	ทำให้การบริหารชุมชนมีระบบ
งานบุคลากร	ความร่วมมือของพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และประชาชน	สร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายชุมชน
การอำนวยการ	การสนับสนุนจากภาครัฐและเครือข่ายชุมชน	ส่งเสริมกิจกรรมร่วมและความสามัคคี

2. กิจกรรมคุณธรรมต้นแบบในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดหนองคาย

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนากิจกรรมคุณธรรมต้นแบบเพื่อเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดหนองคาย ดำเนินการโดยยึดหลักศีล 5 เป็นกรอบสำคัญในการสร้างความสงบสุขของชุมชน จำแนกได้ดังนี้

1. ศีลข้อที่ 1 การงดเว้นจากการเบียดเบียนชีวิต มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมเมตตาธรรมและการเคารพสิทธิผู้อื่น เช่น การคุ้มครองเด็กและสตรี การปล่อยสัตว์ และการกำหนดเขตอภัยทานในชุมชน

2. ศีลข้อที่ 2 การงดเว้นจากการลักทรัพย์ มีการส่งเสริมความมั่นคงทางเศรษฐกิจผ่านกองทุนหมู่บ้าน บัญชีครัวเรือน และกลุ่มสวัสดิการชุมชน เช่น กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์

3. ศีลข้อที่ 3 การงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม มีการจัดกิจกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว เช่น การอบรมเยาวชนด้านสุขภาวะทางเพศ การให้ความรู้ด้านสุขภาพ และการส่งเสริมบทบาทครอบครัวในการดูแลสมาชิก

4. ศีลข้อที่ 4 การงดเว้นจากการพูดเท็จ มีการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมผ่านการอบรมมารยาททางสังคม การพูดจาสุภาพ และกิจกรรมปฏิบัติธรรมเพื่อปลูกฝังคุณธรรมแก่เด็กและเยาวชน

5. ศีลข้อที่ 5 การงดเว้นจากสุราและของมึนเมา มีการรณรงค์งดเหล้าเข้าพรรษา ต่อต้านยาเสพติด และส่งเสริมการออกกำลังกาย เพื่อสร้างสุขภาวะที่ดีในชุมชน

เมื่อเชื่อมกับข้อมูลภาคสนาม พบว่า ชุมชนแปลงหลักธรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน

กิจกรรมสำคัญ ได้แก่ งานบุญปลอดเหล้า การรณรงค์งดอบายมุข การจัดตั้งกองทุนชุมชนและกลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารขยะ การดูแลผู้สูงอายุ การพัฒนาสิ่งแวดล้อม และกิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมเหล่านี้ทำให้ประชาชนมีพื้นที่ทำงานร่วมกัน เกิดการสื่อสารเชิงบวก และลดความขัดแย้งจากปัญหาอบายมุข หนี้สิน และความไม่ไว้วางใจ กิจกรรมดังกล่าวได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องในชุมชนต้นแบบ ได้แก่ ชุมชนวัดมณีโคตร และชุมชนวัดอุทุมพร ซึ่งมีการบูรณาการความร่วมมือของวัด บ้าน และหน่วยงานภาครัฐในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ จนเกิดเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและมีความสามัคคีของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งสามารถจำแนกกิจกรรมสำคัญได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 การสังเคราะห์กิจกรรมคุณธรรมตามหลักศีล 5

หลักศีล	กิจกรรมสำคัญ	ผลลัพธ์ต่อชุมชน
ศีลข้อ 1	ปล่อยสัตว์ ไถ่ชีวิตโค กระบือ คุ้มครองเด็กและสตรี	ส่งเสริมความเมตตาและความปลอดภัยในสังคม
ศีลข้อ 2	กองทุนหมู่บ้าน บัญชีครัวเรือน สวัสดิการชุมชน	สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ
ศีลข้อ 3	อบรมครอบครัวและเยาวชน	เสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว
ศีลข้อ 4	อบรมคุณธรรมและมารยาทในสังคม	ส่งเสริมความซื่อสัตย์และความสามัคคี
ศีลข้อ 5	งดเหล้าเข้าพรรษา รณรงค์ต่อต้านยาเสพติด	สร้างสุขภาวะที่ดีของชุมชน

โดยสรุป กิจกรรมคุณธรรมต้นแบบมีลักษณะเป็นกิจกรรมเชิงบูรณาการที่นำหลักศีล 5 ไปแปลงเป็นแนวปฏิบัติทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม โดยใช้วัดและชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ร่วมกัน

3. รูปแบบการพัฒนาชุมชนคุณธรรมต้นแบบในการเสริมสร้างความสมานฉันท์

จากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสารและภาคสนาม พบว่า รูปแบบการพัฒนาชุมชนคุณธรรมต้นแบบประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ ศรัทธา กัลยาณมิตร การฟังธรรม และการปฏิบัติธรรม โดยองค์ประกอบทั้งสี่ทำงานผ่านกลไกบวรและกระบวนการบริหารชุมชนแบบมีส่วนร่วม

1) ศรัทธา เป็นจุดเริ่มต้นของการยอมรับคุณค่าทางศาสนา ผู้นำทางจิตใจ และวัฒนธรรมชุมชน ทำให้ประชาชนพร้อมเข้าร่วมกิจกรรมและปฏิบัติตามกติกาชุมชน

2) กัลยาณมิตร เป็นความสัมพันธ์แบบเกื้อกูล ช่วยเหลือ และเตือนกันด้วยเมตตา สอดคล้องกับอุปัฑฒสูตรที่ชี้ว่า มิตรดีเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาชีวิตและสังคม

3) การฟังธรรม เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้สมาชิกชุมชนเข้าใจหลักศีล 5 และสามารถเชื่อมโยงหลักธรรมกับปัญหาชีวิต ครอบครัว และชุมชนได้

4) การปฏิบัติธรรม เป็นการนำหลักธรรมไปใช้จริงผ่านการรักษาศีล การทำบุญ การบำเพ็ญประโยชน์ และกิจกรรม “7 กิจวัตรความดี” ทำให้คุณธรรมเปลี่ยนจากความรู้เป็นพฤติกรรมร่วมของชุมชน

ตารางที่ 3 รูปแบบการพัฒนาชุมชนคุณธรรม

องค์ประกอบ	กลไกการดำเนินงาน	ผลลัพธ์
ศรัทธา	วัดเป็นศูนย์กลางกิจกรรม	เกิดความศรัทธาในชุมชน
กัลยาณมิตร	การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน	ความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม
ฟังธรรม	การเรียนรู้หลักธรรม	การพัฒนาคุณธรรม
ปฏิบัติธรรม	การนำหลักธรรมไปใช้จริง	ความสงบสุขของชุมชน

โดยสรุป รูปแบบการพัฒนาชุมชนคุณธรรมต้นแบบในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดหนองคาย เป็นกระบวนการพัฒนาที่บูรณาการหลักพุทธธรรม กลไกบวรและการบริหารชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางการสร้างคุณธรรมและมีภาคีเครือข่ายร่วมสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การวิจัยนี้ได้องค์ความรู้ที่เกิดจากการวิจัย สามารถสร้างเป็น “โมเดลการพัฒนาชุมชนคุณธรรม” ที่มุ่งพัฒนาชุมชนจากฐานคุณธรรมส่วนบุคคล ไปสู่กิจกรรมร่วมของชุมชน และยกระดับเป็นชุมชนต้นแบบที่มีความสามัคคี สันติสุข และความผาสุกอย่างยั่งยืน โดยมีลักษณะเป็นกระบวนการพัฒนาแบบเป็นลำดับขั้น ดังนี้

จากโมเดลนี้แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาชุมชนคุณธรรมต้องเริ่มจากการสร้างฐานศีลธรรมภายในตัวบุคคล ผ่านหลักศีล 5 แล้วขยายสู่กิจกรรมคุณธรรมร่วมของชุมชน โดยมีกระบวนการพัฒนา 4 ขั้น คือ ศรัทธา กัลยาณมิตร ฟังธรรม และปฏิบัติธรรม เป็นกลไกขับเคลื่อน เมื่อดำเนินการอย่างต่อเนื่องจะนำไปสู่ความสมานฉันท์และสันติสุขของชุมชน จนสามารถยกระดับเป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบที่มีความผาสุกอย่างยั่งยืนได้

อภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนคุณธรรมต้นแบบในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดหนองคาย” สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

1. องค์ประกอบของชุมชนคุณธรรมต้นแบบในการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบสำคัญของชุมชนคุณธรรมต้นแบบในการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดหนองคาย

ประกอบด้วยความร่วมมือของเครือข่ายหลัก ได้แก่ วัด ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมชุมชน พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำชุมชนทำหน้าที่บริหารจัดการชุมชน และหน่วยงานภาครัฐทำหน้าที่สนับสนุนด้านนโยบายและทรัพยากร ซึ่งการทำงานร่วมกันของเครือข่ายดังกล่าวทำให้เกิดการกำหนดกติกาชุมชนที่เชื่อมโยงกับหลักศีล 5 ส่งผลให้ชุมชนมีแนวทางการดำเนินชีวิตร่วมกันบนพื้นฐานของคุณธรรมและจริยธรรม

ทั้งนี้ การยึดถือหลักศีล 5 เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนไม่ได้เป็นเพียงข้อห้ามทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นค่านิยมร่วมที่ช่วยสร้างความสามัคคีและความไว้วางใจระหว่างสมาชิกในชุมชน เมื่อสมาชิกในชุมชนมีศรัทธาร่วมกันในหลักธรรมดังกล่าว จึงเกิดความรัก ความเอื้ออาทร และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ส่งผลให้ความขัดแย้งที่เคยเกิดขึ้นในอดีตลดลง และเกิดการร่วมมือกันพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาพงษ์ศักดิ์ รตฺนญาโณ ที่ศึกษาการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งพบว่า การบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มีประสิทธิภาพในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการจัดองค์กร การวางแผน การกำกับดูแล การอำนวยการ และการบริหารบุคลากร (พระมหาพงษ์ศักดิ์ รตฺนญาโณ, 2562) สอดคล้องกับงานวิจัยของพระราเชนทร์ วิสารโท ที่ศึกษารูปแบบการดำเนินงานขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดหนองคาย ซึ่งพบว่าการดำเนินงานใช้แนวคิดวงจรคุณภาพ (PDCA) ประกอบด้วยการวางแผน การปฏิบัติ การตรวจสอบ และการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (พระราเชนทร์ วิสารโท, 2562) นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานวิจัยของอนุสรณ์ อุปคุณ ที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ซึ่งพบว่าประสิทธิผลของโครงการอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการลดพฤติกรรมเสี่ยง เช่น การดื่มสุรา การประพฤติผิดในกาม และการพูดเท็จ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการดำเนินงานของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มีการสร้างความร่วมมือของเครือข่ายในชุมชนผ่านกลไก “บวร” ได้แก่ บ้าน วัด และราชการ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมช (อนุสรณ์ อุปคุณ, 2564) น

2. กิจกรมคุณธรรมต้นแบบในการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนากิจกรรมคุณธรรมต้นแบบของหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดหนองคาย เป็นการบูรณาการหลักศีล 5 เข้ากับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน โดยกิจกรรมสำคัญ ได้แก่ การจัดงานบุญปลอดเหล้า การรณรงค์งดอบายมุข การพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชน การดูแลผู้สูงอายุ และการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ชุมชน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ช่วยลดปัญหาความขัดแย้งและเสริมสร้างความสามัคคีของประชาชนในชุมชน กิจกรรมดังกล่าวประสบความสำเร็จเนื่องจากไม่ได้เป็นเพียงการกำหนดข้อบังคับให้ประชาชนปฏิบัติ แต่เป็นการสร้างค่านิยมร่วมของชุมชน ที่ทำให้ประชาชนเกิดความภาคภูมิใจในความเป็นหมู่บ้านคุณธรรม ส่งผลให้เกิดความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง ผลการศึกษานี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระราชรัตนา

ลงกรณ์ ที่ศึกษาการประยุกต์แนวทางยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 เพื่อพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของประชาชนในจังหวัดหนองคาย ซึ่งพบว่า การส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักศีล 5 สามารถสร้างหลักประกันด้านต่าง ๆ ให้แก่สังคม ได้แก่ หลักประกันความมั่นคงของชีวิต หลักประกันความมั่นคงของทรัพย์สิน หลักประกันความมั่นคงของครอบครัว หลักประกันด้านการสื่อสารในสังคม และหลักประกันด้านสุขภาพของประชาชน (พระราชรัตนาลงกรณ์, 2566)

3. แนวทางการพัฒนาชุมชนคุณธรรมต้นแบบในการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า แนวทางสำคัญในการพัฒนาชุมชนคุณธรรมต้นแบบ คือ การบูรณาการหลักศีล 5 เข้ากับระบบการบริหารจัดการชุมชน โดยใช้กลไกความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งมีการกำหนดหลักศีล 5 เป็นส่วนหนึ่งของกติกาชุมชนหรือธรรมนูญหมู่บ้าน และมีการวางแผนพัฒนาชุมชนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนทรัพยากรและงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน นอกจากนี้ ยังมีการส่งเสริมกิจกรรม “7 กิจวัตรความดี” เช่น การรักษาศีล การทำจิตใจให้ผ่องใส และการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาพฤติกรรมของประชาชนให้มีคุณธรรมและจริยธรรม ส่งผลให้เกิดความอดทน อดกลั้น และการใช้สัมมาวาจาในการสื่อสาร ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการลดความขัดแย้งและการสร้างความปรองดองในชุมชน ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาถนอม ฐานวโร (พิมพ์สุวรรณ์) และคณะ ที่ศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดนครปฐม ซึ่งพบว่าการพัฒนาชุมชนตามหลักศีล 5 สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนและสร้างความสงบสุขในสังคมได้อย่างยั่งยืน (พระมหาถนอม ฐานวโร (พิมพ์สุวรรณ์) และคณะ, 2564) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของบัวผัน จันทรังษี (2565) ที่ศึกษาการส่งเสริมหมู่บ้านรักษาศีล 5 ตามวิถีวัฒนธรรมในจังหวัดหนองคาย ซึ่งพบว่าการพัฒนาหมู่บ้านรักษาศีล 5 ควรดำเนินการผ่านการสร้างเครือข่ายในสามระดับ ได้แก่ เครือข่ายเชิงอำนาจหน้าที่ เครือข่ายเชิงประเด็น และเครือข่ายเชิงพื้นที่ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน (บัวผัน จันทรังษี, 2565)

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

การศึกษาเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชุมชนคุณธรรมต้นแบบในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดหนองคาย” พบว่า การพัฒนาชุมชนคุณธรรมเกิดจากการบูรณาการหลักศีล 5 กับการบริหารจัดการชุมชนผ่านกลไกบวร โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมและการสร้างคุณธรรม ชุมชนมีการวางแผนและจัดองค์กรแบบมีส่วนร่วม ใช้พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน หน่วยงานท้องถิ่นและประชาชนเป็นภาคีร่วมขับเคลื่อน กิจกรรมคุณธรรมเชื่อมโยงกับประเพณีท้องถิ่นและปัญหาจริงของชุมชน เช่น งานบุญปลอดอบายมุข กองทุนชุมชน ธนาคารขยะ และจิตอาสา ส่วนรูปแบบการพัฒนา

ประกอบด้วยศรัทธา กัลยาณมิตร การฟังธรรม และการปฏิบัติธรรม ซึ่งนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งและความสมานฉันท์อย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ คณะสงฆ์จังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดแผนสนับสนุนหมู่บ้านรักษาศีล 5 อย่างต่อเนื่อง โดยเชื่อมโยงงบประมาณ ตัวชี้วัด และระบบติดตามประเมินผลให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละชุมชน

2.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ ชุมชนและคณะสงฆ์ควรจัดตั้งคณะทำงานขับเคลื่อนศีล 5 ในระดับชุมชนอย่างชัดเจน แบ่งบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน กลุ่มอาชีพ เยาวชน และประชาชน พร้อมจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงหลักศีล 5 กับปัญหาจริงของชุมชน เช่น อบายมุข หนี้สิน สิ่งแวดล้อม และความขัดแย้งในครอบครัว

2.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบชุมชนคุณธรรมต้นแบบในจังหวัดอื่น ควรศึกษาผลลัพธ์เชิงปริมาณของกิจกรรมศีล 5 ต่อการลดพฤติกรรมเสี่ยงและการเพิ่มทุนทางสังคม และควรวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนารูปแบบร่วมกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2.4 ข้อจำกัดของการวิจัย การวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะชุมชนต้นแบบ 2 แห่งในจังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยจึงสะท้อนบริบทเฉพาะของพื้นที่ และยังต้องอาศัยการศึกษาในพื้นที่อื่นเพิ่มเติมเพื่อยืนยันความเหมาะสมของรูปแบบในบริบทที่แตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

บัวผัน จันทรังษี. (2565). ศึกษาการส่งเสริมหมู่บ้านรักษาศีล 5 ตามวิถีวัฒนธรรม อำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคาย. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 7(3), 1175-1186.

ผู้จัดการออนไลน์. (2568). *“หนองคายเปิดตัวสุดยอดชุมชนต้นแบบ เที่ยวชุมชน ยลวิถี @บ้านเดื่อชุมชนที่มีอัตลักษณ์รอบด้าน”*. เรียกใช้เมื่อ 18 ธันวาคม 2568 จาก https://mgronline.com/local/detail/9680000123528.

พระมหาถนอม ฐานวโร (พิมพ์สุวรรณ์) และคณะ. (2564). รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดนครปฐม. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 8(5), 248-262.

พระมหาพงษ์ศักดิ์ รตฺนญาโณ. (2562). การบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี. ใน *สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชรัตนาลงกรณ์. (2566). การประยุกต์แนวทางยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 สู่รูปธรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของประชาชนหมู่บ้านโนนยางตำบลนาดี อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย. *วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม*, 1(2), 18-29.

พระราเชนทร์ วิสารโท. (2562). ศึกษารูปแบบการดำเนินงานขับเคลื่อนโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ของคณะสงฆ์จังหวัดหนองคาย. *วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์*, 4(2), 1-12.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2557). *คู่มือการดำเนินงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5”.* กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2558). *รายงานผลการดำเนินงานของรัฐบาล พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ครบรอบ 1 ปี*. เรียกใช้เมื่อ 18 ธันวาคม 2568 จาก https://www.soc.go.th/?page_id=10338.

อนุสรณ์ อุปคุณ. (2564). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร. ใน *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018). *Designing and conducting mixed methods research.* (3rd ed.). SAGE Publications.

การพัฒนากลไกการดำเนินงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ*

THE DEVELOPMENT OF OPERATIONAL MECHANISMS FOR ARTS AND CULTURAL PRESERVATION TO ENHANCE WISDOM AND VIRTUE BASED ON BUDDHIST PRINCIPLES: A CASE OF MAHACHULALONGKORNRAJAVIDYALAYA UNIVERSITY IN THAILAND AND ABROAD

ศตพล ใจสบาย

Sataphol Jaisabai

วิทยาลัยสงฆ์นครพนม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Nakhon Phanom Buddhist College Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: sataphol789@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษากลไกการดำเนินงานทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ (2) วิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และความต้องการจำเป็นในการพัฒนากลไก และ (3) นำเสนอแนวทางการพัฒนากลไกที่เสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมอย่างยั่งยืน การวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน ประชากรคือผู้เกี่ยวข้องกับงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัย จำนวน 2,850 รูป/คน จาก 43 หน่วยงาน กำหนดกลุ่มตัวอย่างด้วยสูตรของ Taro Yamane ได้ 350 รูป/คน และได้รับแบบสอบถามสมบูรณ์ 258 ชุด คิดเป็นร้อยละ 73.71 ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 25 รูป/คน เครื่องมือ ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแนวคำถามสนทนากลุ่ม ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ มีค่า IOC ระหว่าง 0.60-1.00 ทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียง 30 รูป/คน และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.92 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา การวิเคราะห์เนื้อหา และดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง

* Received: 17 March 2026; Revised: 27 June 2026; Accepted: 28 June 2026

ผลการวิจัยพบว่า (1) กลไกปัจจุบันมี 5 มิติ โดยด้านนโยบายและการวางแผนอยู่ในระดับสูง (ค่าเฉลี่ย = 4.36, S.D. = 0.72) และการบูรณาการหลักพุทธธรรมเป็นจุดแข็ง (ค่าเฉลี่ย = 4.28-4.33) (2) ปัญหาเร่งด่วนคือ งบประมาณไม่เพียงพอ (PNI = 0.489) กิจกรรมขาดความต่อเนื่องและผลกระทบระยะยาว (PNI = 0.487) และบุคลากรเฉพาะด้านไม่เพียงพอ (PNI = 0.472) และ (3) แนวทางพัฒนาคือโมเดล BCMD ที่เชื่อม 5 มิติงานกับหลักอริยสัจ 4 ภาวนา 4 อริยวัฑฒิ 5 อิทธิบาท 4 และสังคหวัตถุ 4 เพื่อขับเคลื่อนการอนุรักษ์ สืบสาน พัฒนา และประเมินผลอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเสริมเครือข่ายการเรียนรู้ การมีส่วนร่วม และการใช้ข้อมูล เพื่อยกระดับคุณภาพงานอย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: กลไกการดำเนินงาน, ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม, หลักพระพุทธศาสนา, ปัญญาและคุณธรรม

Abstract

This research aimed to (1) study the operational mechanisms for arts and cultural preservation based on Buddhist principles at Mahachulalongkornrajavidyalaya University in Thailand and abroad, (2) analyze problems, obstacles, and priority needs for mechanism development, and (3) propose a sustainable mechanism development approach that enhances wisdom and virtue. A mixed-methods research design was employed. The population consisted of 2,850 monks/persons involved in arts and cultural preservation across 43 university units. The sample size was determined using Taro Yamane's formula, yielding 350 monks/persons, and 258 valid questionnaires were returned, representing 73.71 percent, together with data from 25 key informants. The research instruments comprised a questionnaire, an in-depth interview form, and a focus group discussion guide. Content validity was verified by experts, with IOC values ranging from 0.60 to 1.00. The questionnaire was tried out with 30 respondents having similar characteristics, and its overall reliability coefficient was 0.92. Data were analyzed using descriptive statistics, content analysis, and the Modified Priority Needs Index.

The findings revealed that (1) the current mechanism consisted of five dimensions. Policy and planning were at a high level (mean = 4.36, S.D. = 0.72), while Buddhist principle integration was a key strength (mean = 4.28–4.33). (2) The urgent

problems were inadequate budget allocation (PNI = 0.489), discontinuous activities with limited long-term impact (PNI = 0.487), and insufficient specialized personnel (PNI = 0.472). (3) The proposed development approach was the BCMD Model, which connects the five operational dimensions with the Four Noble Truths, Four Bhāvanā, Five Ariyavaḍḍhi, Four Iddhipāda, and Four Saṅgahavatthu to drive conservation, transmission, development, and continuous evaluation, as well as to strengthen learning networks, participation, and data utilization in order to concretely enhance the quality of work.

Keywords: operational mechanism, arts and cultural preservation, Buddhist principles, wisdom and virtue

บทนำ

การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมในสถาบันอุดมศึกษาไม่ใช่เพียงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในเชิงพิธีการ แต่เป็นกระบวนการสร้างทุนทางปัญญา คุณธรรม อัตลักษณ์ และความเข้มแข็งของชุมชนการเรียนรู้ในระยะยาว ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีดิจิทัลที่ทำให้รูปแบบการเรียนรู้และการบริโภควัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว สถาบันอุดมศึกษาจึงต้องพัฒนากลไกที่มีระบบ มีเป้าหมาย มีการมีส่วนร่วม และมีการประเมินผล เพื่อให้การอนุรักษ์ สืบสาน และต่อยอดศิลปวัฒนธรรมไม่ขาดความต่อเนื่อง

นโยบายระดับชาติและนโยบายการอุดมศึกษาให้ความสำคัญกับการทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมในฐานะภารกิจสำคัญของสถาบันอุดมศึกษา โดยมุ่งให้สถาบันการศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต เชื่อมโยงทุนวัฒนธรรมกับการพัฒนาคน เศรษฐกิจสร้างสรรค์ และสังคมคุณธรรม (สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2564; สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2561; กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2568) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่เกี่ยวข้องสะท้อนว่าการดำเนินงานด้านศิลปวัฒนธรรมยังประสบปัญหาความไม่ต่อเนื่อง การขาดระบบบริหารจัดการ การบูรณาการกับการเรียนการสอนยังไม่ชัดเจน และการวัดผลกระทบเชิงคุณค่าในระยะยาวยังมีข้อจำกัด (ณิชาภัทร จาวิสูตร, 2561; วรลักษณ์ ปรีดาสันติ์ และปิยะนุช เทพสุข, 2564)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นสถาบันอุดมศึกษาทางพระพุทธศาสนาที่มีพันธกิจด้านการผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยมีหน่วยงานทั้งวิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ และเครือข่ายการศึกษาที่เชื่อมโยงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบริบทไทยและต่างประเทศ เมื่อพิจารณาภารกิจดังกล่าว กลไกการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยจึงเชื่อมโยงกับหลักพุทธธรรมอย่างเป็นระบบ เช่น อริยสัจ 4 เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและวางแนวทางแก้ไข ภาวนา 4 เพื่อพัฒนากาย ศีล จิต และปัญญาของผู้ปฏิบัติงาน อริยวัฑฒิ 5 เพื่อสร้างความเจริญงอกงาม อิทธิบาท 4 เพื่อขับเคลื่อนความสำเร็จของงาน และสังคหวัตถุ 4 เพื่อสร้างความร่วมมือของเครือข่าย จะเห็นได้ว่า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ให้ความสำคัญกับการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยมุ่งบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อสร้างพุทธนวัตกรรม อันจะนำไปสู่การอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

จากสภาพปัญหาและช่องว่างดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษากลไกการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค และความต้องการจำเป็นในการพัฒนางานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนากลไกที่สามารถประยุกต์ใช้ได้จริง มีความยืดหยุ่นตามบริบทพื้นที่ และมุ่งเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากลไกการดำเนินงานทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ
2. เพื่อวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และความต้องการจำเป็นในการพัฒนากลไกการดำเนินงานทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนากลไกการดำเนินงานทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาที่เสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณร่วมกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งสภาพการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค ความต้องการ

จำเป็น และแนวทางการพัฒนากลไกการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ

การวิจัยเชิงคุณภาพใช้การวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 25 รูป/คน และการสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค ปัจจัยแห่งความสำเร็จ และข้อเสนอแนะในการพัฒนากลไก ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 350 รูป/คน ซึ่งเป็นพระสงฆ์ คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ และผู้ปฏิบัติงานด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นและความต้องการจำเป็นในการพัฒนากลไก

ขอบเขตของการวิจัย ขอบเขตด้านเนื้อหา ครอบคลุมกลไกการดำเนินงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม 5 มิติ ได้แก่ (1) นโยบายและการวางแผน (2) การบริหารจัดการ (3) การจัดกิจกรรม (4) การบูรณาการหลักพุทธธรรม และ (5) การติดตามประเมินผล รวมทั้งการบูรณาการหลักอริยสัจ 4 ภาวนา 4 อริยวัฑฒิ 5 อิทธิบาท 4 และสังคหวัตถุ 4 ในการเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรม

ขอบเขตด้านพื้นที่และหน่วยศึกษา คือ หน่วยงานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้งในประเทศไทยและเครือข่ายต่างประเทศที่อยู่ในกรอบการเก็บข้อมูล รวม 43 หน่วยงาน

ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากรผู้รับผิดชอบงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม นิสิต ตัวแทนชุมชน และตัวแทนเครือข่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของมหาวิทยาลัย

ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประชากรเชิงปริมาณคือผู้เกี่ยวข้องกับงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัย จำนวน 2,850 รูป/คน จาก 43 หน่วยงาน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยสูตรของ Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ได้ 350 รูป/คน แล้วจัดสรรตามสัดส่วนของกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหาร 35 รูป/คน คณาจารย์ 105 รูป/คน นิสิต 140 รูป/คน ตัวแทนชุมชน 35 คน และตัวแทนเครือข่าย 35 รูป/คน การเก็บข้อมูลจริงได้รับแบบสอบถามสมบูรณ์ 258 ชุด คิดเป็นร้อยละ 73.71 และใช้เป็นฐานข้อมูลในการวิเคราะห์เชิงพรรณนาและความต้องการจำเป็น

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงคุณภาพ จำนวน 25 รูป/คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจงจากผู้มีประสบการณ์ตรง ประกอบด้วยผู้บริหาร ผู้รับผิดชอบงานศิลปวัฒนธรรม คณาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิด้าน

พระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนตัวแทนชุมชนหรือเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ข้อมูลครอบคลุมทั้งระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติการ และระดับผู้รับประโยชน์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือวิจัยประกอบด้วย (1) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 25 รูป/คน (2) แนวคำถามการสนทนากลุ่มสำหรับผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เกี่ยวข้อง และ (3) แบบสอบถามความคิดเห็นและความต้องการจำเป็น 5 ระดับ ครอบคลุม 5 มิติของกลไกการดำเนินงาน

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือดำเนินการโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา มีค่า IOC ระหว่าง 0.60-1.00 จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 รูป/คน จากหน่วยงานของมหาวิทยาลัยที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มเก็บข้อมูลจริง ได้แก่ ผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากรงานศิลปวัฒนธรรม และนิสิต เพื่อตรวจสอบความชัดเจนของข้อคำถาม ระยะเวลาในการตอบ และความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับมีค่า Cronbach's Alpha เท่ากับ 0.92

การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ข้อมูลเชิงคุณภาพและข้อมูลเชิงปริมาณ ดังนี้

1. ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นต้นและชั้นรองที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เช่น ตำรา เอกสารทางวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ และสื่อสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีอ่านวิเคราะห์ จดบันทึก และจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษา จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหาและสังเคราะห์เป็นกรอบในการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสร้างเครื่องมือวิจัย

สำหรับการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยประสานงานกับหน่วยงานและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และขออนุญาตเก็บข้อมูล จากนั้นนัดหมายวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ใช้เวลาประมาณ 60 นาทีต่อราย และจัดสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 2 ครั้ง ครั้งละประมาณ 1 ชั่วโมง โดยใช้แนวคำถามที่กำหนดไว้ล่วงหน้า ภายหลังการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ ถอดคำสัมภาษณ์ และบันทึกข้อสังเกตเพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล

2. ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยดำเนินการขออนุญาตและประสานงานกับหน่วยงานกลุ่มตัวอย่าง พร้อมทดลองใช้แบบสอบถามกับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 รูป/คน เพื่อ

ตรวจสอบความชัดเจนและค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ ก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลจริงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 350 รูป/คน จาก 12 หน่วยงาน ประกอบด้วย ผู้บริหาร 35 รูป/คน คณาจารย์ 105 รูป/คน นิสิต 140 รูป/คน ตัวแทนชุมชน 35 คน และตัวแทนเครือข่าย 35 รูป/คน

เมื่อรวบรวมแบบสอบถามแล้ว ผู้วิจัยตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องของคำตอบแยกแบบสอบถามที่สมบูรณ์และไม่สมบูรณ์ กรณีข้อมูลไม่ครบถ้วนได้ดำเนินการติดตามเพิ่มเติม จากนั้นตรวจให้คะแนนตามมาตรวัด 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด แล้วบันทึกข้อมูลเพื่อนำไปวิเคราะห์ทางสถิติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์แก่นสาระ โดยอ่านข้อมูลซ้ำ สร้างรหัสข้อมูล จัดกลุ่มประเด็น ทบทวนแก่นสาระ กำหนดชื่อประเด็น และเขียนรายงานผลการวิเคราะห์ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มถูกนำมาวิเคราะห์เพื่อสะท้อนสภาพกลไกการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนาการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา

เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบสามเส้า ได้แก่ การตรวจสอบด้านข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม การตรวจสอบด้านวิธีการเก็บข้อมูล และการตรวจสอบด้านผู้วิเคราะห์ข้อมูล โดยให้ผู้ร่วมวิจัยร่วมวิเคราะห์และเปรียบเทียบผลเพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้ วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไปและระดับความคิดเห็นต่อสภาพการดำเนินงาน วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ใช้ดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง (PNI modified) เพื่อวิเคราะห์และจัดลำดับความต้องการจำเป็นในการพัฒนากลไก และวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ใช้การสังเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณร่วมกับข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนากลไกการดำเนินงานทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาที่เสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัย

1. กลไกการดำเนินงานทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาในปัจจุบันของไทยและนานาชาติ มีองค์ประกอบหลัก 5 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านนโยบายและการวางแผน พบว่า

มหาวิทยาลัยมีการกำหนดนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติและมาตรฐานการอุดมศึกษา โดยผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานด้านนี้อยู่ในระดับสูง ($\bar{x}$ = 4.36, S.D. = 0.72) และมีค่า PNI Modified ใกล้ศูนย์หรือติดลบ แสดงว่าสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับที่ดีแล้ว (2) ด้านการบริหารจัดการ พบปัญหาสำคัญด้านทรัพยากร โดยประเด็นที่มีความต้องการในการพัฒนาเร่งด่วนสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ การจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอและต่อเนื่อง (PNI = 0.489) การมีบุคลากรเฉพาะด้าน (PNI = 0.472) และการมีโครงสร้างองค์กรที่ชัดเจน (PNI = 0.412) (3) ด้านการจัดกิจกรรม พบว่า มหาวิทยาลัยจัดกิจกรรมที่หลากหลายครอบคลุม 4 ประเภทหลัก แต่ยังขาดความต่อเนื่องและการสร้างผลกระทบระยะยาว โดยประเด็นการมีกิจกรรมที่ต่อเนื่องและสร้างผลกระทบระยะยาวมีความต้องการในการพัฒนาเร่งด่วนสูงเป็นอันดับ 2 (PNI = 0.487) (4) ด้านการบูรณาการหลักพุทธธรรม พบว่า มหาวิทยาลัยมีการบูรณาการคุณธรรมและจริยธรรมเข้ากับกิจกรรมอยู่ในระดับสูงแล้ว ($\bar{x}$ = 4.28-4.33) และเป็นจุดแข็งที่ควรเสริมสร้างต่อไป และ (5) ด้านการติดตามประเมินผล พบว่าสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับที่ดีแล้ว ($\bar{x}$ = -0.006 ใกล้ศูนย์) แต่ยังมีโอกาสในการพัฒนาให้มีระบบที่ครอบคลุมและวัดผลกระทบระยะยาวได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

เมื่อเปรียบเทียบบริบทของหน่วยงานในประเทศไทยและเครือข่ายต่างประเทศ พบว่าหน่วยงานในประเทศไทยมีฐานกิจกรรมและเครือข่ายชุมชนที่ต่อเนื่องกว่า แต่ยังเผชิญข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากร และการประเมินผลระยะยาว ขณะที่เครือข่ายต่างประเทศมีบทบาทเด่นด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการสื่อสารวัฒนธรรมไทยในบริบทข้ามวัฒนธรรม แต่ต้องปรับรูปแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับภาษา กฎหมาย วัฒนธรรม และเครือข่ายท้องถิ่นของแต่ละพื้นที่

2. ปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการพัฒนากลไกการดำเนินงานทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ พบปัญหาและอุปสรรคสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ ประการแรก ปัญหางบประมาณที่ไม่เพียงพอและไม่ต่อเนื่อง เป็นอุปสรรคหลักที่สุด (PNI = 0.489) โดยส่วนใหญ่มหาวิทยาลัยต้องพึ่งงบประมาณจากโครงการหรือกิจกรรมเฉพาะกิจ ไม่มีงบประมาณประจำที่แน่นอน ทำให้การวางแผนระยะยาวทำได้ยาก และส่งผลต่อความต่อเนื่องของการดำเนินงาน ประการที่สอง การขาดบุคลากรเฉพาะด้านที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรมและการบูรณาการหลักพุทธธรรม (PNI = 0.472) โดยบุคลากรส่วนใหญ่ต้องรับผิดชอบงานด้านนี้ควบคู่ไปกับงานอื่น ขาดเวลาและโอกาสในการพัฒนาทักษะและความเชี่ยวชาญอย่างต่อเนื่อง ประการที่สาม การขาดโครงสร้างองค์กรและระบบบริหารจัดการที่ชัดเจน (PNI = 0.412)

ทำให้การประสานงานระหว่างหน่วยงานไม่มีประสิทธิภาพ ขาดการแลกเปลี่ยนข้อมูลและบทเรียนระหว่างวิทยาเขตและวิทยาลัยสงฆ์ต่าง ๆ ส่งผลให้มีการทำงานซ้ำซ้อน และไม่สามารถใช้ทรัพยากรร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประการที่สี่ กิจกรรมขาดความต่อเนื่องและไม่สร้างผลกระทบระยะยาว (PNI = 0.487) โดยกิจกรรมส่วนใหญ่จัดเป็นแบบ event-based คือจัดเสร็จก็จบ ไม่มีการติดตามผลหรือพัฒนาต่อยอด นิสิตเข้าร่วมก็เพื่อชั่วโมงกิจกรรม ไม่ได้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งหรือนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง และประการที่ห้า ระบบฐานข้อมูลและการประสานงานระหว่างหน่วยงานยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ขาดการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างส่วนกลาง วิทยาเขต และวิทยาลัยสงฆ์ ทำให้ไม่สามารถติดตามและประเมินผลการดำเนินงานในภาพรวมได้อย่างเป็นระบบ สำหรับแนวทางในการพัฒนากลไกผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์มาสังเคราะห์และพัฒนาเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ครอบคลุมทั้ง 5 ด้าน โดยเน้นการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบและองค์รวม ไม่ใช่แก้ปัญหาเพียงด้านเดียว รวมทั้งการประยุกต์ใช้หลักพระพุทธศาสนาในการแก้ไขปัญหาแต่ละด้าน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยพุทธศาสนา

3. แนวทางการพัฒนากลไกการดำเนินงานทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา ที่เสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยได้พัฒนาโมเดล BCMD (Buddhist-Based Cultural Mechanism Development Model) ซึ่งเป็นโมเดลการพัฒนากลไกที่บูรณาการหลักพระพุทธศาสนา 5 หมวด ได้แก่ อริยสัจ 4 ภาวนา 4 อริยวัฒน์ 5 อิทธิบาท 4 และสังคหวัตถุ 4 เข้ากับ 5 มิติของการดำเนินงาน ประกอบด้วย (1) มิตินโยบายและการวางแผน ใช้หลักอริยสัจ 4 และอริยวัฒน์ 5 ในการวิเคราะห์ปัญหาและตัดสินใจ (2) มิติการบริหารจัดการ ใช้หลักอิทธิบาท 4 และภาวนา 4 ในการบริหารทรัพยากรและพัฒนาบุคลากร (3) มิติการจัดกิจกรรม ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 และอริยสัจ 4 ในการสร้างความสัมพันธ์และออกแบบกิจกรรม (4) มิติการบูรณาการหลักพุทธธรรม ใช้หลักธรรมทั้ง 5 หมวดแบบบูรณาการเพื่อให้ปัญญาและคุณธรรมเป็นผลลัพธ์หลัก และ (5) มิติการติดตามประเมินผล ใช้หลักวิมังสาและอริยสัจ 4 เพื่อการเรียนรู้และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง โมเดล BCMD มีหลักการสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ (1) หลักการบูรณาการ การพัฒนากลไกต้องบูรณาการทั้ง 5 มิติเข้าด้วยกัน (2) หลักการสมดุล การพัฒนาต้องให้ความสำคัญกับทุกมิติอย่างสมดุล (3) หลักการมีส่วนร่วม การพัฒนากลไกจะประสบความสำเร็จได้ต้องมีการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม (4) หลักการยั่งยืน การพัฒนาต้องมุ่งสู่ความยั่งยืนโดยสร้างระบบและกลไกที่สามารถดำเนินต่อไปได้

และ (5) หลักการเรียนรู้ การพัฒนากลไกเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง ต้องมีการติดตามประเมินผล และนำผลมาปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอ

แนวทางการพัฒนากลไกที่เป็นรูปธรรมครอบคลุม 5 ด้านหลัก ได้แก่ (1) ด้านนโยบายและการวางแผน มุ่งเน้นการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างนโยบายระดับต่าง ๆ และการใช้หลักอริยสัจ 4 ในการวางแผนเชิงกลยุทธ์ (2) ด้านการบริหารจัดการ เน้นการแก้ไขปัญหา 3 ประเด็นหลัก คือ งบประมาณ บุคลากร และโครงสร้างองค์กร โดยใช้หลักอิทธิบาท 4 เป็นแนวทาง (3) ด้านการจัดกิจกรรม มุ่งสู่การสร้างผลกระทบที่ยั่งยืนโดยใช้หลักอริยสัจ 4 และสังคหวัตถุ 4 ในการออกแบบกิจกรรม พร้อมทั้งส่งเสริมการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัล (4) ด้านการบูรณาการหลักพุทธธรรม พัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมที่บูรณาการหลักธรรม พร้อมทั้งพัฒนาตัวชี้วัดด้านปัญญาและคุณธรรม และ (5) ด้านการติดตามประเมินผล พัฒนาระบบการติดตามประเมินผลแบบองค์รวมและสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ด้วยหลักวิมังสา นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้พัฒนาแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best Practices) สำหรับการนำไปใช้ในทุกระดับ ได้แก่ ระดับสถาบัน ระดับวิทยาเขต และระดับวิทยาลัยสงฆ์ พร้อมทั้งกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จที่ชัดเจนและสามารถวัดผลได้ในทุกมิติ รวมทั้งระบุปัจจัยแห่งความสำเร็จ 7 ประการ และข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ที่เป็นรูปธรรม เพื่อให้มหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาพระพุทธศาสนาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

1. กลไกการดำเนินงานทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ผลการวิจัยพบว่ากลไกการดำเนินงานมี 5 มิติและด้านนโยบายอยู่ในระดับสูง สะท้อนว่ามหาวิทยาลัยมีฐานพันธกิจและทิศทางการดำเนินงานที่ชัดเจนตามบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาทางพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาเชิงพุทธของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ที่เน้นการพัฒนาคนและระบบให้เกิดปัญญาควบคู่คุณธรรม อย่างไรก็ตาม การที่หน่วยงานในไทยและต่างประเทศมีบริบทต่างกัน ทำให้กลไกเดียวกันต้องมีความยืดหยุ่น พอที่จะปรับใช้ตามทุนทางวัฒนธรรม ภาษา เครือข่าย และข้อจำกัดของพื้นที่ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559)

2. ปัญหา อุปสรรค และความต้องการจำเป็นในการพัฒนากลไกการดำเนินงานทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่า

ปัญหาเร่งด่วนด้านงบประมาณ กิจกรรมระยะยาว และบุคลากรเฉพาะด้าน แสดงให้เห็นว่าความท้าทายไม่ได้อยู่ที่การไม่มีนโยบาย แต่คือช่องว่างระหว่างนโยบายกับการปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของณิชาภัทร จาวิสูตร ที่พบว่า การบริหารจัดการศิลปวัฒนธรรมในสถาบันอุดมศึกษา ยังต้องพัฒนาความต่อเนื่องและระบบสนับสนุน ขณะเดียวกัน ผลด้านกิจกรรมที่ยังสร้างผลกระทบระยะยาวไม่เพียงพอ (ณิชาภัทร จาวิสูตร, 2561) สอดคล้องกับแนวคิดของวรลักษณ์ ปรีดาสันติ์ และปิยะนุช เทพสุข ที่พบว่า การเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการเรียนรู้ต้องออกแบบเป็นกระบวนการต่อเนื่อง จึงจะนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมและความตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรม (วรลักษณ์ ปรีดาสันติ์ และปิยะนุช เทพสุข, 2564)

3. แนวทางการพัฒนากลไกการดำเนินงานทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาที่เสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมอย่างยั่งยืน พบว่า แนวทางการพัฒนากลไกการดำเนินงานทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา คือ โมเดล BCMD ซึ่งเกิดจากการสังเคราะห์ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรค และความต้องการจำเป็นในการพัฒนา แล้วนำมาบูรณาการกับหลักพุทธธรรม 5 หมวด ได้แก่ อริยสัจ 4 ภาวนา 4 อริยวัฑฒิ 5 อิทธิบาท 4 และสังคหวัตถุ 4 เพื่อใช้เป็นแนวทางขับเคลื่อนงานอย่างเป็นระบบ ทั้งด้านนโยบายและการวางแผน การบริหารจัดการ การจัดกิจกรรม การบูรณาการหลักพุทธธรรม และการติดตามประเมินผล ประเด็นดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนางานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไม่ควรดำเนินการในลักษณะกิจกรรมเฉพาะครั้งหรือแยกส่วน แต่ควรพัฒนาเป็น “ระบบกลไก” ที่มีเป้าหมายชัดเจน มีโครงสร้างรองรับ มีบุคลากรรับผิดชอบ มีงบประมาณสนับสนุน และมีการประเมินผลต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของณิชาภัทร จาวิสูตร ที่ชี้ให้เห็นว่า การบริหารจัดการงานศิลปวัฒนธรรมในสถาบันอุดมศึกษาจำเป็นต้องอาศัยรูปแบบการบริหารเชิงระบบ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน (ณิชาภัทร จาวิสูตร, 2561)

ในด้านการบูรณาการหลักพุทธธรรม โมเดล BCMD มีจุดเด่นคือ การใช้หลักธรรมเป็นฐานคิดในการพัฒนากลไก ไม่ใช่เพียงการนำหลักธรรมมาเป็นเนื้อหาประกอบกิจกรรม กล่าวคือ อริยสัจ 4 ใช้วิเคราะห์ปัญหาและกำหนดแนวทางแก้ไข ภาวนา 4 ใช้พัฒนาบุคลากรและผู้เรียนอย่างรอบด้าน อริยวัฑฒิ 5 ใช้เสริมความเจริญงอกงามทางปัญญาและคุณธรรม อิทธิบาท 4 ใช้สร้างแรงจูงใจและความสำเร็จในการทำงาน และสังคหวัตถุ 4 ใช้สร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือ แนวทางนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของวรลักษณ์ ปรีดาสันติ์ และปิยะนุช เทพสุข ที่พบว่า การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้า

กับกระบวนการเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมและเกิดการสร้างสรรค์นวัตกรรมได้มากขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยคือ โมเดล BCMD (Buddhist-Based Cultural Mechanism Development Model) ซึ่งเชื่อมโยง “ปัญหาเร่งด่วน” ได้แก่ งบประมาณไม่ต่อเนื่อง กิจกรรมไม่เกิดผลระยะยาว บุคลากรเฉพาะด้านไม่เพียงพอ และโครงสร้างองค์กรไม่ชัดเจน เข้ากับ “กลไกพัฒนา 5 มิติ” คือ นโยบายและการวางแผน การบริหารจัดการ การจัดกิจกรรม การบูรณาการหลักพุทธธรรม และการติดตามประเมินผล โดยมีหลักการกำกับ 5 ประการ ได้แก่ การบูรณาการ ความสมดุล การมีส่วนร่วม ความยั่งยืน และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 2 โมเดลการพัฒนากลไกการดำเนินงานด้วยหลักพระพุทธศาสนา

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

การวิจัยสรุปได้ว่า (1) กลไกการดำเนินงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศมี 5 มิติ โดยด้านนโยบายและการวางแผนอยู่ในระดับสูง และการบูรณาการหลักพุทธธรรมเป็นจุดแข็งสำคัญ (2) ปัญหาเร่งด่วนคือ งบประมาณไม่เพียงพอและไม่ต่อเนื่อง กิจกรรมยังไม่สร้างผลกระทบระยะยาว บุคลากรเฉพาะด้านไม่เพียงพอ และโครงสร้างสนับสนุนยังต้องชัดเจนขึ้น และ (3) แนวทางพัฒนาคือโมเดล BCMD ซึ่งนำผลจากการสำรวจกลไกและปัญหามาเชื่อมกับหลักอริยสัจ 4 ภาวนา 4 อริยวัฑฒิ 5 อิทธิบาท 4 และสังคหวัตถุ 4 เพื่อขับเคลื่อนการอนุรักษ์ สืบสาน พัฒนา และประเมินผลอย่างต่อเนื่อง โดยหน่วยงานในประเทศไทยควรเน้นการเชื่อมชุมชนและฐานทรัพยากรวัฒนธรรม ส่วนเครือข่ายต่างประเทศควรเน้นการปรับรูปแบบให้สอดคล้องกับบริบทภาษา วัฒนธรรม และกฎหมายท้องถิ่น

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย มหาวิทยาลัยควรบูรณาการโมเดล BCMD เข้ากับแผนยุทธศาสตร์ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม จัดตั้งกองทุนหรือระบบงบประมาณหลายปี จัดตั้งหน่วยงานกลางหรือศูนย์ประสานงานด้านพุทธศิลป์และวัฒนธรรม และพัฒนาตัวชี้วัดผลกระทบด้านปัญญาและคุณธรรมที่สามารถใช้กับระบบประกันคุณภาพได้

2.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ หน่วยงานควรเริ่มจากพื้นที่นำร่องที่มีความพร้อม จัดทำแผนปฏิบัติการ 5 ปี พัฒนาบุคลากรด้วยกรอบภาวนา 4 ใช้สังคหวัตถุ 4 สร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนและเครือข่าย พัฒนาฐานข้อมูลดิจิทัล และประเมินผลอย่างต่อเนื่องเพื่อนำผลไปปรับปรุงงานจริง

2.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป ควรวิจัยติดตามผลการใช้โมเดล BCMD ในพื้นที่นำร่อง เปรียบเทียบการประยุกต์ใช้ระหว่างบริบทไทยกับต่างประเทศ พัฒนาเครื่องมือวัดผลกระทบด้านปัญญาและคุณธรรม และศึกษาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมเชิงพุทธอย่างมีคุณภาพ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2568). *รมว.อว.รับมอบนโยบายทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ผ่านการขับเคลื่อนมหาวิทยาลัยชีวิต*. เรียกใช้เมื่อ 18 กันยายน

2568 จาก https://www.mhesi.go.th/index.php/news-and-announce-all/news-all/executive-ps-n

ณิชาภัทร จาวิสูตร. (2561). *การพัฒนารูปแบบบริหารจัดการด้านศิลปวัฒนธรรมและความเป็นไทยของสถาบันอุดมศึกษา.* มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย.* กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.

วรลักษณ์ ปรีดาสันติ์ และปิยะนุช เทพสุข. (2564). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมทักษะการสร้างนวัตกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น. *วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 22*(1), 123-135.

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2561). *แผนอุดมศึกษาระยะยาว 20 ปี พ.ศ. 2561-2580.* เรียกใช้เมื่อ 15 กันยายน 2568 จาก https://shorturl.asia/bcpZ7

สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2564). *รายงานผลการดำเนินงานของรัฐบาล พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ปีที่ 2 (25 กรกฎาคม 2563-25 กรกฎาคม 2564).* กรุงเทพมหานคร : สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี.

ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาทักษะอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1*

PRIORITY NEEDS FOR DEVELOPING FUTURE SKILLS OF SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER NONG KHAI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1

***ราตรี แพงสาร,[1] สิทธิชัย สอนสุภี[2]**
Ratree Phaengsarn,[1] Sittichai Sonsupee[2]
มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย, ประเทศไทย[1,2]
KhonKaen University, Nong Khai campus, Thailand[1,2]
*Corresponding Author, E-mail: ratree.pha@kkumail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนาทักษะอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา 30 คน ครูและบุคลากรทางการศึกษา 276 คน รวมจำนวน 306 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น ตามขนาดของโรงเรียน โดยจำแนกองค์ประกอบ ตามกรอบแนวคิดการวิจัย 5 ด้าน 1) ความฉลาดทางเทคโนโลยีดิจิทัล 2) ความร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ 3) ความฉลาดทางวัฒนธรรม 4) ผู้ประกอบการนวัตกรรม 5) ความฉลาดทางอารมณ์ โดยได้มาจากการสังเคราะห์องค์ประกอบ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสอบถามแบบมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ 0.986 และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าดัชนีการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง ($PNI_{Modified}$)

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรายข้อพบว่า ด้านผู้ประกอบการนวัตกรรม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านความฉลาดทางเทคโนโลยีดิจิทัล 2) สภาพที่พึงประสงค์ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรายข้อพบว่า ด้านความฉลาดทางอารมณ์ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด และด้านผู้ประกอบการนวัตกรรม มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด 3) ค่าดัชนีความต้องการจำเป็นของการพัฒนาทักษะอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา มีลำดับความต้องการจำเป็นสูงสุดคือ ด้านความฉลาดทางเทคโนโลยีดิจิทัล ลำดับที่ 2 คือด้านความร่วมมืออย่าง

* Received: 29 January 2026; Revised: 4 March 2026; Accepted: 10 March 2026

สร้างสรรค์ ลำดับที่ 3 คือด้านความฉลาดทางวัฒนธรรม ลำดับที่ 4 ด้านความฉลาดทางอารมณ์ และลำดับความต้องการจำเป็นต่ำที่สุดคือ ด้านผู้ประกอบการนวัตกรรม

คำสำคัญ: ความต้องการจำเป็น, ทักษะอนาคต, ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

This research aimed to examine the current conditions, desirable conditions, and priority needs for developing future skills of school administrators under the Nong Khai Primary Educational Service Area Office 1. The study employed a quantitative research design. The sample consisted of 30 school administrators and 276 teachers and educational personnel, totaling 306 participants. Stratified random sampling was used based on school size. The research framework comprised five components: 1) digital intelligence, 2) creative collaboration, 3) cultural intelligence, 4) innovative entrepreneurship, and 5) emotional intelligence, which were derived from component synthesis. The research instrument was a five-point rating scale questionnaire with an overall reliability coefficient of 0.986. Data were analyzed using mean, standard deviation, and the Modified Priority Needs Index ($PNI_{Modified}$).

The findings revealed that: 1) the overall current condition was at a moderate level. When considering each aspect, innovative entrepreneurship showed the highest mean score, while digital technology intelligence showed the lowest mean score. 2) The overall desirable condition was at the highest level. Emotional intelligence had the highest mean score, whereas innovative entrepreneurship had the lowest mean score. 3) The priority needs index indicated that digital technology intelligence ranked as the highest priority need, followed by creative collaboration, cultural intelligence, and emotional intelligence, respectively. Innovative entrepreneurship showed the lowest priority need.

Keywords: priority needs, future skills, school administrators

บทนำ

โลกศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ และการเชื่อมโยงในยุคโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้สังคมการทำงานมีความซับซ้อนมากขึ้น สถานศึกษาจึงจำเป็นต้องพัฒนา ปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง การสร้างเสริมทักษะอนาคต (Future

Skills) มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้บริหารในการเตรียมความพร้อม ให้สถานศึกษาสามารถเผชิญและแก้ไขปัญหาจากความเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิผล (Partnership for 21st Century Skills, 2009) โดยทักษะอนาคตที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะการเรียนรู้ดิจิทัลและสารสนเทศ และทักษะชีวิตและการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่มุ่งพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ควบคู่กับการบริหารจัดการเชิงยุทธศาสตร์ และการประเมินผลเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564) ทักษะอนาคต (Future Skills) ถือเป็นกรอบสมรรถนะที่หลอมรวมความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะของผู้นำ ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการบริหารองค์กรในยุคเปลี่ยนผ่าน โดยช่วยเสริมสร้างความพร้อม รับมือกับพลวัตโลก และเป็นกลไกยกระดับคุณภาพและประสิทธิภาพขององค์กร (สมชาย เทพแสง และ คณะ, 2566) การพัฒนาทักษะเหล่านี้ได้รับการยืนยันว่าเป็นแกนหลักในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ โดยเฉพาะทักษะด้านอารมณ์และสังคมของผู้บริหารที่มีผลโดยตรง ต่อการสร้างวัฒนธรรมองค์กรเชิงบวก (Mahfouz, J., Greenberg, M. T., & Rodriguez, A, 2019) ทั้งนี้ ผู้นำยุคใหม่พึงมีความเชี่ยวชาญด้านกลยุทธ์ การขับเคลื่อนดิจิทัล และความสามารถในการปรับตัวอย่างคล่องแคล่ว (Harvard Business Publishing Corporate Learning, 2023) ขณะเดียวกัน การบ่มเพาะผู้บริหารรุ่นใหม่จำเป็นต้องอาศัยการสะท้อนคิด (Reflective Practice) เพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นผู้นำ และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (Kafele, B. K, 2019) อีกทั้งการมองอนาคตและการคิดเชิงอนาคต (futures thinking) เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเชื่อมโยงการคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงในระยะยาว เข้ากับการกำหนดทิศทางและกลยุทธ์การพัฒนา เพื่อรองรับภารกิจใหม่ทั้งในมิติส่วนบุคคล องค์กร และสังคม อันจะนำไปสู่การพัฒนาการศึกษาและการพัฒนาที่ยั่งยืน (UNESCO, 2021)

การพัฒนาทักษะของผู้บริหารในอนาคต สะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างของโลกการทำงาน ที่ต้องการผู้นำซึ่งมีสมรรถนะรอบด้านมากกว่ายุคที่ผ่านมา งานศึกษาของ Deloitte ระบุว่า ผู้นำยุคดิจิทัลจำเป็นต้องมีทักษะในการกำกับดูแลเชิงดิจิทัล (Digital Leadership) การตัดสินใจโดยอิงข้อมูล (Data-driven Decision making) และความสามารถในการปรับตัวเชิงยืดหยุ่นต่อความไม่แน่นอนและสถานการณ์วิกฤตภายในองค์กร (Deloitte, 2021) ขณะที่ Mckinsey & company เน้นย้ำความสำคัญของการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตภายในองค์กร และการเสริมความคล่องตัวของบุคลากรเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี (McKinsey & Company, 2020) นอกจากนี้ UNESCO ได้เสนอแนวคิดเชิงนโยบายว่า ระบบการศึกษาจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาสมรรถนะสำคัญ เช่น การคิดเชิงวิพากษ์ ความคิดสร้างสรรค์ การทำงานร่วมกัน และทักษะดิจิทัล เพื่อเสริมสร้างความยืดหยุ่น ความเสมอภาค และการเข้าถึงการศึกษาอย่างทั่วถึง (UNESCO, 2020) ในบริบทโลกหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด-19 ทั้งนี้ ผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพต้องสามารถเชื่อมโยงวิสัยทัศน์ทางวิชาการกับการพัฒนาครู และสร้างบรรยากาศโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้

ศิลปวิทยาต่าง ๆ ในอนาคต ทักษะสำคัญของผู้บริหารจึงครอบคลุมถึงการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ เพื่อการตัดสินใจและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในองค์กร (Day, C., Gu, Q., & Sammons, P, 2016)

ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดทิศทางและยกระดับคุณภาพการศึกษา โดยต้องมีทักษะด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ การวางกลยุทธ์ การจัดสรรทรัพยากร และการพัฒนาครูและผู้เรียน (Leithwood, K., Harris, A., & Hopkins, D, 2020) บทบาทของผู้บริหารจึงไม่ได้จำกัดเพียงการบริหารงานธุรการ แต่ต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาคุณภาพการสอน สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และบริหารจัดการบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ (The Wallace Foundation, 2013) ดังนั้น ระบบการจัดการการศึกษาจำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงทั้งเชิงโครงสร้างและกระบวนการเรียนรู้ โดยเน้นผลสัมฤทธิ์และการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของศตวรรษที่ 21

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นการสร้างเสริมพัฒนาผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาในด้านทักษะอนาคต การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพของสถานศึกษาในระยะยาว ดังนั้น ผู้วิจัยซึ่งเป็นบุคลากรทางการศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาความต้องการจำเป็นของการพัฒนาทักษะอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 เพื่อใช้เป็นข้อมูลเสริมสร้างสมรรถนะยกระดับศักยภาพผู้บริหาร ตลอดจนเป็นแนวทางให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเองให้มีทักษะที่จำเป็นต่ออนาคต และสนับสนุนการพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนาทักษะอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาทักษะอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร งานวิจัย และสังเคราะห์องค์ประกอบของทักษะอนาคต ร่วมกับเอกสารและงานวิจัยอื่น ๆ รวมทั้งบริบทที่เกี่ยวข้องในการศึกษาครั้งนี้ ได้องค์ประกอบเชิงทฤษฎีที่สอดคล้องเพื่อใช้ในกรอบแนวคิดเพื่อการวิจัยในการศึกษาครั้งนี้มีจำนวน 5 ด้าน ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ความถี่ องค์ประกอบทักษะอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา

องค์ประกอบทักษะอนาคตของผู้บริหาร	แนวคิด/ทฤษฎี					บทความวิจัย					
	World Economic Forum (2025)	UNESCO (2023)	สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2564)	Pennsylvania State University (2019)	แผนการศึกษาแห่งชาติ (2566)	สมชาย เทพแสง และคณะ (2566)	สหรัชญ์ พลหาญ (2566)	พัสกร อุ่นภาศ (2565)	ใจทิพย์ ณ สงขลา และศิริเดช สุข่าว (2566)	Renato Base and Roy Abad (2525)	ความถี่
1. ความฉลาดทางเทคโนโลยีดิจิทัล	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	10
2. ความร่วมมืออย่างสร้างสรรค์	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	9
3. ความฉลาดทางวัฒนธรรม	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓		8
4. ผู้ประกอบการนวัตกรรม	✓		✓		✓		✓		✓	✓	6
5. ความฉลาดทางอารมณ์			✓			✓	✓	✓	✓	✓	6

หลักจากการวิเคราะห์ความถี่องค์ประกอบทักษะอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้วิจัยนำทั้ง 5 องค์ประกอบมาทำกรอบแนวคิดการวิจัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบสำรวจ (Survey Research)

1) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ ผู้บริหารสถานศึกษาหรือครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 จำนวน 1,486 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน ได้จำนวนตัวอย่าง 306 คน

2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสอบถามที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ได้ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ 0.986 และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$) โดยมีรายละเอียดประชากรและกลุ่มตัวอย่างในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ขนาดโรงเรียน	จำนวนบุคลากร							
	ประชากร				กลุ่มตัวอย่าง			
	โรงเรียน	ผู้บริหาร	ครู	รวม	โรงเรียน	ผู้บริหาร	ครู	รวม
ขนาดเล็ก	97	81	579	660	17	17	119	136
ขนาดกลาง	50	56	625	681	11	11	129	140
ขนาดใหญ่	3	10	135	145	2	2	28	30
รวม	**150**	**147**	**1,339**	**1,486**	**30**	**30**	**276**	**306**

ที่มา: แผนปฏิบัติการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 (ข้อมูล ณ วันที่ 1 ตุลาคม 2567)

ผลการวิจัย

การศึกษาสภาพปัจจุบันของการพัฒนาทักษะอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของทักษะอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา โดยกรอบแนวคิดการวิจัยมุ่งเน้นทักษะอนาคต 5 ด้าน ได้แก่ 1) ความฉลาดทางเทคโนโลยีดิจิทัล 2) ความร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ 3) ความฉลาดทางวัฒนธรรม 4) ผู้ประกอบการนวัตกรรม และ 5) ความฉลาดทางอารมณ์

ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันความต้องการจำเป็นของการพัฒนาทักษะอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา ในภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.26) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ผู้ประกอบการนวัตกรรม ($\overline{X}$ = 3.12) และความฉลาดทางเทคโนโลยีดิจิทัล มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\overline{X}$ = 2.38)

ผลการศึกษาสภาพที่พึงประสงค์ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาทักษะอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.88) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรายด้านพบว่า มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ความฉลาดทางอารมณ์ ($\overline{X}$ = 4.95) และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านผู้ประกอบการนวัตกรรม ($\overline{X}$ = 4.79)

ค่าดัชนีความต้องการจำเป็นของการพัฒนาทักษะอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 พบว่า ค่า $PNI_{Modified}$ อยู่ระหว่าง 0.534 ถึง 1.050 ลำดับความต้องการจำเป็นสูงสุดคือ ความฉลาดทางเทคโนโลยีดิจิทัล ($PNI_{Modified}$ = 1.050) และลำดับความต้องการจำเป็นต่ำสุด คือ ผู้ประกอบการนวัตกรรม ($PNI_{Modified}$ = 0.534) ค่าดัชนีความต้องการจำเป็นของการพัฒนาทักษะอนาคต ของผู้บริหารสถานศึกษาในภาพรวม พบว่า ค่า $PNI_{Modified}$ อยู่ระหว่าง 0.534 ถึง 1.050 ลำดับความต้องการจำเป็นสูงสุด ลำดับที่ 1 คือ ความฉลาดทางเทคโนโลยีดิจิทัล ($PNI_{Modified}$ = 1.050) ลำดับดับที่ 2 คือ ความร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ ($PNI_{Modified}$ = 0.987) ลำดับที่ 3 คือ ความฉลาดทางวัฒนธรรม ($PNI_{Modified}$ = 0.935) ลำดับที่ 4 ความฉลาดทางอารมณ์ ($PNI_{Modified}$ = 0.889) และลำดับความต้องการจำเป็นต่ำสุด คือ ผู้ประกอบการนวัตกรรม ($PNI_{Modified}$ = 0.534) ดังแสดงตารางที่ 3

ตารางที่ 3 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนาทักษะอนาคตสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1

ทักษะอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา	สภาพปัจจุบัน			สภาพพึงประสงค์			ความต้องการจำเป็น	
	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	$PNI_{Modified}$	ลำดับ
1. ความฉลาดทางเทคโนโลยีดิจิทัล	2.38	0.25	น้อย	4.89	0.15	มากที่สุด	1.050	1
2. ความร่วมมืออย่างสร้างสรรค์	2.47	0.17	น้อย	4.90	0.18	มากที่สุด	0.987	2
3. ความฉลาดทางวัฒนธรรม	2.51	0.33	ปานกลาง	4.85	0.15	มากที่สุด	0.935	3
4. ผู้ประกอบการนวัตกรรม	3.12	0.35	ปานกลาง	4.79	0.23	มากที่สุด	0.534	5
5. ความฉลาดทางอารมณ์	2.62	0.39	ปานกลาง	4.95	0.12	มากที่สุด	0.889	4
รวม	3.26	0.09	ปานกลาง	4.88	0.12	มากที่สุด		

อภิปรายผล

1. สภาพปัจจุบันของทักษะอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง สามารถอธิบายได้จากบริบทเชิงโครงสร้างของระบบการศึกษา ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาต้องรับภาระบทบาทและความรับผิดชอบที่หลากหลาย ทั้งด้านการบริหารจัดการ การกำกับคุณภาพ และการตอบสนองต่อนโยบายการศึกษา ผลการรายงานของ OECD ชี้ให้เห็นว่าระบบการศึกษาในหลายประเทศมีความซับซ้อนเพิ่มสูงขึ้น ส่งผลให้ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเผชิญกับแรงกดดันและข้อจำกัดในการพัฒนาทักษะใหม่ ๆ อย่างรอบด้าน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยนี้ที่พบว่า สภาพปัจจุบันของทักษะ

อนาคตยังอยู่ในระดับปานกลาง และยังสะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารยังมีสมรรถนะที่เพียงพอสำหรับการบริหารงานในภารกิจพื้นฐานของสถานศึกษา แต่ยังไม่เพียงพอสำหรับการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงเชิงซับซ้อนของบริบทการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ซึ่งต้องอาศัยทักษะเชิงบูรณาการ การคิดเชิงระบบ และความสามารถในการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง (OECD, 2021) สอดคล้องกับแนวคิดของสมชาย เทพแสง และคณะ ที่ระบุว่า ทักษะอนาคตของผู้นำทางการศึกษาไม่ใช่ทักษะเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง แต่เป็นการผสานทักษะด้านเทคโนโลยี การทำงานร่วมกัน ความฉลาดทางอารมณ์ และความสามารถในการสร้างนวัตกรรม ซึ่งผู้นำจำนวนมากยังอยู่ในช่วงของการพัฒนาและปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี (สมชาย เทพแสง และ คณะ, 2566) นอกจากนี้ แนวคิดดังกล่าวยังสอดคล้องกับ Fullan ที่ชี้ว่า ผู้นำการศึกษาในยุคการเปลี่ยนแปลง จำเป็นต้องมีศักยภาพในการนำการเปลี่ยนแปลงมากกว่าการบริหารงานตามบทบาทหน้าที่แบบเดิม เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านผู้ประกอบการนวัตกรรม มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด สะท้อนให้เห็นว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีศักยภาพด้านการริเริ่ม การปรับตัว และการแสวงหาแนวทางใหม่ในการพัฒนาสถานศึกษาในระดับหนึ่ง ทั้งนี้ อาจเป็นผลมาจากการขับเคลื่อนนโยบายด้านนวัตกรรมทางการศึกษาและการบริหารเชิงพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ศักยภาพดังกล่าวยังคงปรากฏในลักษณะของการนำนวัตกรรมไปใช้ในระดับการปฏิบัติ มากกว่าการขับเคลื่อนเชิงกลยุทธ์ในระดับองค์กร (Fullan, M, 2020) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Phakamach et al. ที่พบว่า ผู้บริหารการศึกษาในยุคดิจิทัล มีความสามารถด้านภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมในระดับที่เหมาะสม โดยเฉพาะการปรับกระบวนการทำงานและการบริหารจัดการ ให้สอดคล้องกับบริบทดิจิทัล แต่ยังมีข้อจำกัดในการพัฒนานวัตกรรมเชิงระบบและการเชื่อมโยงนวัตกรรมเข้ากับการกำหนดนโยบายและวิสัยทัศน์ระยะยาวขององค์กร ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยนี้ที่พบว่า ด้านผู้ประกอบการนวัตกรรมมีค่าเฉลี่ยสูง แต่ยังไม่สะท้อนถึงความเข้มแข็งในเชิงยุทธศาสตร์อย่างเต็มที่ ในทางตรงกันข้าม ด้านความฉลาดทางเทคโนโลยีดิจิทัลมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด แสดงให้เห็นถึงช่องว่างสำคัญด้านสมรรถนะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยเฉพาะการใช้ข้อมูล เทคโนโลยีดิจิทัล และปัญญาประดิษฐ์เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ (Phakamach, P., Panjarattanakorn, D., & Seenonlee, T, 2025) สอดคล้องกับรายงานของ World Economic Forum ที่ระบุว่า ช่องว่างด้านทักษะดิจิทัลเป็นหนึ่งในปัญหาสำคัญของผู้นำในทุกภาคส่วน รวมถึงภาคการศึกษา (World Economic Forum, 2025) และสอดคล้องกับ Adams & Thompson ที่ชี้ว่าผู้นำสถานศึกษาจำเป็นต้องยกระดับสมรรถนะด้านดิจิทัลจากการใช้งานเชิงเทคนิค ไปสู่การใช้เทคโนโลยีและปัญญาประดิษฐ์ในเชิงนโยบายและเชิงกลยุทธ์ (Adams, D., & Thompson, P, 2025)

2. สภาพที่พึงประสงค์ของทักษะอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนให้เห็นถึงความตระหนักรู้ของผู้บริหารต่อความจำเป็น ในการพัฒนาทักษะของตนเองให้สอดคล้องกับบริบทการศึกษาในปัจจุบันและอนาคต ด้านความฉลาดทางอารมณ์ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด แสดงว่าผู้บริหารให้ความสำคัญกับการบริหารคน การเข้าใจตนเองและผู้อื่น และการสร้างบรรยากาศองค์การเชิงบวก ซึ่งสอดคล้องกับสมชาย เทพแสง และคณะและงานของ Paschal et al. ที่ชี้ว่าความ

ฉลาดทางอารมณ์เป็นรากฐานของภาวะผู้นำทางการศึกษาในยุคการเปลี่ยนแปลง (สมชาย เทพแสง และคณะ, 2566; Paschal, M. J., Awanga, E., Tungu, B., & Ndomondo, P, 2025) นอกจากนี้ รายงาน UNESCO ระบุว่า ภาวะผู้นำทางการศึกษาที่มีประสิทธิผลต้องมุ่งการนำเพื่อการเรียนรู้ (lead for learning) โดยให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ความไว้วางใจ และการมีส่วนร่วมของครูและบุคลากร ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่า ผู้บริหารให้ความสำคัญกับทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์มากกว่าการขับเคลื่อนนวัตกรรมเชิงผู้ประกอบการ สำหรับด้านผู้ประกอบการนวัตกรรม แม้จะมีค่าเฉลี่ยสภาพที่พึงประสงค์ต่ำที่สุด แต่ยังอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสะท้อนว่าผู้บริหารสถานศึกษามองว่านวัตกรรมควรเกิดบนฐานของความพร้อมด้านคนและวัฒนธรรมองค์กร (UNESCO, 2024) ทั้งนี้ สอดคล้องกับ Adams & Thompson ที่ระบุว่า การนำเทคโนโลยีและ AI มาใช้ในโรงเรียนจะเกิดผลเชิงบวกได้ ก็ต่อเมื่อผู้นำมีความเข้าใจบริบทมนุษย์และการเรียนรู้เป็นศูนย์กลาง (Adams, D., & Thompson, P, 2025)

3. ค่าดัชนีความต้องการจำเป็นของการพัฒนาทักษะอนาคต พบว่า ความฉลาดทางเทคโนโลยีดิจิทัล มีค่าความต้องการจำเป็นสูงที่สุด สอดคล้องกับผลการศึกษาของ วิสิฐศักดิ์ จันตะคุณ และคณะ ที่ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาทักษะในอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา ควรเริ่มจากการวิเคราะห์ช่องว่างระหว่างสภาพปัจจุบันกับสภาพที่พึงประสงค์ โดยเฉพาะทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลและการบริหารเชิงกลยุทธ์ ซึ่งเป็นทักษะที่มีความจำเป็นเร่งด่วนต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อรองรับการบริหารจัดการ การตัดสินใจ และการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาในยุคดิจิทัล (วิสิฐศักดิ์ จันตะคุณ, กุหลาบ ปุริสาร, และอาทิตย์ ฉัตรชัยพลรัตน์, 2568) สอดคล้องกับ World Economic Forum และ Adams & Thompson ที่ระบุว่า ผู้นำองค์กรในยุค AI จำเป็นต้องมีสมรรถนะด้านการใช้ข้อมูล เทคโนโลยีดิจิทัล และปัญญาประดิษฐ์ควบคู่กับการคิดเชิงจริยธรรมและเชิงนโยบาย (World Economic Forum, 2025; Adams, D., & Thompson, P, 2025) นอกจากนี้ UNESCO ยังระบุว่า การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลเป็นกลไกสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ ลำดับความต้องการจำเป็นรองลงมา ได้แก่ ความร่วมมืออย่างสร้างสรรค์และความฉลาดทางวัฒนธรรม (UNESCO, 2024) ซึ่งสอดคล้องกับ Gokalpและแนวคิดของ สมชาย เทพแสง และคณะ ที่เน้นว่า ผู้นำทางการศึกษาจำเป็นต้องสามารถทำงานร่วมกับบุคลากรที่มีความหลากหลาย และสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน ในขณะที่ด้านผู้ประกอบการนวัตกรรม มีค่าความต้องการจำเป็นต่ำที่สุด ผลดังกล่าวสะท้อนว่าผู้บริหารอาจมีพื้นฐานด้านนวัตกรรมอยู่แล้วระดับหนึ่ง (Gokalp, S, 2021; สมชาย เทพแสง และ คณะ, 2566) อย่างไรก็ตาม Fullanและ UNESCO ต่างชี้ว่าการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษาจะเกิดขึ้นอย่างยั่งยืนได้ต้องอาศัยภาวะผู้นำที่เชื่อมโยงเทคโนโลยี การเรียนรู้ และการพัฒนาคนเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ (Fullan, M, 2020; UNESCO, 2023)

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

การวิจัยเรื่อง ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาทักษะอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 พบว่า สภาพปัจจุบันของทักษะอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นถึงช่องว่างของสมรรถนะที่จำเป็น ต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม เมื่อพิจารณาค่าดัชนีความต้องการจำเป็น พบว่า ความฉลาดทางเทคโนโลยีดิจิทัลมีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด รองลงมาคือ ความร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ ความฉลาดทางวัฒนธรรม และความฉลาดทางอารมณ์ ตามลำดับ ส่วนด้านผู้ประกอบการนวัตกรรมมีความต้องการจำเป็นต่ำที่สุด สะท้อนว่าผู้บริหารมีพื้นฐานด้านนวัตกรรมอยู่ในระดับหนึ่งแล้ว ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาในอนาคตควรมุ่งเน้นการเสริมสร้างสมรรถนะด้านดิจิทัล ควบคู่กับทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์และการทำงานร่วมกัน โดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์จากความต้องการจำเป็นเป็นฐาน ในการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาผู้บริหาร เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทการศึกษาในศตวรรษที่ 21 อย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัยที่พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีทักษะอนาคต โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แต่มีสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด และมีความต้องการจำเป็นแตกต่างกันในแต่ละด้าน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้ ดังนี้

1) การนำไปใช้ในระดับนโยบายของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ควรนำผลการจัดลำดับความต้องการจำเป็น ไปใช้เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ในการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับความฉลาดทางเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งมีค่าความต้องการจำเป็นสูงสุด เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของระบบการศึกษาในยุคดิจิทัล ทั้งนี้ ควรกำหนดเป็นนโยบายระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาวอย่างชัดเจน

2) การพัฒนาหลักสูตรและโครงการพัฒนาผู้บริหาร หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการพัฒนาผู้บริหารควรใช้กรอบทักษะอนาคตทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ความฉลาดทางเทคโนโลยีดิจิทัล ความร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ ความฉลาดทางวัฒนธรรม ผู้ประกอบการนวัตกรรม และความฉลาดทางอารมณ์ เป็นโครงสร้างหลักสูตร (Curriculum Framework) สำหรับการอบรมและพัฒนาผู้บริหาร โดยจัดลำดับเนื้อหาและกิจกรรมให้สอดคล้องกับระดับความต้องการจำเป็นของแต่ละด้าน

3) การพัฒนาผู้บริหารรายบุคคล (Individual Development Plan: IDP) สถานศึกษาควรนำผลการวิจัยไปใช้ในการจัดทำแผนพัฒนาผู้บริหารรายบุคคล โดยใช้ผลการประเมินสภาพปัจจุบันและ

สภาพที่พึงประสงค์เป็นฐานข้อมูล เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบท ความถนัดและข้อจำกัดของผู้บริหารแต่ละคน ซึ่งจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาอย่างตรงจุด

2.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อให้เกิดการต่อยอดองค์ความรู้และพัฒนางานวิจัยด้านทักษะอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาให้ลุ่มลึกและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางการวิจัยในอนาคต ดังนี้

1) การวิจัยเชิงคุณภาพเชิงลึก ควรศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มเติม เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการสนทนากลุ่มผู้บริหาร ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อทำความเข้าใจบริบท ปัจจัยเอื้อ และอุปสรรคในการพัฒนาทักษะอนาคต ซึ่งจะช่วยอธิบายผลเชิงปริมาณได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

2) การขยายขอบเขตกลุ่มตัวอย่าง ควรขยายการศึกษากลุ่มตัวอย่างไปยังผู้บริหารสถานศึกษาในระดับอื่น เช่น ระดับมัธยมศึกษา หรือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอื่น เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของทักษะอนาคต และเพิ่มความสามารถในการอ้างอิงผลการวิจัยในวงกว้าง

3) การศึกษาความสัมพันธ์และอิทธิพลของตัวแปร ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะอนาคตของผู้บริหารกับตัวแปรอื่น เช่น ประสิทธิผลของโรงเรียน บรรยากาศองค์กร ความพึงพอใจในการทำงานของครู หรือผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน โดยใช้สถิติขั้นสูง เช่น การวิเคราะห์สมการโครงสร้างเพื่ออธิบายอิทธิพลเชิงสาเหตุอย่างเป็นระบบ การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา กลยุทธ์การวางแผนพัฒนาทักษะอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา

4) การพัฒนาและตรวจสอบโมเดลการพัฒนาทักษะอนาคต ควรมีการพัฒนาโมเดลหรือรูปแบบการพัฒนาทักษะอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา และนำไปทดลองใช้จริงในสถานศึกษา พร้อมทั้งประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ เพื่อยกระดับงานวิจัยจากการสำรวจสภาพไปสู่การพัฒนานวัตกรรมทางการบริหารการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

ใจทิพย์ ณ สงขลา และศิริเดช สุชีวะ. (2566). กรอบทักษะแห่งอนาคตของประชากรไทยทุกช่วงวัยเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์มหาวิทยาลัยศิลปากร (สังคมศาสตร์มนุษยศาสตร์และศิลปะ)*, 43(5), 56–69.

พัสกร อุ่นกาศ. (2565). ทักษะความเป็นผู้นำแห่งอนาคต. *วารสารพัฒนการเรียนรู้สมัยใหม่*, 7(2), 465-466.

วิสิฐศักดิ์ จันตะคุณ, กุหลาบ ปุริสาร, และอาทิตย์ ฉัตรชัยพลรัตน์. (2568). แนวทางการพัฒนาทักษะในอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม. *วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, 15(3), 271–285.

สมชาย เทพแสง และ คณะ. (2566). ทักษะอนาคต (Future Skills) ที่จำเป็นสำหรับผู้นำ. *วารสารสหวิทยาการวิจัยและนวัตกรรมการศึกษา*, 2(2), 17-32.

สหวรัชญ์ พลหาญ. (2566). ทักษะแห่งอนาคตสำหรับคนรุ่นใหม่: การทบทวนวรรณกรรมแบบกำหนด. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 41(1), 56-75.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579.* เรียกใช้เมื่อ 25 มีนาคม 2568 https://www.onec.go.th/index.php/book/BookView/1540.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2564). *ทักษะที่จำเป็นแห่งอนาคต (Future Skill) เพื่อเตรียมการพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกช่วงวัยรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Disruption) ของโลกศตวรรษที่ 21 : ผลการศึกษาและแนวทางการส่งเสริม.* กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *รายงานความก้าวหน้าเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ของประเทศไทย พ.ศ. 2559–2563.* กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

Adams, D., & Thompson, P. (2025). Transforming school leadership with artificial intelligence: Applications, implications, and future directions. *Leadership and Policy in Schools*, 24(1), 77–89.

Day, C., Gu, Q., & Sammons, P. (2016). The impact of leadership on student outcomes: How successful school leaders use transformational and instructional strategies to make a difference. *Educational Administration Quarterly*, 52(2), 221-258, https://doi.org/10.1177/0013161X15616863.

Deloitte. (2021). *Global human capital trends 2021: The social enterprise in a world disrupted.* Deloitte Insights.

Fullan, M. (2020). *Leading in a culture of change. San Francisco.* CA: Jossey-Bass.

Gokalp, S. (2021). Opinions of high school principals on their cultural intelligence. *International Journal of Educational Methodology*, 7(4), 669–682. Retrieved from https://doi.org/10.12973/ijem.7.4.669.

Harvard Business Publishing Corporate Learning. (2023). *2023 Global Leadership Development Study: Ready for Anything.* Harvard Business Publishing.

Kafele, B. K. (2019). *The aspiring principal 50: Critical questions for new and future school leaders.* Alexandria, VA: ASCD.

Leithwood, K., Harris, A., & Hopkins, D. (2020). Seven strong claims about successful school leadership revisited. *School Leadership & Management*, 40(1), 5–22.

Form Retrieved from https: / / prevention. psu. edu/ wp-content/uploads/2022/05/PSU-Principals-Brief-103119.pdf.

Mahfouz, J., Greenberg, M. T., & Rodriguez, A. (2019). *Principals' social and emotional competence: A key factor for creating caring schools (Issue brief).* Edna Bennett Pierce Prevention Research Center, Pennsylvania State University. Retrieved from https://prevention.psu.edu/wp-content/uploads/2022/05/PSU-Principals-Brief-103119.pdf.

McKinsey & Company. (2020). *Defining the skills citizens will need in the future world of work.* McKinsey Global Institute.

OECD. (2021). *Education at a glance 2021: OECD indicators.* Paris: OECD Publishing.

Partnership for 21st Century Skills. (2009). *P21 Framework Definitions.* Washington, DC: Partnership for 21st Century Skills. Retrieved from https://shorturl.asia/dLna0.

Paschal, M. J., Awanga, E., Tungu, B., & Ndomondo, P. (2025). The role of emotional intelligence in educational leadership. *In Advances in Educational Leadership and Management (Chap. 16)*, IGI Global. https://doi.org/10.4018/979-8-3693-3443-0.ch016.

Pennsylvania State University. (2019). *Principals' brief: Future ready leaders.* Pennsylvania: PSU College of Education: Retrieved from https://ed.psu.edu.

Phakamach, P., Panjarattanakorn, D., & Seenonlee, T. (2025). Innovative leadership for professional education administrators in the digital age. *Journal of Education and Innovative Learning*, 5(1), 1–18.

Renato Base and Roy Abad. (2525). A Conceptual Framework for Preparing 21st- Century School Leaders: Aligning Qualification Standards with the Evolving Role of the Principal. *International Journal of Social Science and Education Research Studies*, 5(1), 51-57.

The Wallace Foundation. (2013). *The school principal as leader: Guiding schools to better teaching and learning (2nd ed.).* New York, NY: The Wallace Foundation. Retrieved from https://wallacefoundation.org/sites/default/files/2023-09/the-school-principal-as-leader-guiding-schools-to-better-teaching-and-learning-2nd-ed.pdf.

UNESCO. (2020). *Education in a post-COVID world: Nine ideas for public action.* Paris: UNESCO. Retrieved from https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373717.

UNESCO. (2021). *Reimagining our futures together: A new social contract for education.* Paris: UNESCO Publishing. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379707.

UNESCO. (2023). *Future competencies and the future of curriculum: A global reference for curriculum transformation.* Paris: UNESCO. Retrieved from https://shorturl.asia/SbjL4.

UNESCO. (2024). *Global Education Monitoring Report 2024/5: Leadership in education: Lead for learning.* Paris: UNESCO Publishing. Retrieved from https://shorturl.asia/QZidB.

World Economic Forum. (2025). *The future of jobs report 2025.* World Economic Forum. Retrieved from https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2025/.

แนวทางการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน*

GUIDELINES FOR RESULT-BASED EDUCATIONAL MANAGEMENT OF SMALL SCHOOLS UNDER SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE IN UPPER NORTHEASTERN REGION

***ณรงค์ศักดิ์ สีดอน,[1] พัชรินทร์ ชมภูวิเศษ,[2] สุชาดา บุบผา[3]**
Narongsak Seedon,[1] Patcharin Chompuwiset,[2] Suchada Bubpha[3]
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ประเทศไทย[1,2,3]
Udon Thani Rajabhat University, Thailand[1,2,3]
*Corresponding Author, E-mail: narongsakseedon@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก และ 2) พัฒนาแนวทางการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน แบ่งเป็น 2 ระยะ ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพและความต้องการจำเป็น กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารและครู จำนวน 138 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือเป็นแบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่น 0.98 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และดัชนีความต้องการจำเป็น ระยะที่ 2 พัฒนาแนวทางด้วยการสัมภาษณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิ และประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ พร้อมนำผลประเมินมาปรับปรุงข้อเสนอปฏิบัติให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ ข้อจำกัด ทรัพยากร บุคลากร และเป้าหมายผู้เรียนของโรงเรียนขนาดเล็กอย่างรอบด้านชัดเจนยิ่งขึ้น

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันของการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์อยู่ในระดับมาก ส่วนสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด ประเด็นสำคัญที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุดคือ การกำหนดตัวชี้วัดผลการดำเนินงานและปัจจัยหลักแห่งความสำเร็จ และการวัดผล ประเมินผล ติดตามและรายงานผล 2) แนวทางการบริหารสถานศึกษาประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์

* Received: 31 March 2026; Revised: 10 June 2026; Accepted: 17 June 2026

พันธกิจ และวัตถุประสงค์ การกำหนดตัวชี้วัดและปัจจัยหลักแห่งความสำเร็จ การวางแผนและปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การให้รางวัลตอบแทน และการวัดผล ประเมินผล ติดตาม และรายงานผล ผลการประเมินแนวทางโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน แสดงว่าแนวทางที่พัฒนาขึ้นเหมาะสม เป็นไปได้ นำไปใช้ได้ และเป็นประโยชน์ต่อการยกระดับประสิทธิผลของโรงเรียนขนาดเล็ก

คำสำคัญ: การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์, แนวทางการบริหารสถานศึกษา, โรงเรียนขนาดเล็ก

Abstracts

This research article aimed to: 1) study the current state, desirable state, and priority needs of results-based educational management for small schools; and 2) develop guidelines for results-based educational management for small schools. This study employed a mixed-methods research design, divided into two phases. Phase 1 examined the conditions and priority needs. The sample consisted of 138 administrators and teachers selected through stratified random sampling. The research instrument was a questionnaire with a reliability coefficient of 0.98. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and the Priority Needs Index. Phase 2 involved developing the guidelines through interviews with experts and evaluating the guidelines in terms of propriety, feasibility, and utility. The evaluation results were also used to refine the practical recommendations to ensure that they were more comprehensive and clearly aligned with the local context, limitations, resources, personnel, and learner goals of small schools.

The research findings revealed that: 1) the current state of results-based educational management was at a high level, while the desirable state was at the highest level. The issues with the highest priority needs were the establishment of key performance indicators and critical success factors, as well as measurement, evaluation, monitoring, and reporting; and 2) the school administration guidelines consisted of six dimensions: vision, mission, and objective setting; the establishment of key performance indicators and critical success factors; strategic planning and implementation; stakeholder participation; performance-based rewards; and measurement, evaluation, monitoring, and reporting. The overall evaluation of the guidelines was at the highest

level in all aspects, indicating that the developed guidelines were appropriate, feasible, applicable, and beneficial for enhancing the effectiveness of small schools.

Keywords: Results-Based Management, School Administration Guidelines, Small-sized Schools

บทนำ

การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกผัน ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีดิจิทัล กำหนดให้สถานศึกษาต้องเร่งปรับตัวและยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ โดยแผนปฏิบัติราชการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 ของกระทรวงศึกษาธิการ ได้เน้นย้ำถึงนโยบายที่มุ่งลดขั้นตอนและยึดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ผ่านระบบนิเวศการเรียนรู้แบบทุกที่ทุกเวลา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2567) ทิศทางดังกล่าวสอดรับกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ที่ให้ความสำคัญกับการยกระดับคุณภาพทุนมนุษย์ด้วยการบริหารที่มุ่งผลลัพธ์ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ดังนั้น การประยุกต์ใช้การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Results-Based Management) จึงกลายเป็นกลไกสำคัญในการบริหารจัดการสถานศึกษาที่สามารถตอบสนองต่อความคาดหวังของสังคมยุคใหม่ได้อย่างแท้จริง (จีรพันธ์ สัญญาสัมพันธ์, 2566) ซึ่งการขับเคลื่อนด้วยรูปแบบดังกล่าวจะช่วยเสริมสร้างสมรรถนะและทักษะแห่งอนาคตให้แก่ผู้เรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม (นุชลี จันทรังษี, 2566)

การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ ถือเป็นกระบวนการบริหารจัดการที่เน้นประสิทธิภาพและผลลัพธ์สุดท้ายของการทำงาน ช่วยเปลี่ยนผ่านระบบเดิมที่มุ่งเน้นเพียงกระบวนการไปสู่การให้ความสำคัญกับความโปร่งใสและตรวจสอบได้ (กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2566) ระบบนี้ช่วยให้สถานศึกษาสามารถกำหนดเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์และสร้างตัวชี้วัดผลการดำเนินงานหลักที่ชัดเจน เพื่อเชื่อมโยงกับผลผลิตและทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า (เกษศิรินทร์ โสมคง, 2569) ยิ่งไปกว่านั้น การนำหลักการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์มาใช้ภายใต้บริบทของสถานศึกษายุคใหม่ ยังช่วยสร้างเป้าหมายที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันและเกิดความรับผิดชอบร่วมกัน (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2566) ซึ่งส่งผลให้ผู้บริหารสามารถปรับปรุงกระบวนการทำงานและตัดสินใจเชิงนโยบายได้อย่างแม่นยำ ตลอดจนสามารถจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564)

ในบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์มีความสำคัญยิ่ง เนื่องจากสถานศึกษาต้องใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด และต้องแสดงผลลัพธ์การจัดการศึกษาที่ชัดเจนต่อผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานต้นสังกัด การบริหารลักษณะนี้จึงมิใช่เพียงการกำหนดแผนงานหรือโครงการเท่านั้น แต่ต้องเชื่อมโยงวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ ตัวชี้วัด และ

ผลลัพธ์ของผู้เรียนเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการกำหนดตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนและศักยภาพของบุคลากร เพื่อให้ผู้บริหารสามารถติดตามความก้าวหน้า วิเคราะห์ปัญหาและปรับปรุงการดำเนินงานได้ทันต่อสถานการณ์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564; วิโรจน์ สารรัตนะ, 2566)

นอกจากนี้ โรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนยังมีบริบทเฉพาะทั้งด้านจำนวนผู้เรียนที่ลดลง ครูไม่ครบชั้น ภาระงานหลายด้าน และข้อจำกัดด้านงบประมาณ การพัฒนาแนวทางการบริหารจึงต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ในการปฏิบัติจริง ลดภาระงานเอกสาร ใช้ข้อมูลสารสนเทศและเทคโนโลยีดิจิทัลสนับสนุนการตัดสินใจ รวมทั้งเปิดโอกาสให้คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน และภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การกำหนดเป้าหมาย การสนับสนุนทรัพยากร จนถึงการติดตามผล การจัดทำแนวทางที่เหมาะสมกับบริบทดังกล่าว จะช่วยให้โรงเรียนขนาดเล็กสามารถยกระดับคุณภาพการศึกษา ลดความเหลื่อมล้ำ และรักษาบทบาทของโรงเรียนในฐานะศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนได้อย่างยั่งยืน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2567; จตุพร เข็มพรมมา, ธงชัย เพ็งจันทร์, และ พรรณภัทร จารุจิตร์, 2567)

การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติยังคงเผชิญความท้าทายอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในโรงเรียนขนาดเล็กซึ่งกำลังเผชิญวิกฤตคุณภาพการศึกษาอย่างเรื้อรัง ภายใต้ข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากร (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567) ปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ห่างไกล โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ซึ่งต้องเผชิญความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและปัญหาครูไม่ครบชั้นร่วมด้วย อันสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการเร่งฟื้นฟูและเพิ่มโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567) นอกจากนี้ แนวทางการแก้ปัญหาด้วยการยุบหรือควบรวมโรงเรียนขนาดเล็ก อาจก่อให้เกิดอุปสรรคในการเข้าถึงการศึกษาของนักเรียนในพื้นที่ ส่งผลให้เกิดความเสี่ยงในการหลุดออกจากระบบการศึกษา (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2566) การพัฒนากลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ด้วยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือและการพัฒนานวัตกรรมในการแก้ปัญหา จึงเป็นความจำเป็นเร่งด่วน (จตุพร เข็มพรมมา, ธงชัย เพ็งจันทร์, และ พรรณภัทร จารุจิตร์, 2567) ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาสภาพและพัฒนาแนวทางการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความยั่งยืนให้แก่ชุมชนสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

2. เพื่อพัฒนาแนวทางการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) แบ่งออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก

1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นผู้บริหารสถานศึกษาและครูในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน จำนวน 19 โรงเรียน ผู้บริหาร 21 คน ครู 188 คน รวม 209 คน ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ ยามาเน่ (Yamane, T, 1973) ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้จำนวน 138 คน เป็นผู้บริหาร 14 คน ครู 124 คน โดยใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) และใช้วิธีจับสลากเพื่อคัดเลือกรายบุคคล

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสอบถามแบ่งเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป (Checklist) และตอนที่ 2 ข้อมูลสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ ครอบคลุม 6 องค์ประกอ

1.3 การสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.60–1.00 สภาพปัจจุบันมีค่าอำนาจจำแนก 0.50–0.83 ความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.98 สภาพที่พึงประสงค์มีค่าอำนาจจำแนก 0.52–0.89 และความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.99

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปด้วยความถี่และร้อยละ วิเคราะห์สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ด้วยค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยแปลผลตามเกณฑ์ของ Likert และวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นด้วยดัชนี $PNI_{modified}$

ระยะที่ 2 พัฒนาแนวทางการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก

2.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ประกอบด้วย ผู้บริหารการศึกษา จำนวน 2 คน และผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน

ที่มีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 5 ปี มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป และมีผลงานดีเด่นหรือรางวัลในการบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) โดยกำหนดประเด็นคำถามหลักตามองค์ประกอบของการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ และมุ่งเน้นไปยังข้อคำถามที่ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น (PNI) มีค่าสูงกว่าค่าความต้องการจำเป็น (PNI) โดยรวมในด้านนั้น ๆ

2.3 การดำเนินงานและการวิเคราะห์ข้อมูล การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการบันทึกเสียงและถอดความอย่างละเอียดเพื่อวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากนั้นใช้วิธีการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงบูรณาการระหว่างผลการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์ เข้ากับผลการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4 การประเมินแนวทางการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 5 คน มีประสบการณ์บริหารไม่น้อยกว่า 5 ปี และมีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป เลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบประเมินแนวทางฯ เป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ประเมินใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความเหมาะสม ด้านความเป็นไปได้ และด้านความเป็นประโยชน์ วิเคราะห์เชิงปริมาณด้วยค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พร้อมสรุปข้อเสนอแนะจากการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของกาบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก (N=138)

องค์ประกอบของการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			$PNI_{modified}$ = (I-D)/D	ลำดับที่
	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล		
1. การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์	4.35	0.36	มาก	4.89	0.18	มากที่สุด	0.124	6

2. การกำหนดตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน (KPIs) และปัจจัยหลักแห่งความสำเร็จ (CSFs)	4.10	0.46	มาก	4.83	0.29	มากที่สุด	0.178	1
3. การวางแผนและการปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์	4.23	0.40	มาก	4.78	0.40	มากที่สุด	0.130	5
4. การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	4.19	0.62	มาก	4.87	0.27	มากที่สุด	0.162	3
5. การให้รางวัลตอบแทนตามผลงาน	4.21	0.57	มาก	4.86	0.22	มากที่สุด	0.154	4
6. การวัดผล ประเมินผล ติดตาม และรายงานผล	4.18	0.56	มาก	4.91	0.22	มากที่สุด	0.175	2
รวม	**4.21**	**0.46**	**มาก**	**4.86**	**0.20**	**มากที่สุด**	**0.154**	**-**

จากตารางที่ 1 พบว่า ความต้องการจำเป็นของการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก โดยรวมมีค่า $PNI_{modified}$ = 0.154 ความต้องการจำเป็นมีค่า $PNI_{modified}$ เรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ ลำดับที่ 1 คือ การกำหนดตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน (KPIs) และปัจจัยหลักแห่งความสำเร็จ (CSFs) ($PNI_{modified}$ = 0.178) ลำดับที่ 2 คือ การวัดผล ประเมินผล ติดตาม และรายงานผล ($PNI_{modified}$ = 0.175) ลำดับที่ 3 คือ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ($PNI_{modified}$ = 0.162) ลำดับที่ 4 คือ การให้รางวัลตอบแทนตามผลงาน ($PNI_{modified}$ = 0.154) ลำดับที่ 5 คือ การวางแผนและการปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์ ($PNI_{modified}$ = 0.130) และลำดับที่ 6 คือ การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์ ($PNI_{modified}$ = 0.124)

ตอนที่ 2 การพัฒนาแนวทางการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

2.1 แนวทางด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์ สถานศึกษาควรมุ่งเน้นการกำหนดทิศทางองค์กรที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง โดยการนำข้อมูลฐานเดิม (Baseline) มาวิเคราะห์ร่วมกับศักยภาพของบุคลากร เพื่อสร้างเป้าหมายที่เป็นรูปธรรม วัดผลได้ และมีกรอบเวลาที่ชัดเจน การดำเนินงานต้องอาศัยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) อย่างรอบด้าน โดยดึงจุดเด่นของโรงเรียนขนาดเล็กที่มีความคล่องตัวสูงและความใกล้ชิดกับชุมชน มาเป็นแรงขับเคลื่อนในการกำหนดวิสัยทัศน์ที่ท้าทาย เพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมและตอบโจทย์ความต้องการของผู้เรียนอย่างแท้จริง

2.2 แนวทางด้านการกำหนดตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน (KPIs) และปัจจัยหลักแห่งความสำเร็จ (CSFs) การขับเคลื่อนสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมาย จำเป็นต้องมีการกำหนดตัวชี้วัดที่มุ่งเน้นผลลัพธ์สุดท้าย (Outcome) และคุณภาพการเรียนรู้มากกว่างานเอกสาร โดยใช้เกณฑ์ SMART เป็นบรรทัดฐานสำคัญ ขณะเดียวกันต้องระบุปัจจัยหลักแห่งความสำเร็จที่ชัดเจน โดยเฉพาะภาวะผู้นำของผู้บริหารในการตัดสินใจ และการพัฒนาครูให้มีทักษะรอบด้านเพื่อลดผลกระทบจากการขาดแคลนบุคลากร ตลอดจนการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ชุมชนเพื่อนำไปสู่การสนับสนุนทรัพยากรในการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.3 แนวทางด้านการวางแผนและการปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์ สถานศึกษาต้องเชื่อมโยงแผนกลยุทธ์เข้าสู่การปฏิบัติจริงในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงห้องเรียน โดยการแปลงกลยุทธ์เป็นแผนปฏิบัติการประจำปีที่มีโครงการขนาดเล็ก ซึ่งบุคลากรปฏิบัติได้จริงและเห็นผลรวดเร็ว เน้นการบริหารจัดการงบประมาณที่จำกัดอย่างคุ้มค่า บูรณาการโครงการที่มีจุดหมายเดียวกันเข้าด้วยกันเพื่อลดความซ้ำซ้อน และใช้ความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนการทำงาน ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี โดยมุ่งเน้นประโยชน์สูงสุดของผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.4 แนวทางด้านการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การบริหารจัดการภายใต้หลักการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญของโรงเรียนขนาดเล็ก สถานศึกษาควรสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกันผ่านกระบวนการ PLC และการนิเทศแบบกัลยาณมิตร เปิดโอกาสให้คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และภาคเอกชน เข้ามามีบทบาทตั้งแต่การร่วมกำหนดทิศทาง การวางแผน ตลอดจนการประเมินผล สัมฤทธิ์ การสื่อสารที่ตรงไปตรงมาและการสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นแบบครอบครัว จะช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าขององค์กรร่วมกันและเปลี่ยนความศรัทธาให้เป็นการสนับสนุนทรัพยากรในทุกด้าน

2.5 แนวทางด้านการให้รางวัลตอบแทนตามผลงาน ระบบการสร้างแรงจูงใจต้องมีความโปร่งใสและยุติธรรม โดยพิจารณาจากการบรรลุเป้าหมายและผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลัก สถานศึกษาควรจัดสรรงบประมาณและสวัสดิการเพิ่มเติมให้แก่กลุ่มงานที่มีผลงานเชิงประจักษ์ นอกเหนือจากผลตอบแทนที่เป็นตัวเงิน การให้รางวัลเชิงสัญลักษณ์ การยกย่องชมเชยผ่านสื่อสาธารณะ และการสร้างบรรยากาศการทำงานที่อบอุ่น จะเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญที่ช่วยสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่บุคลากรที่อุทิศตนปฏิบัติหน้าที่ภายใต้ข้อจำกัด

2.6 แนวทางด้านการวัดผล ประเมินผล ติดตาม และรายงานผล สถานศึกษาต้องจัดให้มีระบบติดตามความก้าวหน้าที่ต่อเนื่องและเข้าถึงพื้นที่จริง โดยใช้การนิเทศห้องเรียนและการสื่อสารภายในอย่างสม่ำเสมอแทนการมุ่งเน้นงานเอกสาร การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการรายงานผลแบบ Real-time จะช่วยให้เห็นปัญหาอุปสรรคและแก้ไขได้ทันท่วงที ข้อมูลเชิงประจักษ์จากรายงานผลสัมฤทธิ์จะถูกนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจเชิงบริหาร เพื่อคัดเลือกกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพและปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้ตอบสนองต่อความต้องการรายบุคคลของผู้เรียนในปีถัดไป

2.7 การประเมินแนวทางการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน โดยใช้แบบประเมิน

แนวทางเพื่อการวิจัยในด้านความเหมาะสม ด้านความเป็นไปได้ และด้านความเป็นประโยชน์ ในมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า ผลการประเมินแนวทางการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า 1) ด้านความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด 2) ด้านความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด และ 3) ด้านความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด โดยทุกองค์ประกอบย่อยภายใต้แนวทางทั้ง 6 ด้าน มีผลการประเมินที่สอดคล้องกันในระดับมากที่สุดเช่นเดียวกัน

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาแนวทางการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก

1.1 สภาพปัจจุบันของการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ พบว่า ภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก สะท้อนว่าสถานศึกษาขนาดเล็กมีการตื่นตัวในการบริหารจัดการท่ามกลางความท้าทาย ทั้งภาระงานหนักนอกเหนือการสอน งบประมาณที่จำกัด และปัญหาครูไม่ครบชั้นหรือตรงวุฒิ ซึ่งสอดคล้องกับจตุพร เข็มพรมมา และคณะ ที่พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กต้องพัฒนาระบบบริหารงานให้สอดคล้องกับการกระจายอำนาจเพื่อให้เกิดความคล่องตัว (จตุพร เข็มพรมมา, ธงชัย เพ็งจันทร์, และ พรรณภัทร จารุจิตร์, 2567) และสอดคล้องกับจีรพันธ์ สัญญาสัมพันธ์ ที่พบว่า ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์วิสัยทัศน์ พันธกิจ และการวางแผนปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์ เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (จีรพันธ์ สัญญาสัมพันธ์, 2566)

1.2 สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ พบว่า ภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนความต้องการยกระดับระบบการบริหารให้เข้มข้นขึ้น โดยเฉพาะด้านการวัดผลติดตามเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าภายใต้ข้อจำกัดด้านทรัพยากร ควบคู่กับการสร้างภาคีเครือข่ายร่วมรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ สอดคล้องกับสายฝน เหล่าลาภะ ที่พบว่า สถานศึกษาต้องการยกระดับทั้งการวางแผนกลยุทธ์และการกำหนดตัวบ่งชี้วัดผลให้มีศักยภาพยิ่งขึ้น (สายฝน เหล่าลาภะ, 2565) และสอดคล้องกับนุชลี จันทรังษี ที่ระบุว่า รูปแบบที่พึงประสงค์ต้องผ่านกระบวนการบริหารคุณภาพที่เน้นการวัดและประเมินงานอย่างเป็นระบบ เพื่อส่งเสริมประสิทธิผลครอบคลุมทุกด้านอย่างยั่งยืน (นุชลี จันทรังษี, 2566)

1.3 ความต้องการจำเป็นของการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ พบว่า ประเด็นความจำเป็นเร่งด่วนลำดับแรกคือ การกำหนดตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน (KPIs) และปัจจัยหลักแห่ง

ความสำเร็จ (CSFs) เนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากรทำให้การจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อติดตามตัวชี้วัดเป็นไปอย่างยากลำบาก สอดคล้องกับกลุ่มพัฒนาระบบบริหาร สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ที่ระบุว่า ปัจจัยพื้นฐานสู่ความสำเร็จคือระบบข้อมูลตัวชี้วัดที่เที่ยงตรงเพื่อช่วยในการตัดสินใจ (กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2566) และสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่อธิบายว่าข้อมูลผลสัมฤทธิ์ที่พร้อมใช้งานถือเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ช่วยให้ผู้บริหารสามารถปรับปรุงเกณฑ์มาตรฐานการทำงานและแก้ปัญหาได้ตรงจุด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567)

2. การพัฒนาแนวทางการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก

2.1 ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์ สถานศึกษาควรกำหนดเป้าหมายที่วัดผลได้จริง โดยอิงจากฐานข้อมูลและทรัพยากรที่มีอยู่ภายใต้ข้อจำกัด เน้นแผนปฏิบัติการที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ที่ตัวผู้เรียนมากกว่างานเอกสาร พร้อมทั้งวิเคราะห์ SWOT โดยดึงจุดแข็งด้านความคล่องตัวและการมีส่วนร่วมของชุมชนมาใช้ รวมถึงการสร้างภาคีเครือข่ายและอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ระบุว่าแผนกลยุทธ์ที่ชัดเจนเป็นกรอบสำคัญให้สมาชิกทราบทิศทางในอนาคต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564) และสอดคล้องกับ วิโรจน์ สารรัตนะ ที่กล่าวว่า การกำหนดวัตถุประสงค์ที่เป็นรูปธรรมจะช่วยให้เป้าหมายไม่คลุมเครือและวัดผลได้จริง (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2566)

2.2 ด้านการกำหนดตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน (KPIs) และปัจจัยหลักแห่งความสำเร็จ (CSFs) ควรเน้นตัวชี้วัดผลลัพธ์สุดท้าย (Outcome) เช่น อัตราการเรียนต่อหรือพฤติกรรมผู้เรียนตามเกณฑ์ SMART ที่สอดคล้องกับบริบทการดูแลผู้เรียนรายบุคคล ผู้บริหารต้องแสดงภาวะผู้นำที่ชัดเจน พัฒนาครูให้มีทักษะรอบด้าน และนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อลดปัญหาการขาดแคลนบุคลากร สอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ ที่พบว่า การกำหนดตัวชี้วัดที่เหมาะสมเป็นความท้าทายสำคัญของการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2567) และสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ระบุว่า การใช้เกณฑ์ SMART ในการกำหนดตัวชี้วัดจะช่วยให้ทราบความก้าวหน้าและช่วยการตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567)

2.3 ด้านการวางแผนและการปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์ สถานศึกษาต้องใช้แผนกลยุทธ์เชื่อมโยงวัตถุประสงค์ระดับสูงสู่ภาระงานประจำ แปลงสู่แผนปฏิบัติการที่เน้นโครงการขนาดเล็กที่ลงมือทำจริงในห้องเรียนมากกว่ากิจกรรมอีเวนต์ มีการวิเคราะห์ SWOT อย่างต่อเนื่องเพื่อปรับแผนและคัดกรองกิจกรรมที่ไม่คุ้มค่าออก สอดคล้องกับนันทรัตน์ เจริญกุล ที่ระบุว่า การวางแผนกลยุทธ์เป็นกระบวนการตัดสินใจอย่างเป็นระบบบนพื้นฐานการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (นันทรัตน์ เจริญกุล, 2565) และสอดคล้องกับ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่พบว่า การวางแผนเชิงกลยุทธ์ช่วยให้สถานศึกษาจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพและปฏิบัติหน้าที่ได้สอดคล้องกับพันธกิจ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

2.4 ด้านการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ควรบริหารภายใต้หลักการเรียนรู้ร่วมกันผ่าน PLC และการนิเทศภายใน เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนร่วมกำหนดทิศทางและตัวชี้วัดที่ตอบโจทย์ท้องถิ่น สร้างความรับผิดชอบร่วมกันผ่านรายงานผลที่โปร่งใสเพื่อเปลี่ยนความร่วมมือเป็นการสนับสนุนทรัพยากร สอดคล้องกับการณ์พิชชา กชกานน และคณะ ที่พบว่า ปัจจัยความสำเร็จของโรงเรียนขนาดเล็กเกิดจากการดึงภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมแก้ปัญหา (การณ์พิชชา กชกานน, เกรียงวุธ นีละคุปต์, ปุญญาพัฒน์ จันทร์เพชร, และ สุดารัตน์ อินทรัตน์, 2566) และสอดคล้องกับวิโรจน์ สารรัตนะ ที่ระบุว่า การบริหารยุคใหม่ต้องเน้นเป้าหมายที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2566)

2.5 ด้านการให้รางวัลตอบแทนตามผลงาน ต้องจัดสรรงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ตามผลสัมฤทธิ์และความคุ้มค่า มีระบบประเมินที่โปร่งใสเชื่อมโยงกับระบบประกันคุณภาพ สร้างแรงจูงใจผ่านการยกย่องชมเชยและบรรยากาศการทำงานแบบครอบครัวเพื่อเสริมขวัญกำลังใจบุคลากร สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ระบุว่า ระบบรางวัลที่เชื่อมโยงกับผลงานเป็นกลไกสำคัญในการรักษาบุคลากรคุณภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564) และสอดคล้องกับ Pham et al. ที่พบว่า สวัสดิการที่สอดคล้องกับความสำเร็จของงานเป็นปัจจัยหลักในการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของครู (Pham, L. D., Nguyen, T. D., Springer, M. G., & Wotto, M. R, 2021)

2.6 ด้านการวัดผล ประเมินผล ติดตาม และรายงานผล สถานศึกษาต้องตรวจสอบและรายงานผลสม่ำเสมอผ่านการนิเทศห้องเรียนจริง นำระบบดิจิทัลมาใช้รายงานผลแบบ Real-time เพื่อลดภาระงานเอกสาร เมื่อไม่เป็นไปตามเป้าหมายต้องใช้เวทีพูดคุยเชิงบวกเพื่อปรับปรุงแผนงานทันที สอดคล้องกับวิโรจน์ สารรัตนะ ที่ระบุว่าการวัดผลเป็นหัวใจสำคัญที่ช่วยให้ผู้บริหารปรับปรุงเกณฑ์มาตรฐานและแก้ปัญหาได้ตรงจุด (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2566) และสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เน้นย้ำว่า ระบบข้อมูลที่เที่ยงตรงเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้ทราบความก้าวหน้าและช่วยการตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567)

2.7 ผลการประเมินแนวทางการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก ผลการประเมินแนวทางในมุมมองของผู้ใช้ พบว่าภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณารายด้านทั้ง ด้านความเหมาะสม ด้านความเป็นไปได้ และด้านความเป็นประโยชน์ พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ทั้งนี้ เนื่องจากแนวทางที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับบริบทและความต้องการจำเป็นที่แท้จริงของโรงเรียนขนาดเล็ก มีขั้นตอนการปฏิบัติที่ชัดเจนซึ่งเอื้อต่อการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาภายใต้ทรัพยากรที่จำกัดได้อย่างคุ้มค่า สอดคล้องกับจีรพันธ์ สัญญาสัมพันธ์ ที่พบว่ารูปแบบการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุดทุกลักษณะ เนื่องจากเป็นรูปแบบที่สมบูรณ์และส่งเสริมการปฏิบัติงานให้บรรลุผลลัพธ์ตามเป้าหมาย (จีรพันธ์ สัญญาสัมพันธ์, 2566) และสอดคล้องกับจตุพร เข็มพรมมา และคณะ ที่พบว่า

แนวทางการบริหารสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการปฏิบัติระดับสูง เพราะสามารถตอบสนองต่อการแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างและมุ่งเน้นเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานรายบุคคลได้อย่างมีนัยสำคัญ (จตุพร เข็มพรมมา, ธงชัย เพ็งจันทร์, และ พรรณภัทร จารุจิตร์, 2567)

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ทำให้ค้นพบองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นรูปแบบการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ที่ถูกปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับบริบทและข้อจำกัดของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ พบว่า สภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับมาก และสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด โดยประเด็นที่มีความต้องการจำเป็นเร่งด่วนสูงสุดคือ การกำหนดตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน (KPIs) และปัจจัยหลักแห่งความสำเร็จ (CSFs) องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากระยะนี้คือ การค้นพบรอยต่อ (Gap) สำคัญของการบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งแม้สถานศึกษาจะมีความตื่นตัวในการบริหารจัดการ แต่ยังขาดกลไกในการแปลงนโยบายระดับสูงลงสู่การปฏิบัติที่วัดผลได้จริง ภายใต้ข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากร จึงเกิดความต้องการจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาระบบตัวชี้วัดที่ยืดหยุ่นและลดภาระงานเอกสาร

ผลการพัฒนาและประเมินแนวทางการบริหารสถานศึกษาแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ จากการพัฒนาแนวทางทั้ง 6 ด้าน ก่อให้เกิด องค์ความรู้ใหม่เชิงปฏิบัติการ ในภาพรวม คือการสร้างกลยุทธ์การบริหารที่คล่องตัว สำหรับโรงเรียนขนาดเล็กโดยเป็นการเปลี่ยนผ่านจากการใช้ระบบประเมินผลและตัวชี้วัดแบบองค์กรขนาดใหญ่ที่เน้นเอกสาร มาสู่การบริหารที่มุ่งผลลัพธ์สุดท้ายที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ องค์ความรู้ใหม่นี้ชี้ให้เห็นว่า โรงเรียนขนาดเล็กสามารถทลายข้อจำกัดด้านทรัพยากรและบุคลากรได้ด้วยการบูรณาการแผนงานเพื่อลดความซ้ำซ้อน การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้รายงานผลแบบ Real-time และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือแบบมีส่วนร่วม รวมถึงการใช้ระบบแรงจูงใจแบบครอบครัวแทนผลตอบแทนที่เป็นตัวเงินโดยผลการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 คน พบว่าแนวทางดังกล่าวมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับ มากที่สุด ทุกด้าน ซึ่งยืนยันว่าองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยนี้ มีความสมบูรณ์และสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กได้อย่างเป็นรูปธรรมภายใต้ข้อจำกัดที่มีอยู่จริง

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) การนำไปใช้เป็นกรอบการบริหาร สถานศึกษาขนาดเล็กควรนำแนวทางการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ทั้ง 6 ด้านไปใช้เป็นกรอบในการบริหารจัดการ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานภายใต้ข้อจำกัดด้านทรัพยากร

2) การให้ความสำคัญกับตัวชี้วัด (KPIs) ควรเร่งกำหนดตัวชี้วัดที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ (Outcome) ที่ตัวผู้เรียนตามเกณฑ์ SMART มากกว่างานเอกสาร เพื่อสะท้อนคุณภาพการศึกษาที่แท้จริง

2.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) จากผลการวิจัยที่พบว่าประเด็นด้านตัวชี้วัดมีความต้องการจำเป็นสูงสุด จึงควรศึกษาและพัฒนา (R&D) คู่มือในเชิงลึกต่อไป โดยขอเสนอให้ทำวิจัยในชื่อเรื่อง การวิจัยและพัฒนาคู่มือการกำหนดตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน (KPIs) และปัจจัยหลักแห่งความสำเร็จ (CSFs) สำหรับการบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก

2) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ ควรนำแนวทางที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้จริงด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อศึกษาปัจจัยเกื้อหนุนและอุปสรรคในสถานการณ์จริง

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2567). *แผนปฏิบัติราชการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 ของกระทรวงศึกษาธิการ.* กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ.

กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2566). *แผนปฏิบัติราชการ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของกลุ่มพัฒนาระบบบริหาร สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.* กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2566). *รายงานสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ปี 2565.* กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา.

การณ์พิชชา กชกานน, เกรียงวุธ นีละคุปต์, ปุญญาพัฒน์ จันทร์เพชร, และ สุดารัตน์ อินทรัตน์. (2566). *ข้อมูลพื้นฐานโรงเรียนขนาดเล็ก กรณีศึกษา: โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา.* คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.

เกษศิรินทร์ โสมคง. (2569). การบริหารงานงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษา. *วารสารการบริหารและพัฒนาท้องถิ่น*, 4(3), 1-15.

จตุพร เข็มพรมมา, ธงชัย เพ็งจันทร์, และ พรรณภัทร จารุจิตร์. (2567). กลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นนวัตกรของครูโรงเรียนขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 9(12), 1066–1079.

จีรพันธ์ สัญญาสัมพันธ์. (2566). การบริหารงานแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในอำเภอแม่ลาน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

นันทรัตน์ เจริญกุล. (2565). *การบริหารนโยบายและกลยุทธ์การศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นุชลี จันทรังษี. (2566). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานแนะแนวในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

วิโรจน์ สารรัตนะ. (2566). *แนวคิด ทฤษฎี และประเด็นเพื่อการบริหารการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). ทิพยวิสุทธิ์.

สายฝน เหล่าลาภะ. (2565). แนวทางการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขยายโอกาส จังหวัดอุดรธานี. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). *แนวทางการบริหารงบประมาณสถานศึกษา*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2567). *นโยบายและจุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567-2568*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2567). *รายงานสภาวะการศึกษาไทย ปี 2565 การฟื้นฟูการเรียนรู้และเร่งรัดประสิทธิผลการเพิ่มโอกาสทางการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570)*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานนายกรัฐมนตรี.

Pham, L. D., Nguyen, T. D., Springer, M. G., & Wotto, M. R. (2021). Teacher merit pay: A meta-analysis. *American Educational Research Journal*, 58(3), 525-560.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis*. (3rd ed.). Harper & Row.

การพัฒนาทักษะการสะกดคำของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้หลักการภาษาบาลี–สันสกฤตผ่านแบบฝึกและคำพ้องเสียง*

THE DEVELOPMENT OF SPELLING SKILLS AMONG LOWER SECONDARY SCHOOL STUDENTS USING PALI–SANSKRIT PRINCIPLES THROUGH EXERCISES AND HOMOPHONE-BASED TECHNIQUES

***ณัฐนันท์ สาริโก,[1] ชิษณุพงศ์ อินทรเกษม,[2]**

Natthanan Sarigo,[1] Chi-sanupong Intharakasem[2]

ภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์[1]

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ[2]

Department of Thai Language, Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Rattanakosin[1]

Faculty of Education, Srinakharinwirot University[2]

*Corresponding author, E-mail: Natthanan.sar@rmutr.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการสะกดคำของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นก่อนและหลังเรียน โดยใช้วิธีการสอนหลักการภาษาบาลีสันสกฤตผ่านแบบฝึกและการจดจำคำพ้องเสียง การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองแบบกลุ่มเดียววัดก่อนและหลัง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จากโรงเรียนสาธิตแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร จำนวน 47 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง ผู้วิจัยจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้หลักการภาษาบาลีสันสกฤตผ่านแบบฝึกหัดและเทคนิคการจำคำศัพท์ด้วยคำพ้องเสียง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้ 6 แผน เรื่อง “รามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก” รวม 6 คาบเรียน แบบทดสอบการสะกดคำก่อนเรียนและหลังเรียนจำนวน 30 ข้อ ซึ่งเป็นคำศัพท์บาลีสันสกฤตที่มีความหมายและรูปคำคู่ขนานกัน และแบบฝึกหัดจำนวน 6 แบบฝึก การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมานโดยใช้ t-test for Dependent Samples เพื่อเปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังเรียน

* Received: 10 December 2025; Revised: 23 April 2026; Accepted: 9 June 2026

ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการสะกดคำของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้น 9.15 คะแนน เมื่อตรวจสอบรายระดับความสามารถพบว่า กลุ่ม “ควรปรับปรุง” มีพัฒนาการเฉลี่ยเพิ่มขึ้นสูงสุด 14.58 คะแนน รองลงมาคือกลุ่ม “พอใช้” เพิ่มขึ้น 9.15 คะแนน ส่วนกลุ่ม “ดี” มีคะแนนคงที่ ผลการวิจัยชี้ว่าการสอนโดยใช้หลักการภาษาบาลีสันสกฤตผ่านแบบฝึกและการจดจำคำพ้องเสียงเป็นแนวทางที่มีช่วยพัฒนาทักษะการสะกดคำ โดยเฉพาะในผู้เรียนที่มีพื้นฐานอ่อน ซึ่งสามารถเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างเสียงและรูปคำได้ดียิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การสะกดคำ, ภาษาบาลี–สันสกฤต, คำพ้องเสียง, แบบฝึกทักษะ, นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

Abstract

This research article aimed to compare the spelling ability of lower secondary school students before and after learning through the teaching of Pali–Sanskrit linguistic principles by means of exercises and homophone memorisation. The study employed a one-group pretest–posttest experimental design (One-Group Pretest–Posttest Design). The sample consisted of forty-seven Year 8 students from a demonstration school in Bangkok, who were selected through purposive sampling. The researcher organised learning activities based on the teaching of Pali–Sanskrit linguistic principles through structured exercises and techniques for memorising vocabulary using homophones. The research instruments comprised six lesson plans on The Ramakian: The Episode of Narai Subduing Nonthok, covering six class periods, a pretest and posttest on spelling ability consisting of thirty items, which were Pali–Sanskrit vocabulary pairs with parallel meanings and word forms, and six sets of exercises. Data were analysed using descriptive statistics, namely the mean and standard deviation, and inferential statistics by employing a t-test for Dependent Samples to compare the pretest and posttest scores.

The findings revealed that the students’ spelling ability after learning was significantly higher than before learning at the .05 level, with an average increase of 9.15

points. When the results were examined by ability level, it was found that the Needs Improvement group showed the greatest improvement, with an average increase of 14.58 points, followed by the Fair group, which increased by 9.15 points, while the Good group showed stable scores. The results indicated that teaching through Pali–Sanskrit linguistic principles by means of exercises and homophone memorisation is an effective approach to improving spelling skills, particularly among students with weaker foundations, who were able to gain a clearer understanding of the relationship between sound and word form.

Keywords: spelling, Pali–Sanskrit, homophones, skill exercises, lower secondary students

บทนำ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) กำหนดให้ผู้เรียนมีสมรรถนะด้านการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน โดยเฉพาะทักษะการเขียนซึ่งถือเป็นทักษะขั้นสูงที่แสดงสมรรถนะของผู้เรียนในการคิด วิเคราะห์ และเรียบเรียงความรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551) ทั้งนี้การเขียนที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยพื้นฐานของการสะกดคำที่ถูกต้อง เนื่องจากการสะกดคำเป็นทักษะสำคัญที่เชื่อมโยงระหว่างเสียง ความหมาย และรูปคำ หากผู้เรียนสะกดคำไม่ถูกต้อง ย่อมส่งผลให้การสื่อสารคลาดเคลื่อนและไม่สามารถถ่ายทอดความคิดได้อย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตาม สภาพปัญหาด้านการเขียนในปัจจุบัน ยังคงเป็นประเด็นที่ยังต้องให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะปัญหาการสะกดคำผิดซึ่งพบได้อย่างแพร่หลายในผู้เรียนหลายระดับการศึกษา ลักษณะข้อผิดพลาดที่ปรากฏ ได้แก่ การเขียนพยัญชนะผิด การใช้สระและวรรณยุกต์ไม่ถูกต้อง การใช้ตัวการันต์คลาดเคลื่อน รวมถึงการสะกดคำตามเสียงพูดโดยไม่คำนึงถึงหลักอักขรวิธี ปัญหาเหล่านี้ส่งผลโดยตรงต่อความหมายของข้อความ และลดทอนความน่าเชื่อถือของการสื่อสารในเชิงวิชาการ ซึ่งสาเหตุของปัญหาดังกล่าวมีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับหลายปัจจัย ได้แก่ ความไม่ชัดเจนในการออกเสียง การอ่านที่ไม่คล่อง การขาดการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง การไม่เข้าใจหลักภาษาอย่างเป็นระบบ ตลอดจนเจตคติของผู้เรียนที่มองว่าการสะกดคำเป็นเพียงการท่องจำมากกว่าการทำความเข้าใจ นอกจากนี้ ยังมี

ปัจจัยด้านการจัดการเรียนรู้ เช่น ครูผู้สอนขาดความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง มีภาระงานสูง และขาดสื่อหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมการฝึกทักษะอย่างต่อเนื่อง (จุฑามาศ กันติ๊บ, 2554; ปัทมา ไตรคุป, 2547)

ปัญหาการสะกดคำดังกล่าว มีความชัดเจนยิ่งขึ้นในผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นช่วงรอยต่อของพัฒนาการทางภาษา จากระดับประถมศึกษาที่เน้นทักษะพื้นฐานไปสู่การใช้ภาษาเชิงวิชาการที่มีความซับซ้อนมากขึ้น ผู้เรียนในระดับนี้จำเป็นต้องใช้ภาษาในการเขียนอธิบายความคิด วิเคราะห์เนื้อหา และสื่อสารอย่างเป็นเหตุเป็นผล หากผู้เรียนยังขาดความแม่นยำในการสะกดคำย่อมส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ในรายวิชาอื่น และทำให้การพัฒนาทักษะการเขียนในระดับที่สูงขึ้นเป็นไปได้ยาก อีกทั้งยังอาจส่งผลต่อความมั่นใจในการใช้ภาษาและการแสดงออกทางความคิดของผู้เรียนในระยะยาว

ในภาษาไทยมีคำศัพท์จำนวนมากที่มีรากศัพท์มาจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต ซึ่งมีลักษณะโครงสร้างคำ ระบบเสียง และหลักการเขียนที่แตกต่างจากคำไทยแท้ เช่น การใช้ตัวการันต์ การคงรูปคำเดิมตามรากศัพท์ หรือการมีรูปคำที่ไม่สอดคล้องกับเสียงอ่านในภาษาไทย (กาญจนา นาคสกุล, และคณะ, 2545; ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) ส่งผลให้ผู้เรียนมักเกิดความสับสนและสะกดคำผิดในกลุ่มคำดังกล่าวอยู่เสมอ ดังนั้นการเข้าใจหลักการของภาษาบาลีและสันสกฤตจึงมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ภาษาไทยในเชิงลึกไม่เพียงช่วยให้ผู้เรียนสะกดคำได้ถูกต้องเท่านั้นแต่ยังช่วยให้เข้าใจความหมายรากศัพท์ และพัฒนาการของคำในภาษาไทยได้

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงอธิบายถึงความสำคัญของการศึกษาภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตว่า “การเรียนภาษาบาลีสันสกฤตนั้น เราไม่ได้เรียนแต่ตัวอักษรอย่างเดียว แต่ยังได้เรียนรู้แนวคิด ปรัชญา และองค์ความรู้ของสังคมในอดีต” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าภาษาบาลีและสันสกฤตเป็นแหล่งองค์ความรู้ที่สำคัญและเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมที่หล่อหลอมภาษาไทยมาอย่างยาวนาน การนำองค์ความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้จึงเป็นแนวทางที่สามารถช่วยพัฒนาทักษะทางภาษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในแนวคิดทางการศึกษาของ Good อธิบายว่าการสอนการสะกดคำเป็นกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเสียงกับอักษร (Good, C. V, 1973) ขณะที่ Hildreth การสอนการสะกดคำไม่ควรเน้นให้ผู้เรียนท่องจำคำเป็นรายคำ แต่ควรสอนให้ผู้เรียนเข้าใจหลักการของภาษา เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างเสียงกับตัวอักษร และรูปแบบของคำ เพื่อให้สามารถสะกดคำใหม่ได้อย่างถูกต้อง (Hildreth, G. H, 1955) และ Bromley เสนอว่าการเรียนรู้ภาษาอย่างมีประสิทธิภาพต้องเชื่อมโยงระบบเสียง

โครงสร้าง และความหมายเข้าด้วยกัน แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับการนำหลักการภาษาบาลี–สันสกฤตมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์โครงสร้างคำ เข้าใจที่มาของคำ และสะกดคำได้อย่างถูกต้องและมีเหตุผลมากกว่าการจำแบบแยกส่วน (Bromley, K. D. A, 1992)

แม้ว่าจะมีงานวิจัยจำนวนมากที่พัฒนาแบบฝึกเพื่อแก้ปัญหาการสะกดคำและพบว่าสามารถช่วยพัฒนาทักษะของผู้เรียนได้ในระดับหนึ่ง (ขนิษฐา แสงภักดี, 2540; นวลนุช สีทองดี, 2541; ธนพร ดวงพรกชกร, 2559) แต่ยังไม่พบงานวิจัยที่บูรณาการหลักการภาษาบาลี–สันสกฤตร่วมกับแบบฝึกและเทคนิคคำพ้องเสียงในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ทั้งที่คำประเภทนี้ปรากฏอยู่เป็นจำนวนมากในเนื้อหาวิชาภาษาไทยและมีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันของผู้เรียน

ดังนั้นปัญหาวิจัยของการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการสะกดคำ โดยเฉพาะคำที่มีรากศัพท์จากภาษาบาลีและสันสกฤต ส่งผลให้เกิดข้อผิดพลาดในการเขียนอย่างต่อเนื่อง และยังไม่มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาทักษะดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ การวิจัยนี้มุ่งพัฒนาทักษะการสะกดคำของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้หลักการภาษาบาลี–สันสกฤตร่วมกับแบบฝึกและคำพ้องเสียง เพื่อให้ผู้เรียนเขียนได้ถูกต้องและใช้ภาษาได้อย่างเหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการสะกดคำภาษาบาลีสันสกฤตของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่เรียน ด้วยวิธีการสอนหลักการสะกดคำภาษาบาลีสันสกฤต โดยใช้แบบฝึกและการจดจำคำศัพท์ด้วยคำพ้องเสียงระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) โดยใช้รูปแบบ One Group Pretest–Posttest Design เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ความสามารถในการสะกดคำของนักเรียนก่อนและหลังการเรียน โดยมีแผนผังการวิจัย ดังนี้

Pre-test X Post-test

Pre-test หมายถึง แบบทดสอบการสะกดคำก่อนเรียน จำนวน 30 คำ ซึ่งเป็นคำภาษาบาลีสันสกฤตที่มีความหมายและรูปคำคู่ขนานกับแบบทดสอบหลังเรียน

X หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยวิธีการสอนหลักการภาษาบาลีสันสกฤต โดยใช้แบบฝึกและการจดจำคำพ้องเสียง

Post-test หมายถึง แบบทดสอบการสะกดคำหลังเรียน จำนวน 30 คำ ซึ่งเป็นคำคู่ขนานกับแบบทดสอบก่อนเรียน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรของการวิจัย ได้แก่ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 กลุ่มตัวอย่างได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 47 คนซึ่งได้รับการเรียนการสอนด้วยวิธีการสอนหลักการภาษาบาลีสันสกฤตผ่านแบบฝึกและการจดจำคำพ้องเสียงตามแผนการสอนของผู้วิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 3 ประเภทหลัก ได้แก่ (1) แผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 6 แผน โดยมีเนื้อหาจากหน่วยการเรียนรู้เรื่อง “รามเกียรติ์ ตอน นารายณ์ปราบนนทก” รวมทั้งหมด 6 คาบเรียน ซึ่งมุ่งเน้นการสอนหลักการภาษาบาลีสันสกฤตและการสะกดคำผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย (2) แบบทดสอบการสะกดคำก่อนเรียนและหลังเรียน จำนวนคำศัพท์ 30 คำ ซึ่งเป็นคำภาษาบาลีสันสกฤตที่มีความหมายและรูปคำคู่ขนานกัน ใช้สำหรับวัดความสามารถในการสะกดคำของผู้เรียนก่อนและหลังการเรียน เพื่อเปรียบเทียบผลการพัฒนาทักษะการสะกดคำ และ (3) แบบฝึกหัดประกอบการเรียนหลักการภาษาบาลีสันสกฤต จำนวน 6 แบบฝึกหัด ซึ่งออกแบบขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกสะกดคำและจดจำคำศัพท์ในระหว่างการเรียนรู้ โดยเน้นให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจริงผ่านขนิษฐานการเขียนคำ การเปรียบเทียบเสียง และการจำแนกคำที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและความถูกต้องในการสะกดคำ

การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการเป็นลำดับขั้นตอนดังนี้ ผู้วิจัยเริ่มจากการวัดระดับความสามารถในการสะกดคำของนักเรียนก่อนเรียน (Pre-test) โดยให้นักเรียนเขียนสะกดคำภาษาบาลีสันสกฤตจำนวน 30 คำตามคำบอก เพื่อประเมินพื้นฐานความสามารถเบื้องต้นของผู้เรียน จากนั้นผู้วิจัยดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการสอนที่ได้พัฒนาไว้ รวมทั้งหมด 6 แผนการจัดการเรียนรู้ ใช้ระยะเวลาดำเนินการทั้งหมด 3 สัปดาห์ โดยจัดการเรียนรู้สัปดาห์ละ 2 วัน วันละ 50 นาที เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกฝนและพัฒนาทักษะการสะกดคำอย่างต่อเนื่อง หลังจากสิ้นสุดการสอน ผู้วิจัยได้วัดระดับความสามารถในการสะกดคำของนักเรียนอีกครั้ง (Post-test) โดยใช้คำศัพท์ชุดที่เป็นคู่ขนานกับแบบทดสอบก่อนเรียนเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ระหว่างก่อนและหลังได้รับการสอนด้วยวิธีการสอนหลักการภาษาบาลีสันสกฤตผ่านแบบฝึกและการจดจำคำพ้องเสียง

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลคะแนนจากแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนมาวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ การหาค่ามัชฌิมเลขคณิต (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียน และใช้สถิติ t-test for Dependent Samples เพื่อทดสอบสมมติฐานว่าความสามารถในการสะกดคำของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอเป็นรายประเด็น ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ระดับความสามารถในการสะกดคำโดยรวมของนักเรียนทั้งหมด

จากการวิเคราะห์ผลคะแนนแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่า ค่ามัชฌิมเลขคณิต (Mean) ของคะแนนสะกดคำก่อนเรียนเท่ากับ 10.35 คะแนน (จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน) ซึ่งจัดอยู่ในระดับ “พอใช้” และค่ามัชฌิมเลขคณิตของคะแนนหลังเรียนเท่ากับ 19.50 คะแนน ซึ่งจัดอยู่ในระดับ “ดี” แสดงให้เห็นว่า คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน 9.15 คะแนน โดยมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของคะแนนก่อนเรียนเท่ากับ 5.52 และหลังเรียนเท่ากับ 5.01 เมื่อทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติ t-test for Dependent Samples พบว่า ค่าความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยก่อนและหลังเรียนมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่า การเรียนการสอนโดยใช้หลักการภาษาบาลีสันสกฤตผ่านแบบฝึกและการจดจำคำพ้องเสียง มีประสิทธิผลต่อการพัฒนาความสามารถในการสะกดคำของนักเรียนอย่างชัดเจน

ตาราง 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และผลต่างของคะแนนการสะกดคำก่อนและหลังเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (N = 47)

ลำดับ	รายการ	$\bar{x}$ (Mean)	S.D.	ส่วนต่าง	การตีความ
1	คะแนนก่อนเรียน	10.35	5.52	–	อยู่ในระดับ “พอใช้”
2	คะแนนหลังเรียน	19.50	5.01	+9.15	อยู่ในระดับ “ดี”

3	**ผลรวมการเปลี่ยนแปลง**	–	–	**เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .**05	–

จากตารางที่ 1 พบว่าค่าเฉลี่ยคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน 9.15 คะแนน โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่า การสอนด้วยวิธีการสอนหลักการภาษาบาลีสันสกฤตผ่านแบบฝึกและการจดจำคำพ้องเสียง ส่งผลให้ความสามารถในการสะกดคำของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นพัฒนาเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2. ผลการพัฒนาผลสัมฤทธิ์แยกตามระดับความสามารถ เพื่อให้เห็นภาพรวมของพัฒนาการด้านความสามารถในการสะกดคำของนักเรียนได้อย่างชัดเจน ผู้วิจัยได้ทำการเปรียบเทียบผลคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียน โดยจำแนกตามระดับความสามารถของผู้เรียนในแต่ละกลุ่ม เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและประสิทธิภาพของวิธีการสอนที่ใช้ในการวิจัย ผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนจำแนกตามกลุ่ม มีดังนี้

ตาราง 2 ค่าเฉลี่ยคะแนนก่อนเรียน หลังเรียน และผลต่างของคะแนนการสะกดคำ จำแนกตามระดับความสามารถของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (N = 47)

ลำดับ	ระดับความสามารถก่อนเรียน	จำนวนนักเรียน (คน)	คะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน ($\bar{x}_1$)	คะแนนเฉลี่ยหลังเรียน ($\bar{x}_2$)	ส่วนต่าง ($\Delta\bar{x}$)	ผลการเปลี่ยนแปลง
1	ควรปรับปรุง (0–2 คะแนน)	16	2.22	16.80	+14.58	พัฒนาเพิ่มขึ้นมากที่สุด
2	พอใช้ (3–5 คะแนน)	19	13.02	22.17	+9.15	พัฒนาเพิ่มขึ้นชัดเจน
3	ดี (6–8 คะแนน)	12	21.00	21.15	+0.15	คงที่
รวม	47 คน		10.35	19.50	+9.15	มีพัฒนาการโดยรวมสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า กลุ่มนักเรียนที่มีระดับความสามารถต่ำสุดก่อนเรียน (กลุ่มควรปรับปรุง) มีพัฒนาการเฉลี่ยเพิ่มขึ้นสูงที่สุด 14.58 คะแนน รองลงมาคือกลุ่มระดับพอใช้ ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้น

9.15 คะแนน ส่วนกลุ่มที่มีความสามารถระดับดี มีคะแนนเฉลี่ยคงที่ โดยมีการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักการภาษาบาลีสันสกฤตผ่านแบบฝึกและการจดจำคำพ้องเสียงเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพสูงในการพัฒนาทักษะการสะกดคำของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยเฉพาะในกลุ่มผู้เรียนที่มีพื้นฐานอ่อน ซึ่งสามารถพัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเสียงกับรูปคำได้อย่างเป็นระบบ ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมายและยั่งยืน

3. การวิเคราะห์เชิงอธิบาย เพื่อให้เข้าใจภาพรวมของผลการเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างลึกซึ้ง ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เชิงอธิบาย โดยจำแนกผลการเรียนรู้ของนักเรียนตามระดับความสามารถ เพื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงและแนวโน้มของพัฒนาการด้านการสะกดคำของผู้เรียนในแต่ละกลุ่มอย่างละเอียด การวิเคราะห์เชิงอธิบายผลการเรียนรู้ของนักเรียนจำแนกตามระดับความสามารถ สามารถสรุปได้ดังนี้

1) นักเรียนกลุ่มควรปรับปรุง นักเรียนในกลุ่มนี้มีคะแนนหลังเรียนสูงขึ้นอย่างเด่นชัด โดยส่วนใหญ่สามารถพัฒนาไปสู่ระดับ “ดี” และบางคนสามารถพัฒนาได้ถึงระดับ “ดีมาก” แสดงให้เห็นถึงการตอบสนองเชิงบวกต่อวิธีการสอนที่เน้นการใช้แบบฝึกและการจดจำเสียงของคำ การเรียนรู้ผ่านการฝึกซ้ำและการเปรียบเทียบคำพ้องเสียงช่วยให้นักเรียนเกิดความเข้าใจเชิงโครงสร้างของคำและจดจำรูปคำได้แม่นยำยิ่งขึ้น ส่งผลให้กลุ่มนี้มีพัฒนาการสูงที่สุดในบรรดาทุกกลุ่ม

2) นักเรียนกลุ่มพอใช้ นักเรียนส่วนใหญ่ในกลุ่มนี้มีพัฒนาการจากระดับ “พอใช้” ไปสู่ระดับ “ดี” และ “ดีมาก” สะท้อนให้เห็นว่านักเรียนที่มีพื้นฐานระดับกลางสามารถต่อยอดความรู้ได้ดีจากการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกสะกดคำด้วยแบบฝึกที่มีลำดับความยากง่ายเหมาะสม นักเรียนเข้าใจหลักการสะกดคำบาลีสันสกฤตมากขึ้น สามารถเชื่อมโยงเสียงกับรูปคำได้อย่างมีเหตุผลและถูกต้องมากขึ้น

3) นักเรียนกลุ่มดี ผลการเรียนของนักเรียนกลุ่มนี้ โดยรวมมีแนวโน้มคงที่หรือเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย เนื่องจากผู้เรียนมีพื้นฐานความรู้ด้านการสะกดคำดีอยู่แล้ว การพัฒนาเพิ่มเติมจึงไม่เด่นชัดเท่ากลุ่มอื่น อย่างไรก็ตาม ยังพบว่านักเรียนบางคนสามารถพัฒนาความสามารถจนถึงระดับ “ดีมาก” ซึ่งสะท้อนว่าวิธีการสอนนี้ยังคงมีประโยชน์ต่อการเสริมความเข้าใจและความมั่นใจในการเขียนสะกดคำอย่างถูกต้อง

อภิปรายผล

ผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าการสอนโดยใช้หลักการภาษาบาลี–สันสกฤตร่วมกับแบบฝึกและการจดจำคำพ้องเสียงเป็นแนวทางที่ช่วยพัฒนาความสามารถในการสะกดคำของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะนักเรียนที่มีพื้นฐานต่ำซึ่งมีพัฒนาการอย่างชัดเจน สอดคล้องกับแนวคิดของ Hildreth ที่อธิบายว่าการเรียนรู้การสะกดคำควรเน้นให้ผู้เรียนเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างเสียงกับตัวอักษร ไม่ใช่การท่องจำเพียงอย่างเดียว การนำหลักการภาษาบาลี–สันสกฤตมาใช้ ซึ่งมีโครงสร้างคำและรูปแบบการสะกดที่ชัดเจนจึงช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นแบบแผนของภาษาและนำไปใช้สะกดคำได้อย่างถูกต้อง (Hildreth, G. H, 1955) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับกำชัย ทองหล่อ ที่อธิบายว่าภาษาบาลีและสันสกฤตเป็นรากฐานสำคัญของภาษาไทย การเข้าใจที่มาของคำจึงช่วยให้ผู้เรียนสะกดคำได้ถูกต้องตามหลักภาษาไทย (กำชัย ทองหล่อ, 2550)

ในด้านการเรียนรู้พบว่า นักเรียนกลุ่มที่มีผลการเรียนอยู่ในระดับควรปรับปรุงมีการพัฒนาอย่างชัดเจนหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางดังกล่าว ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากลักษณะของแบบฝึกที่เน้นการฝึกซ้ำ การเขียนตามคำบอก และการจดจำคำศัพท์จากคำพ้องเสียง ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงระหว่างเสียงกับรูปคำได้ดีขึ้น ส่งผลให้สามารถจดจำและสะกดคำได้อย่างถูกต้องมากยิ่งขึ้น แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Stauffer และ Smith ที่อธิบายว่าการเรียนรู้ภาษาที่มีประสิทธิภาพควรเกิดจากประสบการณ์ตรงของผู้เรียน (language experience approach) โดยการฝึกปฏิบัติจริงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยพัฒนาทักษะทางภาษา (Stauffer, R. G, 1980; Smith, F, 1987) อีกทั้งยังสอดคล้องกับ Shannon ที่ชี้ให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมภาษาโดยอิงประสบการณ์ของผู้เรียนและความแตกต่างระหว่างบุคคล จะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะภาษาได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (Shannon, E. C, 2007)

ในขณะที่นักเรียนกลุ่มระดับพอใช้ มีพัฒนาการดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากการเรียนรู้ผ่านแบบฝึกที่จัดลำดับจากง่ายไปยาก โดยเริ่มจากการทำความเข้าใจคำพื้นฐานไปสู่การสังเกตลักษณะของคำ เช่น รูปแบบการสะกด ตัวสะกด และเสียงของคำ ก่อนนำไปฝึกเขียนและจดจำคำที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน ส่งผลให้นักเรียนสามารถเข้าใจหลักการสะกดคำภาษาบาลี–สันสกฤตได้อย่างเป็นขั้นตอน และสามารถนำไปใช้สะกดคำได้ถูกต้องมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ พบว่านักเรียนสามารถแก้ไขข้อผิดพลาดในการสะกดคำได้โดยอาศัยการพิจารณาความหมายและที่มาของคำ เช่น คำว่า “เบญจเพส” ซึ่งมาจาก “เบญจ” (ห้า) รวมกับ “เพส” (ยี่สิบ) จึงต้องสะกดด้วย “ส” ไม่ใช่ “เบญจเพศ” และคำว่า “เกษียณ” ซึ่งมาจาก

สันสกฤต “กฺษีณะ” แปลว่า สิ้น จึงใช้ “ณ” ในการสะกด แตกต่างจากคำว่า “เกษียร” ที่มีรากมาจาก “กฺษีระ” แปลว่า น้ำนม และคำว่า “เกษียน” ซึ่งเป็นการดัดแปลงคำในภาษาไทย ตัวอย่างดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การสอนที่เน้นความเข้าใจความหมายและที่มาของภาษา จะช่วยให้ผู้เรียนสะกดคำได้ถูกต้องมากกว่าการท่องจำเพียงอย่างเดียว แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Bromley ที่ระบุว่า การฝึกเขียนและสะกดคำอย่างต่อเนื่องภายใต้กิจกรรมที่มีเป้าหมายชัดเจน จะช่วยให้ผู้เรียนเขียนคำได้ถูกต้อง ลดข้อผิดพลาด และจดจำคำได้แม่นยำยิ่งขึ้น (Bromley, K. D. A, 1992) อีกทั้งยังสอดคล้องกับ Raygor ที่อธิบายว่าการฝึกอ่านและเขียนควบคู่กัน จะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจภาษาและเพิ่มความแม่นยำในการใช้คำ (Raygor, A. L., & Raygor, R. D, 1985)

อย่างไรก็ตาม นักเรียนกลุ่มที่มีความสามารถระดับดี มีแนวโน้มผลสัมฤทธิ์คงที่หรือเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย ซึ่งอาจเนื่องมาจากผู้เรียนกลุ่มนี้มีพื้นฐานความรู้เดิมในระดับสูงอยู่แล้ว จึงได้รับประโยชน์จากแบบฝึกหัดน้อยกว่ากลุ่มอื่น การจัดการเรียนรู้ที่ใช้แนวทางเดียวกันกับผู้เรียนทุกระดับ จึงอาจไม่สามารถกระตุ้นศักยภาพของผู้เรียนกลุ่มนี้ได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้ สอดคล้องกับ Robert และ Jacobs ที่เสนอว่าการเรียนรู้ด้านภาษาและการเขียน ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ตีความและสร้างความหมายด้วยตนเองเพื่อพัฒนาศักยภาพในระดับที่สูงขึ้น (Robert, E. V., & Jacobs, H. E, 1989)

จากการสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนต่อการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่าการเรียนหลักการภาษาบาลี–สันสกฤต ช่วยให้สามารถเลือกใช้พยัญชนะและตัวสะกดได้ถูกต้องมากขึ้น เช่น การเข้าใจว่าคำว่า “หัตถ์” ต้องสะกดด้วย “ตถ์” ไม่ใช่ “ตฐ์” หรือ “ถต์” ซึ่งช่วยให้การเขียนถูกต้องตรงตามความหมายของคำ นักเรียนยังเห็นว่า การจัดกลุ่มคำพ้องเสียงช่วยให้จดจำคำศัพท์ได้ง่ายขึ้น เนื่องจากสามารถเชื่อมโยงเสียง รูปคำ และความหมายได้พร้อมกัน อย่างไรก็ตาม นักเรียนบางส่วนมีความเห็นว่า แบบฝึกหัดในรูปแบบเอกสารยังไม่น่าสนใจเพียงพอ แม้ว่าจะมีการออกแบบให้คล้ายกิจกรรมหรือเกมแล้วก็ตาม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการของผู้เรียนที่ให้ความสำคัญกับรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลายและทันสมัย ทั้งนี้ แนวโน้มดังกล่าวสอดคล้องกับข้อเสนอของ Haerazi และ Irawan และ Sulkifli ที่พบว่า การใช้กิจกรรมแบบมีปฏิสัมพันธ์ช่วยเพิ่มแรงจูงใจและส่งเสริมความเข้าใจในการเรียนรู้ภาษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Haerazi, H., & Irawan, L. A, 2020; Sulkifli, 2013)

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาความสามารถด้านการสะกดคำภาษาบาลี–สันสกฤตของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้การสอนที่เน้นความเข้าใจหลักภาษา ร่วมกับแบบฝึกและการจดจำคำพ้องเสียง ผลการวิจัยพบว่า หลังการจัดการเรียนรู้ นักเรียนมีความสามารถในการสะกดคำสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่า วิธีการสอนดังกล่าวช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างเสียง รูปคำ และความหมายของคำอย่างเป็นระบบ

เมื่อพิจารณากระบวนการเรียนรู้ พบว่า การสอนโดยใช้หลักภาษาบาลี–สันสกฤตช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจแบบแผนของภาษา มากกว่าการจดจำคำเป็นรายคำ ผู้เรียนสามารถสังเกตรูปคำ ตัวสะกด และเสียงที่ปรากฏซ้ำในกลุ่มคำ แล้วนำความรู้ไปประยุกต์ใช้กับคำใหม่ได้ นอกจากนี้ การฝึกปฏิบัติผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเขียนตามคำบอก การจำแนกคำ และการเปรียบเทียบคำที่มีเสียงใกล้เคียงกัน ช่วยเพิ่มความแม่นยำ ลดความสับสนของคำพ้องเสียง และเสริมความมั่นใจในการเขียน

ในด้านความแตกต่างของผู้เรียน พบว่า นักเรียนที่มีพื้นฐานต่ำมีพัฒนาการเด่นชัดที่สุด ส่วนกลุ่มปานกลางสามารถต่อยอดสู่การวิเคราะห์และจดจำรูปคำได้ดีขึ้น ขณะที่กลุ่มพื้นฐานดีมีผลสัมฤทธิ์คงที่ในระดับสูง แต่ควรได้รับกิจกรรมที่ท้าทายมากขึ้น เช่น การวิเคราะห์รากศัพท์หรือการประยุกต์ใช้คำในสถานการณ์ใหม่ โดยภาพรวม วิธีการสอนนี้สามารถพัฒนาผู้เรียนได้ครอบคลุมทุกระดับ และช่วยลดช่องว่างทางการเรียนรู้ได้

สรุปได้ว่า การสอนโดยใช้หลักภาษาบาลี–สันสกฤตร่วมกับแบบฝึกและการจดจำคำพ้องเสียง เป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาทักษะการสะกดคำของนักเรียน ทั้งด้านความถูกต้อง ความเข้าใจ และการนำความรู้ไปใช้จริง อีกทั้งยังสามารถประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยเพื่อเสริมพื้นฐานด้านการเขียนของผู้เรียนให้ดียิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) ควรนำวิธีการสอนหลักการภาษาบาลี–สันสกฤตร่วมกับแบบฝึกและการจดจำคำพ้องเสียงไปใช้ในการสอนภาษาไทยในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อช่วยให้นักเรียนสะกดคำได้ถูกต้องมากขึ้น

2) ควรจัดกิจกรรมให้เหมาะกับระดับความสามารถของผู้เรียน โดยเน้นการฝึกซ้ำสำหรับนักเรียนที่พื้นฐานอ่อน และเพิ่มกิจกรรมที่ท้าทายสำหรับนักเรียนที่มีพื้นฐานดี

3) ควรใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น สื่อดิจิทัลหรือเกมการเรียนรู้ เพื่อช่วยเพิ่มความสนใจและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียน

2.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรขยายกลุ่มตัวอย่างให้มีจำนวนและความหลากหลายมากขึ้น เช่น นักเรียนในระดับชั้นอื่น หรือโรงเรียนต่างสังกัด เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือและความสามารถในการอ้างอิงผลการวิจัย

2) ควรศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้ในระยะยาว โดยติดตามพัฒนาการด้านการสะกดคำของผู้เรียน เพื่อประเมินความคงทนของความรู้และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

3) ควรศึกษาการบูรณาการวิธีการสอนนี้ร่วมกับเทคนิคหรือสื่อการเรียนรู้รูปแบบอื่น เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิผลและพัฒนาแนวทางการสอนให้มีความหลากหลายและเหมาะสมยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา นาคสกุล, และคณะ. (2545). *บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 1: ระบบเสียง อักษรไทย การอ่านคำและการเขียนสะกดคำ.* กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

กำชัย ทองหล่อ. (2550). *หลักภาษาไทย.* กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์.

ขนิษฐา แสงภักดี. (2540). การใช้แบบฝึกพัฒนาการเขียนสรุปความจากบทร้อยแก้ว “พัฒนากูล”. ใน *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการสอนภาษาไทย*. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

จุฑามาศ กันติ๊บ. (2554). การพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้เรื่องการเขียนสะกดคำโดยใช้เทคนิคจิกซอว์ 2 ร่วมกับเกมการศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1. ใน *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ธนพร ดวงพรกชกร. (2559). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์การเขียนสะกดคำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค TGT ร่วมกับแบบฝึก. ใน *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและวิธีสอน*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

นวลนุช สีทองดี. (2541). การสร้างแบบฝึกเสริมทักษะทางภาษาเรื่องการเขียนสะกดคำตามมาตราตัวสะกดแม่กด สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน. ใน *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการศึกษา*. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ปัทมา ไตรคุป. (2547). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทย เรื่อง การเขียนสะกดคำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่สอนโดยนำความรู้ทางคติชนมาเป็นเครื่องมือในการจัด

กิจกรรมการเรียนการสอนกับวิธีสอนตามคู่มือครู. ใน *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542.* กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

Bromley, K. D. A. (1992). *Language arts: Exploring connection.* Allyn and Bacon.

Good, C. V. (1973). *Dictionary of education.* New York: McGraw-Hill.

Haerazi, H., & Irawan, L. A. (2020). The effectiveness of ECOLA technique to improve reading comprehension in relation to motivation and self-efficacy. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*, 15(1), 61–76.

Hildreth, G. H. (1955). *Teaching spelling: A guide to basic principles and practice.* New York: H. Holt.

Raygor, A. L., & Raygor, R. D. (1985). *Effective reading: Improving reading rates and comprehension.* New York: McGraw-Hill.

Robert, E. V., & Jacobs, H. E. (1989). *Fiction: An introduction to reading and writing.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Shannon, E. C. (2007). *Using the language experience approach as a part of differentiated literacy instruction (Master's thesis).* Hamline University: Saint Paul, MN.

Smith, F. (1987). *Understanding reading.* New York: Holt, Rinehart and Winston.

Stauffer, R. G. (1980). *The language experience approach to the teaching of reading.* New York: Harper & Row.

Sulkifli. (2013). *The use effectiveness of Extending Concept Through Language Activities (ECOLA) to improve reading comprehension (Unpublished master's thesis).* Muhammadiyah University, Indonesia.

การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อสร้างความฉลาดทางวัฒนธรรม สำหรับนิสิตครูสาขาวิชาสังคมศึกษา*

THE DEVELOPMENT OF THE ENRICHMENT CURRICULUM TO ENHANCE CULTURAL INTELLIGENCE FOR THE STUDENT TEACHERS IN THE SOCIAL STUDIES PROGRAM

ปวินญาพัฒน์ วรพันธ์
Pawinyaphat Woraphan
ภาควิชาสังคมศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ประเทศไทย
Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University, Thailand
E-mail: pawinyaphat@g.swu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาหาประสิทธิภาพของหลักสูตรเสริมเพื่อสร้างความฉลาดทางวัฒนธรรมสำหรับนิสิตครูสาขาวิชาสังคมศึกษา 2) ศึกษาหาประสิทธิผลของหลักสูตรเสริมเพื่อสร้างความฉลาดทางวัฒนธรรมสำหรับนิสิตครูสาขาวิชาสังคมศึกษา 3) นำหลักสูตรเสริมเพื่อสร้างความฉลาดทางวัฒนธรรมสำหรับนิสิตครูสาขาวิชาสังคมศึกษาไปขยายผลกับนักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการวิจัยและพัฒนา โดยดำเนินการ 4 ระยะ ได้แก่ การวิเคราะห์ความต้องการ การออกแบบและพัฒนาหลักสูตร การทดลองใช้และประเมินผล และการปรับปรุงพร้อมยืนยันคุณภาพ แหล่งข้อมูล ได้แก่ นิสิตครูสาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน 149 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ แบบประเมินทักษะทางสังคมที่สะท้อนความฉลาดทางวัฒนธรรม 5 มิติ แบบสอบถามความคิดเห็น และแบบสังเกตพฤติกรรม

ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีค่าประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 อยู่ที่ 84.75/89.40 สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด ผลการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียน แสดงให้เห็นว่าคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การประเมินทักษะทางสังคมทั้ง 5 มิติ พบว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยมิติที่พัฒนาเด่นที่สุดคือการยอมรับความหลากหลายและการทำงานร่วมกัน ผลการสังเกตพฤติกรรมและการสะท้อนความคิดเห็นยืนยันว่าผู้เรียนมีทัศนคติและพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงไปในเชิงบวก และเมื่อขยายผลหลักสูตรไปยังนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 400 คน พบว่า มีการพัฒนาทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

* Received: 11 November 2025; Revised: 3 March 2026; Accepted: 3 May 2026

และทักษะทางสังคมในทิศทางเดียวกัน และได้รับการยอมรับว่าเป็นหลักสูตรที่เหมาะสมและสามารถบูรณาการได้จริง

คำสำคัญ: หลักสูตรเสริม, ความฉลาดทางวัฒนธรรม, สังคมศึกษา

Abstract

This research article aimed to (1) examine the efficiency of a supplementary curriculum designed to enhance cultural intelligence among social studies pre-service teachers, (2) investigate the effectiveness of the curriculum, and (3) implement the developed curriculum with students in basic education. The study employed a research and development (R&D) methodology consisting of four phases: needs analysis, curriculum design and development, implementation and evaluation, and revision and quality validation. The participants were 149 social studies pre-service teachers from Srinakharinwirot University, selected through purposive sampling. The research instruments included an achievement test, a social skills assessment reflecting five dimensions of cultural intelligence, a questionnaire, and a behavioral observation form.

The research findings revealed that the developed curriculum achieved an efficiency value of 84.75/89.40, which exceeded the established criterion of 80/80. The comparison of pre-test and post-test scores indicated a statistically significant increase in students' learning achievement after participating in the program. Evaluation of social skills across the five dimensions showed significant improvement, with the highest gains observed in acceptance of diversity and collaboration. Behavioral observation and reflective feedback confirmed that learners exhibited more positive learning attitudes and behaviors. Furthermore, when the curriculum was extended to 400 students in basic education, similar patterns of improvement were found in both learning achievement and social skills. The results suggested that the supplementary curriculum was appropriate, effective, and practically applicable for integration in educational settings.

Keywords: Supplementary Curriculum, Cultural Intelligence, Social Studies

บทนำ

สถานการณ์การศึกษาทั่วโลกในศตวรรษที่ 21 เผชิญกับความท้าทายซับซ้อนหลายประการ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนและระบบการศึกษาในภาพรวม ภายใต้กระแสการขับเคลื่อนสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน การศึกษาไม่เพียงต้องปรับตัวต่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัลและความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วเท่านั้น หากยังต้องเผชิญวิกฤติรูปแบบใหม่ เช่น ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา การเข้าถึงทรัพยากรการเรียนรู้ที่ไม่เท่าเทียม และความเปราะบางต่อเหตุการณ์ไม่คาดคิด ซึ่งล้วนทำให้การเรียนรู้หยุดชะงักและขยายช่องว่างระหว่างกลุ่มผู้เรียนอย่างเด่นชัด ดังนั้น การจัดการศึกษาในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องมีความยืดหยุ่น สามารถปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างทันท่วงที ผ่านกระบวนทัศน์ใหม่ วิธีวิทยา และนวัตกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อสร้าง “การเปลี่ยนแปลงเพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง” ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล องค์กร ไปจนถึงระดับประเทศ การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของโลกาภิวัตน์และวิทยาการ เช่น การเคลื่อนย้ายผู้คน การไหลเวียนข้อมูลข่าวสาร และการลงทุนข้ามพรมแดน ทำให้ความหลากหลายทางเชื้อชาติ ภาษา และวัฒนธรรมเข้มข้นขึ้น (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2551) ปัจจุบันผู้เรียน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้มีทักษะการปรับตัว การเรียนรู้ และการอยู่ร่วมกับความแตกต่างอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของชาติ (วิจารณ์ พาณิช, 2554) แนวโน้มดังกล่าวสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570) ที่เน้นการพัฒนาคนไทยให้มีความสามารถทางดิจิทัล สมรรถนะการเรียนรู้ คุณธรรมจริยธรรม และความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง รวมถึงการต่อยอดสู่ Soft Power บนเวทีโลก ซึ่งสะท้อนว่าการศึกษาไทยต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถใช้ชีวิตและทำงานในสังคมที่มีความหลากหลายสูงได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

ในบริบทสังคมพหุวัฒนธรรมร่วมสมัย ความแตกต่างด้านภาษา เชื้อชาติ ความเชื่อ และวิถีชีวิต เป็นความท้าทายสำคัญต่อการสร้างความเข้าใจร่วมกันในสังคม “ความฉลาดทางวัฒนธรรม (Cultural Intelligence: CQ)” จึงเป็นสมรรถนะที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการช่วยให้บุคคลสามารถเข้าใจ ปรับตัว และสร้างปฏิสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพกับผู้อื่นที่มีภูมิหลังแตกต่างกัน (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2563; ศุภรักษ์ อธิคมสุวรรณ, 2559) รวมทั้งงานวิจัยของ Ang et al และ Lawrence ชี้ว่า ความฉลาดทางวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์โดยตรงกับความสามารถในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม การแก้ปัญหาเชิงซับซ้อน และการทำงานในบริบทสากลอย่างมีประสิทธิผล (Ang, S., & Van Dyne, L, 2008; Lawrence, L.A, 2011) ทั้งนี้ แม้งานวิจัยด้านความฉลาดทางวัฒนธรรมจะเติบโตมากในต่างประเทศ แต่ในประเทศไทยองค์ความรู้ด้านนี้ยังมีจำกัด โดยเฉพาะใน แวดวงการผลิตครูซึ่งเป็นกลุ่มที่ต้องทำงานกับผู้เรียนที่มีความหลากหลายสูง

นโยบายการศึกษาของไทยล้วนย้ำให้ครูยุคใหม่ ต้องเป็นผู้มีทักษะการสอนบนฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรม สร้างความสงบสุขในการอยู่ร่วมกัน และลดความเหลื่อมล้ำทางการเรียนรู้ งานเขียนของ Thomas & Inkson และจิรประภา อัครบวร ชี้ชัดว่า ครูที่มีความฉลาดทางวัฒนธรรมจะมีความสามารถในการเปิดรับความแตกต่าง มีทักษะคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และปรับตัวต่อสถานการณ์ใหม่ได้ดี ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของครูในศตวรรษที่ 21 (Thomas, D. C., & Inkson, K, 2003; จิรประภา อัครบวร, 2555) อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันยังไม่พบหลักสูตรที่มีรูปแบบชัดเจนสำหรับการเสริมสร้างความฉลาดทางวัฒนธรรมในระดับนิสิตครู แม้ว่าทักษะและสมรรถนะด้านนี้เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อสร้างความฉลาดทางวัฒนธรรมสำหรับนิสิตครูสาขาสังคมศึกษา เพื่อให้บุคลากรครูรุ่นใหม่มีพื้นฐานความรู้ ทักษะ และเจตคติที่พร้อมต่อการจัดการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรม สามารถลดความเหลื่อมล้ำ สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เคารพในความแตกต่าง และพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อหาประสิทธิภาพของหลักสูตรเสริมเพื่อสร้างความฉลาดทางวัฒนธรรมสำหรับนิสิตครูสาขาวิชาสังคมศึกษา
2. เพื่อหาประสิทธิผลของหลักสูตรเสริมเพื่อสร้างความฉลาดทางวัฒนธรรมสำหรับนิสิตครูสาขาวิชาสังคมศึกษา
3. เพื่อนำหลักสูตรเสริมเพื่อสร้างความฉลาดทางวัฒนธรรมสำหรับนิสิตครูสาขาวิชาสังคมศึกษาไปขยายผลกับนักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) ตามแนวทางของ Borg and Gall แบ่งเป็น 4 ระยะ (Borg, W.R. and ve Gall, D, 1983)ดังนี้

ระยะที่ 1 (R1) การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น (Needs Analysis) ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการด้านทักษะทางสังคมและความฉลาดทางวัฒนธรรมของนิสิตครู โดยทบทวนเอกสาร สำรวจ และสัมภาษณ์อาจารย์ นิสิต และผู้เชี่ยวชาญ รวม 12 คน เครื่องมือคือแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง 5 ประเด็น วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction) เพื่อนำผลไปใช้เป็นฐานในการออกแบบหลักสูตรเสริม

ระยะที่ 2 (D1) การออกแบบและพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Design and Development) นำข้อมูลจากระยะที่ 1 มาสังเคราะห์เพื่อกำหนดกรอบแนวคิด วัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ และคู่มือการใช้หลักสูตร โดยเน้นกิจกรรมเชิงประสบการณ์ เช่น การจำลองสถานการณ์ การฝึกปฏิบัติ

และการสะท้อนคิด จากนั้นให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ประเมินคุณภาพหลักสูตรและคู่มือด้วยแบบประเมิน 5 ระดับและข้อคำถามปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

ระยะที่ 3 (R2) การทดลองใช้และประเมินผล (Try-out and Evaluation) นำหลักสูตรไปทดลองใช้กับนิสิตครูสาขาสังคมศึกษา จำนวน 149 คน เครื่องมือประกอบด้วย แบบทดสอบก่อน–หลังเรียน แบบประเมินทักษะทางสังคม แบบสอบถามความคิดเห็น และแบบสังเกตพฤติกรรม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย S.D. E1/E2 Paired t-test และ Effect Size ร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสะท้อนความคิดเห็นของผู้เรียน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้แนวคิดความฉลาดทางวัฒนธรรม (Cultural Intelligence: CQ) ของ Earley และ Ang เป็นกรอบหลัก โดยอธิบายว่า ความฉลาดทางวัฒนธรรมคือความสามารถในการปรับตัวและทำงานได้อย่างมีประสิทธิผลในบริบทที่หลากหลายทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย 4 มิติ ได้แก่ แรงจูงใจ ความรู้ อภิปัญญา และพฤติกรรม ซึ่งช่วยพัฒนาการสื่อสารและการทำงานข้ามวัฒนธรรม (Ang, S., Van Dyne, L., Koh, C., Ng, K. Y., Templer, K. J., Tay, C., & Chandrasekar, N. A, 2007) ต่อมา Ang และ Van Dyne ขยายแนวคิดนี้สู่การประยุกต์ใช้ โดยชี้ว่า ความฉลาดทางวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญต่อการสื่อสาร การยอมรับความแตกต่าง และความร่วมมือในสังคมพหุวัฒนธรรม อันเป็นสมรรถนะจำเป็นของครูยุคใหม่ (Ang, S., & Van Dyne, L, 2008) ขณะที่ Livermore เน้นว่า ความฉลาดทางวัฒนธรรมสามารถพัฒนาได้ผ่านการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ เพื่อเสริมความเข้าใจ เจตคติที่เปิดกว้าง และพฤติกรรมที่เหมาะสม โดยเฉพาะนิสิตครูที่ต้องเตรียมพร้อมสู่ห้องเรียนพหุวัฒนธรรม (Livermore, D, 2015)

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยกำหนดนิยามศัพท์เฉพาะขององค์ประกอบความฉลาดทางวัฒนธรรม ดังนี้ 1) แรงจูงใจทางวัฒนธรรม (Motivational CQ) หมายถึง ความสนใจ ความตั้งใจ และแรงขับในการเรียนรู้และมีส่วนร่วมในบริบทต่างวัฒนธรรม 2) ความรู้ทางวัฒนธรรม (Cognitive CQ) หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับค่านิยม บรรทัดฐาน และระบบสังคมของวัฒนธรรมที่แตกต่าง 3) อภิปัญญาทางวัฒนธรรม (Metacognitive CQ) หมายถึง ความสามารถในการตระหนักรู้ ควบคุม และประเมินกระบวนการคิดของตนต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม และ 4) พฤติกรรมทางวัฒนธรรม (Behavioral CQ) หมายถึง ความสามารถในการปรับการแสดงออกทางวาจาและอวัจนภาษาให้เหมาะสมกับบริบทวัฒนธรรมที่แตกต่าง

ผลการวิจัย

1. ผลการหาประสิทธิภาพของหลักสูตรเสริมเพื่อสร้างความฉลาดทางวัฒนธรรมสำหรับนิสิตครูสาขาวิชาสังคมศึกษา ความฉลาดทางวัฒนธรรมเป็นสมรรถนะบูรณาการที่ครอบคลุมองค์ความรู้ แรงจูงใจ และพฤติกรรม ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนานิสิตครูสังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21 ทั้งในเชิงทฤษฎีและนโยบาย ผลการวิเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า นิสิตครูมีข้อจำกัดหลายด้าน ได้แก่ 1) การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม ยังขาดความมั่นใจทั้งด้านวัจนภาษาและอวัจนภาษา สะท้อนจุดอ่อนเชิงอภิปัญญาและพฤติกรรม 2) การเคารพสิทธิและความหลากหลาย แม้ตระหนักในระดับแนวนโยบาย แต่การปฏิบัติจริงยังไม่ชัดเจน แสดงช่องว่างด้านความรู้และแรงจูงใจ 3) การทำงานร่วมกัน ในบริบทพหุวัฒนธรรมยังเผชิญความขัดแย้งจากค่านิยมและวิธีการทำงานที่แตกต่าง บ่งชี้ว่าขาดทักษะความร่วมมือเชิงระบบ 4) การปรับพฤติกรรมตามบริบทวัฒนธรรม แม้มีทัศนคติเปิดกว้าง แต่ยังขาดความรู้ลึกเกี่ยวกับธรรมเนียมของผู้อื่น ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อสร้างความฉลาดทางวัฒนธรรมจึงควรบูรณาการทั้งทฤษฎีและประสบการณ์จริง ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ พร้อมใช้การประเมินแบบผสมผสานเพื่อสะท้อนการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติ ความรู้ และพฤติกรรมอย่างแท้จริง

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นเกี่ยวกับทักษะทางสังคมสำหรับการสร้างความฉลาดทางวัฒนธรรม

ทักษะทางสังคมสำหรับการสร้างความฉลาดทางวัฒนธรรม	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	(S.D.)	ระดับความต้องการ
ทักษะการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม			
1. นิสิตสามารถสื่อสารกับผู้ที่มีภูมิหลังทางวัฒนธรรมต่างจากฉันได้อย่างมั่นใจ	4.42	0.63	มาก
2. นิสิตปรับถ้อยคำและวิธีการอธิบายให้เหมาะกับผู้ฟังต่างวัฒนธรรมได้	4.50	0.58	มาก
3. นิสิตใส่ใจภาษากายและน้ำเสียงเมื่อสื่อสารกับผู้ที่มีวัฒนธรรมต่างออกไป	4.55	0.53	มาก
4. นิสิตสามารถตีความสัญลักษณ์/กิริยาท่าทางของผู้จากอีกวัฒนธรรมได้ถูกต้อง	4.36	0.71	มาก
5. นิสิตรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างจริงใจ	4.61	0.47	มากที่สุด
ทักษะการเคารพสิทธิ			
1. นิสิตเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกคนในชั้นเรียน	4.41	0.66	มาก
2. นิสิตเปิดพื้นที่ให้เพื่อนที่เห็นต่างได้แสดงความคิดเห็นอย่างปลอดภัย	4.38	0.72	มาก
3. นิสิตหลีกเลี่ยงการใช้คำพูด/พฤติกรรมที่เลือกปฏิบัติ (Discrimination)	4.35	0.75	มาก
4. นิสิตคำนึงถึงความเป็นส่วนตัวของเพื่อนเมื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ส่วนตัว	4.46	0.60	มาก
5. นิสิตพร้อมทบทวนตนเองเมื่อมีผู้ท้วงติงว่าพฤติกรรมฉันละเมิดสิทธิผู้อื่น	4.43	0.64	มาก
ทักษะการทำงานร่วมกัน			
1. นิสิตแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานกลุ่มอย่างเป็นธรรม	4.58	0.55	มาก
2. นิสิตมีการสื่อสารเป้าหมายร่วมกันและยอมรับข้อตกลงของทีม	4.61	0.49	มากที่สุด

ทักษะทางสังคมสำหรับการสร้างความฉลาดทางวัฒนธรรม	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	(S.D.)	ระดับความต้องการ
3. นิสิตสามารถจัดการความขัดแย้งในทีมอย่างสร้างสรรค์	4.67	0.46	มากที่สุด
4. นิสิตชื่นชมและใช้ประโยชน์จากจุดแข็งที่หลากหลายของสมาชิก	4.64	0.52	มากที่สุด
5. นิสิตส่งมอบงานตรงเวลาและสนับสนุนทีมให้บรรลุเป้าหมายร่วม	4.68	0.45	มากที่สุด
ทักษะการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน			
1. นิสิตมีส่วนช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ปลอดภัยและเป็นมิตร	4.47	0.61	มาก
2. นิสิตสามารถเชื่อมโยงเพื่อนจากกลุ่มย่อยต่าง ๆ ให้ทำงานร่วมกันได้	4.50	0.57	มาก
3. นิสิตลดอคติ/ภาพเหมารวมในชั้นเรียนด้วยการตั้งคำถามอย่างสุภาพ	4.52	0.59	มาก
4. นิสิตกระตุ้นให้เพื่อนที่เงียบมีส่วนร่วมในการสนทนา	4.45	0.65	มาก
5. นิสิตช่วยคลี่คลายความตึงเครียดเมื่อเกิดความเข้าใจผิดทางวัฒนธรรม	4.55	0.54	มาก
ทักษะการยอมรับความหลากหลาย			
1. นิสิตเปิดใจต่อความแตกต่างทางศาสนา ภาษา และ วิถีชีวิต	4.62	0.55	มากที่สุด
2. นิสิตมองความหลากหลายเป็นทรัพยากรในการเรียนรู้ของชั้นเรียน	4.70	0.49	มากที่สุด
3. นิสิตเคารพการแสดงออกทางอัตลักษณ์ของผู้อื่น	4.73	0.46	มากที่สุด
4. นิสิตพร้อมเรียนรู้ค่านิยม/แนวปฏิบัติจากวัฒนธรรมอื่นโดยไม่ตัดสิน	4.68	0.52	มากที่สุด
5. นิสิตสนับสนุนกิจกรรมที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพความต่าง	4.75	0.44	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า ทักษะทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางวัฒนธรรมของนิสิตครูสังคมศึกษาอยู่ในระดับสูงทุกด้าน ประกอบด้วย 5 มิติ ได้แก่ การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม ($\bar{x}$ = 4.49) เด่นด้านการรับฟังและการใส่ใจอวัจนภาษา แต่ยังควรพัฒนาการตีความบริบทที่ซับซ้อน การเคารพสิทธิ ($\bar{x}$ = 4.41) แสดงถึงการตระหนักในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แต่ยังควรลดอคติและการเลือกปฏิบัติ การทำงานร่วมกัน ($\bar{x}$ = 4.64) เป็นจุดแข็งด้านความรับผิดชอบและการจัดการความขัดแย้งเชิงสร้างสรรค์ การอยู่ร่วมกันอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ($\bar{x}$ = 4.50) เด่นด้านการลดความตึงเครียด แต่ยังควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง และการยอมรับความหลากหลาย ($\bar{x}$ = 4.70) เป็นมิติที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด สะท้อนทัศนคติที่เปิดกว้างต่ออัตลักษณ์และวิถีชีวิตที่แตกต่าง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากนิสิตจำนวน 149 คน สะท้อนว่า ความต้องการพัฒนาความฉลาดทางวัฒนธรรมอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด แสดงว่านิสิตครูตระหนักถึงความสำคัญของสมรรถนะดังกล่าวในฐานะคุณลักษณะสำคัญของครูในสังคมพหุวัฒนธรรม เมื่อพิจารณารายมิติ พบแนวทางสำคัญสำหรับการออกแบบหลักสูตรเสริม คือ ควรเพิ่มกิจกรรมฝึกสถานการณ์จริงเพื่อพัฒนาการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม เสริมการเรียนรู้ด้านสิทธิมนุษยชนและความเสมอภาค ขยายประสบการณ์การทำงานร่วมกับผู้มีพื้นฐานวัฒนธรรมหลากหลาย ฝึกทักษะการอำนวยความร่วมมือ และใช้ความหลากหลายเป็นทรัพยากรในการเรียนรู้

2. ผลการหาประสิทธิผลของหลักสูตรเสริมเพื่อสร้างความฉลาดทางวัฒนธรรมสำหรับนิสิตครูสาขาวิชาสังคมศึกษา เมื่อได้ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อสร้างความฉลาดทางวัฒนธรรมสำหรับนิสิตครูสาขาวิชาสังคมศึกษาเสร็จสมบูรณ์ตามกระบวนการวิจัยและพัฒนา (R&D) แล้ว ขั้นตอนถัดมาคือการนำหลักสูตรที่ออกแบบขึ้นไปทดลองใช้จริงกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อประเมินทั้งในด้านประสิทธิภาพ (Efficiency) และประสิทธิผล (Effectiveness) โดยวิเคราะห์ค่าประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 (E1/E2) สำหรับการประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรอ้างอิงเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 โดยมีรายละเอียดการเก็บข้อมูล คือ 1) ระยะเวลาใช้หลักสูตร 8 สัปดาห์ 2) กิจกรรมระหว่างเรียนที่ประเมิน (E1) ใบงาน (80 คะแนนเต็ม) 3) แบบทดสอบหลังเรียน (E2) และ 4) กลุ่มทดลอง (Try-out): นิสิตครูสาขาวิชาสังคมศึกษา N = 60 คน (ไม่ซ้ำกับกลุ่มสำรวจ Needs 149 คน)

ตารางที่ 2 ผลประเมินประสิทธิภาพหลักสูตร (E1/E2)

ตัวชี้วัด	คะแนนเฉลี่ย/คน	คะแนนเต็ม	ผลร้อยละ	เกณฑ์	สรุป
E1 **(ระหว่างเรียน)**	67.8	80	84.75	**≥ 80**	**ผ่าน**
E2 (**หลังเรียน)**	35.76	40	89.40	**≥ 80**	**ผ่าน**

จากตารางที่ 2 ผลการประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรเสริมเพื่อสร้างความฉลาดทางวัฒนธรรมสำหรับนิสิตครูสังคมศึกษา โดยใช้เกณฑ์ 80/80 พบว่า หลักสูตรมีค่า E1/E2 เท่ากับ 84.75/89.40 สูงกว่าเกณฑ์อย่างชัดเจน ค่า E1 ที่สะท้อนประสิทธิภาพของกระบวนการเรียนรู้มีค่าร้อยละ 84.75 แสดงว่าผู้เรียนสามารถทำกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ได้เกินมาตรฐาน ขณะที่ค่า E2 ที่สะท้อนผลสัมฤทธิ์หลังเรียนมีค่าร้อยละ 89.40 แสดงว่าผู้เรียนมีความรู้และความเข้าใจสูงกว่าระดับที่กำหนดเช่นเดียวกัน สะท้อนว่า หลักสูตรมีความเหมาะสมและมีคุณภาพ และทำให้เห็นว่า กิจกรรมที่เน้นการปฏิบัติจริง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสะท้อนคิดมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาความฉลาดทางวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่าหลักสูตรมีประสิทธิภาพเพียงพอสำหรับการนำไปใช้จริงในบริบทการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม เพื่อประเมินประสิทธิผลเชิงลึก ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียน (Pre-test/Post-test) เพื่อพิจารณาว่าความรู้และทักษะด้านความฉลาดทางวัฒนธรรมมีการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญหรือไม่ ซึ่งผลการทดสอบมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ผลการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียน (Pre-test / Post-test)

ตัวชี้วัด	$\bar{x}$	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ส่วนต่างเฉลี่ย	t (59)	95% CI ของส่วนต่างเฉลี่ย	p	ขนาดอิทธิพล
ก่อนเรียน	**27.45**	4.32					
หลังเรียน	35.76	3.89	8.31	12.87	[7.02, 9.60]	< .001	d2 = 1.66

จากตารางที่ 3 ผลการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการเข้าร่วมหลักสูตรเสริมเพื่อสร้างความฉลาดทางวัฒนธรรมสำหรับนิสิตครูสาขาวิชาสังคมศึกษา ปรากฏว่าคะแนนเฉลี่ยหลังเรียน ($\bar{x}$ = 35.76, S.D. = 3.89) สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน ($\bar{x}$ = 27.45, S.D. = 4.32) อย่างชัดเจน โดยมีผลต่างเฉลี่ยเท่ากับ 8.31 คะแนน จากคะแนนเต็ม 40 ผลการวิเคราะห์ด้วยสถิติ Paired t-test พบว่า ค่าที่ได้มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 $t(59) = 12.87$, $p < .001$ พร้อมทั้งมีค่าขนาดอิทธิพล (Cohen's d) เท่ากับ 1.66 ซึ่งจัดอยู่ในระดับสูงมาก สะท้อนให้เห็นว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นสามารถยกระดับความรู้ และทักษะที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางวัฒนธรรมของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิผล ทั้งนี้ ผลการทดสอบสะท้อนความมีคุณภาพและความเหมาะสมของหลักสูตร ในการนำไปใช้จริงในบริบทการเรียนการสอนของนิสิตครูสาขาวิชาสังคมศึกษา เมื่อพิจารณาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยรวมแล้ว พบว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการที่สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญภายหลังการเข้าร่วมหลักสูตรเสริมซึ่งยืนยันถึงประสิทธิผลของหลักสูตรในเชิงความรู้และทักษะขั้นพื้นฐาน เพื่อให้การวิเคราะห์ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้ทำการประเมินเชิงลึกในระดับทักษะทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางวัฒนธรรมทั้ง 5 มิติ โดยเปรียบเทียบผลก่อนและหลังการเรียน เพื่อพิจารณาว่ามิติใดมีการพัฒนาโดดเด่น และมิติใดเป็นจุดที่ยังคง ต้องได้รับการเสริมสร้างเพิ่มเติมต่อไป

ตารางที่ 4 ผลการประเมินทักษะทางสังคมทั้ง 5 มิติ ก่อนและหลังเรียน

มิติทักษะทางสังคม	**ก่อนเรียน (Pre-test) $\bar{x}$**	**S.D.**	**หลังเรียน (Post-test) $\bar{x}$**	**S.D.**	**ผลต่างเฉลี่ย**	**ระดับการพัฒนา**
การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม	4.10	0.56	4.55	0.48	**+0.45**	**สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ**
การเคารพสิทธิ	3.95	0.61	4.40	0.53	**+0.45**	
การทำงานร่วมกัน	4.25	0.54	4.70	0.44	+0.45	
การอยู่ร่วมกันอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน	4.05	0.58	4.50	0.50	+0.45	
การยอมรับความหลากหลาย	4.20	0.55	4.75	0.42	+0.55	
ค่าเฉลี่ยรวม	**4.11**	**0.57**	**4.58**	**0.47**	**+0.47**	

จากตารางที่ 4 ผลการประเมินทักษะทางสังคม 5 มิติที่สะท้อนความฉลาดทางวัฒนธรรม พบว่า ผู้เรียนมีค่าเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนทุกมิติ โดยมีผลต่างเฉลี่ยระหว่าง +**0.**45 ถึง +**0.**55 จากคะแนนเต็ม 5 แสดงถึงพัฒนาการที่มีนัยสำคัญทางสถิติ มิติที่พัฒนาเด่นที่สุดคือ การยอมรับความหลากหลาย (**$\bar{x}$** = 4.75, S.D. = 0.42, ผลต่าง = +0.55) รองลงมาคือ การทำงานร่วมกัน ($\bar{x}$ = 4.70, ผลต่าง = +0.45) ส่วนด้านการเคารพสิทธิ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยก่อนเรียนต่ำที่สุด (**$\bar{x}$** = 3.95) เพิ่มขึ้น**เป็น** $\bar{x}$ = 4.40 แสดงว่าหลักสูตรช่วยยกระดับความตระหนักเรื่องสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ชัดเจน ขณะที่การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมและการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมีผลต่างเฉลี่ย +0.45 เช่นกัน สะท้อนผลจากกิจกรรมที่ฝึกการฟัง การใช้ภาษากาย และการจัดการความตึงเครียด

ผลการสังเกตพฤติกรรมและการสะท้อนความคิดเห็นของนิสิตครู พบว่า ผู้เรียนมีความกระตือรือร้น กล้าแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และแสดงความเคารพต่อเพื่อนร่วมชั้นมากขึ้น เช่น การรอจังหวะพูดและใช้ถ้อยคำสุภาพ ผู้เรียนหลายคนสะท้อนว่าหลักสูตรช่วยเปิดมุมมองต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม ลดอคติ และเห็นคุณค่าของความแตกต่าง ข้อมูลเชิงคุณภาพดังกล่าวสอดคล้องกับผลเชิงปริมาณ และยืนยันว่าหลักสูตรก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมได้จริง

3. ผลการนำหลักสูตรเสริมเพื่อสร้างความฉลาดทางวัฒนธรรมสำหรับนิสิตครูสาขาวิชาสังคมศึกษาไปขยายผลกับนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .001$) โดยเฉพาะด้านการยอมรับความหลากหลายและการทำงานร่วมกันที่พัฒนาเด่นชัด การสังเกตพฤติกรรมระหว่างกิจกรรมพบว่า ผู้เรียนกล้าแสดงออก มั่นใจในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และลดพฤติกรรมเลือกปฏิบัติต่อเพื่อนต่างกลุ่ม

ความคิดเห็นจากครูผู้สอนและผู้บริหารสถานศึกษาระบุว่า หลักสูตรมีความเหมาะสม ช่วยเสริมทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ ความร่วมมือ การสื่อสาร และการเคารพผู้อื่น อีกทั้งสามารถบูรณาการกับรายวิชาหรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนได้ โดยไม่ขัดกับหลักสูตรสถานศึกษา เมื่อเปรียบเทียบนิสิตครูกับนักเรียน พบว่า ทั้งสองกลุ่มมีพัฒนาการไปในทิศทางเดียวกัน โดยเด่นด้านการยอมรับความหลากหลายและการทำงานร่วมกัน อย่างไรก็ตาม นักเรียนมีพัฒนาการด้านการเคารพสิทธิสูงกว่า ขณะที่นิสิตครูเด่นด้านการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม

อภิปรายผล

1. ผลการหาประสิทธิภาพของหลักสูตรเสริมเพื่อสร้างความฉลาดทางวัฒนธรรมสำหรับนิสิตครูสาขาวิชาสังคมศึกษา พบว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีค่าประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน แสดงให้เห็นว่าหลักสูตรมีคุณภาพทั้งในด้านกระบวนการเรียนรู้ และด้านผลลัพธ์ การที่ค่าประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์สะท้อนว่ากิจกรรมการเรียนรู้และเนื้อหาที่ออกแบบมีความเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับแนวคิดของทิศนา แขมมณี ที่ระบุว่า หลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรออกแบบให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ลงมือปฏิบัติจริง และได้รับการสะท้อนผลการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง อันเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพโดยรวมของหลักสูตร (ทิศนา แขมมณี, 2555) และนอกจากนี้ ยังเป็นไปตามที่ Biggs & Tang กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แนวเชิงสร้างสรรค์ช่วยให้หลักสูตรมีความสอดคล้องระหว่างผลลัพธ์ที่คาดหวัง การออกแบบกิจกรรม และการประเมินผล ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ที่มีคุณภาพและเป็นระบบ และยังกล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรควรเริ่มจากการกำหนด Intended Learning Outcomes (ILOs) อย่างชัดเจนก่อน แล้วจึงออกแบบกิจกรรมและการประเมินให้สอดคล้องกัน ซึ่งหลักสูตรที่มีคุณภาพต้องระบุ “ผู้เรียนควรทำอะไรได้” ไม่ใช่เพียง “ผู้สอนจะสอนอะไร” โดยหลักสูตรเสริมเพื่อสร้างความฉลาดทางวัฒนธรรมสำหรับนิสิตครู

สาขาวิชาสังคมศึกษานี้ เป็นหลักสูตรที่มีการสอบถามความต้องการผู้เรียน (Biggs, J., & Tang, C, 2011)

2. ผลการหาประสิทธิผลของหลักสูตรเสริมเพื่อสร้างความฉลาดทางวัฒนธรรมสำหรับนิสิตครูสาขาวิชาสังคมศึกษา พบว่า ผลการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งยืนยันได้ว่าหลักสูตรมีประสิทธิผลในการเสริมสร้างความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางวัฒนธรรมอย่างแท้จริง ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับทฤษฎีของ Earley และ Ang ที่ชี้ว่า ความฉลาดทางวัฒนธรรมเป็นทักษะที่สามารถพัฒนาได้ผ่านการเรียนรู้ที่มีโครงสร้างและต่อเนื่อง นอกจากนี้ ผลการประเมินทักษะทางสังคมทั้ง 5 มิติ ได้แก่ (1) การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม (2) การเคารพสิทธิ (3) การทำงานร่วมกัน (4) การอยู่ร่วมกันอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และ (5) การยอมรับความหลากหลาย พบว่าผู้เรียนมีพัฒนาการสูงขึ้นในทุกมิติ โดยเฉพาะการยอมรับความหลากหลาย และการทำงานร่วมกันที่มีการพัฒนาเด่นชัด ขณะที่มิติการเคารพสิทธิ แม้จะเพิ่มขึ้นแต่ยังคงเป็นประเด็นที่ต้องเสริมสร้างเพิ่มเติมในอนาคต (Earley, P. C., & Ang, S, 2003) สอดคล้องกับ Livermore ที่ชี้ว่า การฝึกอบรมและกิจกรรมกลุ่มที่ออกแบบอย่างมีเป้าหมายสามารถพัฒนาทักษะด้านการทำงานร่วมกัน และการยอมรับความหลากหลายได้อย่างมีประสิทธิผล การวิเคราะห์เชิงคุณภาพจากการสังเกตพฤติกรรมและการสะท้อนความคิดเห็นของผู้เรียนยังตอกย้ำผลเชิงปริมาณ โดยสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก เช่น ผู้เรียนกล้าแสดงออกมากขึ้น มีความมั่นใจในการสื่อสารที่หลากหลาย และลดพฤติกรรมการเลือกปฏิบัติ ซึ่งสะท้อนว่าหลักสูตรไม่ได้เพียงเพิ่มพูนความรู้ แต่ยังสร้างการเปลี่ยนแปลงในเชิงทัศนคติและพฤติกรรมอย่างเป็นรูปธรรม (Livermore, D, 2015)

3. ผลนำหลักสูตรเสริมเพื่อสร้างความฉลาดทางวัฒนธรรมสำหรับนิสิตครูสาขาวิชาสังคมศึกษาไปขยายผลกับนักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า เมื่อขยายผลหลักสูตรไปสู่การใช้งานจริงกับนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้เรียนมีพัฒนาการทางการเรียนและทักษะทางสังคมไปในทิศทางเดียวกันกับกลุ่มนิสิตครู โดยเฉพาะในด้านการยอมรับความหลากหลายและการทำงานร่วมกัน ขณะที่การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม และการเคารพสิทธิ สามารถต่อยอดและพัฒนาเพิ่มเติมได้ ความคิดเห็นจากครูผู้สอนและผู้บริหารสถานศึกษาเห็นว่าหลักสูตรนี้มีความเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 และสามารถบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอนและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในสถานศึกษาได้จริง สะท้อนถึงศักยภาพของหลักสูตรที่สามารถขยายผลไปสู่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในวงกว้าง ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะสำคัญของพลเมืองที่พร้อมสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างสันติและสร้างสรรค์

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ สร้างองค์ความรู้ใหม่ที่มีคุณค่าและสามารถประยุกต์ใช้ได้จริง ในการพัฒนาผู้เรียนด้านความฉลาดทางวัฒนธรรม ผลการวิจัยยืนยันว่า หลักสูตรเสริมที่พัฒนาขึ้น มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงกว่ามาตรฐาน กิจกรรมและโครงสร้างการเรียนรู้สามารถส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนได้อย่างเป็นระบบ ความฉลาดทางวัฒนธรรมเป็นทักษะที่พัฒนาได้ผ่านการเรียนรู้เชิงโครงสร้าง โดยผู้เรียนมีพัฒนาการทั้งห้ามิติเด่นชัด โดยเฉพาะด้านการยอมรับความหลากหลายและการทำงานร่วมกัน การขยายผลสู่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานยืนยันว่า หลักสูตรสามารถนำไปใช้ได้จริง ให้ผลสอดคล้องกับกลุ่มนิสิตครู ทั้งด้านผลสัมฤทธิ์และทักษะทางสังคม อีกทั้งได้รับการยอมรับว่าสามารถบูรณาการเข้ากับการจัดการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังเสนอกรอบแนวคิดใหม่ว่า ความฉลาดทางวัฒนธรรม เป็นสมรรถนะสำคัญของพลเมืองโลกที่ปลูกฝังได้ผ่านการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนานิสิตครูและผู้เรียนให้พร้อมอยู่ร่วมในสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างสันติ

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีค่าประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานแสดงให้เห็นว่าหลักสูตรมีคุณภาพทั้งในด้านกระบวนการเรียนรู้และด้านผลลัพธ์ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดได้อย่างเป็นระบบ คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยมีค่าขนาดอิทธิพลอยู่ในระดับสูง แสดงถึงประสิทธิผลของหลักสูตรในการเสริมสร้างความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางวัฒนธรรมอย่างแท้จริง นอกจากนี้ การประเมินทักษะทางสังคมทั้ง 5 มิติ ได้แก่ การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม การเคารพสิทธิ การทำงานร่วมกัน การอยู่ร่วมกันอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียว และการยอมรับความหลากหลาย พบว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการสูงขึ้นทุกด้าน โดยเฉพาะการยอมรับความหลากหลายและการทำงานร่วมกันที่มีความโดดเด่น หลักสูตรสามารถขยายผลไปยังนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้อย่างมีประสิทธิผล โดยนักเรียนมีพัฒนาการด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะทางสังคมในทิศทางเดียวกับกลุ่มนิสิตครู โดยเฉพาะด้านการยอมรับความหลากหลายและการทำงานร่วมกัน ขณะที่ด้านการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมและการเคารพสิทธิยังคงเป็นพื้นที่ที่ควรพัฒนาเพิ่มเติม ความคิดเห็นของครูผู้สอนและผู้บริหารสถานศึกษาต่างเห็นพ้องว่าหลักสูตรมีความเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 และสามารถบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอนและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนได้จริง

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) การบูรณาการหลักสูตรเสริมความฉลาดทางวัฒนธรรมเข้าสู่ระบบการผลิตครูในสถาบันอุดมศึกษา โดยเฉพาะในคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์

2) หน่วยงานด้านการศึกษาควรกำหนดให้การพัฒนาความฉลาดทางวัฒนธรรมเป็นหนึ่งในเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยเชื่อมโยงกับนโยบายการสร้างพลเมืองโลก

3) ควรมีการขยายผลหลักสูตรไปสู่โรงเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผ่านการจัดอบรมครู การสร้างเครือข่ายสถานศึกษา และจัดทำคู่มือประกอบ เพื่อให้ครูสามารถบูรณาการหลักสูตรเข้ากับการเรียนการสอนและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนได้จริง

4) ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรสำหรับการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความฉลาดทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ทั้งในระดับห้องเรียนและระดับชุมชน

2.2 ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรทดลองใช้หลักสูตรในภูมิภาคต่าง ๆ หรือในโรงเรียนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมสูง เพื่อเปรียบเทียบผลลัพธ์และปรับปรุงให้เหมาะสมกับความหลากหลายของผู้เรียนไทย

2) ควรมีการติดตามผลการใช้หลักสูตรในระยะยาว เพื่อตรวจสอบว่าความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ได้รับจากหลักสูตรคงอยู่และพัฒนาอย่างต่อเนื่องหรือไม่

3) ควรมีการเปรียบเทียบหลักสูตรเสริมนี้กับวิธีการหรือหลักสูตรที่มุ่งเสริมสร้างทักษะด้านสังคมหรือวัฒนธรรมรูปแบบอื่น เพื่อยืนยันประสิทธิผลและหาจุดแข็ง–จุดอ่อนที่ควรพัฒนา

4) การวิจัยต่อไปอาจพัฒนาเครื่องมือดิจิทัล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้และขยายโอกาสการเข้าถึงสำหรับผู้เรียนทุกกลุ่ม

5) ควรมีการวิจัยเพิ่มเติมในมิติด้านความเชื่อ ทัศนคติ และพฤติกรรมของผู้เรียน หลังการใช้หลักสูตร เพื่อให้เข้าใจผลกระทบในเชิงลึก และตอบสนองต่อความต้องการทางอารมณ์และสังคม

เอกสารอ้างอิง

จิรประภา อัครบวร. (2555). *การศึกษาแนวโน้มงานทรัพยากรมนุษย์ พ.ศ. 2555-2556 (HR Trends 2012-2013).* กรุงเทพมหานคร : โครงการสนับสนุนงานวิจัยคณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ทิศนา แขมมณี. (2555). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.* (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2563). อนาคตของครูศึกษาไทยกับการสร้างความฉลาดรู้. *ครุสภาวิทยาจารย์*, 1(1), 1–7.

วิจารณ์ พาณิช. (2554). *วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21.* กรุงเทพมหานคร : เอส. อาร์.พริ้นติ้ง.

ศุภรักษ์ อธิคมสุวรรณ. (2559). แนวทางในการพัฒนาความฉลาดทางวัฒนธรรมของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย. *วารสารวิชาการบริหารธุรกิจ*, 5(1), 92–104.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570).* กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2551). *ความเข้าใจ วัฒนธรรม ในงานวิจัยสังคมไทย.* กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

Ang, S., & Van Dyne, L. (2008). *Handbook of cultural intelligence: Theory, measurement, and applications. Armonk.* New York: M.E. Sharpe.

Ang, S., Van Dyne, L., Koh, C., Ng, K. Y., Templer, K. J., Tay, C., & Chandrasekar, N. A. (2007). Cultural intelligence: Its measurement and effects on cultural judgment and decision making, cultural adaptation, and task performance. *Management and Organization Review*, 3(3), 335–371.

Biggs, J., & Tang, C. (2011). *Teaching for Quality Learning at University (4th ed.).* Maidenhead, UK: Open University Press/McGraw-Hill.

Borg, W.R. and ve Gall, D. (1983). *Educational Research.* Longman: Newyork.

Earley, P. C., & Ang, S. (2003). *Cultural intelligence: Individual interactions across cultures.* Stanford, CA: Stanford University Press.

Lawrence, L.A. (2011). Work Engagement, Moral Distress, Education Level, and Critical Reflective Practice in Intensive Care Nurses. *Nursing Forum*, 46, 256-268.

Livermore, D. (2015). *Leading with cultural intelligence: The real secret to success.* New York:: AMACOM .

Thomas, D. C., & Inkson, K. (2003). *Cultural intelligence: People skills for global business.* San Francisco, CA: Berrett-Koehler Publishers.

ระบบนิเวศการเรียนรู้ “ปาล์มสิชล” ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช*

THE “PALM SICHON” LEARNING ECOSYSTEM OF GRADE 8 STUDENTS IN SICHON DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE

***สร้างสรรค์ คงช่วย,[1] ณัฐเชษฐ์ พูลเจริญ[2]**

Sangsan Khongchuay,[1] Nattachet Pooncharoen[2]

มหาวิทยาลัยนเรศวร, ประเทศไทย[1,2]

Naresuan University, Thailand[1,2]

*Corresponding Author, E-mail: sangsank67@nu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้ “ปาล์มสิชล” ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ผู้ประกอบการรับซื้อปาล์มน้ำมัน เกษตรกรปลูกปาล์มน้ำมัน เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตร อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสิชลคุณาธารวิทยา จำนวน 43 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม 2) แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้วิธีการสรุปอุปนัย วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา พร้อมตรวจสอบความน่าเชื่อถือด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า

ผลการวิจัยพบว่า ด้านที่ 1 องค์ประกอบของระบบนิเวศการเรียนรู้ “ปาล์มสิชล” 1) แหล่งเรียนรู้สวนปาล์มน้ำมัน 2) เกษตรกรผู้ปลูกปาล์มน้ำมัน 3) ผู้ประกอบการรับซื้อปาล์มน้ำมัน 4) เทคโนโลยี 5) เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตร อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านที่ 2 การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในระบบนิเวศการเรียน “ปาล์มสิชล” ได้แก่ 1) เกษตรกรผู้ปลูกปาล์มน้ำมัน ให้ความรู้ ในการลงทุน การปลูกปาล์มน้ำมัน และการบำรุงดูแลรักษา 2) ผู้ประกอบกอบการรับซื้อปาล์มน้ำมัน ให้ความรู้ด้านกลไกราคา และตลาด ราคาการรับซื้อปาล์มน้ำมัน 3)

* Received: 23 January 2026; Revised: 21 February 2026; Accepted: 2 March 2026

เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตร อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้สนับสนุนและการส่งเสริมในการปลูกปาล์มน้ำมัน ด้านที่ 3 กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้พื้นจริง เพื่อสร้างความเข้าใจด้านการผลิต กลไกราคา และตลาด ในปัจจุบัน ยังไม่มีการนำระบบนิเวศการเรียนรู้ “ปาล์มสิชล” มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

คำสำคัญ: ระบบนิเวศการเรียนรู้, ปาล์มสิชล, การเรียนรู้จากประสบการณ์

Abstract

This research article aims to study the learning ecosystem of “Sichon Palm” among Grade 8 students in Sichon District, Nakhon Si Thammarat Province. The study employed a qualitative research approach, collecting data through interviews. The key informants included social studies teachers, oil palm purchasing entrepreneurs, oil palm farmers, agricultural officers from the Sichon District Agricultural Office in Nakhon Si Thammarat Province, and 43 Grade 8 students from Sichonkunnatharnwittaya School. Participants were selected using purposive sampling. The research instruments consisted of: (1) a set of questions for focus group discussions, and (2) a set of questions for in-depth interviews.Data were analyzed using analytic induction and descriptive analysis. The credibility of the findings was ensured through triangulation.

The research findings revealed the following:Aspect 1: Components of the “Sichon Palm” Learning Ecosystem (1) Oil palm plantation learning sites (2) Oil palm farmers (3) Oil palm purchasing entrepreneurs (4)Technology (5) Agricultural officers from the Sichon District Agricultural Office, Nakhon Si Thammarat Province Aspect 2: Participation of Stakeholders in Organizing Learning Activities within the “Sichon Palm” Learning Ecosystem (1) Oil palm farmers provide knowledge on investment, oil palm cultivation, and maintenance. (2) Oil palm purchasing entrepreneurs provide knowledge about pricing mechanisms, market systems, and purchasing prices of oil palm. (3) Agricultural officers from the Sichon District Agricultural Office, Nakhon Si Thammarat Province support and promote oil palm cultivation. Aspect 3: Teaching and Learning

Activities Based on Real-World Contexts. Learning activities are conducted using real-world settings to enhance students' understanding of production processes, pricing mechanisms, and market systems. However, at present, the "Sichon Palm" learning ecosystem has not yet been formally integrated into the organization of learning activities.

Keywords: Learning ecosystem, Experiential Learning, Palm Sichon

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในศตวรรษที่ 21 ทั้งด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้รูปแบบการดำเนินชีวิตและการทำงานเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้ง การจัดการศึกษาจึงไม่อาจยึดติดกับรูปแบบเดิมที่เน้นครูเป็นศูนย์กลางหรือการท่องจำเนื้อหาได้อีกต่อไป หากแต่ต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นศูนย์กลาง (Learner-Centered) และใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อย่างยั่งยืน โดยยึดหลักมนุษย์เป็นศูนย์กลาง สิทธิมนุษยชน และความเสมอภาคในการเข้าถึง มากกว่าการมอง AI เป็นเพียงเครื่องมือทางเทคนิค (UNESCO, 2023) แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การศึกษาชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) ที่มุ่งพัฒนาคนไทยให้มีคุณภาพ มีสมรรถนะ คุณธรรม และสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่

การเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) เป็นแนวคิดสำคัญที่ช่วยพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านทักษะ สติปัญญา และการเชื่อมโยงความรู้กับบริบทจริง โดยเน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ สะท้อนคิด สร้างความเข้าใจ และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ แนวคิดนี้สอดคล้องกับ Kolb ที่เสนอวัฏจักรการเรียนรู้จากประสบการณ์ ประกอบด้วยประสบการณ์รูปธรรม การสะท้อนคิด การสรุปความคิดรวบยอด และการทดลองใช้ในสถานการณ์ใหม่ ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและมีความหมาย (Kolb, D. A, 1984)

เมื่อพิจารณาแผนการปฏิรูปประเทศ ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2564 พบว่า ได้กำหนดให้มีการปฏิรูปการศึกษาเพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนให้ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 และส่งเสริมระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ปลอดภัย โดยให้ความสำคัญกับยุทธศาสตร์การดำเนินงาน วิธีจัดการเรียนรู้ หลักสูตรและกิจกรรมใหม่ การใช้เทคโนโลยี และความร่วมมือกับเครือข่าย องค์ประกอบเหล่านี้เป็นฐาน

สำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาและพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อโลกปัจจุบัน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564)

ในอดีต ระบบนิเวศการเรียนรู้มักจำกัดอยู่ในห้องเรียน โดยครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และผู้เรียนเป็นผู้รับความรู้ผ่านตำรา การบรรยาย และการประเมินผลที่เน้นการจดจำ แต่ในศตวรรษที่ 21 ระบบนิเวศการเรียนรู้ได้ขยายสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตและการเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา โดยเชื่อมโยงผู้เรียน ครู เทคโนโลยี สื่อ ชุมชน และสังคมเข้าด้วยกัน บทบาทของครูจึงเปลี่ยนจากผู้ถ่ายทอดความรู้ไปสู่ผู้อำนวยความสะดวกและโค้ช เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และร่วมสร้างองค์ความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย

อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นพื้นที่ที่มีการเพาะปลูกปาล์มน้ำมันอย่างแพร่หลาย โดยข้อมูลจาก Agri-Map Online ระบุว่า อำเภอสิชลมีพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันรวม 63,971 ไร่ แบ่งตามระดับความเหมาะสมของที่ดิน ได้แก่ S1 จำนวน 33,075 ไร่, S2 จำนวน 24,185 ไร่, S3 จำนวน 4,431 ไร่ และ N จำนวน 2,280 ไร่ (กรมพัฒนาที่ดิน, 2561) ปาล์มน้ำมันจึงเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญที่เกี่ยวข้องกับรายได้ของครัวเรือนในท้องถิ่น และเชื่อมโยงกับองค์ความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์ ทั้งต้นทุนการผลิต กลไกราคา ระบบตลาด และการตัดสินใจทางเศรษฐกิจ

การนำแนวคิดระบบนิเวศการเรียนรู้ (Learning Ecosystem) มาประยุกต์ใช้กับบริบท “ปาล์มสิชล” จึงมีความสำคัญ เนื่องจากสามารถเชื่อมโยงโรงเรียน ชุมชน เกษตรกร ผู้ประกอบการ และตลาดเข้าด้วยกัน ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริงผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การสัมภาษณ์เกษตรกร การเยี่ยมชมสวนปาล์ม การวิเคราะห์ราคาผลผลิต และการจำลองกระบวนการซื้อขายในตลาด การเรียนรู้ลักษณะนี้ช่วยพัฒนาความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์ ทักษะชีวิต การทำงานร่วมกัน และการแก้ปัญหา

ปัจจุบัน การเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้คิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างครู ผู้เรียน และชุมชน ในลักษณะหุ้นส่วนการเรียนรู้ ผ่านกระบวนการ 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวิเคราะห์ชุมชน การวางแผนงานชุมชน การปฏิบัติการลงพื้นที่ และการสะท้อนผลชุมชน ซึ่งช่วยส่งเสริมการทำงานเป็นทีม ความรับผิดชอบต่อสังคม สิ่งแวดล้อม คุณธรรม และความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ตลอดจนการเป็นพลเมืองที่อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (วิภาดา พินลา, และวิภาพรรณ พินลา, 2566)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดในการศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้ “ปาล์มสิชล” เพื่อนำมาสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการระหว่างห้องเรียนกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชน โดยมุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง เชื่อมโยงความรู้กับวิถีชีวิตท้องถิ่น และพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้ “ปาล์มสิชล” ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีเกณฑ์การคัดเลือกแบบเจาะจง (Criterion Based Selection) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน โดยมีกระบวนการในการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้ “ปาล์มสิชล” ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช มีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้

ขั้นตอนในการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้ “ปาล์มสิชล” ในปัจจุบัน โดยมุ่งเน้นศึกษาองค์ประกอบของระบบนิเวศการเรียนรู้ “ปาล์มสิชล” ที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับนักเรียน เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ในการเรียนรู้ของนักเรียน กามีส่วนของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ รวมไปถึงการส่งเสริมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดขอบเขตวิจัยด้านเนื้อหา การศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้ “ปาล์มสิชล” ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) ศึกษาองค์ประกอบของระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับบริบท “ปาล์มสิชล” 2) การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 3) การสำรวจวิธีการเชื่อมโยงเนื้อหาการเรียนการสอนกับสถานการณ์จริงในพื้นที่ เพื่อสร้างความเข้าใจด้านการผลิต กลไกราคา และตลาดของปาล์มน้ำมัน

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล มีเกณฑ์การคัดเลือกแบบเจาะจง (Criterion Based Selection) ดังนี้

1) ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา โรงเรียนสิชลคุณาธารวิทยา ที่มีประสบการณ์การสอนในวิชาสังคมศึกษาอย่างน้อย 5 ปี จำนวน 5 คน

2) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสิชลคุณาธารวิทยา ที่กำลังศึกษาอยู่ในปีการศึกษา 2568 จำนวน 43 คน

3) เกษตรกรผู้ปลูกปาล์มน้ำมัน ในอำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มีประสบการณ์ในการปลูกปาล์มน้ำมันไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 2 คน คือ เกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มปลูกปาล์มน้ำมัน 1 คน และเกษตรกรที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มปลูกปาล์มน้ำมัน 1 คน

4) ผู้ประกอบกอบการรับซื้อปาล์มน้ำมัน อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มีประสบการณ์ในการรับซื้อปาล์มน้ำมันไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 1 คน

5) เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตร อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่มาแล้วอย่างน้อย 5 ปี จำนวน 1 คน

ขั้นตอนที่ 4 สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้

1) แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) นักเรียน 2) แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก ครูผู้สอน เกษตรกรผู้ปลูกปาล์มน้ำมัน ผู้ประกอบการรับซื้อปาล์มน้ำมัน และเจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตร อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูล มีดังนี้

1) วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสิชลคุณาธารวิทยา ที่กำลังศึกษาอยู่ในปีการศึกษา 2568 จำนวน 43 คน เพื่อเป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวการเรียนรู้ของของนักเรียน และประสบการณ์การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน

2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (independent interview) สัมภาษณ์ครูผู้สอน จำนวน 5 คน ในประเด็นของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สัมภาษณ์เกษตรกรผู้ปลูกปาล์มน้ำมัน จำนวน 2 คนในประเด็นของการลงทุนในการปลูกปาล์มน้ำมันและการดูแลรักษา สัมภาษณ์ผู้ประกอบการรับซื้อปาล์มน้ำมัน จำนวน 1 คน ในประเด็นของการการกำหนดราคารับปาล์มน้ำมัน และเจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตร อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 1 คน ในประเด็นของการส่งเสริมในการปลูกปาล์มน้ำมัน และในการให้ความรู้กับเกษตรกร

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้

หลังจากรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจะดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ วิธีการสรุปอุปนัย (Analytic Induction) จากบันทึกภาคสนามและบันทึกพรรณนา ควบคู่กับการวิเคราะห์ตีความเชิงพรรณนา (Analytical Description) ซึ่งได้จากข้อมูลการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก การร่วมแสดงความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งการสนทนาแลกเปลี่ยนข้อมูลในบริบทจริง ข้อมูลทั้งหมดจะถูกนำมาจัดระบบ วิเคราะห์ และสะท้อนกระบวนการเรียนรู้ จากนั้นจึงเรียบเรียงและนำเสนอผลการวิจัยในลักษณะรายงานแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ โดยมุ่งเสนอแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการส่งเสริมและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

ขั้นตอนที่ 7 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล มีดังนี้

ใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อตรวจสอบว่าข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้นั้นถูกต้อง และมีความน่าเชื่อถือของข้อมูล (สุภางค์ จันทวานิช, 2567) โดยใช้ข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกัน ได้แก่ การสัมภาษณ์ การทบทวนวรรณกรรม และการสังเกต เมื่อข้อมูลมีความถูกต้องแล้วหลังจากนั้นก็จำแนกข้อมูลออกเป็นประเภท หรือแบ่งไปตามหมวดหมู่ ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในงานวิจัย

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ระบบนิเวศการเรียนรู้ “ปาล์มสิชล” ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อำเภอ สิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ผลที่ได้จากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 การศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้ “ปาล์มสิชล” ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช จำแนกได้ 3 ด้าน ดังนี้

ด้านที่ 1 องค์ประกอบด้วยของระบบนิเวศการเรียนรู้ “ปาล์มสิชล” ผลการศึกษาพบว่าองค์ประกอบของระบบนิเวศการเรียนรู้ “ปาล์มสิชล” มีองค์ประกอบดังนี้ 1) แหล่งเรียนรู้สวนปาล์มน้ำมัน 2) เกษตรกรผู้ปลูกปาล์มน้ำมัน 3) ผู้ประกอบกอบการรับซื้อปาล์มน้ำมัน 4) เทคโนโลยี 5) เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตร อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช

ด้านที่ 2 การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในระบบนิเวศการเรียน “ปาล์มสิชล” ผลการศึกษาจากการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล พบว่า เกษตรกรผู้ปลูกปาล์มน้ำมัน เกษตรกรมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในระบบนิเวศการเรียนรู้ปาล์มสิชล เนื่องจากเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ตรงด้านการผลิตปาล์มน้ำมัน ตั้งแต่กระบวนการปลูก การดูแลรักษา

ไปจนถึงการเก็บเกี่ยวและการจัดการสวนปาล์มน้ำมัน ความรู้ของเกษตรกรไม่ได้เกิดจากตำราเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำจริง การเผชิญปัญหา และการปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และสภาพแวดล้อม ในกระบวนการปลูกปาล์มน้ำมัน เกษตรกรทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ตั้งแต่การเตรียมดิน การเลือกพันธุ์ การปลูก และการดูแลต้นอ่อนในระยะเริ่มต้น ซึ่งเป็นช่วงที่มีผลต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตในระยะยาว ขณะเดียวกัน ในด้านการบริหารจัดการสวนปาล์มน้ำมัน เกษตรกรมีบทบาทในการถ่ายทอดวิธีการจัดการดิน น้ำ ปุ๋ย และศัตรูพืช รวมถึงการวางแผนการตัดทะลายและการจัดการแรงงาน ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญของการผลิตที่มีประสิทธิภาพ

ความสำคัญของเกษตรกรไม่ได้จำกัดอยู่เพียงบทบาทผู้ผลิตเท่านั้น แต่ยังเป็น “ปราชญ์” เกษตรกรสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ ความสำเร็จ และบทเรียนจากความผิดพลาดให้แก่นักเรียน ครู และผู้สนใจ ทำให้การเรียนรู้มีความสมจริงและเชื่อมโยงกับชีวิตจริงในท้องถิ่น นอกจากนี้ เกษตรกรยังเป็นตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างความรู้ทางวิชาการ เทคโนโลยี และบริบทพื้นที่จริง เกษตรกรจะเป็นผู้ทดลอง ปรับใช้ และประเมินว่าความรู้หรือเทคโนโลยีใดเหมาะสมกับพื้นที่มากที่สุด ก่อนถ่ายทอดต่อให้ผู้อื่น ดังนั้นเกษตรกรจึงเป็นหัวใจของระบบนิเวศการเรียนรู้ปาล์มสิชล เป็นทั้งผู้ให้ความรู้ ผู้ปฏิบัติ และผู้สร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์จริง บทบาทของเกษตรกรทำให้การเรียนรู้มีชีวิต เชื่อมโยงกับชุมชน และนำไปสู่การพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน โดยในปัจจุบันมีทั้งเกษตรกรที่ร่วมกลุ่มกันเพื่อผลิตปาล์มน้ำมันเพื่อความยั่งยืน และเกษตรกรที่ยังเป็นสมาชิกกลุ่มผลิตปาล์มน้ำมันเพื่อความยั่งยืน

ผู้ประกอบการรับซื้อปาล์มน้ำมัน พบว่า ผู้ประกอบการรับซื้อปาล์มน้ำมันมีบทบาทสำคัญในระบบนิเวศการเรียนรู้ปาล์มสิชลในฐานะผู้ให้ความรู้ด้านกลไกราคาและตลาด เนื่องจากเป็นผู้ที่อยู่ในห่วงโซ่ปลายน้ำของการผลิต และมีความเข้าใจโดยตรงต่อความต้องการของตลาด เงื่อนไขการรับซื้อ และปัจจัยที่มีผลต่อราคา ในด้านกลไกราคา ผู้ประกอบการสามารถถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้ราคาปาล์มน้ำมันเปลี่ยนแปลง เช่น ปริมาณผลผลิตในตลาด ความต้องการของโรงงานอุตสาหกรรม นโยบายรัฐ ต้นทุนการผลิต และสถานการณ์เศรษฐกิจ นักเรียนและเกษตรกรจะเข้าใจว่าราคาไม่ได้กำหนดแบบสุ่ม แต่เกิดจากหลายปัจจัยที่เชื่อมโยงกัน ซึ่งช่วยให้สามารถวางแผนการผลิตและการขายได้อย่างมีเหตุผล ในด้านตลาด ผู้ประกอบการรับซื้อปาล์มน้ำมันทำหน้าที่อธิบายมาตรฐานคุณภาพที่ตลาดต้องการ เช่น ความสุกของทะลาย ความสะอาด ความสด และวิธีการจัดส่งที่ถูกต้อง ความรู้เหล่านี้ทำให้นักเรียนและเกษตรกรเข้าใจว่าการผลิตที่ดีต้องสอดคล้องกับความต้องการของตลาด ไม่ใช่เพียงผลิตให้ได้ปริมาณมากเท่านั้น ความสำคัญของผู้ประกอบการต่อการเรียนรู้ คือการทำให้การเรียนรู้เชื่อมโยงกับ

เศรษฐกิจจริง ผู้เรียนจะเห็นความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านการผลิตกับรายได้และคุณภาพชีวิต เข้าใจว่าความรู้ด้านการเกษตรต้องเชื่อมโยงกับตลาดจึงจะเกิดความยั่งยืน

นอกจากนี้ ผู้ประกอบการยังมีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ด้านกลไกราคาและตลาด มีความเข้าใจโดยตรงต่อสภาพตลาด เงื่อนไขการรับซื้อ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดราคา การมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ช่วยให้เนื้อหาการเรียนรู้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์จริงในภาคการผลิตและการค้า ผู้ประกอบการสามารถนำข้อมูลจริงเกี่ยวกับการกำหนดราคา คุณภาพผลผลิต มาตรฐานการรับซื้อ และแนวโน้มความต้องการของตลาด มาใช้เป็นกรณีศึกษาและฐานข้อมูลสำหรับการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการผลิต คุณภาพสินค้า และราคาตลาดได้อย่างเป็นรูปธรรม ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้ประกอบการสามารถมีบทบาทในการร่วมออกแบบกิจกรรมเชิงปฏิบัติ เช่น การจำลองสถานการณ์การซื้อขาย การฝึกคำนวณต้นทุนและกำไร การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อราคา และการฝึกทักษะการเจรจาต่อรอง ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ช่วยพัฒนาความเข้าใจให้กับนักเรียน นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการยังช่วยสร้างการเรียนรู้แบบบูรณาการระหว่างสถานศึกษา ชุมชน และภาคธุรกิจ การเรียนรู้ในลักษณะนี้ช่วยเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจ และความเข้าใจในกลไกตลาดอย่างรอบด้าน และสอดคล้องบทสัมภาษณ์ผู้ประกอบการรับซื้อปาล์มน้ำมัน ที่ช่วยให้นักเรียนเกิดความเข้าใจ ทางด้านกลไกราคาและตลาด

เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอสิชล พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของสำนักงานเกษตรอำเภอ ปรากฏในหลายมิติ โดยเริ่มจากบทบาทในการแปลงนโยบายระดับประเทศและองค์ความรู้เชิงวิชาการให้เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกษตรกรสามารถนำไปใช้ได้จริง กลุ่มส่งเสริมการเกษตรทำหน้าที่ออกแบบและจัดกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การอบรมเชิงปฏิบัติการ การสาธิตในแปลงเกษตร การลงพื้นที่ให้คำปรึกษา และการติดตามผลการนำความรู้ไปใช้ ซึ่งเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพจริงและความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่ นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้จำเป็นต้องปรับให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ แม้ว่านโยบายจะกำหนดจากส่วนกลาง แต่กลุ่มส่งเสริมการเกษตรต้องทำงานร่วมกับเกษตรกร กลุ่มผู้ผลิตปาล์มน้ำมัน และผู้นำชุมชน เพื่อร่วมกันออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การเลือกประเด็นปัญหาที่ตรงกับบริบทพื้นที่ การคัดเลือกแปลงสาธิตที่เหมาะสม และการกำหนดวิธีการถ่ายทอดที่เข้าใจง่ายและเข้าถึงผู้เรียนได้จริง กระบวนการนี้สะท้อนถึงการมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติในการออกแบบการเรียนรู้ร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องใน

พื้นที่ ในมิติของเป้าหมายการเรียนรู้ การกำหนดเป้าหมายร่วม เช่น “พื้นที่เท่าเดิม แต่ได้ผลผลิตมากขึ้น” เป็นจุดมุ่งหมายที่ทั้งหน่วยงานรัฐและเกษตรกรต้องร่วมมือกันบรรลุผล การจัดกิจกรรมการเรียนรู้จึงไม่ใช่เพียงการถ่ายทอดความรู้ฝ่ายเดียว หากแต่เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ส่งเสริมและเกษตรกร ผ่านการทดลอง ปรับใช้ และแลกเปลี่ยนผลลัพธ์จากการปฏิบัติจริงในพื้นที่

นอกจากนี้ กลุ่มส่งเสริมการเกษตรยังมีบทบาทในการติดตามและพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง แม้จะไม่ได้มีภารกิจหลักด้านการวิจัย แต่การทำหน้าที่ถ่ายทอดและขยายผลจำเป็นต้องอาศัยการติดตามผลการนำความรู้ไปใช้ในพื้นที่จริง เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงรูปแบบและวิธีการจัดกิจกรรมให้มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น กระบวนการนี้สะท้อนถึงการมีส่วนร่วมเชิงต่อเนื่องในการพัฒนาการเรียนรู้ มิใช่การจัดกิจกรรมเพียงครั้งเดียวแล้วสิ้นสุด

ด้านที่ 3 กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้พื้นจริง เพื่อสร้างความเข้าใจด้านการผลิต กลไกราคา และตลาดในปัจจุบัน พบว่า ไม่พบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกิดจาการใช้พื้นที่จากสวนปาล์มน้ำมันโรงเรียน แต่แหล่งเรียนรู้นี้ ถูกใช้เป็นสถานที่พักผ่อนของนักเรียน และใช้ในการจัดกิจกรรมทางวิชาการของทางโรงเรียน จึงทำให้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนที่มีอยู่นั้น ไม่ได้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่สำหรับการพัฒนาความรู้ทางด้านการผลิต กลไกราคา และตลาด

อภิปรายผล

การศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้ “ปาล์มสิชล” ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช

จากการศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้ “ปาล์มสิชล” ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ระบบนิเวศการเรียนรู้ “ปาล์มสิชล” **ด้านที่ 1 องค์ประกอบด้วยของระบบนิเวศการเรียนรู้ “ปาล์มสิชล”** ประกอบด้วย 1) แหล่งเรียนรู้สวนปาล์มน้ำมัน 2) เกษตรกรผู้ปลูกปาล์มน้ำมัน 3) ผู้ประกอบกอบการรับซื้อปาล์มน้ำมัน 4) เทคโนโลยี 5) เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช **ด้านที่ 2 การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในระบบนิเวศการเรียน “ปาล์มสิชล”** ประกอบด้วย 1) เกษตรกรผู้ปลูกปาล์มน้ำมัน เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการให้ความรู้กับนักเรียน ในการลงทุน การปลูกปาล์มน้ำมัน และการบำรุงดูแลรักษา ส่งผลให้นักเรียนได้รับการเรียนรู้จากประสบการณ์โดยตรง ช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ให้กับนักเรียน 2) ผู้ประกอบกอบการรับซื้อปาล์มน้ำมัน เป็นผู้ให้ความรู้ด้านกลไกราคา และตลาด เป็นผู้ถ่ายความรู้

ให้กับนักเรียนในเรื่องราคาการรับซื้อปาล์มน้ำมัน และปัจจัยที่ส่งผลต่อราคารับซื้อปาล์มน้ำมัน 3) เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตร อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช คอยเป็นผู้สนับสนุนให้ความรู้ทางด้านวิชาการและการส่งเสริมในการปลูกปาล์มน้ำมัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพัชรัตน์ จรัสรัตนเศวต และสุนทรี วรรณไพเราะ ในการศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้ภายในสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างกรอบความคิดแบบเติบโตของผู้เรียน ได้ระบุไว้ว่า ระบบนิเวศการเรียนรู้เป็นโครงสร้างที่เชื่อมโยงระหว่างผู้เรียน แหล่งเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ เทคโนโลยี และสภาพแวดล้อมทางการศึกษา ที่มุ่งส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ยืดหยุ่น และต่อเนื่อง โดยมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการจัดการเรียนรู้ (พัชรัตน์ จรัสรัตนเศวต และสุนทรี วรรณไพเราะ, 2568) **ด้านที่ 3 กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้พื้นจริง เพื่อสร้างความเข้าใจด้านการผลิต กลไกราคา และตลาดในปัจจุบัน** ซึ่งในปัจจุบันไม่พบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกิดจากการใช้ระบบนิเวศการเรียนรู้ “ปาล์มสิชล” ทำให้นักเรียนไม่ได้เรียนรู้ร่วมกับชุมชน ขาดโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน จะทำให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้โดยตรงจากปราชญ์ชาวบ้าน หรือบุคคลที่มีความรู้เฉพาะทาง และการที่ครูได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน การเรียนรู้เป็นการเปิดประสบการณ์ครั้งใหม่ให้กับนักเรียน และครูควรได้รับการส่งเสริมเพื่อพัฒนาทักษะและศักยภาพให้ทันต่อสภาพเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา ร่วมกันออกแบบเนื้อหาของหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและสภาพชุมชน การสะท้อนถึงปัญหาและความจำเป็นที่จะพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ด้วยการสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นจริง และพัฒนาทักษะครูในด้านเทคโนโลยีสำหรับการปฏิบัติงาน (เอื้อมพร วงษ์สมบูรณ์ และพิทยา แสงสว่าง, 2568) และการนำนักเรียนมาเรียนรู้ในสถานที่จริงนั้น ใช้ชุมชนเป็นการเรียนรู้ทำให้นักเรียนได้รับประสบการณ์โดยตรงจากผู้รู้ ซึ่งดีกว่าการที่นักเรียนเรียนรู้อยู่เพียงแต่ในห้องเรียน ซึ่งสอดคล้องกับสอดวีรภัทร ดากลาง กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานไว้ว่า เพราะชุมชนเป็นเครื่องมือการเรียนรู้ใกล้ตัวเด็ก การตระหนักในปัญหาหรือมีความสนใจประเด็นบางอย่างของชุมชน จะพัฒนาให้พวกเขาตระหนักถึงอัตลักษณ์ชุมชนตนเอง รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และพัฒนากระบวนการเรียนรู้ผ่านการบูรณาการกับชุมชนอย่างยั่งยืน (วีรภัทร ดากลาง, 2565)

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเรื่อง ระบบนิเวศการเรียนรู้ “ปาล์มสิชล” สามารถสรุปได้เป็นประเด็นสำคัญดังนี้ได้ ดังนี้

1. องค์ประกอบของระบบนิเวศการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น ระบบนิเวศการเรียนรู้ “ปาล์มน้ำสิชล” ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ สวนปาล์มน้ำมัน เทคโนโลยี เกษตรกรผู้ปลูกปาล์มน้ำมัน ผู้ประกอบการรับซื้อปาล์มน้ำมัน และสำนักงานเกษตรอำเภอ ซึ่งแต่ละองค์ประกอบมีบทบาทเฉพาะด้าน และสามารถเชื่อมโยงกันเป็นระบบการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ได้

2. การเชื่อมโยงการเรียนรู้ ผู้ประกอบการรับซื้อปาล์มน้ำมัน สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญด้านกลไกราคา ตลาด และเศรษฐศาสตร์การเกษตร ทำให้นักเรียนสามารถเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างการผลิต คุณภาพ ราคา และรายได้

3. บทบาทใหม่ของเกษตรกรในฐานะ “ครูชุมชน” เกษตรกรไม่ได้เป็นเพียงผู้ผลิต แต่เป็น “ผู้สร้างและถ่ายทอดองค์ความรู้จากประสบการณ์จริง” ทั้งด้านเทคนิคการปลูก การบริหารต้นทุน และการจัดการความเสี่ยง ซึ่งเป็นความรู้ที่มีคุณค่าเชิงบริบทและเหมาะกับการเรียนรู้ของผู้เรียนในพื้นที่

4. ค้นพบปัญหาเชิงระบบของการใช้ระบบนิเวศการเรียนรู้ แม้จะมีองค์ประกอบของระบบนิเวศครบถ้วน แต่ในปัจจุบันยังไม่มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่นำระบบนิเวศการเรียนรู้ “ปาล์มสิชล” มาใช้อย่างเป็นระบบ ส่งผลให้นักเรียนขาดโอกาสเรียนรู้ร่วมกับชุมชน และโรงเรียนยังคงใช้รูปแบบการเรียนรู้ในห้องเรียนเป็นหลัก

5. แนวคิดใหม่ด้านการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ การพัฒนาทักษะด้านการผลิต กลไกราคา และตลาดของนักเรียน โดยบูรณาการ โรงเรียน ชุมชน ภาคธุรกิจ เทคโนโลยี และหน่วยงานรัฐมากกว่าการสอนแบบฝ่ายเดียว

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

การวิจัยเรื่อง ระบบนิเวศการเรียนรู้ “ปาล์มสิชล” ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อำเภอ สิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช สรุปได้ว่า ระบบนิเวศการเรียนรู้ “ปาล์มสิชล” ประกอบด้วย 1) แหล่งเรียนรู้สวนปาล์มน้ำมัน 2) เกษตรกรผู้ปลูกปาล์มน้ำมัน 3) ผู้ประกอบกอบการรับซื้อปาล์มน้ำมัน 4) เทคโนโลยี 5) เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตร อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช จากการลงพื้นที่ภาคสนามและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล จนได้ข้อมูลสำหรับใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยมี เกษตรกรผู้ปลูกปาล์มน้ำมัน เป็นผู้ให้ความรู้ด้านการลงทุนในการปลูกปาล์มน้ำมัน และการบำรุงดูแลรักษา ผู้ประกอบกอบการรับซื้อปาล์มน้ำมัน เป็นผู้ให้ความรู้ ในเรื่องราคา การรับซื้อปาล์มน้ำมัน และปัจจัยที่

ส่งผลต่อราคารับซื้อปาล์มน้ำมัน เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตร อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช คอยเป็นผู้สนับสนุนให้ความรู้ทางด้านวิชาการและการส่งเสริมในการปลูกปาล์มน้ำมัน และอำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช มีพื้นที่ในการปลูกปาล์มน้ำมันจำนวนมาก ทำให้ครูผู้สอนสามรถจัดกาเรียนรู้ร่วมกับชุมชนได้หรือการจัดกการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ โดยเป็นการเรียนรู้จากคนในชุมชน และการจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์ เพราะนักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์โดยตรงโดยการเข้าไปเรียนรู้ในชุมชน และสถานที่จริง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการได้อย่างหลากหลายเพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในด้านต่างๆได้ ผู้วิจัยขอเสนอแนะ ดังนี้

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) ครูผู้สอน ควรศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้ “ปาล์มสิชล” มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้จากสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน อีกทั้งเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้จากประสบการณ์ให้กับนักเรียน

2) สถานศึกษา ควรสนับสนุนการอบรมครูและนักเรียนได้มีโอกาสออกไปเรียนรู้นอกสถานที่ เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ให้กับนักเรียนได้เรียนรู้ จากแหล่งเรียนที่มีชีวิตและเกิดเป็นประสบการณ์โดยตรงกับนักเรียน

3) สถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมหลักสูตรหรือรายวิชาที่บูรณาการกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงให้กับนักเรียน

2.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

1) ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ เพื่อให้ได้รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้ร่วมกันกับชุมชน เพราะในพื้นที่อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช ยังมีพืชเศรษฐกิจอีกหลายอย่างเช่น ยางพารา มะพร้าว ผลไม้ต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

กรมพัฒนาที่ดิน. (2561). *แนวทางการส่งเสริมการเกษตรที่เหมาะสมตามฐานข้อมูลแผนที่เกษตรเชิงรุก Agri-Map จังหวัดนครศรีธรรมราช.* นครศรีธรรมราช : กรมพัฒนาที่ดิน.

พัชรัตน์ จรัสรัตนเศวต และสุนทรี วรรณไพเราะ. (2568). ระบบนิเวศการเรียนรู้ภายในสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างกรอบความคิดแบบเติบโตของผู้เรียน. *วารสารพุทธนวัตกรรมการศึกษา*, 1(3), 97–108.

วิภาดา พินลา และวิภาพรรณ พินลา. (2566). ห้องเรียนครูสังคมศึกษากับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 23(2), 1–12.

วีรภัทร ดากลาง. (2565). *สร้างบทเรียนการเรียนรู้บนฐานชุมชน (Community-based Learning) ด้วยเทคโนโลยี*. เรียกใช้เมื่อ 27 ธันวาคม 2568 จาก https://shorturl.asia/vwyFo.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). *สภาพการจัดนิเวศการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทประเทศไทย.* กรุงเทพมหานคร : เอส.บี.เค การพิมพ์.

สุภางค์ จันทวานิช. (2567). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ฉบับปรับปรุงใหม่.* (พิมพ์ครั้งที่ 26). กรุงเพทมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอื้อมพร วงษ์สมบูรณ์ และพิทยา แสงสว่าง. (2568). แนวทางการสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ของครูผ่านกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ (PLC) ของโรงเรียนขนาดเล็กในเขตพื้นที่พิเศษ. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 36(3), 29–42.

Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development.* Prentice-Hall.

UNESCO. (2023). *Guidance for generative AI in education and research*. เรียกใช้เมื่อ 23 มกราคม 2569 จาก https://www.unesco.org/en/articles/guidance-generative-ai-education-and-research.

การพัฒนาครูเพื่อพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเสริมสร้างสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ*

TEACHER DEVELOPMENT FOR ENHANCING SCHOOL-BASED CURRICULUM TO STRENGTHEN COMPETENCY-BASED ACTIVE LEARNING MANAGEMENT IN SCHOOLS UNDER THE CHAIYAPHUM PROVINCIAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATION

***ศศิธร ลุนศิลา,[1] อภิมุข วารีรักษ์[2]**

Sasithorn Loonsila,[1] Apimuk wareerak[2]

กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ, ประเทศไทย[1]

นักวิชาการอิสระ[2]

Division of Education, Religion and Culture Chaiyaphum Provincial Administration, Thailand[1]

Independent researcher, Thailand[2]

*Corresponding author, E-mail: Dranne251@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาครูและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ โรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 4 แห่ง ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 5 ระยะ ได้แก่ (1) การศึกษาความต้องการจำเป็นของการพัฒนาครูและหลักสูตรสถานศึกษา (2) การพัฒนาและตรวจสอบประสิทธิภาพของการฝึกอบรมครู (3) การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาเสริมสร้างสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (4) การทดลองใช้หลักสูตรในสถานศึกษาจริง (5) การประเมินเพื่อพัฒนาหลักสูตร โดยใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กระบวนการวิจัยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของครูในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การออกแบบกิจกรรม การทดลองใช้ การสะท้อนผล และการปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การพัฒนาสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน โรงเรียน และชุมชนอย่างแท้จริง

* Received: 5 January 2026; Revised: 6 February 2026; Accepted: 17 February 2026

ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครูและหลักสูตรสถานศึกษาในระดับสูง การฝึกอบรมครูมีประสิทธิภาพของกระบวนการและผลลัพธ์เป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 หลักสูตรสถานศึกษาที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน และสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกได้อย่างเป็นรูปธรรม ส่งผลให้ครูมีความเข้าใจในการออกแบบการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และการประเมินสมรรถนะของผู้เรียนเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน นอกจากนี้ การสังเคราะห์ผลลัพธ์ของงานวิจัยเชิงพัฒนาแสดงให้เห็นคุณค่าของงานวิจัยในลักษณะ “5 ชั้นคุณค่า” ได้แก่ คุณค่าเชิงผลิตผล คุณค่าเชิงกระบวนการพัฒนา คุณค่าเชิงแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ คุณค่าเชิงองค์ความรู้ใหม่ และคุณค่าเชิงการขยายผลและความยั่งยืนในระดับระบบ

คำสำคัญ: การพัฒนาครู, หลักสูตรสถานศึกษา, การจัดการเรียนรู้เชิงรุก, การสร้างสมรรถนะครู, 5 ชั้นคุณค่า

Abstract

This research article aimed to develop teachers and school-based curricula to strengthen competencies in active learning management in schools under the Chaiyaphum Provincial Administrative Organization. The study employed a research and development methodology. The target group consisted of four schools under the Chaiyaphum Provincial Administrative Organization. The key informants included school administrators and teachers. The research process was divided into five phases: (1) a needs assessment for teacher development and school-based curriculum development; (2) the development and verification of the efficiency of a teacher training program; (3) the development of a school-based curriculum designed to strengthen competencies in active learning management; (4) the implementation of the curriculum in authentic school settings; and (5) an evaluation for curriculum improvement. A mixed-methods approach, integrating both quantitative and qualitative methods, was employed. The research process emphasized teacher participation at every stage, including problem analysis, activity design, implementation, reflection, and continuous curriculum

improvement, in order to ensure that the development was genuinely aligned with the contexts of learners, schools, and communities.

The findings revealed that the schools had a high level of need for teacher development and school-based curriculum development. The teacher training program achieved both process and outcome efficiency in accordance with the 80/80 criterion. The developed school-based curriculum was appropriate, aligned with the school contexts, and could be practically applied to active learning management. As a result, teachers demonstrated a clearer understanding of learning design, learner-centered activity organization, and competency-based assessment of learners. Furthermore, the synthesis of the outcomes of this research and development study demonstrated the value of the research through the “Five Layers of Value,” namely tangible output value, developmental process value, best practice value, new knowledge contribution, and scalability and sustainability at the system level.

Keywords: Teacher Development, School-based curriculum, Active learning management, Teacher Competency Development, Five Layers of Value

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ส่งผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และการดำรงชีวิตของมนุษย์ โดยเฉพาะระบบการศึกษา ซึ่งจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนบทบาทจากการถ่ายทอดความรู้ไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตในโลกที่มีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อาทิ ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การแก้ปัญหา การสื่อสาร การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการเรียนรู้ตลอดชีวิต แนวคิดการจัดการศึกษาเชิงสมรรถนะ (Competency-Based Education) จึงได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในฐานะทิศทางสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา (OECD, 2018)

ในบริบทของประเทศไทย นโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาหลายฉบับได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนบนฐานของสมรรถนะ โดยมุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีบทบาทในการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตร

แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) อย่างไรก็ตาม การนำนโยบายและหลักสูตรดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติในระดับสถานศึกษายังคงประสบข้อจำกัด โดยเฉพาะในด้านสมรรถนะของครูในการออกแบบและจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับแนวคิดเชิงสมรรถนะ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

ครูถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการจัดการเรียนรู้เชิงสมรรถนะ เนื่องจากเป็นผู้แปลงหลักสูตรและนโยบายไปสู่การปฏิบัติจริงในห้องเรียน ครูในศตวรรษที่ 21 จึงมิได้ทำหน้าที่เพียงผู้ถ่ายทอดความรู้ หากแต่ต้องเป็นผู้ออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ ผู้เอื้ออำนวยการเรียนรู้ และผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา (วิจารณ์ พานิช, 2556) การจัดการเรียนรู้เชิงรุกไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากครูยังขาดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการวิเคราะห์หลักสูตร การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลตามสมรรถนะของผู้เรียน (สุคนธ์ สินธพานนท์, 2560)

นอกจากสมรรถนะของครูแล้ว หลักสูตรสถานศึกษายังเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีบทบาทโดยตรงต่อคุณภาพการจัดการเรียนรู้ เนื่องจากเป็นกรอบกำหนดทิศทางการพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน ชุมชน และท้องถิ่น หลักสูตรที่มีคุณภาพควรเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการพัฒนา ทดลองใช้ และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง มิใช่เป็นเพียงเอกสารเชิงนโยบาย ที่จัดทำเพื่อการรับรองเท่านั้น (Marsh, C. J., & Willis, G, 2003) อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติพบว่า หลักสูตรสถานศึกษาในหลายโรงเรียนยังขาดการเชื่อมโยงกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และไม่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม (สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2553)

โรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ เป็นอีกบริบทหนึ่งที่สะท้อนปัญหาดังกล่าวอย่างชัดเจน โรงเรียนส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ชนบทหรือกึ่งชนบท มีข้อจำกัดด้านทรัพยากร บุคลากร และโอกาสในการพัฒนาวิชาชีพของครู ครูจำนวนมากต้องรับภาระงานหลากหลาย สอนข้ามกลุ่มสาระหรือข้ามระดับชั้น ส่งผลให้การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง แม้ครูจะมีทัศนคติที่ดีต่อแนวคิดการเรียนรู้เชิงรุก แต่ยังขาดความมั่นใจและทักษะเชิงปฏิบัติในการออกแบบกิจกรรมและการประเมินผลตามสมรรถนะ (สุรศักดิ์ ปาเฮ, 2553)

จากสภาพปัญหาดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาครูเพียงอย่างเดียวหรือการปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาเพียงด้านใดด้านหนึ่งอาจไม่เพียงพอ หากขาดการบูรณาการอย่างเป็นระบบ การพัฒนาครูควรดำเนินควบคู่กับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ จากการปฏิบัติจริง การมีส่วนร่วมของครู และการนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่อง ผ่านกลไกชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระดับสถานศึกษา (DuFour, R., & Eaker, R, 1998)

ดังนั้น การวิจัยเรื่องการพัฒนาครูเพื่อพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเสริมสร้างสมรรถนะ ในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งทั้งในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ เนื่องจากมุ่งสร้างรูปแบบการพัฒนาที่เชื่อมโยงครู หลักสูตร และการจัดการเรียนรู้เข้าด้วยกันอย่างเป็นองค์รวม ผลการวิจัยคาดว่าจะนำไปสู่การยกระดับสมรรถนะของครู การใช้หลักสูตรสถานศึกษาอย่างมีความหมาย และการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังสามารถใช้เป็นต้นแบบในการขยายผลสู่โรงเรียนท้องถิ่นในบริบทใกล้เคียงต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นในการฝึกอบรมครูเพื่อพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่เสริมสร้างสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ

2. หาประสิทธิภาพของกระบวนการและประสิทธิภาพของผลลัพธ์ของการฝึกอบรมครูพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่เสริมสร้างสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ

3. เพื่อจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่เสริมสร้างสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ

4. เพื่อทดลองใช้หลักสูตรสถานศึกษาที่เสริมสร้างสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ

5. เพื่อประเมินเพื่อพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่เสริมสร้างสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพัฒนา (Research and Development: R&D) ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยดำเนินการวิจัยเป็น 5 ระยะ ตามวัตถุประสงค์ ของการวิจัย ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาความต้องการจำเป็นของการพัฒนาครูและหลักสูตรสถานศึกษา

1. กลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษา เป็นกลุ่มเป้าหมายที่เต็มใจให้ความร่วมมือและมีความพร้อมในการพัฒนาครู ได้แก่ โรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 4 แห่ง ประกอบด้วย โรงเรียนกวางโจนศึกษา โรงเรียนสระพังวิทยาคม โรงเรียนเกษตรสมบูรณ์วิทยาคม และ โรงเรียนบำเหน็จณรงค์วิทยาคม ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน โรงเรียนละ 2 คน รวมทั้งสิ้น 8 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบบวิเคราะห์เอกสาร และแบบสำรวจความต้องการจำเป็น

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากเอกสารสำคัญของโรงเรียน เช่น รายงาน การประเมินตนเอง (SAR) แผนพัฒนาการศึกษา และแผนปฏิบัติการ พร้อมทั้งดำเนินการสัมภาษณ์ผู้บริหารและครูผู้สอน เพื่อสะท้อนสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นด้านการพัฒนาครู และหลักสูตรสถานศึกษา

4. ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย เดือนกันยายน – พฤศจิกายน พ.ศ. 2565

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

6. การนำเสนอผลการวิจัย นำเสนอในรูปแบบตารางและความเรียงเชิงพรรณนา

7. ผลที่คาดว่าจะได้รับ ได้ข้อมูลความต้องการจำเป็นที่แท้จริงของการพัฒนาครูและหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อนำไปใช้เป็นฐานในการออกแบบการฝึกอบรมและหลักสูตรในระยะต่อไป

ระยะที่ 2 การพัฒนาและตรวจสอบประสิทธิภาพ/ประสิทธิผลของการฝึกอบรมครู

1. กลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษา กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ครูและผู้บริหารโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 36 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการฝึกอบรม แบบทดสอบก่อน–หลังการอบรม แบบประเมินความพึงพอใจ และแบบประเมินผลการอบรม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการตามแผนที่พัฒนาขึ้น และเก็บข้อมูลจากการทดสอบก่อนและหลังการอบรม รวมถึงการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้ารับการอบรม

4. ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย เดือนพฤษภาคม – สิงหาคม พ.ศ. 2566

5. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ประสิทธิภาพของกระบวนการ (E1) และประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E2) ตามเกณฑ์ 80/80 และใช้สถิติเชิงพรรณนา

6. การนำเสนอผลการวิจัย นำเสนอในรูปแบบตารางและการอธิบายเชิงพรรณนา

7. ผลที่คาดว่าจะได้รับ ได้รูปแบบการฝึกอบรมครูที่มีประสิทธิภาพและสามารถนำไปใช้พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาได้จริง

ระยะที่ 3 การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาเสริมสร้างสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

1. กลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษา ครูผู้แทนจากโรงเรียนทั้ง 4 แห่ง แห่งละ 2 คน รวม 8 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินความเหมาะสมของหลักสูตร แบบตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร และแบบบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับครู เพื่อออกแบบและจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา พร้อมรับข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ

4. ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย เดือนกันยายน – ตุลาคม พ.ศ. 2566

5. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ความเหมาะสมและความสอดคล้องขององค์ประกอบหลักสูตรด้วยสถิติเชิงพรรณนา

6. การนำเสนอผลการวิจัย นำเสนอเป็นตารางและคำอธิบายเชิงพรรณนา

7. ผลที่คาดว่าจะได้รับ ได้หลักสูตรสถานศึกษาที่เสริมสร้างสมรรถนะและสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน

ระยะที่ 4 การทดลองใช้หลักสูตรสถานศึกษา (2 วงรอบ)

1. กลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษา ครูผู้สอนโรงเรียนละ 2 คน รวม 8 คน จาก 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสังเกตการจัดการเรียนรู้ แบบประเมินสมรรถนะครู และแบบบันทึกสะท้อนผล

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ทดลองใช้หลักสูตรในสถานศึกษาจริง จำนวน 2 วงรอบ

วงรอบที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566

วงรอบที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567

4. ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย พฤศจิกายน 2566 – มีนาคม 2568

วงรอบที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 ตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2566 – 31 มีนาคม พ.ศ. 2567

วงรอบที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 ตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2567 – 31 มีนาคม พ.ศ. 2568

5. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบผลการจัดการเรียนรู้ระหว่างวงรอบที่ 1 - 2

6. การนำเสนอผลการวิจัย นำเสนอเป็นความเรียงเชิงวิเคราะห์ พร้อมตารางเปรียบเทียบ

7. ผลที่คาดว่าจะได้รับ ครูมีสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ระยะที่ 5 การประเมินเพื่อพัฒนาหลักสูตร (2 วงรอบ)

1. กลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษา ครูผู้ทดลองใช้หลักสูตร จำนวน 8 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินผลการใช้หลักสูตร แบบสัมภาษณ์ และแบบสะท้อนผล

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ประเมินผลการใช้หลักสูตรหลังสิ้นสุดการทดลองใช้ในแต่ละวงรอบ (2 วงรอบ)

4. ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย กุมภาพันธ์ 2567 และ กุมภาพันธ์ 2568 (2 วงรอบ)

วงรอบที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 ระหว่างวันที่ 1 – 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2567

วงรอบที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 ระหว่างวันที่ 1 – 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2568

5. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเพื่อปรับปรุงหลักสูตร

6. การนำเสนอผลการวิจัย นำเสนอเป็นความเรียงเชิงสังเคราะห์

7. ผลที่คาดว่าจะได้รับ ได้หลักสูตรสถานศึกษาที่มีคุณภาพ เหมาะสม และสามารถขยายผลได้อย่างยั่งยืน

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นของการพัฒนาครูและหลักสูตรสถานศึกษา (ระยะที่ 1) ผลการศึกษาพบว่า โรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิทั้ง 4 แห่งมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครูและหลักสูตรสถานศึกษาในระดับสูง โดยเฉพาะด้านความรู้และทักษะในการจัดการเรียนรู้

เชิงรุก การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน และการวัดและประเมินผลตามสมรรถนะ ครูส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุก แต่ยังขาดความมั่นใจในการนำไปปฏิบัติจริง ขณะที่หลักสูตรสถานศึกษายังมีลักษณะเป็นเอกสารเชิงนโยบาย ขาดการเชื่อมโยงกับการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนอย่างเป็นรูปธรรม ส่งผลให้จำเป็นต้องมีการพัฒนาครูควบคู่กับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ

ผลการพัฒนาและตรวจสอบประสิทธิภาพของการฝึกอบรมครู (ระยะที่ 2) ผลการวิจัยพบว่า การฝึกอบรมครูที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพของกระบวนการ (E1) และประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E2) เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ครูผู้เข้ารับการอบรมมีผลสัมฤทธิ์หลังการอบรมสูงกว่า ก่อนการอบรมอย่างชัดเจน และมีความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้เชิงรุก และการประเมินผลตามสมรรถนะเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ครูมีระดับความพึงพอใจต่อการฝึกอบรมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการฝึกอบรมสามารถตอบสนองต่อความต้องการจำเป็นของครูได้อย่างเหมาะสม

ผลการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาเสริมสร้างสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (ระยะที่ 3) ผลการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาพบว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบครบถ้วน สอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาเชิงสมรรถนะ และเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ หลักสูตรเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลตามสมรรถนะ ผลการประเมินคุณภาพหลักสูตร โดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า หลักสูตรมีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้จริงในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในสถานศึกษา

ผลการทดลองใช้หลักสูตรสถานศึกษา 2 วงรอบ (ระยะที่ 4) ผลการทดลองใช้หลักสูตรในสถานศึกษาจริง พบว่า ในวงรอบที่ 1 ครูสามารถนำหลักสูตรไปใช้จัดการเรียนรู้เชิงรุกได้ในระดับดี แต่ยังพบข้อจำกัดบางประการ เช่น การบริหารเวลาและการประเมินผลตามสมรรถนะ หลังจากนำผลการสะท้อนกลับมาปรับปรุงหลักสูตรและแนวทางการจัดการเรียนรู้ ในวงรอบที่ 2 พบว่า ครูมีสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และเชื่อมโยงการเรียนรู้กับบริบทจริงของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม

ผลการประเมินเพื่อพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 2 วงรอบ (ระยะที่ 5) ผลการประเมิน เพื่อพัฒนาหลักสูตร พบว่า การประเมินในวงรอบที่ 1 ช่วยให้เห็นจุดเด่นและจุดที่ควรปรับปรุงของหลักสูตรอย่างชัดเจน โดยเฉพาะด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการประเมินสมรรถนะ ซึ่งนำไปสู่การ

ปรับปรุงหลักสูตรให้มีความชัดเจนและสอดคล้องกับการปฏิบัติมากยิ่งขึ้น ส่วนผลการประเมินในวงรอบที่ 2 พบว่า หลักสูตรสถานศึกษาที่ผ่านการพัฒนามีความเหมาะสม มีคุณภาพ และสามารถใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในบริบทโรงเรียนท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

ผลการวิจัยระยะที่ 1 พบว่า โรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครูและหลักสูตรสถานศึกษาในระดับสูง โดยเฉพาะด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและการประเมินผลตามสมรรถนะ ผลดังกล่าวสะท้อนว่าปัญหาหลักมิได้อยู่ที่ทัศนคติของครู หากแต่เป็นข้อจำกัดด้านความรู้เชิงปฏิบัติและระบบสนับสนุนทางวิชาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาเชิงสมรรถนะที่เน้นบทบาทครูในฐานะผู้ออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้มากกว่าผู้ถ่ายทอดความรู้ (OECD, 2018; วิจารณ์ พานิช, 2556)

ผลการวิจัยระยะที่ 2 แสดงให้เห็นว่า การฝึกอบรมครูที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 สะท้อนถึงความเหมาะสมของกระบวนการฝึกอบรมที่เชื่อมโยงความรู้เชิงทฤษฎีกับการปฏิบัติจริง จุดเด่นของระยะนี้คือการออกแบบการฝึกอบรมที่ยึดบริบทของโรงเรียนเป็นฐาน ทำให้ครูสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้จริง ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าการพัฒนาครูอย่างมีประสิทธิภาพควรเป็นการพัฒนาที่ต่อเนื่องและเชื่อมโยงกับการทำงานจริงในสถานศึกษา (สุคนธ์ สินธพานนท์, 2560)

ผลการวิจัยระยะที่ 3 พบว่า หลักสูตรสถานศึกษาที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้จริงในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก จุดเด่นสำคัญคือการเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการออกแบบหลักสูตร ส่งผลให้ครูเกิดความเป็นเจ้าของและสามารถเชื่อมโยงหลักสูตรกับการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าหลักสูตรสถานศึกษาที่มีคุณภาพต้องเป็นหลักสูตรที่พัฒนาไปพร้อมกับการปฏิบัติจริง มิใช่เป็นเพียงเอกสารเชิงนโยบาย (Marsh, C. J., & Willis, G, 2003; สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2553)

ผลการวิจัยระยะที่ 4 จากการทดลองใช้หลักสูตรใน 2 วงรอบ แสดงให้เห็นพัฒนาการของสมรรถนะครูอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในวงรอบที่ 2 ซึ่งครูสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกได้อย่างมีคุณภาพมากขึ้น จุดเด่นของระยะนี้อยู่ที่การใช้กระบวนการพัฒนาแบบวนรอบ ซึ่งช่วยให้ครูเรียนรู้จากการปฏิบัติและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่มุ่งให้ครูเรียนรู้ร่วมกันจากการปฏิบัติจริง (DuFour, R., & Eaker, R, 1998)

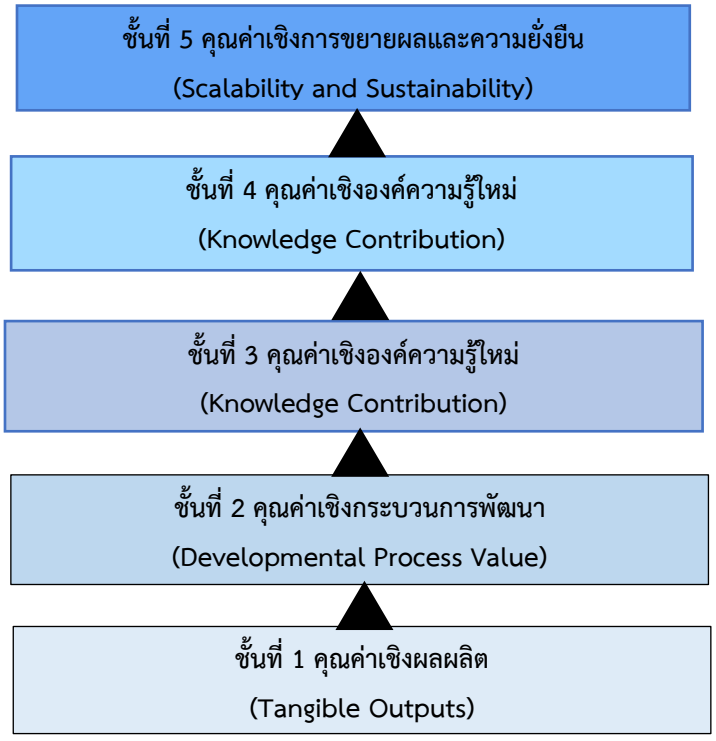
ผลการวิจัยระยะที่ 5 จากการประเมินเพื่อพัฒนาใน 2 วงรอบ พบว่า หลักสูตรสถานศึกษาที่ผ่านการปรับปรุงมีคุณภาพและความเหมาะสมสูงขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม จุดเด่นของระยะนี้คือการใช้การประเมินเพื่อพัฒนา (Developmental Evaluation) ซึ่งช่วยให้การประเมินเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้และพัฒนามากกว่าการตัดสินผลเพียงปลายทาง สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรที่เน้นการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องในบริบทจริง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยในภาพรวม การสังเคราะห์ผลลัพธ์สะท้อนให้เห็นคุณค่าของงานวิจัยเชิงพัฒนาในลักษณะ “5 ชั้นคุณค่า” อย่างชัดเจน ได้แก่ คุณค่าเชิงผลิตผลที่ก่อให้เกิดหลักสูตรและแนวปฏิบัติที่ใช้ได้จริง คุณค่าเชิงกระบวนการพัฒนาที่แสดงรูปแบบการทำงานแบบวนรอบ คุณค่าเชิงแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศจากการมีส่วนร่วมของครูและ PLC คุณค่าเชิงองค์ความรู้ใหม่ด้านการพัฒนาหลักสูตรเชิงสมรรถนะในบริบทโรงเรียนท้องถิ่น และคุณค่าเชิงการขยายผลและความยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการยกระดับคุณภาพการศึกษาในระดับพื้นที่อย่างเป็นระบบ (OECD, 2018)

องค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัยทั้ง 5 ระยะแสดงให้เห็นว่า การวิจัยเชิงพัฒนาครั้งนี้ก่อให้เกิดคุณค่าเชิงระบบต่อการพัฒนาครูและหลักสูตรสถานศึกษาในบริบทสถานศึกษาจริง มิได้จำกัดอยู่เพียงผลลัพธ์เชิงข้อมูลหรือเชิงสถิติเท่านั้น การสังเคราะห์ผลลัพธ์สามารถอธิบายคุณค่าของงานวิจัยในรูปแบบ “5 ชั้นคุณค่า” ได้แก่ (1) คุณค่าเชิงผลิตผล จากหลักสูตรสถานศึกษาและแนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่สามารถนำไปใช้ได้จริง (2) คุณค่าเชิงกระบวนการพัฒนา จากรูปแบบการพัฒนาครู และหลักสูตรแบบวนรอบที่เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (3) คุณค่าเชิงแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ จากการมีส่วนร่วมของครูและการใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเป็นกลไกหลัก (4) คุณค่าเชิงองค์ความรู้ใหม่ ที่ชี้แนวทางการพัฒนาหลักสูตรเชิงสมรรถนะในบริบทโรงเรียนท้องถิ่น และ (5) คุณค่าเชิงการขยายผลและความยั่งยืน ซึ่งสะท้อนศักยภาพของรูปแบบการพัฒนาในการประยุกต์ใช้ในบริบทอื่น สามารถถอดแบบและขยายผลไปสู่โรงเรียนท้องถิ่นอื่นที่มีบริบทใกล้เคียง ตลอดจนใช้เป็นฐานข้อมูลเชิงนโยบายในการพัฒนาครูและหลักสูตรสถานศึกษา คุณค่าในชั้นนี้สอดคล้องกับแนวคิด developmental evaluation (Patton, 2011) ที่เน้นการใช้ผลการวิจัยเพื่อการเรียนรู้และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มากกว่าการสิ้นสุดที่การรายงานผล

ก่อให้เกิดองค์ความรู้เชิงบูรณาการที่มีคุณค่าเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ และสามารถใช้เป็นฐานในการยกระดับคุณภาพการศึกษาในระดับพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน ดังภาพประกอบการอธิบายข้างต้น ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 การสังเคราะห์ผลลัพธ์และคุณค่าของงานวิจัยเชิงพัฒนา“5 ชั้นคุณค่า”

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

ผลการวิจัยและพัฒนาครั้งนี้พบว่า โรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครูและหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในระดับสูง รูปแบบการฝึกอบรมครูที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 ส่งผลให้ครูมีความรู้ ความเข้าใจ และสมรรถนะในการออกแบบและจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพิ่มขึ้น หลักสูตรสถานศึกษาที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทโรงเรียน และสามารถนำไปใช้จริงได้อย่างเป็นรูปธรรม การทดลองใช้และการประเมินเพื่อพัฒนาในสองวงรอบช่วยยกระดับคุณภาพหลักสูตรและสมรรถนะครู

อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ผลการสังเคราะห์สะท้อนคุณค่าของงานวิจัยในลักษณะ “5 ชั้นคุณค่า” ซึ่งแสดงถึงศักยภาพในการขยายผลและความยั่งยืนในระดับระบบการศึกษา

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้

1) การประยุกต์ใช้หลักสูตรสถานศึกษาเชิงสมรรถนะอย่างยืดหยุ่นตามบริบท สถานศึกษาสามารถนำหลักสูตรสถานศึกษาเสริมสร้างสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่พัฒนาขึ้นจากงานวิจัยนี้ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้จริง โดยควรปรับให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน ชุมชน และทรัพยากรของแต่ละโรงเรียน ทั้งนี้ควรใช้หลักสูตรในลักษณะยืดหยุ่น เปิดโอกาสให้ครูปรับใช้ตามสภาพจริงของห้องเรียนมากกว่าการยึดรูปแบบตายตัว

2) การประยุกต์ใช้รูปแบบการพัฒนาครูแบบวนรอบผ่านการปฏิบัติจริงและ PLC หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาสามารถนำรูปแบบการพัฒนาครูแบบวนรอบที่เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสะท้อนผล ผ่านกลไกชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ไปใช้ในการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง โดยควรปรับ PLC จากการประชุมเชิงรายงานผล ไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการสอนจริงในชั้นเรียน

3) การประยุกต์ใช้การประเมินเพื่อพัฒนาเป็นกลไกสนับสนุนคุณภาพสถานศึกษาควรนำแนวคิดการประเมินเพื่อพัฒนา (Developmental Evaluation) ไปใช้ในการติดตามและปรับปรุงการใช้หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ โดยใช้ข้อมูลจากครู ผู้เรียน และผู้บริหารร่วมกัน และปรับบทบาทของการประเมินจากการตัดสินผลสัมฤทธิ์ ไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการเรียนรู้และการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในระดับสถานศึกษา

2.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) การวิจัยติดตามผลระยะยาวของหลักสูตรเชิงสมรรถนะควรดำเนินการวิจัยติดตามผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาเสริมสร้างสมรรถนะในระยะยาว โดยใช้การวิจัยเชิงติดตาม (Longitudinal Research) หรือวิธีวิจัยแบบผสมผสาน เพื่อติดตามผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ครู และสถานศึกษาในช่วงเวลา 1–3 ปี ซึ่งจะช่วยยืนยันความยั่งยืนของผลลัพธ์การวิจัย

2) การวิจัยเชิงเปรียบเทียบรูปแบบการพัฒนาครูควรทำการวิจัยเปรียบเทียบประสิทธิผลของการพัฒนาครูด้วยกระบวนการวิจัยเชิงพัฒนาแบบวนรอบ กับการพัฒนาครูด้วยรูปแบบการอบรม

แบบดั้งเดิม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบกึ่งทดลอง เพื่อให้ได้ข้อค้นพบเชิงประจักษ์ที่สนับสนุนความคุ้มค่าและประสิทธิผลของรูปแบบการพัฒนาที่พัฒนาขึ้น

3) การวิจัยเชิงออกแบบเพื่อพัฒนานวัตกรรมและองค์ความรู้เชิงกระบวนการ ควรต่อยอดงานวิจัยด้วยการวิจัยเชิงออกแบบ (Design-Based Research: DBR) เพื่อพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักสูตรเชิงสมรรถนะ โดยดำเนินการออกแบบ ทดลองใช้ และปรับปรุงนวัตกรรมร่วมกับครูในบริบทจริง ซึ่งจะก่อให้เกิดทั้งนวัตกรรมการเรียนรู้และองค์ความรู้เชิงกระบวนการที่สามารถนำไปใช้และขยายผลได้

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560).* กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

วิจารณ์ พานิช. (2556). *ครูเพื่อศิษย์สร้างห้องเรียนกลับทาง.* กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสยามกัมมาจล.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579.* กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค.

สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2553). *แนวทางการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา.* กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ.

สุคนธ์ สินธพานนท์. (2560). *การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning).* กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรศักดิ์ ปาเฮ. (2553). *การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา.* กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

DuFour, R., & Eaker, R. (1998). *Professional learning communities at work: Best practices for enhancing student achievement.* Bloomington, IN: Solution Tree.

Marsh, C. J., & Willis, G. (2003). *Curriculum: Alternative approaches, ongoing issues (3rd ed.).* Upper Saddle River, NJ: Merrill Prentice Hall.

OECD. (2018). *The future of education and skills: Education 2030.* Paris: OECD Publishing.

การจัดกิจกรรมธาราพลานามัยของครูผู้สอนสำหรับนักเรียนออทิสติก โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ฝ่ายการศึกษาพิเศษ*

A STUDY OF TEACHERS' IMPLEMENTTATION OF HYDRO-HEALTHY ACTICITIES WITH AUTISM OF KHON KEAN UNIVERSITY DEMONSTRATION SCHOOL, SPECIAL EDUCATION DIVISION

ศักดาเดช สิงคิบุตร
Sakdadech Singkibut
โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ฝ่ายการศึกษาพิเศษ (ศูนย์วิจัยออทิสติก)
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ประเทศไทย
Demonstration School Khon Kaen University, Special School Division (Autistic Research Center)
Faculty of Education, Khon Kaen University, Thailand
E-mail: SSakda@kku.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาผลการจัดกิจกรรมธาราพลานามัยของครูผู้สอนสำหรับนักเรียนออทิสติกของครูผู้สอนสำหรับเด็กออทิสติก 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านกระบวนการเรียนรู้และด้านวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ 2) เปรียบเทียบผลของภาวะออทิสติกก่อน-หลังการเข้าร่วมกิจกรรมธาราพลานามัยของนักเรียนออทิสติก การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงกึ่งทดลอง กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักเรียนออทิสซึมที่ได้รับการวินิจฉัยจากแพทย์ ศึกษาอยู่โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ฝ่ายการศึกษาพิเศษ จำนวน 11 คน ปีการศึกษา 2567 และครูผู้สอนกิจกรรมธาราพลานามัยจำนวน 11 คน เครื่องมือในการวิจัยมีแบบประเมินผลการรักษาออทิสซึม (ฉบับภาษาไทย) ตามหลักสูตรการเรียนกิจกรรมธาราพลานามัย แบบบันทึกผลการเข้าร่วมกิจกรรมรายชั่วโมง และแบบสอบถามการมีส่วนร่วมของครูผู้สอน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที t-test แบบ (test dependent)

ผลการวิจัยพบว่า 1) ครูสอนได้มีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมธาราพลานามัยสำหรับนักเรียนออทิสติก 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ผลอยู่ในระดับปานกลาง ด้านกระบวนการเรียนรู้ ผลอยู่ในระดับปานกลางและด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้ มีผลอยู่ในระดับมาก ผลของกิจกรรมธาราพลานามัยต่อภาวะออทิสซึมของนักเรียน เปรียบเทียบคะแนนภาวะออทิสซึมของนักเรียนก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม พบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังเข้าร่วมกิจกรรมฯ ลดลงจากก่อนเข้าร่วมกิจกรรมฯ และเมื่อ

* Received: 16 February 2026; Revised: 15 March 2026; Accepted: 28 March 2026

ทดสอบนัยสำคัญทางสถิติพบว่า คะแนนลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 หมายความว่า การจัดกิจกรรมธาราพลานามัยโดยมีครูผู้สอนดูแลนักเรียนอย่างใกล้ชิด อัตราส่วน 1:1 ช่วยลดภาวะออทิสซึมของได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: กิจกรรมธาราพลานามัย, นักเรียนออทิสติก, ภาวะออทิสซึม

Abstract

This research article aimed to: 1) study the outcomes of teachers' implementation of the Thara Planamai activity for students with autism in three aspects, namely curriculum development, learning process, and measurement and evaluation of learning outcomes; and 2) compare the conditions of autism among students with autism before and after participating in the Thara Planamai activity. This study employed a quasi-experimental research design. The sample consisted of 11 students with autism who had been diagnosed by physicians and were studying at Demonstration School Khon Kaen University, Special School Division, in the academic year 2024, and 11 teachers who conducted the Thara Planamai activity. The research instruments included the Autism Treatment Evaluation Checklist (Thai version) based on the Thara Planamai activity curriculum, an hourly activity participation record form, and a questionnaire on teachers' participation. The data were analyzed using mean, standard deviation, and a dependent t-test.

The findings revealed that 1) Teachers demonstrated moderate participation in organizing wellness activities for autistic students across three dimensions: curriculum development learning processes, high-level participation in learning assessment and evaluation 2) Regarding the effects of wellness activities on students' autism symptoms, comparison of total autism scores before and after activity participation showed that post-activity autism scores were significantly lower than pre-activity scores. Statistical testing revealed a statistically significant reduction at the .05 level. The findings demonstrate that wellness activities with close teacher supervision at a 1:1 ratio effectively reduce autism symptoms in students. These activities can be further applied to enhance the quality of life for autistic children.

Keywords: Thara Physical Wellness Activities, Autistic Students, Autism Spectrum Disorder

บทนำ

ภาวะออทิซึม (Autism Spectrum Disorder: ASD) เป็นกลุ่มความผิดปกติทางพัฒนาการที่ซับซ้อน ส่งผลให้เกิดความบกพร่องทางทักษะทางสังคมและการสื่อความหมาย ซึ่งนำไปสู่การมีพฤติกรรมและความสนใจที่จำกัดซ้ำ ๆ (เพ็ญแข ลิ่มศิลา, 2541) สถิติจากกรมสุขภาพจิต เรื่องสถิติการเข้ารักษาในโรงพยาบาลของรัฐ ชี้ให้เห็นว่า จำนวนเด็กที่ได้รับการวินิจฉัยว่ามีภาวะออทิสติกนี้ในประเทศไทยมีแนวโน้มอัตราระดับสูง (กรมสุขภาพจิต, 2566) ซึ่งสุชาติ พหลภาคย์ นิยามอาการของโรคว่า เป็นโรคที่เกิดจากสมองมีการพัฒนาการผิดปกติอาการสำคัญ ประกอบด้วยปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการสื่อสารทางสังคมผิดปกติ ชอบทำพฤติกรรมซ้ำ ๆ สนใจเรื่องซ้ำ ๆ พูดคำซ้ำ ๆ และความสนใจแคบ มีการแสดงอาการได้หลากหลาย การรักษาต้องอาศัยการเก็บข้อมูลอย่างรอบด้าน เนื่องจากเป็นโรคที่เกี่ยวกับการพัฒนาการ (สุชาติ พหลภาคย์, 2566) ดังนั้น ผู้ป่วยต้องได้รับการตรวจและวินิจฉัยเร็วที่สุด เพื่อได้รับการกระตุ้นพัฒนาการให้ตรงกับช่วงอายุในวัยเรียนมากที่สุด ซึ่งสร้างความท้าทายต่อระบบการศึกษาและการรักษาในการแสวงหารูปแบบการจัดการเรียนรู้ พร้อมกับการบำบัดให้ความช่วยเหลือบำบัดที่มีประสิทธิภาพ เพื่อส่งเสริมศักยภาพและพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนกลุ่มนี้ ศาสตร์ที่ใช้ในการกระตุ้นพัฒนาการเด็กได้ดีและเป็นที่ยอมรับว่ากิจกรรมบำบัดต่าง ๆ ไพริน นิลอาญา ให้ความหมายว่า กิจกรรมบำบัด หมายถึง วิชาชีพหนึ่งในกลุ่มวิทยาศาสตร์การแพทย์ที่ให้บริการในด้านการส่งเสริม รักษา ฟื้นฟูสมรรถภาพและให้คำปรึกษาแก่บุคคล ซึ่งครอบคลุมในทุกช่วงอายุใช้กิจกรรมวิธีการและอุปกรณ์ที่เหมาะสม (ไพลิน นิลอาญา, 2558) เป็นวิธีในการบำบัดเพื่อให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตได้ตามศักยภาพนั้น ในวัยเรียนที่นักเรียนชื่นชอบนั้นมีหลายกิจกรรม โดยเฉพาะกิจกรรมที่นำคุณสมบัติของน้ำมาใช้การรักษาบำบัดและฟื้นฟูที่เรียกว่า ธาราบำบัด (ปาวรณา อัจฉริยบุตร, 2553) หรือวารีบำบัด (Hydro therapy เป็นศาสตร์ที่สืบทอดจากยุคกรีกโบราญในการ รักษาฟื้นฟูร่างกาย โดยการแช่ร่างกายในน้ำผุร้อน ช่วยให้สร้างเสริมอวัยวะต่าง ๆ ให้ดีขึ้น “กิจกรรมธาราพลานามัย” (Aquatic Fitness) เป็นการประยุกต์ใช้น้ำมารักษา โดยนำคุณสมบัติของน้ำเพื่อการบำบัดและส่งเสริมสมรรถภาพทางกาย โดยได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่ามีประสิทธิสูงในการกระตุ้นพัฒนาการเด็กออทิสติกอย่างมาก งานวิจัยจำนวนมากระบุว่า คุณสมบัติน้ำ เช่น แรงลอยตัวที่ช่วยลดภาระต่อข้อต่อ และแรงดันของน้ำที่ให้การกระตุ้นทางประสาทสัมผัสอย่างสม่ำเสมอทั่วร่างกาย (deep pressure stimulation) สามารถช่วยลดความวิตกกังวล เพิ่มสมาธิ และส่งเสริมการรับรู้ร่างกายของเด็กออทิสติกได้เป็นอย่างดี (Yilmaz, I., Yanardağ, M., Bumin, G., & Genç, H, 2004) ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาสมรรถภาพทางกายทั้งด้านทักษะทางน้ำและด้านทักษะทางสังคมที่ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ (Pan, C. Y, 2010; ยศธร รัตนจัง, แก้วตา นพมณีจำรัสเลิศ, พัชรินทร์ เสรี, 2565) สอดคล้องงานวิจัยของตติยา ศรีบังเกิด ได้ระบุข้อสังเกตว่า ประสิทธิผลของกิจกรรมไม่ได้ขึ้นอยู่กับตัวกิจกรรมเพียงอย่างเดียว ยังมี “วิธีการจัดการเรียนการสอน” ประกอบกิจกรรม มีส่วนกระตุ้นให้นักเรียนออทิสติกที่มีความแตกต่างรายบุคคลและความ

ต้องการการดูแลอย่างใกล้ชิด เกิดความไว้วางใจและมีสมาธิในการเรียนรู้ แนวคิดการสอนร่วม (Co-Teaching) โดยเฉพาะในรูปแบบที่ครูผู้สอนร่วมทำหน้าที่สนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนแบบตัวต่อตัว (1:1) จึงเป็นกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพอย่างยิ่ง ในการสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเอื้อต่อการเรียนรู้ (ตติยา ศรีบังเกิด, 2564)

นอกจากปัญหาพัฒนาการทางสังคมและการสื่อสารแล้ว เด็กออทิสติกยังมักมีปัญหาด้านการรับรู้ทางประสาทสัมผัส (sensory processing disorder) ซึ่งส่งผลต่อความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมและสมาธิในกิจกรรมการเรียนรู้ (Yilmaz, I., Yanardağ, M., Bumin, G., & Genç, H, 2004; Pan, C. Y, 2010) การบำบัดด้วยกิจกรรมทางน้ำจึงถือเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็กกลุ่มนี้ เนื่องจากน้ำเป็นสภาพแวดล้อมที่ให้การรับรู้ทางกายอย่างต่อเนื่องและไม่เป็นภัยคุกคาม ช่วยให้เด็กเกิดความรู้สึกผ่อน คลาย ลดความตึงเครียดของกล้ามเนื้อ และเปิดโอกาสให้ระบบประสาทส่วนรับรู้ (sensory integration) ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น กิจกรรมธาราพลานามัยจึงมิได้เป็นเพียงกิจกรรมออกกำลังกาย แต่เป็นกิจกรรมบำบัดแบบองค์รวม (holistic intervention) ที่บูรณาการทั้งการฟื้นฟูสมรรถภาพทางกาย จิตใจ และสังคมของผู้เรียนออทิสติกไปพร้อมกัน

ในบริบทของการจัดการศึกษาพิเศษของประเทศไทย การบูรณาการการบำบัดเข้ากับการจัดการเรียนรู้ ยังถือเป็นแนวทางที่ได้รับความสนใจเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะรูปแบบการสอนร่วม (Co-Teaching) ซึ่งเปิดโอกาสให้ครูการศึกษาพิเศษและครูผู้สอนหลักได้ทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด เพื่อปรับการเรียนรู้ให้ตรงตามศักยภาพของนักเรียนแต่ละคน งานของตติยา ศรีบังเกิด และจันทร์จิตร เธียรสิริ ชี้ให้เห็นว่า การสอนร่วมช่วยให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เกื้อหนุน ลดความตึงเครียด และส่งเสริมความไว้วางใจระหว่างครูกับนักเรียน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการคงอยู่ของสมาธิและความร่วมมือในกิจกรรม โดยเฉพาะในบริบทของกิจกรรมทางน้ำซึ่งต้องอาศัยความปลอดภัยและความไว้วางใจเป็นพื้นฐาน (ตติยา ศรีบังเกิด, 2564; จันทร์จิตร เธียรสิริ, นรพรรณ โพธิพฤกษ์, ศิริอมร กาวีระ, 2563)

นอกจากนี้ กิจกรรมธาราพลานามัยยังมีคุณค่าเชิงสังคมและจิตวิทยาสำหรับนักเรียนออทิสติกอย่างยิ่ง เพราะช่วยสร้างพื้นที่ปลอดภัยทางอารมณ์ (emotional safety zone) ที่นักเรียนสามารถแสดงออกอย่างอิสระโดยไม่ถูกจำกัดด้วยความคาดหวังทางวิชาการมากเกินไป ในสภาพแวดล้อมของน้ำที่ให้แรงลอยตัวและแรงต้านอย่างนุ่มนวล เด็กสามารถทดลองเคลื่อนไหว ฝึกการทรงตัว และรับรู้การตอบสนองของร่างกายตนเอง ซึ่งกระตุ้นการรับรู้แบบ proprioception และ vestibular ได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้สมาธิ ความมั่นใจ และทักษะการควบคุมอารมณ์ของเด็กออทิสติกพัฒนาไปพร้อมกัน การส่งเสริมให้ครูผู้สอนเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมลักษณะนี้ จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ฝ่ายการศึกษาพิเศษ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทด้านการพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กออทิสติก ได้เล็งเห็นศักยภาพของกิจกรรมธาราพลานามัยในการพัฒนาเด็กอย่างรอบด้าน การศึกษาครั้งนี้จึงไม่เพียงมุ่งประเมินผลของกิจกรรมต่อ

ภาวะออทิสซึมของนักเรียนเท่านั้น แต่ยังมุ่งทำความเข้าใจบทบาทของครูผู้สอนในฐานะผู้จัดการเรียนรู้และผู้ประเมินผลเชิงพฤติกรรม เพื่อสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทสถานศึกษาอื่น ๆ ต่อไป

แม้ว่าโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ฝ่ายการศึกษาพิเศษ จะนำกิจกรรมธาราพลานามัยมาใช้กับนักเรียนออทิสติก โดยใช้รูปแบบการสอนร่วมดังกล่าว แต่ยังขาดการศึกษาเชิงประจักษ์เพื่อประเมินรูปแบบการจัดการเรียนรู้และประสิทธิผลที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการดำเนินงานของกิจกรรมนี้ เพื่อตอบคำถามวิจัยหลักสองข้อคือ 1) ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการจัดการกิจกรรมในด้านใดบ้าง และ 2) กิจกรรมดังกล่าวส่งผลต่อการลดลงของภาวะออทิสซึมของนักเรียนอย่างไร องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ จะเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนได้เหมาะสมกับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษในสถานศึกษาอื่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลการจัดกิจกรรมธาราพลานามัยของครูผู้สอนสำหรับนักเรียนออทิสติกของครูผู้สอนสำหรับเด็กออทิสติก 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านกระบวนการเรียนรู้และด้านวัดผลประเมินผลการเรียนรู้

2. เพื่อเปรียบเทียบผลของภาวะออทิสติกก่อน-หลังการเข้าร่วมกิจกรรมธาราพลานามัยของนักเรียนออทิสติก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) ใช้รูปแบบการวิจัยแบบกลุ่มเดียววัดผลก่อนและหลัง (One-Group Pretest-Posttest Design) เพื่อศึกษาประสิทธิผลของกิจกรรม ควบคู่กับการสังเกตและเพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของครูผู้สอน

กลุ่มตัวอย่าง การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย

1) นักเรียนออทิสติกที่ได้รับการวินิจฉัยจากแพทย์และกำลังศึกษาในกลุ่มเรียนรวมได้บางเวลา ประจำปีการศึกษา 2567 จำนวน 11 คน

2) ครูผู้สอน จำนวน 12 คน ซึ่งประกอบด้วยครูผู้สอนหลัก 1 คน ดูแลควบคุมเนื้อหาการสอน (อยู่นอกกลุ่ม) และครูผู้สอนร่วม ทำการประกบครูนักเรียน ซึ่งเป็นครูประจำการจำนวน 6 คนหรือครูพี่เลี้ยงจำนวน 4 คนและนักศึกษาฝึกประสบการณ์สอนจำนวน 1 คน จำนวน 11 คน (ทำหน้าที่ประกบนักเรียนในอัตราส่วน 1:1)

3) ผู้ปกครองของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง 11 คน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลในการประเมินภาวะออทิสซึม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1) แบบประเมินผลการรักษาออทิซึม ฉบับภาษาไทย (ATEC-THAI) ซึ่งเป็นแบบประเมินมาตรฐานสำหรับวัดระดับความรุนแรงของภาวะออทิสซึม จากสถาบันวิจัยและบริการออทิสติก มหาวิทยาลัยขอนแก่น ใน 4 ด้าน คุณภาพของเครื่องมือตามงานวิจัยของ ขนิษฐา สุนาคราช ได้ศึกษาแบบประเมินการรักษาโรคออทิสซึมฉบับภาษาไทย (ATEC-THAI) ว่ามีความถูกต้องในระดับปานกลางถึงสูง (ขนิษฐา สุนาคราช, 2567)

2) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การเรียนการสอนกิจกรรมธาราพลานามัย ชนาดาและคณะ (ชนาดา อรศรี, ศักดาเดช สิงคิบุตร, 2566) โดยมีผู้เชี่ยวชาญ 4 ท่านตรวจสอบความถูกต้องและความตรงของเนื้อหา

3) แบบสอบถามการมีส่วนร่วมของครูผู้สอน เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อวัดการมีส่วนร่วม 3 ด้าน ซึ่งผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.85

การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการโดย

1) ประเมินภาวะออทิสซึมของนักเรียนก่อนเริ่มกิจกรรม (Pre-test) โดยให้ผู้ปกครองเป็นผู้ตอบแบบประเมิน ATEC-THAI

2) ดำเนินการจัดกิจกรรมธาราพลานามัยตามหลักสูตรเป็นเวลา 8 สัปดาห์ (สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ครั้งละ 2 ชั่วโมง)

3) ประเมินภาวะออทิสซึมของนักเรียนอีกครั้งหลังสิ้นสุดกิจกรรม (Post-test) โดยให้ผู้ปกครองเป็นผู้ตอบแบบประเมิน ATEC-THAI และให้ครูผู้สอนและครูผู้ร่วมสอนตอบแบบสอบถามการมีส่วนร่วม

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบคะแนนภาวะออทิสซึมก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม โดยใช้สถิติทดสอบค่าที (t-test แบบ (test dependent) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย 2 ข้อ ดังนี้

1.เพื่อศึกษาผลการจัดกิจกรรมธาราพลานามัยของครูผู้สอนสำหรับนักเรียนออทิสติกของครูผู้สอนสำหรับเด็กออทิสติก 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านกระบวนการเรียนรู้และด้านวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมของครูผู้สอน (N=11)

ด้านการมีส่วนร่วม	$\bar{X}$ รายข้อ	$\bar{X}$ ทั้งกลุ่มด้าน	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
1. ด้านการพัฒนาหลักสูตร		3.45	0.161	ปานกลาง
1.1 ส่วนร่วมการวางแผนและตั้งวัตถุประสงค์ เนื้อหา	3.45			
1.2 เข้าใจพัฒนาการของผู้เรียน	3.45			
1.3 มีส่วนร่วมในการจัดการเวลา	3.45			
1.4 มีส่วนร่วมในการแก้ไขปรับปรุงหลักสูตร	3.45			
2. **ด้านกระบวนการเรียนรู้**		3.93	0.321	ปานกลาง
2.1 มีส่วนร่วมตามกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน	3.92			
2.2 มีส่วนร่วมในการสนับสนุนการเรียนรู้	3.83			
2.3 มีส่วนสร้างสรรค์รูปแบบฝึกเพื่อพัฒนาผู้เรียน	3.92			
2.4 มีส่วนร่วมในการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงต่อชีวิตประจำวัน	4.08			
3. ด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้		4.06	0.141	มาก
3.1 มีส่วนในการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้	3.92			
3.2 ท่านมีส่วนร่วมในการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้แบบองค์รวม	4.00			
3.3 ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตรู้	4.08			
3.4 มีส่วนในการให้ข้อมูลในการวัดประเมินผลการเรียนรู้	4.25			

จากตารางที่ 1 สะท้อนให้เห็นว่า ครูผู้สอนให้ความสำคัญต่อบทบาทในขั้นตอนการประเมินผลมากที่สุด โดยเฉพาะในบริบทของกิจกรรมธาราพลานามัย ซึ่งต้องอาศัยการประกบคู่ระหว่างครูกับนักเรียน ครูได้สัมผัสถึงพัฒนาการของนักเรียนเป็นรายบุคคลแบบต่อเนื่อง ครูผู้สอนส่วนใหญ่รายงานว่าได้ใช้การประเมินเชิงพฤติกรรม (behavioral observation)ขณะปฏิบัติกิจกรรมในน้ำ และครูได้บันทึกผลของนักเรียนระหว่างทำกิจกรรม เพื่อประเมินการพัฒนาในแต่ละสัปดาห์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการใช้การประเมินผลแบบต่อเนื่อง (Formative Evaluation) อย่างเป็นระบบ

เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยแต่ละด้าน พบว่า ค่าความแปรปรวน (S.D.) ของด้านกระบวนการเรียนรู้สูงกว่าด้านอื่น (0.321) ซึ่งสะท้อนถึงความแตกต่างในการมีส่วนร่วมของครูบางราย โดยเฉพาะกลุ่มครูพี่เลี้ยงที่มีประสบการณ์สอนกิจกรรมทางน้ำที่แตกต่างกัน กระตุ้นนักเรียนให้ปฏิบัติตามเนื้อหา แต่หากนักเรียนไม่สามารถปฏิบัติตามได้ ครูสามารถสร้างสรรค์แบบฝึกใหม่เองได้โดยคำนึงถึงพัฒนาการและอารมณ์นักเรียนในขณะนั้น เพื่อให้กิจกรรมดำเนินต่อ ณ เวลานั้น ทำให้ค่าคะแนนนี้ทำให้มีค่าเฉลี่ยที่อยู่ในระดับปานกลางถึงมากในทุกด้าน ชี้ให้เห็นว่า ครูทุกคนมีความเข้าใจในบทบาทตนเอง และสามารถปรับใช้แผนการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับศักยภาพของนักเรียนได้อย่างเหมาะสม

2. เพื่อเปรียบเทียบผลของภาวะออทิสติกก่อน-หลังการเข้าร่วมกิจกรรมธาราพลานามัยของนักเรียนออทิสติก นำผลภาวะออทิสซึมเปรียบเทียบคะแนนรวม ของภาวะออทิสซึมของนักเรียนก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนภาวะออทิสซึมก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม (N=11)

การประเมิน	N	$\bar{X}$	S.D.	t	p
ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม	11	85.55	28.58	3.378	0.007
หลังเข้าร่วมกิจกรรม	11	74.09	27.96		
*$p < .05$					

จากการวิเคราะห์ข้อมูลคะแนนรวมของภาวะออทิสซึมของนักเรียนก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมธาราพลานามัย (N=11) โดยใช้สถิติทดสอบค่าทีแบบกลุ่มตัวอย่างสัมพันธ์กัน พบว่า คะแนนเฉลี่ยภาวะออทิสซึมก่อนเข้าร่วมกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 85.55 (S.D.=28.58) ขณะที่หลังเข้าร่วมกิจกรรม คะแนนเฉลี่ยลดลงเหลือ 74.09 (S.D.=27.96) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าระดับความรุนแรงของภาวะออทิสซึมโดยรวมลดลงเฉลี่ย 11.46 คะแนน หลังจากเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 8 สัปดาห์

ผลการทดสอบทางสถิติพบว่า ค่าที (t) มีค่าเท่ากับ 3.378 และมีค่าความน่าจะเป็น (p-value) เท่ากับ 0.007 ซึ่งน้อยกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่กำหนดไว้ที่ .05 แสดงให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงของคะแนนภาวะออทิสซึมก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งหมายความว่า กิจกรรมธาราพลานามัยมีผลต่อการลดระดับความรุนแรงของภาวะออทิสซึมของนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

เมื่อนำผลลัพธ์นี้มาวิเคราะห์เชิงลึก พบว่า ค่าเฉลี่ยหลังการเข้าร่วมกิจกรรมมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง พร้อมกับส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ที่ลดลงเล็กน้อยจาก 28.58 เหลือ 27.96 บ่งชี้ถึงการกระจายคะแนนที่แคบลง ซึ่งหมายความว่านักเรียนส่วนใหญ่มีแนวโน้มพัฒนาการไปในทิศทาง

เดียวกัน กล่าวคือ สภาวะอาการออทิสติกซึมของนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมธาราพลานามัยมีระดับดีขึ้นแบบใกล้เคียงกัน การลดลงของคะแนนภาวะออทิสซึมนี้ สะท้อนผลเชิงบวกของกิจกรรมธาราพลานามัยในหลายมุม เช่น ด้านพฤติกรรมซ้ำ ๆ (Repetitive Behavior) นักเรียนมีการเคลื่อนไหวซ้ำ ๆ ลดลงและมีการปรับสมาธิได้ดีขึ้น ด้านการสื่อสาร (Communication) นักเรียนสามารถใช้คำพูด เสียง และภาษากายเพื่อสื่อสารได้ชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะคำว่า “ว่ายน้ำ,เปลี่ยนเสื้อผ้า,อาบน้ำ ในการบอกความต้องการกับคนรอบข้างได้ ด้านสังคมสัมพันธ์ (Sociability) นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์กับครูและเพื่อนร่วมกิจกรรมได้ดีขึ้น กล้าทักทาย ยิ้มแย้มและรอคำสั่ง ด้านสุขภาพและพฤติกรรมทั่วไป (Health/Behavior) พบว่า ระดับความตึงเครียดและพฤติกรรมต่อต้านลดลง นักเรียนมีความเข้าใจและพร้อมในการเตรียมตัวจะเข้าร่วมกิจกรรมธาราพลานามัยนี้มาก ดูได้จากการเตรียมเสื้อผ้าและอุปกรณ์ต่างๆมาเรียนครบ และเมื่อเสร็จกระบวนการสอน ตามขั้นตอน 5 สุดท้ายที่ขั้นตอนการสวัสดีขอบคุณแล้วเสร็จ นักเรียนปฏิบัติขึ้นนจากน้ำสระว่ายน้ำได้ทันที และปฏิบัติภารกิจหลังขึ้นจากสระว่ายน้ำอย่างไม่ดื้อหรือยื้อเวลาขอว่ายน้ำเล่นต่อ นักเรียนปฏิบัติการอาบน้ำ สระผม เช็ดตัว ทาแป้งและเปลี่ยนเสื้อผ้าในชุดสำรองได้เตรียมเดินทางกลับออกจากอาคารว่ายน้ำไปทำภารกิจอื่นต่อไปได้

ผลการตามทฤษฎีของน้ำดังกล่าว อาจอธิบายได้จากคุณลักษณะทางกายภาพของน้ำ ซึ่งให้แรงลอยตัวและแรงต้านอ่อน ๆ (Buoyancy & Gentle Resistance) ที่ช่วยให้ร่างกายผ่อนคลาย ลดแรงกดบนข้อต่อ และช่วยกระตุ้นระบบประสาทรับความรู้สึก (Sensory Integration) อย่างสมดุล ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้นักเรียนออทิสติกสามารถควบคุมอารมณ์และพฤติกรรมได้ดีขึ้น มันส่งผลโดยรวมทำให้นักเรียนออทิสติกมีพัฒนาการดีขึ้น เช่น เกิดสภาวะอารมณ์ดี ไม่งอแงเอาแต่ใจ พร้อมรับคำสั่งของผู้ปกครองและครูได้ดี

อภิปรายผล

1. ผลศึกษาการจัดกิจกรรมธาราพลานามัยของครูผู้สอนสำหรับนักเรียนออทิสติกใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านกระบวนการเรียนรู้ และด้านวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) พบว่า ครูผู้สอนมีการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมธาราพลานามัยโดยรวมอยู่ในระดับ “มาก” เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือ ด้านกระบวนการเรียนรู้ และด้านการพัฒนาหลักสูตรมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดแต่ยังอยู่ในระดับปานกลาง

ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ครูผู้สอนให้ความสำคัญต่อบทบาทในขั้นตอนการประเมินผลมากที่สุด โดยเฉพาะในบริบทของกิจกรรมธาราพลานามัยซึ่งต้องอาศัยการสังเกตพฤติกรรมรายบุคคลแบบต่อเนื่อง ครูผู้สอนส่วนใหญ่รายงานว่าได้ใช้การประเมินเชิงพฤติกรรม (behavioral observation) และบันทึกผลการมีส่วนร่วมของนักเรียนระหว่างทำกิจกรรม เพื่อประเมินการพัฒนาในแต่ละสัปดาห์

ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการใช้การประเมินผลแบบต่อเนื่อง (Formative Evaluation) หากนักเรียนมีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ ไม่เป็นไปตามขั้นตอน ครูผู้สอนที่ประกบจะวางเงื่อนไข งดปฏิบัติ กิจกรรมทางน้ำทันที (ขึ้นจากสระว่ายน้ำ) ทำให้นักเรียนต้องหยุดฟังครูตลอดเวลาว่า ต้องปฏิบัติอย่างไร หากเนื้อหาสาระการสอนมีความยากเกินความสามารถของนักเรียน(ด้านที่ 3 วัดประเมินผล) ครูผู้สอนจะปรับวิธีการฝึกแบบง่ายและให้กำลังใจในการฝึกในชั่วโมงดังกล่าว (ด้านที่2 ด้านกระบวนการเรียนรู้) และนำเข้าสู่การฝึกปฏิบัติทางน้ำที่เน้น การปฏิบัติอย่างอื่น เช่น การก้าวเท้าสูงในน้ำ การเดินถอยหลังในน้ำ การกระโดดหรือเขย่งน้ำ เป็นต้น

เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยแต่ละด้าน พบว่า ค่าความแปรปรวน (S.D.) ของด้านกระบวนการเรียนรู้สูงกว่าด้านอื่น (0.321) ซึ่งสะท้อนถึงความแตกต่างในระดับการมีส่วนร่วมของครูบางรายโดยเฉพาะกลุ่มครูพี่เลี้ยงหรือนักศึกษาที่ดูแลประกบนักเรียน มีประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมทางน้ำแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ค่าเฉลี่ยที่อยู่ในระดับปานกลางถึงมากในทุกด้านชี้ให้เห็นว่า ครูทุกคนมีความเข้าใจในบทบาทตนเอง และสามารถปรับใช้แผนการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับศักยภาพของนักเรียนได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัยของตติยา ศรีบังเกิด ที่ระบุว่า รูปแบบการสอนร่วมช่วยเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมของครูในการจัดการเรียนรู้ (ตติยา ศรีบังเกิด, 2564) และสอดคล้องกับแนวคิดของจันทร์จิตร เธียรสิริ และคณะ ระบุว่า ครูที่มีส่วนร่วมในการสังเกตและประเมินผู้เรียนอย่างต่อเนื่องสามารถปรับแผนการสอนได้ตรงตามความต้องการของผู้เรียนมากขึ้น ซึ่งในกรณีนี้สะท้อนว่ารูปแบบการสอนร่วม 1:1 ในกิจกรรมธาราพลานามัยมีผลต่อคุณภาพการเรียนรู้และพัฒนาการของนักเรียนออทิสติกในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญ (จันทร์จิตร เธียรสิริ, นรพรรณ โพธิพฤกษ์, ศิริอมร กาวีระ, 2563) เมื่อปี 2545 วัลลภิษฐ์ วิสุทธิศักดิ์ ได้ศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพผลการให้ทันตสุขศึกษา วิธีการสอนในรูปแบบตัวต่อตัวและการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการใช้สื่อวิดีทัศน์แก่ผู้ปกครองเด็กดาวน์ซินโดรมช่วยก่อนวัยเรียน โดยนำผลการสอนนักเรียนเรื่องทันตสุขศึกษากลุ่มที่สอนโดยทันตบุคลากรในรูปแบบตัวต่อกับกลุ่มที่สอนทันตศึกษาโดยผู้ปกครองที่สอนทันตศึกษาแบบตัวต่อตัว นำผลคะแนนก่อนได้รับข้อมูลทันตสุขศึกษาและหลังให้ข้อมูลทันตสุขศึกษามาเปรียบเทียบกัน มีการความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญนั้นหมายถึง มีผลต่อการพัฒนาความสามารถในการแปรงฟันและการให้ความรู้ของผู้ปกครองได้ ไม่แตกต่างจากให้การให้ทันตสุขศึกษาแบบสอนตัวต่อตัวโดยทันตบุคลากร (วัลลภิษฐ์ วิสุทธิศักดิ์, 2545)

2. การศึกษาผลของภาวะออทิสติกก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมธาราพลานามัยของนักเรียนออทิสติก ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของภาวะออทิสซึมก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมธาราพลานามัย โดยใช้การทดสอบค่าทีสำหรับกลุ่มตัวอย่างสัมพันธ์กัน (Paired Samples t-test) พบว่า คะแนนเฉลี่ยภาวะออทิสซึมก่อนเข้าร่วมกิจกรรมกับหลังการเข้าร่วมกิจกรรมมีค่าลดต่ำลง การทดสอบทางสถิติพบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่า การเข้าร่วมกิจกรรมธาราพลานามัยภายใต้การดูแลแบบ 1:1 มีผลต่อการลดระดับความรุนแรงของภาวะออทิสซึมของนักเรียนอย่างชัดเจน โดยเมื่อแยกวิเคราะห์รายด้านของแบบประเมิน ATEC-THAI พบแนวโน้มการ

พัฒนาในทุกมิติ ได้แก่ (1) ด้านการสื่อสาร (Communication) คะแนนเฉลี่ยลดลงร้อยละ 12.7 (2) ด้านสังคมสัมพันธ์ (Sociability) ลดลงร้อยละ 14.5 (3) ด้านการรับรู้ทางประสาทสัมผัสและพฤติกรรมซ้ำ ๆ (Sensory/Cognitive Awareness) ลดลงร้อยละ 11.2 (4) ด้านสุขภาพและพฤติกรรมทั่วไป (Health/Behavior) ลดลงร้อยละ 9.6 แม้ว่าจะไม่มีการวิเคราะห์เชิงสถิติแยกแต่ละด้านอย่างละเอียดในงานนี้ แต่แนวโน้มดังกล่าวแสดงถึงการตอบสนองทางพฤติกรรมที่ดีขึ้นโดยรวม ซึ่งอาจเกิดจากคุณลักษณะของน้ำที่ช่วยให้เกิดแรงต้านและแรงลอยตัว ทำให้ร่างกายผ่อนคลายและสมองเกิดการรับรู้ทางประสาทสัมผัสที่สมดุลมากขึ้น (Yilmaz, I., Yanardağ, M., Bumin, G., & Genç, H, 2004)

เมื่อพิจารณาจากค่า p ที่น้อยกว่า .01 แสดงถึงระดับความเชื่อมั่นทางสถิติสูง (Confidence Level 99%) ว่าการเปลี่ยนแปลงของคะแนนภาวะออทิสซึมเกิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมธาราพลานามัยจริง มิใช่ความบังเอิญทางสถิติ ผลนี้สนับสนุนข้อสันนิษฐานของผู้วิจัยที่ว่า “กิจกรรมทางน้ำเป็นกิจกรรมบำบัดที่ส่งผลต่อพัฒนาการทางพฤติกรรมของเด็กออทิสติกได้อย่างมีประสิทธิภาพ” นอกจากนี้ค่าเฉลี่ยหลังการเข้าร่วมกิจกรรมที่ลดลงพร้อมค่าความแปรปรวนที่ลดลงจาก 28.58 เป็น 27.96 บ่งชี้ถึงการกระจายคะแนนที่แคบลง หมายความว่า เด็กส่วนใหญ่มีแนวโน้มพัฒนาไปในทิศทางเดียวกันอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สะท้อนประสิทธิผลของรูปแบบกิจกรรมดังกล่าว สอดคล้องกับงานวิจัยของยศธร รัตนจัง และคณะ และ Pan ซึ่งพบว่า กิจกรรมทางน้ำช่วยเพิ่มสมรรถภาพทางกายและลดพฤติกรรมซ้ำ ๆ ในเด็กออทิสติก ซึ่งเห็นได้ชัดเจนจากการพูด เช่น การเปล่งเสียงชัดเจนขึ้น การใช้ภาษากายในการสื่อสารได้ดีกว่าเดิม ด้านสังคม นักเรียนรู้จักขั้นตอนการเตรียมตัวก่อนเข้าร่วมกิจกรรม และรู้จักการรอคอยต่อแถว โดยบริบทของกิจกรรมที่ดึงดูดความสนใจของกิจกรรมธารบำบัดให้นักเรียนยินยอมที่จะปฏิบัติตามกฎระเบียบและกระบวนการฝึกนั้น ช่วยผู้เรียน(เด็กออทิสติก) ได้เรียนรู้และเข้าใจขึ้น และยินยอมปฏิบัติตามแนวทางต่าง ๆ ตามกระบวนการของกิจกรรมธาราพลานามัย (ยศธร รัตนจัง, แก้วตา นพมณีจำรัสเลิศ, พัชรินทร์ เสรี, 2565; Pan, C. Y, 2010) สอดคล้องกับงานวิจัยของไพลิน นิลอาญา ได้ศึกษาผลการใช้กิจกรรมแนะแนวตามแนวทางกิจกรรมบำบัดเพื่อพัฒนาความมีวินัยในตนเอง ของเด็กออทิสติกระดับปฐมวัย มีค่าสูงขึ้น เห็นได้จากพฤติกรรมที่เด็กออทิสติก มีพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองสูงขึ้นทุกด้าน ประกอบด้วย ด้านการมีระเบียบแถว เด็กออทิสติกสามารถเข้าแถวได้ดีขึ้น ควบคุมตนเองให้อยู่ในระเบียบแถวได้ ด้านการเก็บของให้เป็นที่เด็กออทิสติกสามารถเก็บของใช้ส่วนตัวหรือเก็บของเล่นให้เป็นที่ได้ดี และตรงตำแหน่งมากขึ้น และด้านการรักษาเวลาเด็กออทิสติกสามารถรักษาเวลาในการเล่นและเรียนได้ดี ทำงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จตามเวลาที่กำหนด ยอมรับและทำตามเงื่อนไข ข้อตกลงต่าง ๆ ได้ขึ้น (ไพลิน นิลอาญา, 2558) อีกทั้งยังสอดคล้องกับผลวิจัยของสิริพิชญ์ เจริญสุขศิริ และคณะ พบว่า กิจกรรมธาราบำบัดช่วยให้ผู้ป่วยพิการทางสมองแบบแข็งแกร่ง ที่มีระดับความสามารถด้านการเคลื่อนไหว ระดับที่ 3 สามารถเดินได้ด้วยการใช้อุปกรณ์ในการเคลื่อนไหวเพิ่มขึ้น จากการทบทวนงานวิจัยธาราบำบัดต่อการทำงานของกล้ามเนื้อมัดใหญ่ในผู้ป่วยสมองพิการ (สิริพิชญ์ เจริญสุขศิริ, พิชานันท์ เมธาจารุนนท์, เขมภัค เจริญสุขศิริ, 2565)

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

การวิจัยนี้ได้ศึกษาการจัดการกิจกรรมธาราพลานามัยสำหรับนักเรียนออทิสติก โดยใช้รูปแบบการสอนร่วมแบบ 1:1 ผลการวิจัยสรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ดังกล่าว มีพลวัตที่ครูผู้สอนร่วมมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในฐานะผู้ประเมินและผู้สนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นรายบุคคล และที่สำคัญที่สุด ผลการวิจัยได้แสดงให้เห็นหลักฐานเชิงประจักษ์ว่า กิจกรรมธาราพลานามัยที่จัดการด้วยรูปแบบนี้ มีประสิทธิผลในการลดระดับความรุนแรงของภาวะออทิสซึมของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ข้อค้นพบนี้มีนัยสำคัญต่อการจัดการศึกษาพิเศษ โดยชี้ให้เห็นว่าการบูรณาการระหว่างกิจกรรมบำบัดที่มีศักยภาพ (ธาราพลานามัย) กับกลยุทธ์การจัดการเรียนการสอนที่เน้นการดูแลรายบุคคล (การสอนร่วม 1:1) เป็นแนวทางที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกให้กับนักเรียนออทิสติกได้จริง ผลการวิจัยนี้จึงเป็นข้อมูลสนับสนุนที่มีคุณค่าสำหรับสถานศึกษา ในการพิจารณานำกิจกรรมและรูปแบบการจัดการเรียนรู้ดังกล่าว ไปประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมพัฒนาการและยกระดับคุณภาพชีวิตของนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) สำหรับสถานศึกษา ควรส่งเสริมและบรรจุกิจกรรมธาราพลานามัยเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษอย่างต่อเนื่อง กำหนดให้มีสัดส่วนครูผู้สอนต่อนักเรียน เช่น 1:1 เพื่อให้สอดคล้องกับความสามารถของผู้เรียน

2) สำหรับครูผู้สอน ควรมีการจัดการอบรม เพื่อสร้างการเรียนรู้เพิ่มเติมด้านด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านกระบวนการเรียนรู้และด้านวัดผลประเมินผลการเรียนรู้

2.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ด้านการออกแบบการวิจัย ควรมีการศึกษาผลกิจกรรมธาราพลานามัยในระยะยาว (Longitudinal Study) เพื่อติดตามพัฒนาการของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

2) ด้านการประเมินผล ควรพัฒนาเครื่องมือประเมินผลที่เฉพาะเจาะจงกับทักษะที่ได้จากกิจกรรมทางน้ำโดยตรง เช่น แบบประเมินทักษะการเคลื่อนไหวในน้ำ (Aquatic Skills) หรือแบบสังเกตพฤติกรรมทางสังคมในบริบทของสระว่ายน้ำ

เอกสารอ้างอิง

กรมสุขภาพจิต. (2566). *สถิติผู้ป่วยออทิสติกที่เข้ารับบริการในสถานพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข*. เรียกใช้เมื่อ 26 กุมภาพันธ์ 2567 จาก https://dtc.dmh.go.th/AccessHealthServices/.

ขนิษฐา สุนาคราช. (2567). ความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของแบบประเมินการรักษาโรคออทิซึม ฉบับภาษาไทย [Validity and reliability of the Thai version of the Autism Treatment Evaluation Checklist]. *วารสารการพัฒนาสุขภาพชุมชน มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 12(2), 171-183.

จันทร์จิตร เธียรสิริ, นรพรรณ โพธิพฤกษ์, ศิริอมร กาวีระ. (2563). แนวทางการพัฒนาผู้ต้องขังให้เป็นครูสอนการทอผ้าไหม แบบมีส่วนร่วมของทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่. *วารสารปัญญาภิวัฒน์*, 12(2), 114-126.

ชนาดา อรศรี, ศักดาเดช สิงคิบุตร. (2566). *หลักสูตรกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนรายวิชากายภาพบำบัดธาราพลานามัย อาชาบำบัด สำหรับเด็กที่มีความจำเป็นต้องการพิเศษ.* โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ฝ่ายการศึกษาพิเศษ.

ตติยา ศรีบังเกิด. (2564). การใช้นักศึกษาเป็นครูผู้ร่วมสอนในรายวิชาภาษาอังกฤษสำหรับเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. ใน *รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 14*. มหาวิทยาลัยรังสิต.

ปาวรณา อัจฉริยบุตร. (2553). ธาราบำบัดและน้ำร้อน. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา*, 5(1), 23-38.

เพ็ญแข ลิ่มศิลา. (2541). *การวินิจฉัยโรคออทิสซึม.* (พิมพ์ครั้งที่ 2). สมุทรปราการ : ธ.แสงงามการพิมพ์.

ไพลิน นิลอาญา. (2558). ผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวตามแนวทางกิจกรรมบำบัดเพื่อพัฒนาความมีวินัยในตนเองของเด็กออทิสติกระดับปฐมวัย. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาแนะแนวและการปรึกษาเชิงจิตวิทยา*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ยศธร รัตนจัง, แก้วตา นพมณีจำรัสเลิศ, & พัชรินทร์ เสรี. (2565). ผลของการใช้โปรแกรม AUTISSWIM ที่มีต่อทักษะการเอาชีวิตรอดในน้ำและสมรรถภาพทางกายของเด็กออทิสติก. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ*, 14(1), 1-14.

วัลลภิษฐ์ วิสุทธิศักดิ์. (2545). การเปรียบเทียบประสิทธิภาพผลการให้ทันตสุขศึกษาวิธีการสอนตัวต่อตัวและการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยการใช้สื่อวิดิทัศน์แก่ผู้ปกครองเด็กดาวน์ซินโดรมช่วยก่อนวัยเรียน. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาทันตกรรมสำหรับเด็ก*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สิริพิชญ์ เจริญสุขศิริ, พิชานันท์ เมธาจารุนนท์, เขมภัค เจริญสุขศิริ. (2565). ธาราบำบัดต่อการทำงานของกล้ามเนื้อมัดใหญ่ในผู้ป่วยทางสมองพิการ : การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ. *วารสารวิทยาศาสตร์สุขภาพประเทศไทย*, 4(3), 45-52.

สุชาติ พหลภาคย์. (2566). AI for Autism: อาการของโรคออทิสซัมสเปกตรัม. ใน *การประชุมวิชาการเปิดโลกออทิสติก ครั้งที่ 14* ณ ราชาวดีรีสอร์ทแอนด์โฮเทล. ขอนแก่น. (วันที่ 12 พฤษภาคม).

Pan, C. Y. (2010). The efficacy of an aquatic program on physical fitness and aquatic skills in children with and without autism spectrum disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 40(11), 1403-1412.

Yilmaz, I., Yanardağ, M., Bumin, G., & Genç, H. (2004). The effect of swimming training on physical fitness and water orientation in autism. *Pediatrics International*, 46(5), 624-626.

สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย*

THE COMPETENCIES OF SCHOOL ADMINISTRATORS AFFECTING TEACHER EFFECTIVENESS UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE NONGKHAI

***สกาวใจ น้อยยะ,[1] สิทธิชัย สอนสุภี[2]**
Sakawjai Noiya,[1] Sittichai Sonsupee[2]
มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย, ประเทศไทย[1,2]
KhonKaen University, Nong Khai campus, Thailand[1,2]
*Corresponding Author, E-mail:sakawjaijaao@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา 2) ศึกษาประสิทธิผลของครู 3) ศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของครู การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสาเหตุ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย จำนวน 142 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้การวิจัยเป็นแบบสอบถามซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.99 และผลความเที่ยงตรง IOC รายข้อมีค่า 0.67 -1.00 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์วิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบมีขั้นตอน

ผลการวิจัยพบว่า 1) สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ประสิทธิผลของครู โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และ 3) สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของครู โดยการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สันมีความสัมพันธ์ในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แต่ละด้านพบว่า สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของครูสูงที่สุด คือ ด้านการทำงานเครือข่าย (X_4) และสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของครูสูงสุด คือ ด้านการสื่อสารและจูงใจ (X_1) ด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (X_6) ด้านการทำงานเป็นทีมเครือข่าย (X_4) และด้านการรักษาวินัยคุณธรรมจริยธรรม (X_5) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์พหุคูณเท่ากับ 0.812 ($r = 0.812$) พยากรณ์ได้ร้อยละ 65.90 ($R^2 = 0.659$) และมีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการประมาณค่า 0.303 ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สามารถสร้าง

* Received: 5 February 2026; Revised: 26 February 2026; Accepted: 2 March 2026

สมการถดถอยโดยการคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน คือ $Zy = 0.330(ZX_1) + 0.321(ZX_6) + 0.281(ZX_4) + 0.200(ZX_5)$

คำสำคัญ: สมรรถนะผู้บริหาร, ประสิทธิผลของครู, การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

Abstracts

This research aims to 1) study the level of competence of school administrators, 2) study the effectiveness of teachers, and 3) study the competence of school administrators that affects teacher effectiveness. This research is a causal research. The sample group consisted of 142 school administrators and teachers from the Nong Khai Secondary Educational Service Area Office, selected using stratified random sampling. The research instrument was a questionnaire with a reliability coefficient of 0.99 and item IOC validity values of 0.67-1.00. The statistical methods used for research analysis included mean, standard deviation, and stepwise multiple regression analysis.

The research results showed that 1) the overall competence of school administrators was at the highest level, 2) the overall effectiveness of teachers was at the highest level, and 3) the competence of school administrators that affects teacher effectiveness, based on Pearson correlation coefficient analysis, showed a statistically significant positive correlation at the .01 level. In each aspect, it was found that the competence of school administrators that had the most significant effect... The most correlated competence of school administrators with teacher effectiveness was networking (X4). The competences that had the greatest impact on teacher effectiveness were communication and motivation (X_1), digital technology use (X_6), teamwork and networking (X_4), and maintaining discipline, morality, and ethics (X_5). The multiple coefficient of these competencies was 0.812 (r = 0.812), predicting 65.90% of the variance ($R^2 = 0.659$). The standard error of estimation was 0.303, which was statistically significant at the .01 level. A regression equation could be constructed by calculating the regression coefficients of the predictors in standardized score format: $Zy= 0.330(ZX_1) + 0.321(ZX_6) + 0.281(ZX_4) + 0.200(ZX_5)$.

Keywords: Competency of administrators, Teacher effectiveness, Stepwise multiple Regression analysis.

บทนำ

กระทรวงศึกษาธิการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติด้านการศึกษา (พ.ศ. 2566–2580) เพื่อพัฒนาศักยภาพมนุษย์ตลอดช่วงวัยและยกระดับการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทสังคมโลก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2568) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 กลยุทธ์ย่อย 1.2 เน้นให้ผู้เรียนระดับพื้นฐานมีทักษะดิจิทัลและสมรรถนะสำคัญต่อการเรียนรู้ การดำรงชีวิตและการทำงาน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ผลการประเมิน PISA 2022 ของไทยที่ลดลงจาก PISA 2018 สะท้อนความจำเป็นในการยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้และการสนับสนุนทรัพยากรของสถานศึกษาให้เพียงพอและมีคุณภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2568) บริบทโลกยุคบานี่ที่ผันผวนและคาดการณ์ยาก ดังนั้น ระบบการศึกษาต้องปรับตัวอย่างยืดหยุ่นและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Diefenbache, 2023) ภายใต้ข้อจำกัดด้านทรัพยากร ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนครูผ่านการมอบหมายงานที่เหมาะสม การอำนวยความสะดวกและการส่งเสริมทักษะใหม่เพื่อยกระดับประสิทธิผลของครูและผลลัพธ์ผู้เรียน (กมลชนก ศรีสุดาและวัฒนา สุวรรณไตรย์, 2565)

ประสิทธิผลของครูมีความสำคัญต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สะท้อนความสามารถในการจัดการเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมายและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า อันนำไปสู่ความสำเร็จของการดำเนินงานเป็นระบบ (อะธิดา แสงอรุณ, 2565) ประสิทธิผลของครูได้รับอิทธิพลจากปัจจัยการบริหารภายในบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ความพร้อมของทรัพยากรและเทคโนโลยีที่มีคุณภาพส่งผลต่อคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยตรง (สกุณา ใบภักดี และคณะ, 2566) ในยุคเทคโนโลยีพลิกผัน ผู้บริหารจำเป็นต้องปรับรูปแบบการบริหารให้สอดคล้องกับความปกติใหม่ ทั้งการเตรียมความพร้อมด้านเทคโนโลยี การออกแบบการจัดการเรียนรู้ให้ครอบคลุมผู้เรียน และการบริหารบุคลากรให้บรรลุเป้าหมาย (นิตยา หงส์ขุนทด, และคณะ, 2567) โดยการสนับสนุนสภาพแวดล้อมการทำงาน การทำงานเป็นทีมและความผูกพันในการทำงาน จะช่วยให้ครูปฏิบัติงานเต็มศักยภาพและสร้างผลลัพธ์ที่ตอบสนองผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในสถานศึกษา (บัณฑิต ลักษณะภาวรรณ และกนกอร สมปราชญ์, 2562)

สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นพฤติกรรมการบริหารที่สะท้อนความรู้ ทักษะและคุณลักษณะสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จของสถานศึกษา (พชรวิทย์ จันทร์ศิริสิระ, 2565) ผู้บริหารมีบทบาทขับเคลื่อนองค์กรและสนับสนุนครู โดยสมรรถนะสำคัญ การมุ่งผลสัมฤทธิ์ การทำงานเป็นทีม การบริการที่ดีและการสื่อสาร ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารและคุณภาพการจัดการเรียนการสอน (สุรัตน์ จันทโช และคณะ, 2566) ในบริบทการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว ผู้บริหารจำเป็นต้องปรับตัวและใช้การบริหารแบบบูรณาการ เพื่อรองรับความหลากหลายของผู้เรียนและข้อจำกัดทรัพยากร โดยเชื่อมโยงงานและทรัพยากรให้เหมาะกับบริบทสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพ จึงควรศึกษาสมรรถนะผู้บริหารเพื่อพัฒนาให้สอดคล้องกับการบริหารการศึกษาในยุคปัจจุบัน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2566)

ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของครู เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการเรียนการสอนและการบริหารสถานศึกษา โดยงานวิจัยพบว่า

ผู้บริหารที่มีสมรรถนะครบถ้วน การพัฒนาทีมงาน การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมและการบริการที่ดี สามารถสนับสนุนครูทำให้ประสิทธิผลของครูสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ (จารุวรรณ บุญศร, 2566) อีกทั้งสมรรถนะด้านการพัฒนาศักยภาพบุคลากร การสื่อสารและการบริหารเชิงกลยุทธ์ ยังเป็นตัวแปรสำคัญในการพยากรณ์ผลการปฏิบัติงานของครู (สมพร ศักดา และสุภัทรศักดิ์ คำสามารถ, 2567) นอกจากนี้ ผู้บริหารที่เปิดรับสิ่งใหม่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงและสร้างแรงจูงใจความไว้วางใจ จะช่วยเพิ่มความทุ่มเทและประสิทธิภาพการสอนของครูส่งผลต่อคุณภาพสถานศึกษาโดยรวม ดังนั้น การพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารจึงจำเป็นและเร่งด่วนเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืนสู่มาตรฐานสากล (กุลภัสสร ป้องคำ และธดา สิทธิ์ธาดา, 2566)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะและทักษะอนาคต ควบคู่ยกระดับผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา พร้อมเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารและความเสมอภาคทางการศึกษา ซึ่งผล O-NET ปี 2563 – 2567 ยังต่ำกว่าระดับประเทศหลายวิชา โดยเฉพาะ ม.6 และบางวิชามีแนวโน้มลดลง สะท้อนความจำเป็นในการพัฒนาการบริหารและศักยภาพของครูให้จัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิผล ดังนั้น จึงควรศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของครู เพื่อใช้วางแผนยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องบริบทที่เปลี่ยนแปลง (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของครู เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบสมรรถนะที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลครู โดยผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคายและผู้บริหารสถานศึกษาใช้ปรับประยุกต์ในการบริหารและขับเคลื่อนการศึกษาให้เกิดประสิทธิผลอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย
2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย
3. เพื่อศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสาเหตุ (Causal Research) เพื่อศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ปีการศึกษา 2568 จำนวนผู้บริหารและครู ทั้งหมด 1,152 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามโปรแกรมการคำนวณขนาดตัวอย่างสำหรับการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้างเชิงเส้น โดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุตัวแปร (Multiple Regression Sample Size Calculator) ผ่าน analyticscalculators.com (Soper, 2025) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 142 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) ซึ่งเกี่ยวกับพฤติกรรมสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลประสิทธิผลของครู ซึ่งได้มาจากการทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดการวิจัย โดยแบบสอบถามประกอบด้วย 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีข้อคำถามเกี่ยวกับตำแหน่งปัจจุบัน เพศ อายุ ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งปัจจุบัน ระดับการศึกษาและขนาดของสถานศึกษา

ตอนที่ 2 แบบสอบถามสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย เป็นแบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามแบบสอบถามประสิทธิผลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย เป็นแบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับ

3. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือนำแบบสอบถาม ที่สร้างขึ้นตามประเด็นองค์ประกอบและตัวชี้วัดเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความตรง

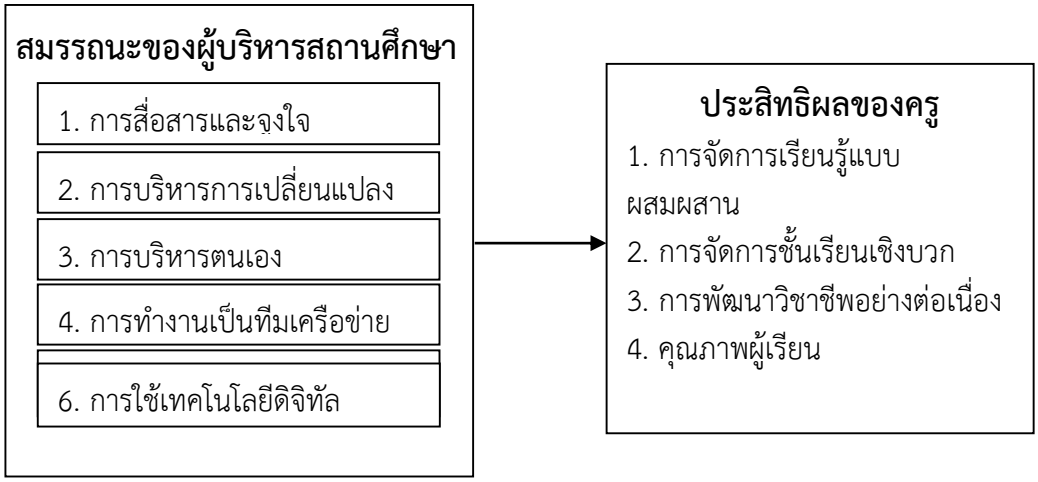
เชิงเนื้อหา (Content Validity) มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67-1.0 จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้

(Try Out) กับผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย

ซึ่งมีบริบทใกล้เคียงกับพื้นที่ดำเนินการวิจัย จำนวน 30 คน นำมาคำนวณหาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s alpha) ได้ค่าความเที่ยงของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ 0.99

4. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ซึ่งสถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบมีขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

1) สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย $\overline{X}$ (และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา

ด้าน	สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา	$\overline{X}$	S.D.	การแปลผล
1.	การสื่อสารและจูงใจ	4.56	0.48	มากที่สุด
2.	การบริหารการเปลี่ยนแปลง	4.52	0.40	มากที่สุด
3.	การบริหารตนเอง	4.51	0.42	มากที่สุด
4.	การทำงานเป็นทีมเครือข่าย	4.50	0.47	มาก
5.	การรักษาวินัยคุณธรรมจริยธรรม	4.54	0.59	มากที่สุด
6.	การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล	4.46	0.48	มาก
	ภาพรวม	**4.51**	**0.39**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 1 พบว่า สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$=4.51,S.D.=0.39) และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 4 ด้าน เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย คือ ด้านการสื่อสารและจูงใจ ($\overline{X}$=4.56) ด้านการรักษาวินัยคุณธรรมจริยธรรม ($\overline{X}$=4.54) และด้านการบริหารการเปลี่ยนแปลง ($\overline{X}$=4.52) และด้านการบริหารตนเอง ($\overline{X}$=4.51)

ตามลำดับ อยู่ในระดับมาก 2 ด้าน เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย คือ การทำงานเป็นทีมเครือข่าย ($\overline{X}$=4.50) และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ($\overline{X}$=4.50) ตามลำดับ

2) ประสิทธิผลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย) $\overline{X}$ (และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ประสิทธิผลของครู

ด้าน	ประสิทธิผลของครู	$\overline{X}$	S.D.	การแปลผล
1	การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน	4.50	0.51	มาก
2	การจัดการชั้นเรียนเชิงบวก	4.57	0.48	มากที่สุด
3	การพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง	4.55	0.53	มากที่สุด
4	คุณภาพผู้เรียน	4.56	0.53	มากที่สุด
	ภาพรวม	**4.55**	**4.45**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 2 พบว่า ประสิทธิผลของครู โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$=4.51,S.D.=0.39) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ ในระดับมากที่สุด 3 ด้าน เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย คือ การจัดการชั้นเรียนเชิงบวก ($\overline{X}$=4.57) ด้านคุณภาพผู้เรียน ($\overline{X}$=4.56) และด้านการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ($\overline{X}$=4.55) ตามลำดับ อยู่ในระดับมาก คือ ด้านการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน ($\overline{X}$=4.50)

3) สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยม ศึกษาหนองคาย

ตารางที่ 3 วิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของครู

ตัวแปรพยากรณ์	B	St. Error	Beta	t	Sig.
(Constant)	1.342	0.182	-	7.381	0.001**
การสื่อสารและจูงใจ (X_1)	0.233	0.043	0.330	5.417	0.001**
การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (X_6)	0.228	0.042	0.321	5.403	0.001**
การทำงานเป็นทีมเครือข่าย (X_4)	0.205	0.040	0.281	5.117	0.001**
การรักษาวินัยคุณธรรมจริยธรรม (X_5)	0.132	0.035	0.200	3.788	0.001**
R = 0.812, R^2 = 0.659, Adjusted R^2 = 0.649, S.E. = 0.303, F = 14.352					

**p < .01

จากตารางที่ 3 พบว่า เมื่อนำตัวแปรต้นสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา ทั้ง 6 ด้าน คือ การสื่อสารและจูงใจ (X_1) การบริหารการเปลี่ยนแปลง (X_2) การบริหารตนเอง (X_3) การทำงานเป็นทีมเครือข่าย (X_4) การรักษาวินัยคุณธรรมจริยธรรม (X_5) และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (X_6) เข้าสมการถดถอยแล้วจะได้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ 0.812 (R = 0.812) ค่าความคลาดเคลื่อน

เนื่องจากการพยากรณ์เท่ากับ 0.303 ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01 มีค่าสัมประสิทธิ์อำนาจพยากรณ์ประสิทธิผลของครู ร้อยละ 65.90 (R^2 = 0.659) โดยค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย คือ การสื่อสารและจูงใจ (X_1) การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (X_6) การทำงานเป็นทีมเครือข่าย (X_4) และการรักษาวินัยคุณธรรมจริยธรรม (X_5) มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยในรูปของคะแนนมาตรฐาน (β) เท่ากับ 0.330,0.321,0.281,0.200 ตามลำดับ ซึ่งสามารถสร้างสมการถด ถอยโดยการคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวพยากรณ์ที่อยู่ในรูปคะแนนดิบ (b) และคะแนนมาตรฐาน (β) ดังต่อไปนี้

สมการในรูปคะแนนดิบ

$$Y = 1.342 + 0.233(X_1) + 0.228(X_6) + 0.205(X_4) + 0.132(X_5)$$

สมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน

$$Zy = 0.330(ZX_1) + 0.321(ZX_6) + 0.281(ZX_4) + 0.200(ZX_5)$$

อภิปรายผล

1. การศึกษาระดับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด และด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การสื่อสารและจูงใจ เนื่องจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย มีพันธกิจพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความเชี่ยวชาญในการจัดการศึกษาที่ตอบสนองทิศทางการพัฒนาประเทศและมุ่งขับเคลื่อน มีกลยุทธ์ด้านการพัฒนาบุคลากร เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ควบคู่การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษา จึงจำเป็นที่ผู้บริหารต้องสื่อสารเป้าหมาย นโยบาย แนวทางการดำเนินงานให้ชัดเจน พร้อมสร้างขวัญกำลังใจและแรงจูงใจให้ครูร่วมขับเคลื่อนงานไปในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องกับแนวคิด Hellriegel et al. กล่าวว่า การสื่อสารเป็นฐานสำคัญของสมรรถนะผู้บริหาร เพราะการขับเคลื่อนการปฏิบัติงานในองค์กรต้องอาศัยบุคลากรเป็นผู้ปฏิบัติ ดังนั้นเพื่อให้งานบรรลุผลตามเป้าหมาย ผู้บริหารจำเป็นต้องสื่อสารให้บุคลากรรับรู้และเข้าใจตรงกันชัดเจน พร้อมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนิน งานมีประสิทธิภาพและผลลัพธ์ดีขึ้น (นิธิ เรืองสุขอุดม, 2563) สอดคล้องกับงานวิจัยของภาวินี หาวัตรและคณะ กล่าวว่า สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และด้านการสื่อสารและการจูงใจมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาสามารถร่วมกันพยากรณ์การจัดการเรียนการสอนในยุคดิจิทัลของครูได้อย่างมีนัยสำคัญ สะท้อนว่าผู้บริหารที่สื่อสารชัดเจนและจูงใจได้ดีจะสนับสนุนการพัฒนาครูและการใช้เทคโนโลยีได้ต่อเนื่อง ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญให้ก้าวหน้าและยั่งยืน (ภาวินี หาวัตร และคณะ, 2566) อีกทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของพิงค์ฒิฉัตร เมธาธารณ์กุลและอำนวย ทองโปร่ง กล่าวว่า การสื่อสารและจูงใจเป็นกระบวนการสำคัญในการสร้างความเข้าใจ ความร่วมมือและขวัญกำลังใจ โดยผู้บริหารสถานศึกษาควรมีช่องทางการสื่อสารที่รวดเร็ว เพื่อให้ครู

ปฏิบัติตามนโยบายได้ทันต่อสถานการณ์ และการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูอย่างมีนัยสำคัญ (พิงค์ฒิฉัตร เมธาธารณ์กุล และอำนวย ทองโปร่ง, 2567)

2. การศึกษาระดับประสิทธิผลของครูพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดและด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การจัดการชั้นเรียนเชิงบวก เนื่องจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย มีพันธกิจและกลยุทธ์มุ่งยกระดับคุณภาพผู้เรียน ควบคู่การพัฒนาสถานศึกษาให้มีความปลอดภัย และขับเคลื่อนระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นรูปธรรม จึงเอื้อต่อการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ปลอดภัย อบอุ่นและมั่นคง ส่งผลให้ครูสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ กำหนดกติกาเป็นธรรม เสริมแรงทางบวกและใช้สื่อดิจิทัลอย่างเหมาะสม ทำให้ผู้เรียนพร้อมเรียนและมีส่วนร่วมในชั้นเรียนมากขึ้น สอดคล้องกับแนวคิด Good and Brophy กล่าวว่า การจัดชั้นเรียนเชิงบวก คือ ห้องเรียนที่ประกอบด้วยห้องเรียนที่ครูมีพฤติกรรมเชิงบวก การ จัดชั้นเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การตั้งความคาดหวังเชิงบวกและมุ่งสู่ความสำเร็จในระดับสูง องค์ประ กอบเหล่านี้ส่งผลให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นมิตร บรรยากาศไว้วางใจ เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในชั้นเรียนและส่งผลให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจ มีส่วนร่วมและมีประสิทธิผลการเรียนรู้ที่ดี (ภัทรานิษฐ์ พรหมสุรินทร์, และคณะ, 2566) ขึ้นซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสมฤทัย ทองบุญนุ่ม และน้ำทิพย์ องอาจวาณิชย์ กล่าวว่า การจัดการชั้นเรียนเชิงบวกเป็นฐานสำคัญในการสร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยและเกื้อกูล ทำให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจ กล้าแสดงออกและพัฒนาได้เต็มศักยภาพ (สมฤทัย ทองบุญนุ่ม และน้ำทิพย์ องอาจวาณิชย์, 2563) อีกทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของพิมพาพัญ ทองกิ่ง ที่กล่าวว่า การจัดชั้นเรียนเชิงบวกหรือการสร้างบรรยากาศชั้นเรียนที่ดี สามารถเสริมแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อครูผู้สอนสร้างสภาพแวดล้อมแห่งการเรียนรู้ได้เหมาะสม ผู้เรียนจะรู้สึกว่าตนมีความสำคัญ เกิดกำลังใจในการพัฒนาตนเอง มีทัศนคติเชิงบวก และรักการเรียนรู้ ดังนั้น บทบาทของครูในการสร้างบรรยากาศชั้นเรียนเชิงบวก จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จในการเรียนรู้ของผู้เรียน (พิมพาพัญ ทองกิ่ง, 2563) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยอัจฉรา บรรดาศักดิ์ และสิทธิชัย สอนสุภี กล่าวว่า ผู้บริหารมีบทบาทส่งเสริมให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงบวก โดยใช้กระบวน การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สนับสนุนการสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวกในชั้นเรียนผ่านระบบครูพี่เลี้ยง การจัดห้องเรียนให้เหมาะสม การใช้สื่อการเรียนรู้และการเสริมแรงทางบวก รวมถึงการเลือกเทคนิคการสอนและการประเมินผลที่เหมาะกับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความสุข รู้สึกปลอดภัย กล้าคิด กล้าทำและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างแท้จริง (อัจฉรา บรรดาศักดิ์ และสิทธิชัย สอนสุภี, 2568)

3. การศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย พบว่า ด้านการสื่อสารและจูงใจ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การทำงานเป็นทีมเครือข่ายและการรักษาวินัยคุณธรรมจริยธรรม สามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิผลของครูได้ ร้อยละ 65.90 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สะท้อนว่าสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา

ส่งผลต่อประสิทธิผลครูอย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับเป้าประสงค์ของเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ที่มุ่งให้ผู้บริหารสถานศึกษาครูและบุคลากรเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ทันต่อเทคโนโลยี มีสมรรถนะ ความรู้ ความเชี่ยวชาญ จรรยาบรรณและมาตรฐานวิชาชีพ ดังนั้น การขับเคลื่อนนโยบายสู่ห้องเรียนจำเป็นต้องอาศัยผู้บริหารสถานศึกษาในการกำหนดทิศทางและสนับสนุนอย่างเป็นระบบ เมื่อผู้บริหารสื่อสารเป้าหมายชัดเจน สร้างแรงจูงใจ สนับสนุนการใช้เทคโนโลยี ส่งเสริมการทำงานเป็นทีมเครือข่ายและยึดหลักวินัยคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ของครูและการบรรลุเป้าหมายผู้เรียนมากขึ้น ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดของพชรวิทย์ จันทร์ศิริสิระ กล่าวว่า สมรรถนะสำหรับผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่ (competency for shool Administrator in New Era) คือ แรงขับเคลื่อนสำคัญสู่การบรรลุวิสัยทัศน์องค์กร และการพัฒนาสมรรถนะผู้นำด้านการสื่อสารเพื่อสร้างแรงจูงใจ เป็นผู้นำที่เป็นพี่เลี้ยง (Coach) โดยใช้การสื่อสารเชิงบวกเพื่อเสริมสร้างพลังและขวัญกำลังใจให้แก่ครูและการทำงานเป็นทีมของบุคลากร ช่วยให้ผู้บริหารจัดระบบงานได้ดีและบรรลุเป้าหมายของงานมากขึ้น และเชื่อมั่นว่าคน คือ ปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการบริหารจัดการ หากผู้บริหารมีสมรรถนะในการบริหารคนบริหารองค์กรได้ จะเป็นตัวแปรที่ส่งผลให้ประสิทธิผลของครูก้าวสู่ความสำเร็จอย่างดียิ่งขึ้น ซึ่งสะท้อนงานถึงสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นระบบช่วยให้ครูได้รับทิศทางที่ชัดเจนและการสนับสนุนที่เหมาะสมจากผู้บริหารสถานศึกษา (พชรวิทย์ จันทร์ศิริสิระ, 2565) สอดคล้องกับงานวิจัยของสุกฤตา ประจงและคณะ กล่าวว่า ผู้บริหารที่มีสมรรถนะสูงสามารถสร้างแรงจูงใจมนุษยสัมพันธ์และบรรยากาศการทำงานที่ดี รวมถึงใช้อำนาจอย่างเหมาะสม เพื่อกระตุ้นให้ครูร่วมมือและทำงานได้มีประสิทธิผล (สุกฤตา ประจง และคณะ, 2565) อีกทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของณภัค พิศาล และสาโรจน์ เผ่าวงศากุล กล่าวว่า สมรรถนะผู้บริหารเป็นปัจจัยสนับสนุนให้ครูปฏิบัติงานได้อย่างมีมาตรฐานและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (ณภัค พิศาล และสาโรจน์ เผ่าวงศากุล, 2567) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของเนวิน โคตคำ และยุวธิดา ชาปัญญา กล่าวว่า สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา ซึ่งเชื่อมโยงถึงประสิทธิผลของครูโดยตรง เพราะผู้บริหารสถานศึกษาที่มีสมรรถนะสูงสามารถขับเคลื่อนนโยบายและมาตรฐานการศึกษา สามมารถสร้างทิศทางการทำงานที่ชัดเจนและประสานความร่วมมือภายในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลอย่างดียิ่งขึ้น (เนวิน โคตรคำ และยุวธิดา ชาปัญญา, 2567)

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

1. สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการสื่อสารและจูงใจ ด้านการรักษาวินัยคุณธรรมจริยธรรม ด้านการบริหารการเปลี่ยนแปลง ด้านการบริหารตนเอง ด้านการทำงานเป็นทีมเครือข่ายและด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ตามลำดับ

2. ประสิทธิผลของครู โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการจัดการชั้นเรียนเชิงบวก ด้านคุณภาพผู้เรียน ด้านการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่องและด้านการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน ตามลำดับ

3. สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย พบว่า จากการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise multiple regression analysis) ประกอบด้วย 4 ด้านสำคัญ เรียงตามลำดับ คือ ด้านการสื่อสารและจูงใจ ด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ด้านการทำงานเป็นทีมเครือข่าย และด้านการรักษาวินัยคุณธรรม จริยธรรม โดยมีอำนาจในการพยากรณ์ร้อยละ 65.90 และมีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการประมาณค่า 0.303

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะสำหรับนำผลการวิจัยไปใช้

1) จากผลการวิจัยสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการสื่อสารและจูงใจ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรใช้สมรรถนะนี้เป็นกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนนโยบาย “เรียนดี มีความสุข” ของกระทรวงศึกษาธิการให้เป็นรูปธรรมในระดับพื้นที่ โดยเปลี่ยนบทบาทจากผู้ออกคำสั่งมาเป็นผู้นำสร้างแรงบันดาลใจให้กับครู ผ่านการสื่อสารที่เน้นการรับฟังและการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันและใช้การโน้มน้าวและสร้างแรงจูงใจ เพื่อกระตุ้นให้ครูผู้สอนเกิดความเชื่อมั่นในการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ส่งผลลัพธ์ต่อผู้เรียนในสถานศึกษาได้สำเร็จตามเป้าหมาย และด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ดังนั้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ควรจัดทำแผนพัฒนาสมรรถนะผู้นำดิจิทัลอย่างเป็นระบบ โดยเน้นทักษะการใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ การบริหารระบบสารสนเทศของสถานศึกษา การสนับสนุนครูใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้และวัดผลอย่างเหมาะสม รวมถึงการกำกับติดตามการใช้เทคโนโลยีให้เกิดผลจริงในสถานศึกษา

2) จากผลการวิจัยประสิทธิผลของครู ด้านการจัดการชั้นเรียนเชิงบวก มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ดั้งนั้น สถานศึกษาควรส่งเสริมและถอดบทเรียนความสำเร็จของครูในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่อบอุ่นและปลอดภัย เพื่อใช้เป็นฐานในการสร้างความพร้อมให้แก่ผู้เรียน โดยสนับสนุนให้ครูใช้พลังบวกและความสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียนมาเป็นแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนสู่การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพื่อสร้างวัฒนธรรมการจัดการชั้นเรียนที่เน้นความสุขของผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งจะช่วยให้เด็กนักเรียนในสถานศึกษามีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้มากขึ้น และพร้อมที่จะเปิดรับเทคโนโลยีหรือวิธีการจัดการเรียนรู้ใหม่ ๆ ได้ดียิ่งขึ้น และด้านการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ดังนั้น ต้นสังกัดควรเปิดโอกาสให้ครู พัฒนาทักษะการออกแบบการเรียนรู้แบบผสมผสานอย่างเป็นระบบ โดยจัดอบรมเชิงปฏิบัติการและให้คำปรึกษา สนับสนุนเวลาและทรัพยากรในการพัฒนาสื่อดิจิทัล จัดให้มีชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เพื่อแลกเปลี่ยนรูปแบบการจัดการเรียนรู้ กำหนดแนวทางและเครื่องมือประเมินผลการเรียนรู้ที่เหมาะกับการเรียนแบบออนไลน์และออนไซต์ร่วมกัน

3) จากการศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ด้านการสื่อสารและจูงใจ ด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ด้านการทำงานเป็นทีมเครือข่าย และด้านการรักษาวินัยคุณธรรมจริยธรรม ส่งผลต่อประสิทธิผลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ดังนั้น ควรส่งเสริมให้เป็นแนวปฏิบัติที่ดี หรือ Best Practice และให้ความสำคัญกับการพัฒนาความรู้ ทักษะ คุณลักษณะของสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาทั้ง 4 สมรรถนะ เพื่อเพิ่มประสิทธิผลการปฏิบัติงานของครูและยกระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนในสถานศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง

2.2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรนำสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา มาขับเคลื่อนการดำเนินงานในสถานศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์และใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย

เอกสารอ้างอิง

กมลชนก ศรีสุดาและวัฒนา สุวรรณไตรย์. (2565). ความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติงานของครูผู้สอนกับประสิทธิผล ตามมาตรฐานการศึกษาด้านคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2. *วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ*, 10(38), 93–103.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2566). *แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2566–2570.* กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะ กรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2567). *นโยบายและจุดเน้นกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ 2567*. เรียกใช้เมื่อ 27 สิงหาค 2568, จาก https://www.moe.go.th.

กุลภัสสร ป้องคำ และธดา สิทธิ์ธาดา. (2566). บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อทักษะการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1. *วารสารสิรินธรปริทรรศน์*, 24(2), 422–436.

จารุวรรณ บุญศร. (2566). สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารโรงเรียน สังกัดองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น จังหวัดเลย. *วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ*, 3(7), 23–34.

ณภัค พิศาล และสาโรจน์ เผ่าวงศากุล. (2567). ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษากับการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1. *วารสาร มจร กาญจนปริทรรศน์*, 4(3), 403–414.

นิตยา หงส์ขุนทด, และคณะ. (2567). กลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาในยุคปกติใหม่. *วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย*, 6(3), 427–436.

นิธิ เรืองสุขอุดม. (2563). สมรรถนะของผู้บริหารกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 1. ใน *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เนวิน โคตรคำ และยุวธิดา ชาปัญญา. (2567). สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3. *วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด*, 13(2), 527–541.

บัณฑิต ลักษณะภาวรรณ และกนกอร สมปราชญ์. (2562). ภาวะผู้นำพลังร่วมที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 19(4), 1–13.

พชรวิทย์ จันทร์ศิริสิระ. (2565). *สมรรถนะสำหรับผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่.* มหาสารคาม: ตักสิลาการพิมพ์.

พิงค์ฌิฉัตร เมธาธารณ์กุล และอำนวย ทองโปร่ง. (2567). ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ. *วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย*, 6(1), 232-248.

พิมพาพัญ ทองกิ่ง. (2563). บทบาทครูกับการจัดบรรยากาศชั้นเรียนเชิงบวกในศตวรรษที่ 21. *ศึกษาศาสตร์สาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 4(1), 50–59.

ภัทรานิษฐ์ พรหมสุรินทร์, และคณะ. (2566). การจัดบรรยากาศชั้นเรียนเชิงบวกเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. *วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 9(14), 350–363.

ภาวินี หาวัตร และคณะ. (2566). สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนในยุคดิจิทัลของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1. *วารสารมหาจุฬาวิชาการ*, 10(3), 363–376.

สกุณา ใบภักดี และคณะ. (2566). ปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 3. *วารสารการบริหารการศึกษา*, 11(1), 27–40.

สมพร ศักดา และสุภัทรศักดิ์ คำสามารถ. (2567). สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1. *วารสารสันติสุขปริทรรศน์*, 5(2), 1–15.

สมฤทัย ทองบุญนุ่ม และน้ำทิพย์ องอาจวาณิชย์. (2563). การพัฒนาตัวบ่งชี้คุณลักษณะบรรยากาศห้องเรียนเชิงบวกสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. *วารสารราชพฤกษ์*, 18(3), 120–128.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570).* กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สุกฤตา ประจง และคณะ. (2565). สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร. *วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 11(41), 31–41.

สุรัตน์ จันทโช และคณะ. (2566). บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันที่ส่งผลต่อการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเรียนการสอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด. *วารสารการบริหารการศึกษา*, 10(6), 117–127.

อะธิดา แสงอรุณ. (2565). ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม. *ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

อัจฉรา บรรดาศักดิ์ และสิทธิชัย สอนสุภี. (2568). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2. *วารสารปัญญาปณิธาน*, 10(1), 307–320.

Diefenbache. (2023). *BANI world: What is it and why we need it.* Digital Leadership: https://digitalleadership.com/blog/bani-world/.

Soper. (2025). *Multiple regression sample size calculator* [Online software]. Analytics Calculators. Retrieved October 23, 2025, from https://www.analyticscalculators.com/calculator.aspx?id=1.

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันโมเดลภาวะผู้นำพลังบวกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1*

A CONFIRMATORY FACTOR ANALYSIS OF POSITIVE LEADERSHIP AMONG SCHOOL ADMINISTRATORS IN UDON THANI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1

***จันทร์จุฑา สารพิมพา,[1] สิทธิชัย สอนสุภี[2]**
Janjutha Sarapimpa,[1] Sittichai Sonsupee[2]
มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย, ประเทศไทย[1,2]
KhonKaen University, Nong Khai campus, Thailand[1,2]
*Corresponding Author, E-mail: janjutha.s@KKumail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์โมเดลองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของภาวะผู้นำพลังบวกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.987 ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 ปีการศึกษา 2568 รวม 240 คน ที่ได้จากการสุ่มแบบชั้นภูมิ โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐานและการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป Jamovi

ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำพลังบวกของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ “มาก” และองค์ประกอบด้านการส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาชีพมีค่าเฉลี่ยสูงสุด โมเดลภาวะผู้นำพลังบวกของผู้บริหารสถานศึกษาที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งมีค่าวัดระดับความสอดคล้อง คือ χ^2=76.8, *df*=61, P-value=0.084, CFI=0.997, TLI=0.994, SRMR=0.017 และ RMSEA=0.033 โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเป็นบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ทุกองค์ประกอบ เรียงลำดับน้ำหนักองค์องค์ประกอบจากมากไปหาน้อย ดังนี้ การสร้างความสัมพันธ์เชิงบวก การเป็นแบบอย่างเชิงจริยธรรม การสร้างบรรยากาศโรงเรียนเชิงบวก การส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาชีพ และการมองโลกในแง่ดี ตามลำดับ ผลการศึกษายืนยันว่าโมเดลภาวะผู้นำพลังบวกมีความ

* Received: 30 January 2026; Revised: 18 March 2026; Accepted: 28 March 2026

ตรงเชิงโครงสร้างและสามารถนำไปใช้เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรเชิงบวก ส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาชีพรวมถึงคุณภาพชีวิตที่ดีของครูและผู้เรียน ตลอดจนสามารถยกระดับคุณภาพการศึกษาได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน, การบริหารการศึกษา, ภาวะผู้นำพลังบวก, ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

This research article aimed to analyze the component model and indicators of positive leadership among school administrators under the Udon Thani Primary Educational Service Area Office 1. This study employed a quantitative research methodology. The research instrument used for data collection was a five-point rating scale questionnaire, with an overall reliability coefficient of 0.987. The sample consisted of 240 school administrators and teachers under the Udon Thani Primary Educational Service Area Office 1 in the 2025 academic year, selected through stratified random sampling. The data were analyzed using basic statistics and confirmatory factor analysis with the Jamovi statistical software package.

The results indicated that the overall level of positive leadership in Udon Thani Primary Educational Service Area Office 1 was high, with professional development support showing the highest mean score. The proposed model demonstrated a good fit with the empirical data (χ^2 = 76.80, *df* = 61, P-value = 0.084, CFI = 0.997, TLI = 0.994, SRMR = 0.017, RMSEA = 0.033). All factor loadings were positive and statistically significant at the .001 level. The components, ranked from highest to lowest factor loadings, were positive relationship building, ethical role modeling, positive school climate, professional development support, and optimism. The findings confirm the construct validity of the positive leadership model and suggest its applicability as a framework for developing school administrators. The model can be used to enhance positive organizational culture, support teachers' professional development, improve the quality of life of teachers and students, and promote sustainable educational quality.

Keywords: Confirmatory Factor Analysis, Educational Administration, Positive Leadership, School Administrators.

บทนำ

โลกในปัจจุบันอยู่ภายใต้บริบท BANI ซึ่งประกอบด้วยความเปราะบางของระบบ (Brittle) ความวิตกกังวลจากความไม่แน่นอน (Anxious) ความไม่เป็นเส้นตรงของเหตุและผล (Nonlinear) และความซับซ้อนที่ยากต่อความเข้าใจ (Incomprehensible) (สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา, 2566) บริบทดังกล่าว ส่งผลให้การดำเนินงานขององค์กร โดยเฉพาะองค์กรทางการศึกษาต้องเผชิญกับความท้าทาย ทั้งด้านการบริหารจัดการและด้านทรัพยากรมนุษย์ การรับมือกับโลกในลักษณะนี้ จึงจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาความยืดหยุ่นทางจิตใจ ความฉลาดทางอารมณ์ และความสามารถในการปรับตัว (Parekh, M, 2022) ซึ่งสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 และนโยบายการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ภายใต้แนวคิดเรียนดี มีความสุข ที่มุ่งพัฒนาคนและระบบการศึกษาให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบันได้อย่างยั่งยืน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560; กระทรวงศึกษาธิการ, 2567)

ภาวะผู้นำจึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรการศึกษา ให้สามารถดำรงอยู่และพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้นำมีบทบาทในการสื่อสารวิสัยทัศน์ กำหนดทิศทางองค์กร และสร้างการมีส่วนร่วมของบุคลากร (พงศ์สวัสดิ์ ราชจันทร์, 2564) ในบริบทของโลกที่มีความผันผวน หนึ่งในรูปแบบภาวะผู้นำที่ได้รับความสนใจ คือ ภาวะผู้นำพลังบวก (Blanch, J., Gil, F., Antino, M., & Rodríguez-Muñoz, A, 2016) ซึ่งมุ่งใช้แนวคิดและกลยุทธ์เชิงบวกในการสร้างแรงบันดาลใจ อิทธิพล และพลังในการทำงานร่วมกันของบุคลากร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร (Gauthier, H, 2016) ผู้นำพลังบวกสามารถเผชิญปัญหาอย่างมีสติ พร้อมทั้งรักษาความหวังและพลังในการทำงานร่วมกับทีม (Gordon, J, 2017) โดยให้ความสำคัญกับการตระหนักรู้ตนเอง การมองโลกในแง่ดี และการยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรม นอกจากนี้ ยังมุ่งเน้นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลผ่านการสื่อสารเชิงบวก การเห็นคุณค่าในจุดแข็งของบุคลากร และการเอื้ออำนวยให้บุคลากรมีความก้าวหน้า อันนำไปสู่การสร้างแรงบันดาลใจและผลลัพธ์ที่ดีในการทำงาน (อัจฉราวดี เกิดศรีทอง, 2566) ซึ่งส่งผลให้เกิดบรรยากาศการทำงานที่เกื้อหนุน ความสัมพันธ์ที่ไว้วางใจได้ และวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Cameron, K. S, 2021)

ในบริบทของระบบการศึกษาไทย งานวิจัยพบว่า ครูและบุคลากรทางการศึกษาจำนวนมากเผชิญกับภาวะหมดไฟในการทำงาน ความเครียด และความเหนื่อยล้าทางอารมณ์ อันเป็นผลมาจากภาระงานที่เพิ่มขึ้นและความไม่แน่นอนในระบบการศึกษา (กันต์ชานนท์ ขาวดา, และ ชัยชนะ นิ่มนวล, 2568) ซึ่งส่งผลกระทบต่อทั้งสุขภาพจิตและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของครูและผู้บริหารสถานศึกษา (Chaisorn, P, 2024) สอดคล้องกับนโยบายการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 ปีงบประมาณ 2568-2569 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับศักยภาพผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การลดภาระงานที่ไม่จำเป็นสำหรับครูและบุคลากรทาง

การศึกษา ตลอดจนการพัฒนาสวัสดิการและสภาพแวดล้อมการทำงานที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1, 2568)

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาโมเดลองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของภาวะผู้นำพลังบวกของผู้บริหารสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการเสริมสร้างศักยภาพผู้บริหารและยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์โมเดลองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของภาวะผู้นำพลังบวกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยศึกษาจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสังเคราะห์องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของภาวะผู้นำพลังบวกของผู้บริหารสถานศึกษา และใช้เป็นกรอบในการพัฒนาแบบสอบถามมาตรประมาณค่า 5 ระดับ กลุ่มตัวอย่างได้จากการสุ่มแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐานและการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA)

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 ปีการศึกษา 2568 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา 23 คน และครู 217 คน รวม 240 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบชั้นภูมิ และสุ่มตามสัดส่วนประชากร (Proportional Sampling) โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์จำนวนพารามิเตอร์หรือตัวแปรในการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) (รังสรรค์ โฉมยา, สมบัติ ท้ายเรือคำ, เสกสรรค์ ทองคำบรรจง, 2565)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือวิจัย คือ แบบสอบถาม แบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และตอนที่ 2 แบบสอบถามองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำพลังบวกของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 49 ข้อ

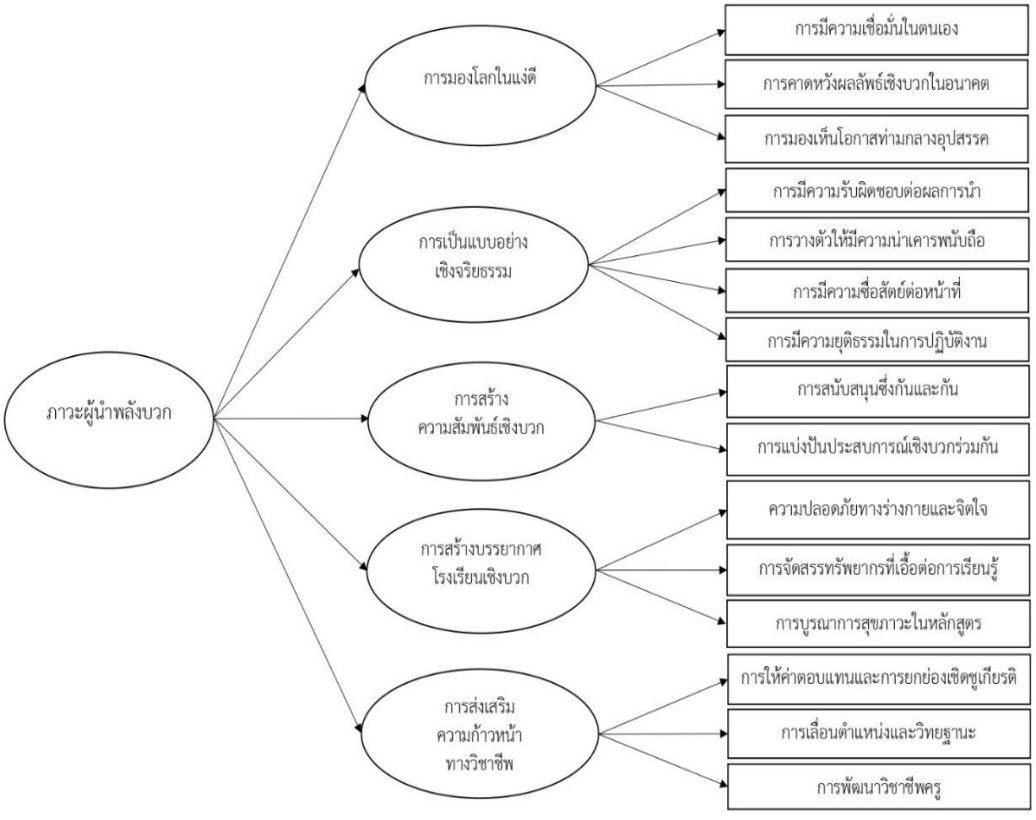
3. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำพลังบวก แล้วพัฒนาแบบสอบถามตามกรอบแนวคิด 5 องค์ประกอบหลัก จากนั้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารการศึกษาและการวัดผล จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67–1.00 และ

นำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.987

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบสอบถามทั้งรูปแบบเอกสารและอิเล็กทรอนิกส์ พร้อมเอกสารชี้แจงและแบบยินยอมเข้าร่วมการวิจัย จากนั้นตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลก่อนนำไปวิเคราะห์

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปร และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง (Second-order CFA) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาดัชนีความสอดคล้องตามเกณฑ์มาตรฐานทางสถิติ (ประกฤติยา ทักษิโณ, 2559) เพื่อยืนยันความตรงเชิงโครงสร้างของโมเดล

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์สถิติพื้นฐานขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำพลังบวกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 โดยภาพรวม

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำพลังบวกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 โดยภาพรวม

องค์ประกอบ	ตัวบ่งชี้	$\overline{X}$	S.D.	ผลการพิจารณาความเหมาะสม
1. การมองโลกในแง่ดี	1.1 การมองเห็นโอกาสท่ามกลางอุปสรรค	3.90	0.77	เหมาะสม
	1.2 การคาดหวังผลลัพธ์เชิงบวกในอนาคต	4.03	0.81	เหมาะสม
	1.3 การมีความเชื่อมั่นในตนเอง	4.01	0.83	เหมาะสม
	รวม	**3.98**	**0.80**	**เหมาะสม**
2. การเป็นแบบอย่างเชิงจริยธรรม	2.1 การมีความความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่	4.15	0.84	เหมาะสม
	2.2 การมีความยุติธรรมในการปฏิบัติงาน	4.12	0.92	เหมาะสม
	2.3 การมีความรับผิดชอบต่อผลการนำ	4.08	0.84	เหมาะสม
	2.4 การวางตัวให้มีความน่าเคารพนับถือ	4.11	0.86	เหมาะสม
	รวม	**4.12**	**0.87**	**เหมาะสม**
3 การสร้างความสัมพันธ์เชิงบวก	3.1 การสนับสนุนซึ่งกันและกัน	4.06	0.85	เหมาะสม
	3.2 การแบ่งปันประสบการณ์เชิงบวกร่วมกัน	4.21	0.80	เหมาะสม
	รวม	**4.14**	**0.83**	**เหมาะสม**
4 การสร้างบรรยากาศโรงเรียนเชิงบวก	4.1 ความปลอดภัยทางร่างกายและจิตใจ	4.29	0.76	เหมาะสม
	4.2 การจัดสรรทรัพยากรที่เอื้อต่อการเรียนรู้	4.12	0.83	เหมาะสม
	4.3 การบูรณาการสุขภาวะในหลักสูตร	4.18	0.82	เหมาะสม
	รวม	**4.20**	**0.80**	**เหมาะสม**
	5.1 การเลื่อนตำแหน่งและวิทยฐานะ	4.18	0.90	เหมาะสม
	5.2 การพัฒนาวิชาชีพครู	4.27	0.78	เหมาะสม

องค์ประกอบ	ตัวบ่งชี้	$\overline{X}$	S.D.	ผลการพิจารณาความเหมาะสม
5 การส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาชีพ	5.3 การให้ค่าตอบแทนและการยกย่องเชิดชูเกียรติ	4.22	0.84	เหมาะสม
รวม		**4.22**	**0.84**	**เหมาะสม**
รวมทั้งหมด		**4.13**	**0.83**	**เหมาะสม**

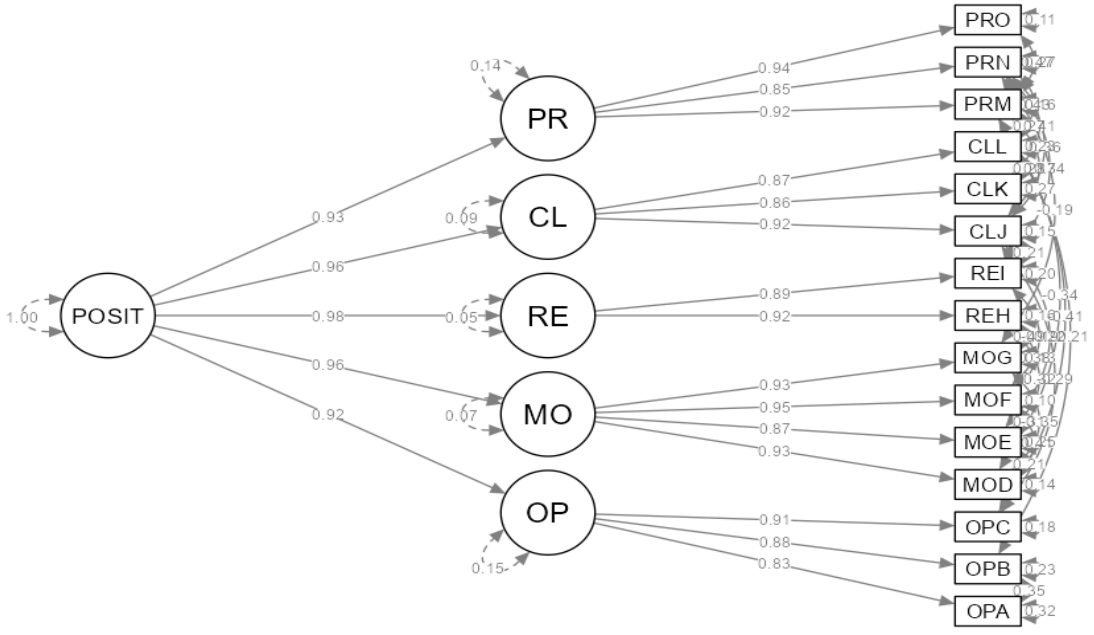
จากตารางที่ 1 พบว่า องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำพลังบวกของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$=4.13) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.=0.83) โดยพบว่าองค์ประกอบด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาชีพ รองลงมาคือ การสร้างบรรยากาศโรงเรียนเชิงบวก และต่ำที่สุด คือ การมองโลกในแง่ดี เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์พบว่า ตัวบ่งชี้ทุกตัวมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ 3.00 ขึ้นไป และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด จึงคัดสรรกำหนดไว้ในโมเดลการวัดเพื่อนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันในขั้นตอนต่อไป

2. ผลการทดสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลภาวะผู้นำพลังบวกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 โดยภาพรวม

ตารางที่ 2 ค่าดัชนีความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลภาวะผู้นำพลังบวกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 โดยภาพรวม

ค่าดัชนีความกลมกลืน	เกณฑ์	ผลการวิเคราะห์	ผลการทดสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดล
χ^2 - Test	P > 0.05	χ^2 = 76.8 df = 61 P-Value =0.084	สอดคล้อง
χ^2 /df	< 2.00	1.259	สอดคล้อง
RMSEA	≤ 0.08	0.033	สอดคล้อง
SRMR	≤ 0.08	0.017	สอดคล้อง
CFI	≥ 0.95	0.997	สอดคล้อง
TLI	≥ 0.95	0.994	สอดคล้อง

จากตารางที่ 2 พบว่า ดัชนีความกลมกลืนของโมเดลภาวะผู้นำพลังบวกของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด เมื่อพิจารณาค่าไคว์สแคว์ (χ^2) เท่ากับ 76.8 ค่าองศาอิสระ (df) เท่ากับ 61 ค่านัยสำคัญทางสถิติ (P-Value) เท่ากับ 0.084 แสดงว่าค่าไคว์สแคว์ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ค่าความคลาดเคลื่อนในการประเมินพารามิเตอร์ (RMSEA) และค่าดัชนีรากที่สองกำลังสองเฉลี่ย (SRMR) น้อยกว่า 0.08 ค่าดัชนีวัดความสอดคล้องเปรียบเทียบ (CFI) และค่าดัชนีตรวจสอบความกลมกลืน (TLI) มากกว่า 0.95 แสดงว่า โมเดลภาวะผู้นำพลังบวกของผู้บริหารสถานศึกษามีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

χ^2 = 76.8, df = 61, χ^2/df = 1.259, P-Value = 0.084, RMSEA =0.033, SRMR =0.017, CFI = 0.997, TLI = 0.994

ภาพที่ 2 โมเดลภาวะผู้นำพลังบวกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1

3. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำพลังบวกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของภาวะผู้นำพลังบวกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1

องค์ประกอบหลัก/ตัวบ่งชี้	น้ำหนักองค์ประกอบ			ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2)
	β	S.E.	t	
1. การมองโลกในแง่ดี	**0.923**	**0.288**	**8.36**	**0.853**
1.1 การมองเห็นโอกาสท่ามกลางอุปสรรค	0.825	0.034	9.28	0.681
1.2 การคาดหวังผลลัพธ์เชิงบวกในอนาคต	0.878	0.035	9.60	0.771
1.3 การมีความเชื่อมั่นในตนเอง	0.908	0.036	9.68	0.824
2. การเป็นแบบอย่างเชิงจริยธรรม	**0.962**	**0.478**	**7.37**	**0.926**
2.1 การมีความความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่	0.929	0.033	7.71	0.864
2.2 การมีความยุติธรรมในการปฏิบัติงาน	0.867	0.030	7.91	0.751
2.3 การมีความรับผิดชอบต่อผลการนำ	0.950	0.032	8.16	0.902
2.4 การวางตัวให้มีความน่าเคารพนับถือ	0.931	0.031	8.21	0.866
3. การสร้างความสัมพันธ์เชิงบวก	**0.976**	**0.864**	**5.17**	**0.952**
3.1 การสนับสนุนซึ่งกันและกัน	0.919	0.037	5.41	0.844
3.2 การแบ่งปันประสบการณ์เชิงบวกร่วมกัน	0.893	0.036	5.42	0.797
4. การสร้างบรรยากาศโรงเรียนเชิงบวก	**0.956**	**0.452**	**7.18**	**0.913**
4.1 ความปลอดภัยทางร่างกายและจิตใจ	0.921	0.034	7.92	0.848
4.2 การจัดสรรทรัพยากรที่เอื้อต่อการเรียนรู้	0.855	0.033	7.71	0.732
4.3 การบูรณาการสุขภาวะในหลักสูตร	0.875	0.033	7.79	0.765
5. การส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาชีพ	**0.930**	**0.260**	**9.72**	**0.865**
5.1 การเลื่อนตำแหน่งและวิทยฐานะ	0.918	0.031	10.96	0.842
5.2 การพัฒนาวิชาชีพครู	0.855	0.026	12.04	0.731
5.3 การให้ค่าตอบแทนและการยกย่องเชิดชูเกียรติ	0.941	0.031	11.23	0.885

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 (**P< .001)

จากตารางที่ 3 พบว่า องค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด ได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์เชิงบวก (β = 0.976) มีค่าสัมประสิทธิ์พยากรณ์ (R^2) เท่ากับ 0.952 รองลงมา ได้แก่ การเป็นแบบอย่างเชิงจริยธรรม (β = 0.962) มีค่าสัมประสิทธิ์พยากรณ์ (R^2) เท่ากับ 0.926 การสร้างบรรยากาศโรงเรียนเชิงบวก (β = 0.956) มีค่าสัมประสิทธิ์พยากรณ์ (R^2) เท่ากับ 0.913 และการส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาชีพ (β = 0.930) มีค่าสัมประสิทธิ์พยากรณ์ (R^2) เท่ากับ 0.865 ตามลำดับ ขณะที่องค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบน้อยที่สุด ได้แก่ การมองโลกในแง่ดี (β = 0.923) มีค่าสัมประสิทธิ์พยากรณ์ (R^2) เท่ากับ 0.853

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำพลังบวกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 พบว่า องค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด ได้แก่ (1) การสร้างความสัมพันธ์เชิงบวก (2) การเป็นแบบอย่างเชิงจริยธรรม (3) การสร้างบรรยากาศโรงเรียนเชิงบวก (4) การส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาชีพ และ (5) การมองโลกในแง่ดี ตามลำดับ ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันแสดงให้เห็นว่า โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่าสถิติไค-สแควร์ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (P > 0.05) ค่าอัตราส่วนไค-สแควร์ต่อองศาอิสระ (χ^2/df) อยู่ในเกณฑ์ดีมาก ค่า SRMR และ RMSEA มีค่าน้อยกว่า 0.08 และค่าดัชนีความสอดคล้องเปรียบเทียบ ได้แก่ CFI และ TLI มีค่ามากกว่า 0.95 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโมเดลมีความตรงเชิงโครงสร้าง

1) การสร้างความสัมพันธ์เชิงบวก พบว่า การสนับสนุนซึ่งกันและกัน มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด และการแบ่งปันประสบการณ์เชิงบวกร่วมกัน มีคะแนนเฉลี่ยรองลงมา ทั้งนี้อาจเนื่องจากการที่นักเรียน ครู และบุคลากรได้รับการช่วยเหลือ เอื้ออาทร และสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง จะส่งเสริมให้เกิดความไว้วางใจ ความผูกพัน ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรและความร่วมมือในการปฏิบัติงาน ซึ่งส่งผลให้บุคลากรทุกคนในสถานศึกษาอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล สอดคล้องกับงานวิจัยของ จื่อผิง ลิ้มทรงพรต ที่ศึกษาบทบาทของมนุษยสัมพันธ์ในการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกในที่ทำงาน พบว่า การสนับสนุนซึ่งกันและกัน เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์เชิงบวก ความร่วมมือ และบรรยากาศการทำงานที่เกื้อหนุนซึ่งกันและกันภายในองค์กร (จื่อผิง ลิ้มทรงพรต, 2568)

2) การเป็นแบบอย่างเชิงจริยธรรม พบว่า การมีความรับผิดชอบต่อผลการนำ มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ การวางตัวให้มีความน่าเคารพนับถือ การมีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ และการมีความยุติธรรมในการปฏิบัติงาน ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเนื่องจากเมื่อผู้บริหารสถานศึกษามีความรับผิดชอบต่อผลการนำจะตระหนักถึงผลกระทบจากการตัดสินใจและการปฏิบัติงานของตนที่มีต่อครู บุคลากร นักเรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จึงแสดงพฤติกรรมความรับผิดชอบอย่างชัดเจนและคำนึงถึงประโยชน์

สูงสุดของสถานศึกษาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคลากรในสถานศึกษาและก่อให้เกิดความเชื่อมั่น ความไว้วางใจ และการยอมรับจากบุคลากรได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปุณยาพร กลัดล้อม และภูมิพิพัฒน์ รักพรมงคล ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมกับประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล พบว่า มิติความรับผิดชอบ (Responsibility) เป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม และมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา สะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารที่มีความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจและการปฏิบัติงานของตนสามารถแสดงบทบาทการเป็นแบบอย่างเชิงจริยธรรม ซึ่งเอื้อต่อการดำเนินงานของสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ (ปุณยาพร กลัดล้อม และภูมิพิพัฒน์ รักพรมงคล, 2568)

3) การสร้างบรรยากาศโรงเรียนเชิงบวก พบว่า ความปลอดภัยทางร่างกายและจิตใจ มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ การบูรณาการสุขภาวะในหลักสูตร และการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเนื่องจากความปลอดภัยทางร่างกายและจิตใจเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้สมาชิกทุกคนภายในสถานศึกษารู้สึกมั่นคง ปลอดภัย ลดความกังวล และสามารถมีสมาธิในการเรียนรู้และการปฏิบัติงานได้อย่างเต็มศักยภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wang et al ที่ศึกษาบรรยากาศโรงเรียนกับผลลัพธ์ด้านพฤติกรรมและสุขภาวะของนักเรียน พบว่า มิติด้านความปลอดภัยทั้งทางร่างกายและจิตใจ เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมบรรยากาศโรงเรียนเชิงบวก และมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการปรับตัว พฤติกรรมทางสังคม และความเป็นอยู่ที่ดี (Wang, M. T., Degol, J. L., Amemiya, J., Parr, A., & Guo, J, 2020)

4) การส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาชีพ พบว่า การให้ค่าตอบแทนและการยกย่องเชิดชูเกียรติมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ การเลื่อนตำแหน่งและวิทยฐานะ และการพัฒนาวิชาชีพตามลำดับ ทั้งนี้อาจเนื่องจากการที่ผู้บริหารสถานศึกษาสนับสนุนให้ครูได้รับสิ่งตอบแทนทั้งในรูปแบบเงินเดือน ค่าตอบแทน เงินวิทยฐานะ และสวัสดิการ ตลอดจนการได้รับรางวัล การยอมรับ และการยกย่องเชิดชูเกียรติ จะช่วยเสริมสร้างขวัญกำลังใจและแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ทำให้ครูมีความมุ่งมั่นตั้งใจ และพัฒนาการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาและความก้าวหน้าทางวิชาชีพของตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรชนก ศิริพฤกษ์พงษ์ และพรเทพ รู้แผน ที่ศึกษาความต้องการความก้าวหน้าในอาชีพของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 พบว่า ครูให้ความสำคัญกับ ค่าตอบแทนและการยกย่องเชิดชูเกียรติ ในฐานะปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการรับรู้ความก้าวหน้าในวิชาชีพ และเป็นแรงจูงใจที่ช่วยส่งเสริมให้ครูปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความผูกพันต่อองค์กร (พรชนก ศิริพฤกษ์พงษ์, พรเทพ รู้แผน, 2565)

5) การมองโลกในแง่ดี พบว่า การมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ การคาดหวังผลลัพธ์เชิงบวกในอนาคต และการมองเห็นโอกาสท่ามกลางอุปสรรค ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและทัศนคติเชิงบวกจะสามารถ

เปลี่ยนมุมมองจากอุปสรรคเป็นโอกาส มีแรงจูงใจในการดำเนินงาน และคาดหวังผลลัพธ์ที่ดีในอนาคต ส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งทางจิตใจและพฤติกรรมเชิงบวกในการทำงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐพร โตภะ และทิพย์วัลย์ สุรินยา (2560) ที่กล่าวว่า การมองโลกในแง่ดีและความเชื่ออำนาจภายในตน (self-confidence) มีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญกับตัวแปรด้านพฤติกรรมทางจิตใจและการปรับตัวของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งชี้ให้เห็นว่าทัศนคติเชิงบวกและความเชื่อมั่นในตนเองเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมการมองโลกในแง่ดีและการรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ดีขึ้น (ณัฐพร โตภะ, & ทิพย์วัลย์ สุรินยา, 2560)

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า โมเดลภาวะผู้นำพลังบวกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับดีมาก โมเดลประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 5 ด้าน ได้แก่ (1) การสร้างความสัมพันธ์เชิงบวก (2) การเป็นแบบอย่างเชิงจริยธรรม (3) การสร้างบรรยากาศโรงเรียนเชิงบวก (4) การส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาชีพ และ (5) การมองโลกในแง่ดี โดยองค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงที่สุดคือ “การสร้างความสัมพันธ์เชิงบวก” ผลการศึกษายืนยันว่าโมเดลนี้มีความตรงเชิงโครงสร้าง จึงเหมาะสมสำหรับใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรเชิงบวกและยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะสำหรับนำผลการวิจัยไปใช้

1) หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาควรนำโมเดลภาวะผู้นำพลังบวกที่ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์เชิงบวก การเป็นแบบอย่างเชิงจริยธรรม การสร้างบรรยากาศโรงเรียนเชิงบวก การส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาชีพ และการมองโลกในแง่ดี ไปใช้เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ

2) ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำตัวบ่งชี้ของแต่ละองค์ประกอบไปใช้เป็นแนวทางในการประเมินตนเอง (Self-assessment) และวางแผนพัฒนาภาวะผู้นำพลังบวกให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา

3) ควรใช้ผลการวิจัยเป็นข้อมูลประกอบการออกแบบหลักสูตรหรือกิจกรรมพัฒนาศักยภาพผู้บริหารสถานศึกษา โดยให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับองค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูง เช่น การสร้างความสัมพันธ์เชิงบวก การเป็นแบบอย่างเชิงจริยธรรม และการสร้างบรรยากาศโรงเรียนเชิงบวก เพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรเชิงบวกในสถานศึกษา

2.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาภาวะผู้นำพลังบวกของผู้บริหารสถานศึกษาในบริบทอื่น ๆ เช่น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่แตกต่างกัน หรือระดับการศึกษาขั้นอื่น เพื่อเปรียบเทียบและยืนยันความเหมาะสมของโมเดลในบริบทที่หลากหลาย

2) ควรนำโมเดลภาวะผู้นำพลังบวกของผู้บริหารสถานศึกษาที่พัฒนาขึ้น ไปศึกษาความสัมพันธ์หรืออิทธิพลต่อผลลัพธ์ทางการศึกษาอื่น ๆ เช่น ประสิทธิผลของสถานศึกษา ความผูกพันของครู หรือคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2567). *นโยบายและจุดเน้นการดำเนินงาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567–2568.* กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ.

กันต์ชานนท์ ขาวดา, และ ชัยชนะ นิ่มนวล. (2568). ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะหมดไฟในการทำงานของครูโรงเรียนรัฐบาลระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร. *วารสารศึกษาศาสตร์ มสธ*, 18(1), 63–79.

จื่อผิง ลิ้มทรงพรต. (2568). บทบาทของมนุษยสัมพันธ์ในการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกในที่ทำงาน. *วารสารวิจัยนวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยี*, 3(1), 57–66.

ณัฐพร โตภะ, & ทิพย์วัลย์ สุรินยา. (2560). การมองโลกในแง่ดี ความผาสุกทางจิตวิญญาณ ความเชื่ออำนาจภายในตนกับความยืดหยุ่นของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 43(2), 64–83.

ประกฤติยา ทักษิโณ. (2559). *เอกสารประกอบการอบรม เรื่อง การวิเคราะห์ข้อมูลด้วย LISREL และ Mplus: ความรู้พื้นฐานก่อนการวิเคราะห์.* ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ปุณยาพร กลัดล้อม และภูมิพิพัฒน์ รักพรมงคล. (2568). ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1. *วารสารสหวิทยาการวิชาการและวิจัย*, 5(5), 615–630.

พงศ์สวัสดิ์ ราชจันทร์. (2564). ประเด็นคัดสรรว่าด้วยความหมายและความสำคัญสำหรับการศึกษาภาวะผู้นำ. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 7(2), 365–378.

พรชนก ศิริพฤกษ์พงษ์, พรเทพ รู้แผน. (2565). แนวทางการเสริมสร้างความก้าวหน้าในอาชีพตามความต้องการของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1. *วารสารมหาจุฬาวิชาการ*, 9(1), 145–163.

รังสรรค์ โฉมยา, สมบัติ ท้ายเรือคำ, เสกสรรค์ ทองคำบรรจง. (2565). วิ ธีการกำหนดขนาดตัวอย่างสำหรับการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้างเชิงเส้น. *วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 28(2), 27–40.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1. (2568). *แผนปฏิบัติการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568.* อุดรธานี : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579.* กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา. (2566). *Disruptive world: ความเคลื่อนไหวการศึกษาไทยและการศึกษาโลก*. เรียกใช้เมื่อ 1 พฤษภาคม 2568 จาก https://www.onec.go.th//th.php/book/BookView/2071.

อัจฉราวดี เกิดศรีทอง. (2566). การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงบวกสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา. ใน *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

Blanch, J., Gil, F., Antino, M., & Rodríguez-Muñoz, A. (2016). Positive leadership: Moving towards an integrated definition and interventions. In L. E. Van Zyl & S. Rothmann Sr. (Eds.). *T heoretical approaches to multi-cultural positive psychological interventions*, (pp. 201–220).

Cameron, K. S. (2021). *Positive leadership: Strategies for extraordinary performance (2nd ed.).* Berrett-Koehler.

Chaisorn, P. (2024). *Teacher burnout experiences of Thai teachers teaching English language at a faith-based school in Thailand.*

Gauthier, H. (2016). *The positive leader: Five leadership strategies for attaining and sustaining extraordinary performance.* Sports Leadership Publishing Company.

Gordon, J. (2017). *The power of positive leadership: How and why positive leaders transform teams and organizations and change the world.* Wiley.

Parekh, M. (2022). *Business Acumen: A much-needed Skill in the BANI world*. เรียกใช้เมื่อ 1 May 2025 จาก https://knolskape.com/blog/business-acumen-a-much-needed-skill-in-the-bani-world/.

Wang, M. T., Degol, J. L., Amemiya, J., Parr, A., & Guo, J. (2020). Classroom climate and children's academic and psychological wellbeing: A systematic review and meta-analysis. *Developmental Review*, 57, 100912.

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1*

A CONFIRMATORY FACTOR ANALYSIS OF ACTIVE LEARNING MANAGEMENT OF SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER NONG KHAI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1

***วิริยาภรณ์ องค์นาม,[1] สิทธิชัย สอนสุภี[2]**
Wiriyaporn Onknam,[1] Sittichai Sonsupee[2]
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ประเทศไทย[1,2]
Khon Kaen University, Thailand[1,2]
*Corresponding Author, E-mail: ppula143@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์โมเดลองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน 240 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิตามขนาดของโรงเรียนเป็น 3 กลุ่ม คือ ขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งมีค่าความตรงเชิงเนื้อหาอยู่ระหว่าง 0.60-1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.966 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐานและการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA)

ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ 12 ตัวบ่งชี้ ผลการทดสอบโมเดลองค์ประกอบเชิงสมมุติฐานมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (χ^2 = 39.9, df = 47, χ^2/df = 0.848, P-Value = 0.759, RMSEA =0.000, SRMR =0.016, CFI = 1.000, TLI = 1.003) องค์ประกอบในรูปคะแนนมาตรฐานมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) ตั้งแต่ 0.859-0.976 โดยองค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักสูงสุดคือ การพัฒนาสมรรถนะครู รองลงมาคือ การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ การสร้างวิสัยทัศน์การเรียนรู้เชิงรุก และการใช้สื่อการเรียนรู้ปัญญาประดิษฐ์ ตามลำดับ ผลการวิจัยสะท้อนว่าองค์ประกอบทั้ง 4 ด้านมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน

* Received: 5 February 2026; Revised: 18 March 2026; Accepted: 28 March 2026

อย่างเป็นระบบ และสามารถใช้เป็นกรอบในการกำหนดนโยบาย วางแผน และพัฒนาการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนและประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทการศึกษาในปัจจุบันได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก, การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน, หลักสูตรฐานสมรรถนะ

Abstract

This research article aimed to analyze the factor model and indicators of active learning management among school administrators under the Nong Khai Primary Educational Service Area Office 1, which serves as a crucial mechanism for enhancing learner quality in the 21st century. A quantitative research methodology was employed. The sample consisted of 240 school administrators and teachers, selected through stratified random sampling based on school size into three groups: small, medium, and large schools. The research instrument was a five-point Likert scale questionnaire, with content validity ranging from 0.60 to 1.00 and a reliability coefficient of 0.966. Data were analyzed using descriptive statistics and Confirmatory Factor Analysis (CFA).

The findings revealed that the active learning management of school administrators under the Nong Khai Primary Educational Service Area Office 1 comprised four components and twelve indicators. The hypothesized factor model demonstrated a good fit with the empirical data (χ^2 = 39.9, df = 47, χ^2/df = 0.848, p = 0.759, RMSEA = 0.000, SRMR = 0.016, CFI = 1.000, TLI = 1.003). The standardized factor loadings ranged from 0.859 to 0.976. The component with the highest loading was teacher competency development, followed by competency-based curriculum development, active learning vision building, and the use of artificial intelligence learning media, respectively. The results indicate that all four components are systematically interrelated and can serve as a structural framework for policy formulation, planning, and the development of active learning management among school administrators. This framework contributes to enhancing learner quality and improving instructional management effectiveness in alignment with contemporary educational contexts in a sustainable manner.

Keywords: active learning management, confirmatory factor analysis, competency-based curriculum

บทนำ

การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active learning) เป็นแนวคิดในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่สนับสนุนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่เน้นการลงมือปฏิบัติ จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ผลงานตามเป้าหมาย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562) แต่จากการศึกษาผลการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากผลการทดสอบระดับชาติ ทั้ง RT, NT และ O-NET สะท้อนให้เห็นว่าผู้เรียนส่วนใหญ่ มีผลการประเมินไม่เป็นไปดังที่คาดหวัง จากปัญหาดังกล่าว เป็นปัจจัยไปสู่การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ ซึ่งมีสาระสำคัญคือการเน้นจัดการเรียนรู้เชิงรุก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2568) (การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเป็นองค์ประกอบในการพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง ส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ (เพชรจันทร์ ภูทะวัง, 2565) อีกทั้งการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ยังเป็นกระบวนการเรียนการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านทักษะการคิด การอภิปราย การสืบค้น และการสร้างสรรค์ผลงาน สร้างทักษะการตัดสินใจ และฝึกทักษะการแก้ปัญหาในสถานการณ์ที่ซับซ้อนและหลากหลาย (พิมพันธ์ เดชะคุปต์, 2565)

การบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก จึงเป็นกระบวนการที่ผู้บริหารที่มีบทบาทสำคัญที่จะช่วยให้ครูมีทักษะในการจัดการสอนที่ตรงกับความสามารถส่วนบุคคลของผู้เรียน ด้วยการให้ความสะดวกในทุกด้านอย่างเต็มที่ ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกทุกด้าน เพื่อส่งเสริมให้ครูจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับแตกต่างระหว่างบุคคลและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (ทิศนา แขมมณี, 2564) การสนับสนุนของผู้บริหารจะทำให้ครูผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก ที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (นงลักษณ์ พันธ์วิไล และคณะ, 2567)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคายเขต 1 มีนโยบายมุ่งเน้นพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยมีการวางกลยุทธ์ให้ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมพัฒนาครูให้มีศักยภาพในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1, 2566) อย่างไรก็ตาม จากผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในสังกัดพบว่ามีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าค่าเฉลี่ยระดับประเทศในทุกวิชา (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1, 2567) ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีบทบาทที่สำคัญในการแสวงหารูปแบบการดำเนินงาน ที่สามารถส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างยั่งยืน

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะวิเคราะห์โมเดลองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้จะเกิดประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานในสถานศึกษา และนำไปพัฒนาต่อยอดในการทำการวิจัยได้ในอนาคต นอกจากนี้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษา สามารถนำผลการศึกษา

ไปใช้กำหนดนโยบายและทิศทางในการพัฒนายกระดับคุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์โมเดลองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา นำไปสู่การสร้างแบบสอบถามที่เป็นแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยใช้เกณฑ์การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างเป็นฟังก์ชันของจำนวนพารามิเตอร์ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้มีจำนวนพารามิเตอร์เท่ากับ 16 พารามิเตอร์ ใช้อัตราส่วนกลุ่มตัวอย่างกับจำนวนพารามิเตอร์เท่ากับ 15:1 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmative Factor Analysis: CFA)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ปีการศึกษา 2568 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 24 คน และครู จำนวน 216 คน รวม 240 คน

ตัวแปรที่ศึกษา ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา มี 4 องค์ประกอบ 12 ตัวบ่งชี้ ดังนี้ 1) การสร้างวิสัยทัศน์การเรียนรู้เชิงรุก มี 3 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ การประเมินความต้องการจำเป็น การวิเคราะห์ค่านิยมหลัก และการกำหนดวิสัยทัศน์มุ่งวิชาการ 2) การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ มี 3 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน การออกแบบหลักสูตรและนำไปใช้ และการปรับปรุงหลักสูตร 3) การพัฒนาสมรรถนะครู มี 3 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ การวางแผนจัดการเรียนรู้เชิงรุก การจัดการชั้นเรียน และการประเมินผลเพื่อการเรียนรู้ 4) การใช้สื่อการเรียนรู้ปัญญาประดิษฐ์ มี 3 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ การใช้ระบบผู้ช่วยสอนอัจฉริยะ การใช้สื่อการเรียนรู้แบบโต้ตอบ และการใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้เฉพาะบุคคล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้คือ แบบสอบถามการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นแบบสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับองค์ประกอบและ ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา ลักษณะแบบสอบถามเป็นมาตรประมาณค่า 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

การสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษารายละเอียดของหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยศึกษาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ได้องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ในการศึกษาเพื่อสร้างแบบสอบถามที่สอดคล้องกับนิยามศัพท์เฉพาะ

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยคำนึงถึงการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือการวิจัย ซึ่งเครื่องมือมีลักษณะเป็นแบบสอบถาม

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย จำนวน 3 ท่าน เพื่อประเมินหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างแบบทดสอบกับจุดประสงค์ (IOC) ตามแนวคิดของ Hemphill and Wesite เพื่อให้ได้เครื่องมือการวิจัยที่มีความตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) โดยคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป (สุวิมล ติรกานนท์, 2551) จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน แล้วนำข้อมูลมาหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ด้วยการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่าของคอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient) โดยเกณฑ์ความเชื่อมั่นที่ยอมรับได้มีค่าตั้งแต่ 0.70 ขึ้นไป (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2559) ซึ่งผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามทั้งฉบับ มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.966 หมายถึง แบบสอบถามมีความน่าเชื่อถือ สามารถนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล โดยส่งหนังสือขออนุญาตและขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลไปยังหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อขอความอนุเคราะห์สำนักงานเขตพื้นที่จัดส่งแบบสอบถามในรูปแบบออนไลน์ (Google Forms) ให้กับโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ทำการส่งแบบสอบถามให้โรงเรียนกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง จากนั้นจึงนำมาตรวจสอบและคัดแยกแบบสอบถามที่สมบูรณ์เพื่อนำไปทำการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลข้อมูล การวิจัยในครั้งนี้ ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้คอมพิวเตอร์ ในการจัดกระทำข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อหาค่าสถิติ ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่างในแบบสอบถามตอนที่ 1 โดยคำนวณหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความเหมาะสมของตัวบ่งชี้การบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา โดยวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกตัวบ่งชี้เพื่อกำหนดในรูปแบบที่จะนำไปทดสอบ

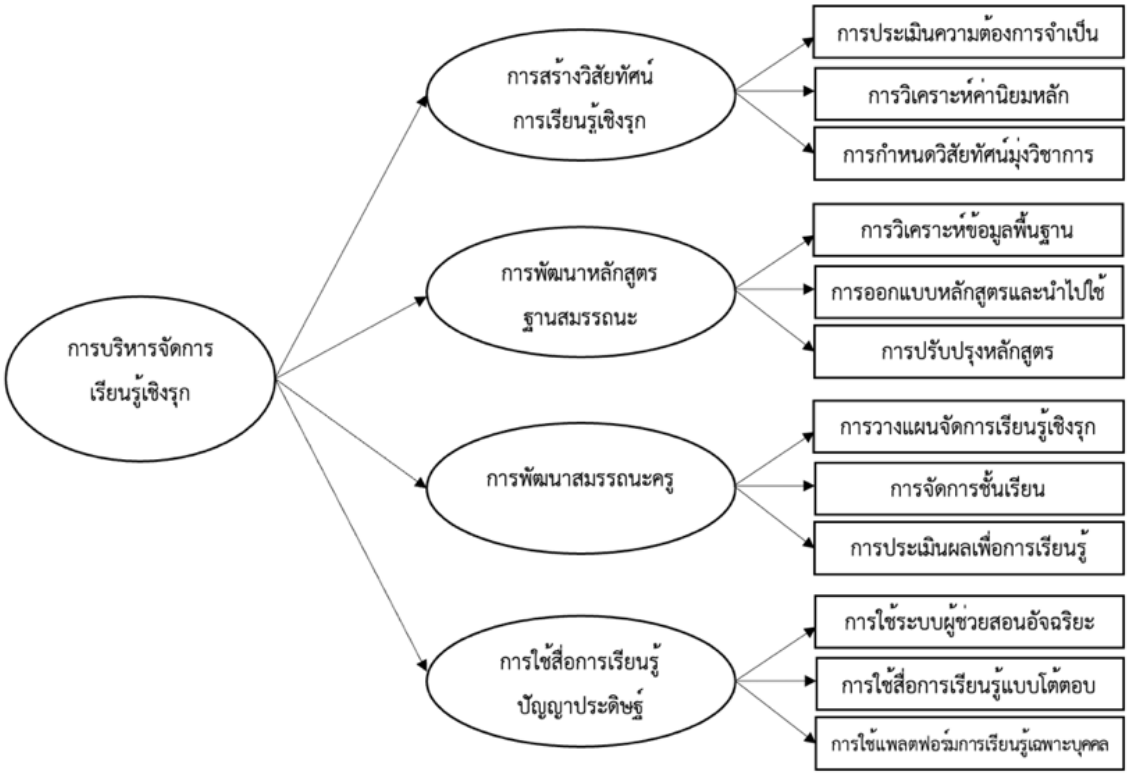
3. การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) โดยการทดสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลโครงสร้างองค์ประกอบและกำหนดน้ำหนักตัวแปรย่อยที่ใช้ในการสร้างตัวบ่งชี้กับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยการตรวจสอบความกลมกลืนของโมเดลกับข้อมูลเชิง

ประจักษ์ ยึดเกณฑ์ของประกฤติยา ทักษิโณ (2559) หากผลการวิเคราะห์พบว่าโมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ แสดงว่าโมเดลมีความตรงเชิงโครงสร้าง โดยพิจารณาได้จากเกณฑ์ ดังนี้

ตารางที่ 1 เกณฑ์ในการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดล

ดัชนีความสอดคล้อง	ระดับความสอดคล้อง
1) ค่าสถิติไค-สแควร์ (Chi-square statistics: χ^2)	ระดับนัยสำคัญ มากกว่า 0.05 (P > 0.05)
2) ค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์ (Relative Chi-Square: χ^2/df)	ต้องมีค่าน้อยกว่า 2.00
3) ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนเปรียบเทียบ (CFI)	ควรมีค่ามากกว่า 0.95
4) ค่าดัชนี Tucker-Lewis Index (TLI)	ควรมีค่ามากกว่า 0.95
5) ค่าดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของการประมาณค่าความคลาดเคลื่อน (RMSEA)	ควรมีค่าน้อยกว่า 0.07
6) ค่าดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนเหลือมาตรฐาน (SRMR)	ควรมีค่าน้อยกว่า 0.08

กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์การบริหารการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ภาพรวมทั้ง 4 ด้าน โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และค่าส่วน

เบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พบว่า การบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 3.96, S.D. = 0.74) องค์ประกอบด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การพัฒนาสมรรถนะครู ($\overline{X}$ = 4.08, S.D. = 0.72) รองลงมาคือ การสร้างวิสัยทัศน์การเรียนรู้เชิงรุก ($\overline{X}$ = 4.04, S.D. = 0.68) และ การใช้สื่อการเรียนรู้ปัญญาประดิษฐ์ ($\overline{X}$ = 3.78, S.D. = 0.85) ตามลำดับ ผู้วิจัยเปรียบเทียบโดยใช้เกณฑ์ของสุทธิรัช คนกาญจน์ (2547) ใช้เกณฑ์ในการพิจารณา ได้แก่ ตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.00 ขึ้นไป และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานไม่เกิน 1.00 แสดงถึงความเหมาะสมและความสอดคล้องของความคิดเห็น เพื่อนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ซึ่งพบว่าเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด และสามารถนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันได้ทุกตัว ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1

องค์ประกอบ	ตัวบ่งชี้	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1. การสร้างวิสัยทัศน์การเรียนรู้เชิงรุก	1.1 การประเมินความต้องการจำเป็น	4.10	0.64	ดำเนินการมาก
	1.2 การวิเคราะห์ค่านิยมหลัก	4.00	0.71	ดำเนินการมาก
	1.3 การกำหนดวิสัยทัศน์มุ่งวิชาการ	4.01	0.70	ดำเนินการมาก
	รวม	4.04	0.68	ดำเนินการมาก
2. การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ	2.1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน	3.96	0.68	ดำเนินการมาก
	2.2 การออกแบบหลักสูตรและนำไปใช้	3.94	0.68	ดำเนินการมาก
	2.3 การปรับปรุงหลักสูตร	3.95	0.72	ดำเนินการมาก
	รวม	3.95	0.69	ดำเนินการมาก
3. การพัฒนาสมรรถนะครู	3.1 การวางแผนจัดการเรียนรู้เชิงรุก	4.02	0.71	ดำเนินการมาก
	3.2 การจัดการชั้นเรียน	4.19	0.73	ดำเนินการมาก
	3.3 การประเมินผลเพื่อการเรียนรู้	4.02	0.72	ดำเนินการมาก
	รวม	4.08	0.72	ดำเนินการมาก
4. การใช้สื่อการเรียนรู้ปัญญาประดิษฐ์	4.1 การใช้ระบบผู้ช่วยสอนอัจฉริยะ	3.82	0.88	ดำเนินการมาก
	4.2 การใช้สื่อการเรียนรู้แบบโต้ตอบ	3.76	0.84	ดำเนินการมาก
	4.3 การใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้เฉพาะบุคคล	3.77	0.82	ดำเนินการมาก
	รวม	**3.78**	**0.85**	**ดำเนินการมาก**

รวมทั้งหมด	**3.96**	**0.74**	**ดำเนินการมาก**

2. ผลการทดสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 โดยภาพรวม

ตารางที่ 3 ค่าดัชนีความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 โดยภาพรวม

ค่าดัชนีความกลมกลืน	เกณฑ์	ผลการวิเคราะห์	ผลการทดสอบความสอดคล้องกลมกลืน
χ^2 - Test	P > 0.05	χ^2= 39.9, df = 47, P-Value =0.759	สอดคล้อง
χ^2/df	< 2.00	0.848	สอดคล้อง
RMSEA	≤ 0.05	0.000	สอดคล้อง
SRMR	≤ 0.08	0.016	สอดคล้อง
CFI	≥ 0.95	1.000	สอดคล้อง
TLI	**≥ 0.95**	**1.003**	**สอดคล้อง**

จากตารางที่ 3 พบว่า ดัชนีความกลมกลืนของโมเดลการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด เมื่อพิจารณาค่าไคว์สแคว์ (χ^2) เท่ากับ 39.9 ค่าองศาอิสระ (df) เท่ากับ 47 ค่านัยสำคัญทางสถิติ (P-Value) เท่ากับ 0.759 แสดงว่าค่าไคว์สแคว์ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ค่าความคลาดเคลื่อนในการประเมินพารามิเตอร์ (RMSEA) เท่ากับ 0.000 ค่าดัชนีรากที่สองกำลังสองเฉลี่ย (SRMR) เท่ากับ 0.016 ค่าดัชนีวัดความสอดคล้องเปรียบเทียบ (CFI) เท่ากับ 1.000 ค่าดัชนีตรวจสอบความกลมกลืน (TLI) เท่ากับ 1.003 แสดงว่าโมเดลการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้การบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันองค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1

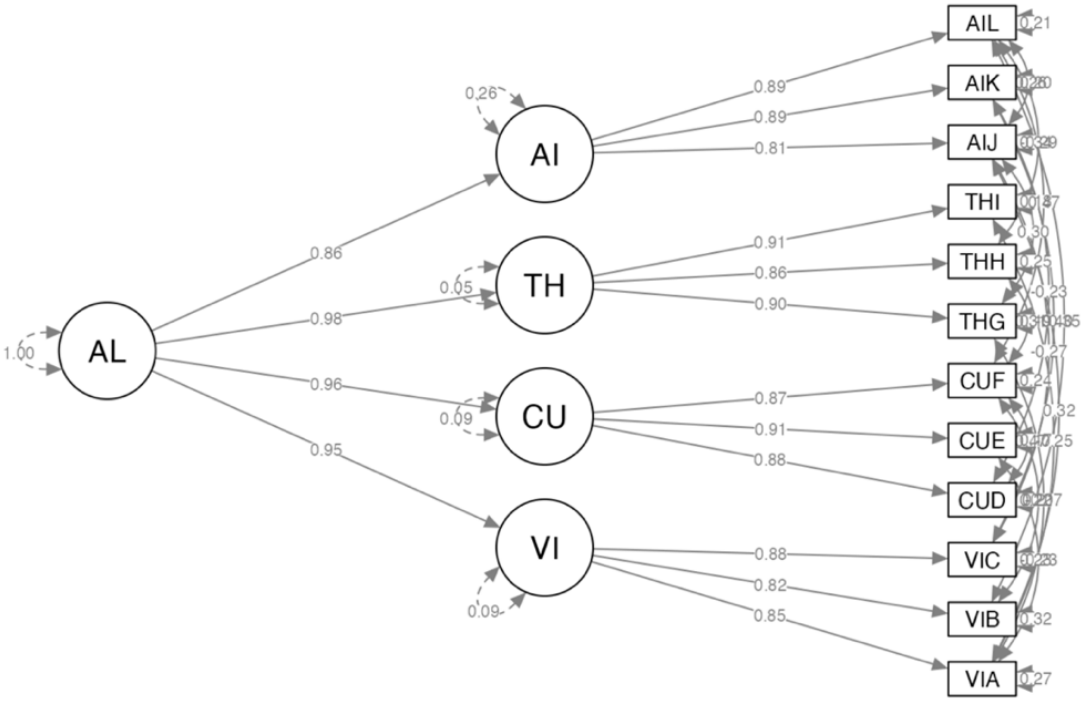
องค์ประกอบหลัก/ตัวบ่งชี้	น้ำหนักองค์ประกอบ			ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์(R^2)
	S.E.	β	t	
1. การสร้างวิสัยทัศน์การเรียนรู้เชิงรุก	**0.5112**	**0.953**	**6.17**	**0.909**
1.1 การประเมินความต้องการจำเป็น	0.0385	0.855	6.68	0.730
1.2 การวิเคราะห์ค่านิยมหลัก	0.0372	0.824	6.65	0.679
1.3 การกำหนดวิสัยทัศน์มุ่งวิชาการ	0.0396	0.878	6.67	0.771
2. การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ	**0.4684**	**0.956**	**6.97**	**0.914**
2.1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน	0.0343	0.881	7.51	0.776
2.2 การออกแบบหลักสูตรและนำไปใช้	0.0338	0.910	7.87	0.829
2.3 การปรับปรุงหลักสูตร	0.0338	0.872	7.54	0.760
3 การพัฒนาสมรรถนะครู	**1.0288**	**0.976**	**4.35**	**0.952**
3.1 การวางแผนจัดการเรียนรู้เชิงรุก	0.0430	0.902	4.57	0.814
3.2 การจัดการชั้นเรียน	0.0414	0.865	4.56	0.748
3.3 การประเมินผลเพื่อการเรียนรู้	0.0432	0.906	4.57	0.821
4. การใช้สื่อการเรียนรู้ปัญญาประดิษฐ์	**0.1602**	**0.859**	**10.45**	**0.737**
4.1 การใช้ระบบผู้ช่วยสอนอัจฉริยะ	0.0340	0.809	12.24	0.655
4.2 การใช้สื่อการเรียนรู้แบบโต้ตอบ	0.0321	0.894	14.32	0.800
4.3 การใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้เฉพาะบุคคล	0.0337	0.890	13.44	0.792

**** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 (**P< .001)**

จากตารางที่ 4 พบว่า องค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) มากที่สุด ได้แก่ การพัฒนาสมรรถนะครู (β = 0.976) มีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) เท่ากับ 0.952 รองลงมาได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ (β = 0.956) มีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) เท่ากับ 0.914 และรองลงมาได้แก่ การสร้างวิสัยทัศน์การเรียนรู้เชิงรุก (β = 0.953) มีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) เท่ากับ 0.909 ตามลำดับ ส่วนองค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบน้อยที่สุด ได้แก่ การใช้สื่อการเรียนรู้ปัญญาประดิษฐ์ (β = 0.859) มีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) เท่ากับ 0.737

อภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์ความกลมกลืนของโมเดลการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด เมื่อพิจารณาค่าไคว์สแคว์ (χ^2) เท่ากับ 39.9 ค่าองศาอิสระ (df) เท่ากับ 47 ค่านัยสำคัญทางสถิติ (P-Value) เท่ากับ 0.759 แสดงว่าค่าไคว์สแคว์ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ค่าความคลาดเคลื่อนในการประเมินพารามิเตอร์ (RMSEA) เท่ากับ 0.000 ค่าดัชนีรากที่สองกำลังสองเฉลี่ย (SRMR) เท่ากับ 0.016 ค่าดัชนีวัดความสอดคล้องเปรียบเทียบ (CFI) เท่ากับ 1.000 ค่าดัชนีตรวจสอบความกลมกลืน (TLI) เท่ากับ 1.003 แสดงว่า โมเดลการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

χ^2 = 39.9, df = 47, χ^2/df = 0.848, P-Value = 0.759, RMSEA =0.000, SRMR =0.016, CFI = 1.000, TLI = 1.003

ภาพที่ 2 โมเดลการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1

จากผลการศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 พบว่า องค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด ได้แก่ 1) การพัฒนาสมรรถนะครู 2) การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ 3) การสร้างวิสัยทัศน์การเรียนรู้เชิงรุก และ 4) การใช้สื่อการเรียนรู้ปัญญาประดิษฐ์ ตามลำดับ ผลการ

วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันแสดงให้เห็นว่า โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่าสถิติไค-สแควร์ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (P > 0.05) ค่าอัตราส่วนไค-สแควร์ต่อองศาอิสระ (χ^2/df) อยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ ค่า RMSEA มีค่าน้อยกว่า 0.05 และค่าดัชนีความสอดคล้องเปรียบเทียบ ได้แก่ CFI และ TLI มีค่ามากกว่า 0.95 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโมเดลมีความตรงเชิงโครงสร้าง ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน ผู้วิจัยมีข้อค้นพบที่นำมาอภิปรายตามลำดับกระบวนการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก เพื่ออธิบายกลไก การดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ระดับนโยบายสู่การปฏิบัติ ดังนี้

1. การสร้างวิสัยทัศน์การเรียนรู้เชิงรุก พบว่า การกำหนดวิสัยทัศน์มุ่งวิชาการ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงที่สุด รองลงมาได้แก่ การประเมินความต้องการจำเป็น และการวิเคราะห์ค่านิยมหลัก ตามลำดับ ทั้งนี้ อาจเนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางการจัดการเรียนรู้ โดยยึดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ วิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและมุ่งวิชาการจึงเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการเรียนรู้เชิงรุกให้เกิดขึ้นจริง สอดคล้องกับแนวคิดของ Richardson and Khawaja ที่กล่าวว่า ในการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้บริหารควรสร้างวิสัยทัศน์ร่วมที่มุ่งเน้นการเรียนรู้ของผู้เรียน (Richardson, J. W., & Khawaja, S, 2025) และแนวคิดของ Gerdruang and Panwatanasakul กล่าวว่า ผู้บริหารควรกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายทางการศึกษาให้ชัดเจน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทุกมิติ เสริมสร้างพหุปัญญา และสร้างวิสัยทัศน์ร่วมขององค์กรสู่ความสำเร็จทางการศึกษา (Gerdruang and Panwatanasakul, 2021)

2. การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ พบว่า การออกแบบหลักสูตรและนำไปใช้ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงที่สุด รองลงมาได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน และการปรับปรุงหลักสูตร ตามลำดับ ทั้งนี้ อาจเนื่องจากหลักสูตรฐานสมรรถนะจะเกิดผลได้ เมื่อมีการออกแบบจุดมุ่งหมาย เนื้อหา การจัดการเรียนรู้ และการวัดผลที่สอดคล้องกับสมรรถนะเป้าหมาย และครูสามารถนำไปใช้จริงในชั้นเรียน สอดคล้องกับแนวคิดของบังอร เสรีรัตน์ และคณะ ที่กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาฐานสมรรถนะประกอบด้วยการเตรียมความพร้อม การออกแบบพัฒนาหลักสูตร และการนำไปใช้ โดยต้องมีการบริหารจัดการเชิงวิชาการและกลไกรองรับที่เหมาะสม (บังอร เสรีรัตน์ และคณะ, 2566) และแนวคิดของ Thummaphan, et al ที่กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะต้องมีกระบวนการออกแบบการเรียนรู้ การประเมิน และกลไกขับเคลื่อนหลักสูตรระดับชาติสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิผล (Thummaphan, P., et al, 2022)

3. การพัฒนาสมรรถนะครู พบว่า การประเมินผลเพื่อการเรียนรู้ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงที่สุด รองลงมาได้แก่ การวางแผนจัดการเรียนรู้เชิงรุก และการจัดการชั้นเรียน ตามลำดับ ทั้งนี้ อาจเนื่องจากการประเมินผลเพื่อการเรียนรู้ช่วยเชื่อมโยงการสอนกับการพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ครูสามารถนำผลการประเมินไปปรับวิธีสอนให้สอดคล้องกับศักยภาพและความแตกต่างของผู้เรียน สอดคล้องกับแนวคิดของวิลาวัณย์ จารุอริยานนท์ กล่าวว่า ครูในศตวรรษที่ 21 ต้องมีสมรรถนะด้านการ

ประเมินผลเพื่อการเรียนรู้ เพื่อทราบจุดเด่น จุดด้อย ปรับปรุงการสอน และให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงสร้างสรรค์แก่ผู้เรียน (วิลาวัณย์ จารุอริยานนท์, 2567) และแนวคิดของพิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ ที่กล่าวว่า ครูต้องมีสมรรถนะในการออกแบบเครื่องมือและเกณฑ์ประเมินที่ครอบคลุม เพื่อสะท้อนผลการเรียนรู้ของผู้เรียน (พิมพันธ์ เดชะคุปต์, 2565)

4. การใช้สื่อการเรียนรู้ปัญญาประดิษฐ์ พบว่า การใช้สื่อการเรียนรู้แบบโต้ตอบ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงที่สุด รองลงมาได้แก่ การใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้เฉพาะบุคคล และการใช้ระบบผู้ช่วยสอนอัจฉริยะ ตามลำดับ ทั้งนี้ อาจเนื่องจากสื่อปัญญาประดิษฐ์แบบโต้ตอบช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมโต้ตอบกับสื่อ และได้รับผลสะท้อนกลับทันที จึงกระตุ้นการคิดและสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับสื่อการเรียนรู้ สอดคล้องกับแนวคิดของสุรศักดิ์ ปาเฮ ที่กล่าวว่า สื่อปัญญาประดิษฐ์แบบโต้ตอบช่วยเพิ่มการมีส่วนร่วม และปรับการเรียนรู้ให้เหมาะกับผู้เรียนแต่ละคน (สุรศักดิ์ ปาเฮ, 2568) และแนวคิดของ Niemi, et al ที่กล่าวว่าสื่อการเรียนรู้แบบโต้ตอบหลายมิติสามารถตอบสนองต่อปฏิสัมพันธ์ของผู้เรียน กระตุ้นความสนใจ ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ และสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Niemi, H., Pea, R. D., & Lu, Y, 2023)

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลวิจัย

จากผลการศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 พบว่าองค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุดได้แก่ 1) การพัฒนาสมรรถนะครู 2) การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ 3) การสร้างวิสัยทัศน์การเรียนรู้เชิงรุก และ 4) การใช้สื่อการเรียนรู้ปัญญาประดิษฐ์ ตามลำดับ จากผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันแสดงให้เห็นว่า รูปแบบมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ มีความตรงเชิงโครงสร้างและมีความเหมาะสมทางสถิติ องค์ประกอบทั้ง 4 ด้านมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ สะท้อนให้เห็นว่าการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและความยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับนำผลวิจัยไปใช้

1.1 หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาควรนำรูปแบบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา ไปใช้เป็นกรอบแนวทางในการกำหนดนโยบาย หรือมาตรการส่งเสริมการบริหารการเรียนรู้เชิงรุกในสถานศึกษา

1.2 หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษา ควรใช้ผลวิจัยเป็นข้อมูลประกอบในการยกระดับคุณภาพการศึกษา โดยให้ความสำคัญกับองค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูง เพื่อจัดลำดับความสำคัญในการวางแผนพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในสถานศึกษา

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรนำองค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษาไปดำเนินการวิจัยและพัฒนาเพื่อให้ผู้บริหารเกิดความเข้าใจและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

2.2 ควรนำโมเดลการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา ที่พัฒนาได้ไปใช้ในการวิจัยเชิงกรณีศึกษา (Study Case Research) เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่สถานศึกษาอื่นในการนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

กัลยา วานิชย์บัญชา. (2559). *สถิติสำหรับงานวิจัย.* กรุงเทพมหานคร : สามลดา.

ทิศนา แขมมณี. (2564). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.* (พิมพ์ครั้งที่ 23). กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นงลักษณ์ พันธ์วิไล และคณะ. (2567). บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกตามการรับรู้ของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1. *วารสารศิลปการจัดการ*, 8(2), 334-350.

บังอร เสรีรัตน์ และคณะ. (2566). *คู่มือการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาฐานสมรรถนะ.* กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสยามกัมมาจล.

ประกฤติยา ทักษิโณ. (2559). *เอกสารประกอบการอบรมการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม LISREL และ M-Plus.* ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

พิมพันธ์ เดชะคุปต์. (2565). *สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกแบบรวมพลังสร้างเสริมสมรรถนะของผู้เรียน.* กรุงเทพมหานคร : ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เพชรจันทร์ ภูทะวัง. (2565). การพัฒนาโปรแกรม เสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา*. มหาวิทยาลัยสารคาม.

วิลาวัณย์ จารุอริยานนท์. (2567). *สมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 (Teacher's Competencies in 21st Century).* กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1. (2566). *แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2566-2567*. เรียกใช้เมื่อ 15 สิงหาคม 2568 จาก http://www.nkedu1.go.th/NEW2563/?id=9&ch =24&fi=597.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1. (2567). *รายงานผลตามแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2567*. เรียกใช้เมื่อ 15 สิงหาคม 2568 จาก จาก https://shorturl.asia/jnRZr.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). *แนวทางการนิเทศเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ตามนโยบาย ลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้*. เรียกใช้เมื่อ 18 กรกฎาคม 2568 จาก https://academic.obec.go.th/web/document/view/143.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2568). *หลักสูตรการศึกษาประถมศึกษาตอนต้น (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 3) พุทธศักราช 2568*. เรียกใช้เมื่อ 15 สิงหาคม 2568 จาก http://www.academic.obec.go.th/web/document/view/315.

สุรศักดิ์ ปาเฮ. (2568). *ปัญญาประดิษฐ์เพื่อการศึกษา หลักการสู่วิธีการปฏิบัติ.* ลำปาง: คำนำ.

สุวิมล ติรกานนท์. (2551). *การสร้างเครื่องมือวัดตัวแปรในการวิจัยทางสังคมศาสตร์: แนวทางสู่การปฏิบัติ.* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Gerdruang and Panwatanasakul. (2021). Development for Active Learning Management Guidelines to Promote Multiple Intelligences in Students at Educational Institutions. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI)*, 12(9), August 2021.

Niemi, H., Pea, R. D., & Lu, Y. (2023). *AI in learning.* Springer International Publishing.

Richardson, J. W., & Khawaja, S. (2025). *Meta-synthesis of school leadership competencies to support learner-centered, personalized education.* Frontiers in Education,10,1537055.

Thummaphan, P., et al. (2022). Competency-based school curriculum: A development and implementation framework. *Rajabhat Chiang Mai Research Journal*, 23(3), 185–203.

การวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ในมหาวิทยาลัยเอกชน*

THE FACTOR ANALYSIS OF THE 21st CENTURY LEADERSHIP FOR UNDERGRADUATE STUDENTS IN PRIVATE UNIVERSITY

เอนก ประดิษฐารมณ์
Anek Pradittharom
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ประเทศไทย
Ramkhamhaeng University, Thailand
E-mail: kone@rumail.ru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับความสำคัญของภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเอกชน และ 2) วิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ในมหาวิทยาลัยเอกชน การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ได้จากการสุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างง่าย โดยวิธีจับสลาก เพื่อให้ได้รายชื่อมหาวิทยาลัยเอกชนในจังหวัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 10 แห่ง และทำการแจกแบบสอบถามรวมทั้งสิ้น 800 ตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 71 ข้อ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถามแก่นักศึกษาระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง และตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลก่อนนำไปวิเคราะห์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ เพื่อศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ของนักศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ค่าเฉลี่ยของระดับความสำคัญของภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเอกชน ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก 2) ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบ ได้องค์ประกอบภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ในมหาวิทยาลัยเอกชน ทั้งสิ้น 9 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านสมรรถนะด้านการทำงานและความสัมพันธ์ ด้านการทำงานเชิงคุณธรรมและความคิดสร้างสรรค์ ด้านการปรับตัวและเผชิญความท้าทายในการทำงาน ด้านการทำงานเชิงรุกและการคิดวิเคราะห์ ด้านการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านวินัยในการทำงานและการสื่อสาร ด้านการวางแผนและแก้ปัญหาในงาน และด้านความรับผิดชอบ

* Received: 15 March 2026; Revised: 19 April 2026; Accepted: 3 May 2026

ในงาน

คำสำคัญ: การวิเคราะห์องค์ประกอบ, ภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21, นักศึกษาระดับปริญญาตรี

Abstract

This research article aimed to (1) examine the level of importance of 21st-century leadership among undergraduate students in private universities, and (2) analyze the components of 21st-century leadership for undergraduate students in private universities. This study employed a quantitative research design. The sample group was selected through simple random sampling using the lottery method to obtain a list of ten private universities in Bangkok. Subsequently, questionnaires were distributed to a total of 800 respondents. The research instrument was a 21st-century leadership questionnaire using a five-point Likert scale, consisting of 71 items. Data were collected by distributing the questionnaires to undergraduate students in the selected universities, and the completeness of the data was verified before analysis. The statistical methods used for data analysis included frequency, percentage, mean, standard deviation, and exploratory factor analysis (EFA) to examine the components of 21st-century leadership among students.

The research findings revealed that (1) the overall mean score of the importance level of 21st-century leadership among undergraduate students in private universities was generally at a high level; and (2) the results of the factor analysis identified nine components of 21st-century leadership among undergraduate students in private universities. These components included work competency and interpersonal relations; ethical work and creativity; adaptability and coping with work challenges; proactive work and analytical thinking; goal-oriented work performance; self-development; work discipline and communication; planning and problem-solving in work; and job responsibility.

Keywords: Factor analysis, 21st - century leadership, Undergraduate students

บทนำ

ภาวะผู้นำได้รับการกำหนดให้เป็นหนึ่งในทักษะสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยถูกบรรจุไว้ในแผนและนโยบายหลักหลายฉบับ อาทิ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ฉบับที่ 13 แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 นโยบายการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย และแผนอุดมศึกษาระยะยาว 20 ปี พ.ศ. 2561–2580 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าภาวะผู้นำมิได้เป็นเพียงคุณลักษณะส่วนบุคคล หากแต่เป็นกลไกเชิงยุทธศาสตร์ที่มีบทบาทต่อการพัฒนาประเทศโดยรวม

ในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในศตวรรษที่ 21 ภาวะผู้นำเป็นทักษะสำคัญที่จำเป็นสำหรับบัณฑิตทั้งในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ โดย World Economic Forum ระบุว่าทักษะที่ตลาดแรงงานต้องการในระดับสูง ได้แก่ การคิดเชิงวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และภาวะผู้นำทางสังคม (World Economic Forum, 2020) นอกจากนี้ ยังมีหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สะท้อนถึงช่องว่างระหว่างทักษะของนักศึกษากับความต้องการของตลาดแรงงาน โดยเฉพาะทักษะในศตวรรษที่ 21 อาทิ การคิดเชิงวิเคราะห์และภาวะผู้นำ (Alshare, K., & Sewailem, M, 2018) ขณะเดียวกันมีบทความที่ชี้ว่าการพัฒนาภาวะผู้นำในระดับอุดมศึกษายังคงมีข้อจำกัดทั้งในเชิงการนำไปปฏิบัติและความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงโอกาสของนักศึกษา (Flaherty, C, 2023)

มหาวิทยาลัยเอกชนเป็นกลไกสำคัญของระบบอุดมศึกษา ในการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะในบริบทของศตวรรษที่ 21 ที่ทักษะด้านนวัตกรรม เทคโนโลยี และการปรับตัวมีความสำคัญเพิ่มขึ้น การพัฒนาภาวะผู้นำของนักศึกษาจึงควรดำเนินการอย่างบูรณาการ ครอบคลุมทั้งด้านคุณธรรม จริยธรรม ความสามารถทางปัญญา ทักษะการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และการสร้างแรงบันดาลใจ เพื่อให้สามารถตัดสินใจ แก้ปัญหา และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะนำไปสู่การเป็นบัณฑิตที่มีความพร้อมทั้งด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติสำหรับโลกการทำงานยุคใหม่

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาการวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเอกชน โดยครอบคลุมนักศึกษาจากหลากหลายสถาบันและสาขาวิชา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำของนักศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและความต้องการของตลาดแรงงานในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความสำคัญของภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเอกชน

2. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเอกชน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณมีขั้นตอนในการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างดังต่อไปนี้

1.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรี ในมหาวิทยาลัยเอกชน ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 18 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี มหาวิทยาลัยกรุงเทพสุวรรณภูมิ มหาวิทยาลัยเกริก มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น มหาวิทยาลัยเซาธ์อีสท์บางกอก มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร มหาวิทยาลัยธนบุรี มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ มหาวิทยาลัยรังสิต มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม มหาวิทยาลัยสยาม มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ และมหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์ จำนวนทั้งสิ้น 204,360 คน (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2567)

1.2 กลุ่มตัวอย่างถูกคัดเลือกโดยวิธีการสุ่มรายชื่อมหาวิทยาลัยเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร 10 แห่ง จาก 18 แห่ง โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (simple random sampling) ด้วยวิธีจับสลาก (lottery) เมื่อได้รายชื่อมหาวิทยาลัยในเขตกรุงเทพมหานครจากการสุ่มแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มเชิงช่วงชั้นอย่างไม่มีสัดส่วน (disproportional stratified random sampling) โดยการกำหนดให้เก็บแบบสอบถามมหาวิทยาลัยละ 80 ตัวอย่าง จาก 10 มหาวิทยาลัยเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร รวมทั้งสิ้น 800 ตัวอย่าง โดยขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ทำการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยโดยใช้แนวคิดการกำหนดขนาดตัวอย่างสำหรับการใช้สถิติการวิเคราะห์องค์ประกอบของ Comrey and Lee (Comrey, A. L., & Lee, H. B, 1992)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถามองค์ประกอบที่สำคัญของผู้นำในศตวรรษที่ 21 ซึ่งได้มาจากงานวิจัยของเอนก ประดิษฐารมณ์ เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ (เอนก ประดิษฐารมณ์, 2563) ซึ่งได้จาการวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและทำการสร้างข้อคำถามจากคำนิยามในแต่ละด้าน ทำการหาคุณภาพของแบบสอบถามจากค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence--IOC) ผ่านเกณฑ์ทั้งสิ้น 71 ข้อ และค่าความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถามโดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (coefficient alpha) เท่ากับ 0.977 แบ่งเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งเป็นแบบตรวจสอบรายการ (check list) ประกอบด้วย เพศ อายุ และชั้นปีที่ศึกษา

ตอนที่ 2 แบบสอบถามองค์ประกอบที่สำคัญของผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale)

5 ระดับ จำนวน 71 ข้อ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาครั้งนี้ ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) ผู้วิจัยได้ทำการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้ง 10 มหาวิทยาลัยเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อขออนุญาตในการเก็บข้อมูลกับนักศึกษาระดับปริญญาตรี 2) ผู้วิจัยได้ทำการเก็บแบบสอบถาม โดยการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (accidental sampling) กับนักศึกษาระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเอกชนทั้ง 10 แห่ง โดยเก็บแห่งละ 80 ตัวอย่าง จนครบจำนวน 800 ตัวอย่าง 3) ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามก่อนที่จะนำไปวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อหาองค์ประกอบของภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ในมหาวิทยาลัยเอกชน ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลจากการทำแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ จำนวน 800 ชุด ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าสถิติ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ และนำข้อมูลในแบบสอบถามตอนที่ 1 ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล ประกอบไปด้วย เพศ อายุ และชั้นปีที่ศึกษา ของผู้ตอบแบบสอบถาม มาวิเคราะห์ด้วยการใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การหาค่าความถี่และค่าร้อยละ นำข้อมูลในแบบสอบถามตอนที่ 2 มาวิเคราะห์โดยใช้วิธีหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis--EFA)

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาระดับความสำคัญของภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยในเอกชน พบว่า ค่าเฉลี่ยส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก และมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด 5 ข้อ เรียงตามลำดับได้ ดังนี้ สามารถใช้สื่อโซเชียลมีเดีย (social media) ได้เป็นอย่างดี เสียสละเพื่อความสำเร็จของงานส่วนรวม สร้างภาพในอนาคตของชีวิตตนเองได้อย่างชัดเจน มีความคิดริเริ่มในการสร้างผลงานใหม่ ๆ และปรับตัวกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้

2. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ในมหาวิทยาลัยเอกชน มีดังต่อไปนี้

2.1 การตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นความเหมาะสมของเมตริกซ์สหสัมพันธ์ในภาพรวมด้วย Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) and Bartlett’s Test of Sphericity ได้ผลดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของเมตริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยแสดงรายละเอียดของค่า Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) และค่าสถิติทดสอบของบาร์ทเลท (Bartlett's Test of Sphericity)

แบบสอบถาม	จำนวนข้อคำถาม (ตัวแปร)	KMO	Bartlett's Test of Sphericity		
			Approx. Chi-Square	*df*	Sig.
องค์ประกอบคุณลักษณะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ในมหาวิทยาลัยเอกชน	71	.955	39401.259**	2485	.000

จากตาราง 1 พบว่า สถิติทดสอบจะมีการแจกแจงโดยประมาณแบบ Chi-Square มีค่า KMO เท่ากับ .955 ซึ่งมากกว่า .5 จึงพอสรุปได้ว่า ข้อมูลมีความเหมาะสมกับเทคนิค Factor Analysis ในระดับมาก และจากการทดสอบเมตริกซ์เอกลักษณ์ (Indentity matrix) ด้วยค่าสถิติทดสอบของบาร์ท เลท (Bartlett's test of sphericity) พบว่า ค่าสถิติไคสแควร์ (Chi-square) ที่ใช้ทดสอบความเหมาะสมของรูปองค์ประกอบมีค่านัยสำคัญทางสถิติเท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า .05 แสดงว่าเมตริกซ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กัน และมีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบต่อไป

2.2 ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีสกัดองค์ประกอบด้วยเทคนิคแกนสำคัญ PCA (Principal Component Analysis) และใช้การหมุนแกนแบบมุมฉาก (orthogonal rotation) ด้วยวิธีการหมุนค่าในแนวตั้ง (varimax method) ผลการสกัดองค์ประกอบ ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่า Initial Eigenvalues ที่ได้จากการสกัดองค์ประกอบด้วยวิธี Principal Component Analysis เพื่อพิจารณากลุ่มขององค์ประกอบ

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	24.326	34.263	34.263	24.326	34.263	34.263	7.104	10.005	10.005
2	6.245	8.796	43.059	6.245	8.796	43.059	6.102	8.594	18.599
3	2.360	3.324	46.383	2.360	3.324	46.383	4.776	6.726	25.325
4	2.117	2.982	49.365	2.117	2.982	49.365	4.767	6.714	32.039

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
5	1.829	2.577	51.942	1.829	2.577	51.942	4.565	6.430	38.470
6	1.787	2.517	54.459	1.787	2.517	54.459	4.473	6.300	44.769
7	1.586	2.233	56.693	1.586	2.233	56.693	3.987	5.616	50.385
8	1.557	2.193	58.886	1.557	2.193	58.886	3.846	5.417	55.802
9	1.300	1.831	60.717	1.300	1.831	60.717	2.045	2.880	58.682
10	1.196	1.684	62.401	1.196	1.684	62.401	1.516	2.135	60.817
11	1.100	1.549	63.949	1.100	1.549	63.949	1.503	2.116	62.933
12	1.076	1.516	65.465	1.076	1.516	65.465	1.501	2.114	65.047
13	1.000	1.408	66.874	1.000	1.408	66.874	1.297	1.827	66.874
14	.961	1.353	68.227						

จากตารางที่ 2 พบว่า องค์ประกอบของ Eigenvalue ที่มีค่าไม่ต่ำกว่า 1 นั้น มีอยู่ทั้งสิ้น 13 องค์ประกอบ โดยมีค่าอยู่ระหว่าง 24.326 - 1.076

2.3 ผู้วิจัยได้พิจารณาเกณฑ์น้ำหนักขององค์ประกอบ (standardized factor loading) ต้องมากกว่า .30 ขึ้นไป และจะต้องมีตัวแปรอย่างน้อย 3 ตัวขึ้นไปในแต่ละองค์ประกอบ พบว่าองค์ประกอบภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ในมหาวิทยาลัยในเอกชน มีทั้งสิ้น 9 องค์ประกอบ ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าน้ำหนักขององค์ประกอบ (factor loading) ของภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ในมหาวิทยาลัยในเอกชนแต่ละด้าน

องค์ประกอบภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ในมหาวิทยาลัยในเอกชน	**จำนวนตัวแปร**	**ค่าน้ำหนักขององค์ประกอบ** (factor loading)
1. ด้านสมรรถนะด้านการทำงานและความสัมพันธ์	13	.737 - .507
2. ด้านการทำงานเชิงคุณธรรมและความคิดสร้างสรรค์	9	.767 - .469
3. ด้านการปรับตัวและเผชิญความท้าทายในการทำงาน	8	.754 - .385
4. ด้านการทำงานเชิงรุกและการคิดวิเคราะห์	7	.701 - .503

5. ด้านการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย	7	.735 - .411
6. ด้านการพัฒนาตนเอง	6	.691 - .449
7. ด้านวินัยในการทำงานและการสื่อสาร	6	.682 - .395
8. การวางแผนและแก้ปัญหาในงาน	5	.715 - .537
9. ด้านความรับผิดชอบในงาน	3	.712 - .450

จากตาราง 3 ค่าน้ำหนักขององค์ประกอบ (factor loading) ของภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ในมหาวิทยาลัยในเอกชน มีค่าน้ำหนักขององค์ประกอบ ตั้งแต่ .737 - .385 และมีตัวแปรในแต่ละองค์ประกอบตั้งแต่ 13 – 3 ตัวแปร ดังนั้นจึงมีองค์ประกอบที่ผ่านเกณฑ์ทั้งสิ้น 9 องค์ประกอบ

อภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบของภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ในมหาวิทยาลัยเอกชน โดยใช้สถิติการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis--EFA) ซึ่งได้จากผลการสร้างค่าองค์ประกอบ ที่องค์ประกอบแต่ละตัวจะต้องมีค่า Eigenvalues ไม่ต่ำกว่า 1 ค่าน้ำหนักขององค์ประกอบ ต้องมีค่ามากกว่า .30 ขึ้นไปและมีจำนวนตัวแปรมากกว่า 3 ตัวขึ้นไป (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2560) จากข้อกำหนดดังกล่าวจึงสกัดได้จำนวนองค์ประกอบทั้งสิ้น 9 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านสมรรถนะด้านการทำงานและความสัมพันธ์ 2) ด้านการทำงานเชิงคุณธรรมและความคิดสร้างสรรค์ 3) ด้านการปรับตัวและเผชิญความท้าทายในการทำงาน 4) ด้านการทำงานเชิงรุกและการคิดวิเคราะห์ 5) ด้านการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย 6) ด้านการพัฒนาตนเอง 7) ด้านวินัยในการทำงานและการสื่อสาร 8) ด้านการวางแผนและแก้ปัญหาในงาน และ 9) ด้านความรับผิดชอบในงานโดยผู้วิจัยจะอภิปรายเป็นรายด้าน ดังนี้

1. ด้านสมรรถนะด้านการทำงานและความสัมพันธ์ เป็นความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ ควบคู่กับการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น โดยอาศัยความซื่อสัตย์ วิจารณญาณ การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ ความรับผิดชอบ การปรับตัว และการทำงานเชิงระบบที่มีเป้าหมายชัดเจน สมรรถนะด้านนี้จึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของงานและการพัฒนาศักยภาพบุคคล สอดคล้องกับ ปิยะมาศ สื่อสวัสดิ์วณิชย์ ได้ให้ความเห็นว่าผู้นำต้องสามารถกำหนดวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ คิดเชิงระบบ มองภาพรวมองค์การ บริหารการเปลี่ยนแปลง จัดการความขัดแย้ง สร้างการมีส่วนร่วม ควบคุมและประเมินผลเชิงกลยุทธ์ รวมทั้งขับเคลื่อนนโยบาย กลยุทธ์ และเครือข่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อความยั่งยืนร่วมกัน (ปิยะมาศ สื่อสวัสดิ์วณิชย์, 2568)

2. ด้านการทำงานเชิงคุณธรรมและความคิดสร้างสรรค์ เป็นการปฏิบัติงานด้วยความซื่อตรง รับผิดชอบ ยึดหลักคุณธรรม และใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนางาน คุณธรรมช่วยสร้างความโปร่งใส ความไว้วางใจ และความรับผิดชอบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ขณะที่ความคิดสร้างสรรค์ช่วยให้เกิดนวัตกรรมและวิธีทำงานใหม่ ส่งผลให้องค์กรเข้มแข็ง เติบโต และยั่งยืน สอดคล้องกับคมกริช นันทะโรจพงศ์, ประสพชัย พสุนนท์ และ ธีระวัฒน์ จันทึก และนพดล บุญภา ได้นำเสนอองค์ประกอบของภาวะผู้นำสำหรับนักศึกษาบริหารธุรกิจในยุค Thailand 4.0 ว่าต้องมีคุณธรรม จริยธรรม ยึดมั่นความถูกต้อง โปร่งใส รับผิดชอบต่อสังคม รวมทั้งมีทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อใช้ความรู้และเทคโนโลยีสร้างแนวทางใหม่ในการแก้ปัญหา (คมกริช นันทะโรจพงศ์ ประสพชัย พสุนนท์ และธีระวัฒน์ จันทึก, 2560; นพดล บุญภา, 2562)

3. ด้านการปรับตัวและเผชิญความท้าทายในการทำงาน เป็นความสามารถในการยืดหยุ่นต่อสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลง กล้าเผชิญและแก้ไขปัญหาอย่างมีสติ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นที่มีความแตกต่างได้อย่างเหมาะสม เปิดรับสิ่งใหม่และเรียนรู้จากความผิดพลาด ตลอดจนมีความพร้อมในการปรับตัวต่อบริบทหรือสภาพแวดล้อมการทำงานที่หลากหลาย โดยสุพัตรา รังคะวงษ์ เห็นพ้องกันว่าความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัว (flexibility and adaptability) เป็นความสามารถในการปรับตัวตามหน้าที่และปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมตามบทบาทหน้าที่ เพื่อเปลี่ยนแปลงบรรยากาศของการทำงาน และสามารถปรับเปลี่ยนแผนการปฏิบัติงานตามความเหมาะสม มีความรับผิดชอบต่อตัวเองและมีความยืดหยุ่นในบริบทส่วนตัว ทั้งที่ทำงานและชุมชน เปิดใจรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้อื่น มีความอดทนต่อสภาวะที่คลุมเครือ บุคลากรจึงจำเป็นต้องสามารถใช้วิกฤตและปัญหาเป็นโอกาสในการสร้างสรรค์แนวทางแก้ปัญหาและเรียนรู้สูงสุด (สุพัตรา รังคะวงษ์, 2565) ความสามารถดังกล่าวยังถือเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้นำในศตวรรษที่ 21 ซึ่งช่วยให้สามารถทำงานร่วมกับทีมและสภาพแวดล้อมที่หลากหลายทางวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศการสื่อสาร และการสร้างความสัมพันธ์กับทีมงานเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาภาวะผู้นำและการปฏิบัติงานที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง (ธัญวิทย์ ศรีจันทร์, 2558)

4. ด้านการทำงานเชิงรุกและการคิดวิเคราะห์ เป็นการพัฒนาความสามารถในการริเริ่มและลงมือทำงานอย่างกระตือรือร้น ไม่จำกัดเพียงงานประจำ แต่พร้อมสนับสนุนงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากการทำงานเชิงรุกช่วยให้บุคคลสามารถมองการณ์ไกล เตรียมการล่วงหน้า และรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างทันท่วงที ขณะที่การคิดวิเคราะห์ช่วยให้การตัดสินใจมีเหตุผลเป็นระบบ และลดความเสี่ยงในการทำงาน สอดคล้องกับวิโรจน์ สารัตนะและไพฑูรย์ สินลารัตน์ ได้นำเสนอทักษะการคิดวิเคราะห์และวิจารณญาณ (critical and analytical Thinking) เป็นทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 โดยทักษะการคิดเชิงระบบวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล เป็นพื้นฐานสำคัญในการจัดการกับปัญหาที่ซับซ้อนในสังคมปัจจุบัน และการทำงานเชิงรุก (proactive) นั้น เป็นลักษณะการทำงานของคนที่ชอบคิดวางแผนไว้ล่วงหน้าเสมอ รวมถึงสามารถคาดการณ์ปัญหาหรืออุปสรรคที่อาจ

เกิดขึ้น โดยไม่ต้องรอให้ปัญหานั้นเกิดขึ้นจริงเสียก่อน การทำงานเชิงรุกเน้นความมุ่งมั่นในเป้าหมาย เชื่อมั่นในศักยภาพของคนทำงาน รวมไปถึงการยอมรับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขโดยไม่ย่อท้อ จนกว่างานนั้นจะประสบผลสำเร็จ ซึ่งเป็นหนึ่งในคุณลักษณะของผู้นำที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2556; ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2558)

5. ด้านการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย เป็นการพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างมุ่งมั่นและมีประสิทธิภาพ สามารถจัดลำดับความสำคัญของงาน ปรับตัวต่อสถานการณ์ รับผิดชอบต่อหน้าที่และสังคมได้อย่างรอบคอบ มีความอดทนต่อภาระงานที่ยากลำบาก พร้อมทั้งให้รางวัลตนเองหรือทีมงานเมื่องานประสบความสำเร็จ โดยทักษะด้านการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย มีความสำคัญที่ช่วยให้บุคคลและองค์กรสามารถกำหนดทิศทาง วางแผน และดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อบรรลุผลตามที่ตั้งไว้ โดยช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ของงาน เสริมสร้างความรับผิดชอบและความมุ่งมั่น พัฒนาทักษะการวางแผนและการตัดสินใจ รวมทั้งส่งเสริมการทำงานเป็นทีมและสร้างแรงจูงใจ การฝึกฝนทักษะนี้จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคคลและองค์กร สามารถเติบโตและประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับธัญวิทย์ ศรีจันทร์ และ นพดล บุญพา ได้ให้ความเห็นพ้องกันว่า ทักษะด้านการทำงานให้บรรลุเป้าหมายเป็นทักษะสำคัญที่ผู้นำในศตวรรษที่ 21 ควรมีเพื่อนำองค์กรให้ไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ (ธัญวิทย์ ศรีจันทร์, 2558; นพดล บุญภา, 2562)

6. ด้านการพัฒนาตนเอง เป็นการพัฒนาความสามารถในการสร้างวิสัยทัศน์ของชีวิตและกำหนดเป้าหมายอย่างชัดเจน สามารถกระตุ้นตัวเองให้ตื่นตัว จดจ่อกับงาน และปรับเปลี่ยนวิธีการหรือเวลาการทำงานให้เหมาะสม พร้อมมีทัศนคติที่ยืดหยุ่นและไม่โทษผู้อื่นเมื่อเกิดความผิดพลาด โดยจะเห็นได้ว่าในศตวรรษที่ 21 โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี ซึ่งส่งผลกระทบต่อบุคคลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (จิราภรณ์ พรหมทอง, 2559) การพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้จึงมีความสำคัญ โดยทำให้บุคคลสามารถปรับตัวให้ทันต่อเหตุการณ์และบริบทสมัยใหม่ บุคคลที่พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง จะมีความรู้ ความสามารถ ศักยภาพ และประสิทธิภาพเป็นที่ยอมรับของสังคม สามารถใช้ชีวิตและแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิผล สอดคล้องกับแนวคิดของ UNESCO กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นกระบวนการพัฒนาความรู้ ทักษะ และสมรรถนะของบุคคลอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงชีวิต เพื่อให้สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วในโลกยุคใหม่โดยการเรียนรู้ควรเกิดขึ้นได้ทุกที่ ทุกเวลา และครอบคลุมทั้งการเรียนรู้ในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาตนเองและภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 (UNESCO, 2021)

7. ด้านวินัยในการทำงานและการสื่อสาร เป็นการพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติงานตรงต่อเวลาและตามมอบหมายอย่างเคร่งครัด ยึดมั่นในกฎ ระเบียบ และมาตรฐานขององค์กร สามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์และภาษาต่างประเทศ พร้อมสร้างความน่าเชื่อถือและได้รับการยอมรับจากผู้ร่วมงาน โดยทักษะด้านวินัยในการทำงานและการสื่อสาร เป็นทักษะสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพและความสำเร็จขององค์กร วินัยในการทำงานช่วยให้บุคคลมีความรับผิดชอบ

ตรงต่อเวลา และสามารถปฏิบัติตามกฎระเบียบหรือมาตรฐานที่กำหนดไว้ ส่งผลให้การดำเนินงานเป็นระบบและลดข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้น สอดคล้องกับฐิติรัตน์ ประสาทศรี กล่าวว่า วินัย ไม่ได้หมายถึงกฎเกณฑ์หรือระเบียบข้อบังคับของกลุ่มเท่านั้น แต่หมายถึงกฎเกณฑ์หรือระเบียบวินัยของตนเองด้วย จุดมุ่งหมายของวินัยที่แท้จริง เพื่อให้ทุกคนเกิดความต้องการที่จะทำสิ่งที่ดีและเป็นประโยชน์แก่สังคม ทำด้วยความต้องการที่จะทำไม่ใช่การโดนบังคับให้ทำ วินัยที่ดีจึงเกิดจากแรงผลักดันภายในมากกว่าแรงบังคับจากภายนอก วินัยเป็นการทำอย่างทุ่มเทจนกว่าจะบรรลุเป้าหมาย บางสิ่งบางอย่างนี้เราต้องทำทุกวันไม่ว่าเราจะชอบหรือไม่ ดังนั้น วินัยจึงมีความหมายมากกว่าระเบียบหรือข้อบังคับ และมีความหมายอย่างมากต่อการพัฒนาชีวิต หากเราเข้าใจว่าวินัยเป็นสิ่งดีงาม เรายอมต้องการที่จะฝึกฝนตัวเองให้เป็นผู้มีวินัย จนสามารถใช้วินัยนั้นเป็นเครื่องมือในการทำงานจนบรรลุเป้าหมายและสร้างความสำเร็จอย่างที่เราต้องการ ในขณะที่การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพช่วยให้ข้อมูลถูกถ่ายทอดอย่างชัดเจน ลดความเข้าใจผิด และส่งเสริมความร่วมมือระหว่างบุคคลและทีมงาน การผสมผสานระหว่างวินัยและการสื่อสารที่ดี จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้องค์กรสามารถบรรลุเป้าหมายและพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยทักษะการสื่อสารนั้นเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้นำในศตวรรษที่ 21 ที่ต้องพัฒนาและส่งเสริมให้เกิดแก่นักศึกษาระดับปริญญาตรี (ฐิติรัตน์ ประสาทศรี, 2566)

8. ด้านการวางแผนและแก้ปัญหา เป็นการพัฒนาความสามารถในการคาดการณ์สถานการณ์ล่วงหน้าและวางแผนงานได้อย่างเหมาะสม มีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรมและแนวทางปฏิบัติ พร้อมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างมีสติและเป็นระบบ โดยทักษะด้านการวางแผนและการแก้ปัญหา เป็นทักษะสำคัญที่ช่วยให้บุคคลและองค์กรสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ การวางแผนช่วยกำหนดขั้นตอน ลำดับความสำคัญ และการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม ลดความซ้ำซ้อนและข้อผิดพลาด ขณะเดียวกันการแก้ปัญหาช่วยให้บุคคลสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ ประเมินทางเลือก และตัดสินใจได้อย่างรอบคอบ ทั้งยังเพิ่มความสามารถในการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงและความไม่แน่นอน รวมถึงเสริมสร้างความมั่นใจและความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ของงาน สอดคล้องกับ Peter G. Northouse ให้ความเห็นว่า ผู้นำที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีทักษะด้านการวางแผนและการแก้ไขปัญหา โดยการวางแผนช่วยให้ผู้นำสามารถกำหนดเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ขณะที่การแก้ไขปัญหาช่วยให้ผู้นำสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ เลือกแนวทางที่เหมาะสม และรับมือกับความท้าทายที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Peter G. Northouse, 2022)

9. ด้านความรับผิดชอบในงาน เป็นการพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติงานให้สำเร็จตามมอบหมายอย่างครบถ้วนและตรงเวลา มีความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ และส่งมอบงานได้เร็วกว่ากำหนด โดยยังคงคุณภาพของงาน โดยทักษะความรับผิดชอบในงาน เป็นทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 ที่สนับสนุนการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ บุคคลที่มีความรับผิดชอบสูงมักมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเอง เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และปรับตัวได้อย่างยืดหยุ่นต่อสถานการณ์ ส่งผลให้ทักษะนี้เป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จและความยั่งยืนทั้งในระดับบุคคลและองค์กร ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับ สำนักงาน

คณะกรรมการการอุดมศึกษา, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, มหาวิทยาลัยกรุงเทพและมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ที่กำหนดองค์ประกอบที่สำคัญของคุณลักษณะของบัณฑิต โดยต้องมีความรับผิดชอบ (responsibility) โดยเป็นความรับผิดชอบต่อตนเอง เพื่อนร่วมงาน และงานที่ต้องรับผิดชอบ รวมไปถึงมีความรับผิดชอบต่อสังคม และต่อส่วนรวมในฐานะพลเมืองโลก จากข้อสนับสนุนข้างต้น จะเห็นได้ว่าทักษะด้านความรับผิดชอบในงาน จึงมีความจำเป็นต่อการพัฒนาผู้นำในศตวรรษที่ 21 (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2552; มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2564; มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 2568; มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, 2568)

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

การศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ในมหาวิทยาลัยเอกชน สรุปได้ว่า ค่าเฉลี่ยของระดับความสำคัญของภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยในเอกชน ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก และองค์ประกอบภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ในมหาวิทยาลัยเอกชน มีทั้งสิ้น 9 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านสมรรถนะด้านการทำงานและความสัมพันธ์ ด้านการทำงานเชิงคุณธรรมและความคิดสร้างสรรค์ ด้านการปรับตัวและเผชิญความท้าทายในการทำงาน ด้านการทำงานเชิงรุกและการคิดวิเคราะห์ ด้านการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านวินัยในการทำงานและการสื่อสาร ด้านการวางแผนและแก้ปัญหาในงาน และด้านความรับผิดชอบในงาน

2. ข้อเสนอแนะ

2.1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1) ควรนำผลการวิจัยที่ได้ไปบูรณาการกับการเรียนการสอนในชั้นเรียน อาจเป็นการเสริมเนื้อหา หรือทำกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานในอนาคต

2) เนื่องจากองค์ประกอบภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเอกชนที่ได้จากการวิเคราะห์มีหลายองค์ประกอบ ดังนั้น อาจจะจัดลำดับความสำคัญขององค์ประกอบและเลือกองค์ประกอบที่สำคัญก่อนเพื่อการบูรณาการและพัฒนานักศึกษาต่อไป

2.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรวิจัยและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้นสำหรับพัฒนาทักษะภาวะผู้นำเชิงปฏิบัติการเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติงานในศตวรรษที่ 21 เพื่อความพร้อมในการปฏิบัติงานในองค์กรของบัณฑิตที่จบใหม่

2) การวิจัยครั้งนี้ ทำการศึกษากับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ในมหาวิทยาลัยเอกชนเพื่อให้ได้สารสนเทศที่ครอบคลุมคุณลักษณะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ควรมีการวิจัยกับนักศึกษาระดับปริญญา

ตรี มหาวิทยาลัยของรัฐ และนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยในกำกับรัฐ เพื่อนำผลที่ได้มาเปรียบเทียบและสร้างหลักสูตรสำหรับพัฒนาภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีทุกกลุ่มการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กัลยา วานิชย์บัญชา. (2560). *สถิติสำหรับงานวิจัย: หลักการเลือกใช้เทคนิคทางสถิติในงานวิจัย พร้อมทั้งอธิบายผลลัพธ์ที่ได้จาก SPSS.* (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คมกริช นันทะโรจพงศ์ ประสพชัย พสุนนท์ และธีระวัฒน์ จันทึก. (2560). องค์ประกอบของคุณลักษณะการมีภาวะผู้นำเพื่อการพัฒนานักศึกษาบริหารธุรกิจในยุคประเทศไทย 4.0. *วารสารพฤติกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนา*, 9(2), 178-202.

จิราภรณ์ พรหมทอง. (2559). การพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้เพื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ 21. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น*, 10(2), 63-72.

ฐิติรัตน์ ประสาทศรี. (2566). *วินัยนำไปสู่ความสำเร็จ*. เรียกใช้เมื่อ 10 มกราคม 2568 จาก https://www.yuvabadhanafoundation.org/.

ธัญวิทย์ ศรีจันทร์. (2558). รูปแบบและกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ของกรรมการองค์กรนิสิตนักศึกษา. ใน *ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นพดล บุญภา. (2562). การพัฒนาภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับผู้นำนักเรียนระดับมัธยมศึกษา. *วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี*, 16(2), 163-174.

ปิยะมาศ สื่อสวัสดิ์วณิชย์. (2568). สมรรถนะและภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนความยั่งยืนไปสู่การปฏิบัติของอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในประเทศไทย. *วารสารเครือข่ายส่งเสริมการวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 8(1), 149-167.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2558). *ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ต้องก้าวให้พ้นกับดักของตะวันตก.* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, วิทยาลัยครุศาสตร์.

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. (2568). *ปณิธานและพันธกิจ*. เรียกใช้เมื่อ มกราคม 2568 จาก https://www.bu.ac.th/th/comarts/.

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. (2564). *DPU ระเบียบการและหลักสูตร ระดับปริญญาตรี 2564.* กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. (2568). *พันธกิจและวิสัยทัศน์*. เรียกใช้เมื่อ 10 มกราคม 2568 จาก https://www.utcc.ac.th.

วิโรจน์ สารรัตนะ. (2556). *กระบวนทัศน์ใหม่ทางการศึกษา: กรณีทัศนะต่อการศึกษาศตวรรษที่ 21.* กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ทิพยวิสุทธิ์.

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2552). *กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552.* กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2567). *ข้อมูลสถานศึกษา*. เรียกใช้เมื่อ 10 พฤษภาคม 2568 จาก https://info.mhesi.go.th/stat_std_all.php?search_year=2567.

สุพัตรา รังคะวงษ์. (2565). ภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2. ใน *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต.* มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

เอนก ประดิษฐารมณ์. (2563). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ. ใน *ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต.* มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

Alshare, K., & Sewailem, M. (2018). A gap analysis of business students' skills in the 21st century: A case study of Qatar. *Academy of Educational Leadership Journal*, 22(1). 1-22.

Comrey, A. L., & Lee, H. B. (1992). *A first course in factor analysis (2nd ed.).* Hillsdale, NJ: L. Erlbaum Associates.

Flaherty, C. (2023). *Survey Gaps in college students' leadership creds*. เรียกใช้เมื่อ 10 January 2025 จาก https://shorturl.asia/Liqld.

Peter G. Northouse. (2022). *Leadership: Theory and practice (90th ed.).* SAGE Publications.

UNESCO. (2021). *Reimagining our futures together: A new social contract for education.* Paris: UNESCO.

World Economic Forum. (2020). *The future of jobs report 2020*. เรียกใช้เมื่อ 10 January 2025 จาก https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2020/.

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษายุค BANI World สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3*

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS AND THE STUDENT CARE AND SUPPORT SYSTEM IN BANI WORLD ERA OF SCHOOLS UNDER CHAIYAPHUM PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 3

[*]ณัฐชนน ฦๅชา,[1] นิยดา เปี่ยมพืชนะ[2]
Natchanon Luecha,[1] Niyada Piampuechana[1]
มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ประเทศไทย[1,2]
Northeastern University, Thailand[1,2]
*Corresponding Author, E-mail: Earth.natchanon94@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในยุค BANI World 2) ศึกษาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาในยุค BANI World และ 3) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสหสัมพันธ์ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 321 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยมีค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหาระหว่าง 0.67–1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.903 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษายุค BANI World โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล รองลงมา คือ การสร้างวิสัยทัศน์ 2) งานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษายุค BANI World โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ การป้องกันและแก้ไข รองลงมา คือ การรู้จัก

* Received: 12 March 2026; Revised: 9 April 2026; Accepted: 16 April 2026

ผู้เรียนเป็นรายบุคคล และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษายุค BANI World โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันในระดับสูงมาก (r=0.812) ตัวแปรที่มีค่าความสัมพันธ์กันสูงสุด คือ การสร้างแรงบันดาลใจกับงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง (r=0.654) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง, งานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา, ยุค BANI World

Abstract

This study aimed to: (1) examine the level of Transformational leadership among school administrators in the BANI World era; (2) investigate the implementation of the student support system in educational institutions in the same context; and (3) analyze the relationship between Transformational leadership and the implementation of the student support system under the jurisdiction of the Chaiyaphum Primary Educational Service Area Office 3. The research employed a correlational research design. The sample consisted of 321 participants, including school administrators and teachers, selected through stratified random sampling. Data were collected using a five-point Likert scale questionnaire. The instrument demonstrated satisfactory content validity, with an index ranging from 0.67 to 1.00, and a high level of reliability, with an overall reliability coefficient of 0.903. Data analysis was conducted using frequency, percentage, mean, standard deviation, and Pearson's product–moment correlation coefficient.

The findings revealed that: (1) the overall level of Transformational leadership among school administrators in the BANI World era was high, with individualized consideration ranking the highest, followed by vision building; (2) the overall implementation of the student support system in educational institutions was also at a high level, with prevention and problem-solving as the most prominent aspect, followed by individualized student understanding; and (3) transformational leadership of school administrators and the implementation of the student support system were strongly correlated overall (r = 0.812). Among the leadership components, inspirational motivation showed the highest correlation with the implementation of the student support system (r = 0.654), with statistical significance at the .01 level.

Keywords: Transformational Leadership, Student Support System in Schools, BANI World Era

บทนำ

จากยุคการเปลี่ยนฉับพลันทางดิจิทัลสู่โลกยุค VUCA และ BANI World คำว่า VUCA เป็นคำที่ใช้ภายในกองทัพสหรัฐอเมริกา ในช่วง ปี ค.ศ. 1980 เพื่ออธิบายโลกที่เป็นอยู่ในเวลานั้นและเป็นคำย่อของชุดวิเคราะห์ข้อมูลที่นำมาประกอบการกำหนดกลยุทธ์ทางธุรกิจในยุคหลัง ปี ค.ศ. 2000 ประกอบด้วยคำ 4 คำ คือ Volatility โลกที่ผันผวน ยากจะคาดเดา เป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลันไม่ทันตั้งตัว Uncertainty ไม่แน่นอนสูง ยากที่จะอธิบาย Complexity ซับซ้อน มีปัจจัยมากมายที่ต้องนำมาพิจารณา ประกอบการตัดสินใจ และ Ambiguity คลุมเครือ เต็มไปด้วยความไม่แน่นอน ยากจะคาดเดาผลลัพธ์ได้ ซึ่งได้กลายเป็นกรอบแนวคิดสำคัญในหมู่คนที่ทำงานด้านกลยุทธ์และการวางแผน อย่างไรก็ตาม แนวทางหลังจากการระบาดโรคโควิด-19 มีการอธิบายโลกยุคใหม่ที่มีความเปลี่ยนแปลงรวดเร็วในช่วงสองปีที่ผ่านมาด้วยคำว่า BANI โลกที่คาดเดายาก การคาดเดายากในโลกแบบ BANI เกิดจากการเปลี่ยนแปลงที่ไม่เป็นเส้นตรง เป็นสาเหตุและผลลัพธ์ไม่สัมพันธ์กันและไม่สามารถคาดเดาแนวโน้มได้ สาเหตุเล็ก ๆ อาจจะนำไปสู่ปัญหาที่ใหญ่เกินได้ I - Incomprehensible โลกที่เข้าใจยาก การคาดการณ์อย่างทะลุปรุโปร่งหรือการวางแผน ควบคุมให้สิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้นตามต้องการอาจจะทำได้ยากในโลกแบบ BANI เพราะมีความผันผวน พลิกผันอยู่ตลอดเวลา (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2567) ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีความสามารถในการบริหารจัดการที่สอดรับและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างทันท่วงที

ภาวะผู้นำเป็นความสามารถของผู้นำในการใช้ศิลปะ อิทธิพล อำนาจหน้าที่และพลังอำนาจที่มีอยู่ เพื่อให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลดำเนินงานในหน้าที่รับผิดชอบ ให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ในการช่วยเสริมความสำเร็จให้แก่องค์กรเป็นกระบวนการที่เป็นองค์รวม เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินการของผู้นำในระดับต่าง ๆ เป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงเจตคติ จงใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานด้วยความเสียสละ เต็มใจ รวมถึงสร้างความผูกพันต่อองค์กรและพัฒนาเจตคติ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาองค์กรสู่สิ่งใหม่ ๆภายใต้การเปลี่ยนแปลงที่มีคุณภาพขึ้น (รุ้งนภา จันทร์ลี, 2562) นอกจากนี้ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีความสำคัญต่อความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของสถานศึกษา ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีความสำคัญหลายประการ เนื่องจากภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นส่วนหนึ่งสิ่งที่ดึงดูดความรู้ความสามารถต่าง ๆ ออกมาใช้ในการบริหารงานในองค์กร เพื่อกระตุ้นหรือชักจูงให้ผู้อื่นคล้อยตาม และบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ช่วยประสานความขัดแย้งต่าง ๆ ภายในหน่วยงานหรือองค์กร โดยการชักจูงประนีประนอม หรือประสานประโยชน์ เพื่อให้บุคคลต่าง ๆ ในหน่วยงานมีความเป็นอันหนึ่งอัน

เดียวกันและร่วมกันฟันฝ่าอุปสรรค เพื่อให้หน่วยงานมีความเจริญก้าวหน้า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษายุค BANI World เป็นความสามารถในการนำสถานศึกษาปรับตัวและเปลี่ยนแปลงท่ามกลางโลกที่เปราะบาง วิตกกังวล ไม่เป็นเชิงเส้น และยากต่อความเข้าใจ โดยผู้บริหารต้องกำหนดวิสัยทัศน์ สร้างแรงบันดาลใจ กระตุ้นความร่วมมือ และเสริมพลังให้ครูและบุคลากร เพื่อบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา ซึ่งภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษายุค BANI World เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

งานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นกระบวนการหนึ่งในการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษา ที่จะดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีขั้นตอน วิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจน มีครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน โดยการมีส่วนร่วมของบุคลากรและเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา อาทิ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหาร ฯลฯ งานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุค BANI World เป็นกระบวนการสำคัญที่สถานศึกษาต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อรับมือกับบริบทโลกที่มีลักษณะเปราะบาง วิตกกังวล ไม่เป็นเชิงเส้น และเข้าใจยาก ระบบนี้ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) การคัดกรอง 3) การส่งเสริมและพัฒนา 4) การป้องกันและแก้ไขปัญหา 5) การส่งต่อ จะเห็นได้ว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา มีความสัมพันธ์กับงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษายุค BANI World สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 มีความสัมพันธ์กันหรือไม่ ผลการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการจัดการศึกษาและระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน อีกทั้งยังเป็นแนวทางให้ผู้บริหารสถานศึกษาในการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในยุค BANI World เพื่อขับเคลื่อนระบบดูแลนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1 เพื่อศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษายุค BANI World สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3

2 เพื่อศึกษางานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษายุค BANI World สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3

3 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษายุค BANI World สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิเขต 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสหสัมพันธ์ (Correlational Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษายุค BANI World สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 โดยมีรายละเอียดการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 1,453 คน

กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 รวมจำนวน 321 คน โดยใช้ตำแหน่งหน้าที่เป็นเกณฑ์ในการแบ่งชั้น (Stratified Sampling) ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 33 คน และครูผู้สอนจำนวน 288 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ของผู้บริหารสถานศึกษากับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษายุค BANI World โดยมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) และแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.903 แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่2 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการปฏิบัติตามองค์ประกอบ ของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) การสร้างแรงบันดาลใจ 2) การกระตุ้นทางปัญญา 3) การสร้างวิสัยทัศน์ 4) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ 5) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

5 หมายถึง มีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด
4 หมายถึง มีการปฏิบัติในระดับมาก
3 หมายถึง มีการปฏิบัติในระดับปานกลาง
2 หมายถึง มีการปฏิบัติในระดับน้อย
1 หมายถึง มีการปฏิบัติในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษายุค BANI World ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแนวคิดของ Likert ประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ด้าน ได้แก่ 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) การคัดกรองนักเรียน 3) การส่งเสริม

และพัฒนานักเรียน 4) การป้องกันและแก้ไขปัญหา 5) การส่งต่อ โดยกำหนดระดับการประเมินเช่นเดียวกับมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert R, 1976)

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การพัฒนาเครื่องมือวิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดและโครงสร้างของแบบสอบถาม จากนั้นนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความเหมาะสม

2. จัดทำแบบสอบถามในรูปแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องก่อนนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ

3. ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยนำแบบสอบถามเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์การบริหารมากกว่า 5 ปี จำนวน 2 ท่าน และครูผู้สอนที่มีวิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษ จำนวน 1 ท่าน เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม (Index of Item Objective Congruence : IOC) และปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ ซึ่งค่าดัชนี IOC อยู่ระหว่าง 0.60–1.00

4. ตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้บริหารและครูที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ผลการวิเคราะห์พบว่าแบบสอบถามทั้งฉบับมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.903 แสดงว่าเครื่องมือวิจัยมีความสอดคล้องภายในและสามารถนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลได้

5. ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิและอาจารย์ที่ปรึกษา ก่อนจัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 321 คน โดยจัดทำแบบสอบถามในรูปแบบออนไลน์ผ่าน Google Forms จากนั้นดำเนินการขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 และส่งแบบสอบถามไปยังผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างผ่านลิงก์และ QR Code เมื่อได้รับแบบสอบถามกลับมา ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลและพบว่ามีแบบสอบถามที่สมบูรณ์ครบถ้วนจำนวน 321 ชุด

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของแบบสอบถามก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

2. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยดำเนินการดังนี้

2.1 วิเคราะห์ระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในยุค BANI World โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2.2 วิเคราะห์ระดับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษายุค BANI World โดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2.3 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product-Moment Correlation Coefficient) โดยกำหนดเกณฑ์การแปลผลระดับความสัมพันธ์ตามแนวคิดของธานินทร์ ศิลป์จารุ (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2560)

สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	มีค่าเท่ากับ 1.00	มีความสัมพันธ์กันอย่างสมบูรณ์
สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	มีค่าเท่ากับ .80-.90	มีความสัมพันธ์กันสูงมาก
สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	มีค่าเท่ากับ .60-.79	มีความสัมพันธ์กันสูง
สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	มีค่าเท่ากับ .40-.59	มีความสัมพันธ์กันปานกลาง
สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	มีค่าเท่ากับ .20-.39	มีความสัมพันธ์กันต่ำ
สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	มีค่าเท่ากับ .01-.19	มีความสัมพันธ์กันต่ำมาก
สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	มีค่าเท่ากับ .00	ไม่มีความสัมพันธ์กัน

ผลการวิจัย

1. การศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษายุค BANI World สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษายุค BANI World สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรให้สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ที่มีความผันผวน ซับซ้อน และไม่แน่นอน โดยผู้บริหารมีการแสดงบทบาทด้านการสร้างวิสัยทัศน์ การสร้างแรงบันดาลใจ การใช้อิทธิพลเชิงอุดมการณ์ และการคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของบุคลากรในสถานศึกษา ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง รายละเอียดปรากฏดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษายุค BANI World สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ในภาพรวมและรายด้าน

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษายุค BANI World	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1. การสร้างแรงบันดาลใจ	4.36	0.36	มาก	4
2. การกระตุ้นทางปัญญา	4.35	0.34	มาก	5
3. การสร้างวิสัยทัศน์	4.37	0.35	มาก	2
4. การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์	4.37	0.38	มาก	3
5. การคำนึกถึงความเป็นปัจเจกบุคคล	4.39	0.33	มาก	1
รวมเฉลี่ย	**4.37**	**0.26**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษายุค BANI World สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล รองลงมา คือ การสร้างวิสัยทัศน์ และการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ตามลำดับ ขณะที่ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การกระตุ้นทางปัญญา

2. การศึกษางานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษายุค BANI World สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษายุค BANI World สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า สถานศึกษาให้ความสำคัญกับการดูแลและพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นระบบ โดยดำเนินงานตามกระบวนการสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ได้แก่ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหา และการส่งต่อเมื่อจำเป็น รายละเอียดปรากฏดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 งานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษายุค BANI World สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ในภาพรวมและรายด้าน

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1. การรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล	4.38	0.63	มาก	2
2. การคัดกรองนักเรียน	4.38	0.66	มาก	3
3. การป้องกันและแก้ไข	4.38	0.61	มาก	1
4. การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน	4.35	0.66	มาก	5
5. การส่งต่อ	4.37	0.62	มาก	4
รวมเฉลี่ย	**4.37**	**0.38**	**มาก**	

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ระดับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษายุค BANI World สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การป้องกันและแก้ไขปัญหา รองลงมา ได้แก่ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล และการคัดกรองนักเรียน ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน

3. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษายุค BANI World สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิเขต 3 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษายุค BANI World โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน พบว่า โดยภาพรวมตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กันในทิศทางบวกในระดับสูงมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญต่อประสิทธิภาพของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา รายละเอียดปรากฏดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษายุค BANI World (Y) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ในภาพรวม โดยหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ของเพียร์สัน

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษายุค BANI World (X)	งานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษายุค BANI World (Y)						**ระดับ**
	การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล (Y1)	**การคัดกรองนักเรียน (Y2)**	**การป้องกันและแก้ไข (Y3)**	**การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน (Y4)**	**การส่งต่อ (Y5)**	**ภาพรวม (Y)**	
ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ (X1)	0.526**	0.466**	0.425**	0.518**	0.364**	0.654**	สูง
ด้านการกระตุ้นทางปัญญา (X2)	0.394**	0.459**	0.472**	0.444**	0.442**	0.598**	ปานกลาง
ด้านการสร้างวิสัยทัศน์ (X3)	0.443**	0.391**	0.475**	0.482**	0.431**	0.593**	ปานกลาง
ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (X4)	0.494**	0.388**	0.449**	0.542**	0.275**	0.607**	สูง

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษายุค BANI World (X)	งานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษายุค BANI World (Y)						ระดับ
	การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล (Y1)	การคัดกรองนักเรียน (Y2)	การป้องกันและแก้ไข (Y3)	การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน (Y4)	การส่งต่อ (Y5)	ภาพรวม (Y)	
ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (X5)	**0**.526**	**0**.424**	**0**.643**	**0**.566**	**0**.381**	**0**.602**	สูง
ภาพรวม X	**0.634****	**0.565****	**0.596****	**0.657****	**0.481****	**0.812****	**สูงมาก**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา (X) กับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษายุค BANI World (Y) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน พบว่า โดยภาพรวมตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กันในระดับสูงมาก (r = 0.812) และมีทิศทางความสัมพันธ์เป็นบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ในแต่ละองค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง พบว่า ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ (X1) มีความสัมพันธ์กับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในระดับสูง (r = 0.654) ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (X4) มีความสัมพันธ์ในระดับสูง (r = 0.607) ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (X5) มีความสัมพันธ์ในระดับสูง (r = 0.602) ด้านการกระตุ้นทางปัญญา (X2) มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง (r = 0.598) ด้านการสร้างวิสัยทัศน์ (X3) มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง (r = 0.593) เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ในภาพรวมของตัวแปรภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับองค์ประกอบของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน พบว่าทุกตัวแปรมีความสัมพันธ์เชิงบวก และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผล

จากการวิจัยข้างต้นสามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

ผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษายุค BANI World สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทของโลกยุคใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน ผู้บริหารจำเป็นต้องมีความสามารถในการกำหนดทิศทางของ

องค์กร สร้างแรงบันดาลใจแก่บุคลากร ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการเรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้งใช้ภาวะผู้นำเชิงอุดมการณ์เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความร่วมมือในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ การให้ความสำคัญกับความแตกต่างระหว่างบุคคล ยังช่วยให้ครูและบุคลากรสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเหมาะสม ส่งผลให้การดำเนินงานของสถานศึกษามีประสิทธิภาพ และสามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของนัยน์ชนก อาวุธทอง และนิยดา เปี่ยมพืชนะ ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา กับงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 1 ซึ่งพบว่า โดยภาพรวมผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงอยู่ในระดับมาก (นัยน์ชนก อาวุธทองและนิยดา เปี่ยมพืชนะ, 2565) สอดคล้องกับผลการศึกษาของรุ้งนภา จันทร์ลี พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานครอยู่ในระดับมาก (รุ้งนภา จันทร์ลี, 2562) และสอดคล้องกับผลการศึกษาของอรอุมา ศรีประทุมวงศ์ ที่พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน (อรอุมา ศรีประทุมวงศ์, 2563)

2) งานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษายุค BANI World สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษายุค BANI World สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ อาจเนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนให้ความสำคัญกับการดูแลและพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นระบบ โดยมีการดำเนินงานตามกระบวนการสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ได้แก่ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรอง การป้องกันและแก้ไขปัญหา การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพ รวมถึงการส่งต่อเมื่อจำเป็น นอกจากนี้ การประสานความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ยังช่วยให้การดำเนินงานด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สามารถดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและครอบคลุมความต้องการของผู้เรียนในทุกมิติ สอดคล้องกับการศึกษาของนัยน์ชนก อาวุธทอง และนิยดา เปี่ยมพืชนะ พบว่า การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็ก โดยภาพรวมอยู่ในระดับสูง (นัยน์ชนก อาวุธทองและนิยดา เปี่ยมพืชนะ, 2565) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของชาญวิทย์ บางศรี และวานิช ประเสริฐพร ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของครู กับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 พบว่า การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (ชาญวิทย์ บางศรี และวานิช ประเสริฐพร, 2564)

3. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ผลการศึกษา พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษายุค BANI World ในระดับสูงมาก ($r = 0.812$)

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลการวิจัยดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา มีบทบาทสำคัญต่อการขับเคลื่อนระบบสนับสนุนผู้เรียนให้เกิดประสิทธิภาพ โดยผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง สามารถสร้างแรงบันดาลใจ กระตุ้นการมีส่วนร่วมของครูและบุคลากรตลอดจนส่งเสริมการทำงานร่วมกันของภาคีเครือข่ายในสถานศึกษา ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ที่สามารถตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม ผลการศึกษาดังกล่าว สอดคล้องกับงานวิจัยของจงรักษ์ เงินพุ่ม ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง กับการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 ซึ่งพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในระดับสูง และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (จงรักษ์ เงินพุ่ม, 2561)

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1.สรุปผลวิจัย

ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษายุค BANI World สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษายุค BANI World โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การคำนึงถึงความเป็นปัจเจก ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ การกระตุ้นทางปัญญา แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการเข้าใจความแตกต่างของบุคลากรและการกำหนดทิศทางการพัฒนาองค์กรเป็นสำคัญ

2. การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษายุค BANI World โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก พบว่า ด้านที่มีระดับการดำเนินงานสูงที่สุดคือ การป้องกันและแก้ไขปัญหา ขณะที่ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน สะท้อนให้เห็นว่า สถานศึกษาให้ความสำคัญกับการดูแลและป้องกันปัญหาของผู้เรียนเป็นหลัก

3. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษายุค BANI World พบว่า ตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กันในทิศทางบวกในระดับสูงมาก ($r = 0.812$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงแต่ละด้าน พบว่า การสร้างแรงบันดาลใจ (X1) มีความสัมพันธ์กับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนสูงที่สุด ($r = 0.654$) ส่วนองค์ประกอบที่มีค่าความสัมพันธ์ต่ำที่สุดคือ การสร้างวิสัยทัศน์ (X3) ซึ่งมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ($r = 0.593$) ทั้งนี้ทุกตัวแปรมีความสัมพันธ์กันในทิศทางบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติ

2.ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) จากผลการศึกษาพบว่า ด้านการกระตุ้นทางปัญญา มีระดับการปฏิบัติต่ำที่สุด ผู้บริหารสถานศึกษาจึงควรส่งเสริมบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการสร้างนวัตกรรมในการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาศักยภาพของครูและผู้เรียนให้สอดคล้องกับบริบทยุค BANI World

2) ผลการศึกษาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนพบว่า ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน มีระดับการปฏิบัติต่ำที่สุด ดังนั้นสถานศึกษาควรจัดกิจกรรมหรือมาตรการที่ส่งเสริมศักยภาพผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านวิชาการ ทักษะชีวิต และความสามารถเฉพาะบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาได้อย่างรอบด้าน

3) ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน พบว่า การสร้างแรงบันดาลใจของผู้บริหาร มีความสัมพันธ์สูงสุด ดังนั้นผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการสร้างแรงจูงใจและกำลังใจแก่ครูและบุคลากร เพื่อเสริมประสิทธิภาพในการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาปัจจัยด้าน ภาวะผู้นำการสร้างแรงบันดาลใจของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในบริบทยุค BANI World

2) ควรศึกษาหรือพัฒนา รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในยุค BANI World เพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

3) ควรพัฒนา รูปแบบการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ที่สอดคล้องกับบริบทสถานศึกษายุค BANI World โดยเฉพาะด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน เพื่อให้สามารถรับมือกับปัญหาที่ซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

จงรักษ์ เงินพุ่ม. (2561). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 22. ใน *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต.* มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ชาญวิทย์ บางศรี และวานิช ประเสริฐพร. (2564). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของครูกับงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน.สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1. ใน *การค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา.* มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2560). *การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS.* (พิมพ์ครั้งที่17). กรุงเทพมหานคร : บิสซิเนสอาร์แอนด์ดี.

นัยน์ชนก อาวุธทองและนิยดา เปี่ยมพืชนะ. (2565). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 1. ใน *การค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา.* มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

รุ้งนภา จันทร์ลี. (2562). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 2. ใน *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา.* มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2567). *วิกฤตโลกเดือดปะการังฝอกขาว.* กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สกสค. ลาดพร้าว.

อรอุมา ศรีประทุมวงศ์. (2563). การศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. ใน *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา.* มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

Likert R. (1976). *New Patterns of Management.* New York: McGraw - Hill.

ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1*

THE NEEDS FOR DEVELOPING GOOD GOVERNANCE MANAGEMENT OF SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER KHON KAEN PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1

พรทิพย์ วงค์วิลาศ,[1] นิยดา เปี่ยมพืชนะ[1]
Porntip Wongwilat,[1] Niyada Piampeuchana[2]
มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ประเทศไทย[1,2]
Northeastern University, Thailand[1,2]
*Corresponding Author, E-mail: wongwilas.pp@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 2) ศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน 332 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามมาตรประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และดัชนีความต้องการจำเป็น

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.31) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือหลักฉันทามติ รองลงมาคือหลักการมีส่วนร่วม และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือหลักประสิทธิภาพ ส่วนสภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.59) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือหลักความเสมอภาค รองลงมาคือหลักประสิทธิภาพ และหลักนิติธรรม ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล พบว่าโดยรวมมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นเท่ากับ 0.06 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุดคือหลักประสิทธิภาพ รองลงมาคือหลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า และหลักประสิทธิผล ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลควรให้

* Received: 13 March 2026; Revised: 16 April 2026; Accepted: 19 April 2026

ความสำคัญกับการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงาน ความรับผิดชอบ และใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดแนวทางพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีสมรรถนะเชิงธรรมาภิบาลมากยิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างระบบการบริหารที่โปร่งใสมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ความต้องการจำเป็น, การบริหารสถานศึกษา, ธรรมาภิบาล

Abstract

This research aimed to: (1) examine the current and desirable conditions of good governance-based administration among school administrators under the Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 1; and (2) identify the priority needs for developing good governance-based administration among school administrators. This study employed a survey research design. The sample consisted of 332 school administrators and teachers, selected through stratified random sampling. The research instrument was a five-point rating scale questionnaire. The data were analyzed using frequency, mean, standard deviation, and the Priority Needs Index.

The findings revealed that the overall current condition of school administration based on good governance principles was at a high level ($\bar{x}$ = 4.31). The principle with the highest mean score was consensus, followed by participation, while efficiency had the lowest mean score. The overall desirable condition was at the highest level ($\bar{x}$ = 4.59). The principle with the highest mean score was equity, followed by efficiency and the rule of law. The analysis of the priority needs for developing good governance-based administration showed that the overall Priority Needs Index was 0.06. When considering each aspect, efficiency had the highest priority need, followed by accountability, value for money, and effectiveness. The findings indicate that the development of school administration based on good governance should emphasize enhancing administrative efficiency and accountability. They can also serve as fundamental information for formulating guidelines to continuously develop school administrators' competencies in good governance. Such development will strengthen a transparent and efficient administrative system and contribute to the sustainable improvement of educational quality.

Keywords: priority needs, school administration, good governance

บทนำ

การบริหารจัดการภาครัฐในยุคปัจจุบันมุ่งเน้นการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตรวจสอบได้ เพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย แนวคิดเรื่องธรรมาภิบาล (Good Governance) จึงได้รับการยอมรับว่าเป็นกรอบสำคัญในการพัฒนาองค์กรภาครัฐ โดยเน้นหลักการสำคัญ ได้แก่ ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม และการยึดหลักนิติธรรม ซึ่งช่วยยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการ ลดการทุจริต และเพิ่มประสิทธิผลในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กรภาครัฐ ถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการบริหารงานให้มีความโปร่งใสและเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น หลักการดังกล่าวมุ่งเน้นให้กระบวนการดำเนินงานขององค์กรมีความชัดเจน สามารถตรวจสอบได้ และเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางและการดำเนินงานขององค์กร การดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาล จึงเป็นแนวทางที่ช่วยให้การบริหารงานภาครัฐ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม (นุชรี นุชนิล, 2567)

ในบริบทของการจัดการศึกษา การบริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องอาศัยแนวทางการบริหารที่มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี เนื่องจากสถานศึกษาเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ การบริหารสถานศึกษาที่มีคุณภาพจึงต้องอาศัยกระบวนการบริหารที่มีความโปร่งใส มีความรับผิดชอบ และเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสถานศึกษา เพื่อร่วมกันพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนและสังคมโดยรวม (นิรมน ขันตี, 2561) หลักธรรมาภิบาลที่ใช้เป็นแนวทางในการบริหารองค์กรภาครัฐและสถานศึกษา ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญหลายประการ ซึ่งสะท้อนถึงการดำเนินงานที่ยึดหลักความถูกต้อง ความเป็นธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม โดยหลักการสำคัญประกอบด้วย หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า หลักประสิทธิภาพ หลักประสิทธิผล หลักความเสมอภาค และหลักการมุ่งเน้นฉันทามติ หลักการเหล่านี้ถือเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาระบบการบริหารจัดการองค์กร ให้มีความเป็นระบบและสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจจากสังคม

การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษา ประกอบด้วย 10 หลัก คือ หลักประสิทธิภาพ หลักประสิทธิผล หลักการตอบสนอง หลักภาระรับผิดชอบและสามารถตรวจสอบได้ หลักความเปิดเผยโปร่งใส หลักนิติธรรม หลักความเสมอภาค หลักการกระจายอำนาจ หลักการมีส่วนร่วมและมุ่งเน้นฉันทามติ และหลักคุณธรรมและจริยธรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้ 1) หลักนิติธรรม 2) หลักคุณธรรม 3) หลักความโปร่งใส 4) หลักการมีส่วนร่วม 5) หลักความรับผิดชอบ 6) หลักความคุ้มค่า 7) หลักความเสมอภาค 8) หลักประสิทธิผล 9) หลักประสิทธิภาพ และ 10) หลักฉันทามติ (กมลพรรณ พึ่งด้วง,

2560) ภาครัฐของประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารราชการแผ่นดิน โดยได้กำหนดแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี เพื่อให้หน่วยงานของรัฐดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งได้ถูกกำหนดไว้ในกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาระบบการบริหารจัดการของหน่วยงานภาครัฐ รวมถึงหน่วยงานทางการศึกษาให้มีมาตรฐานและสอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ (ราชกิจจานุเบกษา , 2564)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการกำกับ ดูแล และสนับสนุนการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในสังกัด โดยมุ่งส่งเสริมการบริหารจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายและมาตรฐานการศึกษาของประเทศ ในช่วงที่ผ่านมา หน่วยงานได้ขับเคลื่อนนโยบายด้านการบริหารจัดการศึกษาโดยยึดหลักธรรมาภิบาลเป็นแนวทาง เพื่อเสริมสร้างความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และประสิทธิภาพในการดำเนินงานของสถานศึกษา (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1, 2568) อย่างไรก็ตาม การนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาในทางปฏิบัติ ยังมีความแตกต่างกันตามบริบทของแต่ละสถานศึกษา ทั้งด้านทรัพยากร บุคลากร และสภาพแวดล้อมขององค์กร ดังนั้น การศึกษาสภาพการดำเนินงานและความต้องการจำเป็น ในการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล ของผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีความสำคัญ เนื่องจากจะช่วยสะท้อนระดับการดำเนินงานในปัจจุบัน และระบุประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนา เพื่อให้การบริหารสถานศึกษามีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลมากยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์สำหรับใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และสอดคล้องกับหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1
2. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) การดำเนินการวิจัยประกอบด้วยรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ปีการศึกษา 2567 รวมทั้งสิ้น 1,951 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยคำนวณจากสูตรของทาโร่ ยามเน่ ที่ระดับความคาดเคลื่อนในการสุ่ม 0.05 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 332 คน กลุ่มตัวอย่างจำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 19 คน และครู 313 คน ด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามมาตรประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความตรงเชิงเนื้อหา เท่ากับ 0.67-1 และความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับสภาพปัจจุบัน เท่ากับ 0.993 และสภาพที่พึงประสงค์ เท่ากับ 0.996 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และดัชนีความต้องการจำเป็น

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา แบบสอบถามประกอบด้วย 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 โดยกำหนดเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ แบบสอบถามครอบคลุมองค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาล จำนวน 10 ด้าน ได้แก่ 1) หลักนิติธรรม 2) หลักคุณธรรม 3) หลักความโปร่งใส 4) หลักการมีส่วนร่วม 5) หลักความรับผิดชอบ 6) หลักความคุ้มค่า 7) หลักความเสมอภาค 8) หลักประสิทธิผล 9) หลักประสิทธิภาพ 10 หลักฉันทามติ

โดยมีลักษณะคำถามแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตามมาตรฐานของลิเคิร์ท (Likert Scale) โดยแต่ละระดับมีตัวเลขกำกับไว้ ดังนี้

ระดับที่ 5 หมายถึง สภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด
ระดับที่ 4 หมายถึง สภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก
ระดับที่ 3 หมายถึง สภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง
ระดับที่ 2 หมายถึง สภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย
ระดับที่ 1 หมายถึง สภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยที่สุด

3. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1) ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการจำเป็นในการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาเครื่องมือวิจัย

2) ศึกษาหลักการและวิธีการสร้างเครื่องมือวิจัยจากตำราและเอกสารด้านการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบแบบสอบถาม

3) สร้างแบบสอบถามตามกรอบแนวคิดการวิจัย โดยกำหนดข้อคำถามให้ครอบคลุมตัวแปรที่ศึกษา

4) นำแบบสอบถามฉบับร่างเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความเหมาะสม จากนั้นให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความเหมาะสมของภาษา พร้อมทั้งวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) โดยกำหนดเกณฑ์ยอมรับตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป (สมบัติ ท้ายเรือคำ, 2552)

5) ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำไปทดลองใช้ (Try-out) กับผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน จาก 2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนชุมชนบ้านโคก 14 คน และโรงเรียนชุมชนบ้านหันมัญจาคีรี 16 คน จากนั้นตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s Alpha) โดยกำหนดค่าตั้งแต่ 0.70 ขึ้นไปจึงถือว่าเครื่องมือมีความเชื่อมั่น ก่อนปรับปรุงแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 332 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย แบบสอบถามถูกจัดทำในรูปแบบเอกสารและแบบออนไลน์ผ่าน Google Forms จากนั้นส่งให้ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น หนังสือราชการ กลุ่มสื่อสารออนไลน์ และ QR Code เพื่ออำนวยความสะดวกในการตอบแบบสอบถาม หลังจากนั้นผู้วิจัยได้รวบรวมแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนและตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลก่อนนำไปวิเคราะห์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้สถิติพื้นฐาน โดยดำเนินการดังนี้

1) วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้ค่าความถี่และค่าร้อยละ

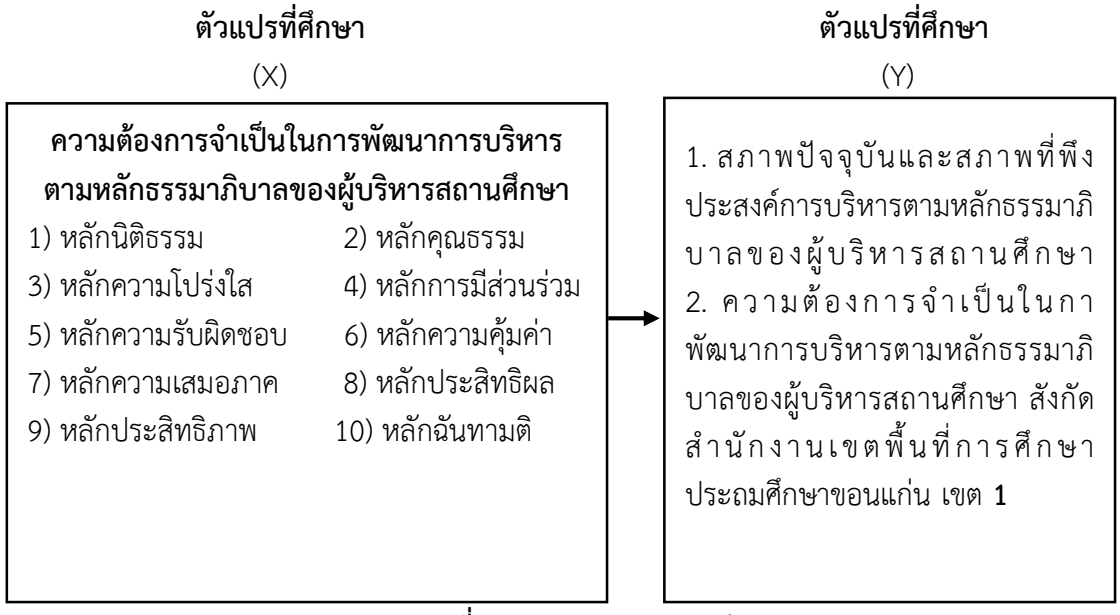
2) วิเคราะห์สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3) วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยใช้การคำนวณค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index: PNI Modified)

4) นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมาเปรียบเทียบระดับความต้องการจำเป็นของแต่ละด้าน เพื่อจัดลำดับความสำคัญของการพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 สามารถสรุปสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดงานวิจัย

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 แสดงรายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ในภาพรวมและรายด้าน

การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา	สภาพปัจจุบัน				สภาพที่พึงประสงค์			
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	ลำดับ	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	ลำดับ
1. หลักนิติธรรม	4.27	0.64	มาก	6	4.55	0.60	มากที่สุด	10
2. หลักคุณธรรม	4.35	0.62	มาก	4	4.59	0.62	มากที่สุด	6
3. หลักความโปร่งใส	4.33	0.65	มาก	5	4.58	0.60	มากที่สุด	7
4. หลักการมีส่วนร่วม	4.37	0.61	มาก	2	4.60	0.57	มากที่สุด	3
5. หลักความรับผิดชอบ	4.26	0.64	มาก	7	4.60	0.61	มากที่สุด	5
6. หลักความคุ้มค่า	4.25	0.68	มาก	9	4.57	0.62	มากที่สุด	8
7. หลักความเสมอภาค	4.37	0.65	มาก	3	4.62	0.60	มากที่สุด	1
8. หลักฉันทามติ	4.38	0.58	มาก	1	4.60	0.60	มากที่สุด	4
9. หลักประสิทธิผล	4.25	0.67	มาก	8	4.57	0.63	มากที่สุด	9
10. หลักประสิทธิภาพ	4.24	0.70	มาก	10	4.61	0.59	มากที่สุด	2
รวม	**4.31**	**0.60**	**มาก**		**4.59**	**0.58**	มากที่สุด	

จากตารางที่ 1 สภาพปัจจุบันการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.31, S.D.=0.64) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านหลักฉันทามติ ($\bar{x}$ = 4.38, S.D.= 0.58) รองลงมา คือ ด้านหลักการมีส่วนร่วม ($\bar{x}$ = 4.37, S.D.= 0.61) และด้านหลักประสิทธิภาพ ($\bar{x}$ = 4.24, S.D.= 0.70) อยู่ลำดับสุดท้าย

สภาพที่พึงประสงค์การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.59, S.D.=0.60) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยเรียงจากมากไปหาน้อย ดังนี้ มากที่สุด คือ ด้านหลักความเสมอภาค ($\bar{x}$ = 4.62, S.D.= 0.60) รองลงมาคือด้านหลักประสิทธิภาพ ($\bar{x}$ = 4.61, S.D.= 0.59) และด้านหลักนิติธรรม ($\bar{x}$ = 4.55, S.D.= 0.60) อยู่ลำดับสุดท้าย

2. ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 รายละเอียดปรากฏดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ในภาพรวมและรายด้าน

การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			$PNI_{modified}$	ลำดับ
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล		
1. หลักนิติธรรม	4.27	0.64	มาก	4.55	0.60	มากที่สุด	0.06	5
2. หลักคุณธรรม	4.35	0.62	มาก	4.59	0.62	มากที่สุด	0.05	6
3. หลักความโปร่งใส	4.33	0.65	มาก	4.58	0.60	มากที่สุด	0.05	6
4. หลักการมีส่วนร่วม	4.37	0.61	มาก	4.60	0.57	มากที่สุด	0.05	6
5. หลักความรับผิดชอบ	4.26	0.64	มาก	4.60	0.61	มากที่สุด	0.07	2
6. หลักความคุ้มค่า	4.25	0.68	มาก	4.57	0.62	มากที่สุด	0.07	2
7. หลักความเสมอภาค	4.37	0.65	มาก	4.62	0.60	มากที่สุด	0.05	6
8. หลักฉันทามติ	4.38	0.58	มาก	4.60	0.60	มากที่สุด	0.05	6
9. หลักประสิทธิผล	4.25	0.67	มาก	4.57	0.63	มากที่สุด	0.07	2
10. หลักประสิทธิภาพ	4.24	0.70	มาก	4.61	0.59	มากที่สุด	0.08	1
รวม	**4.31**	**0.64**	**มาก**	**4.59**	**0.60**	**มากที่สุด**	**0.06**	

จากตารางที่ 2 พบว่า ค่าดัชนีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.06 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านหลักประสิทธิภาพ มีความต้องการจำเป็นสูงสุด ($PNI_{modifie}$= 0.08) รองลงมาคือ ด้านหลักความรับผิดชอบ ด้านหลักความคุ้มค่า และด้านหลักประสิทธิผล ($PNI_{modifie}$= 0.07) และ ด้านหลักนิติธรรม ($PNI_{modifie}$ = 0.06) ส่วน ด้านหลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความเสมอภาค และหลักฉันทามติ มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นใกล้เคียงกัน $PNI_{modifie}$= 0.05)

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 สามารถอภิปรายผลตามประเด็นสำคัญของการวิจัยได้ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล ผลการศึกษา พบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการดำเนินงานตามหลักการบริหารที่ยึดหลักคุณธรรม ความโปร่งใส และความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงาน โดยมีการกำหนดแนวทางการบริหารงานที่ชัดเจน และมุ่งเน้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของบุคลากรในสถานศึกษา ผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การบริหารงานของสถานศึกษาในปัจจุบันมีการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้เป็นกรอบใน

การดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านการกำกับดูแล การบริหารทรัพยากร และการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา

เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า หลักนิติธรรมมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการดำเนินงานภายใต้กฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับของทางราชการ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการบริหารองค์กรภาครัฐ การดำเนินงานที่เป็นไปตามระเบียบและข้อกำหนดดังกล่าว ช่วยให้การบริหารจัดการมีความเป็นระบบและสามารถตรวจสอบได้ ทั้งยังช่วยลดความคลาดเคลื่อนในการปฏิบัติงานของบุคลากรในสถานศึกษา แนวโน้มดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาที่ต้องทำหน้าที่กำกับดูแลการดำเนินงานขององค์กร ให้เป็นไปตามกฎระเบียบของทางราชการและนโยบายทางการศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของนิรุติ ไมตรี ได้ศึกษาความต้องการจำเป็นและแนวทางพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลในโรงเรียน โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก (นิรุติ ไมตรี, 2565)

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านหลักนิติธรรมและหลักความเสมอภาค ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการที่เป็นธรรม และเปิดโอกาสให้บุคลากรทุกฝ่ายได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม ผลการวิจัยดังกล่าว มีความสอดคล้องกับการศึกษาของณัฐฐิภา ลาสงยาง ซึ่งพบว่า การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงคือด้านประสิทธิภาพและด้านการมีส่วนร่วม (ณัฐฐิภา ลาสงยาง, 2564)

ผลการศึกษาสภาพที่พึงประสงค์การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความคาดหวังต่อการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในด้านความเสมอภาคและด้านประสิทธิภาพ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการบริหารสถานศึกษาในปัจจุบัน ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและระบบการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการองค์กรให้มีประสิทธิภาพ และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและชุมชนได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐภรณ์ รามจะตุ และรัตนา กาญจนพันธุ์ ซึ่งพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล สามารถสร้างบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และช่วยให้การดำเนินงานของสถานศึกษามีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ (ณัฐภรณ์ รามจะตุและรัตนา กาญจนพันธุ์, 2566)

เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า สภาพที่พึงประสงค์การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา หลักความเสมอภาค มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีความคาดหวังเกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับการบริหารที่เท่าเทียม

เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ ทั้งในการจัดสรรทรัพยากร มอบหมายงาน และพัฒนาบุคลากร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารสมัยใหม่ ที่เน้นความเป็นธรรมและการสร้างบรรยากาศการทำงานที่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และควรยกระดับหลักความเสมอภาคถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลในบริบทปัจจุบัน สอดคล้องกับงานวิจัยของครองทิพย์ ดิลกโสภณ และยุทธศาสตร์ กงเพชร ผลการวิจัยพบว่า สภาพที่พึงประสงค์การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านหลักความเสมอภาค มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (ครองทิพย์ ดิลกโสภณ, & ยุทธศาสตร์ กงเพชร, 2566)

2) ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 พบว่า ค่าดัชนีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมเฉลี่ยเท่ากับ 0.06 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด คือ ด้านหลักประสิทธิภาพ ($PNI_{modified}$ = 0.08) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษามีส่วนช่วยในการลดภาระค่าใช้จ่ายของสถานศึกษา ($PNI_{modified}$ = 0.09) รองลงมา คือ ผู้บริหารสถานศึกษามีการลดขั้นตอนและระยะเวลาในการปฏิบัติงาน ($PNI_{modified}$ = 0.08) ผู้บริหารสถานศึกษามีนโยบายในการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด ($PNI_{modified}$ = 0.07) ผู้บริหารสถานศึกษาอำนวยความสะดวกให้การดำเนินการใช้ทรัพยากรเป็นไปด้วยความราบรื่น ($PNI_{modified}$ = 0.07) และผู้บริหารสถานศึกษามีการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม ($PNI_{modified}$ = 0.05) ตามลำดับ

ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนมีความต้องการในการพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยมุ่งเน้นด้านหลักประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารสถานศึกษายุคใหม่ ที่มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อคุณภาพผู้เรียน โดยอาศัยการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อลดความซ้ำซ้อนและเพิ่มความคุ้มค่าในทุกมิติ การขับเคลื่อนดังกล่าว ส่งผลให้ธรรมาภิบาลเชิงปฏิบัติกลายเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน สอดคล้องกับผลการศึกษาของประเสริฐ สิงหลสาย และคณะ ที่พบว่า การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา สามารถช่วยยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการศึกษา และส่งเสริมให้การดำเนินงานขององค์กรมีความโปร่งใส เป็นธรรม และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (ประเสริฐ สิงหลสาย, ธนู ศรีทอง, & เกษม แสงนนท์, 2025) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Supriadi ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมาภิบาลกับคุณภาพการตัดสินใจของผู้บริหารสถานศึกษาในประเทศอินโดนีเซีย พบว่า ผู้บริหารมีความจำเป็นต้องพัฒนาการบริหารตามหลักความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วม เพื่อยกระดับคุณภาพการตัดสินใจและประสิทธิภาพขององค์กรสถานศึกษา (Supriadi, D., Gunawan, G., & Rahmawati, R, 2021)

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

จากการศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 สามารถสรุปผลได้ ดังนี้

1) สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล สภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ หลักนิติธรรม รองลงมาคือ หลักความเสมอภาค และ หลักการมีส่วนร่วม ขณะที่ หลักประสิทธิภาพ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด

ส่วนสภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ หลักความเสมอภาค รองลงมาคือ หลักประสิทธิภาพ และ หลักนิติธรรม ขณะที่ หลักคุณธรรม มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด

2) ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล โดยรวมมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI Modified) เท่ากับ 0.06 ด้านที่มีความต้องการพัฒนาสูงสุดคือ หลักประสิทธิภาพ (PNI Modified = 0.08) รองลงมาคือ หลักความรับผิดชอบ (0.07) และหลักความโปร่งใส (0.07) ตามด้วยหลักนิติธรรม (0.06) ส่วนหลักคุณธรรม หลักการมีส่วนร่วม หลักความเสมอภาค และหลักฉันทามติ มีค่าดัชนีใกล้เคียงกัน (0.05) สะท้อนว่าการบริหารสถานศึกษายังควรพัฒนา โดยเฉพาะด้านการเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรและการดำเนินงานของสถานศึกษา

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) จากผลการศึกษาพบว่า ด้านหลักประสิทธิภาพมีระดับการปฏิบัติต่ำสุด ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรบริหารทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ลดความซ้ำซ้อนของการดำเนินงาน และเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากร เพื่อยกระดับผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน

2) สำหรับสภาพที่พึงประสงค์ ด้านหลักนิติธรรมมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ผู้บริหารจึงควรยึดหลักความเป็นธรรม โปร่งใส และปฏิบัติงานตามกฎหมาย เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย

3) ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น พบว่า ด้านหลักประสิทธิภาพมีความต้องการพัฒนาสูงสุด (PNI Modified = 0.06) ดังนั้น ผู้บริหารควรพัฒนาระบบบริหารจัดการความเสี่ยงและการดำเนินงานในสถานศึกษา เพื่อเพิ่มความต่อเนื่องและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการศึกษา

2.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลในเขตพื้นที่การศึกษาอื่น เพื่อเปรียบเทียบแนวทางการบริหารที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่

2) ควรศึกษารูปแบบการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารและผลลัพธ์ทางการศึกษาของผู้เรียน

3) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลในบริบทการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาแนวทางการบริหารการศึกษาที่ยั่งยืนในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

กมลพรรณ พึ่งด้วง. (2560). การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร. ใน *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ครองทิพย์ ดิลกโสภณ, ยุทธศาสตร์ กงเพชร. (2566). การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1. *วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์*, 7(2), 425–433.

ณัฐฐิภา ลาสงยาง. (2564). ความต้องการจำเป็นของการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2. ใน *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

ณัฐภรณ์ รามจะตุและรัตนา กาญจนพันธุ์. (2566). ธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2. *วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา*, 18(1), 166–176.

นิรมน ขันตี. (2561). การศึกษาบทบาทการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดจันทบุรี ระยอง และตราด. ใน *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

นิรุติ ไมตรี. (2565). ความต้องการจำเป็นและแนวทางพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4. ใน *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

นุชรี นุชนิล. (2567). การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 11(12), 12–22.

ประเสริฐ สิงหลสาย, ธนู ศรีทอง, เกษม แสงนนท์. (2025). ความต้องการจำเป็นทางการบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 และแนวทางพัฒนาตามหลักธรรมาภิบาลของ วิทยาลัยเทคนิคสุรินทร์. *วารสารวนัมฎองแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์*, 12(2), 119–132.

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม). (2564). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 120 ตอนที่ 100 ก หน้า 1-16 (9 ตุลาคม 2564).

สมบัติ ท้ายเรือคำ. (2552). *ระเบียบวิธีวิจัยสำหรับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1. (2568). *การปฏิบัติงานข้าราชการและบุคลากรทางการศึกษา.* (เอกสารอัดสำเนา).

Supriadi, D., Gunawan, G., & Rahmawati, R. (2021). Good school governance: An approach to principal's decision-making quality in Indonesian vocational school. *Journal of Educational Management Studies*, 6(2), 115–126.

ความต้องการจำเป็นการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2*

THE NEEDS FOR ACADEMIC ADMINISTRATION OF SMALL-SIZED SCHOOLS UNDER CHAIYAPHUM PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 2

นารา ศรีกุดเลาะ,[1] นิยดา เปี่ยมพืชนะ[2]
Nara Srikudloh,[1] Niyada Piampeuchana[2]
มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ประเทศไทย[1,2]
Northeastern University, Thailand[1,2]
E-mail: zeelek130929@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก และ 2) ศึกษาความต้องการจำเป็นในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้รับผิดชอบงานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 188 คน ได้มาโดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ Taro Yamane และการสุ่มแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามมาตรประมาณค่า 5 ระดับ ครอบคลุมการบริหารงานวิชาการ 5 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา การวัดและประเมินผลรวมถึงการเทียบโอนผลการเรียน และการนิเทศการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านการนิเทศการศึกษา ส่วนสภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ สำหรับความต้องการจำเป็นพบว่า โดยรวมมีค่าดัชนี PNImodified เท่ากับ 0.18 โดยด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงที่สุดคือ ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ รองลงมา ได้แก่ ด้านการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา ด้านการวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน ด้านการนิเทศการศึกษา และด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

* Received: 13 March 2026; Revised: 19 April 2026; Accepted: 3 May 2026

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และการใช้สื่อเทคโนโลยีเป็นประเด็นสำคัญในการยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก

คำสำคัญ: ความต้องการจำเป็น, การบริหารงานวิชาการ, โรงเรียนขนาดเล็ก

Abstract

This research aimed to 1) investigate the current and desirable conditions of academic administration in small-sized schools, and 2) examine the priority needs for academic administration in small-sized schools under the Chaiyaphum Primary Educational Service Area Office 2. This study employed a survey research design. The sample consisted of 188 school administrators and teachers responsible for academic affairs in small-sized schools. The sample size was determined using Taro Yamane's formula and selected through proportional stratified random sampling. The research instrument was a five-point Likert scale questionnaire covering five aspects of academic administration: school curriculum development, learning process development, development of educational media and technology, measurement and evaluation including credit transfer, and educational supervision. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and the modified Priority Needs Index (PNI_modified).

The findings revealed that the overall current condition of academic administration was at a high level, with educational supervision having the highest mean score. The overall desirable condition was at the highest level, with learning process development having the highest mean score. Regarding priority needs, the overall PNI_modified value was 0.18. The aspect with the highest priority need was learning process development, followed by the development of educational media and technology, measurement and evaluation including credit transfer, educational supervision, and school curriculum development, respectively. The results indicate that the development of learning processes and the use of educational media and technology are key factors in improving the quality of learning management and students' academic achievement in small-sized schools.

Keywords: needs assessment, academic administration, small-sized schools

บทนำ

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับศักยภาพทรัพยากรมนุษย์และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดทิศทางการพัฒนาการศึกษาในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2566–2580 โดยมุ่งยกระดับคุณภาพผู้เรียนอย่างทั่วถึง ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะการสนับสนุนโรงเรียนขนาดเล็กที่มักเผชิญข้อจำกัดด้านทรัพยากร บุคลากร และโอกาสทางการศึกษา แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่ ทั้งด้านวิชาการ การคิดวิเคราะห์ และคุณลักษณะทางสังคมที่พึงประสงค์ (ราชกิจจานุเบกษา, 2566) ภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี สถานศึกษาจึงจำเป็นต้องพัฒนาระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและชุมชนได้อย่างเหมาะสม

การบริหารสถานศึกษาเป็นภารกิจสำคัญของผู้บริหารในการกำหนดแนวทาง วิธีการ และกระบวนการดำเนินงานเพื่อให้การจัดการศึกษาบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารที่เป็นระบบจะช่วยส่งเสริมให้การดำเนินงานของสถานศึกษาเกิดประสิทธิผล ในทางตรงกันข้าม หากการบริหารจัดการขาดประสิทธิภาพย่อมส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาโดยรวม ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหาร โดยคำนึงถึงความแตกต่างของบุคลากรและบริบทขององค์กร (สุนันท์ รุ่งอรุณแสงทอง, 2561) ทั้งนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ได้กำหนดให้มีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาไปยังเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ครอบคลุมการบริหาร 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป (ราชกิจจานุเบกษา, 2553) โดยงานวิชาการถือเป็นภารกิจหลักที่มีความสำคัญต่อคุณภาพผู้เรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา

การบริหารงานวิชาการเป็นกระบวนการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล รวมถึงการนิเทศและพัฒนาการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานการศึกษา การดำเนินงานด้านวิชาการจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของผู้บริหาร ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและบริบทของชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2556) นอกจากนี้ การบริหารงานวิชาการยังมุ่งส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การมีส่วนร่วมของชุมชน และเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพถือเป็นตัวชี้วัดสำคัญของคุณภาพสถานศึกษา (สุกัญญา แช่มช้อย, 2565)

สำหรับโรงเรียนขนาดเล็กซึ่งมักมีข้อจำกัดด้านทรัพยากร บุคลากร และโครงสร้างการบริหาร การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำทางวิชาการ (Instructional Leadership) ในการสนับสนุนครูให้สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งพัฒนาหลักสูตร การใช้สื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา และระบบการวัดประเมินผลที่สอดคล้องกับเป้าหมายการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนอย่างเต็มที่

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 เป็นหน่วยงานที่กำกับดูแลสถานศึกษาในพื้นที่ โดยมีโรงเรียนขนาดเล็กจำนวน 176 แห่ง จากทั้งหมด 236 แห่ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสัดส่วนของโรงเรียนขนาดเล็กที่มีจำนวนมาก จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กร (SWOT Analysis) พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาบางส่วนยังมีทักษะด้านการบริหารงานวิชาการน้อยกว่าด้านอื่น บุคลากรบางส่วนยังไม่สามารถปฏิบัติงานได้ตามเป้าหมาย อีกทั้งยังมีข้อจำกัดด้านอัตรากำลังผู้บริหารและครู ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2, 2566) นอกจากนี้ ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในช่วงปีการศึกษา 2565–2567 ยังพบความผันผวนของคะแนนเฉลี่ยในหลายกลุ่มสาระการเรียนรู้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2, 2567) ขณะเดียวกัน รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ยังสะท้อนว่าโรงเรียนขนาดเล็กมีผลลัพธ์การเรียนรู้และการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยระดับประเทศ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2566)

สถานการณ์ดังกล่าว สะท้อนว่าโรงเรียนขนาดเล็กยังเผชิญความท้าทายในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการ เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนอย่างยั่งยืน ดังนั้น การศึกษาความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) จึงเป็นแนวทางสำคัญในการวิเคราะห์ช่องว่างระหว่างสภาพปัจจุบันกับสภาพที่พึงประสงค์ เพื่อนำไปสู่การกำหนดแนวทางพัฒนาการบริหารงานวิชาการให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความต้องการจำเป็นในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 เพื่อวิเคราะห์ลำดับความสำคัญของประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนา และใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในการวางแผนพัฒนาการบริหารงานวิชาการให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาและพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2

2. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก และ 2) วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้รับผิดชอบงานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 176 โรงเรียน ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา 176 คน และครูวิชาการ 176 คน รวมทั้งสิ้น 352 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Taro Yamane ที่ระดับความคลาดเคลื่อน .05 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 188 คน จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษา 94 คน และครูวิชาการ 94 คน จากนั้นสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ ตำแหน่ง และประสบการณ์ในการทำงาน ลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก ครอบคลุม 5 ด้าน ได้แก่

1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้

3) การพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา

4) การวัดและประเมินผลและการเทียบโอนผลการเรียน

5) การนิเทศการศึกษา

แบบสอบถามมีลักษณะเป็นมาตรประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

5 หมายถึง มีสภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด

4 หมายถึง มีสภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมาก

3 หมายถึง มีสภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับปานกลาง

2 หมายถึง มีสภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับน้อย

1 หมายถึง มีสภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับน้อยที่สุด

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยดำเนินการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

1) ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) กำหนดกรอบแนวคิดและองค์ประกอบการบริหารงานวิชาการ 5 ด้าน

3) กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างข้อคำถาม

4) สร้างแบบสอบถามฉบับร่างและนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบและปรับปรุง

5) ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน และคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยใช้เกณฑ์ +1 สอดคล้อง, 0 ไม่แน่ใจ, และ -1 ไม่สอดคล้อง จากนั้นนำค่ามาคำนวณตามแนวทางของชูศรี วงศ์รัตนะ โดยกำหนดค่า IOC ≥ 0.50 เป็นเกณฑ์ยอมรับ ผลการตรวจสอบพบว่าค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67–1.00 (ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2558)

6) ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญและอาจารย์ที่ปรึกษา

7) นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try-out) กับผู้บริหารและครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 1 จำนวน 30 คน ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient)

8) ปรับปรุงแบบสอบถามก่อนนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลโดยขอหนังสือจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล จากนั้นส่งแบบสอบถามไปยังผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดเล็ก ทั้งในรูปแบบเอกสารและแบบสอบถามออนไลน์ (Google Form) และตรวจสอบความครบถ้วนของแบบสอบถามที่ได้รับคืน จำนวน 188 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยดำเนินการ ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ความถี่ และร้อยละ

2. วิเคราะห์ระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3. แปลผลระดับความคิดเห็นตามเกณฑ์ของบุญชม ศรีสะอาด ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

4.51 – 5.00 หมายถึง ระดับมากที่สุด
3.51 – 4.50 หมายถึง ระดับมาก
2.51 – 3.50 หมายถึง ระดับปานกลาง
1.51 – 2.50 หมายถึง ระดับน้อย
1.00 – 1.50 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด

4. วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยใช้ดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง (Priority Needs Index Modified: PNImodified) ตามแนวคิดของสุวิมล ว่องวาณิช (สุวิมล ว่องวาณิช, 2562)

โดยมีสูตรในการคิดคำนวณ ดังนี้

$$PNI_{modified} = \frac{(I-D)}{D}$$

$PNI_{modified}$ หมายถึง ดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น
I หมายถึง ค่าเฉลี่ยของสภาพที่พึงประสงค์ (Importance)
D หมายถึง ค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบัน (Degree of success)

โดยข้อที่มีค่าดัชนี $PNI_{modified}$ สูง แสดงว่ามีความต้องการจำเป็นระดับสูงมากกว่าข้อรายการที่มีค่าดัชนี $PNI_{modified}$ ต่ำ ซึ่งข้อที่มีความต้องการจำเป็นอยู่ในระดับสูงจะต้องให้ความสำคัญและต้องได้รับการแก้ไขก่อนตามลำดับ

5. จัดลำดับความต้องการจำเป็นในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2

ผลการวิจัย

1. การศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 พบว่า สภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการนิเทศการศึกษา ส่วนสภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ดังรายละเอียดในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้าน

การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา	สภาพปัจจุบัน				สภาพที่พึงประสงค์			
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	ลำดับ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	ลำดับ
1. ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา	4.21	0.64	มาก	2	4.52	0.44	มากที่สุด	4
2. ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้	3.43	0.32	ปานกลาง	4	4.60	0.38	มากที่สุด	1
3. ด้านการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา	3.30	0.56	ปานกลาง	5	4.35	0.32	มาก	5
4. ด้านการวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน	4.15	0.57	มาก	3	4.57	0.47	มากที่สุด	3
5. ด้านการนิเทศการศึกษา	4.29	0.64	มาก	1	4.60	0.43	มากที่สุด	2
โดยรวม	3.87	0.49	มาก		4.54	0.41	มากที่สุด	

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.87, S.D. = 0.49) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการนิเทศการศึกษา ($\bar{X}$ = 4.29, S.D. = 0.64) รองลงมา ได้แก่ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ($\bar{X}$ = 4.21, S.D. = 0.64) และด้านการวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน ($\bar{X}$ = 4.15, S.D. = 0.57) ตามลำดับ ขณะที่ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา ($\bar{X}$ = 3.30, S.D. = 0.56)

สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = 0.41) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดจำนวน 4 ด้าน และระดับมากจำนวน 1 ด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 4.60, S.D. = 0.38) รองลงมา ได้แก่ ด้านการนิเทศการศึกษา ($\bar{X}$ = 4.60, S.D. = 0.43) และ ด้านการวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน ($\bar{X}$ = 4.57, S.D. = 0.47) ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา ($\bar{X}$ = 4.35, S.D. = 0.32)

2. การศึกษาความต้องการจำเป็นการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 พบว่า โดยภาพรวมมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นเฉลี่ยเท่ากับ 0.18 โดยด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด คือ ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ดังรายละเอียดในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2

การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล		
1. ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา	4.21	0.64	มาก	4.52	0.44	มากที่สุด	0.07	4
2. ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้	3.43	0.32	ปานกลาง	4.60	0.38	มากที่สุด	0.34	1
3. ด้านการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา	3.30	0.56	ปานกลาง	4.35	0.32	มาก	0.31	2
4. ด้านการวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน	4.15	0.57	มาก	4.57	0.47	มากที่สุด	0.10	3
5. ด้านการนิเทศการศึกษา	4.28	0.64	มาก	4.60	0.43	มากที่สุด	0.07	4
โดยรวม	**3.87**	**0.49**	**มาก**	**4.52**	**0.41**	**มากที่สุด**	**0.18**	

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ดัชนีความต้องการจำเป็น (PNImodified) ของการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 พบว่า โดยรวมมีค่าเท่ากับ 0.18

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด คือ ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ (PNImodified = 0.34) รองลงมา ได้แก่ ด้านการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา (PNImodified = 0.31) ด้านการวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน (PNImodified = 0.10) ด้านการนิเทศการศึกษา (PNImodified = 0.07) และด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา (PNImodified = 0.07) ตามลำดับ

เมื่อจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการพัฒนา สามารถเรียงลำดับได้ ดังนี้

1. ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

2. ด้านการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา
3. ด้านการวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน
4. ด้านการนิเทศการศึกษา
5. ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยขอนำเสนอประเด็นสำคัญในการอภิปรายผล ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ อาจเนื่องจากสถานศึกษามีการดำเนินงานด้านวิชาการอย่างต่อเนื่องตามนโยบายการยกระดับคุณภาพการศึกษา โดยมุ่งพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน การพัฒนาหลักสูตร และการนิเทศติดตามการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ ประกอบกับโรงเรียนขนาดเล็กมีโครงสร้างการบริหารไม่ซับซ้อน ทำให้สามารถกำกับติดตามและปรับการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนได้อย่างคล่องตัว จึงส่งผลให้การบริหารงานวิชาการโดยรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลการวิจัยของแสงอรุณ ธรมีฤทธิ์ สมศักดิ์ ภูมิกอง และธนาศักดิ์ ศิริปุณยนันท์ ที่พบว่า การบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (แสงอรุณ ธรมีฤทธิ์ และคณะ, 2568)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ด้านการนิเทศการศึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการกำกับติดตามและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูอย่างต่อเนื่อง ซึ่งช่วยให้ครูได้รับข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการจัดการเรียนรู้และยกระดับคุณภาพผู้เรียน อีกทั้งยังส่งเสริมความร่วมมือระหว่างผู้บริหารและครูในการพัฒนาการศึกษา สอดคล้องกับการศึกษาของกฤติยาณี จิตรบรรจง ที่พบว่า การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็กด้านการนิเทศการศึกษามีค่าเฉลี่ยสูงสุด (กฤติยาณี จิตรบรรจง, 2568)

ในส่วนของสภาพที่พึงประสงค์ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนให้เห็นถึงความคาดหวังของผู้บริหารและครูในการพัฒนางานวิชาการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของการศึกษาในปัจจุบันที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะ ทักษะการคิดวิเคราะห์ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต สอดคล้องกับผลการวิจัยของพิชญาฎา แพงด้วง ที่พบว่า สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็กโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (พิชญาฎา แพงด้วง, 2565)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีระดับที่พึงประสงค์สูงสุด คือ ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ อาจเนื่องจากสถานศึกษามุ่งยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วม การคิดวิเคราะห์ และการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

เพื่อพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียน สอดคล้องกับการศึกษาของฐานพัฒน์ สุทธิวัฒน์สกุล และธดา สิทธิ์ธาดา ที่พบว่า สภาพที่พึงประสงค์ด้านการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (ฐานพัฒน์ สุทธิวัฒน์สกุล และธดา สิทธิ์ธาดา, 2568)

2. ความต้องการจำเป็นในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก

ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการจำเป็นในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 โดยภาพรวมมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นเฉลี่ยเท่ากับ 0.18 โดยด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด คือ ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ รองลงมา ได้แก่ ด้านการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา ด้านการวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน ด้านการนิเทศการศึกษา และด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ตามลำดับ

ผลดังกล่าวสะท้อนว่า การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ยังเป็นประเด็นสำคัญที่สถานศึกษาควรเร่งพัฒนา เนื่องจากการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันต้องปรับให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและสังคม รวมทั้งการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการเรียนรู้เชิงรุก ประกอบกับข้อจำกัดด้านทรัพยากรและบุคลากรของโรงเรียนขนาดเล็ก ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างสภาพปัจจุบันกับสภาพที่พึงประสงค์มากกว่าด้านอื่น สอดคล้องกับผลการวิจัยของมณีวรรณ แก้วสีไว และนิยดา เปี่ยมพืชนะ ที่พบว่า การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับคุณภาพผู้เรียนของสถานศึกษาขนาดเล็ก (มณีวรรณ แก้วสีไว และนิยดา เปี่ยมพืชนะ, 2566) และสอดคล้องกับการศึกษาของวิชุดา เหล่าน้ำใส และนิยดา เปี่ยมพืชนะ ที่พบว่า การพัฒนาการจัดการเรียนรู้และการนิเทศการศึกษาถือเป็นความต้องการสำคัญในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา (วิชุดา เหล่าน้ำใส และนิยดา เปี่ยมพืชนะ, 2565)

เมื่อพิจารณารายข้อในด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ พบว่า ประเด็นที่มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ การส่งเสริมให้ครูจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาทักษะการคิด การแก้ปัญหา และการประยุกต์ใช้ความรู้ในชีวิตจริง รองลงมา คือ การส่งเสริมให้ครูปรับบทบาทจากผู้ถ่ายทอดความรู้เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับศักยภาพและความสนใจของผู้เรียน ซึ่งสะท้อนว่าการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญยังเป็นประเด็นสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก สอดคล้องกับการศึกษาของนุชเรศ คำดีบุญ ที่พบว่า การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนและการนิเทศการศึกษามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา (นุชเรศ คำดีบุญ, 2564)

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 พบว่า สภาพปัจจุบันโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการนิเทศการศึกษา รองลงมา ได้แก่ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และด้านการวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา

ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ รองลงมา ได้แก่ ด้านการนิเทศการศึกษา และด้านการวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน ขณะที่ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา

2. ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่า โดยรวมมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นเฉลี่ยเท่ากับ 0.18 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด คือ ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ (PNImodified = 0.34) รองลงมา ได้แก่ ด้านการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา (PNImodified = 0.31) ด้านการวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน (PNImodified = 0.10) ด้านการนิเทศการศึกษา (PNImodified = 0.07) และด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา (PNImodified = 0.07) ตามลำดับ

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) จากผลการวิจัยพบว่า ด้านการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษามีระดับการปฏิบัติต่ำที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูใช้สื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีดิจิทัล และปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอนและยกระดับคุณภาพผู้เรียนในยุคดิจิทัล

2) จากผลการศึกษาสภาพที่พึงประสงค์ พบว่า ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้มีระดับความคาดหวังสูงที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการประยุกต์ใช้ความรู้ในชีวิตจริง เพื่อพัฒนาสมรรถนะและทักษะแห่งศตวรรษที่ 21

3) จากการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น พบว่า ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาศักยภาพครูด้านการออกแบบการเรียนรู้ที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning Outcomes) การวัดและประเมินผลตามสมรรถนะ และการใช้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อปรับปรุงการสอนอย่างต่อเนื่อง

2.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษารูปแบบหรือแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยเฉพาะด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

2) ควรศึกษาปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาการบริหารสถานศึกษา

3) ควรศึกษาการพัฒนาตัวบ่งชี้การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินและพัฒนาคุณภาพการบริหารงานวิชาการอย่างเป็นระบบ

เอกสารอ้างอิง

กฤติยาณี จิตรบรรจง. (2568). การศึกษาความต้องการจำเป็นการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1. ใน *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2558). *เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย.* กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์.

ฐานพัฒน์ สุทธิวัฒน์สกุล และธดา สิทธิ์ธาดา. (2568). *แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษา กลุ่มเขตกรุงธนใต้ สังกัดสำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร.* กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

นุชเรศ คำดีบุญ. (2564). การพัฒนาแนวทางการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 4. ใน *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น.* (พิมพ์ครั้งที่ 10 ฉบับปรับปรุงใหม่). กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น.

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570). (2566). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่ม 140 ตอนที่ 44 ก หน้า 1–200 (ลงวันที่ 1 พฤศจิกายน 2565).

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553. (2553). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่ม 127 ตอนที่ 45 ก หน้า 1–8. (ลงวันที่ 22 กรกฎาคม 2553).

พิชญาฎา แพงด้วง. (2565). แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1. ใน *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

มณีวรรณ แก้วสีไว และนิยดา เปี่ยมพืชนะ. (2566). *แนวทางการบริหารงานวิชาการเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5.* ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

วิชุดา เหล่าน้ำใส และนิยดา เปี่ยมพืชนะ. (2565). *การศึกษาความต้องการจำเป็นของการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1.* ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2. (2566). *รายงานการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและกลยุทธ์การพัฒนาการศึกษา.* ชัยภูมิ : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2. (2567). *รายงานผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2567.* ชัยภูมิ : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2556). *แนวทางการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา.* กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. (2566). *รายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสี่ (พ.ศ. 2562–2566).* กรุงเทพมหานคร : สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา.

สุกัญญา แช่มช้อย. (2565). *การบริหารวิชาการที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคพลิกผัน.* กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุนันท์ รุ่งอรุณแสงทอง. (2561). การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้เกิดประสิทธิภาพ. ใน *วิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา.* มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุวิมล ว่องวาณิช. (2562). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น.* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แสงอรุณ ธรมีฤทธิ์ สมศักดิ์ ภูมิกอง และธนาศักดิ์ ศิริปุณยนันท์. (2568). *แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3.* ขอนแก่น : คณะศึกษาศาสตร์และศิลปะศาสตร์ วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย.

การพัฒนาแบบวัดความสามารถในการคิดเชิงคำนวณ ในรายวิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดหนองบัวลำภู*

DEVELOPMENT OF A COMPUTATIONAL THINKING ABILITY ASSESSMENT IN MATHEMATICS FOR GRADE 6 STUDENTS IN NONG BUA LAM PHU PROVINCE

***ญาณวุฒิ บุตรสมบัติ,[1] พัชรินทร์ ชมภูวิเศษ[2]**
Yanawut Butsombat,[1] Patcharin Chompuwiset[2]
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ประเทศไทย[1,2]
Udon Thani Rajabhat University, Thailand[1,2]
*Corresponding Author, E-mail: sirapop2555@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างและหาคุณภาพของแบบวัดความสามารถในการคิดเชิงคำนวณ 2) สร้างเกณฑ์ปกติและสร้างคู่มือการใช้แบบวัดความสามารถในการคิดเชิงคำนวณ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัดหนองบัวลำภู จำนวน 450 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบวัดฯ เป็นแบบวัดเชิงสถานการณ์แบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าดัชนีความสอดคล้อง ความยาก อำนาจจำแนก ความเชื่อมั่น คะแนนมาตรฐานทีปกติ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลวิจัย พบว่า 1) แบบวัดความสามารถในการคิดเชิงคำนวณที่สร้างขึ้น มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของผู้เชี่ยวชาญอยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 ความยากอยู่ระหว่าง 0.22 - 0.80 อำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.20 - 0.48 ความแปรปรวนของคะแนนรวมเท่ากับ 66.51 และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.88 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแบบวัดฯมีคุณภาพ และมีความน่าเชื่อถือในระดับสูง 2) เกณฑ์ปกติที่สร้างขึ้นจากการแปลงคะแนนดิบเป็นคะแนนมาตรฐานทีปกติ สามารถแบ่งระดับความสามารถในการคิดเชิงคำนวณของนักเรียนออกเป็น 5 ระดับ ได้แก่ ระดับดีมาก (T65 ขึ้นไป) จำนวน 36 คน ระดับดี (T56 - T63) จำนวน 75 คน ระดับปานกลาง (T45 - T54) จำนวน 142 คน ระดับอ่อน (T37 - T42) จำนวน 79 คน และระดับอ่อนมาก (ต่ำกว่า T35) จำนวน 68 คน และคู่มือการใช้แบบวัดความสามารถ

* Received: 28 March 2026; Revised: 1 May 2026; Accepted: 3 May 2026

ในการคิดเชิงคำนวณ ในรายวิชาคณิตศาสตร์ ที่สร้างขึ้น มีค่าเฉลี่ยของการประเมินอยู่ที่ 4.64 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานที่ 0.51

คำสำคัญ: ความสามารถในการคิดเชิงคำนวณ, การพัฒนาแบบวัด, เกณฑ์ปกติ

Abstract

The objectives of this research were: 1) to develop and determine the quality of a computational thinking ability assessment tool, and 2) to establish norms and create a manual for using the computational thinking ability assessment tool. The sample group consisted of 450 Grade 6 students from Nong Bua Lamphu Province, selected by multistage random sampling. The research instrument was a situational multiple-choice computational thinking ability assessment tool in mathematics, with four answer choices. Data analysis included the index of item-objective congruence, difficulty, discrimination, reliability, normalized T-scores, mean, and standard deviation.

The research results revealed that: 1) the developed computational thinking ability assessment tool had an index of item-objective congruence (IOC) from experts ranging between 0.80 and 1.00, difficulty ranging from 0.22 to 0.80, discrimination ranging from 0.20 to 0.48, total score variance of 66.51, and reliability value of 0.88, indicating that the assessment tool was of high quality and reliability. 2) The established norms, based on transforming raw scores to normalized T-scores, enabled categorization of students' computational thinking ability into five levels: very good (T65 and above) with 36 students, good (T56–T63) with 75 students, moderate (T45–T54) with 142 students, weak (T37–T42) with 79 students, and very weak (below T35) with 68 students. The manual for using the computational thinking ability assessment tool in mathematics had an average evaluation score of 4.64 and a standard deviation of 0.51.

Keywords: Computational Thinking Ability, Instrument development, Norms

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 โลกได้เปลี่ยนผ่านเข้าสู่ยุคสังคมฐานความรู้ (Knowledge-Based Society) ที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล เทคโนโลยีดิจิทัล และนวัตกรรมอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลโดยตรงต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และระบบการศึกษาในทุกประเทศ ระบบการศึกษาจึงมิอาจมุ่งเน้นเพียงการถ่ายทอดองค์ความรู้เชิงเนื้อหา หากแต่ต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่สามารถ

ประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อแก้ปัญหาในสถานการณ์ที่ซับซ้อนและหลากหลายได้ องค์กรความร่วมมือระหว่างประเทศ เช่น Organisation for Economic Co-operation and Development ได้เน้นย้ำว่าการพัฒนาทักษะแห่งอนาคต (Future Skills) โดยเฉพาะทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดเชิงระบบ และการแก้ปัญหา เป็นหัวใจสำคัญของการเตรียมความพร้อมผู้เรียนสู่โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (OECD, 2018) ในบริบทของการศึกษาคณิตศาสตร์ แนวคิดเรื่องการรู้เรื่องคณิตศาสตร์ (Mathematical Literacy) ได้รับการอธิบายว่าเป็นความสามารถของบุคคลในการใช้ความรู้ทางคณิตศาสตร์เพื่ออธิบาย ทำนาย และตัดสินใจเกี่ยวกับสถานการณ์ในชีวิตจริงอย่างมีเหตุผล มิใช่เพียงการคำนวณตามขั้นตอนที่กำหนด (OECD, 2019) การรู้เรื่องคณิตศาสตร์จึงครอบคลุมถึงความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์ การสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ และการแปลผลลัพธ์กลับสู่บริบทจริง แนวคิดดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าการเรียนคณิตศาสตร์ในยุคปัจจุบัน ควรมุ่งเน้นกระบวนการคิดมากกว่าการท่องจำสูตรหรือทำแบบฝึกหัดซ้ำตามตัวอย่าง

สภาพการจัดการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ในหลายบริบท ยังคงเผชิญกับข้อจำกัดสำคัญ กล่าวคือ การเรียนรู้ยังคงเน้นการทำโจทย์ตามขั้นตอนตัวอย่าง การฝึกทักษะเชิงกลไก และการเตรียมสอบ มากกว่าการพัฒนากระบวนการคิดเชิงลึก (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2560) ส่งผลให้ผู้เรียนจำนวนไม่น้อยขาดความสามารถในการเชื่อมโยงความรู้กับสถานการณ์ใหม่ ๆ และไม่สามารถประยุกต์ใช้แนวคิดทางคณิตศาสตร์ในการแก้ปัญหาชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภาพสะท้อนของปัญหาดังกล่าว ปรากฏอย่างชัดเจนผ่านผลการประเมินของ Programme for International Student Assessment (PISA) ซึ่งดำเนินการโดย Organisation for Economic Co-operation and Development การประเมินดังกล่าวมุ่งวัดสมรรถนะการรู้เรื่องในด้านการอ่าน คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ของนักเรียนอายุ 15 ปีทั่วโลก ผลการประเมิน PISA 2022 รายงานว่า นักเรียนไทยมีคะแนนเฉลี่ยด้านคณิตศาสตร์ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศสมาชิก OECD และมีสัดส่วนของนักเรียนจำนวนมากที่มีสมรรถนะต่ำกว่าระดับพื้นฐาน (OECD, 2023) หมายความว่า นักเรียนยังไม่สามารถใช้ความรู้ทางคณิตศาสตร์เพื่อแก้ปัญหาในบริบทที่ไม่คุ้นเคยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งไม่ได้สะท้อนเพียงปัญหาด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หากแต่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างของกระบวนการคิดที่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วน ภายใต้บริบทดังกล่าว แนวคิดการคิดเชิงคำนวณ (Computational Thinking) ได้รับการเสนอว่าเป็นกรอบแนวคิดสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ แนวคิดนี้ได้รับการเผยแพร่อย่างกว้างขวางโดย Jeannette Wing ซึ่งอธิบายว่า การคิดเชิงคำนวณเป็นกระบวนการคิดที่เกี่ยวข้องกับการตั้งรูปปัญหาและออกแบบวิธีการแก้ปัญหาให้อยู่ในรูปแบบที่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Wing, J. M, 2006) โดยแนวคิดมีรากฐานเชื่อมโยงกับทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตัวเองของซีมัวร์ ปาเปิร์ต (Papert, S, 1980) ซึ่งเน้นว่าการเรียนรู้ที่มีความหมายเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนได้ลงมือสร้างองค์ความรู้และแก้ปัญหาด้วยตนเอง การคิดเชิงคำนวณจึงเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และการพัฒนา

ความเข้าใจเชิงโครงสร้าง องค์กรวิชาชีพด้านเทคโนโลยีการศึกษา เช่น International Society for Technology in Education และ Computer Science Teachers Association ได้เสนอองค์ประกอบหลักความสามารถในการคิดเชิงคำนวณ ได้แก่ 1) การแยกย่อยปัญหา (Decomposition) 2) การหารูปแบบ (Pattern Recognition) 3) การคิดเชิงนามธรรม (Abstraction) และ 4) การออกแบบขั้นตอนวิธี (Algorithm Design) (International Society for Technology in Education, & Computer Science Teachers Association, 2011) ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้สอดคล้องโดยตรงกับกระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ ในประเทศไทย สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้บรรจุแนวคิดการคิดเชิงคำนวณไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเน้นว่าทักษะดังกล่าวเป็นทักษะสำคัญสำหรับผู้เรียนทุกคน งานวิจัยชี้ว่า การบูรณาการการคิดเชิงคำนวณเข้ากับการเรียนคณิตศาสตร์ สามารถช่วยพัฒนาความสามารถในการให้เหตุผล การคิดอย่างเป็นระบบ และการแก้ปัญหาได้อย่างมีนัยสำคัญ (Wing, J. M, 2006; International Society for Technology in Education, & Computer Science Teachers Association, 2011) การพัฒนาการคิดเชิงคำนวณจึงมีศักยภาพในการเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้คณิตศาสตร์ของผู้เรียน แนวคิดการคิดเชิงคำนวณจะได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง แต่ประเด็นสำคัญที่ยังคงเป็นข้อจำกัด การวัดคุณลักษณะด้านกระบวนการคิด จำเป็นต้องใช้เครื่องมือที่มีความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นเพื่อให้ผลการประเมินสะท้อนระดับความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน (Gronlund, N. E, 1998; สมนึก ภัททิยธนี, 2565) จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า เครื่องมือวัดการคิดเชิงคำนวณจำนวนมากยังมุ่งเน้นบริบทการเขียนโปรแกรม หรือพัฒนาสำหรับผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไป และยังมีจำกัดในบริบทของรายวิชาคณิตศาสตร์ระดับประถมศึกษา โดยเฉพาะในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นช่วงรอยต่อสำคัญก่อนเข้าสู่ระดับมัธยมศึกษา นอกจากนี้ เครื่องมือวัดจำนวนมากยังขาดการรายงานคุณภาพด้านค่าความยาก ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่น ทำให้ยากต่อการนำไปใช้เป็นเครื่องมือประเมินอย่างเป็นทางการในระบบการศึกษา

จากสภาพปัญหาและช่องว่างทางวิชาการในข้างต้น จึงนำไปสู่ประเด็นปัญหาวิจัยที่สำคัญว่าจะสามารถพัฒนาแบบวัดความสามารถในการคิดเชิงคำนวณ ในบริบทคณิตศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ให้มีคุณภาพตามเกณฑ์ทางจิตมิติได้หรือไม่ และแบบวัดที่พัฒนาขึ้นจะมีคุณภาพด้านค่าความยาก ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่นอยู่ในระดับที่เหมาะสมเพียงใด การวิจัยครั้งนี้จึงมีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของแบบวัด อันจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับการวัดและประเมินผลความสามารถด้านการคิดเชิงคำนวณ และสนับสนุนการพัฒนาการเรียนรู้คณิตศาสตร์อย่างมีคุณภาพและยั่งยืนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างและหาคุณภาพของแบบวัดความสามารถในการคิดเชิงคำนวณ ในรายวิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดหนองบัวลำภู

2. เพื่อสร้างเกณฑ์ปกติและสร้างคู่มือการใช้แบบวัดความสามารถในการคิดเชิงคำนวณในรายวิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดหนองบัวลำภู

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) จังหวัดหนองบัวลำภู ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2569 จำนวน 4,545 คน และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) จังหวัดหนองบัวลำภู ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 450 คน ได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน โดยแบ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างสำหรับหาคุณภาพของเครื่องมือ จำนวน 50 คน และกลุ่มตัวอย่างสำหรับสร้างเกณฑ์ปกติ จำนวน 400 คน

2. เครื่องมือการวิจัยที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบวัดความสามารถในการคิดเชิงคำนวณ ซึ่งเป็นแบบวัดเชิงสถานการณ์แบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 49 ข้อ จำนวน 1 ฉบับ

3. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 กำหนดจุดมุ่งหมายของการสร้างแบบวัด ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบวัด วิเคราะห์องค์ประกอบของการคิดเชิงคำนวณและกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการ โดยการสังเคราะห์องค์ประกอบย่อยของการคิดเชิงคำนวณพบว่า มีองค์ประกอบ 4 ด้าน ดังนี้ ด้านที่ 1 การแยกส่วนประกอบ หมายถึง ความสามารถในการแตกปัญหาหรือระบบที่ซับซ้อนให้เป็นส่วนย่อย ๆ หรือปัญหาย่อย ๆ ที่มีขนาดเล็กลงและสามารถจัดการได้ง่ายขึ้น เพื่อให้สามารถวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาแต่ละส่วนได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ด้านที่ 2 การจดจำรูปแบบ หมายถึง ความสามารถในการค้นหาและระบุความเหมือน ความแตกต่าง หรือแนวโน้มที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ ในชุดข้อมูล ปัญหา หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งช่วยให้สามารถคาดการณ์ ทำนาย หรือนำรูปแบบที่พบไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาใหม่ ๆ ได้ ด้านที่ 3 การคิดเชิงนามธรรม หมายถึง ความสามารถในการพิจารณาเฉพาะข้อมูลที่จำเป็นและมีความสำคัญต่อการแก้ปัญหา โดยละเว้นรายละเอียดที่ไม่เกี่ยวข้องหรือไม่จำเป็น เพื่อสร้างแบบจำลอง กฎเกณฑ์ หรือแนวคิดทั่วไปที่สามารถนำไปปรับใช้กับปัญหาในลักษณะเดียวกัน และด้านที่ 4 การออกแบบขั้นตอนวิธี หมายถึง ความสามารถในการสร้างชุดคำสั่งหรือลำดับของ

ขั้นตอนที่ชัดเจน เป็นระบบ และมีเหตุผล เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาหรือทำงานใดงานหนึ่งให้สำเร็จตามที่กำหนดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.2 กำหนดเนื้อหาที่ใช้ในการออกข้อสอบแบบวัดความสามารถในการคิดเชิงคำนวณ โดยเนื้อหาที่ใช้ในการออกข้อสอบประกอบด้วย 2 ด้าน ดังนี้ ด้านที่ 1 องค์ประกอบความสามารถในการคิดเชิงคำนวณ แบบวัดนี้ถูกออกแบบให้ครอบคลุมองค์ประกอบหลัก 4 ประการ ดังนี้ การแยกย่อยปัญหา (Decomposition) การหารูปแบบ (Pattern Recognition) การคิดเชิงนามธรรม (Abstraction) การออกแบบขั้นตอนวิธี (Algorithm Design) และด้านที่ 2 สาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ประกอบด้วย สาระการเรียนรู้ที่ 1 จำนวน และพีชคณิต จำนวน 40 ข้อ ได้แก่ มาตรฐาน ค 1.1 ป.6/11 จำนวน 16 ข้อ มาตรฐาน ค 1.1 ป.6/12 20 ข้อ มาตรฐาน ค 1.2 ป.6/1 จำนวน 4 ข้อ สาระการเรียนรู้ที่ 2 การวัดและเรขาคณิต จำนวน 32 ข้อ ได้แก่ มาตรฐาน ค 2.1 ป.6/1 จำนวน 8 ข้อ มาตรฐาน ค 2.1 ป.6/2 จำนวน 12 ข้อ มาตรฐาน ค 2.1 ป.6/3 จำนวน 8 ข้อ มาตรฐาน ค 2.2 ป.6/4 จำนวน 4 ข้อ และสาระการเรียนรู้ที่ 3 สถิติและความน่าจะเป็น จำนวน 8 ข้อ มาตรฐาน ค 3.1 ป.6/1 จำนวน 8 ข้อ โดยกำหนดน้ำหนักของแต่ละองค์ประกอบที่ต้องการวัด และสร้างตารางวิเคราะห์แบบวัดความสามารถในการคิดเชิงคำนวณ ซึ่งมีโครงสร้างแสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 โครงสร้างของแบบวัดความสามารถในการคิดเชิงคำนวณของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

องค์ประกอบที่ต้องการวัด	สาระการเรียนรู้	น้ำหนัก (%)	สร้าง
1. การแยกส่วนประกอบ	สาระการเรียนรู้ที่ 1 จำนวนและพีชคณิต	50	10
	สาระการเรียนรู้ที่ 2 การวัดและเรขาคณิต	40	8
	สาระการเรียนรู้ที่ 3 สถิติและความน่าจะเป็น	10	2
2. การหารูปแบบ	สาระการเรียนรู้ที่ 1 จำนวนและพีชคณิต	50	10
	สาระการเรียนรู้ที่ 2 การวัดและเรขาคณิต	40	8
	สาระการเรียนรู้ที่ 3 สถิติและความน่าจะเป็น	10	2
3. การคิดเชิงนามธรรม	สาระการเรียนรู้ที่ 1 จำนวนและพีชคณิต	50	10
	สาระการเรียนรู้ที่ 2 การวัดและเรขาคณิต	40	8
	สาระการเรียนรู้ที่ 3 สถิติและความน่าจะเป็น	10	2
4. การออกแบบขั้นตอนวิธี	สาระการเรียนรู้ที่ 1 จำนวนและพีชคณิต	50	10
	สาระการเรียนรู้ที่ 2 การวัดและเรขาคณิต	40	8
	สาระการเรียนรู้ที่ 3 สถิติและความน่าจะเป็น	10	2
รวม			**80**

3.3 กำหนดรูปแบบของแบบวัด โดยผู้วิจัยกำหนดเป็นแบบวัดเชิงสถานการณ์แบบปรนัย 4 ตัวเลือก เกณฑ์การให้คะแนน 2 ระดับ ได้แก่ ตอบถูกได้ 1 คะแนน ตอบผิดได้ 0 คะแนน

3.4 ดำเนินการสร้างข้อคำถามตามจำนวนในตารางที่ 1 โดยข้อคำถามเป็นสถานการณ์ทางสังคมที่พบได้ในชีวิตประจำวันจำนวน 20 สถานการณ์ 80 ข้อ การตรวจสอบความสอดคล้องของข้อคำถามกับพฤติกรรมความสามารถในการคิดเชิงคำนวณ โดยผู้เชียวชาญจำนวน 5 คน จากนั้น ผู้วิจัยนำผลมาวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) พบว่า มีข้อสอบที่ผ่านเกณฑ์จำนวน 57 ข้อ ผู้วิจัยคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด มารวบรวมจัดพิมพ์เป็นแบบวัดความสามารถในการคิดเชิงคำนวณสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นำข้อคำถามไปหาคุณภาพเครื่องมือกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 50 คน เพื่อกำหนดเวลาที่เหมาะสำหรับการทำแบบวัดทั้งฉบับ และตรวจสอบการใช้ภาษาของข้อคำถามและตัวลวง ดำเนินการปรับปรุงข้อคำถามตามข้อค้นพบ จนครบทั้ง 49 ข้อ โดยมีข้อคำถามในแต่ละด้านเป็นไปตามโครงสร้างของแบบวัดความสามารถในการคิดเชิงคำนวณ

3.5 ผู้วิจัยจัดทำคู่แบบวัดความสามารถในการคิดเชิงคำนวณสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยมีขั้นตอน ดังนี้ สร้างคู่มือฉบับร่าง นำคู่มือฉบับร่างเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความเหมาะสม การใช้ภาษา และแก้ไขตามข้อเสนอแนะ จัดพิมพ์คู่มือฉบับจริง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การติดต่อประสานงานและขออนุญาต โดยผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และนำหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยื่นต่อผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ โรงเรียนชุมชนนาคำไฮและโรงเรียนบ้านป่าแดงงาม

4.2 การเตรียมความพร้อมกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำแบบวัดให้กลุ่มตัวอย่างทราบ พร้อมยืนยันว่าข้อมูลจะถูกเก็บเป็นความลับและไม่มีผลกระทบต่อคะแนนเรียน

4.3 การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยชี้แจงรูปแบบ วิธีการทำข้อสอบและแนวทางปฏิบัติในห้องสอบให้กับกลุ่มตัวอย่างทราบ

4.4 การตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล เมื่อได้รับแบบวัดกลับคืนมา ผู้วิจัยทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 ค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา

5.1.1 ผู้วิจัยนำร่างแบบวัดที่สร้างขึ้น พร้อมด้วยจุดประสงค์การเรียนรู้และเกณฑ์การให้คะแนน เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน

5.1.2 ผู้วิจัยนำคะแนนจากผู้เชี่ยวชาญมาหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาทำการคัดเลือกเฉพาะข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.80 ถึง 1.00 ไว้ใช้งาน

5.2 ค่าความยาก ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่น

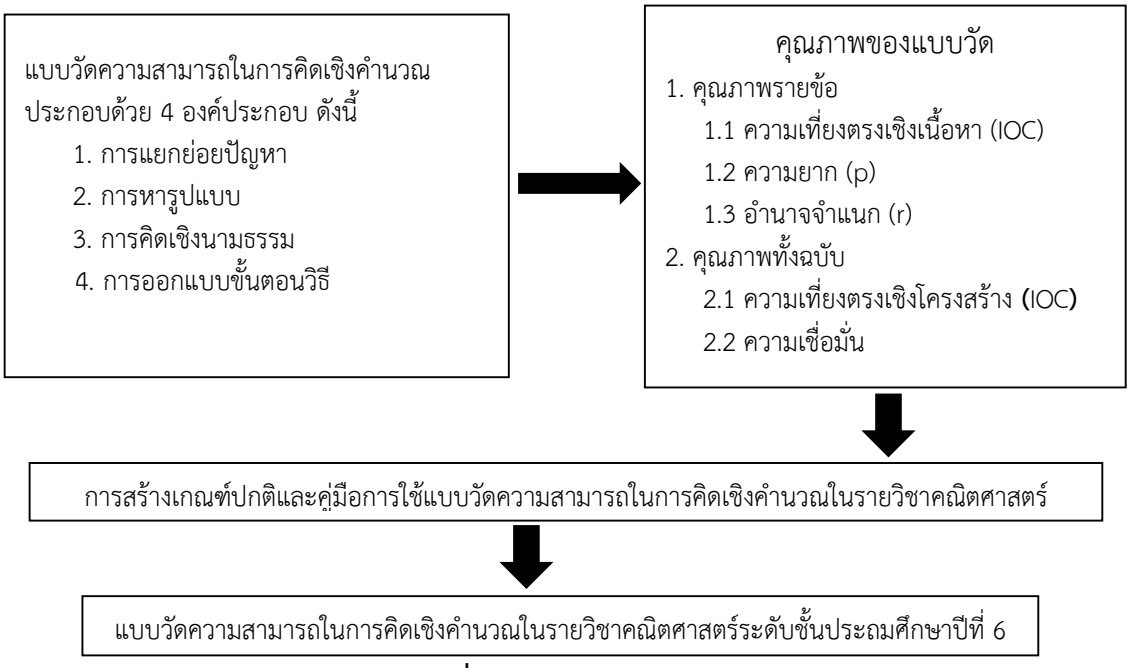
5.2.1 ผู้วิจัยนำแบบวัดที่ผ่านการหาค่า IOC แล้ว ไปหาคุณภาพเครื่องมือและผลสอบมาตรวจให้คะแนน จากนั้นเรียงลำดับคะแนนรวมจากสูงไปต่ำ

5.2.2 ผู้วิจัยนำจำนวนคนตอบถูกในกลุ่มเก่งและกลุ่มอ่อนมาคำนวณหาค่าความยากเป็นรายข้อและคัดเลือกเฉพาะข้อที่มีความยากพอเหมาะที่มีค่าอยู่ระหว่าง 0.22 ถึง 0.80

5.2.3 ผู้วิจัยนำผลข้อมูลมาคำนวณหาความแตกต่างระหว่างกลุ่มเก่งและกลุ่มอ่อน เพื่อดูว่าข้อสอบข้อนั้นจำแนกเด็กได้หรือไม่ และคัดเลือกข้อที่มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.20 ถึง 0.48

5.2.4 ผู้วิจัยนำผลคะแนนของเฉพาะข้อสอบที่ผ่านเกณฑ์ มาหาคุณภาพครั้งที่ 2และวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดทั้งฉบับ โดยคำนวณจากสูตร KR-20

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ผลการวิจัย

1. การสร้างและหาคุณภาพแบบวัดความสามารถในการคิดเชิงคำนวณ ในรายวิชาคณิตศาสตร์สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ผลการสร้างแบบวัดความสามารถในการคิดเชิงคำนวณ ในรายวิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบวัดเชิงสถานการณ์ แบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก

จำนวน 1 ฉบับ โดยมุ่งให้ผู้เรียนใช้กระบวนการคิด วิเคราะห์สถานการณ์ และเลือกคำตอบที่เหมาะสมตามหลักการคิดเชิงคำนวณ แบบวัดที่สร้างขึ้นมีเนื้อหาครอบคลุมสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 30 ข้อ ประกอบด้วย สาระจำนวนและพีชคณิต จำนวน 20 ข้อ สาระการวัดและเรขาคณิต จำนวน 8 ข้อ และสาระสถิติและความน่าจะเป็น จำนวน 2 ข้อ ทั้งนี้ ข้อคำถามแต่ละข้อได้รับการออกแบบให้เชื่อมโยงกับสถานการณ์ที่ผู้เรียนสามารถเข้าใจได้ และสอดคล้องกับเนื้อหาคณิตศาสตร์ตามระดับชั้น แบบวัดดังกล่าวครอบคลุมองค์ประกอบของความสามารถในการคิดเชิงคำนวณ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการแยกส่วนประกอบ (Decomposition) 2) ด้านการจดจำรูปแบบ (Pattern Recognition) 3) ด้านการคิดเชิงนามธรรม (Abstraction) และ 4) ด้านการออกแบบขั้นตอนวิธี (Algorithm Design)

ผลการตรวจสอบคุณภาพของแบบวัด พบว่า ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์การวัด (IOC) อยู่ระหว่าง 0.80 ถึง 1.00 แสดงว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องกับนิยามเชิงปฏิบัติการและองค์ประกอบที่ต้องการวัดในระดับเหมาะสม ผลการวิเคราะห์คุณภาพรายข้อ พบว่าข้อสอบมีค่าความยาก (p) อยู่ระหว่าง 0.22 ถึง 0.80 และมีค่าอำนาจจำแนกของเบรนแนน (r) อยู่ระหว่าง 0.20 ถึง 0.48 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด

ผลการหาค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดทั้งฉบับด้วยสูตร KR-20 พบว่า มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.88 แสดงว่าแบบวัดมีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับสูง สามารถนำไปใช้วัดความสามารถในการคิดเชิงคำนวณของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้อย่างเหมาะสม

2. การสร้างเกณฑ์ปกติของแบบวัดความสามารถในการคิดเชิงคำนวณ ในรายวิชาคณิตศาสตร์

ผลการสร้างเกณฑ์ปกติของแบบวัดความสามารถในการคิดเชิงคำนวณ ในรายวิชาคณิตศาสตร์ ดำเนินการจากกลุ่มตัวอย่างนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดหนองบัวลำภู จำนวน 400 คน โดยนำคะแนนดิบที่ได้จากการทำแบบวัดมาแปลงเป็นคะแนนมาตรฐานทีปกติ (Normalized T-Scores) เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการแปลผลระดับความสามารถของนักเรียน ผลการวิเคราะห์พบว่าสามารถจัดแบ่งระดับความสามารถในการคิดเชิงคำนวณของนักเรียนออกเป็น 5 ระดับ ได้แก่ ระดับดีมาก จำนวน 36 คน ระดับดี จำนวน 75 คน ระดับพอใช้ จำนวน 142 คน ระดับอ่อน จำนวน 79 คน และระดับอ่อนมาก จำนวน 68 คน

ผลการจำแนกระดับดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า นักเรียนส่วนใหญ่อยู่ในระดับพอใช้ รองลงมาอยู่ในระดับอ่อน ระดับดี ระดับอ่อนมาก และระดับดีมาก ตามลำดับ เกณฑ์ปกติที่สร้างขึ้นจึงสามารถใช้เป็นเกณฑ์อ้างอิงสำหรับแปลผลคะแนนของผู้เรียนเป็นรายบุคคลและรายกลุ่มได้อย่างเป็นระบบ ทำให้ครูผู้สอนสามารถทราบระดับความสามารถในการคิดเชิงคำนวณของนักเรียนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และสามารถนำผลการประเมินไปใช้ประกอบการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การพัฒนาผู้เรียน และการ

ส่งเสริมทักษะการคิดเชิงคำนวณในรายวิชาคณิตศาสตร์ ให้เหมาะสมกับระดับความสามารถของนักเรียนแต่ละกลุ่ม

3. การสร้างคู่มือการใช้แบบวัดความสามารถในการคิดเชิงคำนวณ ในรายวิชาคณิตศาสตร์

ผลการสร้างคู่มือการใช้แบบวัดความสามารถในการคิดเชิงคำนวณ ในรายวิชาคณิตศาสตร์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครื่องมือวัดผลทางการศึกษา เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดทำคู่มือให้มีความชัดเจน ครอบคลุม และสามารถนำไปใช้ได้จริง โดยคู่มือที่สร้างขึ้นมีโครงสร้างเนื้อหาแบ่งออกเป็น 5 ส่วนหลัก ได้แก่ 1) ข้อมูลพื้นฐานของแบบวัด 2) ข้อมูลคุณภาพของแบบวัด 3) คำแนะนำและขั้นตอนในการดำเนินการสอบ 4) การตรวจให้คะแนนและการแปลผล และ 5) ภาคผนวก เนื้อหาในแต่ละส่วนได้รับการจัดเรียงอย่างเป็นลำดับ เพื่อให้ผู้ใช้แบบวัดสามารถทำความเข้าใจขั้นตอนการดำเนินการสอบ การตรวจให้คะแนน และการแปลผลได้อย่างถูกต้อง

ผลการประเมินคุณภาพของคู่มือการใช้แบบวัดความสามารถในการคิดเชิงคำนวณ โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน พบว่า ในภาพรวมคู่มือมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.64 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า คู่มือมีความโดดเด่นในด้านความชัดเจนของวัตถุประสงค์ คำชี้แจงการใช้แบบวัด ขั้นตอนการดำเนินการสอบ เกณฑ์การตรวจให้คะแนน และแนวทางการแปลผลคะแนน ผลการประเมินดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า คู่มือที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมสำหรับใช้ประกอบแบบวัด และช่วยให้การนำแบบวัดไปใช้มีความเป็นมาตรฐาน ลดความคลาดเคลื่อนในการดำเนินการสอบและการแปลผล ตลอดจนส่งเสริมให้ครูและผู้เกี่ยวข้องสามารถใช้แบบวัดความสามารถในการคิดเชิงคำนวณได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. การสร้างและหาคุณภาพแบบวัดความสามารถในการคิดเชิงคำนวณ ในรายวิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

แบบวัดความสามารถในการคิดเชิงคำนวณในรายวิชาคณิตศาสตร์สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่สร้างขึ้นเป็นแบบวัดเชิงสถานการณ์ แบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก ซึ่งเป็นเนื้อหาวิชาคณิตศาสตร์ สาระการเรียนรู้จำนวนและพีชคณิตจำนวน 20 ข้อ สาระการวัดและเรขาคณิตจำนวน 8 ข้อ และสาระการเรียนรู้สถิติและความน่าจะเป็นจำนวน 2 ข้อ ครอบคลุมองค์ประกอบการคิดเชิงคำนวณ 4 ด้าน ได้แก่ การแยกย่อยปัญหา การจดจำรูปแบบ การคิดเชิงนามธรรม และการออกแบบขั้นตอนวิธี ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดของ Wing และ Csizmadia et al. ที่ถือว่าองค์ประกอบทั้ง 4 ด้านนี้เป็นหัวใจสำคัญของการคิดเชิงคำนวณ (Wing, J. M, 2006; Csizmadia, A., Curzon, P.,

Dorling, M., Humphreys, S., Ng, T., Selby, C., & Woollard, J, 2015) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับ Korkmaz et al. ที่อธิบายว่าแนวคิดการคิดเชิงคำนวณประกอบด้วยการแยกย่อยปัญหา การจดจำรูปแบบ การคิดเชิงนามธรรม และการออกแบบอัลกอริทึม ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทต่าง ๆ ได้หลากหลาย ทั้งในด้านวิทยาศาสตร์คอมพิวเตอร์ ธุรกิจ สุขภาพ การศึกษา และชีวิตประจำวัน การใช้รูปแบบแบบวัดเชิงสถานการณ์ในรายวิชาคณิตศาสตร์ (Korkmaz, Ö., Çakir, R., & Özden, M. Y, 2017) ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Zakwandi and Istiyono ที่พบว่าข้อสอบในรายวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ระดับประถมศึกษาปีที่ 5 ครอบคลุมองค์ประกอบ การแยกย่อยปัญหา การจดจำรูปแบบ การคิดเชิงนามธรรม การออกแบบขั้นตอนวิธี ในแต่ละข้อสอบ (Zakwandi, R., & Istiyono, E, 2023)

2. การสร้างเกณฑ์ปกติของแบบวัดความสามารถในการคิดเชิงคำนวณ ในรายวิชาคณิตศาสตร์

ผลการสร้างเกณฑ์ปกติจากกลุ่มตัวอย่างนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดหนองบัวลำภู จำนวน 400 คน โดยการแปลงคะแนนดิบเป็นคะแนนมาตรฐานทีปกติ (Normalized T-Scores) และจำแนกระดับความสามารถออกเป็น 5 ระดับ สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการมีเกณฑ์อ้างอิงที่เป็นมาตรฐานสำหรับการแปลผลคะแนน สอดคล้องกับแนวคิดของ Guggemos et al. ที่เน้นว่าเครื่องมือวัดการคิดเชิงคำนวณที่ดีต้องมีความตรงและประหยัดเวลา เพื่อใช้ประโยชน์ทั้งในการประเมินผลเชิงรูปแบบและผลรวม ผลการวิจัยยังสะท้อนให้เห็นว่าความสามารถในการคิดเชิงคำนวณของนักเรียนมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน (Guggemos, J., Seufert, S., & Román-González, M, 2023) ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ Ahmad, F. A., Nurlaelah, E., & Mulyaning A., E. C. ที่วิเคราะห์ความสามารถในการคิดเชิงคำนวณของนักเรียน ม.2 ในการแก้โจทย์คณิตศาสตร์เรื่องอนุกรมเลขคณิต พบว่า นักเรียนที่มีความสามารถทางคณิตศาสตร์สูงสามารถผ่านตัวชี้วัดการคิดเชิงคำนวณทั้ง 4 ด้านได้ครบถ้วน ขณะที่นักเรียนกลุ่มที่มีความสามารถต่ำมักทำได้เพียง 2 ด้านแรก (Ahmad, F. A., Nurlaelah, E., & Mulyaning A., E. C, 2026)

3. การสร้างคู่มือการใช้แบบวัดความสามารถในการคิดเชิงคำนวณ ในรายวิชาคณิตศาสตร์

คู่มือการใช้แบบวัดที่พัฒนาขึ้นซึ่งแบ่งโครงสร้างเนื้อหาออกเป็น 5 ส่วนหลัก ได้รับการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.64, S.D. = 0.51) สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ Baumert and Kunter ที่ระบุว่า การพัฒนาเครื่องมือวัดที่มีคุณภาพต้องเริ่มต้นจากการกำหนดและระบุเนื้อหาและรูปแบบของเครื่องมืออย่างชัดเจน รวมถึงการกำหนดนิยามของสิ่งที่ต้องการวัดอย่างแม่นยำ นอกจากนี้ ความโดดเด่นด้านความชัดเจนของวัตถุประสงค์และเกณฑ์การตรวจสอบให้คะแนนในคู่มือ (Baumert, J., & Kunter, M, 2013) สอดคล้องกับการทบทวนวรรณกรรมของ Fanchamps et al. (2024) ที่พบว่า เครื่องมือวัดการคิดเชิงคำนวณมากกว่า 80% แสดงหลักฐานความตรงและความ

เชื่อมั่น โดยเฉพาะความตรงเชิงเนื้อหา ความตรงเชิงโครงสร้าง และความสอดคล้องภายใน โดยรวมแล้วแบบวัดและคู่มือที่พัฒนาขึ้นในการวิจัยครั้งนี้ ถือเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ต่อครูและนักการศึกษาในการวัดและประเมินความสามารถ ในการคิดเชิงคำนวณในรายวิชาคณิตศาสตร์ สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาการศึกษาไทยที่ PISA 2022 ได้นำแนวคิดเชิงคำนวณเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกรอบการประเมินคณิตศาสตร์ เพื่อส่งเสริมกระบวนการแก้ปัญหาและการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบในทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (Fanchamps, N., van Gool, E., Slangen, L., & Hennissen, P, 2024)

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแบบวัดความสามารถในการคิดเชิงคำนวณในรายวิชาคณิตศาสตร์สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดหนองบัวลำภู สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 แบบวัดที่สร้างขึ้นเป็นแบบวัดเชิงสถานการณ์ ชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ ครอบคลุมองค์ประกอบการคิดเชิงคำนวณ 4 ด้าน มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.80–1.00 ค่าความยาก (p) ระหว่าง 0.22–0.80 ค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.20–0.48 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.88 แสดงว่าแบบวัดมีคุณภาพและความน่าเชื่อถือในระดับสูง

วัตถุประสงค์ที่ 2 เกณฑ์ปกติที่สร้างขึ้นจากกลุ่มตัวอย่าง 400 คน โดยแปลงคะแนนดิบเป็นคะแนนมาตรฐานทีปกติ (Normalized T-Scores) สามารถจำแนกระดับความสามารถของนักเรียนออกเป็น 5 ระดับ ได้แก่ ดีมาก ดี พอใช้ ยังไม่พอใช้ และอ่อน ซึ่งช่วยให้ผู้สอนสามารถแปลผลคะแนนได้อย่างมีมาตรฐานและเป็นระบบ

วัตถุประสงค์ที่ 3 คู่มือการใช้แบบวัดที่พัฒนาขึ้น แบ่งโครงสร้างเนื้อหาออกเป็น 5 ส่วนหลัก ผ่านการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน ได้รับการประเมินในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.64, S.D. = 0.51) โดยมีความโดดเด่นด้านความชัดเจนของวัตถุประสงค์และเกณฑ์การตรวจสอบให้คะแนน

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

2.1.1 ครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาสามารถนำแบบวัดที่พัฒนาขึ้นไปใช้เป็นเครื่องมือประเมินความสามารถในการคิดเชิงคำนวณของนักเรียนทั้งในระยะก่อนเรียนและหลังเรียน เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปออกแบบนวัตกรรมหรือปรับปรุงแผนการจัดการเรียนรู้ให้ตอบสนองต่อระดับความสามารถของนักเรียนได้อย่างตรงจุด

2.1.2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำเกณฑ์ปกติระดับจังหวัดที่พัฒนาขึ้นไปใช้เป็นเกณฑ์มาตรฐานในการเทียบเคียง (Benchmarking) ประเมินคุณภาพ

ผู้เรียน และใช้เป็นฐานข้อมูลในการวางแผนนโยบายยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของจังหวัดหนองบัวลำภู

2.1.3 ผู้ใช้งานแบบวัดควรศึกษาคู่มือและทำความเข้าใจกระบวนการแปลงคะแนนดิบเป็นคะแนนมาตรฐานทีปกติ (T-Scores) อย่างละเอียดก่อนการแปลผล เพื่อป้องกันความคลาดเคลื่อนในการให้ความหมายของคุณภาพผู้เรียน

2.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.2.1 ควรขยายขอบเขตการวิจัยเพื่อสร้างแบบวัดความสามารถในการคิดเชิงคำนวณในระดับชั้นอื่น ๆ และในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น เช่น วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อให้เกิดการประเมินทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 อย่างบูรณาการ

2.2.2 ควรศึกษาและสร้างเกณฑ์ปกติระดับภูมิภาคหรือระดับประเทศ เพื่อให้สามารถเปรียบเทียบความสามารถในการคิดเชิงคำนวณของนักเรียนในมาตราส่วนที่กว้างขึ้น

2.2.3 ควรนำแบบวัดที่พัฒนาขึ้นในรูปแบบกระดาษ (Paper-and-Pencil Test) ไปต่อยอดเป็นการทดสอบผ่านระบบคอมพิวเตอร์ (Computer-Based Testing: CBT) หรือแอปพลิเคชัน เพื่อเพิ่มความสะดวกในการบริหารการสอบ การประมวลผล และการรายงานผลแบบทันท่วงที (Real-time Feedback)

เอกสารอ้างอิง

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2560). *คู่มือการใช้หลักสูตรรายวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์ สาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560.* กรุงเทพมหานคร : คุรุสภาลาดพร้าว.

สมนึก ภัททิยธนี. (2565). *การวัดผลการศึกษา.* (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพมหานคร : ประสานการพิมพ์.

Ahmad, F. A., Nurlaelah, E., & Mulyaning A., E. C. (2026). Kemampuan Computational Thinking Siswa SMP dalam Pemecahan Masalah Deret Aritmatika. *JIPM (Jurnal Ilmiah Pendidikan Matematika),* 14(2), 208–218.

Baumert, J., & Kunter, M. (2013). *The COACTIV model of teachers' professional competence. In M. Kunter et al. (Eds.), Cognitive activation in the mathematics classroom and professional competence of teachers (pp. 25–48).* New York: Springer.

Csizmadia, A., Curzon, P., Dorling, M., Humphreys, S., Ng, T., Selby, C., & Woollard, J. (2015). *Computational thinking: A guide for teachers.* Computing at School.

Fanchamps, N., van Gool, E., Slangen, L., & Hennissen, P. (2024). Systematic review of instruments to assess computational thinking in early years of schooling. *Education Sciences*, 14(10), 1124.

Gronlund, N. E. (1998). *Assessment of student achievement (6th ed.).* Boston: Allyn & Bacon.

Guggemos, J., Seufert, S., & Román-González, M. (2023). Computational thinking assessment: Towards more vivid interpretations. *Technology, Knowledge and Learning*, 28(2), 539–568.

International Society for Technology in Education, & Computer Science Teachers Association. (2011). *Operational definition of computational thinking for K–12 education.* International Society for Technology in Education.

Korkmaz, Ö., Çakir, R., & Özden, M. Y. (2017). A validity and reliability study of the computational thinking scales (CTS). *Computers in Human Behavior*, 72, 558–569. เข้าถึงได้จาก https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.01.005

OECD. (2018). *The future of education and skills: Education 2030.* OECD Publishing.

OECD. (2019). *PISA 2018 assessment and analytical framework.* OECD Publishing. เข้าถึงได้จาก https://doi.org/10.1787/b25efab8-en

OECD. (2023). *PISA 2022 results (Volume I): The state of learning and equity in education.* OECD Publishing. เ ข้าถึงได้จาก https://doi.org/10.1787/53f23881-en

Papert, S. (1980). *Mindstorms: Children, computers, and powerful ideas.* New York : Basic Books.

Wing, J. M. (2006). Computational thinking. *Communications of the ACM*, 49(3), 33–35.

Zakwandi, R., & Istiyono, E. (2023). A framework for assessing computational thinking skills in the physics classroom: Study on cognitive test development. *SN Social Sciences*, 3(3), 1–15. เข้าถึงได้จาก https://doi.org/10.1007/s43545-023-00633-7

การพัฒนาระบบปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของนิสิตสงฆ์ หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยสงฆ์ ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง*

DEVELOPING A PARTICIPATORY INSTRUCTIONAL SYSTEM FOR MONASTIC PRE-SERVICE TEACHERS IN SOCIAL STUDIES PROGRAMS AT BUDDHIST UNIVERSITIES IN LOWER NORTHERN THAILAND

***ปุณณภพ ชมชื่น,[1] อัจฉรา ศรีพันธ์,[2] ทะเนศ วงค์นาม[3]**

Punnaphop Chomchuen,[1] Atchara Sriphan,[2] Thanet Wongnam[3]

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ประเทศไทย[1,2,3]

Faculty of Education, Naresuan University, Thailand[1,2,3]

*Corresponding Author, E-mail: punnaphopc67@nu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) วิเคราะห์สภาพปัจจุบันและปัญหาของระบบปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาของนิสิตสงฆ์ หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยสงฆ์ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง (2) พัฒนาระบบปฏิบัติการสอนแบบมีส่วนร่วมสำหรับนิสิตสงฆ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 18 รูป/คน ได้แก่ นิสิตสงฆ์ชั้นปีที่ 4 นิสิตสงฆ์ศิษย์เก่า ครูพี่เลี้ยง อาจารย์นิเทศก์ และผู้เชี่ยวชาญ เก็บข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงธีม ตรวจสอบความน่าเชื่อถือด้วยการตรวจสอบแบบสามเส้า การดำเนินการวิจัยครอบคลุมการศึกษาจากประสบการณ์จริงของผู้เกี่ยวข้องในสนามปฏิบัติการสอน เพื่อให้เข้าใจเงื่อนไข บริบท ข้อจำกัด และความต้องการในการพัฒนาระบบอย่างรอบด้าน รวมทั้งนำข้อมูลที่ได้มาใช้เป็นฐานในการออกแบบระบบที่เชื่อมโยงการทำงานของทุกภาคส่วนให้เกิดความชัดเจน ต่อเนื่อง และสอดคล้องกับบริบทของมหาวิทยาลัยสงฆ์มากขึ้น

* Received: 30 January 2026; Revised: 5 May 2026; Accepted: 7 June 2026

ผลการวิจัยพบว่า ระบบปฏิบัติการสอนของนิสิตสงฆ์ยังมีลักษณะกระจัดกระจาย ขาดการบูรณาการเชิงระบบ และพึ่งพาการประสานงานเฉพาะบุคคล ส่งผลให้เกิดปัญหาด้านความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย โรงเรียน และวัด การเตรียมความพร้อม การนิเทศ การประเมินผล และบทบาทซ้อนระหว่างความเป็นพระกับความเป็นนิสิตครู จากข้อค้นพบดังกล่าว ผู้วิจัยได้พัฒนา PIT-PST Model ซึ่งประกอบด้วยความร่วมมือแบบไตรภาคี กระบวนการ Co-Planning, Co-Teaching, Co-Reflection และ Co-Evaluation รวมทั้งกลไกข้อมูลย้อนกลับเพื่อพัฒนาระบบอย่างต่อเนื่อง องค์ความรู้สำคัญคือการมองการปฏิบัติการสอนของนิสิตสงฆ์ในฐานะระบบปฏิบัติการเชิงสังคมที่ต้องออกแบบบนฐานความร่วมมือ ความไวต่อบริบท และความสมดุลระหว่างสมรรถนะวิชาชีพครูกับอัตลักษณ์ความเป็นนิสิตสงฆ์ เพื่อให้ระบบนำไปใช้ได้จริงและพัฒนาอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ระบบปฏิบัติการสอนแบบมีส่วนร่วม, นิสิตสงฆ์, การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

Abstract

This research article aimed to: (1) analyze the current conditions and problems of the instructional practicum system in schools for monastic pre-service teachers in the Bachelor of Education Program in Social Studies at Buddhist universities in Lower Northern Thailand; and (2) develop a participatory instructional practicum system for monastic pre-service teachers. This study employed a qualitative research approach. The key informants consisted of 18 participants, including fourth-year monastic pre-service teachers, monastic alumni, mentor teachers, supervising instructors, and experts. Data were collected through semi-structured in-depth interviews, analyzed using thematic content analysis, and verified through triangulation. The research process covered the study of real experiences of those involved in the teaching practicum field in order to gain a comprehensive understanding of the conditions, contexts, limitations, and needs for system development. The obtained data were also used as a foundation for designing a system that connects the work of all sectors with greater clarity, continuity, and relevance to the context of Buddhist universities.

The findings revealed that the instructional practicum system for monastic pre-service teachers remained fragmented, lacked systemic integration, and relied on personal coordination. These conditions caused problems related to collaboration among universities, schools, and temples, as well as preparation, supervision, assessment, and the overlapping roles between being monks and pre-service teachers. Based on these findings, the researcher developed the PIT-PST Model, which consists of a triadic partnership, the processes of Co-Planning, Co-Teaching, Co-Reflection, and Co-Evaluation, and a feedback mechanism for continuous system development. The key knowledge contribution of this study is the view that the teaching practicum of monastic pre-service teachers should be understood as a socially embedded instructional system that must be designed on the basis of collaboration, contextual sensitivity, and a balance between professional teaching competence and the identity of monastic pre-service teachers. This is intended to ensure that the system can be practically implemented and developed sustainably.

Keywords: Participatory instructional system, Monastic pre-service teachers, Teaching practicum

บทนำ

การปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญของการผลิตครู เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่นิสิตครูได้นำความรู้ทางวิชาการไปเชื่อมโยงกับสถานการณ์จริง ผ่านการจัดการเรียนรู้ การบริหารจัดการชั้นเรียน การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และการสะท้อนคิดจากประสบการณ์ภาคสนาม แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับทิศทางการศึกษาร่วมสมัยที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถคิด วิเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง มากกว่าการรับความรู้แบบถ่ายทอดทางเดียว (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2561) อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดการผลิตครูที่เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การสะท้อนคิด และการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้เกี่ยวข้องในบริบทวิชาชีพ (Darling-Hammond, L., Flook, L., Cook-Harvey, C., Barron, B., & Osher, D, 2020; Zeichner, K, 2022) โดยงานวิจัยร่วมสมัยชี้ให้เห็นว่า การสะท้อนคิด

จากประสบการณ์ภาคสนามมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาความรู้เชิงวิชาชีพและการก่อรูปอัตลักษณ์ความเป็นครู (Fuentealba Jara, A., & Russell, T, 2023; Li, H, 2025)

อย่างไรก็ตาม คุณภาพของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูมิได้ขึ้นอยู่กับความสามารถของนิสิตเพียงรายบุคคล หากยังสัมพันธ์กับความสอดคล้องของระบบ ความเข้มแข็งของความร่วมมือระหว่างสถาบันผลิตครูกับสถานศึกษา และกลไกสนับสนุนทางวิชาชีพที่มีความต่อเนื่อง (Darling-Hammond, L, 2023) ในบริบทของประเทศไทย แม้จะมีนโยบายระดับชาติที่มุ่งยกระดับคุณภาพครูอย่างชัดเจน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) แต่ในทางปฏิบัติยังพบข้อจำกัดด้านความเชื่อมโยงระหว่างสถาบันผลิตครูกับสถานศึกษาผู้ใช้ครู โดยเฉพาะในบริบทของนิสิตสงฆ์ซึ่งต้องดำรงบทบาทควบคู่ระหว่างความเป็นสมณะกับความเป็นนิสิตครู สถานะเชิงซ้อนดังกล่าวทำให้นิสิตสงฆ์ต้องเผชิญกับข้อจำกัดเฉพาะ ทั้งด้านสมณสารูป ความคาดหวังของสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ในบริบทจริง และความไม่ชัดเจนของบทบาทระหว่างมหาวิทยาลัย โรงเรียน และวัด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ครูที่มองว่าอัตลักษณ์เป็นกระบวนการเชิงพลวัตที่เกิดจากการต่อรองระหว่างประสบการณ์ส่วนบุคคลกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม (Beauchamp, C., & Thomas, L, 2022) รวมทั้งสอดคล้องกับข้อค้นพบของพุฒิเนตร ฤทธิ์จรูญ และคณะ ที่ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาสมรรถนะครูจากการปฏิบัติจริงจำเป็นต้องอาศัยระบบสนับสนุนที่เชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานอย่างเป็นระบบ (พุฒิเนตร ฤทธิ์จรูญ, และคณะ, 2565)

จากการศึกษาสภาพการณ์จริง พบว่า ระบบการปฏิบัติการสอนของนิสิตสงฆ์ยังมีลักษณะกระจัดกระจาย ขาดการบูรณาการเชิงระบบ และพึ่งพาความสัมพันธ์เชิงบุคคลเป็นหลัก ส่งผลให้เกิดช่องว่างหลายมิติ ทั้งด้านการเตรียมความพร้อม การรับรู้บทบาท การนิเทศติดตามผล การประเมินผล และการรองรับอัตลักษณ์ความเป็นครูพระ สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนว่า ปัญหาการปฏิบัติการสอนของนิสิตสงฆ์มิใช่เพียงปัญหาเฉพาะรายบุคคล หากเป็นช่องว่างเชิงระบบที่ต้องได้รับการออกแบบและพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม ดังนั้น การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาระบบปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของนิสิตสงฆ์ หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยสงฆ์ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง” จึงมุ่งวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและปัญหาของระบบเดิม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาระบบปฏิบัติการสอนแบบมีส่วนร่วมที่เชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย โรงเรียน และวัด ตลอดจนสนับสนุนการพัฒนาสมรรถนะครูสังคมศึกษาและอัตลักษณ์ครูพระให้เกิดขึ้นอย่างสมดุลและสอดคล้องกับบริบทจริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและปัญหาของระบบปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาของนิสิตสงฆ์ หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยสงฆ์ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง

2. เพื่อพัฒนาระบบปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของนิสิตสงฆ์ หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยสงฆ์ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มุ่งวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา และช่องว่างเชิงระบบของการปฏิบัติการสอนของนิสิตสงฆ์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาระบบปฏิบัติการสอนแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับบริบทมหาวิทยาลัยสงฆ์ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาจากข้อมูลภาคสนาม และระยะที่ 2 การสังเคราะห์ พัฒนาและตรวจสอบระบบต้นแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 18 รูป/คน ประกอบด้วยนิสิตสงฆ์ชั้นปีที่ 4 นิสิตสงฆ์ศิษย์เก่า ครูพี่เลี้ยง อาจารย์นิเทศก์ และผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งโครงสร้าง การบันทึกภาคสนาม และการวิเคราะห์เอกสาร โดยเก็บรวบรวมข้อมูลตามหลักจริยธรรมการวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการถอดความ เข้ารหัส จัดกลุ่มประเด็น และวิเคราะห์เนื้อหาเชิงธีม เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์ข้อค้นพบและการพัฒนาระบบ PIT-PST Model ทั้งนี้ ผู้วิจัยตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยการตรวจสอบแบบสามเส้า การยืนยันข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูล และการพิจารณาโดยผู้เชี่ยวชาญ ก่อนนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงระบบให้มีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้จริง

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและปัญหาของระบบปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาของนิสิตสงฆ์ หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยสงฆ์ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลทั้ง 5 กลุ่ม สะท้อนตรงกันว่า ระบบปฏิบัติการสอนของนิสิตสงฆ์มีโครงสร้างพื้นฐานรองรับอยู่แล้วในระดับหนึ่ง ทั้งในด้านหลักสูตร การเตรียมความพร้อม การนิเทศ และการประเมินผล อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบเหล่านี้ยังไม่สามารถเชื่อมประสานให้ทำงานเป็น

ระบบเดียวอย่างมีเอกภาพ ส่งผลให้การดำเนินงานในทางปฏิบัติยังมีลักษณะแยกส่วน และขึ้นอยู่กับบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่ เมื่อวิเคราะห์เชิงลึก ผู้วิจัยพบว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นมิใช่เพียงข้อขัดข้องรายประเด็น หากแต่เป็น ช่องว่างเชิงระบบ (system gaps) ที่ดำรงอยู่ร่วมกันหลายมิติ ได้แก่

1.1 ช่องว่างด้านโครงสร้างความร่วมมือ ความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัย โรงเรียน และวัด ยังไม่พัฒนาเป็นกลไกเชิงสถาบัน ที่มีเป้าหมายและแนวปฏิบัติร่วมอย่างชัดเจน การดำเนินงานจำนวนมากยังขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ซึ่งทำให้ความต่อเนื่องของระบบไม่มั่นคง “บางโรงเรียนเข้าใจบทบาทพระดี แต่บางที่ก็ไม่แน่ใจ ทำให้ต้องอธิบายกันใหม่ทุกครั้ง” (ครูพี่เลี้ยง, สัมภาษณ์) ข้อค้นพบนี้สะท้อนให้เห็นว่า ระบบยังขาด system coherence ในระดับโครงสร้าง ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

1.2 ช่องว่างด้านความพร้อมเชิงปฏิบัติ แม้ว่ามหาวิทยาลัยจะมีการเตรียมความพร้อมให้กับนิสิตสงฆ์ แต่คุณภาพของการเตรียมยังไม่สม่ำเสมอ โดยเฉพาะในด้านการจัดการเรียนรู้จริง การใช้สื่อ และการจัดการชั้นเรียน ส่งผลให้สมรรถนะของนิสิตขึ้นอยู่กับบริบทของสถานศึกษาและศักยภาพรายบุคคล “พอไปถึงโรงเรียนจริง บางอย่างไม่เหมือนที่เรียนมา ต้องปรับตัวเองตลอด” (นิสิตสงฆ์, สัมภาษณ์) สะท้อนข้อจำกัดของระบบในการสร้าง minimum standard of readiness

1.3 ช่องว่างด้านบทบาทและอัตลักษณ์ นิสิตสงฆ์ต้องดำรงบทบาทซ้อนระหว่างครูและสมณะ โดยระบบยังไม่มีกรอบปฏิบัติร่วมที่ชัดเจน ส่งผลให้เกิดความคลาดเคลื่อนในความคาดหวัง และข้อจำกัดในการปฏิบัติงานจริง “บางกิจกรรมของโรงเรียน เราไม่สามารถเข้าร่วมได้เต็มที่ เพราะติดข้อจำกัดของความเป็นพระ” (นิสิตสงฆ์, สัมภาษณ์) ข้อค้นพบนี้ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาไม่ได้อยู่ที่ตัวนิสิต แต่เป็น structural tension between roles

1.4 ช่องว่างด้านการนิเทศและการโค้ช ระบบนิเทศยังขาดความต่อเนื่องและเอกภาพ โดยครูพี่เลี้ยงและอาจารย์นิเทศ มีแนวทางการทำงานที่แตกต่างกัน และยังไม่มีระบบสนับสนุนร่วมที่ชัดเจน “แต่ละคนให้คำแนะนำไม่เหมือนกัน ทำให้ไม่แน่ใจว่าควรปรับแบบไหน” (นิสิตสงฆ์, สัมภาษณ์) สะท้อนลักษณะของ fragmented supervision system

1.5 ช่องว่างด้านข้อมูลย้อนกลับและการเรียนรู้ของระบบ แม้จะมีการให้ข้อเสนอแนะ แต่ยังขาดกลไกที่ทำให้ข้อมูลย้อนกลับถูกนำไปใช้พัฒนาระบบอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การเรียนรู้ยังอยู่ในระดับรายบุคคล “ข้อเสนอแนะมี แต่ไม่ได้ถูกนำไปใช้ต่อในระบบจริง” (อาจารย์นิเทศ, สัมภาษณ์) แสดงถึงการขาด feedback loop ในระดับระบบ

เมื่อนำข้อค้นพบมาวิเคราะห์ด้วยกรอบการวิเคราะห์ที่ใช้ในการวิจัย พบว่า ข้อจำกัดของระบบปฏิบัติการสอนของนิสิตสงฆ์ปรากฏทั้งในมิติด้านการเตรียมความพร้อมเชิงวิชาชีพและมิติด้านการเรียนรู้เชิงระบบ กล่าวคือ แม้ระบบจะมีองค์ประกอบพื้นฐานรองรับอยู่แล้ว แต่ยังไม่สามารถเชื่อมโยงการทำงานของทุกภาคส่วนให้เกิดความต่อเนื่อง ความเข้าใจร่วม และการรองรับบริบทเฉพาะของนิสิตสงฆ์ได้อย่างเป็นระบบ จึงนำไปสู่ความจำเป็นในการพัฒนาระบบปฏิบัติการสอนแบบมีส่วนร่วมในระยะถัดไป

2. ผลการพัฒนาระบบปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของนิสิตสงฆ์ หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยสงฆ์ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง จากการวิเคราะห์ช่องว่างเชิงระบบ ผู้วิจัยได้พัฒนาระบบปฏิบัติการสอนในลักษณะ participatory system architecture ภายใต้ชื่อ PIT-PST Model ซึ่งออกแบบเพื่อเชื่อมโยงองค์ประกอบของระบบให้ทำงานร่วมกันอย่างมีเอกภาพ เพื่อแสดงความเชื่อมโยงระหว่างข้อค้นพบเชิงประจักษ์ ช่องว่างเชิงระบบ และการพัฒนาระบบ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลในลักษณะ mapping ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลเชิงประจักษ์สู่การพัฒนาระบบ PIT-PST Model

มิติการวิเคราะห์	ข้อค้นพบเชิงประจักษ์ (Empirical Findings)	ช่องว่างเชิงระบบ (System Gaps)	องค์ประกอบระบบที่พัฒนา (PIT-PST Model)
ด้านการเตรียมความพร้อม	ระบบมีคู่มือ ปฏิทิน และการปฐมนิเทศ แต่การดำเนินงานจริงไม่ต่อเนื่องในทุกพื้นที่	ระบบมีกรอบ แต่ขาดความต่อเนื่องเชิงปฏิบัติ (implementation inconsistency)	Co-Planning เพื่อกำหนดแนวปฏิบัติร่วมระหว่างมหาวิทยาลัย–โรงเรียน–วัด
ด้านการเตรียมความพร้อม	การเตรียมความพร้อมของนิสิตไม่เท่าเทียม ขึ้นกับบริบทและทรัพยากรของโรงเรียน	ความเหลื่อมล้ำของสมรรถนะจากความไม่เสมอภาคของระบบ (unequal readiness)	Co-Teaching และการสนับสนุนร่วมในพื้นที่จริง
ด้านการเตรียมความพร้อม	นิสิตเผชิญปัญหาบทบาทซ้อน เช่น ฉันเพล กิจกรรมโรงเรียน และข้อจำกัดสมณเพศ	ขาดกรอบปฏิบัติร่วมด้านบทบาทและสมณสารูป (role ambiguity)	Triadic Partnership (มหาวิทยาลัย–โรงเรียน–วัด) เพื่อกำหนดบทบาทร่วม

มิติการวิเคราะห์	ข้อค้นพบเชิงประจักษ์ (Empirical Findings)	ช่องว่างเชิงระบบ (System Gaps)	องค์ประกอบระบบที่พัฒนา (PIT-PST Model)
ด้านการเตรียมความพร้อม	ระบบนิเทศไม่ต่อเนื่อง และครูพี่เลี้ยง–อาจารย์นิเทศมีแนวทางต่างกัน	ขาดเอกภาพของระบบนิเทศ (fragmented supervision)	Co-Reflection และระบบนิเทศแบบมีส่วนร่วม
ด้านการเรียนรู้	การประเมินมีความเสี่ยงต่อ bias จากสถานภาพ “พระ”	ระบบประเมินขาดมาตรฐานกลาง (evaluation inconsistency)	Co-Evaluation + rubric **กลาง**
ด้านการเรียนรู้	นิสิตมีความรู้วิชาชีพ แต่โรงเรียนเข้าใจบทบาทไม่ตรงกัน	ความรู้ไม่ถูกแปลงเป็น “ความเข้าใจร่วม” (lack of shared understanding)	Co-Planning เพื่อสร้าง shared understanding ระหว่างทุกฝ่าย
ด้านการเรียนรู้	บทบาท “ครูพระ” ต้องอธิบายซ้ำในแต่ละบริบท	ระบบขาด language และ framework ร่วม (role negotiation burden)	Triadic Partnership + guideline/MOU
ด้านการเรียนรู้	การใช้พุทธธรรมในการสอนมีศักยภาพสูง แต่ยังขึ้นกับตัวบุคคล	ขาดองค์ความรู้เชิงระบบในการบูรณาการพุทธธรรม	Co-Reflection เพื่อพัฒนา knowledge sharing
ด้านการเรียนรู้	นิสิตเรียนรู้บริบทโรงเรียนจากประสบการณ์จริงมากกว่าระบบ	ระบบขาดการเตรียม “contextual knowledge”	Co-Teaching + feedback loop จากสนามจริง
ด้านการเรียนรู้	ข้อจำกัดสมณเพศยังไม่มีความเข้าใจร่วมในทุกฝ่าย	ขาดกรอบความเข้าใจเชิงระบบด้านสมณเพศ	Triadic Partnership + ข้อตกลงเชิงระบบ

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างข้อค้นพบเชิงประจักษ์จากการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา ช่องว่างเชิงระบบที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติการสอนของนิสิตสงฆ์ และองค์ประกอบของระบบ PIT-PST Model ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ตารางนี้จึงใช้ประกอบการอธิบายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 โดยทำหน้าที่เป็นหลักฐานเชิงสังเคราะห์ที่แสดงให้เห็นว่า องค์ประกอบของระบบมิได้เกิดจากการกำหนดขึ้นเชิงแนวคิดเพียงอย่างเดียว หากแต่พัฒนาจากข้อมูลภาคสนามและปัญหาเชิงระบบที่พบจริง ดังนั้น ตารางนี้มีความจำเป็นต่อการนำเสนอผลการวิจัย เพราะช่วยทำให้ผู้อ่านเห็น

เส้นทางการพัฒนาระบบจากข้อมูลเชิงประจักษ์ไปสู่การออกแบบระบบปฏิบัติการสอนแบบมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบและตรวจสอบได้

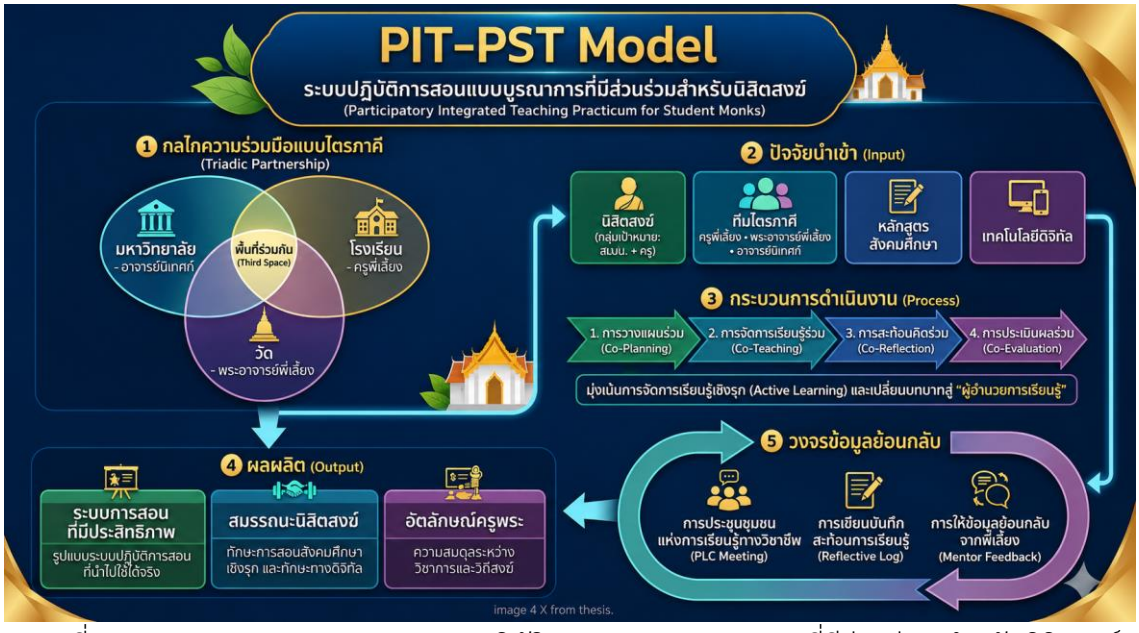
2.1 โครงสร้างของระบบ ระบบที่พัฒนาขึ้นมีฐานอยู่บน ความร่วมมือแบบไตรภาคี (Triadic Partnership) ระหว่างมหาวิทยาลัย (กำกับด้านวิชาการและระบบ) โรงเรียน (พื้นที่ปฏิบัติการจริง) วัด (ค้ำจุนอัตลักษณ์และสมณวิถี) โครงสร้างดังกล่าว ทำให้การพัฒนานิสิตสงฆ์เป็นความรับผิดชอบร่วมของทุกภาคส่วน ไม่ใช่ภาระของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง

2.2 กระบวนการดำเนินงานของระบบ ระบบกำหนดกระบวนการร่วม 4 ระยะ ได้แก่ Co-Planning: การวางแผนร่วมระหว่างทุกภาคส่วน Co-Teaching: การจัดการเรียนรู้ร่วมในสถานการณ์จริง Co-Reflection: การสะท้อนผลร่วมจากประสบการณ์ Co-Evaluation: การประเมินผลแบบมีส่วนร่วม กระบวนการดังกล่าวทำให้การมีส่วนร่วม ไม่เป็นเพียงแนวคิดเชิงนามธรรม แต่กลายเป็นกลไกการทำงานที่เกิดขึ้นจริงในระบบ

2.3 องค์ประกอบเชิงระบบ ระบบถูกจัดวางในรูปแบบ Input–Process–Output–Feedback ซึ่งช่วยให้สามารถอธิบายและพัฒนาระบบได้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยเฉพาะการกำหนด Feedback Loop เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาระบบจากประสบการณ์จริง

2.4 ผลลัพธ์ของระบบ ระบบที่พัฒนาขึ้นมุ่งสร้างผลลัพธ์ใน 3 มิติ ได้แก่ 1) การยกระดับประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ 2) การพัฒนาสมรรถนะครูสังคมศึกษา 3) การก่อรูปอัตลักษณ์ครูพระอย่างสมดุล

3. การตรวจสอบและปรับปรุงระบบ ผลการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญพบว่า ระบบที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้ได้จริง และมีความสอดคล้องทั้งในมิติของวิชาชีพครูและบริบททางพระพุทธศาสนา โดยข้อเสนอแนะที่ได้รับถูกนำมาปรับปรุงระบบให้มีความชัดเจนและยืดหยุ่นมากขึ้น

ภาพที่ 1 ระบบ PIT-PST Model : ระบบปฏิบัติการสอนแบบบูรณาการที่มีส่วนร่วม สำหรับนิสิตสงฆ์
ที่มา: ปุณณภพ ชมชื่น, 2569

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ผลการพัฒนาและการทำงานของระบบในฐานะกลไกเชิงโครงสร้าง พบว่า ระบบที่พัฒนาขึ้นมิได้เป็นเพียงการเชื่อมโยงองค์ประกอบเดิม หากแต่ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนเชิงคุณภาพของระบบปฏิบัติการสอนใน 3 ระดับ ได้แก่ ระดับโครงสร้าง ระดับกระบวนการ และระดับอัตลักษณ์วิชาชีพ ในภาพรวม PIT-PST Model เปลี่ยนระบบปฏิบัติการสอนของนิสิตสงฆ์จากการทำงานแบบแยกส่วนและพึ่งพาบุคคล ไปสู่ระบบบูรณาการที่ขับเคลื่อนด้วยความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย โรงเรียน และวัด โดยกำหนดบทบาทร่วม สร้างกระบวนการ Co-Planning, Co-Teaching, Co-Reflection และ Co-Evaluation พร้อมใช้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อพัฒนาต่อเนื่อง ทั้งยังช่วยลดความตึงเครียดระหว่างบทบาทสมณะกับบทบาทครู และสนับสนุนการก่อรูปอัตลักษณ์ครูพระอย่างสมดุล

อภิปรายผล

ผลการวิจัยครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า การปฏิบัติการสอนของนิสิตสงฆ์มิใช่เพียงกระบวนการฝึกทักษะรายบุคคล หากแต่เป็นระบบปฏิบัติการเชิงสังคมที่ถูกกำหนดโดยความสัมพันธ์ระหว่างสถาบัน บทบาท และบริบททางวัฒนธรรม ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ Darling-Hammond ที่ชี้ว่าการพัฒนาครูที่มีคุณภาพจำเป็นต้องอาศัยความเชื่อมโยงระหว่างสถาบันผลิตครู โรงเรียน และ

บริบทการปฏิบัติจริง (Darling-Hammond, L., Flook, L., Cook-Harvey, C., Barron, B., & Osher, D, 2020) อีกทั้งยังสอดคล้องกับข้อเสนอของ OECD ที่เน้นว่าระบบการเรียนรู้ของครูควรมีความต่อเนื่อง เชื่อมโยง และตอบสนองต่อความซับซ้อนของวิชาชีพครู (OECD, 2020)

ข้อค้นพบสำคัญประการแรก คือ ระบบปฏิบัติการสอนในบริบทมหาวิทยาลัยสงฆ์ยังมีลักษณะกระจัดกระจายและขาดการบูรณาการเชิงระบบ แม้จะมีองค์ประกอบพื้นฐานด้านการเตรียมความพร้อม การนิเทศ และการประเมินผลอยู่แล้ว แต่ยังขาดกลไกเชื่อมโยงให้ทุกองค์ประกอบทำงานเป็นระบบเดียว ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Darling-Hammond ที่อธิบายว่าระบบการผลิตครูที่มีประสิทธิภาพต้องมีความสอดคล้องระหว่างหลักสูตร การฝึกปฏิบัติ และการสนับสนุนในสถานศึกษา (Darling-Hammond, L, 2023) และสอดคล้องกับ OECD ที่เสนอว่าการพัฒนาครูควรถูกออกแบบเป็นระบบการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่มีเอกภาพ ไม่ใช่กิจกรรมที่แยกส่วนกัน (OECD, 2020)

ข้อค้นพบประการที่สอง คือ บทบาทซ้อนระหว่างความเป็นสมณะกับความเป็นนิสิตครูเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้การปฏิบัติการสอนของนิสิตสงฆ์มีความซับซ้อนมากกว่านิสิตครูทั่วไป ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Beauchamp และ Thomas ที่อธิบายว่าอัตลักษณ์ครูเป็นกระบวนการเชิงพลวัต ซึ่งเกิดจากการต่อรองระหว่างประสบการณ์ส่วนบุคคลกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม (Beauchamp, C., & Thomas, L, 2022) และสอดคล้องกับงานวิจัยของพุฒิเนตร ฤทธิ์จรูญ และคณะที่ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาสมรรถนะครูจากการปฏิบัติจริงจำเป็นต้องมีระบบสนับสนุนที่เชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในบริบทที่ผู้เรียนครูต้องเผชิญกับข้อจำกัดเฉพาะของพื้นที่และบทบาททางสังคม (พุฒิเนตร ฤทธิ์จรูญ, และคณะ, 2565)

ข้อค้นพบประการที่สาม คือ ระบบ PIT-PST Model ช่วยเปลี่ยนการฝึกปฏิบัติการสอนจากระบบที่พึ่งพาบุคคลไปสู่ระบบที่ขับเคลื่อนด้วยความร่วมมือเชิงสถาบัน ผ่านโครงสร้างความร่วมมือไตรภาคีและกระบวนการ Co-Planning, Co-Teaching, Co-Reflection และ Co-Evaluation ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Zeichner ที่เสนอว่าการผลิตครูควรเชื่อมโยงมหาวิทยาลัยกับพื้นที่ปฏิบัติจริงผ่านความร่วมมือที่มีความหมาย (Zeichner, K, 2022) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Fuentealba Jara และ Russell ที่ชี้ให้เห็นว่าการสะท้อนคิดร่วมจากประสบการณ์ภาคสนามเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาความรู้เชิงวิชาชีพและอัตลักษณ์ความเป็นครู (Fuentealba Jara, A., & Russell, T, 2023)

นอกจากนี้ การพัฒนาระบบปฏิบัติการสอนแบบมีส่วนร่วมในงานวิจัยนี้ยังชี้ให้เห็นความสำคัญของความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย โรงเรียน และวัด ในฐานะกลไกเชิงโครงสร้างของการผลิตครูในบริบทมหาวิทยาลัยสงฆ์ ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด partnership-based teacher education ในงานวิจัยร่วมสมัยที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันผลิตครูกับพื้นที่ปฏิบัติจริง (Darling-Hammond, L., Flook, L., Cook-Harvey, C., Barron, B., & Osher, D, 2020; Zeichner, K, 2022) ขณะเดียวกัน บทบาทของวัดในระบบ PIT-PST Model ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปลัดสราวุธ ฐิตปญฺโญ ที่ชี้ให้เห็นว่าวัดมีบทบาทในฐานะแหล่งเรียนรู้และศูนย์กลางคุณค่าทางสังคม แม้แหล่งอ้างอิงดังกล่าวจะมีช่วงเวลาที่เก่ากว่า แต่ยังคงมีความสำคัญในฐานะฐานความรู้เชิงบริบทไทย (พระครูปลัดสราวุธ ฐิตปญฺโญ, 2560)

กล่าวโดยสรุป งานวิจัยนี้เสนอว่า การพัฒนาระบบปฏิบัติการสอนของนิสิตสงฆ์ควรเปลี่ยนจากกรอบคิดแบบการฝึกปฏิบัติรายบุคคล ไปสู่การมองเป็นระบบปฏิบัติการเชิงสังคมที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง การมีส่วนร่วม และบริบททางวัฒนธรรม พร้อมทั้งเสนอความร่วมมือแบบไตรภาคีในฐานะกลไกสำคัญของการออกแบบระบบที่สามารถยกระดับสมรรถนะครูสังคมศึกษาและสนับสนุนการก่อรูปอัตลักษณ์ครูพระได้อย่างสมดุล

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

การศึกษาเรื่องนี้พบว่า การปฏิบัติการสอนของนิสิตสงฆ์เป็นระบบเชิงสังคมที่สัมพันธ์กับหน่วยงาน โครงสร้างการทำงาน และบริบทวัฒนธรรม มิใช่เพียงการฝึกทักษะรายบุคคล แม้ระบบเดิมมีองค์ประกอบพื้นฐาน แต่ยังขาดการบูรณาการ ทำให้เกิดช่องว่างด้านความร่วมมือ บทบาท การนิเทศ และข้อมูลย้อนกลับ โดยเฉพาะบทบาทซ้อนครู–สมณะ ผู้วิจัยจึงพัฒนา PIT-PST Model ซึ่งประกอบด้วยความร่วมมือไตรภาคี กระบวนการ Co-Planning, Co-Teaching, Co-Reflection และ Co-Evaluation รวมถึงกลไกข้อมูลย้อนกลับ เพื่อเชื่อมองค์ประกอบให้ทำงานเป็นเอกภาพ ผลลัพธ์สะท้อนการเปลี่ยนแปลง 3 ระดับ คือ โครงสร้างจากแยกส่วนสู่ความร่วมมือ กระบวนการจากรายบุคคลสู่การเรียนรู้ร่วมวิชาชีพ และอัตลักษณ์จากความขัดแย้งสู่การบูรณาการความเป็นครูพระ

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอเชิงนโยบาย

หน่วยงานนโยบายควรกำหนดระบบปฏิบัติการสอนแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางกลาง และส่งเสริมความร่วมมือเชิงสถาบันระหว่างมหาวิทยาลัย โรงเรียน และวัด เช่น การจัดทำ MOU เพื่อกำหนดบทบาทให้ชัดเจน ควบคู่กับระบบนิเทศแบบมีส่วนร่วม กลไกข้อมูลย้อนกลับ และการบูรณาการมิติอัตลักษณ์ในมาตรฐานวิชาชีพครู เพื่อรองรับบทบาทซ้อนของนิสิตสงฆ์ในบริบทสังคมวัฒนธรรมที่หลากหลาย

2.2 ข้อเสนอเชิงปฏิบัติ

มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรใช้ PIT-PST Model เป็นกรอบจัดการฝึก โดยเน้น Co-Planning และ Co-Reflection เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมตั้งแต่ต้น โรงเรียนควรจัดตาราง กิจกรรม และสภาพแวดล้อมให้เหมาะกับบทบาทนิสิตสงฆ์ ส่วนระบบนิเทศควรเปลี่ยนจากการประเมินฝ่ายเดียวไปสู่การร่วมพัฒนา พร้อมจัดทำแนวปฏิบัติสำหรับบทบาทครูพระในโรงเรียน

2.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

องค์ความรู้สำคัญของงานวิจัยนี้คือ การมองการปฏิบัติการสอนของนิสิตสงฆ์จากกิจกรรมฝึกประสบการณ์รายบุคคลไปสู่ระบบการเรียนรู้เชิงมีส่วนร่วมที่ตั้งอยู่บนความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัย โรงเรียน และวัด โดย PIT-PST Model ชี้ว่า การพัฒนาครูสังคมศึกษาที่เป็นนิสิตสงฆ์ต้องอาศัยโครงสร้างความร่วมมือ กระบวนการทำงานร่วม และข้อมูลย้อนกลับ ไม่ใช่การเตรียมความพร้อมของนิสิตเพียงฝ่ายเดียว

การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาประสิทธิผลของ PIT-PST Model เมื่อนำไปใช้จริงในสถานศึกษาหลายบริบท เพื่อเปรียบเทียบผลต่อสมรรถนะครูสังคมศึกษา อัตลักษณ์ครูพระ และคุณภาพความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย โรงเรียน และวัด รวมทั้งควรพัฒนาเครื่องมือประเมินระบบที่ครอบคลุมมิติสมรรถนะ อัตลักษณ์ และการเรียนรู้ของระบบ ตลอดจนศึกษาการประยุกต์ใช้กับนิสิตครูในบริบทเฉพาะกลุ่มอื่น

เอกสารอ้างอิง

พระครูปลัดสราวุธ ฐิตปญฺโญ. (2560). การพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดชลบุรี. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 6(2), 505-522.

พุฒิเนตร ฤทธิ์จรูญ, และคณะ. (2565). การพัฒนาสมรรถนะครูจากการปฏิบัติจริงในบริบทสถานศึกษา. *วารสารศึกษาศาสตร์*, 33(2), 45–60.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2561). *การศึกษาไทย 4.0 : แนวคิดและทิศทาง.* กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

Beauchamp, C., & Thomas, L. (2022). Identity learning in teacher education. In M. A. Peters (Ed.), Encyclopedia of Teacher Education. Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-16-8679-5_51

Darling-Hammond, L. (2023). Deeper learning and teacher preparation: Advancing equitable and powerful learning. *Journal of Teacher Education, 74*(1), 10–24.https://doi.org/10.1177/00224871221138545

Darling-Hammond, L., Flook, L., Cook-Harvey, C., Barron, B., & Osher, D. (2020).Implications for educational practice of the science of learning and development. *Applied Developmental Science, 24*(2), 97–140. https://doi.org/10.1080/10888691.2018.1537791

Fuentealba Jara, A., & Russell, T. (2023). Reflection as a key component in teacher education: A systematic review. *Frontiers in Education, 8*, 1040104.https://doi.org/10.3389/feduc.2023.1040104

Li, H. (2025). What kind of teacher should we become: Identity–role consistency and authenticity. *Frontiers in Education,* https://doi.org/10.3389/feduc.2025.1650873

OECD. (2020). Teachers and school leaders as valued professionals. *OECD Publishing.* https://doi.org/10.1787/7c6d9bcf-en

Zeichner, K. (2022). The struggle for the soul of teacher education. *Journal of Teacher Education, 73*(1), 5–20. https://doi.org/10.1177/00224871211049848

ความสัมพันธ์ปัจจัยเชิงนโยบายการบริหารจัดการด้านผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาเขตเทศบาลตำบลหนองบัว จังหวัดอุดรธานี*

THE RELATIONSHIP BETWEEN POLICY AND ADMINISTRATIVE MANAGEMENT FACTORS AFFECTING THE ELDERLY: A CASE STUDY OF NONG BUA SUBDISTRICT MUNICIPALITY UDON THANI PROVINCE

***ภารวี ศรีทองสุก,[1] เขมณัฐ ภูกองไชย[2]**
Paravee Sritongsuk,[1] Khammanat Pookongchai[2]
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ประเทศไทย[1,2]
Udon Thani Rajabhat University, Thailand[1,2]
*Corresponding author, E-mail: Paraweemonkai2502@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับสภาพทั่วไปของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองบัว จังหวัดอุดรธานี 2) ศึกษาความสัมพันธ์ของนโยบายการบริหารจัดการของเทศบาลตำบลหนองบัว จังหวัดอุดรธานี 3) เพื่อเสนอนโยบายการบริหารจัดการด้านผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลหนองบัว จังหวัดอุดรธานี การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรกลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไปในเขตเทศบาลตำบลหนองบัว จังหวัดอุดรธานี ผู้วิจัยสุ่มกลุ่มตัวอย่างจากประชากรผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ของเทศบาลตำบลหนองบัว จำนวน 4,320 คน จากนั้นนำมาคำนวณหากลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Taro Yamane จากผลที่คำนวณจึงได้ประชากรกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองบัว จำนวน 366 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยใช้แบบสอบถาม สถิติและการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า เมื่อพิจารณาจากความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงนโยบายการบริหารจัดการเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ด้านการส่งเสริมการพัฒนา ด้านอาสาสมัครผู้ดูแลผู้สูงอายุ ด้านการสงเคราะห์และสวัสดิการผู้สูงอายุ และด้านการซ่อมแซมที่อยู่อาศัย ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงนโยบายพบว่า แต่ละด้านมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง โดยเฉพาะด้านการเรียนรู้กับด้านอาสาสมัครผู้ดูแลผู้สูงอายุ ด้านการส่งเสริมการพัฒนากับด้านการเรียนรู้ ด้านการสงเคราะห์กับด้านการพัฒนา รวมถึงด้านการซ่อมแซมที่อยู่อาศัยซึ่งสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับหลายด้าน ทั้งการสงเคราะห์ การพัฒนา และการเรียนรู้ ผลดังกล่าวสะท้อนความ

* Received: 4 January 2026; Revised: 30 March 2026; Accepted: 16 April 2026

จำเป็นในการบูรณาการนโยบายท้องถิ่น อาสาสมัคร งบประมาณ และฐานข้อมูล เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างทั่วถึง ต่อเนื่อง เป็นธรรม และยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุ, ความสัมพันธ์, ปัจจัยเชิงนโยบาย, การบริหารจัดการ

Abstract

This research article aimed to: 1) examine the level of the general conditions of older persons in Nong Bua Subdistrict Municipality, Udon Thani Province; 2) investigate the relationships among administrative management policies of Nong Bua Subdistrict Municipality, Udon Thani Province; and 3) propose administrative management policies for older persons in Nong Bua Subdistrict Municipality, Udon Thani Province. This study employed a quantitative research methodology. The sample consisted of older persons aged 60 years and above residing in Nong Bua Subdistrict Municipality, Udon Thani Province. The researcher selected the sample from a population of 4,320 older persons living in the municipal area. The sample size was then calculated using Taro Yamane's formula, resulting in a total sample of 366 older persons in Nong Bua Subdistrict Municipality. The research instrument was a questionnaire. The statistics used for data analysis were mean, standard deviation, and Pearson's correlation coefficient.

The research findings revealed that, when considering the relationships among policy-oriented administrative management factors by dimension, ranked from the highest to the lowest, the dimensions were learning for older persons, development promotion, elderly care volunteers, assistance and welfare for older persons, and housing repair. The analysis of the relationships among policy factors showed that all dimensions had high positive correlations. In particular, learning was correlated with elderly care volunteers; development promotion was correlated with learning; assistance was correlated with development; and housing repair was significantly correlated with several dimensions, namely assistance, development, and learning. These findings reflect the necessity of integrating local policies, volunteers, budgets, and databases in order to develop the quality of life of older persons in a comprehensive, continuous, equitable, and sustainable manner.

Keywords: older persons, relationships, policy factors, management practices

บทนำ

ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Complete Aged Society) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2564 โดยมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2565) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรดังกล่าวส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และนโยบายสาธารณะ โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่นที่ต้องปรับบทบาทด้านการจัดสวัสดิการและการบริหารจัดการเพื่อรองรับจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปรากฏการณ์นี้ไม่เพียงสะท้อนความสำเร็จทางการแพทย์เท่านั้น แต่ยังชี้ให้เห็นถึงความท้าทายของการบริหารนโยบายที่ต้องตอบสนองต่อความหลากหลายของผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่ (United Nations, 2023) การเปลี่ยนผ่านสู่สังคมผู้สูงอายุของไทยได้รับการขับเคลื่อนตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545–2564) และฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566–2580) ซึ่งมุ่งให้ผู้สูงอายุดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี มีคุณค่า และมีส่วนร่วมในสังคม (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2566) โดยเน้นการส่งเสริมสุขภาพ การพัฒนาเศรษฐกิจฐานชุมชน ระบบสวัสดิการ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต อย่างไรก็ตาม การนำนโยบายสู่การปฏิบัติจริงยังแตกต่างกันตามศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล

เทศบาลตำบลหนองบัว จังหวัดอุดรธานี เป็นพื้นที่ที่มีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง โดยข้อมูลปี 2567 พบว่าผู้สูงอายุคิดเป็นกว่าร้อยละ 22 ของประชากรทั้งหมดในเทศบาลหนองบัว (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2565) สถานการณ์ดังกล่าวสร้างความท้าทายด้านที่อยู่อาศัย การสงเคราะห์ สุขภาพ การเรียนรู้ และการดูแลระยะยาว ซึ่งต้องอาศัยการบูรณาการนโยบายจากส่วนกลางสู่พื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ (World Health Organization, 2020) แนวคิดการบริหารจัดการเชิงนโยบายสำหรับผู้สูงอายุ (Elderly Policy Management) สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) ที่มุ่งเน้นประสิทธิผลและการมีส่วนร่วมของชุมชน (Osborne, D., & Gaebler, T, 1992) โดยยึดหลักสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) การตอบสนองต่อความต้องการของผู้สูงอายุในพื้นที่ 2) การบูรณาการทรัพยากรจากภาครัฐ เอกชน และชุมชน และ 3) การสร้างระบบติดตามและประเมินผลที่ยั่งยืน

ในระดับท้องถิ่น เทศบาลมีบทบาทสำคัญตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ 6 ด้าน ได้แก่ ที่อยู่อาศัย การสงเคราะห์ สุขภาพ การเรียนรู้ อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ และสวัสดิการพื้นฐาน การบริหารจัดการในแต่ละมิติจึงต้องอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อประเมินความสัมพันธ์ระหว่างงบประมาณ การมีส่วนร่วมของประชาชน และประสิทธิผลของนโยบาย (สุกิจ ทองพิลาและคณะ, 2560) แนวคิด “Active Ageing” ขององค์การอนามัยโลก เน้นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสุขภาวะครบทุกมิติ ทั้งร่างกาย จิตใจ และสังคม พร้อมการสนับสนุนจากชุมชนผ่านอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ เพื่อช่วยลดภาระของรัฐและเสริมสร้างสังคมเกื้อกูล (World Health Organization, 2020)

ดังนั้น การศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงนโยบายการบริหารจัดการด้านผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองบัว จังหวัดอุดรธานี จึงมีความสำคัญในการทำความเข้าใจกลไกการดำเนินงานอุปสรรค และแนวทางพัฒนาการบริหารเชิงพื้นที่ (Area-based Administration) เพื่อออกแบบนโยบายเฉพาะพื้นที่ (Place-based Policy) ที่จะส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างยั่งยืนในอนาคต

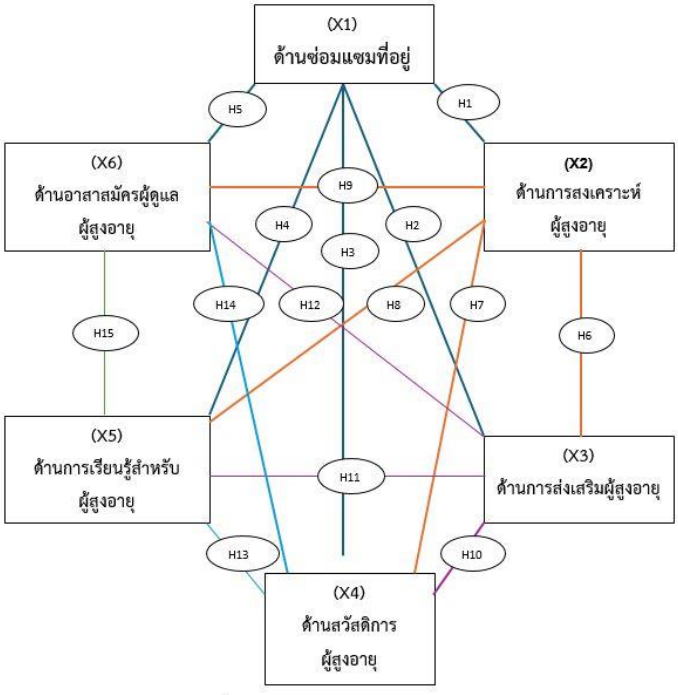
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) ศึกษาระดับสภาพทั่วไปของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองบัว จังหวัดอุดรธานี

2) ศึกษาความสัมพันธ์ของนโยบายการบริหารจัดการของเทศบาลตำบลหนองบัว จังหวัดอุดรธานี

3) เพื่อเสนอนโยบายการบริหารจัดการด้านผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลหนองบัว จังหวัดอุดรธานี

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ปัจจัยเชิงนโยบายการบริหารจัดการด้านผู้สูงอายุ: กรณีศึกษา เขตเทศบาลตำบลหนองบัว จังหวัดอุดรธานี

ที่มา นางสาว ภารวี ศรีทองสุก

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ของเทศบาลตำบลหนองบัว จังหวัดอุดรธานี จำนวน 4,320 คน กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ คำนวณหากลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Taro Yamane จำนวนประชากรผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป จึงได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 366 คน (กองสวัสดิการ เทศบาลตำบลหนองบัว)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการสร้างแบบสอบถามในการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามการวิจัยจากการศึกษาและการทบทวนวรรณกรรมเพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ (Content Synthesis) ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องตามแนวคิดทฤษฎีหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย

เมื่อได้ตัวแปรที่ต้องการแล้ว จึงนำตัวแปรดังกล่าวมากำหนดเป็นข้อคำถามในการวิจัย โดยได้ทำการปรับปรุงข้อคำถามให้เหมาะสม ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 คำถามที่เกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลทั่วไป ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือนและระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลหนองบัว

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามระดับความสามารถในการดูแลตนเองของผู้สูงอายุ ที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลหนองบัว โดยกำหนดข้อคำถามในการวิจัยตามตัวแปรจำนวน 6 ตัวแปร 1) ด้านการซ่อมแซมที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ 2) ด้านการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ 3) ด้านการส่งเสริมการพัฒนาผู้สูงอายุ 4) ด้านสวัสดิการเบี้ยผู้สูงอายุ 5) ด้านการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ 6) ด้านอาสาสมัครผู้ดูแลผู้สูงอายุ

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงนโยบายการบริหารด้านผู้สูงอายุ กรณีศึกษาเขตเทศบาลตำบลหนองบัว จังหวัดอุดรธานี โดยกำหนดข้อคำถามในการวิจัยตามตัวแปรและข้อเสนอแนะอื่น ๆ ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดให้ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ผลการวิจัยออกมาในลักษณะที่สมบูรณ์และมีความน่าเชื่อถือในระดับมากที่สุด ผู้วิจัยได้ออกแบบวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) ผู้วิจัยประสานงานกับสาขารัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิตและบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี เพื่อจัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เข้าเก็บรวบรวมข้อมูล ส่งถึงหน่วยงานที่เกี่ยวในเขตเทศบาลตำบลหนองบัวจังหวัดอุดรธานี

2) ผู้วิจัยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง บุคลากรของเทศบาลตำบลหนองบัว จังหวัดอุดรธานี เพื่อขอทราบข้อมูลประชากร เพื่อเตรียมและดำเนินการเก็บข้อมูล

3) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูล โดยชี้แจงวัตถุประสงค์การทำวิจัยและตอบข้อซักถามของกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์มากที่สุด ในกรณีที่ได้แบบสอบถามไม่ครบจำนวน ผู้วิจัยจะทวงถามด้วยตัวเอง โดยใช้วาจาสุภาพ จากนั้นนำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ ถูกต้องกำหนดรหัสให้กับตัวแปร เพื่อป้อนข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS 26 สำหรับประมวลผลทางการวิจัยการวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

4. **การวิเคราะห์ข้อมูล** ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลและใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานของการวิจัย โดยกำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่ออธิบายลักษณะกลุ่มตัวอย่าง ปัจจัยเชิงนโยบายการบริหารด้านผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองบัว จังหวัดอุดรธานี ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2) สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ผู้วิจัยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงนโยบายการบริหารด้านผู้สูงอายุที่ ในเขตเทศบาลตำบลหนองบัว จังหวัดอุดรธานี ด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Correlations Coefficient) ระหว่างตัวแปรที่สนใจ โดย Cohen (Gilles E. Gignac, 2016) ได้ให้แนวทางในการตีความขนาดของสหสัมพันธ์ โดยมีเกณฑ์ในการแปลความหมาย ดังนี้

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) $0.10 < r < 0.29$ หมายถึง สหสัมพันธ์ที่มีขนาดเล็ก หรือมีความสัมพันธ์กันน้อย

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) $0.30 < r < 0.49$ หมายถึง สหสัมพันธ์ที่มีขนาดปานกลาง หรือมีความสัมพันธ์กันปานกลาง

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) $0.50 < r < 1.00$ หมายถึง สหสัมพันธ์ที่มีขนาดใหญ่ หรือมีความสัมพันธ์กันสูง

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลระหว่างปัจจัยที่มี ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์(r) ที่มีสหสัมพันธ์ที่มีขนาดใหญ่ หรือมีความสัมพันธ์กันสูง มาวิเคราะห์ความสามารถในการดูแลตนเองของผู้สูงอายุในแต่ละมิติของเทศบาลตำบลหนองบัวจังหวัดอุดรธานี ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยเสนอผลการวิจัยในลักษณะสรุปภาพรวมและความสัมพันธ์ปัจจัยเชิงนโยบายการบริหารจัดการด้านผู้สูงอายุที่ได้จากวิจัยเชิงปริมาณ โดยแยกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. สภาพทั่วไปของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองบัว จังหวัดอุดรธานี สภาพทั่วไปของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองบัว จังหวัดอุดรธานี ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นแต่ละด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ด้านการส่งเสริมการพัฒนาผู้สูงอายุ ด้านอาสาสมัครผู้ดูแลผู้สูงอายุ ด้านการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ ด้านสวัสดิการเบี้ยผู้สูงอายุ และอยู่ในระดับปานกลาง คือ ด้านการซ่อมแซมที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ

2. ความสัมพันธ์หลาย ด้านของนโยบายและการบริหารจัดการด้านต่าง ๆ ของเทศบาลตำบลหนองบัว จังหวัดอุดรธานี จากการวิเคราะห์ความคิดเห็นของประชากรผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองบัว จังหวัดอุดรธานี จากแบบสอบถามโดยการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (Correlations Analysis) ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson’s Correlation Coefficient) ระหว่างตัวแปรที่สนใจโดยใช้แนวทางของ Cohen (Gilles E. Gignac, 2016) ได้ให้แนวทางในการตีความขนาดของสหสัมพันธ์ เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงนโยบายการบริหารจัดการของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองบัว จังหวัดอุดรธานี

3. เสนอนโยบายการบริหารจัดการที่มีความสำคัญและสัมพันธ์กับนโยบายการบริหารจัดการด้านต่าง ๆ ของเทศบาลตำบลหนองบัว จังหวัดอุดรธานี ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงนโยบายการบริหารจัดการด้านผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองบัว จังหวัดอุดรธานี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.1 โดยเรียงลำดับความสัมพันธ์จากมากไปหาน้อย เชิงนโยบายการบริหารจัดการด้านผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองบัว จังหวัดอุดรธานี ในแต่ละด้าน ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารจัดการด้านผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองบัว จังหวัดอุดรธานี

สัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารจัดการ		1. ด้านการซ่อมแซมที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ	2. ด้านการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ	3. ด้านการส่งเสริมการพัฒนาผู้สูงอายุ	4. ด้านสวัสดิการเบี้ยผู้สูงอายุ	5. ด้านการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ	6. ด้านอาสาสมัครผู้ดูแลผู้สูงอายุ
1.ด้านการซ่อมแซมที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ	r	1					
2.ด้านการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ	r	.680***	1				
3.ด้านการส่งเสริมการพัฒนาผู้สูงอายุ	r	.662**	.743**	1			
4.ด้านสวัสดิการเบี้ยผู้สูงอายุ	r	.373**	.413**	.500**	1		
5.ด้านการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ	r	.660**	.638**	.766**	.487**	1	
6.ด้านอาสาสมัครผู้ดูแลผู้สูงอายุ	r	.532**	.512**	.547**	.432**	.821**	1

หมายเหตุ * = p<.05, ** = p<.01, *** = p<.001

3.1 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุและด้านอาสาสมัครผู้ดูแลผู้สูงอายุ (r=.821**)

แนวทางการหาค่าความสัมพันธ์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุและด้านอาสาสมัครผู้ดูแลผู้สูงอายุ คือการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม โดยมีแนวทางหลัก ดังนี้

การพัฒนาองค์ความรู้ พัฒนาความรู้และทักษะให้กับผู้สูงอายุ การจัดการฝึกอบรม การทำกิจกรรมที่ส่งผลต่อองค์ความรู้ เพิ่มทักษะการปรับตัวให้ทันสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ทักษะการสร้างอาชีพในชุมชน

การส่งเสริมอาสาสมัครผู้ดูแลผู้สูงอายุ การจัดการฝึกอบรมให้แก่อาสาสมัครที่ดูแลผู้สูงอายุ จัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนโครงการเกี่ยวกับผู้ดูแลผู้สูงอายุ เช่น การตรวจสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ การเยี่ยมผู้สูงอายุแต่ละครัวเรือน โครงการโรงเรียนผู้สูงอายุ

แนวทางเหล่านี้จะช่วยให้การพัฒนาปัจจัยด้านการเรียนรู้และด้านอาสาสมัครผู้ดูแลผู้สูงอายุเป็นไปทางที่สอดคล้องกัน ส่งผลให้ทั้งสองปัจจัยส่งเสริมซึ่งกันและกันเพื่อเกิดความมั่นคงและเกิดความยั่งยืนในระยะยาว

3.2 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการส่งเสริมการพัฒนาผู้สูงอายุและด้านการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ (r=.766**)

แนวทางการหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการส่งเสริมการพัฒนาผู้สูงอายุและด้านการเรียน คือการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม โดยมีแนวทางหลัก ดังนี้

การส่งเสริมสุขภาพแบบองค์รวม กิจกรรมด้านสุขภาพกาย ด้านจิตใจกิจกรรมทางด้านศาสนาวัฒนธรรมเช่นประเพณีสงกรานต์ รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ ด้านสังคมการเข้าร่วมกิจกรรม ด้านสิ่งแวดล้อมโครงการจิตอาสาพัฒนาชุมชน เช่นการเก็บขยะ ปลูกต้นไม้และด้านสภาพความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ ความปลอดภัยของสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ

3.3 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการสงเคราะห์ผู้สูงอายุและด้านการส่งเสริมการพัฒนาผู้สูงอายุ (r=.743**)

แนวทางการหาค่าความสัมพันธ์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านสงเคราะห์ผู้สูงอายุและด้านการส่งเสริมการพัฒนาผู้สูงอายุ คือการสงเคราะห์การส่งเสริมการพัฒนาสำหรับผู้สูงอายุเพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ โดยมีแนวทางหลัก ดังนี้

การสงเคราะห์ด้านที่อยู่อาศัย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าเยี่ยมที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ ซ่อมแซมที่อยู่อาศัย การจัดที่อยู่อาศัยแบบกลุ่มหรือศูนย์พักพิงสำหรับผู้สูงอายุที่ไร้ที่พึงพิง

การส่งเสริมผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่ขาดแคลน หรือกรณีที่ผู้สูงอายุได้รับความเดือดร้อน ผู้สูงอายุที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ประสานงานกับภาครัฐให้เข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือผู้สูงอายุ

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาความสัมพันธ์ปัจจัยเชิงนโยบายการบริหารจัดการด้านผู้สูงอายุ กรณีศึกษาเขตเทศบาลตำบลหนองบัว จังหวัดอุดรธานี สามารถนำผลการวิจัยมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. สภาพทั่วไปของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองบัว จังหวัดอุดรธานี ผู้วิจัยอภิปรายผลโดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นจากมากไปน้อย ตามผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ดังนี้

1.1 ด้านการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ (ค่าเฉลี่ย 4.36, SD = 0.84) อยู่ในระดับมาก สะท้อนว่าเทศบาลตำบลหนองบัวให้ความสำคัญกับการพัฒนาความรู้และศักยภาพของผู้สูงอายุ ผ่านการฝึกอบรมทักษะอาชีพ สุขภาพ การเรียนการสอน และการจัดตั้ง “โรงเรียนผู้สูงอายุ” เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเตรียมความพร้อมสู่สังคมสูงวัย สอดคล้องกับกัลณิการ์ ตริยางกูรศรี และอุทัย เลาห

วิเชียร ที่ชี้ว่าการบริหารงานภาครัฐด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุยังต้องการการบูรณาการและนโยบายที่ชัดเจนเพื่อเพิ่มประสิทธิผล (กัลณิการ์ ตริยางกูรศรีและอุทัย เลาหวิเชียร, 2565)

1.2 ด้านการส่งเสริมการพัฒนาผู้สูงอายุ (ค่าเฉลี่ย 4.32, SD = 0.82) อยู่ในระดับมาก แสดงว่าเทศบาลมีการดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตและช่วยเหลือผู้สูงอายุที่เดือดร้อน ครอบคลุมการลงทะเบียนรับสิทธิ การดูแลสุขภาพ และการเข้าถึงบริการพื้นฐาน สอดคล้องกับผลการศึกษาของวิไล ตะปะสี และคณะ ที่พบว่า การจัดบริการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนช่วยเพิ่มการเข้าถึงบริการ เช่น การเยี่ยมบ้าน การให้คำแนะนำด้านยา การตรวจสุขภาพ และกิจกรรมออกกำลังกาย ซึ่งช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยรวมของผู้สูงอายุ (วิไล ตะปะสี และคณะ, 2557)

1.3 ด้านอาสาสมัครผู้ดูแลผู้สูงอายุ (ค่าเฉลี่ย 4.30, SD = 0.86) อยู่ในระดับมาก สะท้อนถึงบทบาทของชุมชนในการดูแลผู้สูงอายุ โดยเทศบาลมอบหมายประธานชุมชนและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทำหน้าที่อาสาสมัคร เพื่อช่วยเหลือ ดูแล และให้คำแนะนำด้านการดำรงชีวิต อันส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและความปลอดภัยของผู้สูงอายุ สอดคล้องกับนพณพิชญ์ ศรีรัตนประชากูล และคณะ ที่เสนอแนวทางพัฒนากระบวนการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงภายใต้กองทุนระยะยาว ผ่านกระบวนการ 6 ขั้นตอน เช่น การศึกษาบริบทพื้นที่ การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ และการจัดทำโครงการดูแลด้านสาธารณสุขในระยะยาว ซึ่งช่วยเสริมบทบาทของอาสาสมัครในระดับท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ (นพณพิชญ์ ศรีรัตนประชากูล และคณะ, 2563)

1.4 ด้านการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ (ค่าเฉลี่ย 4.25, SD = 0.82) อยู่ในระดับมาก สะท้อนว่าเทศบาลตำบลหนองบัวให้ความสำคัญกับการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่เดือดร้อน โดยดำเนินงานตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยค่าใช้จ่ายเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2566 และจัดทำ “โครงการสงเคราะห์ผู้สูงอายุที่ยากจน” ประจำปีงบประมาณ 2568 เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนและส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง ผลนี้สอดคล้องกับณมน ธนินธญางกูร ที่ศึกษาพฤติกรรมผู้สูงอายุในชุมชนบ้านปลาบู่ ตำบลหนองแสง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ผู้สูงอายุมีสุขภาวะทางสังคมสูงสุด รองลงมาคือด้านปัญญาและจิตใจ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ในครอบครัวและความหวังในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อคุณภาพชีวิตและความเข้มแข็งของชุมชนผู้สูงอายุ (ณมน ธนินธญางกูร, 2561)

1.5 ด้านสวัสดิการผู้สูงอายุ (ค่าเฉลี่ย 4.00, SD = 1.24) อยู่ในระดับมาก แสดงว่าเทศบาลตำบลหนองบัวดำเนินงานตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545–2564) ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2552 โดยเน้นการดูแลผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องและการสร้างหลักประกันรายได้ผ่านการลงทะเบียนรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ สอดคล้องกับกัญญาณัฐ ไฝคำ ที่ศึกษาการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุในประเทศไทย พบว่าปัจจัยสำคัญของนโยบายสวัสดิการผู้สูงอายุประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่ (1) การจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะด้านผู้สูงอายุ (2) การส่งเสริมชมรมผู้สูงอายุในชุมชน (3) การสร้างเครือข่ายความ

ร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และ (4) การพัฒนาศักยภาพบุคลากรท้องถิ่นให้มีความรู้ความเข้าใจในการดูแลผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพ (กัญญาณัฐ ไฝคำ, 2557)

1.6 ด้านการซ่อมแซมที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ (ค่าเฉลี่ย 3.98, SD = 0.87) อยู่ในระดับมาก แสดงว่าเทศบาลตำบลหนองบัวให้ความสำคัญกับการช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัย เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยอาศัยอำนาจตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยค่าใช้จ่ายเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และจัดทำโครงการซ่อมแซมที่อยู่อาศัยแก่ผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุที่เดือดร้อนมีที่อยู่อาศัยมั่นคงและปลอดภัย สอดคล้องกับอัญชราภรณ์ เลาหรุ่งพิสิฐ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง นโยบายการบริหารพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดภาคตะวันออกของประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษานโยบายการบริหารการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดภาคตะวันออกของประเทศไทยพบว่า นโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายในระดับสังคมอยู่ในระดับปานกลาง ในขณะที่การพัฒนาคุณภาพของผู้สูงอายุในระดับอื่นๆ ระดับชุมชน ระดับองค์การ ระดับระหว่างบุคคล อยู่ในระดับสูงมาก (อัญชราภรณ์ เลาหรุ่งพิสิฐ, 2563)

2. ศึกษาความสัมพันธ์หลาย ๆ ด้านของนโยบายการบริหารจัดการของเทศบาลตำบลหนองบัว ผู้วิจัยอภิปรายผลโดยเรียงลำดับจากค่าสหสัมพันธ์กันสูง ตามแนวทางของ Cohen จากมากไปหาน้อยตามผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Gilles E. Gignac, 2016) ดังนี้

2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุและด้านอาสาสมัครผู้ดูแลผู้สูงอายุ (r = .821*)** พบความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .001 สะท้อนว่าเทศบาลตำบลหนองบัวมีการดำเนินงานด้านการเรียนรู้และระบบอาสาสมัครผู้ดูแลผู้สูงอายุควบคู่กัน โดยอาสาสมัครมีบทบาทสำคัญในการประสานข่าวสารและอำนวยความสะดวกให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรม ส่งผลให้กิจกรรมการเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ผลนี้สอดคล้องกับการศึกษาของกัลณิการ์ ตริยางกูรศรี และอุทัย เลาหวิเชียร ที่ชี้ว่าการบริหารงานภาครัฐด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตยังขาดประสิทธิผลเนื่องจากขาดนโยบายและการบูรณาการจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งนี้ เทศบาลหนองบัวมีพื้นที่กว้างและมีผู้สูงอายุจำนวนมาก จึงควรพัฒนาการสื่อสารและระบบอาสาสมัครให้เข้าถึงผู้สูงอายุอย่างทั่วถึง เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ (กัลณิการ์ ตริยางกูรศรีและอุทัย เลาหวิเชียร, 2565)

2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการส่งเสริมการพัฒนาผู้สูงอายุและด้านการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ (r = .766)** พบความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่าการส่งเสริมการพัฒนาผู้สูงอายุและการเรียนรู้มีความสัมพันธ์กันโดยตรง การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ช่วยให้ผู้สูงอายุพัฒนาทักษะการปรับตัว เข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับสุวรรณา เตชะธีระปรีดา (2557) ที่พบว่าผู้สูงอายุมีความพึงพอใจและต้องการเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการและการเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งช่วยส่งเสริมพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม (สุวรรณา เตชะธีระปรีดา, 2557)

2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการสงเคราะห์ผู้สูงอายุและด้านการส่งเสริมการพัฒนาผู้สูงอายุ (r = .743)** มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 สะท้อนว่าการสงเคราะห์และการพัฒนาผู้สูงอายุเป็นกลไกที่เกื้อหนุนกัน การดำเนินโครงการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่เดือดร้อน เช่น การปรับปรุงที่อยู่อาศัยหรือสาธารณูปโภคพื้นฐาน ช่วยเพิ่มโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุให้พึ่งพาตนเองได้มากขึ้น สอดคล้องกับณมน ธนินธญางกูร ที่ระบุว่า ผู้สูงอายุมีพฤติกรรมทางสังคมและจิตใจในระดับสูง โดยเฉพาะด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวและความหวังในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิต (ณมน ธนินธญางกูร, 2561)

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองบัว จังหวัดอุดรธานี มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านผู้สูงอายุโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ การส่งเสริมการพัฒนา อาสาสมัครผู้ดูแลผู้สูงอายุ การสงเคราะห์ สวัสดิการผู้สูงอายุ และการซ่อมแซมที่อยู่อาศัย ซึ่งสะท้อนว่าเทศบาลให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างรอบด้าน การศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงนโยบายพบว่า ทุกด้านมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะด้านการเรียนรู้กับอาสาสมัครผู้ดูแลผู้สูงอายุ (r = .821) ด้านการส่งเสริมการพัฒนากับการเรียนรู้ (r = .766) ด้านการสงเคราะห์กับการส่งเสริมการพัฒนา (r = .743) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างการพัฒนาทักษะ ความรู้ และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ การบริหารจัดการเชิงนโยบายที่มีประสิทธิภาพควรมุ่งเน้นการ บูรณาการนโยบายด้านการเรียนรู้ การพัฒนา และการสนับสนุนอาสาสมัคร เพื่อให้เกิดระบบการดูแลผู้สูงอายุที่เข้มแข็งและยั่งยืน ตลอดจนเป็นแนวทางให้เทศบาลสามารถออกแบบนโยบายเชิงพื้นที่ (place-based policy) ที่ตอบสนองต่อความต้องการจำเพาะของผู้สูงอายุในท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิผล

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย เชิงปฏิบัติ

1) ปัจจัยด้านการซ่อมแซม จากที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูล ได้สรุปได้ว่า ผู้สูงอายุไม่ได้รับการซ่อมแซมอย่างต่อเนื่อง หรือมีการปรับปรุงที่อยู่อาศัยอย่างต่อเนื่อง แต่ทางเทศบาลตำบลหนองบัวได้มีการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหนองบัว จังหวัดอุดรธานี จึงได้อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความสามารถในการดูแลตนเอง เช่น การใช้ขนส่งสาธารณะ ถนน ไฟฟ้า ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตในชุมชนได้อย่างปลอดภัย ลดอุบัติเหตุ

2) ควรพัฒนาโครงสร้างขององค์กร ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนินงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ สถานการณ์ในปัจจุบันผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้นมาก ทำให้เจ้าหน้าที่ที่ดูแลเกี่ยวกับโครงการผู้สูงอายุมีจำนวนน้อย ทำให้สามารถเข้าถึงปัญหาของผู้สูงได้อย่างไม่ลึกซึ้ง ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะให้เพิ่มอัตราเจ้าหน้าที่เพื่อจะได้สอดคล้องกับจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น

2.2 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย เชิงนโยบาย

1) ควรให้หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบูรณาการแผนงานด้านผู้สูงอายุให้ชัดเจนและครอบคลุมทุกมิติ เช่น เศรษฐกิจและสังคม ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งหรือพัฒนาศูนย์ประสานงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุในชุมชน รับเรื่องการร้องเรียนของผู้สูงอายุ ประสานข่าวสารเกี่ยวกับโครงการผู้สูงอายุ เพื่อผู้สูงอายุจะได้รู้ถึงข่าวสารต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการ

2) ภาครัฐควรเล็งเห็นถึงการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในทุกด้านของผู้สูงอายุ เช่น ด้านความรู้เรื่องสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ ด้านการรับประทานอาหารที่มีโภชนาการเพียงพอต่อวันสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อที่ผู้สูงอายุจะได้ตะหนักถึงการเงินหรือเรื่องสุขภาพและการรับประทานอาหารของตนเองและมีชีวิตที่ยืนยาว

2.3 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย เชิงวิชาการ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำผลการศึกษาไปเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ในช่องทางต่าง ๆ เพื่อเป็นประโยชน์ในทางวิชาการสำหรับผู้ที่สนใจและต้องการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยเชิงนโยบายการบริหารจัดการด้านผู้สูงอายุ กรณีศึกษาเขตเทศบาลตำบลหนองบัว จังหวัดอุดรธานี เพื่อใช้ข้อมูลดังกล่าวเป็นแนวทางการพัฒนานโยบายการบริหารจัดการด้านผู้สูงอายุ ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

เอกสารอ้างอิง

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2566). *แผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2566–2580).* กรุงเทพมหานคร.

กัญญาณัฐ ไฝคำ. (2557). การบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุในประเทศไทย. *วารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์*, 4(3), 92-99.

กัลณิการ์ ตริยางกูรศรีและอุทัย เลาหวิเชียร. (2565). ประสิทธิผลของการบริหารงานภาครัฐเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการเสริมสร้างทักษะชีวิตของผู้สูงอายุ. ใน *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง กรุงเทพมหานคร.

ณมน ธนินธญางกูร. (2561). การศึกษาพฤติกรรมและแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักสุขภาวะชุมชน: บ้านปลาบู่ ตำบลหนองแสง อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารชุมชนวิจัย*, 12(2), 192-203.

นพณพิชญ์ ศรีรัตนประชากูล และคณะ. (2563). การพัฒนากระบวนการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงภายใต้กองทุนดูแลผู้สูงอายุระยะยาวขององค์การบริหารส่วนตำบลปอพานอำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารวิชาการสาธารณสุขชุมชน*, 6(4), 169-183.

วิไล ตะปะสี และคณะ. (2557). รูปแบบการจัดบริการการดูแลผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลตะกูจังหวัดนครปฐม. *วารสารเกื้อการุณย์*, 24(1), 42-54.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2565). *รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุของประเทศไทย พ.ศ. 2565.* กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

สุกิจ ทองพิลาและคณะ. (2560). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความสามารถในการดูแลตนเองของผู้สูงอายุที่ป่วยด้วยโรคความดันโลหิตสูงในชมรมผู้สูงอายุศูนย์บริการสาธารณสุขที่ 43 เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร. *วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 22(2), 75-84.

สุวรรณา เตชะธีระปรีดา. (2557). การบริหารจัดการกิจกรรมนันทนาการเพื่อผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลหนองน้ำใส อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา. ใน *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐ*. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

อัญชราภรณ์ เลาหรุ่งพิสิฐ. (2563). นโยบายการบริหารพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในจังหวัดภาคตะวันออกของประเทศไทย. ใน *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์*. มหาวิทยาลัยบูรพา.

Gilles E. Gignac. (2016). Effect size guidelines for individual differences researchers. *Personality and Individual Differences*, 10(2), 74-78.

Osborne, D., & Gaebler, T. (1992). *Reinventing Government: How the Entrepreneurial Spirit is Transforming the Public Sector.* Reading, MA: Addison-Wesley.

United Nations. (2023). *World Social Report 2023: Leaving No One Behind in an Ageing World.* New York: UN DESA.

World Health Organization. (2020). *Decade of Healthy Ageing: Baseline Report***.** Geneva**.**

กรอบแนวคิด 4C-SMART สำหรับการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ ในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล*

THE 4C-SMART FRAMEWORK FOR ARTIFICIAL INTELLIGENCE GOVERNANCE IN THE RAJAMANGALA UNIVERSITY OF TECHNOLOGY SYSTEM

***สว่างนภา ต่วนภูษา,[1] ทองดี ศรีตระการ,[2] ยุทธวีร์ แก้วทองใหญ่[3]**
Svangnabha Tuanpusa,[1] Thongdee Sritragarn,[2] Yudthawee Kaewtongyai[3]
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ประเทศไทย[1]
Rajamangala University of Technology Thanyaburi, Thailand[1]
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย[2,3]
Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand[2,3]
*Corresponding Author, E-mail: svangnabha@rmutt.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการจำเป็นในการใช้ปัญญาประดิษฐ์เพื่อการบริหารจัดการในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยี 2) พัฒนากรอบแนวคิดการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์สำหรับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีตามกรอบ 4C-SMART 3) ตรวจสอบความเหมาะสมขององค์ประกอบและโครงสร้างโดยผู้เชี่ยวชาญ และ 4) ทดลองใช้และประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ต่อการบริหารและนโยบายอุดมศึกษา การวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน 4 ระยะ ได้แก่ ศึกษาความต้องการจำเป็นจากอาจารย์ในระบบมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล 400 คน พัฒนากรอบแนวคิดจากผลการศึกษาและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ 9 คน ทดลองใช้กับผู้เข้าร่วม 16 คน และประเมินโดยผู้ประเมิน 15 คน เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบสอบถาม แบบประเมิน และแบบสะท้อนผล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดัชนีความต้องการจำเป็น และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความต้องการใช้ AI ในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีอยู่ในระดับสูง โดยเด่นชัดด้านการวางแผนและบริหารจัดการ การจัดการเรียนการสอน และการสนับสนุนทรัพยากร 2) กรอบ 4C-SMART ประกอบด้วย 2 มิติหลัก คือ มิติความพร้อมขององค์กร 4C ได้แก่ ความชัดเจน การบูรณาการอย่างครอบคลุม การสื่อสาร และสมรรถนะ และมิติกลไกการกำกับดูแล SMART ได้แก่ การวางแผนเชิงกลยุทธ์ ระบบการจัดการ การเรียนรู้เชิงปรับตัว การเพิ่มประสิทธิภาพทรัพยากร และตัวชี้วัดการเปลี่ยนแปลง 3) ทุกองค์ประกอบมีค่าความตรงเชิงเนื้อหาระหว่าง 0.80–1.00 และ 4) กรอบแนวคิดมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ระดับมากที่สุด จึงใช้เป็นฐานเชิงนโยบายและ

* Received: 6 June 2026; Revised: 26 June 2026; Accepted: 29 June 2026

แนวปฏิบัติสำหรับการกำกับดูแล AI ในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีอย่างเป็นระบบ โปร่งใส รับผิดชอบ และตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลของอุดมศึกษา

คำสำคัญ: ปัญญาประดิษฐ์, การกำกับดูแล AI, การบริหารอุดมศึกษา, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล

Abstract

This research aimed to 1) investigate the current conditions, problems, and priority needs for using artificial intelligence (AI) in the management of technological universities; 2) develop an AI governance framework based on the 4C-SMART framework; 3) validate the appropriateness of its components and structure through expert review; and 4) pilot and evaluate its appropriateness, feasibility, and usefulness for higher education management and policy. The study employed a mixed-methods design in four phases: needs assessment with 400 lecturers within the Rajamangala University of Technology (RMUT) system, framework development based on empirical findings and relevant literature, expert validation by nine specialists, and pilot implementation with 16 participants followed by evaluation by 15 evaluators. The instruments included a questionnaire, evaluation forms, and reflection forms. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, priority needs index, and content analysis.

The findings showed that 1) the need for AI utilization in technological universities was high, especially in planning and management, teaching and learning management, and resource support; 2) the 4C-SMART framework comprised two main dimensions: organizational readiness, including Clarity, Comprehensive Integration, Communication, and Competency; and governance mechanisms, including Strategic Planning, Management Systems, Adaptive Learning, Resource Optimization, and Transformation Metrics; 3) all components had content validity values ranging from 0.80 to 1.00; and 4)the framework was rated at the highest level for appropriateness, feasibility, and usefulness. Therefore, it can serve as a policy foundation and practical guideline for systematic, transparent, and responsible AI governance in technological universities, while supporting the digital transformation of higher education.

Keywords: Artificial Intelligence, AI Governance, Higher Education Management, Rajamangala University of Technology

บทนำ

ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ได้กลายเป็นกลไกสำคัญของการเปลี่ยนผ่านในสถาบันอุดมศึกษาทั่วโลก ทั้งด้านการเรียนการสอน การประเมินผล การสนับสนุนผู้เรียน การบริหารข้อมูล และการตัดสินใจเชิงนโยบาย ความก้าวหน้าของ generative AI ทำให้มหาวิทยาลัยต้องปรับตัวไม่เพียงด้านเทคโนโลยี แต่รวมถึงโครงสร้างการบริหาร วัฒนธรรมองค์กร และความรับผิดชอบทางวิชาการ (Bond, M., Khosravi, H., de Laat, M., Bergdahl, N., Negrea, V., Oxley, E., Pham, P., Chong, S. W., & Siemens, G, 2024; Holmes, W., & Tuomi, I, 2022; Zawacki-Richter, O., Marín, V. I., Bond, M., & Gouverneur, F, 2019)

แม้งานวิจัยระยะแรกมุ่งเน้นการใช้ AI เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน เช่น ระบบผู้ช่วยสอนอัจฉริยะ การวิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียน และการประเมินผลอัตโนมัติ แต่เมื่อ AI ถูกใช้ในงานวิชาการและการบริหารอย่างกว้างขวาง ประเด็นสำคัญจึงเปลี่ยนจากการเพิ่มประสิทธิภาพไปสู่การกำกับดูแลให้เหมาะสม โปร่งใส ตรวจสอบได้ และสอดคล้องกับคุณค่าของการศึกษา (Kasneci et al, 2023; Tlili, A., Shehata, B., Adarkwah, M. A., Bozkurt, A., Hickey, D. T., Huang, R., & Agyemang, B, 2023; Williamson, B., & Eynon, R, 2020)

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี มีพันธกิจเฉพาะในการผลิตกำลังคนด้านวิชาชีพ เทคโนโลยี และนวัตกรรม จึงถูกคาดหวังให้เป็นผู้นำการเปลี่ยนผ่านดิจิทัล ขณะเดียวกันต้องเผชิญข้อจำกัดด้านนโยบาย สมรรถนะบุคลากร ทรัพยากร และความรับผิดชอบเชิงสถาบัน (Benavides, L. M. C., Arias, J. A. T., Serna, M. D. A., Bedoya, J. W. B., & Burgos, D, 2020; Jin, Y., Yan, L., Echeverria, V., Gašević, D., & Martinez-Maldonado, R, 2025)

แม้วรรณกรรมร่วมสมัยให้ความสำคัญกับจริยธรรม ความน่าเชื่อถือ ความเป็นธรรม ความโปร่งใส และความรับผิดชอบของ AI แต่ยังขาดกรอบแนวคิดที่เชื่อมโยงหลักการเหล่านี้กับการบริหารอุดมศึกษาในระดับสถาบันอย่างเป็นระบบ (European Commission High-Level Expert Group on Artificial Intelligence, 2019; National Institute of Standards and Technology, 2023; UNESCO, 2021) ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาความต้องการจำเป็นและพัฒนากรอบ 4C-SMART เพื่อเป็นฐานในการกำกับดูแล AI สำหรับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีอย่างมีทิศทาง โปร่งใส และรับผิดชอบ

ช่องว่างสำคัญคือ มหาวิทยาลัยยังขาดนโยบาย กลไกกำกับดูแล บทบาทความรับผิดชอบ และตัวชี้วัด AI ที่ชัดเจน ทำให้การใช้ AI กระจัดกระจายและไม่เชื่อมกับยุทธศาสตร์สถาบัน ในการศึกษานี้ “มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี” หมายถึง ระบบมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล (มทร.) 9 แห่งทั่วประเทศ การพัฒนากรอบ 4C-SMART จึงมุ่งตอบความจำเป็นของ มทร. ในการกำกับดูแล AI ให้สอดคล้องกับพันธกิจด้านวิชาชีพและเทคโนโลยี โดยอิงหลักฐานเชิงประจักษ์และนำไปใช้ได้จริงในระดับสถาบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการจำเป็นในการใช้ปัญญาประดิษฐ์เพื่อการบริหารจัดการในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยี

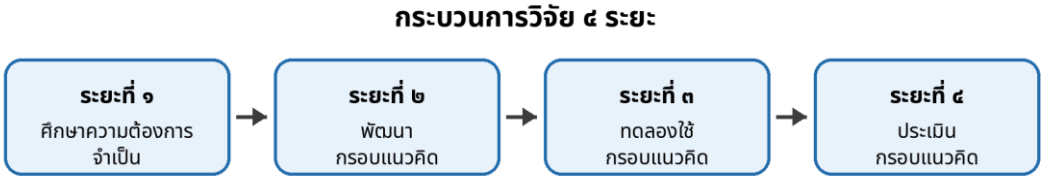
2. เพื่อพัฒนากรอบแนวคิดการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์สำหรับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยี โดยใช้กรอบแนวคิด 4C-SMART

3. เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมขององค์ประกอบและโครงสร้างของกรอบแนวคิด 4C-SMART โดยผู้เชี่ยวชาญ

4. เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้และประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของกรอบแนวคิด 4C-SMART สำหรับการบริหารและนโยบายอุดมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ในลักษณะการวิจัยและพัฒนาเชิงสถาบัน เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็น พัฒนากรอบแนวคิด ทดลองใช้ และประเมินความเหมาะสมของกรอบแนวคิด

ภาพที่ 1 สรุปวิธีการดำเนินการวิจัย

1) ขั้นตอนการวิจัย การวิจัยแบ่งเป็น 4 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ศึกษาความต้องการจำเป็น ระยะที่ 2 พัฒนากรอบแนวคิด ระยะที่ 3 ทดลองใช้กรอบแนวคิด และระยะที่ 4 ประเมินกรอบแนวคิด โดยผลของแต่ละระยะใช้เป็นฐานในการดำเนินงานระยะถัดไป

2) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลแบ่งตามระยะการวิจัย ได้แก่ ระยะที่ 1 อาจารย์ในระบบมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล 9 แห่ง จำนวน 400 คน ระยะที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน ระยะที่ 3 ผู้เข้าร่วมทดลอง จำนวน 16 คน และระยะที่ 4 ผู้ประเมิน จำนวน 15 คน โดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ผู้เข้าร่วมทดลอง และผู้ประเมิน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามคุณสมบัติด้านการบริหารอุดมศึกษา เทคโนโลยีสารสนเทศ การกำกับดูแลองค์กร และประสบการณ์การใช้ปัญญาประดิษฐ์

3) เครื่องมือวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพ เครื่องมือวิจัยประกอบด้วย 4 ประเภท ได้แก่ 1) แบบสอบถามความต้องการจำเป็นในการใช้ AI เพื่อการบริหารมหาวิทยาลัยเทคโนโลยี 2) แบบ

ประเมินกรอบแนวคิดโดยผู้เชี่ยวชาญ 3) แบบสะท้อนผลการทดลองใช้ และ 4) แบบประเมินกรอบแนวคิดฉบับสมบูรณ์ โดยแบบสอบถามระยะที่ 1 ใช้มาตรประมาณค่า 5 ระดับ ครอบคลุมข้อมูลทั่วไป สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการจำเป็นในการใช้ AI

เครื่องมือทั้งหมดผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80–1.00 และแบบสอบถามระยะที่ 1 มีค่าความเชื่อมั่นด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคเท่ากับ 0.94 แสดงว่าเครื่องมือมีคุณภาพและเหมาะสมต่อการเก็บข้อมูล

4) การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บข้อมูลดำเนินตามลำดับ 4 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามออนไลน์จากอาจารย์ จำนวน 400 คน ระยะที่ 2 ให้ผู้เชี่ยวชาญ 9 คน ตรวจสอบและเสนอแนะกรอบแนวคิด ระยะที่ 3 ทดลองใช้กรอบแนวคิดกับผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 16 คน และระยะที่ 4 ให้ผู้ประเมิน 15 คน ประเมินกรอบแนวคิดฉบับสมบูรณ์ด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์

5) การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยแปลผลค่าเฉลี่ยตามเกณฑ์ 5 ระดับ ได้แก่ 4.51–5.00 = มากที่สุด, 3.51–4.50 = มาก, 2.51–3.50 = ปานกลาง, 1.51–2.50 = น้อย และ 1.00–1.50 = น้อยที่สุด (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ส่วนความต้องการจำเป็นวิเคราะห์ด้วยดัชนี PNI-modified = (I - D) / D โดย I หมายถึงสภาพที่พึงประสงค์ และ D หมายถึงสภาพที่เป็นจริง สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพจากข้อเสนอแนะและผลสะท้อนการทดลองใช้ วิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อนำไปปรับปรุงกรอบแนวคิดให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

ผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการจำเป็นในการใช้ปัญญาประดิษฐ์เพื่อการบริหารจัดการในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยี

การศึกษาระยะที่ 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการจำเป็นในการใช้ปัญญาประดิษฐ์เพื่อการบริหารจัดการในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยี โดยเก็บข้อมูลจากอาจารย์ในระบบมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล จำนวน 400 คน

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิงเล็กน้อย ส่วนใหญ่อายุ 41–50 ปี มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทและเอก รวมร้อยละ 97.50 และมีประสบการณ์ทำงานมากกว่า 10 ปี ร้อยละ 65.00 แสดงว่าผู้ให้ข้อมูลมีความรู้และประสบการณ์เพียงพอต่อการให้ข้อมูล นอกจากนี้ ร้อยละ 75.00 เริ่มใช้ AI ตั้งแต่ปีการศึกษาก่อนหน้า และร้อยละ 25.00 เริ่มใช้ในปีการศึกษาปัจจุบัน สะท้อนว่าการใช้ AI ในมหาวิทยาลัยยังอยู่ในระยะเริ่มต้น

ผลการวิเคราะห์ดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI-modified) พบว่า ด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุดคือ การวางแผนและการบริหารงาน (PNI = 0.187) รองลงมาคือ การจัดการเรียนการสอน (PNI = 0.138) และการบริหารทรัพยากรและสิ่งสนับสนุน (PNI = 0.133) สะท้อนว่ามหาวิทยาลัยควรให้

ความสำคัญกับการใช้ AI เพื่อสนับสนุนการบริหารเชิงยุทธศาสตร์ การจัดการเรียนรู้ และระบบสนับสนุนองค์กรเป็นลำดับแรก

ส่วนด้านที่มีความต้องการจำเป็นรองลงมา ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรและการประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งมีค่า PNI เท่ากันที่ 0.116 ตามด้วยการพัฒนานักศึกษา (PNI = 0.110) และการบริการวิชาการ (PNI = 0.103) ขณะที่การวิจัยและพัฒนามีค่า PNI ต่ำที่สุด (PNI = 0.097) แสดงว่าด้านการวิจัยมีความพร้อมในการใช้ AI มากกว่าด้านอื่น และมีช่องว่างในการพัฒนาน้อยกว่า

2. พัฒนากรอบแนวคิดการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์สำหรับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยี โดยใช้กรอบแนวคิด 4C-SMART

ในการศึกษาระยะที่ 2 ผู้วิจัยพัฒนากรอบแนวคิด 4C-SMART จากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยเชื่อมโยงหลักพุทธปัญญาเรื่องปฏิสัมภิทา 4 กับแนวทางการกำกับดูแล AI ที่นำไปใช้ได้ในระดับสถาบัน กรอบนี้เน้นความพร้อมขององค์กรควบคู่กับกลไกกำกับดูแล เพื่อสร้างสมดุลระหว่างเทคโนโลยี การบริหารจัดการ และคุณค่าทางมนุษยธรรมของอุดมศึกษา ดังตารางที่ 1 และ 2

ตารางที่ 1 ความต้องการเชิงสถาบันที่สนับสนุนองค์ประกอบ 4C

องค์ประกอบ 4C	ข้อบ่งชี้จากผลการศึกษาความต้องการจำเป็น	ความหมายเชิงการกำกับดูแล AI
Clarity	ความต้องการนโยบาย AI และแนวปฏิบัติที่ชัดเจน	มหาวิทยาลัยต้องกำหนดเป้าหมาย ขอบเขต และทิศทางการใช้ AI ให้ชัดเจน
Comprehensive Integration	ความต้องการให้ AI เชื่อมโยงกับงานบริหาร วิชาการ และระบบสนับสนุน	AI ควรถูกบูรณาการในระดับทั้งองค์กร ไม่ใช่เพียงบางหน่วยงาน
Communication	ความต้องการการสื่อสาร ความเข้าใจ และการรับรู้ความเสี่ยง/โอกาสของ AI	มหาวิทยาลัยต้องมีระบบสื่อสารและสร้างความเข้าใจร่วมอย่างเป็นระบบ
Competency	ความต้องการพัฒนาทักษะ AI และการใช้ AI อย่างรับผิดชอบ	มหาวิทยาลัยต้องพัฒนาศักยภาพบุคลากรทั้งด้านทักษะและจริยธรรมการใช้ AI

องค์ประกอบ 4C ได้แก่ Clarity, Comprehensive Integration, Communication และ Competency สอดคล้องกับหลักปฏิสัมภิทา 4 ในพระพุทธศาสนา ได้แก่ อัตถปฏิสัมภิทา ธรรมปฏิสัมภิทา นิรุตติปฏิสัมภิทา และปฏิภาณปฏิสัมภิทา เมื่อประยุกต์กับบริบท AI องค์ประกอบเหล่านี้ช่วยให้ บุคลากรเข้าใจเป้าหมาย วิเคราะห์ข้อมูล สื่อสารกับระบบปัญญาประดิษฐ์ และใช้ผลลัพธ์ประกอบการตัดสินใจได้อย่างมีวิจารณญาณ

ตารางที่ 2 กรอบแนวคิด 4C-SMART สำหรับการกำกับดูแล AI ในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยี

มิติ	องค์ประกอบ	คำอธิบาย	นัยเชิงนโยบายสำหรับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยี
4C	Clarity	ความชัดเจนของทิศทาง เป้าหมาย และขอบเขตการใช้ AI	ควรกำหนดนโยบาย AI ระดับสถาบันที่ชัดเจน
4C	Comprehensive Integration	การบูรณาการ AI ครอบคลุมงานวิชาการ บริหาร วิจัย และสนับสนุน	ควรใช้แนวทางทั้งองค์กรในการขับเคลื่อน AI
4C	Communication	การสื่อสาร ความเข้าใจร่วม และการรับรู้ความเสี่ยง/โอกาส	ควรจัดให้มีระบบสื่อสารและการมีส่วนร่วม
4C	Competency	การพัฒนาความรู้ ทักษะ และความพร้อมในการใช้ AI	ควรพัฒนาศักยภาพบุคลากรและระบบเรียนรู้
SMART	Strategic Planning	การเชื่อมโยง AI กับยุทธศาสตร์และทิศทางสถาบัน	ควรบรรจุ AI ในแผนยุทธศาสตร์และแผนพัฒนา
SMART	Management Systems	ระบบบริหารจัดการและกลไกกำกับดูแล AI	ควรพัฒนาระบบกำกับดูแล บทบาท และความรับผิดชอบที่ชัดเจน
SMART	Adaptive Learning	ความสามารถในการเรียนรู้และปรับตัวขององค์กร	ควรออกแบบกลไกทบทวนและปรับนโยบายอย่างต่อเนื่อง
SMART	Resource Optimization	การจัดสรรและใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ	ควรวางแผนโครงสร้างพื้นฐาน งบประมาณ และการสนับสนุนอย่างเหมาะสม
SMART	Transformation Metrics	ตัวชี้วัดสำหรับติดตามผลการนำ AI ไปใช้	ควรกำหนดตัวชี้วัดผลลัพธ์และผลกระทบเชิงสถาบัน

องค์ประกอบ SMART ได้แก่ Strategic Planning, Management Systems, Adaptive Learning, Resource Optimization และ Transformation Metrics ทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงระบบในการขับเคลื่อนกรอบแนวคิด ตั้งแต่การเชื่อม AI กับแผนยุทธศาสตร์ การออกแบบระบบบริหารและความรับผิดชอบ การเรียนรู้และปรับตัวขององค์กร การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ไปจนถึงการกำหนดตัวชี้วัดผลลัพธ์และผลกระทบของการใช้ AI ในการบริหารการศึกษา

3. การตรวจสอบความเหมาะสมขององค์ประกอบและโครงสร้างของกรอบแนวคิด 4C-SMART โดยผู้เชี่ยวชาญ

ในการศึกษาระยะที่ 3 ผู้วิจัยนำกรอบแนวคิด 4C-SMART ที่พัฒนาขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญ 9 ท่าน ด้านการบริหารอุดมศึกษา เทคโนโลยีสารสนเทศ และการกำกับดูแลองค์กร ตรวจสอบความเหมาะสมขององค์ประกอบและโครงสร้าง โดยใช้แบบประเมินที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้ว ผลการตรวจสอบพบว่า ทุกองค์ประกอบมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80–1.00 อยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่า

กรอบแนวคิดมีความสมบูรณ์ สอดคล้องกับบริบทมหาวิทยาลัยเทคโนโลยี และสามารถนำไปใช้ได้จริงระดับสถาบัน พร้อมเสนอให้เพิ่มความชัดเจนของตัวชี้วัดมิติ SMART ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะไปปรับปรุงก่อนทดลองใช้ในระยะถัดไป

4. ผลการทดลองใช้และประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของกรอบแนวคิด 4C-SMART สำหรับการบริหารและนโยบายอุดมศึกษา

ในการศึกษาระยะที่ 4 ผู้วิจัยทดลองใช้กรอบแนวคิด 4C-SMART กับอาจารย์และบุคลากรมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล จำนวน 16 คน พร้อมคู่มือและตัวอย่างการประยุกต์ใช้ AI ผลการประเมินพบว่า กรอบแนวคิดมีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับมาก (M = 4.47, SD = 0.59) โดยองค์ประกอบ Clarity มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในระดับมากที่สุด (M = 4.51, SD = 0.57) รองลงมาคือ Resource Optimization (M = 4.50, SD = 0.55) และ Strategic Planning (M = 4.49, SD = 0.56) สะท้อนความสำคัญของความชัดเจนด้านเป้าหมาย การจัดสรรทรัพยากร และการเชื่อมโยง AI กับแผนสถาบัน ส่วน Management Systems และ Communication แม้มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าองค์ประกอบอื่นเล็กน้อย แต่ยังอยู่ในระดับมาก จึงควรพัฒนากลไกบริหาร การประสานงาน และการสื่อสารภายในองค์กรอย่างต่อเนื่อง ดังตารางที่ 3ตารางที่ 3 ผลการทดลองใช้กรอบแนวคิด 4C-SMART

ตารางที่ 3 ผลการทดลองใช้กรอบแนวคิด 4C-SMART

องค์ประกอบ	กิจกรรมหรือสาระในการทดลองใช้	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ
Clarity	การทำความชัดเจนด้านเป้าหมาย ทิศทาง และความเข้าใจร่วมเกี่ยวกับการใช้ AI	4.51	0.57	มากที่สุด
Comprehensive Integration	การเชื่อมโยงการใช้ AI ระหว่างภารกิจวิชาการ บริหาร และสนับสนุน	4.47	0.60	มาก
Communication	การสื่อสาร แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างความตระหนักด้าน AI	4.43	0.62	มาก
Competency	การพัฒนาความรู้ ทักษะ และความพร้อมของผู้เกี่ยวข้อง	4.46	0.58	มาก
Strategic Planning	การเชื่อมโยง AI เข้ากับแผนและเป้าหมายของสถาบัน	4.49	0.56	มาก
Management Systems	การใช้ระบบบริหารและกลไกประสานงานเพื่อขับเคลื่อน AI	4.42	0.63	มาก
Adaptive Learning	การปรับตัวจากประสบการณ์และการเรียนรู้จากการนำไปใช้	4.44	0.61	มาก

องค์ประกอบ	กิจกรรมหรือสาระในการทดลองใช้	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ
Resource Optimization	การใช้ทรัพยากรด้านบุคลากร เทคโนโลยี และข้อมูลอย่างเหมาะสม	4.50	0.55	มาก
Transformation Metrics	การใช้ตัวชี้วัดและการสะท้อนผลเพื่อปรับปรุงการดำเนินงาน	4.48	0.59	มาก
เฉลี่ยรวม	ความเหมาะสมโดยรวมของการทดลองใช้กรอบแนวคิด	4.47	0.59	มาก

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการทดลองใช้กรอบแนวคิด 4C-SMART ทุกองค์ประกอบอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.47 โดยองค์ประกอบ Clarity มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ส่วน Management Systems มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด สะท้อนว่ากรอบแนวคิดมีความเหมาะสมต่อการนำไปใช้จริงในระดับสถาบัน

ผู้วิจัยประเมินกรอบแนวคิด 4C-SMART ฉบับสมบูรณ์ใน 3 มิติ ได้แก่ ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ผลพบว่า ทุกมิติอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยรวม (M = 4.60, SD = 0.53) โดยด้านความเหมาะสมขององค์ประกอบต่อการพัฒนานโยบาย AI มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (M = 4.66, SD = 0.49) รองลงมาคือการสนับสนุนการใช้ AI อย่างรับผิดชอบ (M = 4.63, SD = 0.50) และความชัดเจนของโครงสร้างโมเดล (M = 4.61, SD = 0.52) ส่วนด้านความเป็นไปได้ พบว่าสามารถนำไปใช้ภายใต้โครงสร้างการบริหารของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีได้ (M = 4.57, SD = 0.55) และมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติระดับสถาบัน (M = 4.54, SD = 0.58) จึงสรุปได้ว่า กรอบแนวคิด 4C-SMART มีความเหมาะสม เป็นประโยชน์ และสามารถประยุกต์ใช้ในการกำกับดูแล AI ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีได้ ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการประเมินกรอบแนวคิด 4C-SMART

มิติการประเมิน	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ
ความเหมาะสม	องค์ประกอบของโมเดลมีความเหมาะสมต่อการพัฒนานโยบาย AI ในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยี	4.66	0.49	มากที่สุด
	โครงสร้างของโมเดลสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ AI กับการพัฒนานโยบายสถาบันได้ชัดเจน	4.61	0.52	มากที่สุด
ความเป็นไปได้	โมเดลสามารถนำไปใช้ภายใต้โครงสร้างการบริหารของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีได้	4.57	0.55	มากที่สุด

มิติการประเมิน	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ
	กรอบแนวคิดมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติสำหรับการดำเนินงานระดับสถาบัน	4.54	0.58	มากที่สุด
ความเป็นประโยชน์	โมเดลสามารถสนับสนุนการใช้ AI อย่างรับผิดชอบในสถาบันอุดมศึกษาได้	4.63	0.50	มากที่สุด
	โมเดลมีส่วนช่วยพัฒนาการบริหารและการกำกับดูแลในมหาวิทยาลัย	4.60	0.53	มากที่สุด
เฉลี่ยรวม	ผลการประเมินโดยรวม	4.60	0.53	มากที่สุด

จากตารางที่ 4 สรุปได้ว่า ผลการประเมินกรอบแนวคิด 4C-SMART ทั้งด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.60 ยืนยันว่ากรอบแนวคิดสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการกำกับดูแล AI ระดับสถาบันได้จริง

ข้อมูลเชิงคุณภาพชี้ว่า ผู้ประเมินและผู้ใช้เห็นว่า 4C-SMART มีจุดแข็งคือ โครงสร้างเรียบง่าย เข้าใจง่าย และใช้ได้จริง ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญของการกำกับดูแล AI ทั้งความพร้อมองค์กร กลไกบริหาร การสื่อสาร สมรรถนะบุคลากร และการติดตามผล อีกทั้งสอดคล้องกับการเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัล โดยเน้นการบูรณาการ AI เข้ากับระบบบริหารสถาบัน และสามารถประยุกต์ใช้ได้กับงานวิชาการ งานบริหาร งานสนับสนุน และการพัฒนามหาวิทยาลัยโดยรวม

อภิปรายผล

ผลการวิจัยสะท้อนว่า การกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีควรเป็นประเด็นเชิงสถาบัน มิใช่เพียงการใช้เครื่องมือในชั้นเรียนเท่านั้น ข้อค้นพบระยะที่ 1 พบว่าความต้องการใช้ AI อยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะด้านการวางแผนและการบริหารจัดการ สอดคล้องกับ Benavides et al. ที่พบว่า การเปลี่ยนผ่านดิจิทัลในอุดมศึกษาต้องปรับทั้งระบบบริหาร ยุทธศาสตร์ ทรัพยากร และสมรรถนะบุคลากรอย่างเป็นระบบ มิใช่เพียงการใช้เทคโนโลยีเฉพาะจุด (Benavides, L. M. C., Arias, J. A. T., Serna, M. D. A., Bedoya, J. W. B., & Burgos, D, 2020)

ด้านการใช้ AI เพื่อสนับสนุนงานวิชาการและการเรียนรู้ ผลการวิจัยสอดคล้องกับ Zawacki-Richter et al. ซึ่งพบว่า AI ถูกใช้มากในด้านสนับสนุนผู้เรียน การวิเคราะห์ข้อมูลการเรียนรู้ และระบบแนะนำการเรียนรู้ แต่ยังขาดมุมมองด้านการกำกับดูแลจากผู้บริหารและนักการศึกษา (Zawacki-Richter, O., Marín, V. I., Bond, M., & Gouverneur, F, 2019) เช่นเดียวกับ Bond et al. ที่ชี้ว่างานวิจัยด้าน AI ในอุดมศึกษาควรให้ความสำคัญกับจริยธรรม ความร่วมมือ และกรอบวิจัยที่เข้มแข็ง

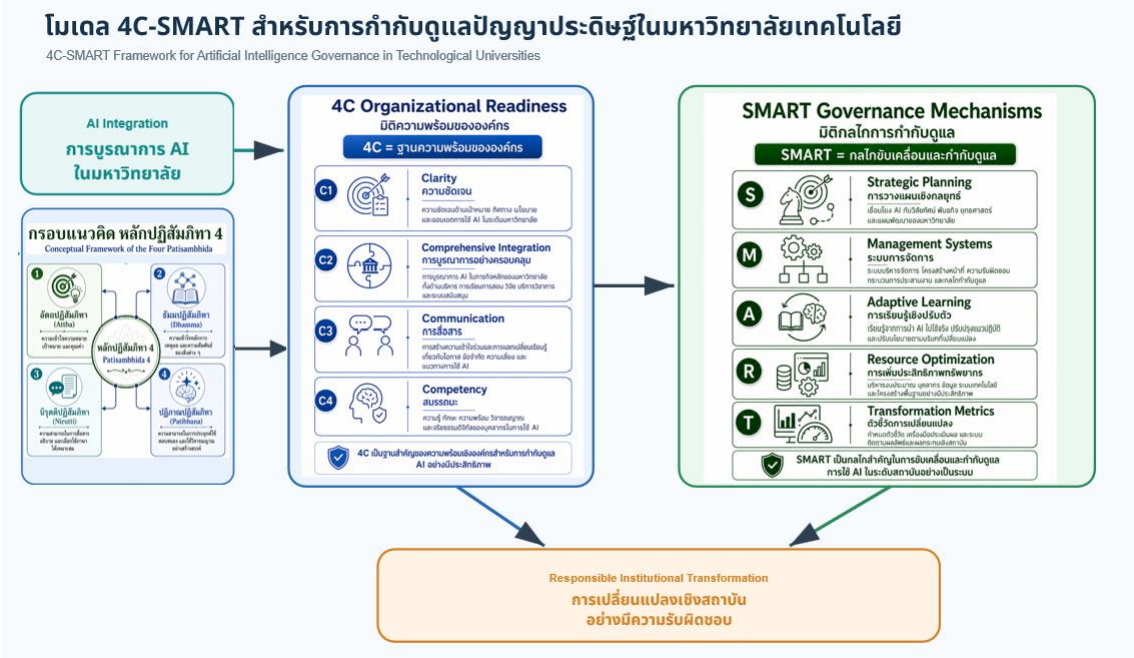
ข้อค้นพบนี้จึงสนับสนุนความจำเป็นของกรอบ 4C-SMART ที่เชื่อมโยงการใช้ AI กับนโยบายและการบริหารระดับสถาบัน (Bond, M., Khosravi, H., de Laat, M., Bergdahl, N., Negrea, V., Oxley, E., Pham, P., Chong, S. W., & Siemens, G, 2024)

ผลการวิจัยระยะที่ 2 ชี้ว่า ความพร้อมขององค์กรเป็นเงื่อนไขสำคัญของการกำกับดูแล AI โดยองค์ประกอบ 4C ช่วยสร้างฐานด้านความชัดเจน การบูรณาการ การสื่อสาร และสมรรถนะ ส่วนมิติ SMART เป็นกลไกขับเคลื่อนเชิงระบบ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ Kasneci et al. และ Tlili et al. ที่พบว่า generative AI และ ChatGPT มีศักยภาพต่อการเรียนรู้และงานวิชาการ แต่ต้องมีการกำกับดูแลด้านความถูกต้อง ความโปร่งใส จริยธรรม และความรับผิดชอบ (Kasneci et al, 2023; Tlili, A., Shehata, B., Adarkwah, M. A., Bozkurt, A., Hickey, D. T., Huang, R., & Agyemang, B, 2023)

นอกจากนี้ ผลการตรวจสอบและประเมินในระยะที่ 3–4 พบว่า กรอบ 4C-SMART มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ในระดับสูงมาก สอดคล้องกับแนวทางของ UNESCO , European Commission High-Level Expert Group on Artificial Intelligence และ National Institute of Standards and Technology ที่เน้นการใช้ AI บนหลักความโปร่งใส ความน่าเชื่อถือ ความรับผิดชอบ การจัดการความเสี่ยง และมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ดังนั้น กรอบ 4C-SMART จึงสามารถใช้เป็นกรอบอ้างอิงในการกำหนดนโยบาย ออกแบบระบบบริหาร และขับเคลื่อนการใช้ AI ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีอย่างมีทิศทาง โปร่งใส และรับผิดชอบ (UNESCO, 2021; European Commission High-Level Expert Group on Artificial Intelligence, 2019; National Institute of Standards and Technology, 2023)

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย คือ กรอบแนวคิด 4C-SMART สำหรับการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยี ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการใช้ AI อย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และรับผิดชอบ ต้องอาศัยความพร้อมขององค์กรควบคู่กับกลไกกำกับดูแลเชิงสถาบันอย่างเป็นระบบ

ภาพที่ 2 โมเดล 4C-SMART สำหรับการกำกับดูแล AI ในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยี

จากภาพองค์ความรู้ มิติ 4C ทำหน้าที่เป็นฐานความพร้อมขององค์กร ประกอบด้วยความชัดเจน การบูรณาการ การสื่อสาร และสมรรถนะ ส่วนมิติ SMART ทำหน้าที่เป็นกลไกการกำกับดูแล ประกอบด้วยการวางแผนเชิงกลยุทธ์ ระบบการจัดการ การเรียนรู้เชิงปรับตัว การเพิ่มประสิทธิภาพทรัพยากร และตัวชี้วัดการเปลี่ยนแปลง การทำงานร่วมกันของทั้งสองมิติช่วยนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันที่มีความรับผิดชอบ

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความต้องการจำเป็นในการใช้ปัญญาประดิษฐ์เพื่อการบริหารจัดการในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีอยู่ในระดับสูง โดยด้านการวางแผนและการบริหารงานมีค่า PNI สูงสุด (PNI = 0.187) รองลงมาคือด้านการจัดการเรียนการสอน (PNI = 0.138) และด้านการสนับสนุนทรัพยากร (PNI = 0.133) 2) กรอบแนวคิด 4C-SMART ประกอบด้วยมิติความพร้อมขององค์กร 4C ได้แก่ Clarity, Comprehensive Integration, Communication และ Competency และมิติกลไกการกำกับดูแล SMART ได้แก่ Strategic Planning, Management Systems, Adaptive Learning, Resource Optimization และ Transformation Metrics โดยบูรณาการหลักปฏิสัมภิทา 4 กับการกำกับดูแล AI ระดับสถาบัน 3) ผลตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ 9 ท่าน พบว่า ทุกองค์ประกอบมีค่า IOC ระหว่าง 0.80–1.00 และ 4) ผลทดลองใช้กับผู้เข้าร่วม 16 คน พบว่า กรอบแนวคิดมีคุณภาพโดยรวมระดับมาก (M =

4.47, SD = 0.59) ส่วนผลประเมินโดยผู้ประเมิน 15 คน อยู่ในระดับมากที่สุด (M = 4.60, SD = 0.53) จึงสามารถใช้เป็นข้อเสนอเชิงนโยบายในการกำกับดูแล AI ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีได้อย่างเป็นระบบ โปร่งใส และรับผิดชอบ

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีควรนำกรอบแนวคิด 4C-SMART ไปใช้เป็นแนวทางกำกับดูแล AI ระดับสถาบัน โดยดำเนินการดังนี้

1. กำหนดนโยบาย AI ที่ชัดเจน ครอบคลุมเป้าหมาย ขอบเขต บทบาทหน่วยงาน จริยธรรม และกลไกตรวจสอบ

2. บูรณาการ AI กับภารกิจหลักของมหาวิทยาลัย ทั้งการบริหาร การเรียนการสอน การวิจัย งานสนับสนุน และบริการวิชาการ

3. พัฒนาการสื่อสาร ความเข้าใจร่วม และสมรรถนะบุคลากรด้านการใช้ AI การประเมินข้อมูล และจริยธรรมดิจิทัล

4. ใช้กรอบดังกล่าวประกอบการวางแผนยุทธศาสตร์ การบริหารการเปลี่ยนผ่านดิจิทัล และการกำหนดตัวชี้วัดเพื่อติดตามผลการใช้ AI อย่างเป็นระบบ

2.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาผลการใช้กรอบ 4C-SMART ในระยะยาว โดยเฉพาะผลต่อประสิทธิภาพการบริหารนโยบาย AI และการเปลี่ยนผ่านดิจิทัลของมหาวิทยาลัย รวมทั้งศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสถาบันอุดมศึกษาประเภทต่าง ๆ เพื่อพัฒนารูปแบบการกำกับดูแล AI ที่เหมาะสม นอกจากนี้ ควรพัฒนาตัวชี้วัดเชิงประจักษ์ด้านจริยธรรม ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ความเป็นธรรมของอัลกอริทึม ความเป็นส่วนตัวของข้อมูล และผลกระทบต่อผู้เรียน เพื่อต่อยอดสู่โมเดลเชิงนโยบายหรือระบบสนับสนุนการตัดสินใจสำหรับผู้บริหารมหาวิทยาลัย

เอกสารอ้างอิง

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น.* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น.

Benavides, L. M. C., Arias, J. A. T., Serna, M. D. A., Bedoya, J. W. B., & Burgos, D. (2020). Digital transformation in higher education institutions: A systematic literature review. *Sensors*, 20(11), Article 3291. https://doi.org/10.3390/s20113291.

Bond, M., Khosravi, H., de Laat, M., Bergdahl, N., Negrea, V., Oxley, E., Pham, P., Chong, S. W., & Siemens, G. (2024). A meta systematic review of artificial intelligence in higher education: A call for increased ethics, collaboration, and rigour.

International Journal of Educational Technology in Higher Education, 21, Article 4. https://doi.org/10.1186/s41239-023-00436-z.

European Commission High-Level Expert Group on Artificial Intelligence. (2019). *Ethics guidelines for trustworthy AI. Publications Office of the European Union.* https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d3988569-0434-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.

Holmes, W., & Tuomi, I. (2022). State of the art and practice in AI in education. *European Journal of Education*, 57(4), 542–570.

Jin, Y., Yan, L., Echeverria, V., Gašević, D., & Martinez-Maldonado, R. (2025). Generative AI in higher education: A global perspective of institutional adoption policies and guidelines. *Computers and Education: Artificial Intelligence*, 8, 100348.

Kasneci et al. (2023). ChatGPT for good? On opportunities and challenges of large language models for education. *Learning and Individual Differences*, 103, 102274. https://doi.org/10.1016/j.lindif.2023.102274.

National Institute of Standards and Technology. (2023). *Artificial Intelligence Risk Management Framework (AI RMF 1.0) (E. Tabassi, Ed.; Commerce, NIST AI 100-1).* Department of U.S. https://doi.org/10.6028/NIST.AI.100-1

Tlili, A., Shehata, B., Adarkwah, M. A., Bozkurt, A., Hickey, D. T., Huang, R., & Agyemang, B. (2023). What if the devil is my guardian angel: ChatGPT as a case study of using chatbots in education. *Smart Learning Environments*, 10, Article 15.

UNESCO. (2021). *Recommendation on the ethics of artificial intelligence.* UNESCO. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380455

Williamson, B., & Eynon, R. (2020). Historical threads, missing links, and future directions in AI in education. *Learning, Media and Technology*, 45(3), 223–235.

Zawacki-Richter, O., Marín, V. I., Bond, M., & Gouverneur, F. (2019). Systematic review of research on artificial intelligence applications in higher education—Where are the educators?. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 16, Article 39. https://doi.org/10.1186/s41239-019-0171-0.

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการที่ดีของเทศบาลเมือง : กรณีศึกษาเทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานี*

FACTORS RELATED TO GOOD MANAGEMENT OF MUNICIPALITIES: A CASE STUDY OF MUNICIPALITIES IN UDON THANI PROVINCE

***พีรพัฒน์ เพ็งทอง,[1] เขมณัฐ ภูกองไชย[2]**

Peerapat Phengthong,[1] Khammanat Pookongchai[2]

สาขารัฐประศาสนสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ประเทศไทย[1,2]

Public Administration, Faculty of Humanities and Social Sciences, Udon Thani Rajabhat University. Thailand[1,2]

*Corresponding author, E-mail: peerapatpengthong@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารจัดการของเทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานี 2) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการที่ดีของเทศบาลเมือง 3) เสนอแนะแนวทางการพัฒนาของเทศบาลเมืองให้เป็นเทศบาลที่มีการบริหารจัดการที่ดี การวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองเจ้าหน้าที่ซึ่งประกอบ ไปด้วย อำนวยการท้องถิ่น นักวิชาการ ลูกจ้างประจำและพนักงานจ้าง 3 แห่ง จำนวน 513 คน คือ เทศบาลเมืองหนองสำโรง 261 คน เทศบาลเมืองโนนสูง-น้ำคำ 81 คน และเทศบาลเมืองบ้านดุง 171 คน ผู้วิจัยใช้สูตร Taro Yamane ในการคำนวณขนาดประชากรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 345 คน เครื่องมือวิจัยใช้แบบสอบถาม สถิติและการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่ดีของเทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานี จากการแจกแบบสอบถามโดยใช้ค่าเฉลี่ยในการวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อพิจารณาในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ 4.30 (SD = 0.53) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ กระบวนการในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมของ

* Received: 9 January 2026; Revised: 19 March 2026; Accepted: 30 March 2026

ประชาชน ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล บุคลากร ความสามารถในการให้บริการ งบประมาณ วิธีการบริหารจัดการ โครงสร้างองค์กร หลักธรรมาภิบาล และปัจจัยที่มีสหสัมพันธ์ขนาดปานกลาง หรือความสัมพันธ์กันปานกลาง คือ ปัจจัยระหว่าง วิธีการบริหารจัดการและความสามารถในการให้บริการ วิธีการบริหารจัดการและบุคลากร งบประมาณและความสามารถในการให้บริการ โดยมีการนำปัจจัยที่มีสหสัมพันธ์ที่มีขนาดปานกลาง หรือมีความสัมพันธ์กันปานกลาง มาวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการที่ดีของเทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานี

คำสำคัญ: การบริหารจัดการที่ดี, ความสัมพันธ์, หลักธรรมาภิบาล, เทศบาลเมือง

Abstract

This research aims to 1) study the administrative status of municipalities in Udon Thani Province, 2) analyze factors related to good municipal governance, and 3) suggest guidelines for developing municipalities into well-managed municipalities. This research is a quantitative study. The sample population consists of 513 people residing in the municipal areas of three municipalities: Nong Samrong Municipality (261 people), Non Sung-Nam Kham Municipality (81 people), and Ban Dung Municipality (171 people). The researcher used Taro Yamane's formula to calculate the sample size, resulting in 345 people. The research instrument was a questionnaire. Data statistics and analysis included percentages, means, and standard deviations.

The research results showed that the analysis of opinions on factors related to good municipal governance in Udon Thani Province, based on questionnaires distributed and analyzed using the mean, revealed that overall, opinions were at the highest level, with an overall mean of 4.30 (SD = 0.53). When considering each aspect, in descending order of importance, the results were: operational processes, public participation, efficiency, effectiveness, personnel, service delivery ability, budget, and management methods. Organizational structure, good governance principles, and factors with moderate correlation or moderate relationship, namely management methods and service delivery capabilities, management methods and personnel, and budget and

service delivery capabilities, were analyzed to determine approaches to developing good management practices for municipalities in Udon Thani Province.

Keywords: Good management, relationships, governance, town Municipality

บทนำ

การบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทยดำเนินภายใต้หลักการรวมอำนาจ การแบ่งอำนาจ และการกระจายอำนาจ โดยเฉพาะการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้รัฐตอบสนองปัญหาและความต้องการของประชาชนได้ใกล้ชิดกับบริบทพื้นที่มากขึ้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงเป็นฐานของการพัฒนาประชาธิปไตยระดับชุมชน การบริหารทรัพยากร การวางแผนพัฒนา และการให้บริการสาธารณะอย่างทั่วถึง กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นได้จัดทำแนวทางดำเนินงานตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 และส่งเสริมการประกวดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดีอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างความโปร่งใส การตรวจสอบได้ และแรงจูงใจในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริการประชาชน (เกียรติยศ ระวะนาวิก, 2565)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ทั้งฉบับ พ.ศ. 2540 และฉบับปัจจุบัน พ.ศ. 2560 ได้ให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างชัดเจน โดยมีเจตนารมณ์ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเอง และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น การกระจายอำนาจยังเป็นการปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจหน้าที่ระหว่างส่วนกลางกับท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่มีความหลากหลาย มีความต้องการและความคาดหวังจากรัฐเพิ่มสูงขึ้น ขณะที่รัฐบาลส่วนกลางมีทรัพยากรและขีดความสามารถจำกัดในการตอบสนองต่อปัญหาเฉพาะพื้นที่ได้อย่างทันท่วงที การเสริมสร้างศักยภาพของท้องถิ่น จึงเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน เทศบาลเมืองในฐานะหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นระดับเมือง มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการและพัฒนาเมือง เพื่อยกระดับความเป็นระเบียบเรียบร้อยและคุณภาพชีวิตของประชาชน ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาเทศบาลเมืองต้องเผชิญกับปัญหาและความท้าทายด้านการบริหารจัดการหลายประการ เช่น ปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยที่ไม่ทันต่อปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นจากการขยายตัวของประชากร ปัญหาน้ำท่วมขังและระบบระบายน้ำที่ยังไม่สามารถรองรับปริมาณน้ำฝนได้

อย่างเพียงพอ รวมถึงปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ยังไม่เต็มศักยภาพ ซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานบางประการอาจไม่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของประชาชน (สุเมธ แสงนิ่มนวล, 2556)

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 และพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2555 ได้วางกรอบแนวทางสำคัญในการบริหารราชการ โดยมุ่งเน้นการบริหารเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน การเกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ ความคุ้มค่า การลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน การกระจายอำนาจตัดสินใจ และการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน กรอบแนวคิดดังกล่าวได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อยกระดับคุณภาพการทำงานให้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลและการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (เศกฤทธิ์ พลเสน, 2567)

เทศบาลเมืองเป็นหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการและพัฒนาเมือง เพื่อสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้กับประชาชนในแต่ละพื้นที่ แต่ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา เทศบาลเมืองเผชิญกับปัญหาหลายประการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่มีผลกระทบต่อการดำเนินงานและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน เช่น ปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยที่ไม่ทันเวลาและไม่ทั่วถึง เนื่องจากประชากรในเขตมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย แต่การบริหารจัดการขยะยังไม่สามารถรองรับปริมาณที่เพิ่มขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัญหาน้ำท่วมขังและระบบระบายน้ำที่ยังไม่สมบูรณ์ในช่วงฤดูฝน เขตเทศบาลเมืองหลายพื้นที่ประสบปัญหาน้ำท่วมขัง เนื่องจากระบบระบายน้ำที่มีอยู่ไม่สามารถรองรับปริมาณน้ำฝนที่เพิ่มสูงขึ้นได้ ส่งผลให้น้ำท่วมขัง ส่งผลกระทบต่อการเดินทางและเศรษฐกิจ ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ยังขาดประสิทธิภาพ ยังพบข้อกำจัดในการเปิดช่องทางให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและบริหารจัดการเมือง ซึ่งทำให้การดำเนินงานอาจขาดความโปร่งใสและไม่สอดคล้องกับความต้องการและความพึงพอใจของประชาชน ปัญหาความจำเป็นในการบริหารจัดการที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ ในยุคที่เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อการบริหารจัดการเมือง เทศบาลเมืองยังต้องเร่งปรับตัวและนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและการให้บริการประชาชนเพ่อให้สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างรวดเร็ว (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2566)

จากบริบทและปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้มีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการที่ดีของเทศบาลเมือง : กรณีศึกษาเทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานี ซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดี และได้รับการยอมรับว่ามีรูปแบบการ

บริหารที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใสและยึดหลักธรรมาภิบาลอย่างชัดเจน แนวทางการดำเนินงาน และผลลัพธ์จาการบริหารจัดการของเทศบาลดังกล่าว ตลอดจนเพื่อนำเสนอแนวทางที่สามารถประยุกต์ใช้ในการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ ได้อย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการของเทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานี
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการที่ดีของเทศบาลเมือง
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาของเทศบาลเมืองให้เป็นเทศบาลที่มีการบริหารจัดการที่ดี

สมมุติฐานการวิจัย

ผู้วิจัยจึงกำหนดสมมติฐานการวิจัยไว้ ดังนี้

H0: หลักธรรมาภิบาล (X1) ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน (X2)

H1: หลักธรรมาภิบาล (X1) มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน (X2)

H0: หลักธรรมาภิบาล (X1) ไม่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผล (X3)

H2: หลักธรรมาภิบาล (X1) มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผล (X3)

H0: หลักธรรมาภิบาล (X1) ไม่มีความสัมพันธ์กับวิธีการบริหารจัดการ (X4)

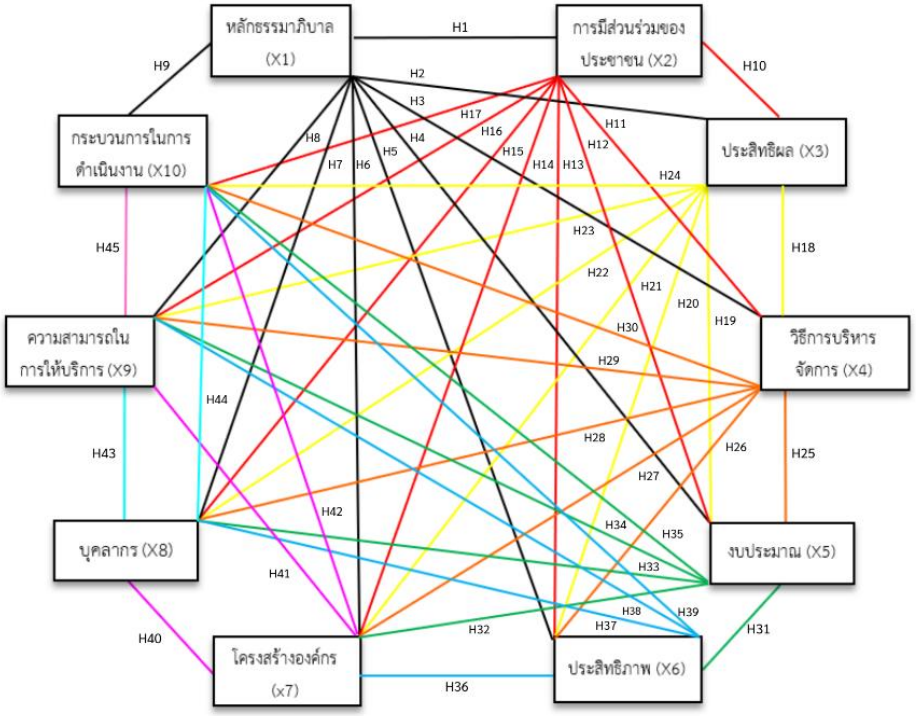
H3: หลักธรรมาภิบาล (X1) มีความสัมพันธ์กับวิธีการบริหารจัดการ (X4)

H0: หลักธรรมาภิบาล (X1) ไม่มีความสัมพันธ์กับงบประมาณ (X5)

H4: หลักธรรมาภิบาล (X1) มีความสัมพันธ์กับงบประมาณ (X5)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. ตัวแปร (Variable) ผู้วิจัยได้คัดเลือกตัวแปร โดยสังเคราะห์ตัวแปรจาการศึกษาข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี นักวิชาการ และนักวิจัย รวมทั้งศึกษาวรรณกรรมจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้ตัวแปรดังนี้ 1. หลักธรรมาภิบาล 2. การมีส่วนร่วมของประชาชน 3. ประสิทธิผล 4. วิธีการบริหารจัดการ 5. งบประมาณ 6. ประสิทธิภาพ 7. โครงสร้างองค์กร 8. บุคลากร 9. ความสามารถในการให้บริการ 10. กระบวนการในการดำเนินงาน

รูปภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิด

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมือง เจ้าหน้าที่ซึ่งประกอบไปด้วย อำนวยการท้องถิ่น นักวิชาการปฏิบัติการทั่วไป ลูกจ้างประจำและพนักงานจ้าง ของเทศบาลเมือง 3 แห่ง คือ เทศบาลเมืองหนองสำโรง เทศบาลเมืองโนนสูง-น้ำคำ และเทศบาลเมืองบ้านดุง จำนวน 513 คน (เทศบาลหนองสำโรง 261 คน เทศบาลโนนสูง-น้ำคำ 81 คน เทศบาลบ้านดุง 171 คน ข้อมูล ณ เดือนสิงหาคม 2567)

กลุ่มตัวอย่างเพื่อให้ได้ตัวแทนที่ดีของประชากร (Good Representative) ผู้วิจัยสุ่มกลุ่มตัวอย่างจากประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมือง 3 แห่ง คือ เทศบาลเมืองหนองสำโรง เทศบาลเมืองโนนสูง-น้ำคำ และเทศบาลเมืองบ้านดุง การประมาณค่าสัดส่วนของประชากรกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยได้ใช้ สูตร Taro Yamane ในการคำนวณขนาดประชากรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 345 คน ข้อมูล ณ เดือนสิงหาคม 2567 (เทศบาลเมืองหนองสำโรง, 2567; เทศบาลเมืองโนนสูง-น้ำคำ, 2567; เทศบาลเมืองบ้านดุง, 2567) วิธีการคำนวณหากลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มโดยใช้สูตรของ Taro Yamane ดังนี้

$$n = \frac{261}{1+(261(0.05)^2)} \approx 158 \text{ คน}$$

ดังนั้น กลุ่มตัวอย่าง เจ้าหน้าที่เทศบาลเมืองหนองสำโรง มีจำนวนทั้งสิ้น 158 คน

$$n = \frac{81}{1+(81(0.05)^2)} \approx 67 \text{ คน}$$

ดังนั้น กลุ่มตัวอย่าง เจ้าหน้าที่เทศบาลเมืองโนนสูง-น้ำคำ มีจำนวนทั้งสิ้น 67 คน

$$n = \frac{171}{1+(171(0.05)^2)} \approx 120 \text{ คน}$$

ดังนั้น กลุ่มตัวอย่าง เจ้าหน้าที่เทศบาลเมืองบ้านดุง มีจำนวนทั้งสิ้น 120 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เมื่อได้ตัวแปรทั้งหมดที่ต้องการ จึงนำตัวแปรดังกล่าวมากำหนดข้อคำถามในการวิจัย โดยปรับปรุงข้อคำถามให้เหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการจะศึกษาและออกแบบแบบสอบถาม โดยแบ่งแบบสอบถามเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 คำถามที่เกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลทั่วไป ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ซึ่งจะประกอบไปด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการที่ดีของเทศบาลเมือง โดยกำหนดข้อคำถามในการวิจัยตามตัวแปร จำนวน 10 ตัวแปร ได้แก่ 1. หลักธรรมาภิบาล 2. การมีส่วนร่วมของประชาชน 3. ประสิทธิผล 4. วิธีการบริหารจัดการ 5. งบประมาณ 6. ประสิทธิภาพ 7. โครงสร้างองค์กร 8. บุคลากร 9. ความสามารถในการให้บริการ 10. กระบวนการในการดำเนินงาน

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดให้ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เกี่ยวกับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการที่ดีของเทศบาลเมือง : กรณีศึกษาเทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานี

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

1) ผู้วิจัยประสานงานกับสาขารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิตและบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี เพื่อจัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เข้าเก็บรวบรวมข้อมูล ส่งถึงผู้บริหารหน่วยงาน เทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานี

2) ผู้วิจัยประสานงานกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ที่จะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อขอทราบข้อมูลประชากรในพื้นที่ เพื่อเตรียมและดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

3) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูล โดยชี้แจงวัตถุประสงค์การทำวิจัย และตอบข้อซักถามของกลุ่มตัวอย่างผู้ที่ตอบแบบสอบเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์มากที่สุด โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ประมวลผลทางการวิจัยการวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่นำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลและได้ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ และสมมติฐานของการวิจัย ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา สถิติเชิงอนุมาน การวิเคราะห์เนื้อหา และการตรวจสอบผลการวิจัยจากผู้เชี่ยวชาญ

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยเสนอผลการวิจัยในลักษณะสรุปภาพรวมและความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่ดีที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณ โดยแยกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาสภาพการบริหารจัดการของเทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานี

จากการวิเคราะห์ความคิดเห็นของประชากรที่อยู่ในพื้นที่เทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานี จากแบบสอบถามโดยใช้ค่าเฉลี่ยในการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้

สภาพการบริหารจัดการของเทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานี ภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงจากมากไปหาน้อย คือ กระบวนการในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมของประชาชน ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล บุคลากร ความสามารถในการให้บริการ งบประมาณ วิธีการบริหารจัดการ โครงสร้างองค์กร หลักธรรมาภิบาล

2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการที่ดีของเทศบาลเมือง

จากการวิเคราะห์ความคิดเห็นของประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมือง เจ้าหน้าที่ซึ่งประกอบไปด้วย อำนวยการท้องถิ่น นักวิชาการ ทั่วไป ลูกจ้างประจำและพนักงานจ้าง ของเทศบาลเมือง 3 แห่ง คือ เทศบาลเมืองหนองสำโรง เทศบาลเมืองโนนสูง-น้ำคำ และเทศบาลเมืองบ้านดุง จาก

แบบสอบถามโดยการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient) ระหว่างตัวแปรที่สนใจ โดย Cohen (1988, อ้างถึงใน Gignac, 2016) ได้ให้แนวทางในการตีความขนาดของสหสัมพันธ์ เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่าง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่ดีของเทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานี

ตารางที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่ดีของเทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานี (Correlations)

ปัจจัยที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดีของเทศบาลเมือง	1. หลักธรรมาภิบาล	2. การมีส่วนร่วมของประชาชน	3. ประสิทธิผล	4. วิธีการบริหารจัดการ	5. งบประมาณ	6. ประสิทธิภาพ	7. โครงสร้างองค์กร	8. บุคลากร	9. ความสามารถในการให้บริการ	10. กระบวนการในการดำเนินงาน
1.หลักธรรมาภิบาล										
2.การมีส่วนร่วมของประชาชน	0.420**									
3.ประสิทธิผล	0.114*	0.116*								
4.วิธีการบริหารจัดการ	0.326**	0.363**	0.259**							
5.งบประมาณ	0.389**	0.353**	0.340**	0.418**						
6.ประสิทธิภาพ	0.085	0.257**	0.176**	0.319**	0.200**					
7.โครงสร้างองค์กร	0.239**	0.150**	0.229**	0.243**	0.116*	0.347**				
8.บุคลากร	0.180**	0.246**	0.292**	0.463**	0.382**	0.251**	0.263**			
9.ความสามารถในการให้บริการ	0.351**	0.395**	0.281**	0.495**	0.462**	0.357**	0.289**	0.360**		
10.กระบวนการในการดำเนินงาน	0.339**	0.356**	0.450**	0.336**	0.379**	0.260**	0.193**	0.268**	0.430**	

หมายเหตุ * = p<.05, ** = p<.01, *** = p<.001

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องการบริหารจัดการที่ดีของเทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเรียงลำดับความสัมพันธ์จากมากไปหาน้อย สรุปตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ลำดับความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดีของเทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานี จากมากไปน้อย

ลำดับ	ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กัน		r	ความหมาย
1	วิธีการบริหารจัดการ	ความสามารถในการให้บริการ	0.495**	มีความสัมพันธ์กันปานกลาง
2	วิธีการบริหารจัดการ	บุคลากร	0.463**	มีความสัมพันธ์กันปานกลาง
3	งบประมาณ	ความสามารถในการให้บริการ	0.462**	มีความสัมพันธ์กันปานกลาง
4	ประสิทธิผล	กระบวนการในการดำเนินงาน	0.450**	มีความสัมพันธ์กันปานกลาง
5	ความสามารถในการให้บริการ	กระบวนการในการดำเนินงาน	0.430**	มีความสัมพันธ์กันปานกลาง
6	หลักธรรมาภิบาล	การมีส่วนร่วมของประชาชน	0.420**	มีความสัมพันธ์กันปานกลาง
7	วิธีการบริหารจัดการ	งบประมาณ	0.418**	มีความสัมพันธ์กันปานกลาง
8	การมีส่วนร่วมของประชาชน	ความสามารถในการให้บริการ	0.395**	มีความสัมพันธ์กันปานกลาง
9	หลักธรรมาภิบาล	งบประมาณ	0.389**	มีความสัมพันธ์กันปานกลาง

3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาของเทศบาลเมืองให้เป็นเทศบาลที่มีการบริหารจัดการที่ดี

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติจากแบบสอบถาม สามารถสรุปเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการที่ดีของเทศบาลเมือง : กรณีศึกษาเทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานี ดังนี้

3.1 ภาพรวมของความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดีของเทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานี เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาของเทศบาลเมืองให้เป็นเทศบาลที่มีการบริหารจัดการที่ดี ควรดำเนินการดังนี้ คือ จากข้อมูลระดับความคิดเห็นของประชากรในพื้นที่เทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานี ที่พบว่า มีระดับความพึงพอใจในหลายปัจจัยที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่าง

ปัจจัยที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดีในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ 4.30 (SD = 0.53) โดยมีรายละเอียดของปัจจัยต่าง ๆ โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ดังนี้

กระบวนการในการดำเนินงาน ค่าเฉลี่ย 4.38 (SD = 0.50) ความคิดเห็นของประชากรอยู่ในระดับมากที่สุด ควรพัฒนากระบวนการทำงานให้มีความเป็นระบบมีมาตรฐาน และลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น ส่งเสริมการทำงานแบบการประสานความร่วมมือของหน่วยงานหรือองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีความหลากหลายมารวมกันอย่างกลมกลืนเป็นระบบ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ รวมถึงจัดให้มีระบบติดตามและประเมินผลกระบวนการดำเนินงาน เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนาให้มากยิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่อง

การมีส่วนร่วมของประชาชน ค่าเฉลี่ย 4.35 (SD = 0.51) ความคิดเห็นของประชากรอยู่ในระดับมากที่สุด ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการบริหาร ตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ ไปจนถึงการติดตามและประเมินผลโครงการ ส่งเสริมการจัดประชุมหารือและรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ในขณะเดียวกันก็ควรพัฒนา ช่องทางการสื่อสารแบบดิจิทัล เช่น เว็บไซต์เทศบาล แอปพลิเคชันในมือถือ หรือโซเชียลมีเดีย เพื่อให้ประชาชนสามารถติดตามข้อมูลข่าวสาร แสดงความคิดเห็น หรือร้องเรียนได้สะดวก รวดเร็ว และทันสมัยมากยิ่งขึ้น

ประสิทธิภาพ ค่าเฉลี่ย 4.34 (SD = 0.51) ความคิดเห็นของประชากรอยู่ในระดับมากที่สุด เทศบาลควรมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรให้เกิดความคุ้มค่ามากที่สุด โดยเพิ่มศักยภาพของบุคลากรให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านการอบรมและพัฒนาทักษะที่จำเป็นในยุคดิจิทัล ควรส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเข้ามาช่วยในการดำเนินงาน เช่น ระบบฐานข้อมูลกลางการใช้ AI เพื่อการบริหารเมืองอย่างชาญฉลาด และควรมีการวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ของโครงการต่าง ๆ อย่างละเอียด เพื่อให้มั่นใจได้ว่าทุกการดำเนินงานของเทศบาลมีการเกิดความคุ้มค่าและสอบสนองต่อประชาชนอย่างแท้จริง

3.2 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่ดีของเทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานี

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่ดีของเทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานี โดยผู้วิจัยได้นำปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กันมากำหนดแนวทางการพัฒนาร่วมกัน คือ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่ดีของเทศบาลเมือง ที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) อยู่ระหว่าง 0.30 ถึง 0.49 หมายถึง สหสัมพันธ์ที่มีขนาดปานกลาง หรือมีความสัมพันธ์

กันปานกลาง โดยเรียงลำดับจากค่ามากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ตามแนวทางของ Cohen (1988, อ้างถึงใน Gignac, 2016) มาวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการที่ดีของเทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานี ในแต่ละด้าน ดังนี้

3.2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยวิธีการบริหารจัดการและความสามารถในการให้บริการ (r = 0.495**)

แนวทางการพัฒนาระหว่างปัจจัยวิธีการบริหารจัดการและความสามารถในการให้บริการเทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานี ควรมุ่งเน้นปรับปรุงระบบให้เป็นการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่และส่งเสริมการใช้ระบบบริการดิจิทัล โดยมีแนวทางหลัก ดังนี้

1) พัฒนาปรับปรุงระบบการบริหารให้เป็นการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ โดยเน้นการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ให้ทุกหน่วยงานภายในเทศบาลเมืองกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดที่ชัดเจน เช่น ระยะเวลาในการให้บริการประชาชน และจำนวนผู้รับบริการที่พึงพอใจ

2) ติดตามและประเมินผลการให้บริการอย่างสม่ำเสมอ โดยจัดทำแบบสอบถามประเมินความพึงพอใจรายเดือนหรือเป็นระยะ และใช้ข้อมูลจากการประเมินปรับปรุงระบบการทำงานอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาระบบให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3.2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยวิธีการบริหารจัดการและบุคลากร (r = 0.463**)

แนวทางการพัฒนาระหว่างปัจจัยวิธีการบริหารจัดการและบุคลากร เทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานี การบริหารจัดการที่ดีต้องพึ่งพาบุคลากรที่มีความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่เหมาะสมจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานและบรรลุเป้าหมายขององค์กร โดยมีแนวทางหลัก ดังนี้

1) พัฒนาทักษะบุคลากรเชิงสมรรถนะ จัดฝึกอบรมเฉพาะด้าน เช่น ด้านการฝึกทักษะความรู้ใหม่ ๆ การวิเคราะห์ข้อมูล การใช้เทคโนโลยี และการบริการประชาชนเชิงรุก เพื่อให้บุคลากรสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) ส่งเสริมการบริหารแบบมีส่วนร่วมของบุคลากร เปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ทุกระดับได้เสนอความคิดเห็นต่อการวางแผนและตัดสินใจในองค์กรจะช่วยทำให้เกิดความรู้สึกการมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่และลดความขัดแย้งกันภายใน

3.2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยงบประมาณและความสามารถในการให้บริการ (r = 0.463**)

แนวทางการพัฒนาระหว่างปัจจัยงบประมาณและความสามารถในการให้บริการ เทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานี ควรการจัดการงบประมาณที่มีประสิทธิภาพเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารเทศบาล งบประมาณที่โปร่งใสและมุ่งผลสัมฤทธิ์จะช่วยให้เทศบาลสามารถให้บริการตรงต่อความต้องการของประชาชนมากที่สุด โดยมีแนวทางหลัก ดังนี้

1) เปิดเผยข้อมูลงบประมาณต่อสาธารณะ ผ่านเว็บไซต์ของเทศบาล หรือรายงานประจำปี เพื่อให้ประชาชนและภาคประชาสังคมได้สามารถตรวจสอบการใช้งบประมาณได้อย่างโปร่งใส และเพิ่มความเชื่อมั่นให้ประชาชนมากขึ้น

2) ส่งเสริมการจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมเสนอความคิดเห็นต่อการจัดสรรงบประมาณประจำปี เพื่อให้โครงการหรืองานต่าง ๆ ตรงกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง และใช้งบประมาณได้ตรงจุดที่ชุมชนต้องการ

อภิปรายผล

1) การศึกษาสภาพการบริหารจัดการของเทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการในการดำเนินงาน (ค่าเฉลี่ย 4.38, SD = 0.50) ความคิดเห็นของประชากรอยู่ในระดับมากที่สุด พบว่า กระบวนการในการดำเนินงานของเทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานีมีความชัดเจน เป็นระบบและมีการติดตามประเมินผลอย่างสม่ำเสมอส่งผลให้การบริหารจัดการโดยรวมของเทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานีมีประสิทธิภาพ การตรวจสอบผลการดำเนินงานโดยมีกระบวนการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะสะท้อนถึงการบริหารจัดการที่โปร่งใส่ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของสุดารัตน์ สุดสมบูรณ์ (2567) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการท้องถิ่นที่ดีของเทศบาลเมืองทุ่งสง อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการศึกษาเทศบาลเมืองทุ่งสง ได้นำกระบวนการบริหารตามแนวคิด POSDCoRB มาใช้ในการดำเนินงานจนสามารถบริหารจัดการที่ดีและประสบความสำเร็จจนได้รับรางวัลมากมาย

2) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการที่ดีของเทศบาลเมือง ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยวิธีการบริหารจัดการและความสามารถในการให้บริการ (r = 0.495**) มีความสัมพันธ์ขนาดปานกลาง หรือมีความสัมพันธ์กันปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานี มีวิธีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพของเทศบาลมีส่วนสำคัญต่อคุณภาพและประสิทธิผลของการให้บริการประชาชน และเมื่อวิธีการบริหารจัดการมีคุณภาพเพิ่มขึ้น เช่น การวางแผนที่ดี การมอบหมายงานที่เหมาะสม การประสานงานที่เป็นระบบจะเป็นการให้บริการที่รวดเร็วและลดข้อผิดพลาด ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของสุเมธ แสงนิ่มนวล (2556) พบว่า วิธีการบริหารจัดการครบถ้วนสมบูรณ์ คือ มีการบริหารงานครบถ้วนและมีประสิทธิภาพตามแนวคิดทฤษฎีกระบวนการบริหาร PA-POSDCoRB อันประกอบด้วย ด้านนโยบาย ด้านอำนาจหน้าที่ ด้านการวางแผนงาน ด้านการจัดองค์การ ด้านบุคลากร ด้านการอำนวยการ ด้านการประสานงาน ด้านการรายงานผลการปฏิบัติงาน และด้านการงบประมาณ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกรณีศึกษาทั้ง 5 แห่ง ได้ดำเนินการตามกระบวนการบริหารจัดการอย่างครบถ้วน และเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล

3) เสนอแนะแนวทางการพัฒนาของเทศบาลเมืองให้เป็นเทศบาลที่มีการบริหารจัดการที่ดี ผลการวิจัยพบว่า ควรพัฒนาระบบการวางแผนและบริหารงบประมาณแบบบูรณาการของเทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานี มีการจัดทำระบบการวางแผนวางงบประมาณที่มีความเชื่อมโยงกับวิธีการบริหารจัดการและกระบวนการดำเนินงานอย่างเป็นเอกภาพ โดยจัดทำแผนงบประมาณประจำปีที่ตั้งอยู่บนการวิเคราะห์ความต้องการเชิงพื้นที่และข้อมูลเชิงประจักษ์จากประชาชน เพื่อลดปัญหางบประมาณไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติงานจริง ยังควรมีการกำหนดกรอบงบประมาณตามลำดับความสำคัญของการบริการสาธารณะอย่างชัดเจน การควบคุมติดตามการใช้จ่าย และการรายงานผล เพื่อทำให้งบประมาณเกิดความคุ้มค่า โปร่งใส และสามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ในทุกขั้นตอน

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการ วิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการที่ดี และเสนอแนะแนวทางการพัฒนาเทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานีให้มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยพบว่า สภาพการบริหารจัดการโดยรวมของเทศบาลเมืองอยู่ในระดับ มากที่สุด (ค่าเฉลี่ยรวม 4.30, SD = 0.53) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ กระบวนการดำเนินงาน รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมของประชาชน ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล บุคลากร ความสามารถในการให้บริการ งบประมาณ วิธีการบริหารจัดการ โครงสร้างองค์กร และหลักธรรมาภิ

บาล ตามลำดับ ผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์เพียร์สันพบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการที่ดีในระดับปานกลาง ได้แก่ วิธีการบริหารจัดการกับความสามารถในการให้บริการ (r = 0.495) วิธีการบริหารจัดการกับบุคลากร (r = 0.463) และงบประมาณกับความสามารถในการให้บริการ (r = 0.463) โดยมีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ การปรับระบบบริหารให้มีมาตรฐานและโปร่งใส การพัฒนาศักยภาพบุคลากรเชิงสมรรถนะ การบริหารแบบมีส่วนร่วม และการจัดการงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพและตรวจสอบได้

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1) ควรส่งเสริมศักยภาพบุคลากรด้านการบริหารคลังและการบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานี เทศบาลควรมีแผนการพัฒนาบุคลากรที่มุ่งเน้นทักษะด้านการบริหารงบประมาณและคุณภาพการให้บริการประชาชนอย่างต่อเนื่อง โดยจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการจัดทำงบประมาณแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์

2.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) จัดทำนโยบายงบประมาณแบบมีส่วนร่วมระดับเทศบาลเมือง ซึ่งเสนอให้เทศบาลเมืองกำหนดนโยบายจัดทำงบประมาณโดยมีประชาชน องค์กรชุมชน และภาคส่วนอื่นเข้ามาร่วมกำหนดสัดส่วนงบตามลำดับความจำเป็นในโครงการบริการสาธารณะ เพื่อลดปัญหาความไม่สอดคล้องกับพื้นที่และเพิ่มโอกาสให้การบริการเกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุด โดยควรระบุขั้นตอนที่ชัดเจนในนโยบายตั้งแต่การรับฟังความคิดเห็น การโหวตโครงการสำคัญระดับชุมชน การติดตามการใช้จ่ายงบประมาณโดยภาคประชาชน และการรายงายผลกลับสู่สังคม

2.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรขยายขอบเขตการศึกษาวิจัยกลุ่มตัวอย่างให้มีความหลากหลายเชิงพื้นที่และโครงสร้างเทศบาลมากยิ่งขึ้นโดยครอบคลุมเทศบาลที่มีขนาดแตกต่างกัน

2) ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับตัวแปรเพิ่มหรือปัจจัยเชิงสภาพแวดล้อมและปัจจัยเชิงพฤติกรรมของผู้นำ เช่น ระดับทักษะการบริหารของผู้บริหาร การตัดสินใจเชิงนวัตกรรม หรือรูปแบบการจัดการทรัพยากร

3) ควรศึกษาวิจัยการพัฒนาเครื่องมือวิจัยให้ครอบคลุมตัวชี้วัดเชิงดิจิทัลและการมีส่วนร่วมสมัยใหม่มากยิ่งขึ้น เช่น การบริการผ่านระบบออนไลน์ อัตราการตอบสนองของระบบร้องเรียนดิจิทัล

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2566). *รายงานผลการดำเนินงานเทศบาลเมืองในจังหวัดอุดรธานี*. เรียกใช้เมื่อ 20 ธันวาคม 2568 จาก กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น: https://www.dla.go.th/index.jsp

เกียรติยศ ระวะนาวิก. (2565). การบริหารจัดการที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต, 7*(3), 124-129.

เทศบาลเมืองโนนสูง-น้ำคำ. (2567). *ประวัติและตราสัญลักษณ์*. เรียกใช้เมื่อ 8 สิงหาคม 2568 จาก เทศบาลเมืองโนนสูง-น้ำคำ: https: / / nonsong- namkham. go. th/ basic-information/history-emblem/

เทศบาลเมืองบ้านดุง. (2567). *ประวัติและข้อมูลสภาพทั่วไป*. เรียกใช้เมื่อ 8 สิงหาคม 2568 จาก เทศบาลเมืองบ้านดุง: https://bandungcity.go.th/public/list/data/index/menu/1142

เทศบาลเมืองหนองสำโรง. (2567). *ประวัติความเป็นมา*. เรียกใช้เมื่อ 8 สิงหาคม 2568 จาก https://www.nongsamrong.go.th/content/history

เศกฤทธิ์ พลเสน. (2567). การบริหารต้นแบบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับรางวัลการบริหารจัดการที่ดี กรณีศึกษาจังหวัดนนทบุรี ลพบุรี และราชบุรี. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, 13*(3), 4-5.

สุดารัตน์ สุดสมบูรณ์. (2567). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการท้องถิ่นที่ดีของเทศบาลทุ่งสง อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารวิชาการ การจัดการภาครัฐและเอกชน, 6*(2), 140-141.

สุเมธ แสงนิ่มนวล. (2556). ต้นแบบการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย. *วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ, 7*(1), 2-3.

G. E. Gignac. (2016). Effect size guidelines for individual differences researchers. *Personality and Individual Differences, 102*, 74-78.

J. Cohen. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). NY: Routledge.

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการเช่าช่วง*

LEGAL PROBLEMS RELATED TO THE ENFORCEMENT OF LAWS CONCERNING SUBLEASING

สังเวียน เทพผา
sungwain theppha
มหาวิทยาลัยปทุมธานี, ประเทศไทย
Pathumthani University, Thailand
E-mail: sungwain.t@ptu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับสัญญา การเช่า และการเช่าช่วง (2) ศึกษาสภาพปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาการให้สิทธิในการเช่าช่วงของไทย (3) ศึกษาและวิเคราะห์เปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับสัญญาการให้สิทธิในการเช่าช่วงของไทยและต่างประเทศ (4) ศึกษาถึงแนวทางปรับปรุงกฎหมายไทยให้สอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยศึกษาบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติการเช่าอสังหาริมทรัพย์เพื่อพาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม พ.ศ. 2542 แนวคำพิพากษาศาลฎีกา ตลอดจนกฎหมายของอังกฤษ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส และเยอรมนี

ผลการวิจัยพบว่า บทบัญญัติเกี่ยวกับการเช่าช่วงในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 544 และ 545 มีลักษณะเป็นหลักทั่วไป มิได้กำหนดความสัมพันธ์ทางกฎหมายระหว่างผู้ให้เช่า ผู้เช่า และผู้เช่าช่วงไว้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในเรื่องขอบเขตความยินยอมและความรับผิดโดยตรงของผู้เช่าช่วง ส่งผลให้ต้องอาศัยการตีความตามหลักกฎหมายทั่วไปและแนวคำพิพากษาเป็นสำคัญ อันก่อให้เกิดความไม่แน่นอนทางกฎหมาย ขณะเดียวกัน สิทธิการเช่าในปัจจุบันมีมิติทางเศรษฐกิจและสามารถใช้เป็นเครื่องมือทางพาณิชยกรรมได้ ซึ่งกฎหมายไทยยังรองรับได้อย่างจำกัด เมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ พบว่า หลายระบบยอมรับการโอนหรือเช่าช่วงเป็นหลักทั่วไป โดยเปิดโอกาสให้จำกัดสิทธิได้ภายใต้เงื่อนไขที่สมเหตุสมผล จึงเสนอให้มีการบัญญัติหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเช่าช่วงและการโอนสิทธิ

* Received: 16 February 2026; Revised: 12 March 2026; Accepted: 16 March 2026

การเช่าไว้โดยชัดแจ้ง กำหนดขอบเขตความยินยอม ความรับผิด และการใช้สิทธิในทางพาณิชยกรรม เพื่อเสริมสร้างความแน่นอนทางกฎหมายและสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน

คำสำคัญ: ปัญหากฎหมาย, ผู้ให้เช่า, ผู้เช่า, ผู้เช่าช่วง

Abstract

This research article aimed to: (1) study the concepts and theories relating to contracts, leases, and subleases; (2) examine factual and legal problems concerning contracts granting the right to sublease in Thailand; (3) study, analyze, and compare legal measures relating to contracts granting the right to sublease under Thai and foreign laws; and (4) explore approaches for improving Thai law to correspond with the current context. This study employed documentary research by examining the provisions of the Civil and Commercial Code, the Lease of Immovable Property for Commercial and Industrial Purposes Act B.E. 2542 (1999), Supreme Court judgments, and the laws of England, the United States of America, France, and Germany.

The findings reveal that the provisions on subleasing under Sections 544 and 545 of the Civil and Commercial Code are general in nature and do not clearly define the legal relationship among the lessor, the lessee, and the sublessee, particularly with respect to the scope of consent and the direct liability of the sublessee. Consequently, legal interpretation relies heavily on general legal principles and judicial precedents, resulting in a degree of legal uncertainty. At the same time, leasehold rights in the contemporary context possess significant economic value and may function as commercial instruments; however, Thai law provides only limited recognition of such economic dimensions. In comparison, several foreign legal systems recognize assignment and subleasing as a general principle, subject to reasonable restrictions. Accordingly, this study proposes that explicit provisions governing subleasing and the assignment of

leasehold rights be enacted, clearly defining the scope of consent, liability, and commercial utilization of leasehold rights in order to enhance legal certainty and support economic development in line with present conditions.

Keywords: legal issues, lessor, lessee, sublessee, sublease

บทนำ

ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มิได้บัญญัตินิยามของสัญญาไว้ว่าหมายถึงอะไรชัด แต่เมื่อได้พิจารณาจากตำราทั่ว ๆ ไป และนิยามของนิติกรรมสัญญา หมายถึงนิติกรรมสองฝ่ายหรือหลายฝ่ายที่เกิดจากการแสดงเจตนาเสนอสนองต้องตรงกันของบุคคลตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไป ที่มุ่งจะก่อให้เกิดเปลี่ยนแปลงหรือระงับนิติสัมพันธ์ (ศนันท์กรณ์ โสตถิพันธุ์, 2569) สัญญาเช่าทรัพย์ถือคุณสมบัติของผู้เช่าเป็นสำคัญ สัญญาเช่าทรัพย์จึงเป็นสิทธิเฉพาะตัวของผู้เช่า เพราะการที่ผู้ให้เช่าจะตกลงปลงใจให้ผู้เช่าคนใดเข้ามามีสิทธิใช้สอยหรือได้รับประโยชน์ในทรัพย์ที่ตนให้เช่าได้นั้น ก่อนอื่นก็ต้องพิจารณาก่อนที่จะตัดสินว่า ผู้เช่าจะใช้และดูแลทรัพย์สินที่เช่าไม่ให้ทรุดโทรมหรือเสียหายในขณะที่เช่าได้หรือไม่ ดังนั้น ผู้เช่าจะนำทรัพย์ที่เช่าไปให้บุคคลอื่นเช่าต่อ หรือโอนสิทธิการเช่าดังกล่าวให้แก่บุคคลอื่น โดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้ให้เช่ามิได้ ทั้งนี้ เป็นไปตามความแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 544 บัญญัติว่า “ทรัพย์สินซึ่งเช่านั้น ผู้เช่าจะให้เช่าช่วงหรือโอนสิทธิของตนอันมีในทรัพย์สินนั้น ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วนให้แก่บุคคลภายนอก ท่านว่าหาอาจทำได้ไม่ เว้นแต่จะได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่นในสัญญาเช่า ถ้าผู้เช่าประพฤติฝ่าฝืนบทบัญญัตินี้ ผู้ให้เช่าจะบอกเลิกสัญญาเสียก็ได้” (ราชกิจจานุเบกษา , 2468) การเช่าช่วงคือ การที่ผู้เช่านำทรัพย์สินที่ตนเช่ามา ไปให้บุคคลอื่นเช่าต่ออีกทอดหนึ่ง การเช่าช่วงย่อมมีได้ทั้งการเช่าสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ และสัญญาใดจะเป็นสัญญาเช่าช่วง ต้องเข้าหลักเกณฑ์การเช่าทรัพย์เสียก่อน กล่าวคือ ต้องมีการให้ค่าเช่าเป็นค่าตอบแทนในการใช้ทรัพย์นั้น

เช่าช่วง คือ การที่ผู้เช่าเอาทรัพย์ที่ตนเช่าให้คนอื่นเช่าต่อ ไม่ว่าทั้งหมดหรือแต่บางส่วน เช่น ก เช่าเรือ ข แล้ว ก เอาเรือที่ตนเช่าไปให้ ค เช่าต่อ การเช่าช่วงถือว่าเป็นการผิดสัญญาเช่าผู้ให้เช่ามีสิทธิบอกสัญญาเรียกเอาทรัพย์ที่เช่าคืนได้ เว้นแต่ผู้ให้เช่าให้ความยินยอมให้เช่าช่วงได้ ในกรณีเช่นนี้ เมื่อมีการเช่าช่วง ผู้เช่าช่วงต้องรับผิดชอบโดยตรงต่อผู้ให้เช่าการเป็นสัญญาต่างตอบแทนชนิดพิเศษนอกเหนือไปจากสัญญาเช่าธรรมดา คือ การที่คู่สัญญาเช่าตกลงให้ผู้เช่าทำการอย่างใดให้เกิดประโยชน์

ในทรัพย์ที่เช่า เช่น ผู้เช่ารับซ่อมแซมและต่อเติมบ้านเช่า ปลูกต้นไม้ในที่ดินที่เช่า หรือออกเงินช่วยค่าก่อสร้างตึกที่เช่า เป็นต้น สัญญาชนิดนี้มีผลผูกพันและฟ้องร้องบังคับกันได้แม้ไม่มีหลักฐานการเช่าหรือแม้ว่าเป็นการเช่าอสังหาริมทรัพย์เกินกว่า 3 ปี ก็ไม่จำต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ นอกจากนี้ ผู้เช่าตาย สัญญาชนิดนี้ไม่ระงับทายาทของผู้เช่า ผู้มีสิทธิตามกฎหมาย (พ่อ แม่ ลูก หลานของผู้เช่า) มีสิทธิเช่าได้ต่อไปจนกว่าจะครบอายุสัญญา (ไผทชิต เอกจริยกร, 2560)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ประเทศไทยยังมีปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการเช่าช่วง ดังนี้ 1) ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยเช่าทรัพย์ซึ่งมีทั้งหมด 4 หมวด ตั้งแต่มาตรา 537 ไปจนถึง มาตรา 571 ซึ่งจะมีก็แต่เพียงบทบัญญัติ ว่าด้วยหน้าที่และความรับผิดของผู้ให้เช่า หน้าที่และความรับผิดของผู้เช่า และความระงับแห่งสัญญาเช่าเท่านั้น ไม่มีบทบัญญัติที่ว่าด้วยการโอนสิทธิการเช่า หรือการให้สิทธิแก่ผู้เช่าเพื่อเช่าช่วงแต่อย่างใด ซึ่งโดยหลักทั่วไปแล้ว ยังคงใช้บังคับตามบทบัญญัติในมาตรา 544 และมาตรา 545 ที่ว่า ทรัพย์สินซึ่งเช่านั้น ผู้เช่าจะให้เช่าช่วงหรือโอนสิทธิของตนอันมีในทรัพย์สินนั้น ไม่ว่าทั้งหมดหรือแต่บางส่วนให้แก่บุคคลภายนอก ท่านว่าหาอาจทำได้ไม่ เว้นแต่จะได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่นในสัญญาเช่านั้น ก็หมายความว่า การให้เช่าช่วงนั้นไม่สามารถทำได้ตาม กฎหมายของไทย 2) ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยเช่าทรัพย์ซึ่งมีทั้งหมด 4 หมวด ตั้งแต่มาตรา 537 ไปจนถึงมาตรา 571 ไม่ปรากฏว่ามีการบัญญัติเกี่ยวกับหมวดที่ว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของผู้เช่าช่วง จะมีก็แต่เพียงในมาตรา 569 ที่บัญญัติว่า อันสัญญาเช่าอสังหาริมทรัพย์นั้นย่อมไม่ระงับไป เพราะเหตุ โอนกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินซึ่งให้เช่า และผู้รับโอนย่อมรับไปทั้งสิทธิและหน้าที่ของผู้โอนซึ่งมีต่อผู้เช่านั้นด้วยซึ่งการโอนสิทธิการเช่าตามมาตรานี้ ย่อมหมายถึงการโอนไปซึ่งสิทธิของผู้ให้เช่า ไม่ใช่การโอนสิทธิการเช่าหรือเช่าช่วงแต่อย่างใด 3) ในหมวด 4 ว่าด้วยความระงับแห่งสัญญาเช่าในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยเช่าทรัพย์ ตั้งแต่มาตรา 564 จนถึงมาตรา 571 ก็บัญญัติไว้เพียงว่าสัญญาเช่านั้น ย่อมระงับไปเมื่อสิ้นกำหนดเวลาที่ได้ตกลงกันไว้ การเช่าถือสวนนั้นให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเช่ากันปีหนึ่ง การเช่านาก็ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเช่ากันตลอดฤดูทำนาปีหนึ่ง ถ้ากำหนดเวลาเช่าไม่ปรากฏในความที่ตกลงกันหรือไม่พึงสันนิษฐาน ได้คู่สัญญาฝ่ายใดจะบอกเลิกสัญญาเช่าในขณะเมื่อสุดระยะเวลาอันเป็นกำหนดชำระ ค่าเช่าก็ได้ทุกระยะ แต่ต้องบอกกล่าวแก่อีกฝ่ายหนึ่งให้รู้ตัวก่อนชั่วกำหนดเวลาชำระค่าเช่าระยะหนึ่งเป็นอย่างน้อย แต่ไม่จำต้องบอกกล่าวล่วงหน้ากว่าสองเดือน ถ้าทรัพย์สินซึ่งให้เช่าสูญหายไป สัญญาเช่าก็ย่อมระงับไปด้วย ถ้าทรัพย์สินซึ่งให้เช่าสูญหายไปแต่เพียงบางส่วน และมิได้เป็นเพราะความผิดของผู้เช่า ผู้เช่าจะเรียกให้ลดค่าเช่าลงตามส่วนที่สูญหายก็ได้

ในเมื่อสิ้นกำหนดเวลาเช่าซึ่งได้ตกลงกันไว้นั้น ถ้าผู้เช่ายังคงครองทรัพย์สินอยู่ และผู้ให้เช่ารู้ความนั้นแล้วไม่ทักท้วง ให้ถือว่าคู่สัญญาเป็นอันได้ทำสัญญาใหม่ต่อไปไม่มีกำหนดเวลา ถ้าสัญญาเช่าที่นาได้เลิกหรือระงับลง เมื่อผู้เช่าได้เพาะปลูกข้าวลงแล้ว ว่าผู้เช่าย่อมมีสิทธิที่จะครองนานั้นต่อไป จนกว่าจะเสร็จการเกี่ยวเก็บ แต่ต้องเสียค่าเช่า จะเห็นได้ชัดเจนว่าการให้เช่าช่วงนั้น ไม่ได้บัญญัติไว้ว่าเป็นเหตุแห่งความระงับแห่งสัญญาเช่าหรือไม่ (ราชกิจจานุเบกษา, 2535)

แม้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะบัญญัติเรื่องการเช่าช่วงไว้ในมาตรา 544 และ 545 แล้ว แต่บทบัญญัติดังกล่าวยังมีลักษณะเป็นหลักทั่วไป มิได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ และความสัมพันธ์ทางกฎหมายระหว่างผู้ให้เช่า ผู้เช่า และผู้เช่าช่วงไว้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในประเด็นขอบเขตของความยินยอม ความรับผิดโดยตรงของผู้เช่าช่วง และผลทางกฎหมายเมื่อมีการฝ่าฝืนเงื่อนไขการเช่าช่วง นอกจากนี้ กฎหมายยังมิได้วางหลักเกณฑ์รองรับการใช้สิทธิการเช่าในเชิงพาณิชยกรรมอย่างเป็นระบบ ทั้งที่ในทางปฏิบัติ สิทธิการเช่า โดยเฉพาะในอสังหาริมทรัพย์ที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจมีลักษณะเป็นทรัพย์สินที่สามารถโอนหรือใช้เป็นหลักประกันได้ ขณะที่พระราชบัญญัติการเช่าอสังหาริมทรัพย์เพื่อพาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม พ.ศ. 2542 แม้เปิดช่องให้โอนหรือเช่าช่วงได้ แต่ก็ยังเปิดโอกาสให้จำกัดสิทธิดังกล่าวโดยข้อตกลงของคู่สัญญา อันอาจกระทบต่อศักยภาพทางเศรษฐกิจของสิทธิการเช่า ในทางปฏิบัติ แนวคำพิพากษาศาลฎีกามีบทบาทสำคัญในการตีความและอุดช่องว่างของกฎหมาย อย่างไรก็ตาม การวินิจฉัยยังต้องพิจารณาเป็นรายกรณี ส่งผลให้เกิดความไม่แน่นอนทางกฎหมายในบางประเด็น โดยเฉพาะเรื่องความยินยอมและความรับผิดของคู่กรณี

ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี บทบัญญัติกฎหมาย แนวคำพิพากษาศาลฎีกา และมาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศ เพื่อประเมินความเหมาะสมของกฎหมายไทย และเสนอแนวทางปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับสัญญา การเช่า การเช่าช่วง ตลอดจนแนวคำพิพากษาศาลฎีกา มาตรการทางกฎหมายและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับสัญญาการให้สิทธิในการเช่าช่วงของไทยว่ามีปัญหาอะไรและควรแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร

3. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์เปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับสัญญาการให้สิทธิในการเช่าช่วงของไทยและต่างประเทศ

4. เพื่อศึกษาถึงแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการให้สิทธิในการทำสัญญาเช่าช่วงให้มีความเหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบันและเป็นสากล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมุ่งศึกษาวิเคราะห์บทบัญญัติแห่งกฎหมาย แนวคิดทางทฤษฎี และแนวคำพิพากษาที่เกี่ยวข้องกับการเช่าช่วง ทั้งในระบบกฎหมายไทยและต่างประเทศ ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยเป็นข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งรวบรวมจากบทบัญญัติกฎหมาย ราชกิจจานุเบกษา คำพิพากษาศาลฎีกา ตำรา บทความวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเอกสารทางกฎหมายของต่างประเทศ โดยคัดเลือกจากแหล่งข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือและเกี่ยวข้องโดยตรงกับประเด็นศึกษา การวิเคราะห์ใช้วิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและการตีความตามหลักกฎหมาย ผลการศึกษานำเสนอในลักษณะการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. ศึกษาถึงแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับสัญญา การเช่า การเช่าช่วง ตลอดจนแนวคำพิพากษาศาลฎีกา มาตรการทางกฎหมายและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.1 การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสัญญา การเช่า และการเช่าช่วง ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

1) แนวคิดเรื่องความสมบูรณ์ของสัญญา สัญญาเป็นนิติกรรมประเภทหนึ่ง การจะมีผลสมบูรณ์และบังคับได้ตามกฎหมายต้องประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ (1) คู่สัญญามีความสามารถตามกฎหมาย (2) มีการแสดงเจตนาที่ถูกต้องตรงกัน (3) วัตถุประสงค์ไม่ขัดต่อกฎหมาย ความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดี หากขาดองค์ประกอบดังกล่าว สัญญาอาจตกเป็นโมฆะหรือโมฆียะ และไม่อาจบังคับได้ตามกฎหมาย

2) หลักเสรีภาพในการทำสัญญา หลักเสรีภาพในการทำสัญญาเป็นรากฐานสำคัญของกฎหมายเอกชน โดยถือว่า “เจตนา” ของคู่สัญญาเป็นหัวใจของความผูกพันทางกฎหมาย (ดาราพร ถิระวัฒน์, 2552) ซึ่งมีบทบาทสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) เจตนาในฐานะก่อให้เกิดสัญญา

สัญญาเกิดจากคำเสนอและคำสนองที่ต้องตรงกัน คู่สัญญาต้องแสดงเจตนาโดยสมัครใจ ปราศจากความสำคัญผิด ข่มขู่ หรือฉ้อฉล การแสดงเจตนาอาจกระทำโดยวาจา หนังสือ หรือพฤติการณ์ (2) เจตนาในฐานะกำหนดเนื้อหาสัญญาคู่สัญญามีเสรีภาพกำหนดสิทธิ หน้าที่ และเงื่อนไขต่าง ๆ ได้ตามความประสงค์ แม้กฎหมายจะกำหนดหลักพื้นฐานของสัญญาแต่ละประเภทไว้แล้วก็ตาม ทั้งนี้ ข้อตกลงต้องไม่ขัดต่อกฎหมายหรือศีลธรรมอันดี (3) เจตนาในฐานะกำหนดผลของสัญญา เมื่อสัญญาเกิดขึ้นแล้วย่อมมีผลผูกพันตามที่ตกลงกัน การตีความสัญญาต้องพิจารณาเจตนาที่แท้จริงของคู่สัญญา ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 171 และ 368 (ระณัชย์ อาทรธุระสุข, 2559)

3) แนวคิดเรื่องการเช่าช่วง การเช่าช่วง คือ การที่ผู้เช่าโอนสิทธิการใช้หรือรับประโยชน์จากทรัพย์สินที่เช่าให้แก่บุคคลภายนอก โดยมิใช่การโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน แต่เป็นการโอนสิทธิที่เกิดจากสัญญาเช่า (สิทธิเรียกร้อง) สาระสำคัญของการเช่าช่วงจึงอยู่ที่ลักษณะเป็น “การโอนสิทธิในสัญญา” มิใช่การโอนทรัพย์สิน และความชอบด้วยกฎหมายของการเช่าช่วงขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่กำหนดในสัญญาและบทบัญญัติกฎหมาย

2. การศึกษาสภาพปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับสัญญาการให้สิทธิในการเช่าช่วงของไทยว่ามีปัญหาอะไรและควรแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

จากการศึกษาพบว่า ปัญหาเกี่ยวกับการเช่าช่วงในประเทศไทยสามารถจำแนกได้เป็น 2 ประการ ได้แก่ ปัญหาข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติ และปัญหาข้อกฎหมายเชิงโครงสร้างของบทบัญญัติ

1) ปัญหาข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติ พบว่า การให้เช่าช่วงมักเกิดขึ้นในบริบททางธุรกิจและการพาณิชยกรรม โดยเฉพาะในกรณีอสังหาริมทรัพย์ที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจ แต่การที่กฎหมายกำหนดให้ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ให้เช่าโดยมิได้กำหนดรูปแบบหรือหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน ทำให้เกิดข้อพิพาทเกี่ยวกับลักษณะและขอบเขตของความยินยอม รวมถึงความรับผิดของผู้เช่าช่วงต่อผู้ให้เช่า นอกจากนี้ยังเกิดปัญหาในกรณีที่สิทธิการเช่าถูกนำไปใช้เป็นหลักประกันการชำระหนี้ ซึ่งกฎหมายมิได้บัญญัติรองรับไว้อย่างชัดแจ้ง

2) ปัญหาข้อกฎหมาย พบว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มิได้บัญญัติความสัมพันธ์ทางกฎหมายระหว่างผู้ให้เช่ากับผู้เช่าช่วงไว้อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในเรื่องขอบเขตความรับผิดโดยตรงของผู้เช่าช่วง รูปแบบและวิธีการให้ความยินยอม และผลทางกฎหมายของการจำกัดหรือขยายความรับผิดดังกล่าว ส่งผลให้ต้องอาศัยการตีความตามหลักกฎหมายทั่วไป เช่น หลักความยินยอม และแนวคำพิพากษาศาลฎีกาเป็นสำคัญ อันก่อให้เกิดความไม่แน่นอนทางกฎหมายในบางกรณี

ยิ่งไปกว่านั้น แนวคิดเกี่ยวกับสัญญาเช่าในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทเศรษฐกิจและสังคม โดยสิทธิการเช่ามีลักษณะเป็นทรัพย์สินที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจและสามารถหมุนเวียนในระบบธุรกิจได้ อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ยังคงยึดโยงกับแนวคิดดั้งเดิมที่ให้ความสำคัญกับลักษณะสิทธิเฉพาะตัวของผู้เช่าเป็นหลัก จึงอาจไม่สอดคล้องกับพัฒนาการทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน

ดังนั้น แนวทางแก้ไขควรพิจารณาบัญญัติหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเช่าช่วงและการโอนสิทธิการเช่าไว้โดยชัดแจ้งในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยกำหนดให้มีความชัดเจนในเรื่อง (1) ขอบเขตและรูปแบบของความยินยอม (2) ความสัมพันธ์และความรับผิดระหว่างผู้ให้เช่า ผู้เช่า และผู้เช่าช่วง และ (3) การรองรับการใช้สิทธิการเช่าในทางพาณิชยกรรม ทั้งนี้ เพื่อสร้างความแน่นอนทางกฎหมายและสนับสนุนการใช้สิทธิการเช่าให้สอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน

3. การศึกษาและวิเคราะห์เปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับสัญญาการให้สิทธิในการเช่าช่วงของไทยและต่างประเทศ ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

3.1 การศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการเช่าช่วงของประเทศไทย

1) ความหมายของสัญญาเช่า ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 537 สัญญาเช่า คือ สัญญาที่ผู้ให้เช่าตกลงให้ผู้เช่าใช้หรือได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินในระยะเวลาจำกัด และผู้เช่าตกลงชำระค่าเช่า มาตรา 538 กำหนดรูปแบบของการเช่าอสังหาริมทรัพย์ว่า ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดจึงจะฟ้องร้องบังคับคดีได้ และหากมีกำหนดเกินสามปีต้องจดทะเบียน มิฉะนั้นจะบังคับได้เพียงสามปี

2) หลักกฎหมายเกี่ยวกับการเช่าช่วง มาตรา 544 บัญญัติว่า ผู้เช่าไม่มีสิทธิให้เช่าช่วงหรือโอนสิทธิการเช่า เว้นแต่จะได้ตกลงไว้เป็นอย่างอื่น หากฝ่าฝืน ผู้ให้เช่ามีสิทธิบอกเลิกสัญญา มาตรา 545 กำหนดว่า หากการเช่าช่วงกระทำโดยชอบ ผู้เช่าช่วงต้องรับผิดต่อผู้ให้เช่าโดยตรง และไม่อาจยกการที่ได้ชำระค่าเช่าแก่ผู้เช่าเดิมขึ้นต่อสู้ผู้ให้เช่าได้ ทั้งนี้ ไม่กระทบสิทธิของผู้ให้เช่าที่จะเรียกร้องจากผู้เช่าเดิม หลักกฎหมายไทยจึงให้ความสำคัญกับ “ความยินยอมของผู้ให้เช่า” และยังคงให้ผู้เช่าเดิมมีความรับผิดแม้มีการเช่าช่วง

3.2 ศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการเช่าช่วงในต่างประเทศ

1) สาธารณรัฐฝรั่งเศส ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1717 วางหลักว่า ผู้เช่าจะให้เช่าช่วงหรือโอนสิทธิการเช่าได้ต่อเมื่อมีการตกลงไว้ในสัญญา โดยกฎหมายมิได้กำหนดรายละเอียดความสัมพันธ์ระหว่างคู่สัญญาไว้อย่างชัดเจน จึงมักอธิบายโดยอาศัยหลักการโอนสิทธิเรียกร้อง

2) สหรัฐอเมริกา ในกฎหมายสหรัฐอเมริกา สิทธิการเช่าสามารถมีมิติทางเศรษฐกิจ เช่น การใช้เป็นหลักประกันหนี้ โดยเจ้าหนี้สามารถบังคับหลักประกันได้ 2 วิธี คือ (1) การขายทอดตลาดภายใต้การควบคุมของศาล (Judicial Foreclosure) (2) การขายตามอำนาจในสัญญา (Foreclosure by Power of Sale) แนวคิดนี้สะท้อนการมองสิทธิการเช่าในฐานะทรัพย์สินทางเศรษฐกิจที่มีมูลค่า

3) สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน (BGB) มาตรา 540 ผู้เช่าไม่มีสิทธิให้ผู้อื่นใช้ทรัพย์สินที่เช่าโดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้ให้เช่า และแม้ได้รับความยินยอม ผู้เช่ายังคงต้องรับผิดในการใช้ทรัพย์ของผู้เช่าช่วง แนวคิดของเยอรมนีจึงสอดคล้องกับไทยในเรื่องการให้ความสำคัญต่อความยินยอมของผู้ให้เช่า และการคงความรับผิดของผู้เช่าเดิม

จากการศึกษากฎหมายไทย ฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกา และเยอรมนี พบว่า 1) ทุกระบบกฎหมายให้ความสำคัญกับความยินยอมของผู้ให้เช่า 2) การเช่าช่วงเป็นการโอนสิทธิในสัญญา มิใช่การโอนกรรมสิทธิ์3) ผู้เช่าเดิมมักยังคงมีความรับผิด แม้จะมีการเช่าช่วง 4) บางประเทศมองสิทธิการเช่าในมิติทางเศรษฐกิจที่สามารถใช้เป็นหลักประกันได้ โครงสร้างทางกฎหมายดังกล่าว สะท้อนความพยายามรักษาดุลยภาพระหว่างเสรีภาพในการทำสัญญา กับการคุ้มครองสิทธิของเจ้าของทรัพย์สิน

4. การศึกษาแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการให้สิทธิในการทำสัญญาเช่าช่วงของต่างประเทศที่เป็นมาตรฐานทั่วไป เพื่อให้สามารถนำมาปรับใช้ในกฎหมายไทยให้มีความเหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบันและเป็นสากล ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

จากการศึกษากฎหมายอังกฤษ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส เยอรมนี และไทย พบว่า หลักสำคัญในการกำหนดระยะเวลาการเช่าอสังหาริมทรัพย์คือ ความชัดเจนแน่นอนของจุดเริ่มต้นและสิ้นสุดแห่งสัญญา เพื่อให้คู่สัญญาทราบขอบเขตสิทธิและหน้าที่ของตนอย่างแน่นอน โดยทั่วไปกฎหมายมิได้กำหนดระยะเวลาขั้นต่ำหรือขั้นสูงสุดของการเช่า ทั้งนี้ การกำหนดระยะเวลาถือเป็นเรื่องเสรีภาพของคู่สัญญา เว้นแต่จะเกี่ยวข้องกับแบบพิธีหรือการคุ้มครองบุคคลภายนอก

กรณีการเช่าที่มีระยะเวลาสิ้นสุดไม่แน่นอน กฎหมายอังกฤษได้พัฒนากลไกทางกฎหมายเพื่อแปลงเงื่อนไขดังกล่าวให้เป็นระยะเวลาที่แน่นอน เช่น การกำหนดให้สัญญาเช่าที่อิงอายุบุคคลหรือ

เงื่อนไขเฉพาะแปลงเป็นสัญญาที่มีกำหนดเวลาแน่นอน รวมถึงกรณีสัญญาที่ต่ออายุได้ไม่จำกัด ซึ่งถูกกำหนดระยะเวลาแทนโดยกฎหมาย เพื่อรักษาหลักความแน่นอนของนิติสัมพันธ์ ในส่วนของการโอนสิทธิการเช่าและการเช่าช่วง พระราชบัญญัติการเช่าอสังหาริมทรัพย์เพื่อพาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม พ.ศ. 2542 ของไทยกำหนดให้ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ให้เช่า อย่างไรก็ตาม เพื่อคุ้มครองศักยภาพทางเศรษฐกิจของสิทธิการเช่า ควรกำหนดให้การปฏิเสธความยินยอมต้องมีเหตุผลอันสมควร เพื่อป้องกันการจำกัดสิทธิอย่างไม่เป็นธรรม

หลักกฎหมายของอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ให้ความสำคัญกับความแน่นอนของระยะเวลาเช่าและยอมรับเสรีภาพของคู่สัญญาในการกำหนดเงื่อนไข โดยการแทรกแซงของกฎหมายจำกัดอยู่ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับแบบพิธีหรือการคุ้มครองสิทธิบุคคลภายนอก มิใช่การกำหนดข้อจำกัดเชิงสาระเกี่ยวกับระยะเวลาหรือศักยภาพของสิทธิการเช่าโดยตรง ซึ่งเป็นแนวทางที่อาจนำมาปรับใช้ในการพัฒนากฎหมายไทยให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลและบริบททางเศรษฐกิจในปัจจุบัน

ดังนั้น ในส่วนที่เกี่ยวกับการกำหนดระยะเวลาการเช่าอสังหาริมทรัพย์ อาจกล่าวสรุปได้ว่าตามหลักการของกฎหมายอังกฤษและอเมริกานั้น กำหนดระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดของการเช่าเป็นสาระสำคัญ เพื่อจะได้ทราบระยะเวลาของความผูกพันและสิทธิหน้าที่ที่มีต่อกัน แต่จะไม่มีการกำหนดขั้นต่ำหรือสูงสุดของระยะเวลาการเช่าเอาไว้ และหากจะมีการกำหนดก็เป็นในเรื่องของแบบพิธีในการทำสัญญา ไม่ใช่การจัดประเภทการเช่าที่จะให้มีหรือไม่มีผลตามกฎหมายใดโดยเฉพาะเจาะจง อย่างที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการเช่าอสังหาริมทรัพย์ เพื่อพาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม พ.ศ. 2542 ของไทย

อภิปรายผล

จากการศึกษา พบว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้กำหนดขอบเขตของความรับผิดระหว่างผู้ให้เช่ากับผู้เช่าช่วงไว้ อีกทั้งไม่ได้กำหนดแบบและวิธีการให้ความยินยอมไว้จึงต้องนำหลักกฎหมายทั่วไปในเรื่องความยินยอม (Volentinon fit injuria) มาใช้ในเรื่องเช่าช่วงด้วย ซึ่งได้กำหนดว่าความยินยอมสามารถกระทำได้โดยวาจาและลายลักษณ์อักษร และสามารถให้ก่อน ขณะ และหลังทำสัญญาเช่าช่วงก็ได้ อันมีผลให้ผู้เช่าช่วงต้องรับผิดโดยตรงต่อผู้ให้เช่าตามสัญญาเช่าช่วง ซึ่งผู้เช่าช่วงสามารถจำกัดความรับผิดของตนต่อผู้ให้เช่าได้ นอกจากนี้ ยังพบว่าสิทธิการเช่าช่วงสามารถนำไปเป็นหลักประกันการชำระหนี้ได้อีกด้วย

สัญญาเช่าทรัพย์เป็นเอกเทศสัญญาประเภทหนึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หากบทบัญญัติเกี่ยวกับการเช่าทรัพย์มิได้กำหนดไว้โดยเฉพาะ ย่อมต้องนำบทบัญญัติทั่วไปว่าด้วยหนี้และสัญญามาปรับใช้โดยอนุโลม ในกรณีการให้เช่าช่วง กฎหมายได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะว่า ผู้เช่าจะนำทรัพย์สินที่เช่าไปให้บุคคลอื่นเช่าช่วงไม่ได้ เว้นแต่ได้รับความยินยอมจากผู้ให้เช่า และหากผู้เช่าฝ่าฝืน ผู้ให้เช่าย่อมมีสิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 544 วรรคสอง แนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1050/2539 วินิจฉัยว่า กรณีผู้เช่านำทรัพย์สินที่เช่าไปให้ผู้อื่นเช่าช่วงโดยไม่ได้รับอนุญาต ถือเป็นการผิดสัญญาเช่า ผู้ให้เช่าจึงมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ทันทีตามบทบัญญัติดังกล่าว โดยไม่จำต้องบอกกล่าวให้ผู้เช่าแก้ไขการผิดสัญญาก่อน ทั้งนี้ เนื่องจากกรณีดังกล่าวเป็นบทบัญญัติที่กำหนดไว้โดยเฉพาะ จึงไม่อยู่ภายใต้บังคับของมาตรา 387 ซึ่งเป็นบทบัญญัติทั่วไปเกี่ยวกับการเลิกสัญญา

การเช่าทรัพย์เป็นสัญญาประเภทหนึ่งในบรรดาเอกเทศสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บทบัญญัติเกี่ยวกับสัญญาเช่าทรัพย์มิได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับหน้าที่และวิธีการปฏิบัติของคู่สัญญาไว้ครบถ้วนทุกประการ ดังนั้น ในกรณีที่กฎหมายลักษณะเช่าทรัพย์มิได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะ จึงต้องนำบทบัญญัติทั่วไปว่าด้วยหนี้มาปรับใช้โดยอนุโลม ตัวอย่างเช่น กรณีสถานที่ชำระค่าเช่า หากคู่สัญญามิได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น การชำระหนี้ย่อมต้องกระทำ ณ ภูมิลำเนาของเจ้าหนี้ ซึ่งในสัญญาเช่าทรัพย์หมายถึงภูมิลำเนาของผู้ให้เช่า ตามหลักทั่วไปแห่งกฎหมายว่าด้วยหนี้ ทั้งนี้ หากมีข้อพิพาทเกี่ยวกับการชำระหนี้ ศาลอาจต้องพิจารณาว่าการชำระหนี้ดังกล่าวได้กระทำโดยถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือไม่ โดยเฉพาะเมื่อมีการนำหนี้ไปวางทรัพย์ตามมาตรา 333 ศาลย่อมต้องพิจารณาประกอบกับบทบัญญัติเรื่องการชำระหนี้ตามมาตรา 324 เพื่อวินิจฉัยว่าใครเป็นเจ้าหนี้และใครเป็นลูกหนี้ในนิติสัมพันธ์ดังกล่าว เนื่องจากสัญญาเช่าทรัพย์เป็นสัญญาต่างตอบแทนซึ่งก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่แก่คู่สัญญาทั้งสองฝ่าย กล่าวคือ ผู้ให้เช่ามีหน้าที่ส่งมอบทรัพย์สินให้ผู้เช่าใช้หรือได้รับประโยชน์ และมีสิทธิได้รับค่าเช่าเป็นการตอบแทน

ในภาพรวมของเอกเทศสัญญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 537 บัญญัติว่า “อันว่าเช่าทรัพย์สินนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งเรียกว่าผู้ให้เช่า ตกลงให้บุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่าผู้เช่า ได้ใช้หรือได้รับประโยชน์ในทรัพย์สินนั้นชั่วระยะเวลาอันมีจำกัด และผู้เช่าตกลงจะให้ค่าเช่าเพื่อการนั้น”

ในทางเศรษฐกิจ สิทธิใดก็ตามที่สามารถโอนเปลี่ยนมือได้ ย่อมถือเป็นทรัพย์สินที่มีมูลค่าในทางตลาด และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้ เช่น การจำหน่ายจ่ายโอน หรือการนำไปเป็น

หลักประกันในการชำระหนี้ สิทธิการเช่าอสังหาริมทรัพย์ก็ถือเป็นสิทธิประเภทหนึ่งที่อาจมีมูลค่าในทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่อสังหาริมทรัพย์ดังกล่าวตั้งอยู่ในทำเลที่มีศักยภาพทางพาณิชยกรรมหรืออุตสาหกรรม หากสิทธิการเช่าสามารถโอนเปลี่ยนมือหรือใช้เป็นหลักประกันได้โดยสะดวก ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมากต่อการประกอบธุรกิจของผู้ทรงสิทธิการเช่า

ทั้งนี้ พระราชบัญญัติการเช่าอสังหาริมทรัพย์เพื่อพาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้สิทธิการเช่าอสังหาริมทรัพย์ภายใต้กฎหมายดังกล่าว สามารถโอนเปลี่ยนมือหรือให้เช่าช่วงได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ให้เช่า ซึ่งแตกต่างจากหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อย่างไรก็ตาม กฎหมายดังกล่าวยังคงสงวนสิทธิของผู้ให้เช่าบางประการไว้ โดยบัญญัติให้คู่สัญญาสามารถตกลงกำหนดเงื่อนไขเป็นอย่างอื่นได้

การเปิดช่องให้คู่สัญญาตกลงกำหนดเงื่อนไขดังกล่าว อาจก่อให้เกิดข้อกังวลว่าในทางปฏิบัติผู้ให้เช่าอาจกำหนดเงื่อนไขจำกัดการโอนสิทธิหรือการให้เช่าช่วงไว้ในสัญญา ซึ่งอาจส่งผลให้สิทธิการเช่าตามพระราชบัญญัตินี้ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้อย่างเต็มที่ และมีลักษณะไม่แตกต่างจากสิทธิการเช่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่การโอนสิทธิยังคงผูกพันอยู่กับความยินยอมของผู้ให้เช่า

จากการศึกษาหลักกฎหมายอังกฤษและสหรัฐอเมริกาในประเด็นดังกล่าวนี้ พบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ โดยหลักทั่วไปสิทธิการเช่าอสังหาริมทรัพย์เป็นสิทธิที่มีลักษณะโอนเปลี่ยนมือได้โดยตัวของมันเอง ผู้ทรงสิทธิหรือผู้เช่าสามารถที่จะโอนให้เช่าช่วง นำไปประกันการชำระหนี้ หรืออนุญาตให้บุคคลอื่นเข้ามาในทรัพย์ที่ตนครอบครองได้ โดยไม่ต้องได้รับขอความยินยอมจากผู้ให้เช่า

อย่างไรก็ตาม ผู้ให้เช่าอาจจำกัดหรือกำหนดข้อห้ามการโอนและการกระทำอื่น ๆ ดังกล่าวมาข้างต้น โดยการระบุข้อจำกัด หรือข้อห้าม หรือเงื่อนไขบนฐานความยินยอมของผู้ให้เช่าที่กำหนดไว้ในสัญญาเช่า ซึ่งผู้ให้เช่าจะต้องไม่ยึดหน่วงความยินยอมไว้โดยปราศจากเหตุผลอันสมควรด้วย นั่นคือเป็นการยอมรับสิทธิของผู้ให้เช่าในลักษณะของข้อยกเว้นจากหลักทั่วไป ในทำนองเดียวกับหลักการที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการเช่าอสังหาริมทรัพย์เพื่อพาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม พ.ศ. 2542 ใช้หรือได้รับประโยชน์ในทรัพย์สินอย่างใดอย่างหนึ่งชั่วระยะเวลาอันมีจำกัด และผู้เช่าตกลงจะให้ค่าเช่าเพื่อการนั้น

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า การเช่าช่วงตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 544 และ 545 มีลักษณะเป็นหลักทั่วไป โดยมิได้กำหนดความสัมพันธ์ทางกฎหมายระหว่างผู้ให้เช่า ผู้เช่า และผู้เช่าช่วงไว้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในประเด็นขอบเขตความยินยอมและความรับผิดของผู้เช่าช่วง ส่งผลให้ต้องอาศัยการตีความตามหลักกฎหมายทั่วไปและแนวคำพิพากษาศาลฎีกาเป็นสำคัญ อันก่อให้เกิดความไม่แน่นอนทางกฎหมายในทางปฏิบัติ

ในบริบทปัจจุบัน สิทธิการเช่ามีมูลค่าทางเศรษฐกิจและสามารถใช้เป็นเครื่องมือทางพาณิชยกรรมได้ แต่กฎหมายไทยยังรองรับมิติทางเศรษฐกิจดังกล่าวอย่างจำกัด เมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ พบว่า หลายระบบกฎหมายยอมรับการโอนหรือเช่าช่วงเป็นหลักทั่วไป โดยเปิดโอกาสให้จำกัดสิทธิได้ภายใต้เงื่อนไขที่สมเหตุสมผล ดังนั้น จึงควรปรับปรุงกฎหมายไทยโดยบัญญัติหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเช่าช่วงและการโอนสิทธิการเช่าให้ชัดเจน กำหนดขอบเขตความยินยอม ความรับผิด และสถานะทางกฎหมายของคู่กรณี เพื่อเสริมสร้างความแน่นอนทางกฎหมายและสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน

2. ข้อเสนอแนะ

จากการทำวิจัยเรื่องเรื่อง ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการเช่าช่วง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

จะต้องบัญญัติเรื่องการเช่าช่วงและการโอนสิทธิการเช่า ไว้โดยชัดแจ้งในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยให้มีการบัญญัติถึงสิทธิและหน้าที่เช่าช่วงและการโอนสิทธิการเช่า ดังต่อไปนี้

1) กำหนดเกี่ยวกับการเช่าช่วงและการโอนสิทธิการเช่า ว่าภายในระยะเวลาของการเช่าตามสัญญาเช่านั้น ผู้เช่าสามารถนำทรัพย์สินที่เช่า ออกให้เช่าช่วงหรือโอนสิทธิการเช่าได้ โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ให้เช่า

2) ผู้เช่าช่วงหรือผู้รับโอนโอนสิทธิการเช่า มีสิทธิและหน้าที่ เช่นเดียวกันกับบุคคลที่เป็นผู้เช่าโดยทั่วไป

3) ในสัญญาเช่าช่วงและการโอนสิทธิการเช่านั้น ผู้เช่าที่ทำสัญญากับผู้ให้เช่านั้น ให้ถือเสมือนว่าเป็นบุคคลผู้ค้ำประกัน ซึ่งต้องรับผิดร่วมต่อผู้ให้เช่ากับผู้เช่าช่วงหรือผู้รับโอนโอนสิทธิการเช่า

4) ผู้เช่าช่วงหรือผู้รับโอนโอนสิทธิการเช่า มีสิทธิและหน้าที่ต่อผู้ให้เช่าช่วง ตามสัญญาเช่าช่วงหรือสัญญาโอนสิทธิการเช่า

5) สัญญาเช่าช่วงหรือสัญญาโอนสิทธิการเช่าใด ที่กำหนดระยะเวลาเกินไปกว่าระยะเวลาเช่าอยู่เดิม ที่ยังเหลืออยู่นั้น หรือข้อความที่ขัดกับสัญญาเช่าฉบับเดิม ให้ตกเป็นโมฆะ

เอกสารอ้างอิง

ดาราพร ถิระวัฒน์. (2552). *“การก่อให้เกิดสัญญา และการบังคับของสัญญา:การตีความสัญญา” ในประมวลสาระชุดวิชา 40701 กฎหมายแพ่ง ลักษณะสัญญา และลักษณะละเมิด และหลักกฎหมายเปรียบเทียบชั้นสูง หน่วยที่ 5 สาขาวิชานิติศาสตร์.* นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ไผทชิต เอกจริยกร. (2560). *คำอธิบายเช่าทรัพย์ เช่าซื้อ.* กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน.

พระราชกฤษฎีกาให้ใช้บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์. (2468). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 42 หน้า 94 (11 พฤศจิกายน 2468)

พระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ 1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. 2535. (2535). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 109 ตอนที่ 42 หน้า 93-571 (8 เมษายน 2535)

ระณัชย์ อาทรธุระสุข. (2559). ปั ญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมในสัญญาสำเร็จรูป ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายไทยกับกฎหมายของสหภาพยุโรป. ใน *วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกกฎหมายธุรกิจ สาขาวิชานิติศาสตร์.* มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ศนันท์กรณ์ โสตถิพันธุ์. (2569). *คำอธิบายกฎหมายเช่าทรัพย์-เช่าซื้อ.* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน.

แนวทางการสร้างอาชีพเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับผู้สูงอายุ ในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด*

CAREER DEVELOPMENT STRATEGIES TO INCREASE ECONOMIC VALUE FOR THE ELDERLY IN SELAPHUM DISTRICT, ROI ET PROVINCE.

ปิยพรวดี ทองดี
Piyaponwadee Thongdee
มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด, ประเทศไทย
Roi Et Rajabhat University, Thailand
E-mail: piyapornwadee@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาศักยภาพและคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุ และ (2) ศึกษาแนวทางการสร้างอาชีพที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับผู้สูงอายุในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด การวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสานเชิงกรณีศึกษา เก็บข้อมูลจากผู้สูงอายุ 60 คน ซึ่งกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามหลักความเพียงพอของการศึกษาเชิงสำรวจในชุมชนและความอิ่มตัวของข้อมูล โดยคัดเลือกแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็นด้วยวิธีเจาะจง และขยายรายชื่อด้วยวิธีลูกโซ่ เครื่องมือประกอบด้วยแบบสอบถาม 4 ตอน รวม 20 ข้อ แบบสัมภาษณ์ และเวทีสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลหลัก 12 คน จาก 4 กลุ่มอาชีพ ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์เนื้อหาและสังเคราะห์ประเด็นตามวัตถุประสงค์

ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุมีศักยภาพและคุณค่าในตนเอง ส่วนใหญ่มีสุขภาพแข็งแรง มีประสบการณ์ด้านเกษตรกรรม การค้าขาย งานหัตถกรรม และการแปรรูปอาหาร ยังต้องการทำงานเพื่อสร้างรายได้เสริม ลดความเหงา และรักษาบทบาททางสังคม อาชีพที่เหมาะสมควรเป็นงานเบา ทำได้ที่บ้าน ใช้ภูมิปัญญาเดิม ใช้ทุนไม่สูง และเชื่อมโยงตลาดชุมชน โดยเน้นความเหมาะสมกับวัย สุขภาพ เวลา ครอบครัว ความปลอดภัย ภูมิปัญญาท้องถิ่น การรวมกลุ่ม การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การ

* Received: 1 November 2025; Revised: 13 December 2025; Accepted: 14 December 2025

ประชาสัมพันธ์ออนไลน์ และการเชื่อมโยงผู้ซื้อ เพื่อขยายโอกาสรายได้เสริม ลดภาระครอบครัว แนวทางการสร้างอาชีพควรดำเนินการแบบบูรณาการระหว่างภาครัฐ ชุมชน ครอบครัว และเครือข่ายการตลาด โดยสนับสนุนการฝึกอบรม งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ สุขภาพ และช่องทางจำหน่าย การพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมช่วยเสริมการพึ่งพาตนเอง เพิ่มรายได้ ยกระดับคุณภาพชีวิต และทำให้ผู้สูงอายุเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของสังคมไทยอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การสร้างอาชีพ, มูลค่าทางเศรษฐกิจ, ผู้สูงอายุ, อำเภอเสลภูมิ, จังหวัดร้อยเอ็ด

Abstract

This research article aimed to (1) study the potential and self-worth of elderly people and (2) examine appropriate career development approaches to enhance the economic value of elderly people in Selaphum District, Roi Et Province. This study employed a mixed-methods case study design. Data were collected from 60 elderly participants. The sample size was determined based on the principle of adequacy for community-based survey research and data saturation. The participants were selected through non-probability sampling using purposive sampling, and the list of participants was expanded through snowball sampling. The research instruments consisted of a four-part questionnaire with a total of 20 items, an interview form, and focus group discussions with 12 key informants from four occupational groups. Quantitative data were analyzed using descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation, while qualitative data were analyzed through content analysis and thematic synthesis in accordance with the research objectives.

The findings revealed that elderly people possessed potential and self-worth. Most of them were in good health and had experience in agriculture, trade, handicrafts, and food processing. They still desired to work in order to earn supplementary income, reduce loneliness, and maintain their social roles. Suitable occupations should be light work that can be performed at home, make use of existing local wisdom, require low investment, and connect with community markets. Such occupations should emphasize

suitability in terms of age, health, time, family context, safety, local wisdom, group formation, product development, online public relations, and connection with buyers in order to expand opportunities for supplementary income and reduce the burden on families. Career development approaches should be implemented through integrated collaboration among government agencies, communities, families, and marketing networks by supporting training, budgets, materials and equipment, health promotion, and distribution channels. The development of appropriate occupations helps strengthen self-reliance, increase income, improve quality of life, and enable elderly people to become valuable resources of Thai society in a sustainable manner.

Keywords: Career Creation, Economic Value, Elderly, Selaphum District, Roi Et Province

บทนำ

องค์การสหประชาชาติได้แบ่งระดับการเข้าสู่สังคมสูงอายุเป็น 3 ระดับ ได้แก่ สังคมสูงอายุ (Aging society) คือมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศ สังคมสูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged society) คือมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 20 และสังคมสูงอายุอย่างเต็มที่ (Super-aged society) คือมีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ (คาสปาร์พีค, วาสนา อิ่มเอม, และรัตนาภรณ์ ตังธนเศรษฐ์, 2558) สำหรับประเทศไทยเริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2548 โดยมีสัดส่วนผู้สูงอายุร้อยละ 10.3 และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง จนคาดว่าจะเป็นสังคมสูงอายุโดยสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2565 และเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างเต็มที่ในปี พ.ศ. 2575 (คาสปาร์พีค, วาสนา อิ่มเอม, และรัตนาภรณ์ ตังธนเศรษฐ์, 2558) (คาสปาร์พีค, วาสนา อิ่มเอม, และรัตนาภรณ์ ตังธนเศรษฐ์, 2558)

สำนักงานสถิติแห่งชาติรายงานว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังมีบทบาทสำคัญในการเกื้อหนุนครอบครัวและสังคม เช่น ให้คำปรึกษา ดูแลลูกหลาน เฝ้าบ้าน เฝ้าร้าน และช่วยจัดการด้านการเงินมากกว่าร้อยละ 70 ขณะเดียวกัน ผู้สูงอายุนอกเขตเทศบาลมีรายได้ต่ำกว่าผู้สูงอายุในเขตเทศบาล และรายได้หลักจำนวนมากยังมาจากครอบครัวและการทำงาน อย่างไรก็ตาม แหล่งรายได้ดังกล่าวมีแนวโน้มลดลงตามจำนวนวัยแรงงานที่เกื้อหนุนผู้สูงอายุลดลง ทำให้ผู้สูงอายุต้องพึ่งพาเงินออม เบี้ยยังชีพ บำเหน็จบำนาญ หรือรายได้จากทรัพย์สินของตนเองมากขึ้น (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557)

สถานการณ์สังคมสูงวัยจึงเป็นประเด็นสำคัญของสังคมไทย เนื่องจากประเทศไทยกำลังเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างเต็มที่ โดยคาดว่าจะมีประชากรสูงอายุประมาณ 1 ใน 4 ของประชากรทั้งประเทศภายในปี พ.ศ. 2575 การเตรียมความพร้อมจึงจำเป็นต่อการทำให้ผู้สูงอายุอยู่ในสังคมอย่างมีศักดิ์ศรี มีส่วนร่วม และได้รับการดูแลอย่างเหมาะสม (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2563)

ศุภเจตน์ จันทร์สาส์น อธิบายว่า หากผู้สูงอายุมีความพร้อมด้านร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจ และสังคม หรือเป็นผู้สูงอายุที่มีพลังในการดำเนินชีวิต ย่อมส่งผลดีทั้งต่อผู้สูงอายุ ครอบครัว และสังคมโดยรวม (ศุภเจตน์ จันทร์สาส์น, 2555) สุภจักษ์ แสงประจักษ์สกุล ชี้ว่า การที่ผู้สูงอายุมีสุขภาพดีและสามารถสร้างรายได้ให้ตนเองได้ จะช่วยลดภาระของครอบครัวและลดงบประมาณด้านการรักษาพยาบาลของภาครัฐ อีกทั้งการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุยังเป็นโอกาสในการสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจ หรือการปันผลทางประชากรครั้งที่ 2 (สุภจักษ์ แสงประจักษ์สกุล, 2557)

การเข้าสู่สังคมสูงอายุในหลายประเทศทั่วโลกทำให้องค์การอนามัยโลกเสนอกรอบแนวคิด Active Ageing เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม โดยเน้นสุขภาพ ความมั่นคง และการมีส่วนร่วมทางสังคม ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้กับบริบทของการสร้างอาชีพและการส่งเสริมคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุได้ (World Health Organization, 2002)

เขตพื้นที่อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นจังหวัดที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และมีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วเป็นลำดับอย่างต่อเนื่อง จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ผู้สูงอายุ ปี 2567 มีกระแสความเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาดังกล่าว เป็นผลทำให้วิถีชีวิตของผู้คนเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในชนบท การดำรงชีวิตจากครอบครัวขยายเปลี่ยนมาเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ประชากรส่วนใหญ่เป็นเด็กและผู้สูงอายุ ซึ่งผู้สูงอายุจะอยู่บ้านเพียงลำพังคนเดียว ไม่ค่อยได้พบปะพูดคุยกับใคร ส่วนใหญ่จะมีภาระดูแลบ้าน ประกอบอาหารและเลี้ยงดูหลาน เนื่องจากบุตรที่แต่งงานแล้วหรือยังไม่แต่งงาน จะต้องไปหารายได้หรือต้องไปทำงานต่างถิ่น ทำให้ผู้สูงอายุต้องมีบทบาทในการเลี้ยงดูหลาน ไม่มีอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้เป็นของตนเอง ต้องคอยรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ อาทิ องค์การบริหารส่วนตำบล สาธารณสุข และลูกหลาน ส่งผลให้ผู้สูงอายุเกิดภาวะเจ็บป่วยด้านร่างกายและจิตใจเพิ่มขึ้น

จากสภาพดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวทางการสร้างอาชีพเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับผู้สูงอายุในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อค้นหาศักยภาพ ภูมิปัญญา และคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุ ตลอดจนพัฒนาแนวทางหรือกระบวนการที่เหมาะสมต่อการสร้างรายได้ การพึ่งพาตนเอง

และการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน โดยอาศัยกรอบแนวคิดพฤฒพลังและบริบทเศรษฐกิจฐานรากเป็นฐานในการวิเคราะห์

วัตถุประสงค์การศึกษาวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพ และคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างอาชีพเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับผู้สูงอายุในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินงานวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานเชิงกรณีศึกษา (mixed-methods case study) เก็บข้อมูลแบบภาคตัดขวางครั้งเดียว (cross-sectional study) มุ่งอธิบายปรากฏการณ์เชิงลึกในบริบทพื้นที่ มากกว่าการสรุปอ้างอิงเชิงสถิติไปยังประชากรทั้งหมด การวิจัยได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด เลขที่ 101/2568 เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และประเด็นสนทนากลุ่ม ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์เนื้อหาและสังเคราะห์ประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัย

1. ประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัย คือ ผู้สูงอายุในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด อายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 19,308 คน (กรมการปกครอง สำนักบริหารการทะเบียน, 2568) กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณกำหนดจำนวน 60 คน โดยพิจารณาจากขอบเขตการศึกษาระดับชุมชน ความเป็นไปได้ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม และความเพียงพอของข้อมูลสำหรับการวิจัยแบบผสมผสานที่มุ่งอธิบายบริบทพื้นที่ การเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีไม่อาศัยความน่าจะเป็น โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) จากผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์ประกอบอาชีพหรือมีศักยภาพในการสร้างรายได้ แล้วขยายรายชื่อด้วยวิธีลูกโซ่ (snowball sampling) เพื่อให้ครอบคลุมความหลากหลายด้านเพศ อายุ ภูมิหลังอาชีพ และสภาพเศรษฐกิจสังคม ดังนั้น กลุ่มตัวอย่าง 60 คนจึงเป็นตัวแทนเชิงบริบทและเชิงวิเคราะห์ มิใช่ตัวแทนเชิงสถิติ ผลการวิจัยจึงควรตีความภายใต้บริบทของอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

2. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการสังเคราะห์เชิงคุณภาพ จึงกำหนดตัวแปรเป็น “ตัวแปรที่สังเกตได้” (observed variables) และ “ประเด็นศึกษา” แทนการกำหนดตัวแปรต้นและตัวแปรตามเชิงเหตุผล ประเด็นที่ศึกษา ได้แก่ (1) ลักษณะส่วนบุคคลและครอบครัว เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำบลที่อยู่อาศัย และลักษณะครอบครัว (2) ความต้องการทำงานเพื่อสร้างรายได้และคุณค่าทางเศรษฐกิจ (3) การมีส่วนร่วมในการผลิต การแลกเปลี่ยน การบริโภค และการลงทุนในระบบเศรษฐกิจชุมชน (4) ประสบการณ์ ความรู้ด้านสุขภาพ การสนับสนุนทางสังคม และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และ (5) แนวทางการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจผ่านอาชีพที่เหมาะสมกับศักยภาพและบริบทชุมชน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ แบบสอบถามได้รับการประเมินความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ด้วยดัชนี IOC และ CVI จากนั้นทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงจำนวน 30 คน ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคเท่ากับ 0.968 แสดงว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นระดับสูง ส่วนแบบสัมภาษณ์และประเด็นสนทนากลุ่มได้รับการตรวจสอบความครอบคลุม ความชัดเจนของภาษา และความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ก่อนนำไปใช้จริง พร้อมตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยการเทียบเคียงข้อมูลจากแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และเวทีสนทนากลุ่ม

3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

เครื่องมือเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) แบบปลายปิด (Close-Ended Question) สร้างจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 60 คน แบ่งเป็น 4 ตอน รวม 20 ข้อ ดังนี้

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 5 ข้อ เป็นคำถามแบบเลือกตอบ ได้แก่ เพศ อายุ ตำบลที่อยู่ ระดับการศึกษา และลักษณะครอบครัว โดยใช้มาตรนามบัญญัติ (Nominal Scale) และมาตรเรียงลำดับ (Ordinal Scale) ตามลักษณะของข้อมูล

ตอนที่ 2 ความต้องการทำงานที่สามารถสร้างรายได้และคุณค่าทางเศรษฐกิจ จำนวน 5 ข้อ เป็นคำถามแบบเลือกตอบ ให้ผู้ตอบสำรวจตนเองและประเมินเหตุการณ์หรือความรู้สึกในช่วง 3 เดือนที่

ผ่านมา ใช้มาตรอันตรภาค (Interval Scale) และมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตามรูปแบบของ Likert's Scale (Wade, B, 2006)

ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการผลิตและการบริโภคสินค้าหรือบริการในระบบเศรษฐกิจ จำนวน 5 ข้อ เป็นคำถามแบบเลือกตอบ ให้ผู้ตอบประเมินตนเองในช่วง 3 เดือนที่ผ่านมา ใช้มาตรอันตรภาค (Interval Scale) และมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามรูปแบบของ Likert's Scale

ตอนที่ 4 ประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับปัญหาสุขภาพและความต้องการของผู้สูงอายุ จำนวน 5 ข้อ เป็นคำถามแบบเลือกตอบ ให้ผู้ตอบประเมินตนเองในช่วง 3 เดือนที่ผ่านมา ใช้มาตรอันตรภาค (Interval Scale) และมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามรูปแบบของ Likert's Scale

การแปลความหมายค่าเฉลี่ยใช้คะแนนเฉลี่ยเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นตามแนวคิดของเบสท (Best, J. W, 1977)

3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

เครื่องมือเชิงคุณภาพ คือ แบบสัมภาษณ์ (Interview form) และประเด็นสนทนากลุ่ม (Focus Group) แบบปลายเปิด (Open-Ended Question) สร้างจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ใช้เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นแกนนำชุมชนจาก 4 กลุ่มอาชีพ รวม 12 คน โดยแบ่งคำถามออกเป็น 3 ส่วน รวม 9 ข้อ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป จำนวน 1 ข้อ ครอบคลุมอายุ ที่อยู่อาศัย สุขภาพ ระดับการศึกษา และอาชีพ

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ จำนวน 5 ข้อ มุ่งศึกษาประสบการณ์ ความต้องการ และความเหมาะสมของอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ

ส่วนที่ 3 การสนับสนุนจากชุมชนและภาครัฐ จำนวน 3 ข้อ มุ่งศึกษาบทบาทของภาครัฐ ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ

นอกจากนี้ จัดเวทีสนทนากลุ่มในประเด็น "ประสบการณ์การทำอาชีพที่ผ่านมา" "อาชีพในชุมชนที่ผ่านมา" "อาชีพใดที่ตรงใจเรา" และ "แนวทางการสร้างอาชีพเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ" เพื่อนำข้อมูลมาสังเคราะห์ร่วมกับผลการวิจัยเชิงปริมาณ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการ 3 ขั้นตอน ได้แก่ (1) ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบการวิจัย (2) เก็บข้อมูลเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถามจากผู้สูงอายุ

60 คนในพื้นที่ศึกษา และ (3) เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างและเวทีสนทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลหลัก 12 คน จาก 4 กลุ่มอาชีพ จากนั้นตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล จัดหมวดหมู่ และเตรียมข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากเก็บข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม ลงรหัสข้อมูล และบันทึกข้อมูลในโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อประมวลผลข้อมูลเชิงปริมาณ ควบคู่กับการถอดความและจัดหมวดหมู่ข้อมูลเชิงคุณภาพ

5.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ (frequency) ร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) ค่ามัธยฐาน (median) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) เพื่ออธิบายลักษณะของกลุ่มตัวอย่างและระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการสร้างอาชีพ

5.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยอ่านทวนข้อมูล จัดหมวดหมู่ประเด็นสำคัญ เปรียบเทียบข้อมูลจากการสัมภาษณ์และเวทีสนทนากลุ่ม แล้วสังเคราะห์ข้อค้นพบให้ตอบวัตถุประสงค์ทั้ง 2 ข้อของการวิจัย

6. การปกป้องความลับของข้อมูลส่วนตัวของผู้เข้าร่วมวิจัย

ข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยครั้งนี้จัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์ทางวิชาการและการนำไปใช้ในภาคปฏิบัติขององค์กรธุรกิจ ภาครัฐ ชุมชน และสังคม โดยยึดหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2564)

1. หลักความเคารพในบุคคล ทำการขอความยินยอมจากผู้ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างให้เข้าร่วมเป็นอาสาสมัครในการวิจัย

2. หลักการให้ประโยชน์และไม่ก่อให้เกิดอันตราย งานวิจัยครั้งนี้ไม่เปิดเผยชื่อ-นามสกุล รวมถึงข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยเก็บรักษาความลับของอาสาสมัคร ไม่มีการระบุตัวตน (identifier) ที่เชื่อมโยงถึงตัวอาสาสมัคร และเคารพสิทธิส่วนบุคคลตามข้อกำหนดของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

3. หลักความยุติธรรม มีเกณฑ์การคัดเข้าและออกชัดเจน ไม่มีอคติ มีการกระจายประโยชน์และความเสี่ยงอย่างเท่าเทียมกันโดยวิธีการสุ่ม

7. ความสอดคล้องของการศึกษาวิจัยที่มีต่อจุดมุ่งหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีความสอดคล้องต่อจุดมุ่งหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามที่องค์การสหประชาชาติประจำประเทศไทย (UN Thailand) ได้เผยแพร่เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals – SDGs) ที่ประชาคมโลกตกลงร่วมกันที่จะใช้เป็นกรอบในการดำเนินการด้านการพัฒนา โดยประกอบไปด้วย 17 เป้าหมาย โดยงานวิจัยฉบับนี้ มุ่งเน้นความสอดคล้องกับเป้าหมายที่ 8 ส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง ครอบคลุม และยั่งยืน การจ้างงานเต็มที่และมีผลิตภาพ และการมีงานที่มีคุณค่าสำหรับทุกคน การศึกษาแนวทางการสร้างอาชีพเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับผู้สูงอายุในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จะช่วยทำให้หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถนำองค์ความรู้ ต่อยอดพัฒนาการสร้างอาชีพเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจได้อย่างยั่งยืน และเพื่อบรรลุเป้าหมายในระดับที่สูงขึ้น

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์เชิงพรรณนาของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการสร้างอาชีพเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับผู้สูงอายุ

ปัจจัย	Mean	Median	SD	แปลผล
ความต้องการทำงานเพื่อสร้างรายได้และคุณค่าทางเศรษฐกิจ	3.5695	4	0.9603	มาก
การมีส่วนร่วมในการผลิตและบริโภคสินค้า/บริการ	2.2949	2	0.6395	ต่ำ
ประสบการณ์ ความรู้ด้านสุขภาพ และความต้องการของผู้สูงอายุ	2.8847	2.6	0.7552	ปานกลาง
สรุป	2.9164	3	0.7850	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 1 พบว่า ภาพรวมของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการสร้างอาชีพอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.9164) โดยประเด็นความต้องการในการทำงานที่สามารถสร้างรายได้และคุณค่าทางเศรษฐกิจมีค่าเฉลี่ยสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 3.5695) สะท้อนว่าผู้สูงอายุยังมีแรงจูงใจและความพร้อมในการทำงานตามศักยภาพของตนเอง เมื่อพิจารณาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ผู้สูงอายุในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดมีศักยภาพและคุณค่าในตนเองจากประสบการณ์ชีวิต ทักษะด้าน

เกษตรกรรม การค้าขาย งานหัตถกรรม และการแปรรูปอาหาร รวมทั้งมีความต้องการรักษาบทบาททางสังคมและลดความเหงา ส่วนวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า แนวทางการสร้างอาชีพที่เหมาะสมควรเป็นงานเบา ทำได้ที่บ้าน ใช้ทุนไม่สูง เชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีระบบสนับสนุนจากภาครัฐ ชุมชน ครอบครัว และเครือข่ายการตลาด เพื่อให้ผู้สูงอายุมีรายได้เสริม พึ่งพาตนเอง และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

อภิปรายผล

1. การศึกษาศักยภาพและคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ส่วนใหญ่ยังมีศักยภาพในการดำรงชีวิตและการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่มีสุขภาพแข็งแรง มีประสบการณ์จากอาชีพเดิม เช่น เกษตรกรรม การค้าขาย งานหัตถกรรม และการแปรรูปอาหาร ตลอดจนมีความต้องการทำงานเพื่อสร้างรายได้เสริม ลดความเหงา และรักษาบทบาททางสังคม ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ผู้สูงอายุไม่ได้เป็นเพียงกลุ่มประชากรที่ต้องได้รับการดูแลหรือสงเคราะห์เท่านั้น แต่ยังเป็น “ทุนมนุษย์” และ “ทุนทางสังคม” ที่สามารถนำความรู้ ประสบการณ์ และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างคุณค่าให้แก่ตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้ ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดพฤฒพลังที่มุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพดี มีส่วนร่วมในสังคม และมีความมั่นคงในการดำเนินชีวิต โดยขวัญชนก ทองเดช และคณะ ได้เสนอว่าตัวชี้วัดพฤฒพลังของผู้สูงอายุไทยควรพิจารณาทั้งด้านสุขภาพ การมีส่วนร่วม และความมั่นคง (ขวัญชนก ทองเดช และคณะ, 2564) สอดคล้องกับนำพร อินสิน และคณะ ศึกษาภาวะพฤฒพลังของผู้สูงอายุในอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร พบว่า ผู้สูงอายุที่มีภาวะพฤฒพลังสามารถพึ่งพาตนเองและใช้ศักยภาพของตนเพื่อทำประโยชน์แก่สังคมได้ (นำพร อินสิน และคณะ, 2564) นอกจากนี้ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับเชษฐา แก้วพรม และคณะ ที่พบว่า ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุเกิดจากการมองตนเองในด้านบวก การมีสุขภาพดี การมีความสามารถ การมีรายได้ การได้ช่วยเหลือผู้อื่น และการได้รับการยอมรับจากคนรอบข้าง ดังนั้น การเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ทำงานที่เหมาะสมกับวัยและศักยภาพ จึงเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความภาคภูมิใจ คุณค่าในตนเอง และสุขภาวะทางจิตใจของผู้สูงอายุ (เชษฐา แก้วพรม, Saifon In-Sricheun, และ Laksana Pongpumma, 2563)

2. การศึกษาแนวทางการสร้างอาชีพที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ พบว่า อาชีพที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุควรเป็นงานเบา ทำได้ที่บ้าน ใช้ทุนไม่สูง ใช้ภูมิปัญญาเดิม และสามารถเชื่อมโยงกับตลาดชุมชนหรือเครือข่ายการจำหน่ายได้ เช่น งานหัตถกรรม การทอผ้า การแปรรูปอาหาร

เกษตรอินทรีย์ และกิจกรรมบริการชุมชน ผลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การสร้างอาชีพผู้สูงอายุไม่ควรเน้นเพียงการเพิ่มรายได้ แต่ควรออกแบบให้สอดคล้องกับสุขภาพ เวลา ความปลอดภัย บทบาทในครอบครัว และบริบททางวัฒนธรรมของชุมชน กล่าวคือ อาชีพของผู้สูงอายุควรมีลักษณะยืดหยุ่น ไม่ก่อภาระต่อร่างกาย และช่วยรักษาความสัมพันธ์ทางสังคมไปพร้อมกัน แนวทางนี้สอดคล้องกับพิมพงา เพ็งนาเรนทร์ ที่พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนมีความสำคัญต่อการพัฒนาอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ของผู้สูงอายุ เพราะชุมชนเป็นกลไกในการค้นหาศักยภาพ สนับสนุนการเรียนรู้ และเชื่อมโยงตลาดให้แก่ผู้สูงอายุ (พิมพงา เพ็งนาเรนทร์, 2564) อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานของพระมหาประกาศิต สิริเมโธ และคณะ ที่เสนอว่า การพัฒนาศักยภาพในการประกอบอาชีพเสริมสำหรับผู้สูงอายุควรดำเนินควบคู่กับการฝึกอบรม การรวมกลุ่ม การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย (พระมหาประกาศิต สิริเมโธ และคณะ, 2568)

เมื่อพิจารณาโดยรวม แนวทางการสร้างอาชีพเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับผู้สูงอายุในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ควรดำเนินการในลักษณะบูรณาการระหว่างภาครัฐ ชุมชน ครอบครัว และเครือข่ายการตลาด โดยภาครัฐควรสนับสนุนงบประมาณ การฝึกอบรม วัสดุอุปกรณ์ การดูแลสุขภาพ และช่องทางจำหน่าย ชุมชนควรทำหน้าที่ส่งเสริมการรวมกลุ่มและสร้างตลาดรองรับ ครอบครัวควรเป็นแรงสนับสนุนด้านกำลังใจและการช่วยเหลือเบื้องต้น ส่วนเครือข่ายการตลาดควรช่วยเพิ่มโอกาสในการประชาสัมพันธ์และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทั้งในพื้นที่และช่องทางออนไลน์ ดังนั้น การพัฒนาอาชีพผู้สูงอายุจึงควรเป็นมากกว่ามาตรการเพิ่มรายได้ แต่ควรเป็นกระบวนการยกระดับคุณภาพชีวิต สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ลดการพึ่งพิง และทำให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีและมีคุณค่าในสังคมไทยอย่างยั่งยืน

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

การศึกษาศักยภาพ และคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ผู้สูงอายุในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดมีศักยภาพและคุณค่าในตนเองจากประสบการณ์ชีวิต ทักษะอาชีพเดิม สุขภาพที่ยังเอื้อต่อการทำงาน และความต้องการมีส่วนร่วมในครอบครัวและชุมชน ผู้สูงอายุจำนวนมากต้องการทำงานเพื่อสร้างรายได้เสริม ลดความเหงา และคงบทบาททางสังคม

แนวทางการสร้างอาชีพเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจควรดำเนินการแบบบูรณาการระหว่างภาครัฐ ชุมชน ครอบครัว และเครือข่ายการตลาด โดยเน้นอาชีพที่ทำได้ในบ้าน ใช้ทุนไม่สูง สอดคล้องกับสุขภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น งานหัตถกรรม การแปรรูปอาหาร เกษตรปลอดสาร และการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน ทั้งนี้ การพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมจะช่วยให้ผู้สูงอายุพึ่งพาตนเอง มีรายได้เสริม มีคุณภาพชีวิตที่ดี และเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของสังคมไทยอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

1.1 ส่งเสริมการสร้างอาชีพที่เหมาะสมกับบริบทของผู้สูงอายุ ควรพัฒนาอาชีพที่สามารถทำได้ในบ้านหรือบริเวณที่อยู่อาศัย เพื่อลดปัญหาด้านการเดินทางและข้อจำกัดทางร่างกาย เช่น งานฝีมือ งานแปรรูปผลิตภัณฑ์ในครัวเรือน หรือการขายสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์

1.2 จัดอบรมเพิ่มพูนทักษะอาชีพอย่างต่อเนื่อง ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดการฝึกอบรมที่เหมาะสมกับสภาพร่างกายของผู้สูงอายุ เช่น ทักษะด้านเกษตรกรรมปลอดสาร การตลาดพื้นฐาน การจัดการเงิน หรือทักษะเทคโนโลยีดิจิทัลเบื้องต้น

1.3 จัดตั้งและสนับสนุนโรงเรียนผู้สูงอายุในทุกตำบล เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ทักษะชีวิต กิจกรรมนันทนาการ และส่งเสริมสุขภาพจิตใจ ลดภาวะการอยู่ลำพัง และเพิ่มคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุ

1.4 ส่งเสริมระบบเครือข่ายครอบครัวและชุมชน สนับสนุนบทบาทของครอบครัวและชุมชนในการดูแลและสร้างแรงจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางสังคม

2. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

1. พัฒนาระบบสนับสนุนด้านสุขภาพเชิงรุก ควรให้ความรู้ด้านสุขภาพอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีข้อจำกัดด้านการเข้าถึงบริการ พร้อมจัดให้มีหน่วยดูแลสุขภาพเคลื่อนที่ในพื้นที่ห่างไกล

2. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในระบบเศรษฐกิจฐานราก เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมในกิจกรรมกลุ่มอาชีพ วิสาหกิจชุมชน หรือโครงการเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อลดความโดดเดี่ยว และเพิ่มรายได้เสริมอย่างยั่งยืน

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งถัดไป

1. ขยายขอบเขตการวิจัยในพื้นที่และกลุ่มตัวอย่างที่หลากหลายขึ้น เพื่อเปรียบเทียบแนวทางการสร้างอาชีพและปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทและเมือง รวมถึงกลุ่มผู้สูงอายุที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสุขภาพแตกต่างกัน

2. ศึกษาผลกระทบระยะยาวของการจัดกิจกรรมอบรมและโรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อประเมินประสิทธิภาพของโครงการอบรมทักษะและการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในการส่งเสริมอาชีพและคุณภาพชีวิต พร้อมทั้งวัดความเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมและรายได้ของผู้สูงอายุ

3. วิจัยปัจจัยสนับสนุนและอุปสรรคในการประกอบอาชีพภายในบ้าน เพื่อทำความเข้าใจรายละเอียดเกี่ยวกับข้อจำกัดทางกายภาพ ทรัพยากร การสนับสนุนจากครอบครัวและชุมชน ตลอดจนเทคโนโลยีที่ช่วยอำนวยความสะดวก

4. ศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและช่องทางออนไลน์ในการสร้างรายได้เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงตลาดและเพิ่มโอกาสในการสร้างรายได้อย่างยั่งยืน

5. วิจัยบทบาทของครอบครัวและชุมชนในการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ เพื่อหาแนวทางเสริมสร้างความร่วมมือและการสนับสนุนทางสังคมที่มีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

กรมการปกครอง สำนักบริหารการทะเบียน. (2568). *สถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร (รายเดือน) มิถุนายน 2568*. เรียกใช้เมื่อ 12 กรกฎาคม 2568 จาก https://shorturl.asia/tj7X9.

ขวัญชนก ทองเดช และคณะ. (2564). การพัฒนาตัวชี้วัดพฤฒพลังของผู้สูงอายุไทย. *ศึกษาศาสตร์มมร*, 9(1), 83–92.

คาสปาร์พีค, วาสนา อิ่มเอม, และรัตนาภรณ์ ตังธนเศรษฐ์. (2558). *รายงานสถานการณ์ประชากรไทย พ.ศ.2558 “โฉมหน้าครอบครัวไทย ยุคเกิดน้อย อายุยืน”*. กรุงเทพมหานคร : กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

เชษฐา แก้วพรม, Saifon In-Sricheun, และ Laksana Pongpumma. (2563). ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุ. *วารสารวิชาการสุขภาพภาคเหนือ*, 7(1), 76–86.

นำพร อินสิน และคณะ. (2564). *ภาวะพฤฒพลังของผู้สูงอายุในอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร*. *วารสารวิจัยสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 14(3), 94–103.

พระมหาประกาศิต สิริเมโธ และคณะ. (2568). การพัฒนาศักยภาพในการประกอบอาชีพเสริมสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนหมู่บ้านสุขสันต์ 9 เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย*, 8(2), 260–275.

พิมพงา เพ็งนาเรนทร์. (2564). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ของผู้สูงอายุ. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี*, 15(1), 42–58.

ศุภเจตน์ จันทร์สาส์น. (2555). พฤฒิพลังของผู้สูงอายุไทย การปันผลทางประชากร และโอกาสทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในสังคมสูงวัย. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา*, 4(7), 201-214.

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (2564). *แนวทางจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (ปรับปรุงครั้งที่ 2).* กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.).

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2557). *รายงานผลเบื้องต้น สำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2557.* กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2563). *รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2563.* กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

สุภจักษ์ แสงประจักษ์สกุล. (2557). วุฒิวัยของผู้สูงอายุไทย. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 17, 231–248.

Best, J. W. (1977). *Research in Education (3rd ed.).* Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Wade, B. (2006). *Basic Research Methods: An Entry to Social Science Research.* Bangkok: McGraw-Hill.

World Health Organization. (2002). *Active Ageing: A Policy Framework.* Geneva: World Health Organization.

ความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารที่เอื้อต่อความสำเร็จของสินค้าของฝากของที่ระลึก กรณีศึกษา: กลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้” จังหวัดบึงกาฬ*

THE RELATIONSHIP BETWEEN POLICY AND MANAGEMENT FACTORS CONTRIBUTING TO THE SUCCESS OF SOUVENIR PRODUCTS: A CASE STUDY OF THE “NAKKI” COMMUNITY ENTERPRISE GROUP, BUENG KAN PROVINCE

***ธัญญรัตน์ โคตรวันดี,[1] เขมณัฐ ภูกองไชย[1]**
Thanyarat Khotwandee,[1] Khemmanat Pookongchai[2]
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ประเทศไทย[1,2]
Udon Thani Rajabhat University, Thailand[1,2]
*Corresponding Author, E-mail: Thanyaratploy145@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพบริบทการดำเนินงานและกระบวนการพัฒนาสินค้าของฝากของที่ระลึกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้” จังหวัดบึงกาฬ 2) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารที่เอื้อต่อความสำเร็จของสินค้าของฝากของที่ระลึกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้” จังหวัดบึงกาฬ และ 3) เสนอนโยบายการบริหารจัดการที่เอื้อต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้” จังหวัดบึงกาฬ การวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ บุคลากรที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง 9 หน่วยงาน สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้” และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่จังหวัดบึงกาฬ จำนวน 247 คน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีสำมะโนหรือใช้ประชากรทั้งหมด เนื่องจากประชากรมีจำนวนจำกัดและสามารถเข้าถึงได้ครบถ้วน เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพบริบทการดำเนินงานและกระบวนการพัฒนาสินค้าของฝากของที่ระลึกโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การตลาดและช่องทางการจัดจำหน่าย รองลงมาคือ การเงิน และการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ 2) ปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง โดยคู่ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์สูง ได้แก่ การมีส่วนร่วมของสมาชิกกับ

* Received: 19 January 2026; Revised: 1 March 2026; Accepted: 5 March 2026

การเงิน การสนับสนุนจากภาครัฐกับการตลาด และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามอัตลักษณ์ท้องถิ่นกับการตลาด 3) ข้อเสนอเชิงนโยบายควรมุ่งบูรณาการหน่วยงานภาครัฐ สนับสนุนมาตรฐานผลิตภัณฑ์ งบประมาณ การตลาดออนไลน์ และการสร้างแบรนด์จากอัตลักษณ์พญานาค ควบคู่กับการบริหารการเงินที่โปร่งใสและการมีส่วนร่วมของสมาชิก เพื่อให้ “นาคกี้” เป็นสินค้าชุมชนที่เติบโตอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหาร, สินค้าของฝากของที่ระลึก, กลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้”

Abstract

This research aimed to: 1) study the operational context and product development process of souvenir products of the “Nakki” Community Enterprise Group in Bueng Kan Province; 2) analyze the relationship between policy and management factors contributing to the success of souvenir products of the “Nakki” Community Enterprise Group in Bueng Kan Province; and 3) propose management policies conducive to the success of the “Nakki” Community Enterprise Group in Bueng Kan Province. This study employed a quantitative research design. The population and sample consisted of 247 respondents, including personnel working in nine relevant government agencies, members of the “Nakki” Community Enterprise Group, and related stakeholders in Bueng Kan Province. The sample size was determined using a census method because the population was limited and fully accessible. The research instrument was a questionnaire. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, and Pearson’s correlation coefficient.

The findings revealed that: 1) the overall operational context and product development process of the souvenir products were at the highest level. The aspect with the highest mean was marketing and distribution channels, followed by finance and support from government agencies; 2) policy and management factors showed a high positive correlation. The factor pairs with the strongest relationships were member participation and finance, government support and marketing, and local-identity-based product development and marketing; and 3) the proposed policy recommendations should focus on integrating government agencies, supporting product standards, budgets, online marketing, and brand development based on the Naga identity, together with transparent financial management and member participation, so that “Nakki” can develop as a sustainable community product.

Keywords: Policy and management factors, souvenir products, “Nakki” Community Enterprise Group

บทนำ

ซอฟต์พาวเวอร์ (Soft Power) เป็นนโยบายสำคัญที่รัฐบาลมุ่งผลักดันสินค้าและวัฒนธรรมไทยให้เป็นที่รู้จักในระดับสากล ผ่านการสนับสนุนภาคอุตสาหกรรม ชุมชน และกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ต่าง ๆ ปัจจุบันเศรษฐกิจกระแสใหม่ (New Economy) ได้ให้ความสำคัญกับนวัตกรรม เทคโนโลยี และความคิดสร้างสรรค์ โดยนำทุนทางสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาต่อยอดเป็นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าและบริการให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดยุคใหม่ นโยบายซอฟต์พาวเวอร์ของไทยจึงมุ่งสร้างการยอมรับในระดับสากลควบคู่กับการสร้างรายได้และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน (สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2568)

สินค้าของฝากของที่ระลึกมีบทบาทสำคัญในการสะท้อนเอกลักษณ์ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของท้องถิ่น ทั้งยังช่วยเชื่อมโยงนักท่องเที่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน นอกจากคุณค่าทางวัฒนธรรมแล้ว การผลิตและจำหน่ายสินค้าดังกล่าวยังสร้างรายได้แก่ช่างฝีมือ ผู้ประกอบการรายย่อย และคนในพื้นที่ จึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก (ศุภรา เสกาจารย์ และคณะ, 2566) ในบริบทของประเทศไทย โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) เป็นแนวทางหนึ่งที่สนับสนุนให้ชุมชนพัฒนาสินค้าที่สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่นอย่างยั่งยืน สำหรับจังหวัดบึงกาฬ จุดเด่นสำคัญคือพื้นที่ริมแม่น้ำโขงและตำนานพญานาค เช่น “ปู่อือลือนาคราช” และแหล่งท่องเที่ยวถ้ำนาคา ซึ่งสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น อีกทั้งในปี พ.ศ. 2565 รัฐบาลได้ประกาศให้ “พญานาค” เป็นสัญลักษณ์ประจำชาติไทยประเภทสัตว์ในตำนาน เนื่องจากมีความเกี่ยวพันกับวิถีชีวิต ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี วรรณกรรม ศิลปะ และสถาปัตยกรรมของไทยอย่างยาวนาน ปัจจุบันเรื่อง “นาค” ยังถูกนำมาต่อยอดเป็น Soft Power ผ่านสื่อและผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมต่าง ๆ ส่งผลให้จังหวัดบึงกาฬมีศักยภาพในการพัฒนาสินค้าของที่ระลึกที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์พญานาคและทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างสร้างสรรค์ (อัญชัญ ตัณฑเทศ และคณะ, 2564)

กลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้” จังหวัดบึงกาฬ เกิดจากความคิดริเริ่มของพระมหาศรายุทธ อคฺคธมฺโม รองเจ้าอาวาสวัดศรีสามัคคีธรรม โดยมีเป้าหมายเพื่อหารายได้สนับสนุนทุนการศึกษาแก่สามเณรและเด็กยากไร้ในชุมชน ผ่านการนำตำนานพญานาค ซึ่งเป็น Soft Power สำคัญของจังหวัดบึงกาฬ มาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์กระปุกออมสิน “นาคกี้” ที่มีรูปลักษณ์น่ารักและร่วมสมัย ความสำเร็จของ “นาคกี้” ไม่เพียงสร้างรายได้ แต่ยังสะท้อนพลังของความคิดสร้างสรรค์ในการเปลี่ยนทุนทางวัฒนธรรมให้เป็นคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้น การศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่นำไปสู่

ความสำเร็จของกลุ่ม “นาคกี้” จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาเป็นต้นแบบสำหรับผู้ประกอบการ หน่วยงานภาครัฐ และผู้เกี่ยวข้องในการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืน (หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้ง 9 หน่วยงานและทะเบียนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้” จังหวัดบึงกาฬ, 2568)

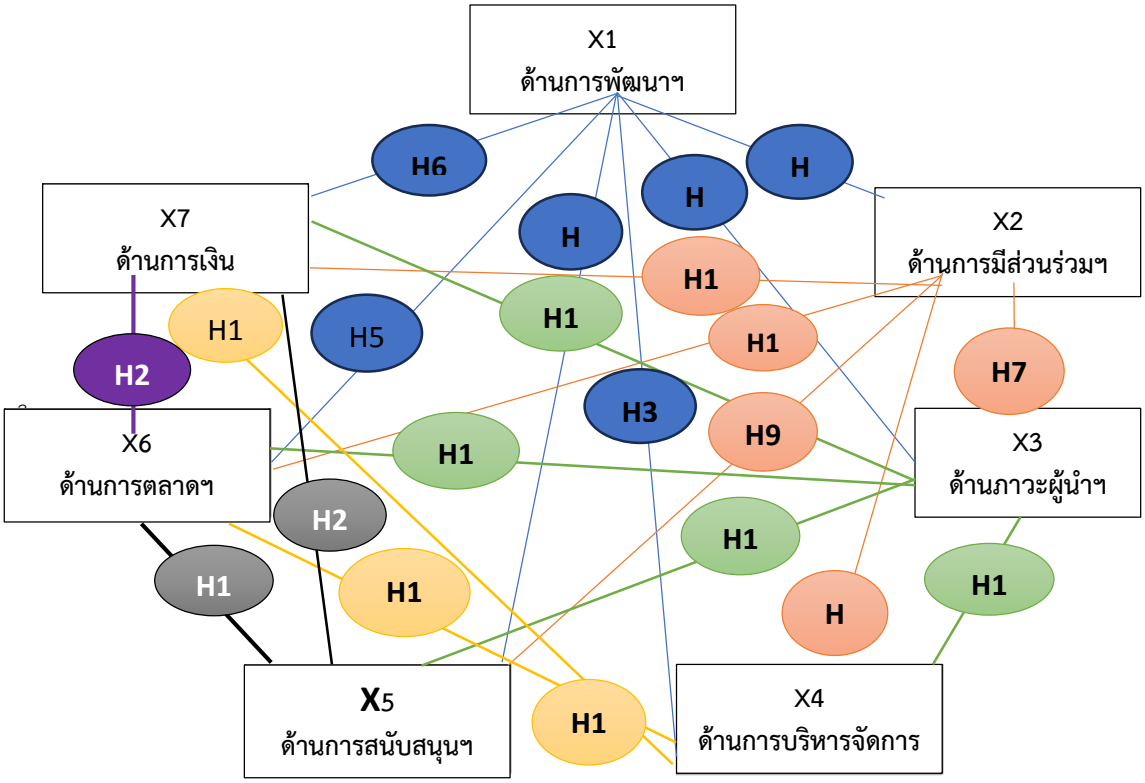
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพบริบทการดำเนินงานและกระบวนการพัฒนาสินค้าของฝากของที่ระลึกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้” จังหวัดบึงกาฬ
2. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อความสำเร็จของสินค้าของฝากของที่ระลึกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้” จังหวัดบึงกาฬ
3. เพื่อเสนอนโยบายการบริหารจัดการที่เอื้อต่อความสำเร็จในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้” จังหวัดบึงกาฬ

กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยแห่งความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน แล้วสังเคราะห์ตัวแปรเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย โดยกำหนดปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารจำนวน 7 ด้านเป็นตัวแปรอิสระ และความสำเร็จของสินค้าของฝากของที่ระลึกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้” เป็นตัวแปรตาม ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยมีดังนี้

1. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามอัตลักษณ์ท้องถิ่น
2. การมีส่วนร่วมของสมาชิก
3. ภาวะผู้นำของผู้บริหารกลุ่ม
4. การบริหารจัดการ
5. ด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ
6. ด้านการตลาดและช่องทางการจัดจำหน่าย
7. ด้านการเงิน

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากกรอบแนวคิดการวิจัย ผู้วิจัยกำหนดสมมติฐานว่า ปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารทั้ง 7 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามอัตลักษณ์ท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของสมาชิก ภาวะผู้นำของผู้บริหารกลุ่ม การบริหารจัดการ การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ การตลาดและช่องทางการจัดจำหน่าย และการเงิน มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสำเร็จของสินค้าของฝากของที่ระลึกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้” จังหวัดบึงกาฬ โดยกำหนดสมมติฐานหลักและสมมติฐานรอง ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ตารางสมมติฐานการวิจัย

ที่	สมมติฐานหลัก (H0)	สมมติฐานรอง (H)	ค่าสหสัมพันธ์ (r)
1	H0: $r_{x_1 \cdot x_2} = 0$, $p < .05$	H1: $r_{x_1 \cdot x_2} \neq 0$, $p < .05$	r = .596
2	H0: $r_{x_1 \cdot x_3} = 0$, $p < .05$	H2: $r_{x_1 \cdot x_3} \neq 0$, $p < .05$	r = .520
3	H0: $r_{x_1 \cdot x_4} = 0$, $p < .05$	H3: $r_{x_1 \cdot x_4} \neq 0$, $p < .05$	r = .584
4	H0: $r_{x_1 \cdot x_5} = 0$, $p < .05$	H4: $r_{x_1 \cdot x_5} \neq 0$, $p < .05$	r = .641

ที่	สมมติฐานหลัก (H0)	สมมติฐานรอง (H)	ค่าสหสัมพันธ์ (r)
5	H0: $r_{x_1 \cdot x_6} = 0$, p < .05	H5: $r_{x_1 \cdot x_6} \neq 0$, p < .05	**r = .686**
6	H0: $r_{x_1 \cdot x_7} = 0$, p < .05	H6: $r_{x_1 \cdot x_7} \neq 0$, p < .05	**r = .583**
7	H0: $r_{x_2 \cdot x_3} = 0$, p < .05	H7: $r_{x_2 \cdot x_3} \neq 0$, p < .05	**r = .621**
8	H0: $r_{x_2 \cdot x_4} = 0$, p < .05	H8: $r_{x_2 \cdot x_4} \neq 0$, p < .05	**r = .612**
9	H0: $r_{x_2 \cdot x_5} = 0$, p < .05	H9: $r_{x_2 \cdot x_5} \neq 0$, p < .05	**r = .644**
10	H0: $r_{x_2 \cdot x_6} = 0$, p < .05	H10: $r_{x_2 \cdot x_6} \neq 0$, p < .05	**r = .668**
11	H0: $r_{x_2 \cdot x_7} = 0$, p < .05	H11: $r_{x_2 \cdot x_7 \neq} 0$, p < .05	**r = .698**
12	H0: $r_{x_3 \cdot x_4} = 0$, p < .05	H12: $r_{x_3 \cdot x_4} \neq 0$, p < .05	**r = .582**
13	H0: $r_{x_3 \cdot x_5} = 0$, p < .05	H13: $r_{x_3 \cdot x_5} \neq 0$, p < .05	**r = .590**
14	H0: $r_{x_3 \cdot x_6} = 0$, p < .05	H14: $r_{x_3 \cdot x_6} \neq 0$, p < .05	**r =. 618**
15	H0: $r_{x_3 \cdot x_7} = 0$, p < .05	H15: $r_{x_3 \cdot x_7} \neq 0$, p < .05	**r = .670**
16	H0: $r_{x_4 \cdot x_5} = 0$, p < .05	H16: $r_{x_4 \cdot x_5} \neq 0$, p < .05	**r = .659**
17	H0: $r_{x_4 \cdot x_6} = 0$, p < .05	H17: $r_{x_4 \cdot x_6} \neq 0$, p < .05	**r = .608**
18	H0: $r_{x_4 \cdot x_7} = 0$, p < .05	H18: $r_{x_4 \cdot x_7} \neq 0$, p < .05	**r = .597**
19	H0: $r_{x_5 \cdot x_6} = 0$, p < .05	H19: $r_{x_5 \cdot x_6} \neq 0$, p < .05	**r = .690**
20	H0: $r_{x_5 \cdot x_7} = 0$, p < .05	H20: $r_{x_5 \cdot x_7} \neq 0$, p < .05	**r = .620**
21	H0: $r_{x_6 \cdot x_7} = 0$, p < .05	H21: $r_{x_6 \cdot x_7} \neq 0$, p < .05	**r = .674**

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารที่เอื้อต่อความสำเร็จของสินค้าของฝากของที่ระลึก กรณีศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้” จังหวัดบึงกาฬ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ บุคลากรที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชน การตลาด การท่องเที่ยว และการประชาสัมพันธ์ในจังหวัดบึงกาฬ จำนวน 9 หน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดบึงกาฬ

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอศรีวิไล สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดบึงกาฬ สำนักงานพาณิชย์จังหวัดบึงกาฬ สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดบึงกาฬ สำนักงานแรงงานจังหวัดบึงกาฬ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดบึงกาฬ สำนักงานจังหวัดบึงกาฬ และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดบึงกาฬ รวมทั้งสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้” และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่อาศัยหรือปฏิบัติงานอยู่ในจังหวัดบึงกาฬ รวมจำนวน 247 คน (หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้ง 9 หน่วยงานและทะเบียนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้” จังหวัดบึงกาฬ, 2568) การกำหนดกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีสำมะโน (Census) โดยเก็บข้อมูลจากประชากรทั้งหมด เนื่องจากประชากรมีจำนวนจำกัดและสามารถเข้าถึงได้ครบถ้วน จึงไม่มีการสุ่มตัวอย่างเชิงความน่าจะเป็น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารที่เอื้อต่อความสำเร็จของสินค้าของฝากของที่ระลึก ประกอบด้วยตัวแปรอิสระ 7 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามอัตลักษณ์ท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของสมาชิก ภาวะผู้นำของผู้บริหารกลุ่ม การบริหารจัดการ การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ การตลาดและช่องทางการจัดจำหน่าย และการเงิน ส่วนตัวแปรตาม คือ ความสำเร็จของสินค้าของฝากของที่ระลึกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้” จังหวัดบึงกาฬ และส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมแบบปลายเปิด

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน แล้วหาค่าความเชื่อมั่นด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient) พบว่า ค่าความเชื่อมั่นรายด้านอยู่ระหว่าง 0.778–0.829 แสดงว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับที่ยอมรับได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยประสานงานกับสาขารัฐประศาสนศาสตร์และบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี เพื่อจัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล จากนั้นประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้” เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย แจกแบบสอบถาม ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล ลงรหัสตัวแปร และนำข้อมูลเข้าสู่โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไปและระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้การสรุปเนื้อหาสำหรับข้อเสนอแนะปลายเปิด และใช้สถิติเชิงอนุมานโดยการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson’s Correlation Coefficient) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารกับความสำเร็จของสินค้าของฝากของที่ระลึกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้” จังหวัดบึงกาฬ

ผลการวิจัย

1. สภาพบริบทการดำเนินงานและกระบวนการพัฒนาสินค้าของฝากของที่ระลึกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้” จังหวัดบึงกาฬ

ความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารที่เอื้อต่อความสำเร็จของสินค้าของฝากของที่ระลึก กรณีศึกษา: กลุ่มวิสาหกิจชุมชน "นาคกี้" จังหวัดบึงกาฬ	$\overline{x}$	SD	การแปรผล
ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามอัตลักษณ์ท้องถิ่น	4.38	0.51	มากที่สุด
ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก	4.33	0.59	มากที่สุด
ด้านภาวะผู้นำของผู้บริหารกลุ่ม	4.33	0.52	มากที่สุด
ด้านการบริหารจัดการ	4.35	0.53	มากที่สุด
ด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ	4.39	0.56	มากที่สุด
ด้านการตลาดและช่องทางการจัดจำหน่าย	4.44	0.55	มากที่สุด
ด้านการเงิน	4.40	0.57	มากที่สุด
รวม	**4.37**	**0.54**	**มากที่สุด**

ความสัมพันธ์เชิงนโยบายและการบริหารที่เอื้อต่อความสำเร็จของสินค้าของฝากของที่ระลึก กรณีศึกษา: กลุ่มวิสาหกิจชุมชน "นาคกี้" จังหวัดบึงกาฬ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยที่ 4.37 (SD = 0.54) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีความสัมพันธ์เชิงนโยบายและการบริหารเอื้อต่อความสำเร็จของสินค้าของฝากของที่ระลึก กรณีศึกษา: กลุ่มวิสาหกิจชุมชน "นาคกี้" จังหวัดบึงกาฬ ในด้านการตลาดและช่องทางการจัดจำหน่าย มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ที่ 4.44 (SD = 0.57) รองลงมาคือ ด้านการเงิน ค่าเฉลี่ยที่ 4.40 (SD = 0.55) ด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ค่าเฉลี่ยที่ 4.39 (SD = 0.56) ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามอัตลักษณ์ท้องถิ่น ค่าเฉลี่ยที่ 4.38 (SD = 0.51) ด้านการบริหารจัดการ ค่าเฉลี่ยที่ 4.35 (SD = 0.53) และด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก ค่าเฉลี่ยที่ 4.33 (SD = 0.59) ด้านผู้นำของผู้บริหารกลุ่ม ค่าเฉลี่ยที่ 4.33 (SD = 0.59) ตามลำดับ

2. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้” จังหวัดบึงกาฬ

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient) พบว่า ปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารจัดการทั้ง 7 ด้าน มีความสัมพันธ์กันในทิศทางบวกทุกคู่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยค่าสหสัมพันธ์ (r) ของทุกคู่อยู่ระหว่าง 0.50 ถึง 1.00 ซึ่งหมายถึง มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารที่เอื้อต่อความสำเร็จของสินค้าของฝากของที่ระลึก

สัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารจัดการ	1.ด้านกาพัฒนาผลิตภัณฑ์	2. ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก	3.ด้านภาวะผู้นำของกลุ่ม	4. ด้านการบริหารจัดการ	5.ด้านการสนับสนุนหน่วยงานภาครัฐ	6.ด้านการตลาด	7.ด้านการเงิน
1. ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามอัตลักษณ์ท้องถิ่น	1						
2. ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก	.596**	1					
3. ด้านภาวะผู้นำของผู้บริหารกลุ่ม	.520**	.621***	1				
4. ด้านการบริหารจัดการ	.584**	.612**	.582**	1			
5 ด้านการสนับสนุนหน่วยงานภาครัฐ	.641**	.644**	.590**	.659**	1		
6. ด้านการตลาดฯ	.686**	.668**	.618**	.608**	.690**	1	
7. ด้านการเงิน	.583**	.698**	.670**	.597**	.620**	.674**	1

หมายเหตุ * = p<.05, ** = p<.01, *** = p<.001

การวิเคราะห์นัยเชิงปฏิบัติ

2.1 การมีส่วนร่วมและการเงิน (r = .698) ความสัมพันธ์ที่สูงที่สุดสะท้อนว่า ยิ่งสมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากเท่าใด เสถียรภาพทางการเงินของกลุ่มยิ่งมั่นคงมากขึ้น สำหรับ “นาคกี้” การมีส่วนร่วมช่วยสร้างความโปร่งใส ความไว้วางใจ และเป็นฐานสำคัญของการเติบโตอย่างยั่งยืน

2.2 การสนับสนุนจากภาครัฐและการตลาด (r = .690) การสนับสนุนจากภาครัฐไม่เพียงเป็นงบประมาณ แต่ยังช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือ ผลักดันเรื่องราว Soft Power ของจังหวัดบึงกาฬ และเชื่อมโยงกลุ่มกับเครือข่ายการท่องเที่ยว สื่อมวลชน และตลาดที่กว้างขึ้น

2.3 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามอัตลักษณ์และการตลาด (r = .686) ความสัมพันธ์นี้สะท้อนหัวใจของการใช้ Soft Power คือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ “นาคกี้” ให้มีเรื่องราวและอัตลักษณ์พญานาคอย่างชัดเจน ช่วยให้การตลาดมีพลัง สร้างความแตกต่าง และดึงดูดลูกค้าได้ตรงกลุ่ม

2.4 การตลาดและการเงิน (r = .674) กลยุทธ์การตลาดที่มีประสิทธิภาพช่วยเพิ่มรายได้และกำไร ขณะเดียวกันฐานะการเงินที่มั่นคงช่วยให้กลุ่มสามารถลงทุนด้านการตลาดและต่อยอดความสำเร็จได้ต่อเนื่อง

2.5 ภาวะผู้นำและการเงิน (r = .670) ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และบริหารงานอย่างโปร่งใส ช่วยให้การตัดสินใจทางการเงินมีความรอบคอบ สร้างความเชื่อมั่นแก่สมาชิก และนำกลุ่มไปสู่ความยั่งยืนทางการเงิน

3. ข้อเสนอเชิงนโยบายการบริหารจัดการที่เอื้อต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้” จังหวัดบึงกาฬ

จากผลการวิเคราะห์ ผู้วิจัยเสนอแนวทางเชิงนโยบายเพื่อส่งเสริมความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้” ดังนี้

1. หน่วยงานภาครัฐควรบูรณาการนโยบายเศรษฐกิจชุมชน OTOP การท่องเที่ยว และ Soft Power ของจังหวัดบึงกาฬ เพื่อผลักดัน “นาคกี้” ให้เป็นสินค้าของฝากของที่ระลึกประจำพื้นที่

2. ควรสนับสนุนงบประมาณ การอบรม การพัฒนามาตรฐานสินค้า บรรจุภัณฑ์ และช่องทางจำหน่ายออนไลน์ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

3. ควรส่งเสริมการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกมีบทบาทในการวางแผนการผลิต การตลาด และการบริหารการเงิน เพื่อสร้างความโปร่งใสและความเป็นเจ้าของร่วมกัน

4. ควรพัฒนาแบรนด์ “นาคกี้” ให้เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์พญานาคและเรื่องเล่าท้องถิ่นของบึงกาฬ เพื่อสร้างความแตกต่าง เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ และสร้างการจดจำในกลุ่มนักท่องเที่ยว

อภิปรายผล

1. การศึกษาสภาพบริบทการดำเนินงานและกระบวนการพัฒนาสินค้าของฝากของที่ระลึกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้” จังหวัดบึงกาฬ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยด้านการตลาดและช่องทางการจัดจำหน่ายมีค่าเฉลี่ยสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 4.44) สะท้อนว่ากลุ่มมีช่องทางจำหน่ายหลากหลาย ทั้งร้านค้าชุมชน การออกบูธ และความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก จึงสามารถเข้าถึงนักท่องเที่ยวและขยายฐานลูกค้าได้อย่างต่อเนื่อง รองลงมาคือด้านการเงิน (ค่าเฉลี่ย 4.40) ซึ่งกลุ่มมีการจัดทำบัญชีรายรับ–รายจ่าย การควบคุมต้นทุน และการกำหนดราคาที่เหมาะสม ทำให้เกิดกำไรและทุนสำรองสำหรับพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ส่วนด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ (ค่าเฉลี่ย 4.39) พบว่า กลุ่มได้รับการส่งเสริมทั้งงบประมาณ การอบรมการตลาดออนไลน์ การออกแบบบรรจุภัณฑ์ และการพัฒนามาตรฐานสินค้า

ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามอัตลักษณ์ท้องถิ่น (ค่าเฉลี่ย 4.38) กลุ่มสามารถนำอัตลักษณ์พญานาคและทุนวัฒนธรรมของจังหวัดบึงกาฬมาออกแบบเป็นสินค้า เช่น กระปุกออมสิน แก้วน้ำ และของที่ระลึกต่าง ๆ ได้อย่างโดดเด่น ด้านการบริหารจัดการ (ค่าเฉลี่ย 4.35) มีการแบ่งหน้าที่ด้านการเงิน การผลิต การตลาด และประชาสัมพันธ์อย่างชัดเจน ด้านภาวะผู้นำของผู้บริหารกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 4.33) ผู้นำมีวิสัยทัศน์ในการใช้ “พญานาค” เป็นจุดขายหลักของแบรนด์ “นาคกี้” และเป็นแบบอย่างด้านความเสียสละ ความรับผิดชอบ และการรับฟังความคิดเห็นของสมาชิก ส่วนด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก (ค่าเฉลี่ย 4.33) สมาชิกมีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผน การผลิต การเสนอแนวคิดปรับปรุงสินค้า จนถึงการจัดจำหน่าย ซึ่งเป็นพลังสำคัญต่อความยั่งยืนของกลุ่ม

2. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อความสำเร็จของสินค้าของฝากของที่ระลึกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้” จังหวัดบึงกาฬ พบว่า ปัจจัยต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ดังนี้

1. ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกกับด้านการเงิน (r = .698**) มีความสัมพันธ์กันสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่า เมื่อสมาชิกมีส่วนร่วมในการวางแผนงบประมาณ ติดตามรายรับ–รายจ่าย บริหารทุนหมุนเวียน และตัดสินใจด้านการลงทุน ย่อมช่วยเพิ่มประสิทธิภาพทางการเงินของกลุ่ม สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ทักษญา สง่าโยธิน ที่กล่าวว่าการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย และความโปร่งใส คือ กลุ่มมีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย และมีผู้ตรวจสอบความถูกต้องเพื่อแสดงความโปร่งใส (ทักษญา สง่าโยธิน, 2564)

2. ด้านการสนับสนุนจากภาครัฐกับด้านการตลาดและช่องทางจำหน่าย (r = .698**) มีความสัมพันธ์กันสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่า ภาครัฐมีบทบาทสำคัญในการอบรมการตลาดออนไลน์ พัฒนาบรรจุภัณฑ์ สนับสนุนการออกงานแสดงสินค้า และประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อของรัฐ ช่วยขยายตลาดและเพิ่มยอดขายได้อย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับผลการศึกษาของ

กลอยใจ เย็นรักษา ที่กล่าวว่า หน่วยงานภาครัฐมีการจัดการอบรมให้ความรู้กับสมาชิกในองค์กร ได้รับเงินสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน หน่วยงานภาครัฐมีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าและบริการ (กลอยใจ เย็นรักษา, 2564)

3. ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามอัตลักษณ์ท้องถิ่นกับด้านการตลาดและช่องทางจำหน่าย (r = .686**) มีความสัมพันธ์กันสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่า ผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่นอย่างชัดเจน ทั้งด้านลวดลาย รูปทรง และบรรจุภัณฑ์ ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพด้านการตลาดและการจำหน่าย สอดคล้องกับผลการศึกษาของ กลอยใจ เย็นรักษา ที่กล่าวว่าการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนด้านการจัดการการตลาด พบว่า วิสาหกิจชุมชนมีการดำเนินการในระดับปานกลาง โดยมี 2 ประเด็นอยู่ในระดับมาก คือ มีลูกค้ากลับมาซื้อสินค้าและบริการซ้ำและจงรักภักดีต่อสินค้าของกลุ่ม ลูกค้ามีความพึงพอใจในสินค้าและบริการเพิ่มมากขึ้น (กลอยใจ เย็นรักษา, 2564)

4. ด้านการตลาดและช่องทางจัดจำหน่ายกับด้านการเงิน (r = .674**) มีความสัมพันธ์กันสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่า การวางแผนการตลาดและจัดการช่องทางจำหน่ายอย่างมีประสิทธิภาพส่งผลต่อยอดขาย ต้นทุน และความมั่นคงทางการเงินของกลุ่ม สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุดารัตน์ แช่มเงิน และคณะ ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนไวน์ศรีชุมแสง ตำบลท่าไม้รวก อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี พบว่า ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ มีระดับความคิดเห็นต่อด้านคน ด้านเงิน ด้านวัตถุดิบ ด้านการจัดการ และด้านเครื่องมือ อยู่ในระดับมาก (สุดารัตน์ แช่มเงิน และคณะ, 2560)

5. ด้านภาวะผู้นำของผู้บริหารกลุ่มกับด้านการเงิน (r = .670**) มีความสัมพันธ์กันสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่า ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ วางแผนได้ดี สื่อสารชัดเจน และสร้างแรงจูงใจแก่สมาชิก ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารการเงินของกลุ่ม สอดคล้องกับผลการศึกษาของจรีภรณ์ มีศรี ที่กล่าวว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่ม ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในหลักการดำเนินงานของกลุ่ม ลักษณะของผู้นำกลุ่ม การบริหารงานกลุ่ม (จรีภรณ์ มีศรี, 2563)

6. ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกกับด้านการตลาดและช่องทางจัดจำหน่าย (r = .668**) มีความสัมพันธ์กันสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการกำหนดกลยุทธ์การขาย เลือกช่องทางจำหน่าย ประชาสัมพันธ์สินค้า และสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าช่วยเพิ่มประสิทธิภาพทางการตลาด สอดคล้องกับผลการศึกษาของจรีภรณ์ มีศรี ได้ศึกษา ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มชาลี-วรรณ ชุมชนพัฒนา ตำบลปลาปาก อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ที่กล่าวว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่ม ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในหลักการดำเนินงานของกลุ่ม ลักษณะของผู้นำกลุ่ม การบริหารงานกลุ่ม การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมกลุ่มและการได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้นำชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด (จรีภรณ์ มีศรี, 2563)

7. ด้านการบริหารจัดการกับด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ (r = .659**) มีความสัมพันธ์กันสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่า กลุ่มที่มีการวางแผน การติดตามผล และการกำหนดบทบาทสมาชิกอย่างชัดเจน ย่อมเอื้อต่อการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐมากขึ้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของสุดารัตน์ แช่มเงิน และคณะ ที่กล่าวว่า ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ มีระดับความคิดเห็นต่อด้านคน ด้านเงิน ด้านวัตถุดิบ ด้านการจัดการ และด้านเครื่องมือ อยู่ในระดับมาก (สุดารัตน์ แช่มเงิน และคณะ, 2560)

8. ด้านการมีส่วนร่วมกับด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ (r = .644**) มีความสัมพันธ์กันสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการเสนอความคิดเห็น ตัดสินใจ พัฒนาผลิตภัณฑ์ และประสานงานกับภายนอก ช่วยให้กลุ่มได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐต่อเนื่องมากขึ้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของทักษญา สง่าโยธิน ได้ศึกษา ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ที่กล่าวว่า การสนับสนุนจากภายนอกที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน (การสร้างเครือข่าย) ประเด็นที่ส่งผลต่อความสำเร็จ คือ ควรมีการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มธุรกิจชุมชนอย่างกว้างขวาง มีการประสานงาน เพื่อให้กลุ่มเกิดความต้องการที่จะพัฒนาตนเอง ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม และการระบบการบริหารจัดการที่ดี (ทักษญา สง่าโยธิน, 2564)

9. ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามอัตลักษณ์ท้องถิ่นกับด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ (r = .641**) มีความสัมพันธ์กันสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่า เมื่อกลุ่มพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและสะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐย่อมมีแนวโน้มสนับสนุนด้านความรู้ งบประมาณ และการสร้างมูลค่าเพิ่มมากขึ้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของกลอยใจ เย็นรักษา ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ในอำเภอสิเกา จังหวัดตรัง พบว่าวิสาหกิจชุมชนมีการดำเนินการในระดับมาก โดยมี 3 ประเด็นอยู่ในระดับมาก คือ หน่วยงานภาครัฐมีการจัดการอบรมให้ความรู้กับสมาชิกในองค์กร ได้รับเงินสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน หน่วยงานภาครัฐมีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าและบริการ ตามลำดับ (กลอยใจ เย็นรักษา, 2564)

10. ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกกับด้านภาวะผู้นำของผู้บริหารกลุ่ม (r = .621**) มีความสัมพันธ์กันสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่า ภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพช่วยส่งเสริมให้สมาชิกไว้วางใจ กล้าแสดงความคิดเห็น และร่วมมือในการวางแผน การผลิต และการตลาดมากขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ เยาวดี สุนทร ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน อำเภอสร้างคอม จังหวัดอุดรธานี พบว่า มีการดำเนินงานในระดับมากในด้านผู้นำ ด้านการวางแผน (เยาวดี สุนทร, 2566)

3. การเสนอนโยบายการบริหารจัดการที่เอื้อต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้” จังหวัดบึงกาฬ ผู้วิจัยเห็นว่า กลุ่มควรกำหนดนโยบายที่เน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในทุก

ขั้นตอน โดยเฉพาะการวางแผนทางการเงิน การกำหนดงบประมาณ ต้นทุนการผลิต และราคาจำหน่าย ควบคู่กับการสร้างความโปร่งใสด้านรายรับ–รายจ่าย และการจัดสรรงบประมาณที่ชัดเจน เพื่อให้สมาชิกเข้าถึงข้อมูลและติดตามการดำเนินงานได้ นอกจากนี้ ควรจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกเสนอแนวคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาสินค้าและเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานของกลุ่ม สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ชมภูนุช หุ่นนาค และคณะ ได้ศึกษา แนวทางการจัดการวิสาหกิจชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์สาธิตการเกษตร ร้านค้าชุมชน ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ที่กล่าวว่าการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ ด้านการเงิน คือ นำเงินที่ได้จากการระดมหุ้นไปต่อยอดสร้างผลกำไร และขยายเป็นกองทุนระดับอำเภอ และจังหวัด ด้านการมีส่วนร่วม เริ่มจากการสร้างทัศนคติ ความเชื่อร่วมกัน ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนว่าทุกคนเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน (ชมภูนุช หุ่นนาค และคณะ, 2563)

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้ 1) สภาพบริบทการดำเนินงานและกระบวนการพัฒนาสินค้าของฝากของที่ระลึกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้” จังหวัดบึงกาฬ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านการตลาดและช่องทางการจัดจำหน่ายมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านการเงิน และด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ 2) ปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารทั้ง 7 ด้านมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อกันในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญ โดยคู่ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์สูง ได้แก่ การมีส่วนร่วมของสมาชิกกับการเงิน การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐกับการตลาดและช่องทางการจัดจำหน่าย และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามอัตลักษณ์ท้องถิ่นกับการตลาดและช่องทางการจัดจำหน่าย และ 3) ข้อเสนอเชิงนโยบายควรมุ่งบูรณาการหน่วยงานภาครัฐ พัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ ส่งเสริมการตลาดออนไลน์ สร้างแบรนด์จากอัตลักษณ์พญานาค และพัฒนาระบบบริหารการเงินที่โปร่งใสควบคู่กับการมีส่วนร่วมของสมาชิก เพื่อให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้” เติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัยในเชิงปฏิบัติ

1) กลุ่มควรจัดระบบการบริหารงานที่มีความชัดเจนทั้งด้านบทบาทหน้าที่ การวางแผนการผลิต การติดตามผลการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดความคล่องตัวและลดข้อผิดพลาดในการทำงาน

2) ควรกระตุ้นให้สมาชิกทุกคนมีบทบาทในกระบวนการผลิต การวางแผน และการตัดสินใจ เพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน ลดปัญหาการพึ่งพาผู้นำกลุ่มมากเกินไป และเสริมสร้างความสามัคคีภายในกลุ่ม

2.2 ข้อเสนอแนะจากการวิจัยในเชิงนโยบาย

หน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดบึงกาฬ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดบึงกาฬ สำนักงานพาณิชย์จังหวัดบึงกาฬ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดบึงกาฬ และสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดบึงกาฬ ควรกำหนดนโยบายสนับสนุนการพัฒนาสินค้าของฝากของที่ระลึกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้” โดยบูรณาการการทำงานของหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ สนับสนุนการพัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์ การประชาสัมพันธ์ การตลาดออนไลน์ และการเชื่อมโยงช่องทางจำหน่ายทั้งในแหล่งท่องเที่ยวและแพลตฟอร์มดิจิทัล เพื่อให้การสนับสนุนกลุ่มเป็นไปในทิศทางเดียวกันและเกิดผลต่อความสำเร็จในระยะยาว

2.3 ข้อเสนอแนะจากการวิจัยในเชิงวิชาการ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้ง 9 หน่วยงาน ควรนำผลการศึกษาไปเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ต่อยอดความรู้และเครือข่าย เข้าร่วมอบรม ศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนกับกลุ่มอื่น ๆ เพื่ออัพเดทแนวคิดใหม่ ๆ และสร้างโอกาสขยายตลาดทั้งในและนอกจังหวัดให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2.4 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารจัดการที่เอื้อต่อความสำเร็จของสินค้าของฝากของที่ระลึก ในอำเภออื่น ๆ ในจังหวัดบึงกาฬ เนื่องจากการดำเนินงานและบริบทของวิสาหกิจชุมชนในอำเภออื่น ๆ มีความแตกต่างกัน ทำให้แนวทางและความสัมพันธ์ของวิสาหกิจชุมชนมีความแตกต่างกันด้วย

2. ควรทำการศึกษาเชิงคุณภาพ คือ เจาะจงวิสาหกิจชุมชุมชนที่มีความสำเร็จมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ หาแนวทางการส่งเสริมการส่งเสริมการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนที่สามารถเป็นตัวอย่างในการดำเนินงานในด้านต่างๆ ให้กับวิสาหกิจชุมชนอื่น เพื่อกำหนดเป็นรูปแบบหรือแนวทางการส่งเสริมให้ผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปใช้และเกิดประโยชน์มากที่สุด

เอกสารอ้างอิง

กลอยใจ เย็นรักษา. (2564). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในอำเภอสิเกา จังหวัดตรัง. ใน *วิทยานิพนธ์เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

จรีภรณ์ มีศรี. (2563). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มชาลี-วรรณ ชุมชนพัฒนาตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. ใน *รายงานวิจัย*. สำนักงานประมงจังหวัดสมุทรปราการ.

ชมภูนุช หุ่นนาค และคณะ. (2563). แนวทางการจัดการวิสาหกิจชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์สาธิตการเกษตร ร้านค้าชุมชน ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี. *College of Innovation Management, Rajamangala University of Technology Rattanakosin,*, 13(2), 22-50.

ทักษญา สง่าโยธิน. (2564). การพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนกลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดนเพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขัน. ใน *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์*. มหาวิทยาลัยบูรพา.

เยาวดี สุนทร. (2566). ปัจจัยที่มีผลสำเร็จในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน อำเภอสร้างคอม จังหวัดอุดรธานี. ใน *วิทยานิพนธ์เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ศุภรา เสกาจารย์ และคณะ. (2566). *การพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก.* สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า กระทรวงพาณิชย์.

สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. (2568). *การขับเคลื่อนนโยบายซอฟต์พาวเวอร์ Soft Power*. เรียกใช้เมื่อ 28 ตุลาคม 2568 จาก https://www.opm.go.th.

สุดารัตน์ แช่มเงิน และคณะ. (2560). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนไวน์ศรีชุมแสง ตำบลท่าไม้รวก อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี. *วารสารเกษตรพระจอมเกล้า*, 35(3), 127-136.

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้ง 9 หน่วยงานและทะเบียนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้” จังหวัดบึงกาฬ. (2568). *ข้อมูลจำนวนประชากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน “นาคกี้” จังหวัดบึงกาฬ.* เอกสารไม่ตีพิมพ์.

อัญชัญ ตัณฑเทศ และคณะ. (2564). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาสินค้าของฝากของบ้านนาสะอุ้งเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 12(2), 220-221.

การศึกษาความคิดเห็นของผู้บริโภคต่อคุณภาพอาหารของแผนกจัดเตรียม (CO) ของครัวการบินไทย*

A STUDY OF CONSUMER'S PERCEPTIONS OF FOOD QUALITY IN THE CATERING OPERATION DEPARTMENT (CO) OF THAI AIRWAYS CATERING.

***ณพร เจียมโฆสิต,[1] กัลยรัตน์ เจียมโฆสิต[2]**

Naporn Chiamkosit,[1] Kanyarat Chiamkosit[2]

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ประเทศไทย[1]

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ประเทศไทย[2]

Dhonburi Rajabhat University, Thailand[1]

Rambhai Barni Rajabhat University, Thailand[2]

*Corresponding Author, E-mail: bobo2021@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริโภคต่อคุณภาพด้านโภชนาการของแผนกจัดเตรียมอาหาร (CO) ครัวการบินไทย 2) ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริโภคต่อคุณภาพด้านประสาทสัมผัสของแผนกจัดเตรียมอาหาร (CO) ครัวการบินไทย 3) ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริโภคต่อคุณภาพด้านรักษาสภาพนิเวศกับสังคมของแผนกจัดเตรียมอาหาร (CO) ครัวการบินไทย การวิจัยเป็นเชิงปริมาณ ประชากรคือผู้ใช้บริการบริษัทการบินไทย จำนวน 400 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบสะดวก สถิติในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริโภคมีความคิดเห็นต่อคุณภาพอาหารในด้านคุณภาพทางโภชนาการโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อแยกออกเป็นรายปัจจัย พบว่า มีความคิดเห็นต่อปัจจัยอาหารที่มีประโยชน์ตามหลักโภชนาการอยู่ในระดับมาก รองลงมาปัจจัยการรับคุณค่าทางโภชนาการทางด้านอาหารในการบริโภคอย่างเหมาะสมในแต่ละมื้ออยู่ในระดับมาก ด้านคุณภาพทางประสาทสัมผัสโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อแยกออกเป็นรายปัจจัย พบว่า มีความคิดเห็นต่ออาหารมีรูปแบบการตกแต่งสีสันสวยงามเหมาะสมอยู่ในระดับมาก รองลงมาปัจจัยอาหารมีรสชาติที่ดีตรงตามความต้องการของลูกค้าอยู่ใน

* Received: 21 January 2026; Revised: 18 May 2026; Accepted: 23 June 2026

ระดับมาก และปัจจัยอาหารมีกลิ่นที่พึงประสงค์ตรงตามความต้องการของลูกค้าอยู่ในระดับมาก และด้านคุณภาพในแง่ของการรักษาสภาพนิเวศกับสังคมโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อแยกออกเป็นรายปัจจัย พบว่า มีความคิดเห็นต่ออาหารมีการใช้วัตถุดิบการผลิตที่เป็นธรรมชาติอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือการใช้วัตถุดิบที่ปลอดภัย ไม่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค และการใช้วัตถุดิบหรือผลิตภัณฑ์ทางธรรมชาติอยู่ในระดับมากตามลำดับ

คำสำคัญ: คุณภาพอาหาร, คุณภาพด้านโภชนาการ, คุณภาพด้านประสาทสัมผัส, คุณภาพด้านรักษาสภาพนิเวศกับสังคม, แผนกจัดเตรียม, ครัวการบินไทย, ผู้บริโภค

Abstract

This research aimed to: (1) study consumers' opinions toward the nutritional quality of food provided by the Catering Operations (CO) Department of Thai Airways Catering; (2) examine consumers' opinions toward the sensory quality of food provided by the Catering Operations (CO) Department of Thai Airways Catering; and (3) investigate consumers' opinions toward the eco-social quality of food provided by the Catering Operations (CO) Department of Thai Airways Catering. This study employed a quantitative research approach. The population consisted of 400 Thai Airways service users, selected through convenience sampling. The statistics used for data analysis were percentage, mean, and standard deviation.

The research findings revealed that consumers' overall opinions toward the nutritional quality of food were at a high level. When considered by individual factors, consumers rated nutritionally beneficial food at a high level, followed by the appropriate nutritional value of food consumed in each meal. Regarding sensory quality, consumers' overall opinions were also at a high level. When considered by individual factors, consumers rated the attractive presentation and appropriate color arrangement of food at a high level, followed by good taste that met customers' needs and desirable aroma that corresponded to customers' preferences. In terms of eco-social quality, consumers' overall opinions were at a high level. When considered by individual factors, consumers

rated the use of natural raw materials in food production at a high level, followed respectively by the use of safe and non-hazardous ingredients and the use of natural raw materials or natural-based products.

Keywords: Food quality, Nutritional quality, sensorial quality, Socio-ecological quality, Catering Operations, Thai Airways, Consumers

บทนำ

จากเหตุการณ์ในอดีตในการพัฒนาบริการอาหารบนเครื่องบิน ได้มีการพัฒนาหลากหลายรูปแบบ โดยเริ่มจากอาหารแช่แข็งในเที่ยวบินระยะทางไกล และนำไปอุ่นในตู้อบพาความร้อน แต่ก็ยังไม่ได้รับการยอมรับในวงการสายการบินมากนัก เนื่องจากคุณภาพอาหารยังไม่เป็นที่ยอมรับเท่าที่ควร รวมถึงการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่มีผลต่อคุณภาพอาหาร จากนั้นมีการพัฒนาในการนำอาหารที่มีชื่อเสียงมาบรรจุไว้ในรายการอาหารของสายการบิน และมีการจัดแข่งขันในการพัฒนารายการอาหารต่าง ๆ อย่างมากมาย (สายน้ำผึ้ง ทองใส, 2561) ในปัจจุบันจากนโยบายเปิดเสรีทางการบินเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาลไทย และข้อตกลงการเปิดเสรีทางการบินภายในกลุ่มประเทศอาเซียน (ASEAN) ส่งผลให้สายการบินต่าง ๆ เพิ่มจำนวนเที่ยวบินเข้าสู่ประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ผู้บริโภคในปัจจุบันต่างมีความต้องการที่หลากหลาย ประกอบกับเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่รวดเร็ว จึงจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบในการดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อให้ครอบคลุมและตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคในทุกกลุ่มตลาดมากขึ้น กลุ่มธุรกิจสายการบินต่างๆ จึงมีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบคุณภาพผลิตภัณฑ์อาหารให้มีความหลากหลายในการดำเนินงานให้บริการ เพื่อให้เกิดความครอบคลุมและตอบสนองต่อความต้องการลูกค้าในปัจจุบันมากขึ้น

ในปี 2555 ฝ่ายครัวการบินไทยมีส่วนแบ่งการตลาดประมาณร้อยละ 71 ของจำนวนผู้ให้บริการด้านครัวการบินทั้งหมดในประเทศไทย โดยมีภารกิจในการผลิตและบริการอาหารสายการบินไทยและสายการบินนานาชาติรวม 58 สายการบินชั้นนำทั่วโลก โดยให้บริการจัดสรรอาหาร 70,000 ชุดต่อวัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าครัวการบินไทย มีความมั่นคงและเป็นผู้นำด้านธุรกิจผลิตอาหารและบริการแก่สายการบินต่างๆ (สุภาพร สอนอินทร์ และพินันทา โรจน์รัตน์ศิริกุล, 2558)

การพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารให้กับลูกค้าของฝ่ายครัวการบิน เป็นความรับผิดชอบของแผนกจัดเตรียมอาหาร (Catering operation department “CO”) ของบริษัทสายการบินไทย โดยให้

ความสำคัญต่อคุณภาพของผลิตภัณฑ์ อย่างเช่น อุณหภูมิของอาหาร การจัดเตรียมบริการอาหารที่รวดเร็ว ความสะอาดและความปลอดภัยของอาหาร รวมถึงการจัดเตรียมอุปกรณ์เครื่องมือต่าง ๆ โดยทางครัวการบินจะให้ความสำคัญและใส่ใจอย่างมาก เพราะจะส่งผลนำมาซึ่งความประทับใจและการกลับมาใช้บริการใหม่ของผู้รับบริการในครั้งต่อไป อันจะส่งผลดีต่อด้านรายได้และความมั่นคงในระยะยาวของครัวการบินไทย (ชะเวง เกิดเกลี้ยง, สัมภาษณ์ 4 กรกฎาคม 2565)

ด้วยเหตุข้างต้นดังกล่าว จากธุรกิจการแข่งขันทางการบริการด้านอาหารบนเครื่องบินและการให้ความสำคัญกับคุณภาพของผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองต่อความต้องการผู้บริโภค รวมถึงเป็นการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ของแผนกจัดเตรียมอาหารของครัวการบินไทยในอนาคต คณะผู้วิจัยจึงให้ความสนใจในการทำการศึกษาความคิดเห็นของผู้บริโภคต่อคุณภาพอาหารของแผนกจัดเตรียมอาหาร (CO) ครัวการบินไทย โดยทำการศึกษาคุณภาพอาหารทั้งหมด 3 ด้านหลัก (Pfannhauser & Schieberle., 2003) ได้แก่ 1) ด้านคุณภาพทางโภชนาการ (Nutritional quality) 2) ด้านคุณภาพทางประสาทสัมผัส (Sensorial quality) และ 3) ด้านคุณภาพในแง่ของการรักษาสภาพนิเวศกับสังคม (Socio-ecological quality) เพื่อก่อเกิดการพัฒนาและการปรับปรุงผลิตภัณฑ์อาหารให้เป็นไปตามความต้องการของผู้บริโภค เนื่องจากมีวัตถุประสงค์ให้ผู้ที่เคยรับบริการได้แสดงความคิดเห็นต่อการพัฒนาคุณภาพอาหาร อันจะนำไปสู่แนวทางในการปรับปรุงคุณภาพที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง และจะส่งผลต่อความประทับใจของผู้รับบริการบริษัทสายการบินต่าง ๆ อันจะก่อเกิดผลลัพธ์ในการสร้างรายได้ขององค์กรครัวการบินไทยได้ต่อไปในระยะยาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้บริโภคต่อคุณภาพด้านโภชนาการของแผนกจัดเตรียมอาหาร (CO) ครัวการบินไทย

2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้บริโภคต่อคุณภาพด้านประสาทสัมผัสของแผนกจัดเตรียมอาหาร (CO) ครัวการบินไทย

3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้บริโภคต่อคุณภาพด้านการรักษาสภาพนิเวศกับสังคมของแผนกจัดเตรียมอาหาร (CO) ครัวการบินไทย

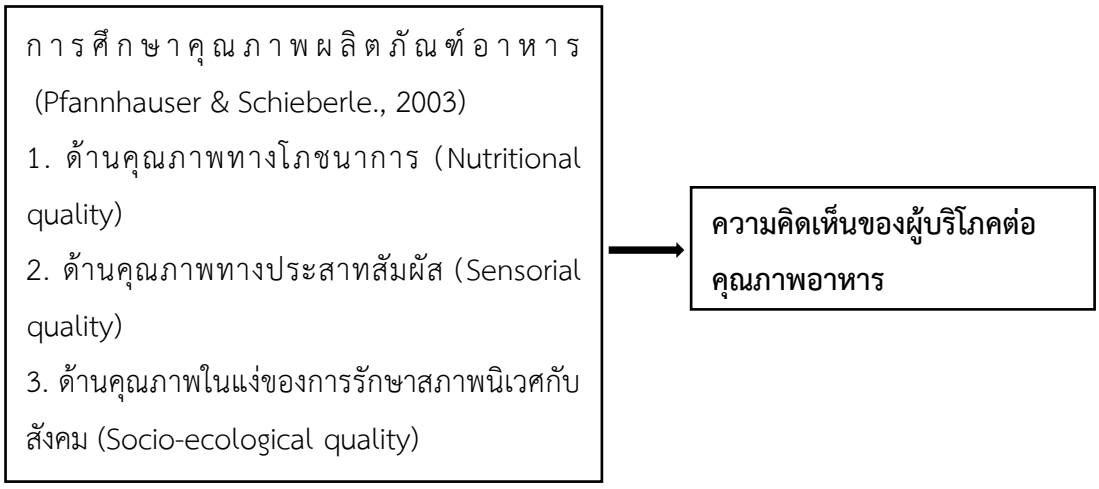
สมมุติฐานการวิจัย

1. ผู้บริโภคมีความคิดเห็นต่อคุณภาพทางโภชนาการของแผนกจัดเตรียมอาหาร (CO) ครัวการบินไทยอยู่ในระดับมาก

2. ผู้บริโภคมีความคิดเห็นด้านต่อคุณภาพทางประสาทสัมผัสของแผนกจัดเตรียมอาหาร (CO) ครัวการบินไทยอยู่ในระดับมาก

3. ผู้บริโภคมีความคิดเห็นต่อคุณภาพทางการรักษาสภาพนิเวศกับสังคมของแผนกจัดเตรียมอาหาร (CO) ครัวการบินไทยอยู่ในระดับมาก

กรอบแนวคิด

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพ (Concept of quality improvement) โดย Swink et al. (2011) ได้อธิบายถึงคุณภาพของผลิตภัณฑ์ คือความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์ที่ตรงกับความต้องการของการบริโภคของลูกค้า ซึ่งความเหมาะสมนั้นถูกกำหนดด้วยคุณภาพของการออกแบบผลิตภัณฑ์และคุณภาพของสินค้าที่ตรงตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ และปรียาวดี ผลเอนก (2556) ได้กล่าวว่า “คุณภาพ” หมายถึง การผลิตสินค้าและบริการโดยมุ่งเน้นเรื่องคุณภาพในการออกแบบผลิตภัณฑ์และคุณภาพของสินค้าที่ตรงตามมาตรฐานที่กำหนด โดยเน้นการกำจัดของเสียเพื่อทำให้ถูกต้องตั้งแต่ครั้งแรก ได้สินค้าที่สมบูรณ์แบบ รวดเร็ว ตอบสนองความต้องการหรือเกินความคาดหวังของลูกค้า

แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพอาหาร (Concept of food quality) Sulek & Hensley (2004) ได้อธิบายถึง “คุณภาพอาหาร” คือ อาหารตามมาตรฐานการผลิตที่ทำให้ผู้บริโภคเกิดความเชื่อมั่นในอาหารที่ได้กำหนดคุณภาพอาหาร เช่น ความปลอดภัย การดึงดูดใจ และการยอมรับ โดยประกอบด้วย รสชาติ การนำเสนอ สี และอุณหภูมิ เป็นต้น

ทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการของผู้บริโภค (Consumer demand theory) ในการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ ของ Pfannhauser & Schieberle (2003) ได้สรุปผลการศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคเพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนการดำเนินของธุรกิจ พบว่า ผู้บริโภคให้คำจำกัดความของคำว่า “คุณภาพ” นั้นแตกต่างกันออกไปตามความพึงพอใจ มีดังนี้

1. คุณภาพตามกฎหมาย (Legal quality) เมื่อผลิตภัณฑ์นั้นมีการแสดงฉลากที่ถูกต้อง และมีความปลอดภัยจากเชื้อจุลินทรีย์ที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ

2. คุณภาพทางโภชนาการ (Nutritional quality) เป็นผลิตภัณฑ์ที่อุดมไปด้วยวิตามิน เกลือแร่ ไขมัน และกรดอะมิโนที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย เป็นต้น และเป็นผลิตภัณฑ์ที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการอย่างเหมาะสม

3. คุณภาพทางประสาทสัมผัส (Sensorial quality) เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีสีสันจากสิ่งที่ปรากฏ เช่น กลิ่น รสชาติ และเนื้อสัมผัส เป็นต้น

4. คุณภาพในแง่ของการรักษาสภาพนิเวศกับสังคม (Socio-ecological quality) ผู้บริโภคกลุ่มนี้จะมองว่าผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพต้องผลิตจากวัตถุดิบ โดยมีการดูแลคัดสรรเป็นอย่างดีโดยมีการคัดสรรจากธรรมชาติให้มากที่สุด แปรรูปน้อยที่สุด เลี้ยงในฟาร์มที่มีคุณภาพ เช่น ในระบบปิด เป็นต้น

5. คุณภาพของความสะดวก (Convenience quality) ผู้บริโภคกลุ่มนี้มีเวลาจำกัดในการเตรียมอาหารและต้องการอาหารที่มีรสชาติอร่อย ดังนั้น ผลิตภัณฑ์อาหารควรมีความเหมาะสม เป็นอาหารพร้อมปรุงสำเร็จเหมาะแก่การบริโภค และเป็นอาหารในภาชนะบรรจุสำเร็จรูปที่สามารถปรุงหรืออุ่นรับประทานให้เกิดความง่ายและสะดวกรวดเร็ว

โดยคณะผู้วิจัยได้นำมาศึกษา 3 ด้านหลักที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจอาหารของแผนกจัดเตรียมอาหาร (CO) ครัวการบินไทยโดยตรง ได้แก่ 1) ด้านคุณภาพทางโภชนาการ (Nutritional quality) 2) ด้านคุณภาพทางประสาทสัมผัส (Sensorial quality) และ 3) ด้านคุณภาพในแง่ของการรักษาสภาพนิเวศกับสังคม (Socio-ecological quality) เพื่อก่อเกิดการพัฒนาและการปรับปรุงผลิตภัณฑ์อาหารให้เป็นไปตามความต้องการของผู้บริโภคโดยทางตรงมากกว่า เนื่องจากคุณภาพตาม

กฎหมาย (Legal quality) และคุณภาพของความสะดวก (convenience quality) นั้นไม่มีความเชื่อมโยงกับการให้บริการอาหารบนสายการบินเท่าที่ควร

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องของอนัญญา กรรณสูตร และวรวรรณ องค์ครุฑรักษา (2556) ทำการศึกษาเรื่อง “การศึกษาเรื่องการรับรู้ทางประสาทสัมผัสต่อร้านอาหารไทยของผู้บริโภคชาวสิงคโปร์และความสัมพันธ์กับปัจจัยภูมิหลัง” พบว่า ด้านคุณภาพทางประสาทสัมผัสโดยรวมอยู่ในระดับมาก และมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.91 รองลงมาด้านคุณภาพทางโภชนาการทางอาหารที่มีสีสันสวยงามและดึงดูดอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.79 และด้านคุณภาพตามกฎหมายอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.73 ตามลำดับ นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยของเบญชภา แจ้งเวชฉาย (2559) ที่ศึกษาเรื่อง “คุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของผู้โดยสารรถไฟฟ้าบีทีเอสในกรุงเทพมหานคร” โดยมีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 163 คน พบว่า ด้านคุณภาพในแง่ของคุณภาพด้านประสาทสัมผัสอยู่ในระดับมากโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 รองลงมาด้านคุณภาพตามกฎหมายอยู่ในระดับมากโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.71 ตามลำดับ

การทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ

1. การหาค่าความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) โดยผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ สร้างขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 2 คน พิจารณาตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content validity) โดยวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC (Item of objective congruence index) โดยได้ค่าที่ 0.75 แสดงว่าเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีความตรงเชิงเนื้อหาในระดับที่ยอมรับได้

2. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วมาทำลองใช้ (Try-out) กับผู้ใช้บริการสายการบินไทยซึ่งเป็นกลุ่มอาจารย์และนักศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน และทดสอบความเที่ยง (Reliability) โดยการคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach 's alpha coefficient) ซึ่งได้ค่า 0.82 แสดงว่าเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้มีความเที่ยงในระดับที่ยอมรับได้

วิธีดำเนินการวิจัย

การค้นคว้าอิสระเรื่อง การศึกษาการพัฒนาคุณภาพอาหารของแผนกจัดเตรียม (CO) ครัวการบินไทย ให้เป็นไปตามความต้องการของผู้บริโภค เป็นการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) โดยประชากรในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มผู้ใช้บริการสายการบินไทย (ผู้บริโภค) ชาวไทยที่มีประสบการณ์ในการใช้บริการกับบริษัทสายการบินไทยในระยะ 1-3 ปีที่ผ่านมา โดยออกแบบสอบถามออกเป็น 3

ตอน ได้แก่ 1) ด้านลักษณะประชากรศาสตร์ 2) ด้านคุณภาพผลิตภัณฑ์อาหารทั้ง 3 ด้าน และ 3) ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพผลิตภัณฑ์อาหารทั้ง 3 ด้าน โดยใช้แบบสอบถามในการศึกษาจำนวนทั้งสิ้น 400 ชุด คำนวณโดยใช้สูตรของยามาเน่ ซึ่งกำหนดให้ระดับความเชื่อมั่นเท่ากับ 95% และความคลาดเคลื่อนที่ระดับ .05 มีการดำเนินการแจกแบบสอบถาม ณ ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ จังหวัดสมุทรปราการ โดยใช้วิธีการสุ่มแบบสะดวก (Convenience sampling) และมีการคำนวณผลทางสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลทางคอมพิวเตอร์ด้วยระบบ SPSS ประกอบด้วย ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

การศึกษาลักษณะประชากรศาสตร์ของผู้บริโภคต่อคุณภาพด้านโภชนาการของแผนกจัดเตรียมอาหาร (CO) ครัวการบินไทย ผลการแสดงค่าร้อยละของผู้บริโภคที่เคยมีประสบการณ์ในการใช้บริการกับบริษัทสายการบินไทย พบว่า ผู้บริโภคส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยคิดเป็นร้อยละ 56 ช่วงอายุส่วนใหญ่มีช่วงอายุระหว่าง 26-35 ปี โดยคิดเป็นร้อยละ 42 รองลงมาช่วงอายุ 36-45 ปี โดยคิดเป็นร้อยละ 28 ช่วงอายุ 46 ปีขึ้นไป โดยคิดเป็นร้อยละ 18 และช่วงอายุ 18-25 ปี โดยคิดเป็นร้อยละ 12 ตามลำดับ ผู้บริโภคที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานะสมรส โดยคิดเป็นร้อยละ 48 รองลงมาสถานะโสด โดยคิดเป็นร้อยละ 40 และสถานะหม้าย/ หย่าร้าง/ แยกกันอยู่ ตามลำดับ โดยคิดเป็นร้อยละ 12 และส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย/ ธุรกิจส่วนตัว โดยคิดเป็นร้อยละ 34 รองลงมาอาชีพรับจ้างทั่วไป โดยคิดเป็นร้อยละ 29 อาชีพรับราชการ / รัฐวิสาหกิจ โดยคิดเป็นร้อยละ 19 และอาชีพอื่นๆ โดยคิดเป็นร้อยละ 18 โดยส่วนใหญ่พบว่ามีระดับการศึกษาในระดับปริญญาตรี โดยคิดเป็นร้อยละ 65 รองลงมามีการศึกษาในระดับต่ำกว่าปริญญาตรี โดยคิดเป็นร้อยละ19 และมีระดับการศึกษาปริญญาโทขึ้นไป โดยคิดเป็นร้อยละ 16 และส่วนใหญ่มีรายได้ 25,001-35,000 บาท โดยคิดเป็นร้อยละ 40 รองลงมามีรายได้ 15,000 ถึง 25,000 บาท โดยคิดเป็นร้อยละ 32 รายได้ 35,000 บาทขึ้นไป โดยคิดเป็นร้อยละ 20 และต่ำกว่า 15,000 บาท โดยคิดเป็นร้อยละ 8

การศึกษาความคิดเห็นของผู้บริโภคต่อคุณภาพทางโภชนาการของแผนกจัดเตรียมอาหาร (CO) ครัวการบินไทย ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริโภคมีระดับความคิดเห็นในด้านคุณภาพทางโภชนาการโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยที่ 4.40 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.70 และเมื่อแยกออกเป็นรายปัจจัย พบว่า มีความคิดเห็นต่อปัจจัยอาหารที่มีประโยชน์ตามหลักโภชนาการอยู่ในระดับมาก โดยมี

ค่าเฉลี่ย 4.49 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.68 รองลงมา ปัจจัยการได้รับคุณค่าทางโภชนาการทางด้านอาหารในการบริโภคอย่างเหมาะสมในแต่ละมื้ออยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.42 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.69 และปัจจัยมีระดับปริมาณของอาหารที่เพียงพอและเหมาะสมต่อการบริโภคในแต่ละมื้ออยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.29 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.71 ตามลำดับ

การศึกษาความคิดเห็นของผู้บริโภคต่อคุณภาพด้านประสาทสัมผัสของแผนกจัดเตรียมอาหาร (CO) ครัวการบินไทย ผลพบว่า ผู้บริโภคมีระดับความคิดเห็นในด้านคุณภาพทางประสาทสัมผัสโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.31 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.72 และเมื่อแยกออกเป็นรายปัจจัย พบว่า มีความคิดเห็นต่อปัจจัยอาหารมีรูปแบบการตกแต่งสีสันที่สวยงามเหมาะสมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.35 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.69 รองลงมาปัจจัยอาหารมีรสชาติที่ดีตรงตามความต้องการของลูกค้าอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.34 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.68 และปัจจัยอาหารมีกลิ่นที่พึงประสงค์ตรงตามความต้องการของลูกค้าอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.24 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.72 ตามลำดับ

การศึกษาความคิดเห็นของผู้บริโภคต่อคุณภาพด้านการรักษาสภาพนิเวศกับสังคมของแผนกจัดเตรียมอาหาร (CO) ครัวการบินไทย

ผลการศึกษาความคิดเห็นของผู้บริโภคต่อการรักษาสภาพนิเวศกับสังคม พบว่า ผู้บริโภคมีระดับความคิดเห็นในด้านคุณภาพในแง่ของการรักษาสภาพนิเวศกับสังคมโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.36 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.77 และเมื่อแยกออกเป็นรายปัจจัย พบว่า มีความคิดเห็นต่อปัจจัยอาหารมีการใช้วัตถุดิบการผลิตที่เป็นธรรมชาติอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.42 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.80 รองลงมาปัจจัยอาหารมีการใช้วัตถุดิบที่ปลอดภัยและไม่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภคอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.40 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.76 และปัจจัยอาหารมีการใช้วัตถุดิบและผลิตภัณฑ์ทางธรรมชาติ เช่น ผักปลอดสารพิษอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.28 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.78 ตามลำดับ

ผลรวมการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของผู้บริโภคที่มีระดับความคิดเห็นต่อคุณภาพอาหารโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ 4.37 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.68 และเมื่อแยกออกเป็นรายด้าน พบว่า ผู้บริโภคมีความคิดเห็นด้านคุณภาพทางโภชนาการอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.44 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.70 รองลงมาผู้บริโภคมีความคิดเห็นด้านคุณภาพในแง่ของการรักษาสภาพนิเวศกับสังคมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.36 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.77 และผู้บริโภค

มีความคิดเห็นด้านคุณภาพทางประสาทสัมผัสอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.31 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.72 ตามลำดับ

อภิปรายผล

ผู้บริโภคที่เคยมีประสบการณ์ใช้บริการกับบริษัทสายการบินไทย มีระดับความคิดเห็นโดยรวมในด้านคุณภาพทางโภชนาการอยู่ในระดับมาก และเมื่อแยกออกเป็นรายปัจจัย พบว่า มีความคิดเห็นต่อปัจจัยอาหารที่มีประโยชน์ตามหลักโภชนาการอยู่ในระดับมาก รองลงมาปัจจัยได้รับคุณค่าทางโภชนาการทางด้านอาหารในการบริโภคอย่างเหมาะสมในแต่ละมื้ออยู่ในระดับมาก และปัจจัยมีระดับปริมาณของอาหารที่เพียงพอและเหมาะสมต่อการบริโภคในแต่ละมื้ออยู่ในระดับมากตามลำดับ นั่นแสดงให้เห็นว่าผู้บริโภคให้ความสำคัญกับคุณภาพคุณภาพทางโภชนาการของอาหาร ทั้งคุณค่าคุณประโยชน์ที่ผู้บริโภคจะได้รับ และปริมาณอาหารที่เพียงพอ จึงเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงมาตรฐานการบริการ ความใส่ใจต่อสุขภาพ และภาพลักษณ์ ความประทับใจที่มีต่อสายการบินนั้นๆ อีกด้วย ซึ่งสามารถตอบสมมุติฐานงานวิจัยในข้อที่หนึ่งที่กล่าวว่า “ผู้บริโภคมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาด้านคุณภาพทางโภชนาการของแผนกจัดเตรียมอาหาร (CO) ครัวการบินไทยอยู่ในระดับมาก” ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุระเดช ไชยตอกเกี้ย (2558) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง “พฤติกรรมการบริโภคอาหารของวัยผู้ใหญ่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริโภคได้ให้ความสำคัญด้านคุณภาพทางโภชนาการโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้บริโภควัยผู้ใหญ่ให้ความสำคัญกับอาหารที่ให้คุณประโยชน์ครบถ้วนอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21 รองลงมาคุณค่าทางโภชนาการและสารอาหารที่ได้รับในแต่ละมื้ออยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.16 และปริมาณอาหารที่เพียงพอและเหมาะสมต่อร่างกายอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.09 ตามลำดับ

ผู้บริโภคที่เคยมีประสบการณ์ใช้บริการกับบริษัทสายการบินไทย มีระดับความคิดเห็นด้านคุณภาพทางประสาทสัมผัส โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อแยกออกเป็นรายปัจจัย พบว่า มีความคิดเห็นต่อปัจจัยอาหารมีรูปแบบการตกแต่งที่สวยงามเหมาะสมอยู่ในระดับมาก รองลงมาปัจจัยอาหารมีรสชาติที่ดีตรงตามความต้องการของลูกค้าอยู่ในระดับมาก และปัจจัยอาหารมีกลิ่นที่พึงประสงค์ตรงตามความต้องการของลูกค้าอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ นั่นแสดงให้เห็นว่าผู้บริโภคให้ความสำคัญกับคุณภาพทางการรับรู้ทางประสาทสัมผัส เช่น ความสวยงาม สีสัน การตกแต่ง รสชาติ และกลิ่นที่พึง

ประสงค์ ซึ่งภาพลักษณ์ทางกายภาพ และคุณภาพของหาร จึงเป็นสิ่งที่จูงใจและสร้างความพึงพอใจสำหรับพวกเขาอย่างมาก โดยสามารถตอบสมมุติฐานงานวิจัยข้อที่สองที่กล่าวว่า “ผู้บริโภคมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาด้านคุณภาพทางประสาทสัมผัสของแผนกจัดเตรียมอาหาร (CO) ครัวการบินไทยอยู่ในระดับมาก” สอดคล้องกับการศึกษาของอนัญญา กรรณสูตร และวรวรรณ องค์ครุฑรักษา (2556) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การรับรู้ทางประสาทสัมผัสต่อร้านอาหารไทยของผู้บริโภคชาวสิงคโปร์ และความสัมพันธ์กับปัจจัยภูมิหลัง” โดยผลการวิจัยพบว่า ผู้บริโภคให้ความสำคัญด้านคุณภาพทางประสาทสัมผัสโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าผู้บริโภคให้ความสำคัญกับอาหารที่มีรูปแบบการตกแต่งที่สวยงามและทันสมัยอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.13 รองลงมาอาหารมีรสชาติที่ดี อร่อย ตรงความต้องการของลูกค้าอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.10 และอาหารมีกลิ่นและรสชาติที่พึงประสงค์ต่อความต้องการของลูกค้าอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.89 ตามลำดับ

ผู้บริโภคที่เคยมีประสบการณ์ใช้บริการกับบริษัทสายการบินไทย มีความคิดเห็นในด้านคุณภาพในแง่ของการรักษาสภาพนิเวศกับสังคมโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อแยกเป็นรายปัจจัย พบว่ามีความคิดเห็นต่อปัจจัยอาหารมีการใช้วัตถุดิบการผลิตที่เป็นธรรมชาติในระดับมาก รองลงมาปัจจัยอาหารมีการใช้วัตถุดิบที่ปลอดภัยและไม่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภคในระดับมาก และปัจจัยอาหารมีการใช้วัตถุดิบผลิตภัณฑ์ทางธรรมชาติ เช่น ผักปลอดสารพิษ เป็นต้น ในระดับมาก ตามลำดับ นั่นแสดงให้เห็นว่าผู้บริโภคให้ความสำคัญกับคุณภาพในการเลือกใช้วัตถุดิบที่มีจากธรรมชาติที่มีความปลอดภัยต่อสุขภาพ ตอบสนองต่อความต้องการผู้บริโภคยุคใหม่ และยังสร้างความเชื่อมั่นอันจะสร้างภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือได้ในระยะยาว ซึ่งสามารถตอบสมมุติฐานงานวิจัยข้อที่สามที่กล่าวว่า “ผู้บริโภคมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาด้านคุณภาพทางสภาพนิเวศกับสังคมของแผนกจัดเตรียมอาหาร (CO) ครัวการบินไทยอยู่ในระดับมาก” สอดคล้องกับการศึกษาของจันทนี ธีรเวชเจริญชัย (2560) ซึ่งได้ทำการศึกษาเรื่อง “การพัฒนาการถนอมและแปรรูปอาหารสู่ไทยแลนด์ 4.0” ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริโภคให้ความสำคัญด้านคุณภาพในแง่ของการรักษาสภาพนิเวศกับสังคมโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.03 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับการใช้วัตถุดิบแปรรูปจากธรรมชาติในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.13 รองลงมาการใช้วัตถุดิบที่มีประโยชน์ต่อผู้บริโภคในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.00 และการใช้ผลิตภัณฑ์ทางธรรมชาติ เช่น พืชผักที่ปลูกตามฤดูกาลอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.87 ตามลำดับ

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

จากผลการศึกษาด้านคุณภาพทางโภชนาการ พบว่า ผู้บริโภคมีระดับความคิดเห็นต่อระดับปริมาณของอาหารที่เพียงพอและเหมาะสมต่อการบริโภคในแต่ละมื้ออยู่ในระดับที่น้อยที่สุด คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการเพิ่มปริมาณอาหารในแต่ละประเภทให้มากขึ้น เช่น ข้าว เส้น หรือกับข้าวในแต่ละเมนูอาหาร ประกอบกับในปัจจุบันมีการส่งเสริมเรื่องอาหารเพื่อสุขภาพ (Healthy food) จึงขอเสนอเพิ่มปริมาณของเนื้อสัตว์ และผักต่างๆ ที่หลากหลายสีสันพร้อมจัดการตกแต่งโทนสีให้สวยงาม ที่มีคุณประโยชน์ครบครัน โดยไม่ว่าจะเป็นอาหารไทยหรืออาหารนานาชาติโดยก็ควรจัดให้มีปริมาณอาหารที่เพียงพอต่อความต้องการผู้บริโภค อันเนื่องมาจากผู้บริโภคแต่ละรายมีความต้องการอาหารที่มากน้อยแตกต่างกันไป และเพื่อเป็นการสร้างความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มาใช้บริการอีกด้วย

ผลการศึกษาด้านคุณภาพทางประสาทสัมผัส พบว่า ผู้บริโภคมีระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยอาหารมีกลิ่นที่พึงประสงค์ตรงตามความต้องการของลูกค้าอยู่ในระดับที่น้อยที่สุด คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขด้านของกลิ่นอาหารเพื่อดึงดูดความต้องการผู้บริโภคที่ใช้บริการกับสายการบิน เช่น ขนมหวานไทยควรมีการอบควันเทียนเพื่อเพิ่มความหอมของขนมให้น่ารับประทานมากขึ้น และอาหารไทยควรเพิ่มสมุนไพร เครื่องเทศ ในการปรุงอาหาร เพื่อให้มีกลิ่นหอมเฉพาะตัวและสร้างเอกลักษณ์รวมถึงมีสรรพคุณทางยาให้เกิดประโยชน์ต่อสุขภาพร่างกายของผู้บริโภค เป็นต้น เช่นเดียวกับอาหารนานาชาติ ที่ควรเพิ่มกลิ่นโดยใช้เครื่องเทศประเภทต่างๆ เช่น เนย อบเชย โรสแมรี่ กระเทียม หรือพืชสมุนไพรและเครื่องเทศประเภทอื่นๆ เพื่อเพิ่มเอกลักษณ์เฉพาะของประเภทอาหารเหล่านั้นให้มีความโดดเด่นขึ้นมา และเป็นที่น่าสนใจในการกระตุ้นต่อความต้องการ และยังเป็นที่น่าจดจำที่ดีอีกด้วย

ผลการศึกษาด้านคุณภาพในแง่ของการรักษาสภาพนิเวศกับสังคม พบว่า ผู้บริโภคมีระดับความคิดเห็นปัจจัยอาหารมีการใช้วัตถุดิบผลิตภัณฑ์ทางธรรมชาติ เช่น ผักปลอดสารพิษ เป็นต้น อยู่ในระดับน้อยที่สุด คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขโดยการเลือกใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติ เช่น ผัก ผลไม้ เครื่องเทศ สมุนไพรในการประกอบอาหารเพิ่มมากขึ้น เพื่อประโยชน์ต่อสุขภาพ และรักษาควบคุมมาตรฐานให้มีความสะอาดและปลอดภัย รวมถึงการติดป้ายหรือสติกเกอร์เพื่อเป็นการยืนยันและรับรองมาตรฐานของวัตถุดิบอาหารที่ปลอดสารพิษและมีความปลอดภัยต่อผู้บริโภค เพื่อให้ลูกค้าเกิดความเชื่อมั่นอันจะนำไปสู่การสร้างความพึงพอใจแก่ผู้บริโภคได้ต่อไปในอนาคต

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะในการทำงานวิจัยครั้งต่อไป

คณะผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรทำการศึกษาเรื่อง “การศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคอาหารของครัวการบินไทยในการรักษามาตรฐานที่เหมาะสม” เนื่องจากเดิมได้ทำการศึกษาถึงคุณภาพอาหารของแผนกจัดเตรียม (CO) ของครัวการบินไทย ให้เป็นไปตามความต้องการของผู้บริโภค ดังนั้น การศึกษาถึงพฤติกรรมผู้บริโภคอาหารครัวการบินไทย โดยการนำทฤษฎีของ Phillip Kotler ที่ได้รับอิทธิพลมาจากทางด้านวัฒนธรรม สังคม ความต้องการส่วนบุคคล และจิตวิทยาของผู้บริโภค เพื่อสามารถนำมาพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ถึงความต้องการที่แท้จริงของผู้บริโภค การคาดการณ์แนวโน้มความต้องการผู้บริโภคในอนาคต เพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขัน และรองรับความหลากหลายของผู้บริโภคอันจะนำไปสู่การสร้างมาตรฐานอย่างเหมาะสม โดยพฤติกรรมผู้บริโภคเกิดขึ้นได้จากหลายๆ ปัจจัย ดังนั้นมาตรฐานที่ดี อาจยังไม่เพียงพอต่อตัวผู้บริโภคเป็นได้ ดังนั้นการศึกษาเรื่องดังกล่าวยังเป็นการช่วยกำหนดมาตรฐานที่ดีมีความยืดหยุ่นและเหมาะสมอันส่งผลต่อภาพลักษณ์มาตรฐานของครัวการบินไทยอย่างน่าสนใจ

เอกสารอ้างอิง

จันทนี ธีรเวชเจริญชัย. (2560). *การพัฒนาการถนอมและแปรรูปอาหารสู่ไทยแลนด์ 4.0.* วารสารร่มพฤกษ์ มหาวิทยาลัยเกริก. 35(1), 35(1), 55-70.

ชะเวง เกิดเกลี้ยง. (2565). *การพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารให้กับลูกค้าของฝ่ายครัวการบิน.* หัวหน้าแผนกจัดเตรียมอาหาร (CO). บริษัทครัวการบินไทย .

เบญชภา แจ้งเวชฉาย. (2559). *คุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของผู้โดยสารรถไฟฟ้า BTS ในกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. มหาวิทยากรุงเทพ.

ปรียาวดี ผลเอนก. 2556. *การจัดการคุณภาพ.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุระเดช ไชยตอกเกี้ย (2558). *พฤติกรรมการบริโภคอาหารของวัยผู้ใหญ่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.* วารสารวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏเลย. คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

สุภาพร สอนอินทร์ และพินันทา โรจน์รัตน์ศิริกุล. (2558). *ความพึงพอใจของบริษัทตัวแทนผู้ขนส่งสินค้าทางอากาศต่อการให้บริการงานขนส่งสินค้าทางอากาศ บริษัทการบินไทย จำกัด*

(มหาชน). ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยรังสิต ประจำปี 2558. มหาวิทยาลัยรังสิต.

สายน้ำผึ้ง ทองใส. (2561). *การจัดการบริการอาหารในสถาบัน.* นนทบุรี: สำนักเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

อนัญญา กรรณสูตร และ วรวรรณ องค์ครุฑรักษา (2556). *การศึกษาเรื่องการรับรู้ทางประสาทสัมผัสต่อร้านอาหารไทยของผู้บริโภคชาวสิงคโปร์ และความสัมพันธ์กับปัจจัยภูมิหลัง*. วารสารการประชาสัมพันธ์และการโฆษณา, 6(1), 65-82.

Kotler, P. (1967). *Marketing Management: Analysis, Planning, and Control.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Pfannhauser, W., & Schieberle, P. (2003). *Characterization of food: Emerging methods.* Berlin: Springer.

Sulek, J.M., Hensley, R.L. (2004). *The relative importance of food, atmosphere, and fairness of wait: The case of a full-service restaurant.* Cornell Hospitality Quarterly. 45(3) https://doi.org/10.1177/0010880404265345

Swink, M., Melnyk, S. A., Cooper, M. B., & Hartley, J. L. (2011). *Managing Operations Across the Supply Chain.* New York: McGraw-Hill. 156.

การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการใช้แอปพลิเคชัน เพื่อการจัดการเรียนการสอนดนตรีในประเทศไทย*

A SYNTHESIS OF RESEARCH ON THE USE OF APPLICATIONS FOR MUSIC TEACHING AND LEARNING IN THAILAND

ธนวัฒน์ บุตรทองทิม

Thanawat Bootthongtim

คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด, ประเทศไทย

Faculty of Education and Human Development, Roi Et Rajabhat University, Thailand

E-mail: thanawat@reru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการใช้แอปพลิเคชันเพื่อการจัดการเรียนการสอนดนตรีในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ ระเบียบวิธีวิจัย และผลลัพธ์ของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้แอปพลิเคชันในการสอนดนตรี ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาทักษะทางดนตรีของผู้เรียน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยกลุ่มตัวอย่างได้มาจากการคัดเลือกแบบเจาะจงจากงานวิจัยที่เผยแพร่ในฐานข้อมูล Thai-Journal Citation Index (TCI) จำนวน 6 เรื่อง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบบันทึกข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ร่วมกับการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้แอปพลิเคชันเพื่อการสอนดนตรีสามารถจำแนกได้เป็น 3 รูปแบบหลัก ได้แก่ แอปพลิเคชันแบบฝึกทักษะ แอปพลิเคชันแบบบทเรียน และแอปพลิเคชันแบบเชิงโต้ตอบ ซึ่งล้วนสนับสนุนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านระเบียบวิธีวิจัย พบว่า ส่วนใหญ่เป็นการวิจัยเชิงพัฒนา โดยนิยมใช้รูปแบบ ADDIE Model ร่วมกับวิธีวิจัยแบบผสมผสาน และกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในระดับอุดมศึกษา สำหรับผลลัพธ์ของการใช้แอปพลิเคชัน พบว่า สามารถพัฒนาทักษะทางดนตรีของผู้เรียนได้อย่างครอบคลุมทั้ง

* Received: 25 March 2026; Revised: 28 June 2026; Accepted: 29 June 2026

ด้านการปฏิบัติ การฟัง และความรู้ความเข้าใจ อีกทั้งยังช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและระดับความพึงพอใจของผู้เรียนให้อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด สรุปผล แอปพลิเคชันเพื่อการจัดการเรียนการสอนดนตรีถือเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่มีศักยภาพสูงในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ดนตรีในประเทศไทย ทั้งในด้านกระบวนการเรียนรู้และผลลัพธ์ของผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: การสังเคราะห์งานวิจัย, แอปพลิเคชันเพื่อการสอนดนตรี, ทักษะทางดนตรี

Abstract

This research, titled A Synthesis of Research on the Use of Applications for Music Instruction in Thailand, aimed to synthesize the body of knowledge, research methodologies, and research findings related to the use of applications for music instruction and their effects on the development of learners' musical skills. This documentary research employed purposive sampling to select six studies published in the Thai-Journal Citation Index (TCI) database. Data were collected using a data extraction form and analyzed through descriptive statistics, including frequency, percentage, and mean, together with content analysis.

The findings revealed that applications for music instruction can be classified into three main categories: skill-based applications, instructional applications, and interactive applications. These applications support learner-centered instruction and effectively promote self-directed learning. Regarding research methodology, most of the selected studies adopted a research and development (R&D) approach, commonly employing the ADDIE model in combination with mixed-methods research. The majority of the research samples were drawn from higher education institutions. Concerning learning outcomes, the use of applications was found to enhance learners' musical skills across multiple domains, including performance, listening, and conceptual understanding. In addition, the applications improved learners' academic achievement and satisfaction, both of which were reported at high to very high levels. In conclusion, applications for music

instruction represent educational innovations with considerable potential to enhance the quality of music learning in Thailand by improving both learning processes and learning outcomes.

Keywords: Research Synthesis, Applications for Music Instruction, Musical Skills

บทนำ

ในบริบทของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 เทคโนโลยีดิจิทัลได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเรียนรู้ จากระบบเดิมที่เน้นการถ่ายทอดความรู้จากผู้สอนเป็นหลัก ไปสู่การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ได้ช่วยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวาง สะดวก และยืดหยุ่นมากขึ้น การนำแอปพลิเคชันบนอุปกรณ์เคลื่อนที่มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนจึงเป็นแนวทางสำคัญที่ได้รับความสนใจอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน เนื่องจากสามารถตอบสนองต่อรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียนยุคใหม่ที่มีความคุ้นเคยกับเทคโนโลยี และต้องการเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา (วิชญ์ บุญรอด, 2563; สิชฌน์เศก ย่านเดิม และปวัตน์ชัย สุวรรณคังคะ, 2567)

การเรียนการสอนดนตรีเป็นศาสตร์ที่มีลักษณะเฉพาะ เนื่องจากต้องอาศัยทั้งทักษะด้านการปฏิบัติ ทักษะการฟัง และความรู้ความเข้าใจเชิงทฤษฎี ซึ่งโดยทั่วไปการพัฒนาทักษะดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยการฝึกฝนอย่างต่อเนื่องและการได้รับคำแนะนำจากผู้สอน อย่างไรก็ตาม การเรียนดนตรีในรูปแบบดั้งเดิม มักประสบกับข้อจำกัดหลายประการ เช่น การขาดแคลนเครื่องดนตรี การจำกัดเวลาเรียน ความแตกต่างของพื้นฐานผู้เรียน รวมถึงข้อจำกัดด้านสถานที่และบุคลากรผู้สอน ทำให้ผู้เรียนบางส่วนไม่สามารถพัฒนาทักษะทางดนตรีได้อย่างเต็มศักยภาพ (โยธิน พลเขต, 2568) จากข้อจำกัดด้านเทคโนโลยี แอปพลิเคชันจึงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการสนับสนุนการเรียนรู้ทางดนตรี โดยแอปพลิเคชันสามารถทำหน้าที่เป็นทั้งสื่อการเรียนรู้ เครื่องมือฝึกปฏิบัติ และแหล่งข้อมูลทางดนตรีที่ผู้เรียนสามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลา ตัวอย่างเช่น แอปพลิเคชันฝึกทักษะการฟังคอร์ดที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถฝึกการแยกแยะเสียงดนตรีได้อย่างต่อเนื่อง (วิชญ์ บุญรอด, 2563) แอปพลิเคชันสื่อการเรียนรู้เครื่องดนตรีพื้นบ้านที่ใช้เทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality: AR) เพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้เสมือนจริง (อานนท์ โพธิ์เอม, ศรัญยู บุตรโคตร และนครินทร์ ปรีชา, 2567) และแอปพลิเค

ชันที่ใช้เทคนิคการสอนเฉพาะ เช่น 6Ts เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านโน้ตดนตรี (ณัฐกานต์ ศรีจันทร์, ฟิสิกส์ ฌอณ บัวกนก และปราโมทย์, พรหมขันธ์, 2567) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของแอปพลิเคชันในการส่งเสริมการเรียนรู้ทางดนตรีในรูปแบบที่หลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน

แม้ว่าจะมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการใช้แอปพลิเคชันเพื่อการสอนดนตรีเพิ่มขึ้นในประเทศไทย แต่ยังพบว่าการศึกษาส่วนใหญ่ เป็นการวิจัยรายกรณีที่มุ่งเน้นการพัฒนาแอปพลิเคชันเฉพาะเรื่อง หรือการทดลองใช้ในบริบทเฉพาะกลุ่ม ยังขาดการรวบรวมและสังเคราะห์องค์ความรู้ในภาพรวมที่ครอบคลุมทั้งในด้านลักษณะของแอปพลิเคชัน ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ซึ่งทำให้ยากต่อการมองเห็นแนวโน้ม ทิศทางขององค์ความรู้ในสาขานี้ การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการใช้แอปพลิเคชันเพื่อการจัดการเรียนการสอนดนตรีในประเทศไทย จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากจะช่วยรวบรวม วิเคราะห์ และบูรณาการองค์ความรู้จากงานวิจัยที่มีอยู่ เพื่อให้ได้ข้อสรุปเชิงระบบเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายทางการศึกษา และการวางแนวทางการวิจัยในอนาคตให้มีความชัดเจนและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการใช้แอปพลิเคชันเพื่อการสอนดนตรีในประเทศไทย เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ในเชิงบูรณาการ และสนับสนุนการพัฒนาการเรียนการสอนดนตรีให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมดิจิทัลในปัจจุบันและอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ ระเบียบวิธีวิจัย และผลลัพธ์ของงานวิจัยที่เกี่ยวกับแอปพลิเคชันสำหรับการสอนดนตรีในประเทศไทยที่ส่งผลต่อการพัฒนาทักษะทางดนตรีของผู้เรียน

ทบทวนวรรณกรรม

ในบริบทของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 เทคโนโลยีดิจิทัลมีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเรียนรู้ จากการถ่ายทอดความรู้แบบดั้งเดิมไปสู่การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและการเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนการสอนดนตรีเป็นศาสตร์ที่มีลักษณะเฉพาะ เนื่องจากต้องอาศัยทั้งทักษะการปฏิบัติ (performance skill) ทักษะการฟัง (aural skill) และความรู้ความเข้าใจเชิงทฤษฎี (cognitive skill) ซึ่งต้องอาศัยการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม การเรียนการสอนแบบดั้งเดิมยังมีข้อจำกัดด้านเวลา สถานที่ อุปกรณ์ และความแตกต่างของผู้เรียน ส่งผลให้การพัฒนาทักษะทางดนตรี

ไม่เต็มศักยภาพ ด้วยเหตุนี้ แอปพลิเคชันจึงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการสนับสนุนการเรียนรู้ โดยช่วยให้ผู้เรียนสามารถฝึกซ้ำ เรียนรู้ด้วยตนเอง และเข้าถึงเนื้อหาได้อย่างต่อเนื่อง

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า การพัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อการสอนดนตรีมีความหลากหลาย ทั้งด้านรูปแบบและเทคโนโลยี เช่น แอปพลิเคชันฝึกทักษะการฟังคอร์ดที่ช่วยพัฒนาการแยกแยะเสียงดนตรี (วิชญ์ บุญรอด, 2563) แอปพลิเคชันที่ใช้เทคนิค 6Ts เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านโน้ตดนตรี (ณัฐกานต์ ศรีจันทร์, ฟิสิกส์ ฌอณ บัวกนก และปราโมทย์, พรหมขันธ์, 2567) และแอปพลิเคชันที่ใช้เทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality: AR) เพื่อเพิ่มประสบการณ์การเรียนรู้ (อานนท์ โพธิ์เอม, ศรัญยู บุตรโคตร และนครินทร์ ปรีชา, 2567) รวมถึงแอปพลิเคชันฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีไทย เช่น “โหม่งวาย” ที่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติได้ดีขึ้น (เมธี พันธุ์วราทร, 2562)

ด้านการออกแบบและพัฒนาแอปพลิเคชัน พบว่า มีการบูรณาการแนวคิดสมัยใหม่ เช่น เกมมิฟิเคชัน (Gamification) เพื่อเพิ่มแรงจูงใจและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษา นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาแอปพลิเคชันฝึกซ้อมวงดนตรีบนระบบปฏิบัติการ iOS ซึ่งสนับสนุนการเรียนรู้แบบร่วมมือ (ณัฐพัชร์ อุบลรัตน์, 2564) และการศึกษาแนวทางการพัฒนาแอปพลิเคชันฐานข้อมูลนักดนตรีในบริบทเมือง เช่น กรุงเทพมหานคร ซึ่งเน้นการออกแบบที่สอดคล้องกับบริบทผู้ใช้ (ณัฐดนัย ปัญญาวัฒน์ไกร, 2563) ในส่วนพฤติกรรมผู้ใช้ งานวิจัยเกี่ยวกับการยอมรับเทคโนโลยีพบว่า ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการใช้งานแอปพลิเคชัน ได้แก่ ความง่ายในการใช้งาน ความรวดเร็ว ความหลากหลายของเนื้อหา และความปลอดภัยของระบบ ซึ่งส่งผลต่อการตัดสินใจใช้งาน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ใช้ในเขตเมือง (ฐิติพงศ์ ศักดาวุธ, 2563)

ดังนั้น การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการใช้แอปพลิเคชันเพื่อการจัดการเรียนการสอนดนตรีในประเทศไทยจึงมีความสำคัญ เนื่องจากช่วยรวบรวม วิเคราะห์ และเชื่อมโยงองค์ความรู้จากงานวิจัยที่มีอยู่ เพื่อให้ได้ข้อสรุปเชิงระบบเกี่ยวกับแนวทางการใช้แอปพลิเคชัน ระเบียบวิธีวิจัย และผลลัพธ์ต่อการพัฒนาทักษะทางดนตรีของผู้เรียน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอน การกำหนดนโยบายทางการศึกษา และการวางแนวทางการวิจัยในอนาคตให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ใช้การสังเคราะห์งานวิจัย (Research Synthesis) มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ ระเบียบวิธีวิจัย และผลลัพธ์ของงานวิจัยที่เกี่ยวกับการใช้แอปพลิเคชันเพื่อการจัดการเรียนการสอนดนตรีในประเทศไทย แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยงานวิจัยที่เผยแพร่ในฐานข้อมูลวิชาการ Thai-Journal Citation Index (TCI) โดยกำหนดช่วงเวลาของงานวิจัยระหว่าง พ.ศ. 2558 ถึง พ.ศ. 2568 เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความทันสมัยและสะท้อนบริบทของการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในปัจจุบัน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง งานวิจัยทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการใช้แอปพลิเคชันเพื่อการเรียนการสอนดนตรีในประเทศไทย ส่วนกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกงานวิจัย ได้แก่ (1) เป็นงานวิจัยที่พัฒนาแอปพลิเคชันในประเทศไทย (2) เป็นแอปพลิเคชันที่พัฒนาขึ้นเฉพาะการเรียนการสอนดนตรี (3) มีการรายงานผลลัพธ์ด้านทักษะทางดนตรี และ (4) มีรายละเอียดของระเบียบวิธีวิจัยครบถ้วน ขณะเดียวกันได้กำหนดเกณฑ์การคัดออก ได้แก่ งานวิจัยที่ไม่เกี่ยวข้องกับการสอนดนตรี บทความวิชาการทั่วไปที่ไม่ใช่งานวิจัย และงานวิจัยที่มีข้อมูลไม่สมบูรณ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือ ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูล และแบบประเมินคุณภาพงานวิจัย ซึ่งพัฒนาขึ้นตามกรอบแนวคิดการสังเคราะห์งานวิจัยและการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. แบบบันทึกข้อมูลใช้สำหรับรวบรวมและจัดหมวดหมู่ข้อมูลในลักษณะตารางเชิงระบบ เพื่อเปรียบเทียบและสังเคราะห์องค์ความรู้ โดยครอบคลุมข้อมูล เช่น ข้อมูลพื้นฐาน วัตถุประสงค์ ระเบียบวิธีวิจัย กลุ่มตัวอย่าง และผลการวิจัย เครื่องมือนี้พัฒนาผ่านการศึกษา ออกแบบโครงสร้าง ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ และปรับปรุงก่อนใช้งาน

2. แบบประเมินคุณภาพงานวิจัยใช้ในการคัดกรองความน่าเชื่อถือก่อนการสังเคราะห์ โดยพิจารณาจากความชัดเจนของวัตถุประสงค์ ความเหมาะสมของระเบียบวิธี และปรับให้เหมาะสมกับบริบทของงานวิจัยด้านดนตรีศึกษาและเทคโนโลยีการศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการตามแนวทางการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ โดยกำหนดคำสำคัญภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เช่น “แอปพลิเคชันดนตรี” และ “Music Application” เพื่อใช้สืบค้นข้อมูลจากฐานข้อมูล Thai-Journal Citation Index (TCI) จากนั้นคัดเลือกงานวิจัยอย่างเป็นระบบตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยพิจารณาจากชื่อเรื่อง บทคัดย่อ และเนื้อหา

พร้อมประเมินคุณภาพงานวิจัยด้านวัตถุประสงค์ การออกแบบ เครื่องมือ และการวิเคราะห์ข้อมูล งานวิจัยที่ผ่านเกณฑ์จะถูกบันทึกและจัดหมวดหมู่ตามที่กำหนด เช่น ข้อมูลพื้นฐาน ลักษณะแอปพลิเคชัน และผลการวิจัย พร้อมตรวจสอบความถูกต้อง ก่อนจัดกลุ่มและเข้ารหัสข้อมูลเพื่อเตรียมสำหรับการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีแบบผสมผสาน โดยบูรณาการการวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เริ่มจากการตรวจสอบและจัดระเบียบข้อมูล จากนั้นวิเคราะห์เชิงปริมาณด้วยสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของงานวิจัย ส่วนการวิเคราะห์เชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา โดยกำหนดรหัส จัดหมวดหมู่ และสังเคราะห์เป็นประเด็นสำคัญ ผลการวิเคราะห์ถูกสังเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ 3 ด้าน ได้แก่ องค์ความรู้ ระเบียบวิธีวิจัย และผลลัพธ์ของการใช้แอปพลิเคชัน โดยเชื่อมโยงข้อมูลจากหลายแหล่ง พร้อมตรวจสอบความน่าเชื่อถือด้วยการตรวจสอบซ้ำ การพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ และการเปรียบเทียบข้อมูล

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณในการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้แอปพลิเคชันเพื่อการสอนดนตรีในประเทศไทย ผู้วิจัยได้ใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) และค่าเฉลี่ย (Mean) เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปและแนวโน้มของงานวิจัยอย่างเป็นระบบ โดยสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

ด้านจำนวนงานวิจัยในแต่ละปี พบว่า งานวิจัยทั้ง 6 เรื่องมีการเผยแพร่ในช่วงปี พ.ศ. 2563-2568 คิดเป็นร้อยละ 100 ของงานวิจัยทั้งหมด โดยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในช่วงปีหลัง กล่าวคือ ในช่วงปี พ.ศ. 2567-2568 มีจำนวนงานวิจัยมากที่สุด จำนวน 3 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 50 ขณะที่ช่วงปี พ.ศ. 2563-2566 มีจำนวนรวม 3 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 50 เช่นเดียวกัน สะท้อนให้เห็นถึงแนวโน้มการขยายตัวของการวิจัยด้านการใช้แอปพลิเคชันเพื่อการสอนดนตรีในยุคดิจิทัล

ในส่วนของประเภทของงานวิจัย พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการวิจัยเชิงพัฒนา (Research and Development: R&D) จำนวน 5 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 83.33 และงานวิจัยเชิงทดลอง จำนวน 1 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 16.67 แสดงให้เห็นว่านักวิจัยให้ความสำคัญกับการพัฒนาและสร้างนวัตกรรมทางการเรียนรู้เป็นหลัก โดยมีการนำแอปพลิเคชันที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างเพื่อประเมินประสิทธิภาพควบคู่กันไป

ในด้านรูปแบบของแอปพลิเคชัน พบว่า สามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภทหลัก ได้แก่ (1) แอปพลิเคชันแบบฝึกทักษะ (Drill and Practice) จำนวน 2 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 33.33 (2) แอปพลิเคชันแบบบทเรียน (Tutorial-based) จำนวน 2 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 33.33 และ (3) แอปพลิเคชันแบบเชิงโต้ตอบหรือเทคโนโลยีขั้นสูง เช่น เทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality: AR) จำนวน 2 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 33.33 แสดงให้เห็นว่ารูปแบบของแอปพลิเคชันมีความหลากหลายและกระจายตัวอย่างเท่าเทียม โดยเน้นการส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์และการฝึกปฏิบัติจริง

สำหรับลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนและนักศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษา โดยมีจำนวนกลุ่มตัวอย่างตั้งแต่ 35 ถึง 60 คน เมื่อพิจารณาความถี่พบว่ากลุ่มตัวอย่างระดับอุดมศึกษามีจำนวน 3 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 50 ระดับมัธยมศึกษา จำนวน 2 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 33.33 และระดับประถมศึกษา จำนวน 1 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 16.67 โดยมีค่าเฉลี่ยของจำนวนกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 51.67 คนต่อการศึกษา สะท้อนให้เห็นว่างานวิจัยส่วนใหญ่นิยมใช้กลุ่มตัวอย่างขนาดปานกลาง ซึ่งเหมาะสมกับการทดลองและประเมินผลการใช้สื่อการเรียนรู้

นอกจากนี้ ค่าเฉลี่ยของผลการประเมินด้านความพึงพอใจและประสิทธิภาพของแอปพลิเคชัน พบว่าค่าเฉลี่ยอยู่ในช่วง 4.35-4.70 จากคะแนนเต็ม 5 โดยมีค่าเฉลี่ยรวมประมาณ 4.55 คิดเป็นร้อยละ 91 ซึ่งอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าแอปพลิเคชันที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพและสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปผล การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติพื้นฐาน ช่วยให้เห็นภาพรวมของแนวโน้มงานวิจัย กล่าวคือ งานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นการพัฒนาแอปพลิเคชัน มีรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย ใช้กลุ่มตัวอย่างในระดับการศึกษาที่ต่างกัน และมีผลการประเมินอยู่ในระดับสูง ซึ่งสะท้อนถึงศักยภาพของแอปพลิเคชันในการส่งเสริมการเรียนการสอนดนตรีในบริบทการศึกษาไทยอย่างมีประสิทธิภาพ

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบลักษณะทั่วไปและแนวโน้มของงานวิจัย

ตัวแปรที่ศึกษา	รายละเอียด	ความถี่ (เรื่อง)	ร้อยละ (%)	ค่าเฉลี่ย (Mean)
ปีที่เผยแพร่	พ.ศ. 2563-2566	3	50.00	-
	พ.ศ. 2567-2568	3	50.00	-
ประเภทงานวิจัย	วิจัยเชิงพัฒนา (R&D)	5	83.33	-
	วิจัยเชิงทดลอง	1	16.67	-

รูปแบบแอปพลิเคชัน	Drill and practice	2	33.33	-
	Tutorial-based	2	33.33	-
	Interactive / AR	2	33.33	-
ระดับกลุ่มตัวอย่าง	อุดมศึกษา	3	50.00	-
	มัธยมศึกษา	2	33.33	-
	ประถมศึกษา	1	16.67	-
ขนาดกลุ่มตัวอย่าง	ช่วง 35-60 คน	-	-	51.67 คน
ความพึงพอใจ/ประสิทธิภาพ	ระดับมาก-มากที่สุด	-	~91.00	4.55

ในเชิงคุณภาพ งานวิจัยส่วนใหญ่พบสอดคล้องกันว่า แอปพลิเคชันเป็นเครื่องมือสำคัญที่ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของผู้ใช้ โดยเปิดโอกาสให้ผู้ใช้กำหนดเวลา ความเร็ว และรูปแบบการเรียนรู้ได้ตามความต้องการ ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น ต่อเนื่อง และสอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้ใช้สามารถทบทวนเนื้อหาและฝึกปฏิบัติซ้ำได้อย่างอิสระ ช่วยเสริมความคงทนของความรู้และทักษะ อีกทั้งยังเพิ่มแรงจูงใจและการมีส่วนร่วมผ่านการนำเสนอแบบมีปฏิสัมพันธ์และการให้ข้อมูลย้อนกลับทันที ทำให้ผู้ใช้ตรวจสอบข้อผิดพลาด ปรับปรุงการปฏิบัติ และติดตามพัฒนาการของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อการพัฒนาทักษะการปฏิบัติ การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การเรียนรู้ด้วยตนเอง และทักษะดิจิทัล อย่างไรก็ตาม ประสิทธิผลของแอปพลิเคชันขึ้นอยู่กับการออกแบบที่เหมาะสมกับบริบท ความต้องการของผู้ใช้ ความพร้อมด้านอุปกรณ์ เครือข่ายอินเทอร์เน็ต และทักษะดิจิทัล ดังนั้น การพัฒนาแอปพลิเคชันในอนาคตควรมุ่งเน้นการใช้งานที่ทั่วถึง ลดข้อจำกัดด้านการเข้าถึง และรองรับบริบทการใช้งานที่หลากหลาย เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพของผู้ใช้

การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการใช้แอปพลิเคชันเพื่อการสอนดนตรีในประเทศไทยจากบทความ 6 เรื่อง สามารถอธิบายตามวัตถุประสงค์ได้ 3 ด้าน ได้แก่ (1) การสังเคราะห์องค์ความรู้ (2) การสังเคราะห์ระเบียบวิธีวิจัย และ (3) การสังเคราะห์ผลลัพธ์ของการใช้แอปพลิเคชันต่อการพัฒนาทักษะทางดนตรีของผู้เรียน ดังนี้

ด้านการสังเคราะห์องค์ความรู้ พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่สะท้อนการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลกับการเรียนรู้ดนตรี โดยพัฒนาแอปพลิเคชันเป็นสื่อการเรียนรู้เชิงโต้ตอบที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง รูปแบบแอปพลิเคชันจำแนกได้ 3 ลักษณะ ได้แก่ แอปพลิเคชันแบบฝึกทักษะ แบบบทเรียน และแบบโต้ตอบหรือเทคโนโลยีขั้นสูง เช่น เทคโนโลยีความจริงเสริม เพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้เสมือนจริง (อานนท์ โพธิ์เอม, ศรัญยู บุตรโคตร และนครินทร์ ปรีชา, 2567) แนวโน้มดังกล่าวชี้ให้เห็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นปฏิสัมพันธ์และประสบการณ์มากขึ้น อีกทั้งช่วยลดข้อจำกัดของการเรียนดนตรีแบบดั้งเดิม ทั้งด้านเครื่องดนตรี เวลา และสถานที่ ทำให้ผู้เรียนฝึกฝนได้ต่อเนื่องและยืดหยุ่น (วิชญ์ บุญรอด, 2563; โยธิน พลเขต, 2568)

ด้านการสังเคราะห์ระเบียบวิธีวิจัย พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการวิจัยเชิงพัฒนา จำนวน 5 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 83.33 ส่วนงานวิจัยเชิงทดลองมี 1 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 16.67 โดยมักใช้โมเดล ADDIE เป็นกรอบพัฒนาแอปพลิเคชันอย่างเป็นระบบและประเมินประสิทธิภาพได้ชัดเจน (ณัฐกานต์ ศรีจันทร์, ฟิสิกส์ ฌอณ บัวกนก และปราโมทย์, พรหมขันธ์, 2567) นอกจากนี้ ยังพบการใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน โดยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ เช่น ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ควบคู่กับข้อมูลเชิงคุณภาพ เช่น การวิเคราะห์เนื้อหาและข้อเสนอแนะจากผู้ใช้ เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งเชิงกว้างและเชิงลึก กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นนักเรียนและนักศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษา มีขนาดเฉลี่ยประมาณ 51.67 คน สะท้อนความเหมาะสมต่อการทดลองใช้สื่อและวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (อานนท์ โพธิ์เอม, ศรัญยู บุตรโคตร และนครินทร์ ปรีชา, 2567)

ภาพที่ 1 ผลลัพธ์ของการใช้แอปพลิเคชันต่อการพัฒนาทักษะทางดนตรี

ในด้านที่สาม การสังเคราะห์ผลลัพธ์ของการใช้แอปพลิเคชันต่อการพัฒนาทักษะทางดนตรีของผู้เรียน พบว่า แอปพลิเคชันมีประสิทธิภาพสูงในการส่งเสริมการเรียนรู้ทางดนตรี โดยผลการวิจัยส่วนใหญ่แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น เช่น ร้อยละ 80 (วิชญ์ บุญรอด, 2563) นอกจากนี้ ค่าความพึงพอใจของผู้ใช้ยังอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในช่วง 4.35–4.70 จากคะแนนเต็ม 5 (อานนท์ โพธิ์เอม, ศรัญยู บุตรโคตร และนครินทร์ ปรีชา, 2567; สิชฌน์เศก ย่านเดิม และปวัตน์ชัย สุวรรณคังคะ, 2567) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าแอปพลิเคชันสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านทักษะทางดนตรี พบว่า ผู้เรียนมีการพัฒนาใน 3 ด้านสำคัญ ได้แก่ ทักษะการปฏิบัติเครื่องดนตรี ทักษะการฟัง และความรู้ความเข้าใจด้านทฤษฎีดนตรี โดยกระบวนการเรียนรู้ผ่านแอปพลิเคชันช่วยเพิ่มแรงจูงใจ และการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

โดยสรุป การสังเคราะห์งานวิจัยทั้ง 6 เรื่องชี้ให้เห็นว่า แอปพลิเคชันเพื่อการสอนดนตรีเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทักษะทางดนตรีของผู้เรียนในยุคดิจิทัล โดยมี

จุดเด่นในด้านการส่งเสริมการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงพัฒนาอย่างเป็นระบบ และการแสดงผลลัพธ์เชิงประจักษ์ที่ชัดเจน ทั้งนี้ แนวโน้มของการวิจัยในอนาคตควรมุ่งเน้นการพัฒนาเทคโนโลยีที่มีความชาญฉลาดและตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนดนตรีให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นในบริบทการศึกษาไทย แต่ยังพบข้อจำกัดของการใช้แอปพลิเคชันเพื่อการจัดการเรียนการสอนดนตรีในปัจจัยหลายด้าน ได้แก่ ความพร้อมของผู้เรียนและผู้สอน ความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี คุณภาพของการออกแบบแอปพลิเคชันและธรรมชาติของการเรียนดนตรีที่ยังต้องอาศัยการฝึกปฏิบัติร่วมกับครูและเพื่อน การประยุกต์ใช้แอปพลิเคชันจึงควรอยู่ในรูปแบบ Technology-Enhanced Learning โดยใช้แอปพลิเคชันเป็นเครื่องมือเสริมการเรียนรู้ มากกว่าการทดแทนการจัดการเรียนการสอนแบบปฏิสัมพันธ์โดยตรง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการพัฒนาความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ทางดนตรีของผู้เรียน

อภิปรายผล

การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการใช้แอปพลิเคชันเพื่อการจัดการเรียนการสอนดนตรีในประเทศไทย จำนวน 6 เรื่อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ ระเบียบวิธีวิจัย และผลลัพธ์ของการใช้แอปพลิเคชันที่มีต่อการพัฒนาทักษะทางดนตรีของผู้เรียน สามารถอภิปรายผลการวิ จัยได้ดังนี้

ประการแรก ด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้แอปพลิเคชันในการสอนดนตรี ผลการวิจัยพบว่าแอปพลิเคชันมีบทบาทสำคัญในการเป็นสื่อการเรียนรู้เชิงโต้ตอบ ที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และสนับสนุนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นการพัฒนาทักษะของผู้เรียนผ่านการลงมือปฏิบัติและการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ โดยรูปแบบของแอปพลิเคชันที่พบ ได้แก่ แบบฝึกทักษะ แบบบทเรียน และแบบเชิงโต้ตอบ เช่น การใช้เทคโนโลยีความจริงเสริมซึ่งช่วยสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่ใกล้เคียงกับสถานการณ์จริง (อานนท์ โพธิ์เอม, ศรัญยู บุตรโคตร และนครินทร์ ปรีชา, 2567) ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของวิชญ์ บุญรอด ที่พบว่า แอปพลิเคชันสามารถช่วยให้ผู้เรียนฝึกทักษะได้อย่างต่อเนื่อง และเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ดนตรี (วิชญ์ บุญรอด, 2563)

ประการที่สอง ด้านระเบียบวิธีวิจัย พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงพัฒนาซึ่งมุ่งเน้นการสร้างและประเมินประสิทธิภาพของแอปพลิเคชัน โดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงระบบ เช่น

โมเดล ADDIE เป็นกรอบในการพัฒนา ทั้งนี้ การเลือกใช้ระเบียบวิธีวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของงานวิจัยด้านเทคโนโลยีการศึกษา ที่เน้นการสร้างนวัตกรรมควบคู่กับการทดสอบประสิทธิภาพอย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตาม ยังพบว่ามีการใช้การวิจัยเชิงทดลองในสัดส่วนที่น้อย ซึ่งอาจเป็นข้อจำกัดในการเปรียบเทียบผลลัพธ์ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมอย่างชัดเจน (ณัฐกานต์ ศรีจันทร์, ฟิสิกส์ ฌอณ บัวกนก และปราโมทย์, พรหมขันธ์, 2567) นอกจากนี้ งานวิจัยส่วนใหญ่ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน โดยเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งช่วยให้สามารถอธิบายผลการวิจัยได้อย่างครอบคลุมมากขึ้น ทั้งในด้านแนวโน้มและความหมายเชิงลึกของข้อมูล อย่างไรก็ตาม ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งแม้จะเหมาะสมสำหรับการทดลองใช้สื่อ แต่ยังมีข้อจำกัดในด้านการอ้างอิงผลไปสู่ประชากรในวงกว้าง

ประการที่สาม ด้านผลลัพธ์ของการใช้แอปพลิเคชันต่อการพัฒนาทักษะทางดนตรีของผู้เรียน ผลการวิจัยพบว่า แอปพลิเคชันมีประสิทธิภาพสูงในการพัฒนาทักษะทางดนตรีของผู้เรียนในหลายมิติ ได้แก่ ทักษะการปฏิบัติเครื่องดนตรี ทักษะการฟัง และความรู้ความเข้าใจด้านทฤษฎีดนตรี โดยผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นและสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิชญ์ บุญรอด ที่รายงานว่าผู้เรียนมีผลการเรียนรู้สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 (วิชญ์ บุญรอด, 2563)นอกจากนี้ ระดับความพึงพอใจของผู้เรียนยังอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ซึ่งสะท้อนถึงความเหมาะสมของแอปพลิเคชันในการนำมาใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ (อานนท์ โพธิ์เอม, ศรัญยู บุตรโคตร และนครินทร์ ปรีชา, 2567)

ผลการวิจัยดังกล่าว สามารถอธิบายได้ว่า แอปพลิเคชันมีคุณลักษณะสำคัญที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ได้แก่ ความสามารถในการให้ข้อมูลป้อนกลับอย่างทันทีการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนฝึกซ้ำได้ตามความต้องการ และการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่น่าสนใจ ซึ่งช่วยเพิ่มแรงจูงใจและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน (สิชณน์เศก ย่านเดิม และปวัตน์ชัย สุวรรณคังคะ, 2567) ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการสังเคราะห์ยังพบข้อสังเกตที่สำคัญ คือ งานวิจัยส่วนใหญ่ยังมุ่งเน้นการพัฒนาแอปพลิเคชันเฉพาะด้าน และยังขาดการศึกษาที่เปรียบเทียบประสิทธิผลของแอปพลิเคชันในระยะยาว รวมถึงการศึกษาที่ครอบคลุมผู้เรียนในบริบทที่หลากหลาย เช่น ผู้เรียนที่มีความแตกต่างด้านพื้นฐานหรือบริบททางสังคม ซึ่งเป็นประเด็นที่ควรได้รับการศึกษาเพิ่มเติมในอนาคต

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยและการสังเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาแอปพลิเคชันดนตรี พบว่า แอปพลิเคชันมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเรียนรู้ดนตรี โดยเป็นสื่อที่ผสมผสานความรู้เชิงทฤษฎีและการฝึกปฏิบัติไว้ในระบบเดียว ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ผ่านมัลติมีเดีย เช่น ข้อความ ภาพ เสียง และระบบจำลองการเล่นเครื่องดนตรี ทำให้การเรียนรู้ง่าย น่าสนใจ และเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา ทั้งนี้ การพัฒนาแอปพลิเคชันที่มีประสิทธิภาพควรดำเนินการอย่างเป็นระบบ เช่น การใช้ ADDIE Model ตั้งแต่การวิเคราะห์ความต้องการ การออกแบบเนื้อหา การพัฒนา การทดลองใช้ และการประเมินผล เพื่อให้ตอบสนองต่อผู้ใช้ได้อย่างเหมาะสม

องค์ความรู้ที่ได้ยังชี้ให้เห็นว่า แอปพลิเคชันดนตรีในปัจจุบันควรเน้นการเรียนรู้แบบโต้ตอบและเฉพาะบุคคล โดยสามารถตอบสนองต่อการใช้งานของผู้เรียน ปรับระดับความยากง่าย ติดตามพัฒนาการ วิเคราะห์ข้อผิดพลาด และเสนอแนะแนวทางฝึกฝนที่เหมาะสม โดยเฉพาะเมื่อบูรณาการเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การวิเคราะห์ข้อมูลและปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ แรงจูงใจ และความต่อเนื่องในการฝึกทักษะ

นอกจากนี้ งานวิจัยยังสะท้อนว่า แอปพลิเคชันดนตรีสามารถพัฒนาทักษะเฉพาะด้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งการปฏิบัติเครื่องดนตรี การฟังดนตรี และการอ่านโน้ต ส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์สูงขึ้นและมีความพึงพอใจต่อการใช้งานในระดับสูง อีกทั้งยังช่วยอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้าน เช่น ดนตรีพื้นบ้านอีสาน ผ่านรูปแบบดิจิทัลที่เข้าถึงง่าย โดยภาพรวม แอปพลิเคชันดนตรีจึงเป็นนวัตกรรมที่ช่วยพัฒนาการเรียนรู้ดนตรีให้ยืดหยุ่น ทันสมัย ตอบสนองผู้เรียน และสนับสนุนการศึกษาดนตรีอย่างยั่งยืน

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

จากการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการใช้แอปพลิเคชันเพื่อการสอนดนตรีในประเทศไทย จำนวน 6 เรื่อง สามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์ได้ 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้แอปพลิเคชันในการสอนดนตรี พบว่า แอปพลิเคชันเพื่อการสอนดนตรี เป็นนวัตกรรมการศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล โดยมีลักษณะเป็นสื่อการเรียนรู้เชิงโต้ตอบ สนับสนุนการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและการเรียนรู้ด้วยตนเอง รูปแบบที่พบ ได้แก่

แอปพลิเคชันแบบฝึกทักษะ แบบบทเรียน และแบบโต้ตอบหรือเทคโนโลยีขั้นสูง เช่น AR ซึ่งช่วยส่งเสริมการลงมือปฏิบัติ การมีปฏิสัมพันธ์ และลดข้อจำกัดด้านเวลา สถานที่ และทรัพยากร ทำให้ผู้เรียนเข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างยืดหยุ่นและต่อเนื่อง

2. ด้านระเบียบวิธีวิจัย พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการวิจัยเชิงพัฒนา (R&D) คิดเป็นร้อยละ 83.33 โดยใช้โมเดล ADDIE เป็นกรอบพัฒนาแอปพลิเคชันอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การวิเคราะห์ ออกแบบ พัฒนา ทดลองใช้ และประเมินผล นอกจากนี้ ยังมีการใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน โดยใช้ข้อมูลเชิงปริมาณร่วมกับข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อให้ผลการวิจัยครอบคลุมมากขึ้น กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นนักเรียนและนักศึกษา ซึ่งเหมาะสมต่อการทดลองใช้และประเมินประสิทธิภาพของแอปพลิเคชัน

3. ด้านผลลัพธ์ของการใช้แอปพลิเคชันต่อทักษะทางดนตรี พบว่า แอปพลิเคชันเพื่อการสอนดนตรีมีประสิทธิภาพในการพัฒนาทักษะทางดนตรีของผู้เรียน ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นและสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด อีกทั้งผู้เรียนมีความพึงพอใจในระดับมากถึงมากที่สุด โดยช่วยพัฒนาทักษะสำคัญ ได้แก่ การปฏิบัติเครื่องดนตรี การฟัง และความรู้ด้านทฤษฎีดนตรี พร้อมทั้งเพิ่มแรงจูงใจ ความสนใจ และการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ส่งผลให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ในด้านการนำไปใช้ แอปพลิเคชันเป็นเครื่องมือที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ทางดนตรีได้อย่างมีประสิทธิภาพ ครูควรบูรณาการแอปพลิเคชันในการจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และส่งเสริมการฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง พร้อมเลือกใช้แอปพลิเคชันให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ เช่น แบบฝึกทักษะหรือแบบเชิงโต้ตอบ ขณะเดียวกัน ผู้พัฒนาควรออกแบบแอปพลิเคชันให้รองรับความแตกต่างระหว่างผู้เรียน มีการปรับระดับความยากง่าย ให้ข้อมูลป้อนกลับทันที และส่งเสริมการมีส่วนร่วม

2.2 ในระดับสถานศึกษา ควรสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีอย่างเป็นระบบ ทั้งด้านอุปกรณ์ การพัฒนาครู และนโยบายที่ส่งเสริมการบูรณาการเทคโนโลยีในการเรียนการสอน เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาดนตรี

2.3 ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาผลในระยะยาว ใช้วิธีวิจัยที่หลากหลาย เช่น การทดลองหรือกึ่งทดลอง และการวิจัยแบบผสมผสาน รวมถึงขยายกลุ่มตัวอย่างให้หลากหลายมากขึ้น นอกจากนี้ควรศึกษาเทคโนโลยีขั้นสูง เช่น ปัญญาประดิษฐ์และความเป็นจริงเสมือน ตลอดจนปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการใช้งาน เพื่อพัฒนาแอปพลิเคชันให้ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ฐิติพงศ์ ศักดาวุธ. (2563). การศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีของผู้ใช้งานแอปพลิเคชันมิวสิคสตรีมมิ่งในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. ใน *การศึกษาอิสระ หลักสูตรเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ณัฐกานต์ ศรีจันทร์, ฟิสิกส์ ฌอณ บัวกนก และปราโมทย์, พรหมขันธ์. (2567). การพัฒนาแอปพลิเคชันบนสมาร์ทโฟนสำหรับเทคนิค 6Ts เพื่อเพิ่มความสามารถในการอ่านโน้ตดนตรีสากลของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. *Interdisciplinary Academic and Research Journal*, 4(2), 825-842.

ณัฐดนัย ปัญญาวัฒน์ไกร. (2563). แนวทางการพัฒนาแอปพลิเคชันฐานข้อมูลนักดนตรีในเขตกรุงเทพมหานคร. ใน *วิทยานิพนธ์ดุริยางคศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคีตวิจัยและพัฒนา แผน ก แบบ ก 2*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ณัฐพัชร์ อุบลรัตน์. (2564). แอปพลิเคชันตีขิมจำลองขิมบนระบบปฏิบัติการไอโอเอส. ใน *สารนิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

เมธี พันธุ์วราทร. (2562). การพัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อการเรียนรู้ทักษะการปฏิบัติเครื่องดนตรีบนแท็บเล็ต เรื่อง โหม่งวาย. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 23(2), 15–27.

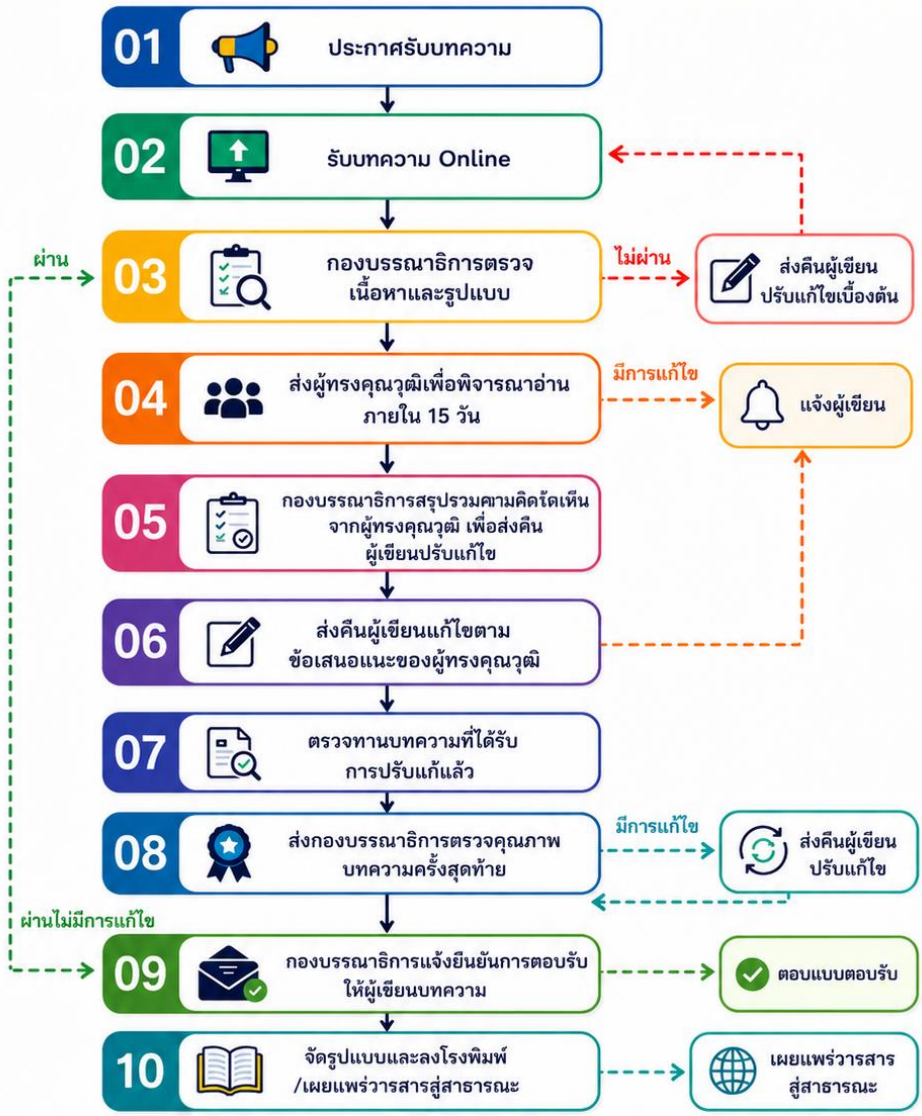
โยธิน พลเขต. (2568). การพัฒนาแอปพลิเคชันดนตรีพื้นบ้านอีสานบนระบบปฏิบัติการแอนดรอยด์เพื่อการเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้านอีสาน. *วารสารพัฒนศิลป์วิชาการ*, 9(2), 40–55.

วิชญ์ บุญรอด. (2563). การพัฒนาแอปพลิเคชันแบบฝึกทักษะการฟังคอร์ดขั้นพื้นฐานสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 22(1), 204–218.

สิชฌน์เศก ย่านเดิม และปวัตน์ชัย สุวรรณคังคะ. (2567). การพัฒนาการเรียนการสอนด้วยโมไบล์แอปพลิเคชันในวิชาทฤษฎีดนตรีสากล เรื่องศัพท์ดนตรี สำหรับนิสิตชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาดุริยางคศาสตร์สากล. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 28(1), 29–42.

อานนท์ โพธิ์เอม, ศรัญยู บุตรโคตร และนครินทร์ ปรีชา. (2567). การพัฒนาแอปพลิเคชันสื่อการเรียนรู้เรื่องเครื่องดนตรีพื้นบ้านด้วยเทคโนโลยีความจริงเสริม. *วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล*, 10(2), 148–155.

ขั้นตอนการดำเนินงาน
วารสารปัญญาปณิธาน

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

1. หลักเกณฑ์การตีพิมพ์ในวารสารปัญญาปณิธาน

วารสารปัญญาปณิธาน เป็นวารสารวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย และนักวิชาการ ในมิติทางด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา การศึกษา ภาษาศาสตร์ ศิลปศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ การท่องเที่ยว และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย มีกำหนดออกวารสารปีละ 2 ฉบับคือ ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม-มิถุนายน/ฉบับ ที่ 2 เดือน กรกฎาคม-ธันวาคม (ราย 6 เดือน) ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยเสนอหรือกำลังเสนอตีพิมพ์ในวารสารวิชาการใดมาก่อน

2. ประเภทของบทความที่ตีพิมพ์ในวารสารปัญญาปณิธาน

2.1 บทความวิชาการ เป็นบทความที่เสนอเนื้อหาความรู้ ความคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานทางวิชาการที่เชื่อถือได้ในเรื่องนั้น ๆ โดยมีหลักฐานทางวิชาการอ้างอิง

2.2 บทความวิจัย (Research article) ได้แก่ รายงานผลงานวิจัยใหม่ ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใด ๆ มาก่อน

3. การจัดเตรียมบทความ

วารสารปัญญาปณิธานได้พัฒนาและปรับปรุงรูปแบบของบทความ โดยได้ปฏิบัติตามคู่มือแนะนำการเตรียม Template สำหรับการสกัด Metadata ของวารสารตีพิมพ์ ให้สอดคล้องกับเกณฑ์ที่ TCI กำหนด รวมถึงข้อควรระวังในการจัดเตรียมบทความด้วย เช่น ข้อควรระวังการจัดเตรียมบทความในส่วนของชื่อผู้แต่ง ไม่ใส่ตำแหน่งทางวิชาการ ยศ ตำแหน่งราชการ ทหาร ตำรวจ สถานภาพทางการศึกษา หรือคำนำหน้าชื่อ หรือท้ายชื่อ เช่น นาย, นาง, นางสาว, ผศ.ดร., PhD, ร.ต.ต., พ.ต.ท. และไม่ระบุสถานภาพผู้แต่ง เช่น นักศึกษาปริญญาเอก, อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์, ผศ.ดร., ผู้อำนวยการ

..., คณบดีคณะ..., พยาบาลวิชาชีพ สังกัดผู้แต่ง ต้องมีสังกัดเดียว (หากมีหลายสังกัดให้เลือกเพียง 1 สังกัด) และควรระบุ หน่วยงานระดับต้น เรียงไปจนถึง หน่วยงานหลัก จังหวัด รหัสไปรษณีย์ และประเทศ ดังตัวอย่างเช่น “ภาควิชาฟิสิกส์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี” และระบุภาษาอังกฤษเป็น “Department of Physics, Faculty of Science, King Mongkut’s University of Technology Thonburi, Bangkok, 10140, Thailand” และตามด้วย E-mail ของผู้แต่งหลักทุกครั้งเป็นต้น โดยเมื่อผู้แต่งเขียนบทความตามรูปแบบที่วารสารกำหนดแล้วจึงเข้าสู่ขั้นตอนส่งบทความในระบบ Thaijo2 ต่อไป

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้บทความที่ผู้เขียนได้ส่งมามีรายละเอียดที่กองบรรณาธิการสามารถเก็บข้อมูลไว้ในระบบได้ จึงกำหนดการเตรียมต้นฉบับไว้ ดังนี้

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว 12 – 14 หน้ากระดาษ A4 (รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ TH SarabunPSK ตั้งค่าหน้ากระดาษขอบบน 3.81 ซม. ขอบล่าง 2.54 ซม. ขอบซ้าย 2.54 ซม. ขอบขวา 1.5 ซม. กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัด พร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่าง พิมพ์เป็นตัวหนา เช่น ตาราง 1 หรือ Table 1 และ รูป 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้ โดยไม่จำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

2) ชื่อเรื่องต้องมีภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้หน้าแรกตรงกลาง

3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุสังกัดหรือหน่วยงาน และ E-mail พิมพ์ด้วยตัวอักษรปกติอยู่ใต้ชื่อเรื่อง โดยเยื้องมาทางด้านขวา

4) มีบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่เกิน 300 คำต่อบทคัดย่อ

5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่เกิน 5 คำ

6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจาก หัวข้อใหญ่ 3-5 ตัวอักษร พิมพ์ตัวที่ 6 และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ ควรเว้นระยะพิมพ์ เพิ่มอีก 0.5 ช่วงบรรทัด

7) การใช้ตัวเลขคำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Student centred learning)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) บทคัดย่อ (Abstract) เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุป มีความกะทัดรัด และสั้น

2) บทนำ (Introduction) ระบุความสำคัญของปัญหาการวิจัยกรอบแนวคิดและระบุวัตถุประสงค์การวิจัย

3) วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ระบุแบบแผนการวิจัยการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

4) ผลการวิจัย/ผลการทดลอง (Results) เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน

5) สรุป (Conclusion) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

6) ข้อเสนอแนะ (Suggestion) หมายถึง ประเด็นที่ผู้วิจัย เสนอแนะขึ้นมาจากผลการวิจัยหรือข้อค้นพบจากการวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ เพื่อให้ข้อมูล คำแนะนำแนวทาง หรือวิธีการใด ๆ แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำ ข้อเสนอแนะไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนา การปรับปรุง การ เปลี่ยนแปลง หรือเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน หรือการบริหารจัดการ เป็นต้น

7) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการที่มีการอ้างอิงไว้ในเนื้อเรื่องเท่านั้น ใช้การอ้างอิงแบบ **APA**

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) บทคัดย่อ (Abstract)

2) บทนำ (Introduction)

3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามสำดับ

4) สรุป (Conclusion)

5) เอกสารอ้างอิง (Reference) การอ้างอิงในเนื้อเรื่องใช้ระบบ **APA**

4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาอ้างอิงควรได้มาจากแหล่งที่มีการตีพิมพ์ชัดเจน อาจเป็นวารสาร หนังสือหรือข้อมูลทางอินเตอร์เน็ต ทั้งนี้ ผู้เขียนบทความต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารอ้างอิงทั้งหมดก่อนส่งต้นฉบับ ผู้เขียนบทความควรตรวจสอบถึงความถูกต้อง ของการอ้างอิงเอกสาร เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อเพื่อพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้ถูกต้อง

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้**วิธีการอ้างอิงระบบนาม – ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA)** ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียน และปีที่พิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง โดยการกรอกข้อมูลอ้างอิงในฟังก์ชั่นการอ้างอิง ของโปรแกรม Microsoft Word 2010 เป็นต้นไป เอกสารอ้างอิงที่ใช้อ้างอิงในบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ โดยรูปแบบของเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์/เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า มาด้วย ตัวอย่าง เช่น “ภิกษุทั้งหลาย เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการ ฉะนี้” (สำ.นิ.(ไทย) 16/35/75) เป็นต้น

2) ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อผู้แต่งแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (สมภาร พรมทา, 2555)

3) ผู้แต่งสองราย ให้อ้างชื่อของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2550)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อของผู้แต่งรายแรกแล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (พระมหาสุทิตย์ อาภากโรและคณะ, 2558)

5) กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกัน หรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคน ให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงปีปัจจุบันมากที่สุด

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Keown, 2010)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสองราย โดยใช้เครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลางระหว่างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสอง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Hersey & Blanchard, 2010)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรกตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ (Kaiser et al., 2010)

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//*ชื่อพระไตรปิฎกอรรถกถา.//*สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2) หนังสือ

รูปแบบ *:*

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//*ชื่อหนังสือ.//*(ครั้งที่พิมพ์).//สถานที่พิมพ์/:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระมหาทวี มหาปญฺโญ. (2557). *ดุลยภาพชีวิตเชิงพุทธ เพื่อความมีอายุยืน.* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.

3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).//*ชื่อเรื่อง*/(เลขหน้าที่อ้าง).// สถานที่พิมพ์/: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สมพร รุ่งเรืองกลกิจ. (2553). พระพุทธศาสนากับงานสุขภาพจิต. ใน พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส

(บรรณาธิการ). *พระพุทธศาสนากับการฟื้นตัวจากวิกฤติการณ์โลก.* (หน้า 3-20). กรุงเทพมหานคร: บริษัท 21 เซ็นจูรี่ จำกัด.

4) บทความจากวารสาร

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//*ชื่อวารสาร,*//ปีที่(ฉบับที่), /เลขหน้าแรก ที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

บรรจบ บรรณรุจิ. (2557). พระวักกลิในคัมภีร์บาลี : จุดเชื่อมโยงที่ยังไม่พบ. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์,* 10(2), 25-44.

5) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ : ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ใน *ชื่อสารานุกรม,*/(เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าที่อ้าง). สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

ปรีชา พิณทอง. (2532). คะลำ. ใน *สารนุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ*, (หน้า 173). อุบลราชธานี: ด่านสุทธาการพิมพ์ จำกัด.

6) หนังสือพิมพ์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//***ชื่อหนังสือพิมพ์,/***เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

เปรียญ 10. (22 พฤษภาคม 2562). เหลียวหลังแลหน้ามหาจุฬาฯ ทางเลือกสำหรับคนชนบท. ***เดลินิวส์***, น. 5.

7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อวิทยานิพนธ์.//ใน *ระดับวิทยานิพนธ์ สาขา./*ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระมหาประหยัด ปญฺญาวโร (สุนนท์). (2542). จริยธรรมในลำกลอน. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

แม่ชีกฤษณา รักษาโฉมและคณะ. (2556). รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: กระบวนการเปลี่ยนแปลง “เส้นทางบุญ” สู่ “เส้นทางธรรม. ใน *รายงานการวิจัย.* สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช).

8) สัมภาษณ์

รูปแบบ:

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.//(วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์).//ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์.//(ชื่อผู้สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง :

โกเมทร์ อ่อนนุช. (5 พ.ย. 2560). ความเชื่อเรื่องนาคในพระพุทธศาสนา. (นางสาวเจนจิรา พุ่มแก้ว, ผู้สัมภาษณ์)

9) สื่อออนไลน์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่เผยแพร่).//*ชื่อเรื่อง.//*เรียกใช้เมื่อ/จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2562). *สิ่งแรกในพระพุทธศาสนา (4).* เรียกใช้เมื่อ 18 พฤษภาคม 2562 จาก https://www.matichonweekly.com/column/article_193297

10) ราชกิจจานุเบกษา

รูปแบบ:

ชื่อกฎหมาย.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อเรื่อง (ถ้ามี).//ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่/ตอนที่/หน้า/(วันเดือนปี).

ตัวอย่าง:

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์

วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระบทสิ่งแวดล้อม. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 97 ง หน้า 1 (20 มิถุนายน 2555).

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกำ 2500.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2547). *จาริกบุญ-จารึกธรรม.* กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด.

ประพันธ์ ศุภษร. (2554). ธัมมสันตติ: วิธีการตอบปัญหาเรื่องกรรมกับอนัตตาของพระนาคเสน. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 7(1), 54-61.

สมภาร พรมทา. (2534). อัตถิตากับนัตถิตาในพุทธปรัชญาเถรวาท. ใน *ดุษฎีนิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาปรัชญา.* จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรีชา พิณทอง. (2532). คะลำ. ใน *สารนุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ*, (หน้า 173). อุบลราชธานี: ด่านสุทธาการพิมพ์ จำกัด.

พระศรีคัมภีรญาณ (สมจินต์ สมฺมาปญฺโญ). (2555). *การจัดการศาสนาและวัฒนธรรมในอุษาอาคเนย์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ.* เรียกใช้เมื่อ 4 กันยายน 2556 จาก https://is.gd/zOr2aQ

Boo Elizabeth. (1990). *Ecotourism: The Potentials and Pitfalls.* Vol. 1 and 2. World Wildlife Fund. Washington, D.C.

Kiarash, A. (2007). Human Dignity in Islamic Bioethics. *The Iranian Journal of Allergy*, 6 (5), 25-28.

5. การส่งบทความเข้าระบบ Thaijo เพื่อได้รับการตีพิมพ์

การส่งในระบบ (Online Submission) สามารถส่งเข้าระบบออนไลน์ได้เว็บไซต์ ของวารสารปัญญาปณิธานได้ที่ https://www.tci-thaijo.org/index.php/PPJ/index เมื่อส่งเข้าระบบสำเร็จให้แจ้งข้อมูลเพิ่มเติมทาง E-mail : ppj.mcunk@gmail.com

6. รูปแบบการนำบทความลงตีพิมพ์ลงในวารสารปัญญาปณิธาน

ต้นฉบับบทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารให้อยู่ในรูปแบบของไฟล์เอกสาร *.docx ของ Microsoft Word Version 2010 หรือมากกว่า หากต้นฉบับประกอบด้วยภาพ ตาราง หรือสมการ ให้ส่งแยกจากไฟล์เอกสาร ในรูปแบบไฟล์ภาพ สกุล *.PDF*.JPG*.GIF หรือ *.bmp ความยาวของต้นฉบับต้องไม่เกิน 15 หน้า (รวมบทคัดย่อ ภาพ ตารางและเอกสารอ้างอิง) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาจะส่งกลับไปแก้ไข ถ้าผ่านจะเข้าสู่การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ เมื่อผลการประเมินผ่านหรือไม่ผ่านหรือมีการแก้ไขจะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบ โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลายและความเหมาะสม

7. เงื่อนไขของบรรณาธิการ

เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจประเมินบทความแล้ว มีความเห็นให้แก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ หากรายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยนั้น ไม่ตรงกับแนวทางของวารสารปัญญาปณิธาน หรือไม่ผ่านการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิหรือเชี่ยวชาญ เมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์แล้ว ผู้นิพนธ์บทความจะได้รับวารสาร ลิ้งก์วารสาร ฉบับที่นำบทความลงตีพิมพ์ พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความฯ

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียนบทความ (ไทย) (14 pt)
ชื่อ-นามสกุล ผู้นิพนธ์บทความ (อังกฤษ) (12 pt)
หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)
หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)
E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (ไม่เกิน 300 คำ)

(16 pt) วัตถุประสงค์ของการวิจัย ระบุประเภทของวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยที่พบ (เลือกนำเสนอเฉพาะผลการวิจัยที่มีความน่าสนใจมากที่สุด).....
.....
.....

คำสำคัญ : 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย.....
.....
.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt)

(ไม่ควรเกิน 5 ย่อหน้า) (16 pt)

1. กล่าวถึงความเป็นมาแล้วความสำคัญของปัญหา โดยกว้าง ๆ (อ้างนโยบาย กฎหมาย หรือแนวคิดทฤษฎีมารองรับ).....

2. กล่าวถึงสภาพปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้น (อ้างงานวิจัยหรือทฤษฎีมารองรับ).....

3. กล่าวถึงสภาพปัญหาของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา.....

4. สรุปความเป็นมาทั้งหมดชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ..

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (16 pt)

1.....(16 pt).....

2.....(16 pt).....

3.....(16 pt).....

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ระบุรูปแบบของการวิจัย, ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง, วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง, การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ, การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล.....

.....

.....

.....

ผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ผลการวิจัยต้องตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ.....

.....

.....

.....

.....

อภิปรายผล (18pt)

(16 pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของใคร สามารถนำมาอภิปรายได้ทั้งหมด.....

.....

.....

องค์ความรู้ใหม่ (18pt) (ถ้ามี)

(16 pt) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย.....

.....

.....

สรุป/ข้อเสนอแนะ (18pt)

(16pt) สรุปผลการวิจัยทั้งหมด สั้น ๆ กะทัดรัดได้ใจความพร้อมข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย และการนำผลการวิจัยไปใช้ ร่วมถึงเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป.....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง : (18 pt) อ้างอิงแบบ APA ไม่น้อยกว่า 5 เล่ม

.....(16 pt).....

.....

.....(16 pt).....

.....

.....(16 pt).....

.....

.....(16 pt).....

.....

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความ วิชาการ

ชื่อบทความ(ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ(อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนบทความ(ไทย) (14 pt)
ชื่อ-นามสกุลผู้นิพนธ์บทความ (อังกฤษ) (12 pt)
หน่วยงานต้นสังกัด(ไทย) (14 pt)
หน่วยงานต้นสังกัด(อังกฤษ) (12 pt)
E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt)

(16 pt).....
.....
.....
.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt).....
.....
.....
.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt)

(16 pt).....
.....
.....

เนื้อหา (18 pt)

(16 pt).....

.....

สรุป (18 pt)

(16 pt).....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt) อ้างอิงแบบ APA

.....(16 pt).....

.....

.....(16 pt).....

.....

.....(16 pt).....

.....

.....(16 pt).....

.....

แบบฟอร์มนำส่งบทความเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสาร ปัญญาปณิธาน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

1. **ชื่อ-ฉายา-นามสกุลของผู้นิพนธ์บทความ**
   (ภาษาไทย).....
   ชื่อ-ฉายา-นามสกุลของผู้นิพนธ์บทความ
   (ภาษาอังกฤษ).....

ตำแหน่ง :

( ) อาจารย์ มหาวิทยาลัย.....( ) บุคคลทั่วไป

( ) นิสิต/นักศึกษา มหาวิทยาลัย.....

ระดับ ☐ ปริญญาโท ☐ ปริญญาเอก

ประเภทบทความ ( ) บทความวิจัย ( ) บทความวิชาการ ( ) วิจารณ์หนังสือ

(ภาษาไทย).....

.....

(ภาษาอังกฤษ).....

.....

2. สถานที่ติดต่อผู้นิพนธ์บทความ

ที่อยู่ติดต่อสะดวกที่สุด.....

.....โทรศัพท์.....E-mail.....

เมื่อคณะบรรณาธิการของวารสารพิจารณาแล้ว มีมติให้แก้ไขปรับปรุงบทความ ข้าพเจ้ามีความยินดีรับไปแก้ไขตามมติดังกล่าวนั้น และข้าพเจ้าขอรับรองว่า บทความนี้ไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมากก่อน และไม่ได้คัดลอกหรือดัดแปลงมาจากของผู้ใดทั้งสิ้น

ทั้งนี้ ข้าพเจ้าได้ชำระค่าธรรมเนียมขอตีพิมพ์บทความลงในวารสาร ปัญญาปณิธาน ตามอัตราที่ได้กำหนดไว้แล้ว

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้นิพนธ์บทความ

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

หมายเหตุ : กรุณาส่งแบบฟอร์มมาที่ วารสารปัญญาปณิธาน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย E-mail : ppj.mcunk@gmail.com